HISTORIJSKI INSTITUT SLAVONIJE

GRAĐA ZA HISTORIJU NARODNOOSLOBODILAČKOG POKRETA U SLAVONIJI

KNJIGA IV

G R A Đ A
Z A H I S T O R I J U N A R O D N O 0 S L O B O D I L A Č K O G P O K R E T A U S L A V O N I J I

REDAKCIJSKI ODBOR:
Slavica Hrečkovski, Dragiša Jović, Zdravko Krnić

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK:
Slavica Hrečkovski

IZDANJE
HISTORIJSKOG INSTITUTA SLAVONIJE

HISTORIJSKI INSTITUT SLAVONIJE

GRAĐA ZA HISTORIJU

NARODNOOSLOBODILAČKOG POKRETA U SLAVONIJI

KNJIGA IV

(1. I — 31. III 1943)

SLAVONSKI BROD 1965

SKRAĆENICE

AF2 — Antifašistički front žena

AOZ — Antifašistički odbor žena

AVNOJ — Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije

Bgd. — Beograd

CK — Centralni komitet

CK KPH — Centralni komitet Komunističke partije Hrvatske

DM — Deutsche Mannschaft

ES — Einsatzstaffel

GS — Glavni štab

HA — Historijski arhiv

HIS — Historijski institut Slavonije

HSS — Hrvatska seljačka stranka

IHHP — Institut za historiju radničkog pokreta

KK — Kotarski komitet

KNOO — Kotarski narodnooslobodilački odbor

KP — Komunistička partija

KPH — Komunistička partija Hrvatske

KPJ — Komunistička partija Jugoslavije

K. R. — Kotarsko rukovodstvo

MNOO — Mjesni narodnooslobodilački odbor

M. P. — Mjesto pečata

NDH — Nezavisna Država Hrvatska

NOB — Narodnooslobodilačka borba

NOF — Narodnooslobodilački fond

NOF — Narodnooslobodilački front

NOO — Narodnooslobodilački odbor

NOP — Narodnooslobodilački pokret

NOPO — Narodnooslobodilački partizanski odred

NOPO i DVJ — Narodnooslobodilački partizanski odredi i Dobrovoljačka vojska Jugoslavije

NOR — Narodnooslobodilački rat

NOV — Narodnooslobodilačka vojska

NOV i POJ — Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije

OK — Okružni komitet

OK KPH — Okružni komitet Komunističke partije Hrvatske

OK SKOJ — Okružni komitet Saveza komunističke omladine Jugoslavije

O. R. — Okružno rukovodstvo

OS — Operativni štab

OZ — Operativna zona

P. K. — Pokrajinski komitet

PK SKOJ — Pokrajinski komitet Saveza komunističke omladine Jugoslavije

SDS — Samostalna demokratska stranka

SK — Sreski komitet

SKOJ — Savez komunističke omladine Jugoslavije

S. K. P. (b) — Svesavezna Komunistička partija (boljševika)

SMG — Savez mlade generacije

SNOO — Sreski narodnooslobodilački odbor

1

2. I 1943.

Uputstvo Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske Štabu III operativne zone za organiziranje obavještajne službe na teritoriju zone.

Po naređenju Vrhovnog Štaba N. O. V. i P. O. J. Glavni Štab N. O. V. i P. O. Hrvatske dužan je da organizuje obaveštajnu službu i razvije obaveštajnu mrežu na svojoj teritoriji.

Pri glavnom Štabu N. O. V. i P. O. Hrvatske obrazovan je Glavni obaveštajni centar, kome je povereno da organizuje obaveštajnu službu i razvije obaveštajnu mrežu. U vezi s tim i u duhu priloženih uputa Vi ćete organizovati stalnu teritorijalnu obaveštajnu službu i dalje razviti Vašu obaveštajnu mrežu. Glavni obaveštajni centar podelio je svoju teritoriju na sektore, pri kojima treba da budu organizovani pomoćni obaveštajni centri. Vaš je sektor teritorij Slavonije i Srema i Vi ste dužni da u duhu priloženih uputa organizujete obaveštajnu službu. U to ime Vi ćete stvoriti pomoćni obaveštajni centar, koji je dužan da organizuje, razvija

i upravlja cjelokupnom obaveštajnom službom. Svoj sektor Vi ćete podijesaradnika. Šefovi rejona biće neposredno potčinjeni i odgovorni šefu pretliti na više rejona, određujući za svaki rejon šefa sa potrebnim brojem postavljenog pomoćnog centra od koga će primati instrukcije i zadatke.

Šef rejona dijeli svoj rajon n\ opštinske odnosno seoske poverenike, označavajući im njihove dužnosti i granice njihovog rada na dobivenom području odnosno u određenom mjestu. Na gore izloženi način Vi ćete organizovati stalnu teritorijalnu obaveštajnu službu sa razvijenom obaveštajnom mrežom. U obaveštajnoj mreži organizovanoj na izloženi način svi obaveštajni centri imađu karakter stalnosti —- imobilnosti.

Na oslobođenoj teritoriji obaveštajnu službu organizovati po sledećem:

a) pri svakoj komandi područja organizovati obaveštajni centar komande područja, čija se nadležnost prostire na celokupno područje. Obaveštajni centri komande područja biće neposredno potčinjeni glavnom obaveštajnom centru toga Štaba.

b) pri svakoj komandi mjesta obrazovati obaveštajni centar komande mjesta, čiji će šef razviti i razgranati obaveštajnu mrežu na teritoriji

pripadajućih opštinskih i seoskih N. O. O. određujući povjerenika po opštinama odnosno selima.

Za organizaciju obaveštajne službe u Vašim mobilnim — operativnim jedinicama Vi ćete postupiti po sledećem:

Pri Štabu Korpusa kao i pri štabovima divizija obrazovati korpusne, odnosno divizijske OB. centre, čiji šefovi treba da budu istovremeno i članovi Štaba dotičnog Korpusa odnosno Divizije. Korpusni obaveštajni centri biće neposredno potčinjeni i odgovorni za svoj rad glavnom obaveštajnom centru Glavnog Štaba, a divizijski OB. centri, u koliko su divizije u sastavu Korpusa potčinjeni su i odgovorni korpusnom OB. centru.

Pri štabovima brigada također obrazovati brigadne obaveštajne centre, čiji će šef biti jedan od članova dotičnog štaba, ili lice koje se za to naročito odredi.

Također, pri bataljonskim štabovima treba obrazovati bataljonske OB. centre, a po četama i baterijama odredićete četne odnosno baterijske povjerenike, koji će biti odgovorni za svoj rad svom prvom pretpostavljenom OB. centru.

Napominjemo, da se za šefove OB. centara pri štabovima Korpusa, Divizija, Brigada mogu uzeti zamjenici komandanata dotičnih jedinica, a ako ovih nema, onda za ovu službu odrediti naročito pogodna lica — odgovorne drugove.

Pomoćni obaveštajni centar i obaveštajni centri komandi područja, moraju imati u svome sastavu dvije sekcije i to: sekciju za obaveštavanje i sekciju za kontrašpijunažu. Zadaci pomenutih sekcija vide se iz priloženih uputa. Vaš je zadatak da na Vama podređenoj teritoriji organizujete kako teritorijalno OB. službu i uspostavite OB. mrežu, tako da i kod Vaših mobilnih jedinica sprovedete organizaciju OB. službe i istom upravljate u duhu ovog naređenja i priloženih uputa.

Vi ćete odmah pristupiti organizaciji OB. službe i dostaviti nam o tome iscrpan izvještaj. Tom prilikom Vi treba da procenite sve utjecajne činjenice i ispitate sve uslove pri uspostavljanju OB. službe, podešavajući istu prema prilikama i vladaj ućim okolnostima.

Trebate imati u vidu, da od temeljno postavljene i planski razvijene OB. mreže zavisi funkcionisanje i rad svih OB. centara i OB. organa uopšte. To je bitni uslov razvoja i usavršavanja OB. službe na Vašoj teritoriji.

Za glavni obaveštajni centar Glavnog Štaba, dostavljaćete redovno, svakih sedam dana, **obaveštajni izveštaj,** adresujući ga: Glavnom Štabu N. O. V. i P. O. Hrvatske za Glavni OB. centar. Ove izveštaje, imate obavezno i neizostavno dostavljati u označenom roku. Rok za dostavljanje OB. izveštaja Vama potčinjenih OB. centara, Vi ćete prema ovome regulisati.

U hitnim slučajevima, naročito o važnim vojno-političkim momentima i promenama koje nalažu brzo iskorišćenje, Vi ćete dostavljati izvještaj i prije ovoga roka.

Ovaj izvještaj dostavljati uvjek u zatvorenom kovertu, sa oznakom »strogo poverljivos po sigurnim i pouzdanim kuririma.

Prijem naređenja potvrdite!

Prilog: upute za obaveštajnu službu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Glavni obaveštajni centar:
Vladimir[1]

M. P.

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 4/1.

2

3. I 1943.

Dopis Povjerenstva CK KPII za Slavoniju i Srijem i Štaba III operativne zone vijećnicima AVNOJ-a sa područja Hrvatske u kojem se predlažu kandidati iz Slavonije za vijećnike ZAVNOH-a i daju njihove karakteristike.

Dragi drugovi!

Primili smo Vaš dopis od 5. XII 1942,' u kome tražite da Vam pošaljemo u roku od 10 dana drugove sa njihovim karakteristikama, koji bi ušli u Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja za Hrvatsku.-' Mi smo postupili po imenovanom dopisu i šaljemo Vam ove drugove sa njihovim karakteristikama.

1.) Tarabuk Pero iz sela Oljesa, srez Požega, po zanimanju zemljoradnik, Srbin, prije bio politički neopredeljen, sada kandidat Partije. Bio hapšen od ustaških vlasti, i tamo se dobro držao. Bio je član NOO-a od meseca marta 1942. Sudjeluje u borbi i sarađuje od prvih dana partizanske djelatnosti u Slavoniji. Odan, vrijedan, preduzimljiv.

2.) Kovačević Luka iz sela Gazija, sreza Našice, zanimanjem zemljoradnik, Srbin, prije bio SDS, sada radi u pozadinskoj službi. Bio hapšen od ustaških vlasti i nalazio se u zatvoru 8 mjeseci, i tamo se dobro držao. Pomagao prve partizane da se organizuju i prenosio im oružje. Tih, miran, a u poslu vredan i preduzimljiv. Odan našoj borbi. Ima 3 sina u partizanima. Uživa veliki ugled u ćelom srezu.

1 Vlado Kurt

1 Odnosi se na dopis vijećnika AVNOJ-a iz Hrvatske upućen svim okružnim komitetima KPH u kome traže prijedloge kandidata za vijećnike ZAVNOH-a i njihove karakteristike

2 Iako su pripreme za I zasjedanje ZAVNOH-a vršene još koncem 1942. god., ipak se zbog IV neprijateljske cfanzive konstituirajuća skupština nije mogla održati u januaru 1943. kako je to ranije bilo predviđeno. Stoga vijećnici AVNOJ-a iz Hrvatske osnivaju u Ponoru.
HI 1943. god., Inicijativni odbor ZAVNOH-a sa zadatkom da što prije pripremi osnivačku skupštinu najvišeg političkog tijela NOP-a Hrvatske. U međuvremenu se Inicijativni odbor aktivira u organiziranju privrede, prosvjete i pružanju socijalne pomoći postradalorn stanovništvu, kao i u širenju * razvijanju mreže NOO-a. Poslije razbijanja IV neprijateljske ofanzive oslobođen je veći dio Banije, Korduna i Like i stvoreni siu uslovi za djelovanje viših vojnih i civilnih organa NOP-a. Prvo zasjedanje ZAVNOH-a održano je u Otočcu 13—14. VI 1943. god.

3.) Benjak Ivan, rođen u selu Remetinac, srez Novi Marof, sada živi u Virovitici od 1928. Po zanimanju je gostioničar, po narodnosti Hrvat. Bio u Nezavisnoj Radničkoj Stranki od 1927—1928, kada je bio i sekretar podružnice konobarskih radnika u Zagrebu. Od 1928 do 1. VI. 1940, »ostao bez veze«. 1. VI. 1940 povezao se sa Partijom i unišao u Mjesni Komitet Virovitice i u SK Virovitice, gdje je bio odgovoran za Narodnu pomoć. U partizanima od septembra mjeseca 1942 godine, gdje je radio u službi intendanture. Tih, miran, uživa ugled u čitavom kotaru.

4.) Lukić Simo iz sela Šušnjara, srez Pakrac, po zanimanju zemljoradnik, Srbin, prije bio SDS. Sada kandidat Partije od oktobra 1942. Sarađuje od prvih dana partizanske djelatnosti u Slavoniji. Predsednik opštinskog NOO-a. Tih i miran, ali vrlo preduzimljiv sa mnogo organizatorske sposobnosti. Uživa veliki ugled u pakračkom i u požeškom srezu.

5.) Uzelac Petar iz sela Dišnika, srez Garešnica, po zanimanju zemljoradnik, Srbin. Ranije pripadao SDS-u. Bio pretsednik Seljačkog Kola u svom selu. Postao član Partije KP nazad 3 mjeseca. Sada je pretsednik NOO-a u svome selu. Miran, povučen i vrlo odan. Ugledan u svome kraju.

7.) Krajinović Spasoje iz sela Kukunjevca, srez Pakrac, po zanimanju zemljoradnik, po narodnosti Srbin, ranije bio SDS, Član KP od 1939 godine. Bio načelnik općine u Kukunjevcu. Borio se kao partizan i predložen za komesara čete, ali je po potrebi službe prebačen na pozadinski rad. Sada u Komandi Papučko-Krndijskog Područja, vrši dužnost vojno-političkog instruktora. Vrlo vredan, preduzimljiv, otvoren i dobrog ugleda u čitavoj okolici.

8.) Milašinović Petar iz sela Jasenaš, srez Grubišnopolje, zemljoradnik, Srbin. Bio SDS i blagajnik Seljačkog Kola. S nama sarađuje od marta meseca 1942 godine. Sada predsednik NOO-a u svome selu. Vrijedan u poslu.

9.) Galeković Mirko iz sela Gračanica, srez Kutina, zemljoradnik, Hrvat. Bio pretsjednik mjesne i tajnik kotarske HSS organizacije. Bio u zaštiti komandant bataljona. Sarađuje snama od jula 1941. g. Predsjednik NOO-a u svome selu. Vrlo vredan, marljiv, energičan i uživa veliki ugled u celoj okolini.

Dragi drugovi! Osim ovih drugova, šaljemo Vam i karakteristike još nekojih drugova, koji nisu mogli biti upućeni, pošto su bili sprečeni iz raznih razloga. Od tih drugova ćemo nekoje naknadno poslati, a neki od njih nećemo moći poslati, pošto imaju takve funkcije, koje ne dopuštaju njihovo odsustvo.

10.) Crnobrnja Bogdan, rođen u selu Perna, kotar Glina. U Slavoniji živi od 1920 g. Po zanimanju učitelj, Srbin, učestvovao u organiziranju prvih partizana na Psunju. Bio član OK Nova Gradiška. Sada je komandant III Operativne Zone. Vredan, inicijativan, marljiv, savjestan i odan. Uživa veliki ugled u kotaru Pakrac, gdje je bio učitelj.

11.) Marinković Jovan-Ivo, rođen u selu Tribanj, srez Benkovac (Dalmacija), živi u Slavoniji 21 godinu u selu Donje Pištane, opština Orahovica, srez Našice. Po zanimanju je zemljoradnik, Srbin. Clan KP od početka 1940 godine. U partizanima od prvoga dana partizanske djelatnosti

u Slavoniji. Miran i tih, ali na svom poslu energičan i odvažan. U svome kraju uživa veliki ugled zbog svoje borbenosti. Sada je komandant II N. O. P. Odreda III Operativne Zone.

12.) Radovanović Stanko, iz sela Duboka, srez Požega, po zanimanju opančar, Srbin. Član KP od 1933 godine. Bio na robiji 2 godine, od 1933—1935. U partizanima od mjeseca oktobra 1941 god. Povučen i tih, ali vredan na svome poslu i neobično odan Narodno-Oslobodilačkoj borbi. Sada je politički komesar II N. O. P. Odreda III Operativne Zone.

13.) Vojaček Josip, selo Hercegovac, srez Daruvar, rođen 1906, po zanimanju gostioničar, po narodnosti Čeh. Član OK Nova Gradiška. Jedan od organizatora prvih partizana u Slavoniji i ujedno prvi komandir prve partizanske jedinice na Psunju. Sada je pomoćnik komandanta Psunjskog Područja. Neobično odan Narodno-Oslobodilačkoj borbi. Najpopularniji Čeh u Slavoniji.

14.) Bolt Ivan iz Konjičke Ive, srez Garešnica, po zanimanju seljak, po narodnosti Hrvat, član SK Garešnica. Bio pretsjednik mjesne organizacije HSS-a. Sudjelovao u organiziranju prvih partizana na Moslavačkoj Gori. Obljubljen među Srbima i Hrvatima. Pošten, odan i savjestan.

15.) Jergović Ivan, selo Gromačnik, srez Brod, po zanimanju metalski radnik, po narodnosti Hrvat. U partizanima od avgusta 1941. g. Član KP od aprila 1942. Vredan, energičan, odan i vrlo borben, radi čega uživa veliki ugled. Sada je komandant III bataljona XII Narod, Oslobod. Brigade.

16.) Guberović Nikola, iz sela Bijela Stijena, srez Pakrac, po zanimanju seljak, po narodnosti Hrvat, primljen u Partiju 1920. g. Vrlo ugledan u čitavoj okolici, a specijalno kod Srba i služi kao primer poštenja i odlučni pobornik bratstva Srpskog i Hrvatskog naroda i kao takav uživa veliki ugled. Sada je zamjenik komandanta Papučko-Krndijskog Područja.

Uz naš borbeni Komunistički pozdrav,

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za povjereništvo CK KPH
Za Slavoniju i Srem:
Dušan Čalić

Za štab III Operativne Zone

Potpis nečitljiv

Original u VII, Bgd.
Prijepis u HIS, Slav. Brod, K 2/1.

3

3. I 1943.

Pismo Vlade Popovića, delegata CK KPH, Centralnom komitetu KPH, kojim ga obavještava o proširenom partijskom savjetovanju i formiranju vojnih jedinica u Slavoniji, o provali u OK KPH Osijek i u kojem predlaže nekoliko kandidata za vijećnike ZAVNOH-a.

Dragi drugovi, 25, 26 i 27-og održali smo part, savjetovanje.[1] Prisutnih na savjetovanju bilo je oko 180 drugova i drugarica s terena i voj-

[1] Odnosi se na prošireno partijsko savjetovanje, održano od 25. do 27. XII 1942. god. »Građa« za historiju NOP u Slavoniji, knj. III, HIS, Slav. Brod, 1964. dok. br. 217, str. 555 567. u claljnjem tekstu »Građa«, knj. III.

ske. To je bilo prvo savjetovanje tih razmjera u ovim krajevima. Pripremili smo ga dobro. Svi su drugovi-ce prošli oduševljeni. Ono će nesumnjivo dati vrlo dobre rezultate. Na savjetovanju su prisustvovali i drugovi iz OK Čazma i OK Bjelovar sa nekoliko drugova iz tamošnjih KK-ta. Kroz par dana kanim se vratiti, pa ću vas detaljno obavjestiti o rezultatima istog. Drugovi iz Povjerenstva također će vam poslati detaljan izvještaj. Na savjetovanju nisu prisustvovali svi drugovi iz OK Osijek, jer je baš tih dana nastala provala u Osijeku i okolini. Salaj[2] je prema posljednjim izvještajima ranjen na ulici, a nakon par dana u bolnici izdahnuo. Pohapšeno je u Osijeku i Valpovu do sada 40 drugova-ca. Drug Šremf,[3] koga smo sa Salaj em bili uputili da bi primio sve veze jedva se izvukao i juče stigao do nas. Drugovi iz KK Valpovo, te neki drugovi iz Osijeka, koji su bili na savjetovanju, nisu se još vratili zbog neprijateljske ofenzive, koja je na tom sektoru započela prije par dana. Kroz dan dva vrati će se na svoj teren, jer ofenziva po svemu sudeći nije širih razmjera.

Drugove iz Vijeća[4] namjeravali smo uputiti prije par dana, ali je uslijedila neprijateljska ofenziva na sektoru kuda moraju prolaziti. Danas upućujemo njih nekoliko. Ostali, koje su drugovi predložili ne mogu doći zbog ofenzive ili zbog bolesti, no oni bi, bez obzira na to, prema mišljenju drugova, trebali ući u Vijeće. Sa ovim, koje upućujemo, održali smo juče sastanak i potrebno ih obavjestili o čemu se radi. Nisu bog zna kakvih kvaliteta, ali su svi od prvih dana aktivno učestvovali u borbi i prema vlastitoj izjavi spremni izdržati do kraja.[5] Sem njih te ostalih, koje su drugovi iz ovog terena predložili, smatram da bi trebali uzeti u obzir sledeće drugove, koji nisu iz ovih krajeva, ali koji se bore i rade na ovom području.

1. Vlado Janić (Stari). Tajnik podružničke uprave, Saveza Hrvat, željezničara iz Siska. Sada komesar XII. brigade. Njega dobro znate.
2. **Božičević** Ivan. Bio tajnik Saveza tekstilno odjevnih radnika u Zgbu. Tajnik Podsaveza centralne uprave u Bgdu.
3. **Možda i Cazi Josipa,** koga znate. Bio komesar II. Slav, partiz. od**reda.**
4. **Mutak Vlado** (Mrki), želj. radnik. Blagajnik saveza Hrv. željezni**čara (jedan od** osnivača Saveza). Sada zamjenik komesara XVI **Brigade.**

ili **Jedjut Vinko,** želj. radnik iz Zgb. Sada sek. OK Čazma. Njega Vlado“ dobro zna-

2 A^nt-un Salaj. Povjerenstvo CK KPH za Slavoniju i Srijem u junu 1942. god. povjerilo je Salaju da uspostavi i sredi partijske organizacije na teritoriju OK KPH Osijek.

3 jrranz Schremph (Franc Šremf) preuzima dužnost sekretara OK KPH Osijek nakon pogibije A**tuna Sala.ia> koncem 1942. god.

4 irteli s® na ZAVNOH.

5 X/sporedi dok. br. 2.

6 vladimir Bakarić

5. **Dušan Brkić,** svršeni pravnik, činov. Priv. Agrarne banke u Beo* gradu. Rodom iz Obrovca, srez Benkovac (Dalmacija). Sada zamjenik komesara III Zone. Jedan od prvih partizana u Slavoniji. Provjeren. Vrlo popularan u ovim krajevima.

Smatram da su svi navedeni zaslužni da uđu u Vijeće. 29-og ov. mj. formirali smo štabove Brigada i štab Divizije.[7] Zbog neprijateljske ofenzive,[8] koja nije širih razmjera, dva bat.[fl] još nisu stigla da uđu u sastav Brigade, no, kroz dan dva, nadam se, da će se spojiti. Po pokretima neprijateljskih snaga iz svih garnizona oko oslobođenog teritorija, izgleda da neprijatelj primjenjuje taktiku ovdje, kao na Baniji. Sjutra će Divizija, ili samo XII brigada, udariti po jednoj koloni. Dvije novo formirane brigade nose broj XVI i XVII, jer čusmo, da su već formirane XIV i XV Brigada. Ako kanite vršiti eventualne izmjene komandnog i komes. kadra ove divizije, molim vas, nemojte to činiti, dok ja ne dođem, jer su se pojedinci izmjenili od kad su ušli u sastav divizije.

Posljednjih dana osjeća se jača živost u radu part. org. i ostalih antif. org. Narod se masovno odaziva u našu vojsku. Dobili smo izvještaj, da je prije 3 dana stupilo u Moslavački odred oko 100 Hrvata. Ovdje su uspostavljena 3—4 mobilizaciona centra u kojima se novomobilizirani zadržavaju 15—20 dana, gdje dobijaju vojno-polit. obuku i nakon toga ulazi u sastav odreda ili brigada. Svi su centri prepuni.

Do skorog viđenja. Sve' vas mnogo poz. i voli vaš

Vlado,[10] v. r.

P. S. Sa drugovima sovjetima[11] krasno smo proveli doček Nove Godine. 2 — P. S. Po momu bi trebao i Marijan[12] da uđe u Vijeće.

S. F. — S.N.

Original u IHRP, Zgb.
Prijepis u HIS, Slav. Brod, K 1/1.

4

3. I 1943.

Izvještaj Štaba I odreda III operativne zone NOV i PO Hrvatske Štabu Zone o vojnim akcijama Odreda od 28. XII 1942. do 3. I 1943. godine.

Dostavlja se naslovu redoviti vojni izvještaj, te brojno stanje i naoružanje ovoga odreda od 28. XII. 1942. do 3. I. 1943. god.

7 Odnosi se na XVI i XVII NO t>rigadu, koje su formirane 29. XII 1942. god. i ušle u sastav tada novoformirane IV divizije NOV i PO Hrvatske. Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 109, str. 498—501. i dok. br. 214. str. 549—550.

8 Radi se o pothvatu »čišćenja« kojeg su poduzeli dijelovi 717. njemačke pješadijske divizije i 8. domobranske pješačke pukovnije u suradnji sa ustašama. Vidi dok. br. 12.

9 Odnosi se na jedan bataljon Kalničkog i jedan bataljon Moslavačkog NOPO, koji su trebali ući u sastav IV divizije NOV i PO Hrvaitsike.

10 Vlado Popović

11 Odnosi se na petoricu oficira Crvene armije, koje su slavonski partizani oslobodili iz zarobljeništva. Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 198, str. 508—509.

12 Marijan Stilinović, politički komesar III operativne zone.

Jedinice ovoga odreda po dolasku na južne obronke Psunja nisu stupile u izvršenje akcije, pošto je u isto vrijeme i brigada izvršila akciju na Orljavac.[1] Ostala uporišta koja smo imali u vidu da napadnemo Dežević i Vilić selo su se ispraznila, a zatim Brestovac, koji se povećao sa novim snagama iz ispražnjenih uporišta, tako da naše snage nisu dovoljno velike, da izvrše napad u sadašnjem času. Na obroncima južnog Psunja ostali smo nekoliko dana, pošto su partizani primili injekcije protiv tifusa. Dne 31. XII 1942. jedinice odreda prebacile su se u Babju goru. Pošto na ovome sektoru ne postoji organizirana obaveštajna služba, to i izvršenje akcija nemože biti brzo, a uz to ni položaj sela nije tako pogodan. Našim dolaskom ovamo za koji je banda saznala porasle su neprijateljske snage i u Požegi u kojoj danas stacionira 1.000 njemaca.[2] To nas nije omelo da ne vršimo akcije,

Dne 1. I. 1943 napali smo električnu centralu u Kuzmici, koja osvjetljava Požegu. Centralu je čuvalo oko 30 domobrana. Na dan napada većina domobrana nije se nalazila u centrali, već negdje u selu pila. U toj akciji zarobljeno je 8 domobrana i 1 ubijen. Dobili smo 14 manliher karabina, 400 metaka, 2 bombe, 10 ćebadi i 8 kompletnih odijela. Partizani su ušli u centralu i tamo su izvršili demoliranje koje nije u potpunosti izvršeno, pošto saznajemo da je već poslije dva dana opravljena i ponovo proradila.

2. I. 1943 pošto smo očekivali dolazak bande sve jedinice su bile u zasjedi. Neprijatelj nije naišao.

3. I. 1943 jedinice su pošle u drugom pravcu i spustile se u hrvatsko selo Lipovac i Matićevac.

Imamo u vidu još nekoliko akcija, kao i obilazak svih hrvatskih sela na području Babje gore. Ispitivanje akcije je vrlo sporo, pošto su veze vrlo slabe. U slobodno vrijeme sa partizanima je vršena vojna obuka.

Specijalno se posvetila pažnja, da se što više omladinaca obuči rukovati puškomitraljezom. Četnička grupa o kojoj je bilo govora da se prebacila ovamo, izgleda da ne postoji i mi smo uvjek spremni i budni, da je dočekamo.[3] Pošto mi neznamo kako ćemo mi dugo ostati ovdje, te da bi mogli odrediti naš budući pravac na našem sektoru, bilo bi potrebno da smo obavješteni, gdje se nalaze naše brigade, kako se nebi desilo da pođemo na isti teren.

PIONIRSKA ČETA:

U prošloj nedjelji ova četa porušila je dva mosta i prekopala cestu na putu Požega N. Gradiška. Ceta još uvjek ima malo brojno stanje. Komandir i partizani pioniri nisu se još vratili sa diverzantskog kursa. Po povratku daćerno im veće zadatke.

1 Napad je izvršila XII NOU brigada 26. XII 1942. Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 213. str. 544—549. i dok. br. 216, str. 551—555.

2 Odnosi se na jedinice iz sastava njemačkog 737. pješadijskog puka, koje su u zajednici s ustaško'-domobranskim jedinicama vršile operacije »čišćenja« na teritoriju Požeške kotline.

3 Radi se o grupi od 20—30 četnika, ko.ii su se prebacili iz Bosne u Slavoniju Kod seta Davor. Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 193, str. 503—504.

DIVERZANTSKA GRUPA:

Dne 21. XII. 1942 diverzantska grupa digla je voz između Okučana i Gradiške. Uništena je lokomotiva i 5 vagona, bilo je 47 mrtvih i 39 ranjenih, od kojih je naknadno umrlo 18. Voz je bio transnortni njemački. 24. XII. pr. god. ista grupa postavila je minu između Okučana i Novske. Voz je bio transportni njemački. Uspjeh još nije poznat. 26. XII. 1942. ista grupa postavila je minu kod Grabovca, no zbog neispravne kapsle dva su voza prešla preko mine, koja nije eksplodirala, mina je posije izvađena dok se ne nabave nove kapsle.

Nove diverzantske partizanske grupe nisu još osnovane, pošto još nisu stigli drugovi sa kursa.

BOLNIČKA ČETA:

Ova četa nalazi se stalno sa nama i dobiva sve više rutine i spremnosti u vršenju svoje samaričantske dužnosti.

Ovaj put u Babjoj gori korisno će djelovati na partizane i rukovodstvo. Jedinice će postati sposobne za manevriranje.

U toku ove nedjelje izdali smo još 50 karabina za formiranje naše divizije.[4]

Naše borbene partizanske jedinice, bez Pionira, bolničara i Bilogorske čete[5] kao i štabova, imaju mauzera 203, manlihera 84, 1 fr. trometka, 12 duplona.

Nastojati ćemo da u ovome tjednu ubijemo više fašista i dobijemo više mitraljeza i karabina.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Polit, komesar:
Duka Balenović

Komandant:
Pop ara Uroš

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 55/1.

5

4. I 1943.

Naredba Štaba III operativne zone NOV i PO Hrvatske komandama Psunjskog i Papučko-krndijskog područja o postupku sa zarobljenim neprijateljskim vojnicima i o gradnji zarobljeničkih logora.

Do sada se na teritoriju III Operativne Zone praktikovalo, puštanje zarobljenih neprijateljskih vojnika, pa čak i oficira svojim kućama. Poka-

4 Odnosi se na IV diviziju NOV i PO Hrvatske koja se upravo tih dana formirala.
5 Ovu četu je početkom decembra 1942, god., prema naredbi Štaba III operativne zone. I odred uputio na teritorij Bilo-gore, gdje je ostala i djelovala sve do početka februara 1943. god., kada ulazi u sastav novoformirane XVIII NO brigade. Vidi dok. br. 66.

zalo se, međutim, đa je ta praksa u sadanjoj političkoj situaciji štetna za naš narodno-oslobodilački pokret, pa ćemo u buduće sve zarobljene neprijateljske vojnike zadržati na našem slobodnom teritoriju. Ti zarobljeni vojnici, biće upućivani u Komande Područja, koje će organizovati za njih potrebne logore. Ti zarobljenici cbavljaće javne razne radove, kao što je na pr. podizanje zgrada, koje će služiti u vojne svrhe (mobilizacione centre i tome slično) ili koje će služiti našim antifašističkim organizacijama.

Prema tome naređujemo:

1.) da komanda područja pripremi već sada mjesto za logorovanje zarobljenih vojnika i da osigura potrebnu stražu i ishranu.

2.) Komanda područja da osigura također jednog političkog radnika, koji će da djeluje politički i kulturno među zarobljenicima u njihovom slobodnom vremenu.

3.) Komanda područja treba da izradi jedan kućni red za zarobljenički logor i da nastoji, da taj red sprovodi jedan odbor, koji će biti izabran od samih zarobljenika. Taj kućni red treba pismeno saopćiti Štabu III Operativne Zone.

4.) Komanda područja treba odmah Štabu III Operativne Zone da dostavi predlog, koje zgrade treba najprije podići i koje javne radove treba u prvom redu obavljati. Mi smatramo da bi u prvom redu trebalo pristupiti izgradnji zgrada za mobilizacione centre, pa zato i treba odmah da pronađete mjesto, gdje bi se te zgrade mogle najbolje smjestiti.

5.) Komanda područja treba redovno da dostavlja spisak svih zarobljenih vojnika (ime i prezime, godina rođenja, zanimanje, gdje je zavičajan tj. selo i srez, koliko služi u vojsci, kojoj jedinici pripada, gdje se nalazi zapovjedništvo jedinice u kojoj je služio, a u primetbi treba naznačiti imena i karakteristike podoficira i oficira koje će trebati da dà svaki zarobljeni vojnik, to znači da svakog zarobljenog vojnika treba pitati koji su mu bili starešine u vodu, u četi, u bataljonu itd. i šta on misli o njima. U tome spisku treba uvesti posebnu rubriku u kojoj će biti naznačeno kada je zarobljenik čuo za partizane, kako je o njima ranije mislio i dali je voljan da ostane u partizanskim redovima.

6.) Komanda područja treba da u redovnom 10-dnevnom izveštaju saopćava također i o stanju i političkom raspoloženju u zarobljeničkom logoru.

Po primitku ovoga pisma, saopćite nam odmah, da li ste preduzeli sve mjere koje su obuhvaćene u ovom naređenju.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Marijan Stilinović, v. r.

Komandant:
otsutan.

Tačnost prepisa ovjerava:

Načelnik Štaba:
Franc Inkret

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 21/1.

4. I 1943.

Okružnica Povjerenstva CK KPH za Slavoniju i Srijem svim okružnim i kotarskim komitetima KPH u Slavoniji o organizacionim i političkim pripremama za predstojeće izbore za NOO-e.

Dragi drugovi.

Jedan od najglavnijih zadataka, koji smo si postavili na savjetovanju, održanog 25, 26. i 27. XII. 1942. god. jeste **učvrstiti jedinstvo pozadine.** Oslobođeni teritorij moramo politički organizovati, učvrstiti naše vojne uspjehe, proširiti i probuditi u narodu naš utjecaj, a uništiti svaki trag utjecaja okupatora i njegovih domaćih slugu, kao i presjeći sve intrigantske poteze i planove izdajničke izbjegličke vlade i njenih agenata u zemlji čija se saradnja sa okupatorom i ustašama sve oštrije i otvorenije ispoljava. U tom radu ogroman značaj imaju izbori za NOO-e.

Premda su za rad u veži sa izborima date direktive i sve partijske organizacije dobile pismo CK sa opširnim uputstvima, ipak se u tome pogledu do sada nije učinilo skoro ništa. Zato Vam sada dajemo opširne upute, kako da se pristupi izbornoj kampanji u koju treba da se pokrene sav narod i koja treba da bude, kao što se to u pismu CK kaže, **najmasovnija, veličanstvena manifestacija narodnih masa za narodno oslobodilačku borbu i narodno oslobodilačku vojsku.**

Svaku točku ovih uputa, treba najtočnije sprovesti u život i u tom pogledu odgovornost za sprovođenje leži na O. K., K. K. i Općinskih Komiteta. U vezi sa izborima, treba odmah održati posebne sastanke OK. i K. K. i ćelija na kojima ima tačka dnevnoga reda biti priprema izborne kampanje.

ORGANIZACIONA PRIPREMA IZBORA.

1.) Smjesta treba da svi naši forumi i sve partijske organizacije **na oslobođenom teritoriju prikupe podatke o sada postojećim NOO.,** sa spiskovima svih odbornika, ličnim podacima i njihovim karakteristikama da ispitaju koga od đosadanjih odbornika ne treba kandidirati i zašto i da pronađu ljude i žene, koje treba kandidirati. Čuvati se sektaštva, uvlačiti sve demokratske i rodoljubive elemente, sporazumno pripremiti kandidate, kao i spremiti kandidate za istupanje na zboru. U mnoge narodne odbore, uvukli su se ljudi koji sabotiraju našu borbu. Treba prikupiti sve podatke o nepravilnom i štetnom radu tih ljudi, prikupiti podatke o svim onim odbornicima, koji rade isto onako kao prijašnja protunarodna vlast i nemiloisrdno ih raskrinkavati pred narodom. U tom pogledu nesmije se biti površan. Svi podaci koje se prikupi moraju biti provjereni i istiniti, jer ćemo jedino tako moći raskrinkati sabotere i štetočine u **NOO-ima,** kojih kod nas ima.

2.) Poslati **povjerenstvu odmah spiskove ljudi,** koje treba **uzeti u** Općinske i Kotarske **izborne komisije,** te ljudi koji će se predvidjeti **za**

izborne povjerenike po selima. To treba da budu ugledni ljudi, odani i vjerni Narodno Oslobodilačkoj borbi. U njima treba da bude i sposobnih partijaca, ali i drugih pouzdanih ljudi iz redova građanskih demokrata, SDS., HSS., i t. d. koji su dokazali svoju privrženost Narodno-Oslobodilačkoj borbi. U izbornim komisijama mora biti i žena i omladine. Kod slanja spiskova, treba navesti karakteristike ljudi, političku pripadnost, popularnost u narodu i t. d. Preko tih komisija, pripremače se izbori i uticati na postavljenje novih kandidata. Komiteti su nam dužni poslati spiskove ljudi, za koje naše part, organ, misle da bi trebali ući u kotarske, općinske i seoske NOO-e. Podaci o predviđenim odbornicima treba da budu isti, kao i o članovima izbornih komisija.

3.) Veće općine treba razviti u manje (rajone ne, kao što je do sada bio slučaj). I o tome nas obavjestiti. Svaki takav slučaj treba posebno ispitati i riješiti ga u interesu naroda i Narodno-oslobodilačke borbe. O tome definitivnu odluku donose Komande Područja.

4.) U svakom Zaseoku i Selu, u svim Općinama, **trebati će održati što više večernjih izbornih sastanaka, konferencija, a po mogućnosti i većih Zborova.** Na tim sastancima i zborovima treba nastojati, da učestvuje sav narod. Što više ljudi, žena i omladine, treba uvlačiti u diskusiju i objašnjavanja. Pozivati ih da izraze želje i potrebe naroda, da vrše kritiku rada dosadašnjih odbora, da se izjašnjavaju o kandidatima za nove NOO-e, koji će se na zboru predložiti.

Treba obratiti pažnju na sva pitanja, koja su za narod dotičnog kraja i mjesta od značaja, radi čega treba predhodno o tome prikupiti podatke. Izazivati inicijativu kod masa, da daju predloge za riješenje tih pitanja. Mnogo posvetiti pažnje pravilnom postavljanju nacionalnog pitanja. Naglašavati stalnu potrebu borbenog jedinstva Srba, Hrvata i ostalih — i neumorno objašnjavati kako je okupator najprije preko Ustaša pokušao izazvati bratoubilački rat, a danas to isto pokušava preko Četnika.

U svim sjedištima NOO., školama i drugim javnim domovima, treba urediti **Zidne novine** (osnovni materijal daće Agitprop. Povjerenstva). Po svim selima treba održati **usmene novine.** Pojedine članke daće Agitprop Povjerenstva, ali uz taj materijal treba napisati još dva tri članka o konkretnim pitanjima, o radu NOO. onog sela ili općine, gdje se usmene novine održavaju.

Svuda treba da se ispisuju naše **izborne parole.** To je u prvom redu zadatak SKOJ-a i SMG. Glavne osnovne parole su slijedeće: Svi u Narodno-oslobođilačku vojsku! Sve za front! Ni jedno zrno žita okupatoru! Dole izbjeglička jugoslavenska vlada, koja potpomaže okupatora! Dole stara protunarodna vlast! Nema povratka starim protunarodnim vlastima! Zivilo Antifašističko Vijeće Narodnog oslobođenja Jugoslavije, koje sa Vrhovnim Štabom Narodno-oslobodilačke vojske i Partizanskih odreda, vodi narode naše zemlje ka oslobođenju! Živjeli NOO. i nova narodna vlast! Učvrstimo jedinstvo naše pozadine! Živjela naša hrabra Narodno-oslobodilačka vojska i Partizanski odredi!

Živjele naše Divizije i Korpusi! Živio Vrhovni Komandant Narodno-oslobodilačke vojske i Partizanskih odreda, drug Tito! Živjelo borbeno jedinstvo Srba i Hrvata! Svi na izbore! Omladino učestvuj najživlje na

izborima! Žene sve na izbore! Sakrijmo hranu za sebe i za Narodnu vojsku! Pomozimo pogorelcima! Van sa saboterima iz NOO.! Ne dozvolimo neprijateljima naroda da se uvuku u NOO.! Birajmo poštene, časne i Narodnoj-borbi odane ljude! Kritikujmo nemilice što ne valja u radu pojedinih odbornika!

Nesmije biti kuće, ni zida, gdje neće biti ispisane naše izborne parole.

5.) Odmah treba izraditi spiskove Partizana iz svakog sela, koji se nalaze na vojnoj dužnosti, sa točnim podacima i u kojoj su jedinici, kako bi ih nadležna Komanda mjesta ili, područja blagovremeno obavjestila, da bi mogli glasati na frontu.

POLITIČKA PRIPREMA IZBORA.

U pismu CK. se kaže »Raniji protunarodni režimi, pa i okupatori i njegove sluge, ostavili su duboke tragove u narodu, koje se nesavlađuju samim vojničkim oslobađanjem nekog kraja. Naše jedinice su na položajima, u akcijama, naše Komande u mjestima, najbolji elementi naroda oslobođenog teritorija, stupaju u našu vojsku, a pozadina ostaje u velikoj mjeri nezahvaćena našom vlašću čvrsto i pored postojanja NOO-a po selima. Tako postoji ozbiljna opasnost, da neprijatelj i peta kolona imaju slobodno polje, da u pozadini produže vršiti svoj razorni utjecaj, čak i sa uvećanom energijom, kako je to primjećeno u nekim mjestima. Široku bazu koju predstavljaju oslobođene teritorije, treba zato čvrsto organizirati. Stepen organiziranosti i čvrstine pozadinskih vlasti, njihovu povezanost sa narodom i vojskom mora se što brže popeti na visinu organiziranosti, čvrstine i jedinstvenog rukovođenja, kakva je kod naše vojne snage. Oslobođeni teritorij moramo politički organizirati, učvrstiti naše vojne uspjehe, proširiti i produbiti u narodu naš utjecaj, a uništiti svaki trag utjecaja okupatora, kao i presjeći sve intrigantske poteze i planove izdajničke izbjegličke vlade i njenih agenata u zemlji, čija se saradnja sa okupatorom i ustašama i otvorenije ispoljava. Oslobođeni dakle teritorij ne smije da samo ostane vojnički osvojen i politički površno predobijen, već se mora politički osvojiti, organizirati i čvrsto povezati uz našu vojnu snagu. To je veliki zadatak, koji zahtjeva ulaganje stalnog, upornog i neumornog rada svih Komunista.

Konkretno u vezi sa predstojećim izborima NOO.-a, partijske organizacije treba da organiziraju izbornu kampanju, tako da se pod osnovnim parolama »Svi u partizane! Sve za partizanski front!«, oni pretvore u najmasovniju veličanstvenu **manifestaciju narodnih masa,** za narodno oslobodilačku borbu i narodno oslobodilačku vojsku.

Izbornu kampanju treba shvatiti kao široku mogućnost **mobilizacije,** novih partizana u naše Brigade i Odrede. Pozvati sve sposobne muškarce i žene da stupe u redove boraca. Agitacija mora imati takav zamah i polet, da se u samim masama stvori uvjerenje da je zdravom i sposobnom čovjeku i ženi, sramota izostati iz redova boraca. Naročito to važi za omladince i omladinke. U isto vreme pod parolama »Sve za partizanski front — Ni jedno zrno žita okupatoru!« Agitirati za prikupljanje dobrovoljnih priloga za snabdjevanje naše vojske, kao i za osiguranje narodu njegovih

plodova i sprečavanje svakog snabdjevanja okupatora sa oslobođenog teritorija. Ova kampanja treba da ima rezultat, najšire obuhvatanje narodnih masa u selima i mjestima najrazličitijim radovima za snabdjevanje fronta, i naših ranjenika odijelom i obućom (sakupljanje hrane, sakupljanje vune i t. d.) S tim u vezi treba razviti veliku agitaciju za stvaranje Narodno-oslobodilačkog fronta kod Općinskih i Kotarskih NOO.-a, preko kojih treba organizirati te radove i sakupljanje izrađenih predmeta. Ovdje također podsticati na najveću aktivnost omladinske i ženske organizacije.

Politički, izborna kampanja, mora naročito oštro udarati na savez četnika sa okupatorom i ustašama, razgoličavajući njihov izdajnički rad i razbojnički karakter, otvoreno raskrinkavajući izdajnički rad izbjegličke vlade.

Pojedini govornici na konferencijama i zborovima neka se posvete tumačenju i objašnjavanju karaktera NOO.-a, kao organa prave Narodne-vlasti, nemogućnosti svake druge iz prošlosti zaostale vlasti, u ustanku i poslije konačne pobjede čvrste volje naroda, da vlast održi u svojim rukama i poslije pobjede da je razvije i usavrši.

Prema pismu CK. vidi se đa moramo izbore iskoristiti naročito za mobilizaciju u **Narodno-oslobodilačku vojsku i partizanske odrede.** To je osobito važno danas kad nam pada u ruke velika količina oružja i da se potreba za novim borcima danomice povećava. Treba po selima i općinama razviti utakmicu u tome koliko je ljudi i žena mobilizirano. Napraviti odmah spiskove onih, koji su se javili u Narodno-oslobodilačku vojsku i te spiskove poslati Komandi područja. Na izbornim zborovima treba da se iznesu brojke ljudi i žena, koji su se u selu javili za Narodno-oslobodilač-**ku** vojsku i da se pročitaju njihova imena. Isto tako treba da se na izbornim zborovima iznese što se je sakupilo za našu vojsku i za bolnice i kakva je pomoć data našoj vojski iz dotičnog sela, općine i t. đ.

Na svim sastancima, konferencijama i zborovima, treba naročito iznositi i pravilno politički iskoristiti naše zadnje uspjehe od poraza neprijatelja u Podravskoj Slatini,[1] Voćinu,[2] Orahovici,[3] Orljavcu i Kamensko[4] pa sve do uspješnih bojeva koje bije naša vojska u ostalim djelovima Hrvatske, Bosne i t. d. Objasniti narodu kako za te uspjehe ima da zahvalimo našim Brigadama, Divizijama i Korpusima, i novoj taktici naše borbe, koja je povezana s prelazom na stvaranje Brigada, Divizija i Korpusa i koja se provodi pod vodstvom našeg vrhovnog štaba i druga Tita. Prikazati treba narodu kako danas sve brže raste broj i naoružanje naših brigada i kako se prešlo na stvaranje Divizija i Korpusa. Objasniti narodu kako je danas naša oslobodilačka vojska postala faktor od međunarodnog značaja (vezivanje jakih neprijateljskih snaga za našu zemlju, akcije na pruzi Brod—Sarajevo, pomoć saveznicima). Naročito treba objasniti i popularizirati značaj i ulogu Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije, te nesuglasnice koje su nastupile u izbjegličkoj izdajničkoj Jugoslavenskoj vladi u Londonu. Ubijediti narod u neminovni slom fa-

1 Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 185, str. 483—484.
2 Isto, dok. br. 181, str. 476—478.
3 Isto, dok. br. 210, str. 537—539.
4 Isto, dok. br. 213, str. 544—549. i dok. br. 216, str. 551—555.

šizma i popularizirati zadnje uspjehe pobjedonosne Crvene armije. Istodobno narod moramo pripremiti na teške dane koji mogu doći, upozoriti narod da će neprijatelj navaljivati sa velikim snagama sa ciljem da nas uništi.

Na izbornim sastancima, konferencijama i t. d. treba da se iznesu, referati, govori ili da se čitaju članci iz slijedećih materijala: Za politički dio rada i govora, treba se služiti slijedećim materijalom i člancima:

1.) Glavni unutrašnji neprijatelj (članak iz Vjesnika br. 18).

2.) Izbjeglička izdajnička vlada tone u sve sramniju izdaju (članak iz »Borbe« br. 20, do pasusa »Jedinstvo Slovenačkog naroda«.)

3.) Plemenita mržnja (članak iz »Borbe« br. 21, naročito oni djelovi
0 ustašama i četnicima).

4.) Četnička kama u srcu Hrvatske (»Borba« br. 22).

5.) Stvaranje Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije (»Borba« br. 29, »Narodno Oslobođenje« br. 1, i Proglas Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije.)

Naznačeni materijal biće uručen svim okružnim Komitetima.

Osim političkog djela, treba narodu temeljito objasniti ustrojstvo i zadatke NOO., te razliku stare i nove vlasti. U te svrhe treba se služiti člankom Čiča Janka,[5] iz »Borbe« br. 20: Za pravu narodnu vlast i naredbama Vrhovnog Štaba, o ustrojstvu pozadinskih vojnih i civilnih vlasti.®

Osim toga treba narodu objasniti i sva pitanja u vezi sa učvršćenjem jedinstva pozadine. U vezi sa tim, treba se služiti slijedećim člancima:

1.) Za učvršćenje naše pozadine (Vjesnik br. 18).

2.) Zimska pomoć (Vjesnik br. 18) te pojedine članke iz »Slavonskog Partizana«.

Sve te članke treba da Okružne tehnike odmah umnože i da razašalju u potrebnom broju primjeraka, ne samo svim Partijskim ćelijama i ćelijskim odjeljenjima, nego i SKOJ-u, NOO-u, Vojsci i t. d.

RAD PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U VEZI SA IZBORIMA.

U pogledu izbora NOO.a, i pomaganju i kontrolisanju njihove djelatnosti, članovi partije moraju imati pred očima **rukovodeću ulogu naše Partije,** u narodnom ustanku, koja mora doći do punog izražaja u organiziranju aparata vlasti, vodeći strogo računa o etapi u kojoj se nalazimo
1 o najširem nacionalno oslobodilačkom karakteru, koju vlast NOO.a, mora na toj etapi da ima.

Okružni komiteti i Kotarski komiteti treba odmah, da organiziraju kratke Kurseve, odnosno Konferencije od 1—2 dana, na kojima će se proraditi temeljito ovo pismo i sav materijal određen za izbornu kampanju. Drugovi na tim kursevima treba da se točno upoznaju sa planom za izbore, koji je za svoj teren izradio Kotarski komitet uz pomoć okružnog komiteta, tako da mogu odilazeći na svoj teren tamo potpuno objasniti zadaće, koje stoje pred svakom ćelijom. Sve ćelije i svi partijci, moraju

5 Moša Pijade
6 Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 7, str. 21—24.

obavezno proraditi sve članke i materijale, koji su u ovom pismu navedem. Isto tako treba proraditi i pismo CKKPH., koje su naše organizacije već dobile.

Za izbornu kampanju treba iskoristiti i angažirati ne samo sve partijce, nego i sve raspoložive političke radnike, omladinske i ženske organizacije.

Što treba da rade naše Vanpartijske organizacije u vezi sa izborima?

SKOJ. treba da najaktivnije učestvuje u izbornoj kampanji. Sva Skojevska rukovodstva i svi aktivi moraju temeljito proraditi materijal određen za izbore. U tu svrhu treba da svi aktivi i sva Skojevska rukovodstva održe nekoliko sastanaka, koji će biti posvećeni isključivo izborima. Skojevci moraju obavezno sudjelovati na svim izbornim sastancima, Konferencija i t. d. Treba da se pobrinu, da se ispiše što više izbornih parola, da agitiraju za što veći dolazak na izborne sastanke i zborove, da iznose sve nedostatke u dosadanjem radu odbornika, da se zalažu za izbor onih kandidata, koje predlaže Partija i t. d. Sav taj rad treba da Skojevci obavljaju i preko SMG, SMG treba u punoj mjeri da se pozabavi izbornom kampanjom i da na tom pitanju još više proširi svoje redove i obuhvati dosada još ne obuhvaćenu omladinu.

Općinski i Kotarski Odbori AFŽ-a treba da u vezi sa izborima organiziraju Opć. i Kot. Konferencije na kojima će se obraditi materijal u vezi sa izborima i dati upute za što šire učešće žena u izbornoj kampanji. Materijal određen za izbore treba da se proradi na svim ovim Odborima AFŽ-a, i prema njemu da se pripreme referati i govori za sastanke, koje će pripremiti AFŽ. Osim navedenog materijala, treba da se na sastancima čitaju i članci o izborima za NOO. iz »Riječ Žene« i »Žena u borbi«. To članke dužan je inicijativni Odbor AF2. a za Slavoniju i Srijem uručiti svim Odborima AFŽ.a. Žene treba da najaktivnije učestvuju u kritici dosadašnjeg rada pojedinih odbornika i da se što veći broj žena kandidira na izborima.

Sve jedinice naše Narodno-oslobodilačke vojske i Partizanskih odreda, te Partizanske Straže, koje su partijski pod kontrolom ovog Povjerenstva, moraju obavezno temeljito proraditi sav materijal određen za izbore i da i sami najaktivnije učestvuju u izbornim pripremama.

Prema uputama koje su sadržane u ovom pismu i u pismu CKKPH., treba odmah otpočeti sa izbornom kampanjom. Najkasnije u roku od osam dana po primitku ovoga pisma i ostalog materijala određenog za izbore, treba da nam pošaljete sve podatke o starim odbornicima i predloge za izborne komisije i za nove NOO-e.

Od brzine i rezultata izborne kampanje ovisiti će određivanje datuma izbora na oslobođenom teritoriju Slavonije i Srijema. Dan izbora biće određen po Štabu III. Operativne Zone.[7]

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Drugarski pozdrav
Povjerenstvo CK KPH
za Slavoniju i Srijem

Fotoićopi jà um,fflav. Brod, K 2/1.

7 Izbori su održani 14. marta 1943. Vidi dok. br. 95.

7

4. I 1943.

Zapovijed Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske podređenim jedinicama za napad na Voćin.

Da bi se likvidiralo neprijateljsko uporište Voćin u kojem se nalazi 50 domobrana, 70 legionara, 80 ustaša pripremne bojne i 80 naoružanih civila (svega 280 naoružanih neprijateljskih vojnika),[1] koji su naoružani sa jednim teškim mitraljezom, 9 puškomitraljeza, 7 ručnih mitraljeza (šmajsera) i 4 laka minobacača, a koji su smješteni na Turskom Gradu,[2] Kalvariji i na kosama iznad Prevende, štab divizije

N a r e đ u j e

I. 1.) Da I. i III. bataljon XII. narodno-oslobodilačke brigade postave zasjede prema neprijateljskim uporištima Slat. Drenovac, Cačinci i Podr. Slatina na prostoru Gornji Meljani — Ceralije, sa ciljem da spreče dolazak pomoći Voćinu iz gore rečenih uporišta.

2.) Da II. i IV. bataljon XII. narodno-oslobodilačke brigade očiste neprijatelja iz njegovih rovova i uporišta. II. bataljon nastupaće sa istočne strane cestom i prugom Čačinci — Voćin. IV. bataljon nastupaće sa južne strane cestom Zvečevo— Voćin.

3.) I. i IV. bataljon daće po jednu četu koja će služiti kao rezerva divizije.

II. 1.) I. bataljon XVI. narodno-oslobodilačke Brigade postaviće zasjede na liniji Lanište — k. 301 — na putu između K. 308 i 261 — kod raspela na cesti Voćin — Hum na istočnoj okuci ceste Voćin — Hum kod mjesta gdje se potok Lisičina dodiruje te ceste. Zadatak I. bataljona da spriječi eventualno bjegstvo neprijatelja iz Voćina. I. bataljonu dodaje se jedan vod iz XII. Brigade koji time potpada pod komandu I. bataljona.

2.) II. bataljon XVI. Brigade postaviće zasjedu na liniji Kuzma — Lisičine sa zadatkom da spriječi svaku pomoć neprijatelju u Voćin iz uporišta Koreničani, Đulavec.

III. 1.) Da I. bataljon XVII. Brigade postavi zasjedu na liniji Hum — Popovac sa zadatkom da spriječi pomoć neprijatelju u Voćinu iz uporišta Pivnica, Slana Voda, Lukavac. U Slanoj Vodi i Lukavcu nema neprijateljske vojske, ali bi preko njih prošla banda koja bi kretala iz Podravske Slatine.

IV. I.) Topovsko odjeljenje i prateča četa stavljaju se na raspoloženje štabu XII, Brigade.

V. 1.) I. bataljon XII. brigade održavaće vezu na svom ljevom krilu sa III. bataljonom XII. Brigade. III. bataljon XII. Brigade održavaće vezu sa I. bataljonom XVII. brigade i II. bataljonom XII. Brigade. II. bataljon XII brigade održavaće vezu sa I. bataljonom XVII Brigade. I. bataljon

1 Opkoljenoj posadi u Voćinu došli su u pomoć dijelovi iz sastava I gorske divizije II domobranskog zbora i III bataljon Einsatzstaff eia (Ajnzacštafela).

2 Ostaci utvrda iz perioda vladavine Turaka.

^VII. brigade održavaće vezu sa II. i I. bataljonom XVI. brigade, II. bailjon XVI. Brigade održavaće vezu sa I. bataljonom XVI. Brigade. Veza oja je gore izložena treba da se održava i u suprotnom smislu.

2.) Veza između štabova brigada i štaba divizije održavaće se kuirima.

3.) Štabovi Brigade slaće svakih 2 sata redovne izvještaje štabu ivizije, a u slučaju nekih naglih promjena pored ovih slaće i vanredni 2vještaj.

4.) Štab divizije nalaziće se u prvim kućama Voćina na cesti Zveevo — Voćin idući od Zvečeva.

rI. 1.) Znaci za raspoznavanje za noć su »ZVJEZDA! odziv: »Petoraka«.

2.) Dnevni znaci za raspoznavanje su: dizanje puške u desnoj ruci ertikalno iznad glave. Odgovor: partizanka u lijevoj ruci isturena horiontalno u stranu.

'II. 1.) Napad će početi 5. I. 1943. u 5 časova. Komandanti bataljona egulisaće svoje satove prema satovima komandanta Brigade jer su isti egulisali prema satu komandanta divizije.

rrIII. 1.) Štabovi Brigada izradiće zapovjed i za svoje bataljone u kojem e biti unešeni svi potrebni detalji.

X. XII. Brigada smjestiće svoje brigadno previjalište u selu Kometiiku (Zubić)

2.) XVII. Brigada poslije ukazane prve pomoći evakuisaće svoje anjenike do brigadnog previjališta XII. Brigade (Kometnik — Zubić).

3.) XVI. Brigada, poslije ukazane prve pomoći prenosiće svoje raijenike u svoje brigadno previjalište koje je organizovao štab divizije, i koje će se nalaziti na cesti Voćin — Zvečevo u lugarnici koja se nalazi idaljena od Voćina 2 km.

4.) Iz brigadnih previjališta vršiće se evakuacija preko Točka i Zve:eva za bolnicu.

£. 1.) Ishrana će se vršiti u mjestima gdje su smješteni bataljoni
ntendanti bataljona organiziraće ishranu drugova na položaju u toku
i. I. 1943.

CI. 1.) Pravac i vrijeme povlačenja izdaće se pismenim putem. Ni jedna edinica ne smije se povući bez naređenja štaba divizije odnosno štaba Brigade. U slučaju da na neku zasjedu navale velike snage i da ih naša ;asjeda ne može odbiti, u tom slučaju zasjeda se ne smije razbiti, nego)rimiti borbu povlačeći se ispred neprijatelja a štabu brigade odnosno ;tabu divizije odmah poslati izvještaj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

3olitički komesar: Komandant:

Jefto Šašić M. P. Petar Drapšin

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 28/1.

8

5. I 1943.

Dopis Komande Papučko-krndijskog područja partizanskim stražama kojim se traži prikupljanje podataka o učiteljima i osobama sa srednjom ili višom stručnom spremom radi otvaranja škola i tečajeva za nepismene na oslobođenom teritoriju.

Dragi drugovi,

u najskorije vrijeme će se na našem oslobođenom teritoriju, gdje god za to bude mogućnosti otvoriti škole, a isto tako organizirati kursevi za nepismene. Mi vas najljepše molimo, da se raspitate po selima vašega kraja dali tamo ima koji učitelj ili neki đak koji je svršio osim 4 razreda osnovne škole možda 4 razreda gimnazije ili 4 razreda građanske škole ili pak neku drugu višu školu. Možda će se naći kakav činovnik ili kakav privatni namještenik. U koliko takovih drugova bude ili za njih saznate napišite njihova imena, zatim ih pozovite u vašu komandu i sa kurirom čim prije ih pošaljite do naše komande. Nemojte to shvatiti neozbiljno, nego najozbiljnije priđite poslu, pronađite što više takovih drugova i uputite ih kako rekosmo do ove komande. Mi vjerujemo da ćete učiniti sve i našoj molbi izaći u susret.

Izvještaj o gornjem pošaljite nam najdalje do 10. o. mj., ali sigurno. Izvještaje šaljite na adresu:

Drugu Maksimu[1] — u Papučko — Krndijskom Području — Komanda.

Dana, 5 januara 1943 god.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Uz drugarski pozdrav

Sekretar prosvjetnog odbora:
Vanja[2]

Pomoćnik:
M. Trbojević - Maksim

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS* Slav. Brod, K 56/1.

9

5. I 1943.

Dopis referenta saniteta III operativne zone komandama Psunjskog i Papučko-krndijskog područja kojim se traži održavanje konferencijo s predstavnicima NOO-a u cilju organiziranja zdravstvene službe na oslobođenom teritoriju.

Fašistički teror i opće teška ratna situacija dovela je i narod na oslobođenoj teritoriji u vrlo težak položaj u pitanju bolesti i liječenja. Bolesni ljudi nemogu ići u građanske bolnice, niti se mogu služiti liječnicima iz gradova, jer do njih ne mogu doći. Osim toga uslijed velikog kre-

1 Mane Trbojević
2 Vladimir Sudar

tanja pučanstva, stalnog bježanja ispred okupatorskih zvijeri, i dosada niska higijena sasvim se srozala i po našim selima počinju harati raznovrsne zarazne bolesti koje mogu postati ozbiljnom opasnošću, ako se ne počnu sistematski suzbijati.

Snage naših liječničkih kadrova, kao i zalihe lijekova tako su malene i toliko su potrebne našoj narodno-oslobodilačkoj vojsci, da se oboljelom civilnom stanovništvu uistinu može pružiti tek neznatna pomoć. Ozbiljnije će se civilnom stanovništvu moći pružiti pomoć tek, ako u rješavanju zdravstvenih pitanja naiđemo na potporu i saradnju samog stanovništva, koje se dosad prema tim pitanjima odnosilo prilično anarhično, tako da je svaki pojedini mislio na bolesti i na borbu s njima tek kad se sam razboli, a to je redovno kasno.

Za borbu protiv zaraznih bolesti i za organizovano pružanje pomoći oboljelom stanovništvu treba da se u prvom redu staraju narodno-oslobodilački odbori. Da bismo dobili pregled o zdravstvenim potrebama naroda na oslobođenoj teritoriji, kao i pregled o pomoći koju bi htjeli i mogli da ukažu NOO našim zdravstvenim radnicima u borbi protiv bolesti, odlučili smo sazvati jednu konferenciju pretstavnika općinskih i kotarskih NOO sa referentom saniteta ove zone.[1]

Za 15 o. m. (petnajstoga) pošaljite u selo Zajle sa teritorije vašeg područja po jednog predstavnika svakog kotarskog i općinskog NOO. Oni treba da sa svoje teritorije prikupe slijedeće podatke:

1) Koje zarazne bolesti vladaju na njihovom terenu
2) Kakove su mogućnosti za liječenje naroda na njihovom terenu
3) Kakova sredstva su oni voljni da stave na raspoloženje zdravstvenim radnicima, za organizaciju zdravstvene službe kod njih.

Na konferenciji će se pored ostaloga raspravljati o mjerama koje bi trebalo preduzeti za suzbijanje zaraznih bolesti i za organizaciju zdravstvene službe i biće donesena konkretna rješenja. Radi toga su ovim pretstavnicima NOO potrebna ovlaštenja da mogu uime svojih odbora preuzeti na sebe određene obaveze po zdravstvenim pitanjima.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Zarković

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 49/1.

10

5. I 1943.

Proglas Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske kojim se poziva na predaju ustaško-domobranska posada u opkoljenom Voćinu.

Braćo domobrani! Ustaše![1]

Naša junačka narodno-oslobodilačka vojska bori se protiv onoga zla koje je Pavelić nanio hrvatskom narodu, protiv izdaje koja je izvršena

1 Orujica Zarković

1 Posadu je sačinjavala jedna bojna V pješačke pukovnije I gorskog zdruga i jedna satnija ustaša. Vidi dok. br. 7.

Štab
IV.Divizije
Narodno-oslobodilačke Vojske
H r v a t s k e

Dana 5.1.1943. 13,45 sati.

OPKOLJENOJ DOMOBRANSKOJ POSADI I USTAŠAMA NA TURSKOM GRADU !

Braćo domobrani! Ustaše !

Naša junačka narodno-oslobodilačka vojska bori se protiv onoga zla koje je Pavelić nanio hrvatskom narodu,protiv izdaje koja je izvršena nad hrvatskim narodom.Narodno-oslobodilačka vojska bori se za sretnu i zaista nezavisnu Hrvatsku,narodno-oslobodilačka vojska u savezu je ogromne snage: Engleska,Sjedinjenih država Amerike i hratske Rusije sa njenom nepobjedivom Crvenom Vojskom.Mi smo vam dali već bezbroj puta dokaza da se ne borimo protiv hrvatskog naroda, protiv vas domobrana,mi opraštamo i ustašama koji nisu prljali ruke nevinom ~~xxxxxxx~~ krvi.

Vi to znadete,pa zašto se onda borite? Mi vam i ovaj puta dajemo mogućnost da spasite svoje živote.Po primitku ovoga pisma u roku od pola sata silazite jedan po jedan sa karabinom preko ledja i dignutih ruku u pravcu crkve.

U koliko ne primite ovu bratsku i ljudsku ponudu,budite svijesni da vam nitko neće pomoći vi ćete biti uništeni.Mi od vas tražimo samo oružje,ništa više.Ovom predajom oružja vi ćete sačuvati svoje živote i vratiti se svojim kućama,svojoj ženi i djeci,za koju se nitko neće brinuti ako se vi sami na budete brinuli.I pred tri tjedna pao je Voćin u naše ruke i pušteni su svi domobrani,koji su pokazali da vole svoj narod i da neće da gube glave za krvave zločince Hitlera i Pavelića.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU !

Štab
IV.Divizije
Narodno-Oslobodilačke Vojske
Hrvatske

Fotokopija dokumenta br. 10

nad hrvatskim narodom. Narodno-oslobodilačka vojska bori se za sretnu i zaista nezavisnu Hrvatsku, narodno-oslobodilačka vojska u savezu je ogromne snage: Engleske, Sjedinjenih država Amerike i bratske Rusije sa njenom nepobjedivom Crvenom Vojskom. Mi smo vam dali već bezbroj puta dokaza da se ne borimo protiv hrvatskog naroda, protiv vas domobrana, mi opraštamo i ustašama koji nisu prljali ruke nevinom krvi.

Vi to znadete, pa zašto se onda borite? Mi vam i ovaj puta dajemo mogućnost da spasite svoje živote. Po primitku ovoga pisma u roku od pola sata silazite jedan po jedan sa karabinom preko leđa i dignutih ruku u pravcu crkve.

U koliko ne primite ovu bratsku i ljudsku ponudu, budite svijesni da vam nitko neće pomoći vi ćete biti uništeni. Mi od vas tražimo samo oružje, ništa više. Ovom predajom oružja vi ćete sačuvati svoje živote i vratiti se svojim kućama, svojoj ženi i djeci, za koju se nitko neće brinuti ako se vi sami ne budete brinuli. I pred tri tjedna pao je Voćin[2] u naše ruke i pušteni su svi domobrani, koji su pokazali da vole svoj narod i da neće da gube glave za krvave zločince Hitlera i Pavelića.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Stab
IV. Divizije
Narodno-Oslobodilačke Vojske
Hrvatske

Napomena: Dokumenat nije potpisan.
Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 28/1.

u

6. I 1943.

Pismo Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske svim borcima i rukovodiocima podređenih jedinica da neprekidno usavršavaju ratnu vještinu i podižu političku svijest boraca u toku borbe za Voćin.

Naša XVII. Brigada u današnjim borbama na zasjedi uništila je 2 tenka, 1 kamion, pobila tenkističku posadu, zarobila 2 potpuno ispravne radio-stanice. Njezini junački borci odbili su bandu i omogućili svojim drugovima iz XII. brigade da nesmetano vode borbu protiv neprijatelja koji se odupire svim snagama. Borci, komandiri, komandanti i politički komesari XVII. Brigade pozdravljaju sve svoje drugove u diviziji i pozivaju ih da ih slijede svojim primjerom. Oni postavljaju utakmicu sa svima brigadama da bi se na taj način što prije ispunila zadaća koju pred našu diviziju postavlja naš Glavni štab narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda, a to je oteti što više oružja od neprijatelja, uništiti što više neprijateljskih vojnika, naoružati što više novih boraca i podići čitav narod u Srijemu i Slavoniji na borbu.

2 Vidi »Građa«, knj. III, đok. br. 170, str, 446—452. i dok. br. 181, str. 476—478.

Da bismo ispunili svoj zadatak prema našem štabu i našem narodu, mi ćemo se morati još mnogo boriti i moraćemo mnoge svoje nedostatke u borbi ispraviti. Na prvom mjestu drugovi borci, komandiri, komandanti i politički komesari, mi moramo potpuno se usavršiti u gađanju iz naših pušaka, puškomitraljeza i teških mitraljeza. Vatra našeg oružja mora biti toliko precizna, da kada mi držimo neprijatelja u opsadi, da se ne smije uopšte pomoliti iz svojih rovova a kamo li da se šeta mirnim korakom po svojim pozicijama. Moramo povećati svoju budnost i prokontrolisati svoju mržnju prema neprijatelju na djelu. To znači, da za vrijeme borbe moramo stalno imati na umu zločine i nasilja koje je fašizam učinio nad našim narodom. Svaki put kada se sjetimo svih tih zlodjela, naša mržnja biće veća a to će nas natjerati da budemo sigurniji u gađanju, uništavanju fašističkih bandita.

Drugovi desetari i vodnici vi koji najviše izdržavate u borbi i koji ste prve starješine u našoj narodno-oslobodilačkoj vojsci, vodite smjelo svoje drugove u borbu. Učite ih da dobro nišane, da svaki borac ne čekajući vašeg naređenja sam traži najslabije mjesto neprijatelja i ondje da ga tuče. Držite čvrsto svoju desetinu i vod na okupu, rukovodite hrabro i pametno sa njima i ne zaboravite ni jednog trenutka da ste vi one starješine, koji neposredno zajedno sa borcima uništavate okupatorske bande i njihove sluge.

Drugovi borci, komandiri, komandanti i politički komesari, krajnje je vrijeme da se prekine sa neozbiljnim odnosom prema neprijatelju. Zbog toga u posljednjoj borbi bez ikakve potrebe izgubili smo dva druga. Izgubili smo ih zato, što su umjesto da se brzo prebacuju, da hvataju zaklon, idu od zaklona do zaklona, išli bezbrižno uspravno i polako. Na ovaj način dali su neprijatelju dobru metu i izgubili su svoje živote. Mi smo borci narodno-oslobodilačke vojske. Kada smo pošli putem borbe, svima nam je bilo jasno da borbe nema bez žrtava, da pobjede nema bez mrtvih glava. Ali mi nećemo da neopreznošću i nehaju ginu naši drugovi. Mi hoćemo da zadamo smrtni udarac neprijatelju uz najmanje žrtve. Dragocjeni su životi najboljih narodnih sinova a da bi ih mogli tako olako davati. Zbog toga u buduće svaki naš pokret gdje može da gađa neprijatelj treba da se izvede sa najvećom brzinom i dobro zamaskiran. Tamo gdje je potrebno jurišati, ići prsa u prsa, nećemo se premišljati, a tamo gdje je potrebno prikriti se i zamaskirati zamaskiraćemo se tako da nas nikad neprijateljsko oko ne može otkriti.

Drugovi puškomitralješci, još više usavršite se u rukovanju vašim puškomitraljezima. Nišanite dobro, pucajte u kratkim rafalima, Budno pratite svaki korak i pokret neprijatelja i odmah ga uništavajte. Svojom preciznom vatrom steknite ugled i poštovanje sviju naših boraca i čitavog naroda pa i same fašističke bande koja će na svojoj koži osjetiti da ima posla sa pravim borcima.

Drugovi kuriri, budite još brži i tačniji u ispunjavanju svojih zadataka. Ni jednog momenta ne zaboravite da od pravovremenog stizanja izvještaja zavisi ishod borbe, jer samo jasan pregled situacije omogućiće našim drugovima komandantima, da pravilno donose odluku. Idite naj-

kraćim putevima, savlađujte sve prepreke i donesite izvještaj štabu na vrijeme.

Drugovi politički komesari, ni jednoga momenta ne zaboravite vaše dužnosti za vrijeme borbe. Održavajte mitinge i u najžešćim okršajima u najtežim trenucima, kada se zaglušuju uši od pucnjave i treska bombi, mina i granata, budite u srcu svojih jedinica i potsjetite svoje drugove borce na zločine fašističke bande i na slobodu za koju se borimo. Pokažite im svojim primjerom, kako treba mrziti neprijatelja.

Drugovi, borci, komandiri, komandanti i politički komesari IV divizije, fašistička banda trpi sve jače udarce koje im zadaje junačka i nepobjediva Crvena Armija i naši veliki saveznici Engleska i Amerika. Svakim danom jači je udarac u bok hitlerove fašističke nemani koji mu zadaje narodno-oslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije. Možemo biti ponosni da u toj velikoj borbi za sreću i spas čitavog kulturnog čovječanstva i mi učestvujemo. Uništili smo 2 tenka, to je dobar početak. Treba da pođemo tim putem i možemo biti sigurni da neće biti daleko dan kada će naša divizija raspolagati i sa topovima i sa tenkovima i sa svim drugim oružjem, kojim raspolaže i naš neprijatelj, tada će naš udeo u velikoj borbi protiv fašizma biti još veći. Zato učimo se ratnoj vještini, razvijajmo mržnju protiv neprijatelja, dižimo svoju političku svijest, pođimo slobodno putem u borbu protivu hitlerove i musolinijeve bande i njihovih domaćih slugu-petokolonaša.

ŽIVJELA NARODNO-OSLOBODILACKA VOJSKA I PARTIZANSKI ODREDI U JUGOSLAVIJI!

ŽIVJELI HRABRI BORCI XVII BRIGADE IV DIVIZIJE KOJI SU UNIŠTILI DVA TENKA!

OVLADAJTE SVOJIM ORUŽJEM DO SAVRŠENSTVA!

USAVRŠAVAJMO SE MASKIRANJU, POSTAVLJANJU ZASJEDA I PREBACIVANJU, JER TO DONOSI SIGURNU POBJEDU!

VEZA DONOSI POBJEDU!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar: Jefto Sašić

Komandant: Petar Drapšin

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav Brod, K 55/1.

12

6. I 1943.

Izvještaj 8. pješačke pukovnije Zapovjedništvu II domobranskog zbora o uspjehu operacije »čišćenja« u selima Požeške kotline.

O rezultatu prošlog podhvata[1] »Kesten« dostavljam kratko izvješće **u** sliedećem:

1 Odnosi se na pothvat kojeg su početkom 1943. god. poduzele ustaško-domobranske i njemačke jedinice iz sastava 737. pješadijskog puka na teritoriju Slavonske Požege.

Naši gubitci: 1 domobran lakše ranjen.

Partizanski gubitci: 3 mrtva, i 83 uhićenih jataka,[2] uhićenici su predati 737 njemačkoj pješačkoj pukovniji i 2. bataljonu 741. nj. pješačke pukovnije.

Naš plien: 192 komada rogate stoke, 214 ovaca, 8 koza i 7 svinja, 6 volova, 4 kola, 1 šivači stroj i gestetner stroj (za umnožavanje), što je ponieto sa pukovnijom i biti će knjiženo.

Sva partizanska sela i skladišta su uništena u selima: Kamenski Vučjak, Mrkoplje, Mijajlije, Striježevica, Sažje,[3] Kamenski Šušnjari, Kruševo, Bogdašić, Kamenski Šeovci i Vranić. Pošteđeno je jedino selo Mijaći čije je pučanstvo učinilo našoj i njemačkoj vojsci dragocjene usluge prilikom napada partizana na obližnje naše dielove, izvevši ih prikrivenim putevima iz blizine partizana.

Detaljno izvješće dostaviti će se naknadno.

Za točnost Z A P O V J E D N I K
PROČELNIK GLAVNOSTOZERSKOG ODJELA pukovnik Mifek v. r.
GLAVNOSTOŽERSKI BOJNIK
Nekić

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod. K 2/III.

13

7.1 1943.

Uputstva Štaba III operativne zone NOV i PO Hrvatske Štabu I odreda za organizaciju informativne službe na sektoru djelovanja Odreda i komandi područja.

Informativna služba na sektoru III. Operativne Zone treba da bude organizovana u dva smisla i to:

Informativna služba pri Komandama Područja, kao pozadinska informativna služba i informativna služba pri štabovima odreda, kao čisto vojna informativna služba, koja će služiti našim operativnim jedinicama za izvođenje akcija.

Informativna služba pri Komandama Područja organizovana je preko Komandi straža t. j. svaka Komanda straže ima da stvara veze sa najbližim neprijateljskim uporištima i da o njima šalje svaki dan tačne informativne izvještaje svojoj komandi Područja. Pošto Komanda Područja imadu samo jednog zvanično postavljenog informativca, informativna služba pri Komandama Područja nebi se pravilno odvijala niti bi se mogla produbiti i proširiti i na daljnja neprijateljska uporišta, to se stavlja u dužnost informativeima Područja, da si nađu tri sposobna druga kao pomoćnika. Informativac Područja rasporedit će svoj sektor na tri dijela, i svakom od svojih informativnih pomoćnika dodjelit će po jedan dio svoga sektora.

2 Radi se o stanovnicima popaljenih i opljačkanih sela koja se spominju u izvještaju.
3 Sažije

Dužnost je informativnih pomoćnika pri Komandama Područja stvarati veze sa neprijateljskim uporištima na svom sektoru, te proširivati informativnu službu i na daljnja neprijateljska uporišta, a ujedno će obilaziti i Komande straža na svom sektoru, kontrolisati njihove veze i paziti da svi informativni izvještaji budu na vrijeme poslani Komandi Područja, koja će ih opet slati dalje, a sami će dostavljati svoje izvještaje komandama straže.

Postavljanjem informativnih pomoćnika pri Komandama Područja ne znači da komande straža prestaju s tim da vrše dužnost informativne službe, nego oni i dalje vrše tu dužnost u koliko se pomoćnik informativca ne nalazi na sektoru pojedinih komandi straže.

Kada informativac stvori vezu sa nekim neprijateljskim uporištem odmah se veza ima da poveže sa najbližom komandom straže, tako da one mogu da funkcionišu i dalje u koliko se informativac udalji od istih, a sve prispjele izvještaje komanda straže će hitno dostavljati na nadležna mjesta. Pri stvaranju veza u normalnom stanju svaki informativac usporedo sa tom vezom treba da stvori i jedan drugi kanal kojim će stizati informativni izvještaji u slučaju ofanzive ili reakcije, jer se može desiti da naše neke komande straža u slučaju reakcije budu povučene sa svojih mjesta, i tako će se veze koje su ukopčane za tu komandu straže automatski prestati da rade, a informativac na tom terenu u najkritičnijem momentu ostati će bez ikakvih podataka o kretanju neprijatelja, u koliko se na vrijeme nije pobrinuo i stvorio jedan ili više kanala kojim će stizati informativni izvještaji u slučaju reakcije.

Svi informativci Komande Područja imadu da se povežu sa našim operativnim jedinicama u koliko se one nađu na njihovom sektoru te da i njima dostavljaju podatke o neprijatelju redovito kao i Komandi Područja, za ovo vrijeme dok se one nalaze na njihovom sektoru. To neshvatiti da za to vrijeme ne treba slati podatke i Komandama Područja, nego i Komandama Područja za to vrijeme slati svakodnevno redovite izvještaje.

Informativci se nesmiju ograničiti samo na to, da stvaraju veze samo sa najbližim neprijateljskim uporištima, a da im daljnja neprijateljska uporišta ostaju izvan kontrole. Ako na takvoj osnovi budemo bazirali informativnu službu, mi nećemo moći da unaprijed nekoliko dana osjetimo namjere neprijatelja, nego će nas on iznenaditi već svršenom koncentracijom trupa u daljnjim uporištima koja ne dosežu pod kontrolu naše informativne službe. Zato čim se stvori veza sa najbližim neprijateljskim uporištem odmah informativnu službu proširivati i na daljnja neprijateljska uporišta.

Vojna informativna služba treba organizovati preko Štabova Odreda odnosno preko štabova bataljona. Svaki štab odreda treba da ima jednog informativnog oficira, a isto tako i Štabovi bataljona.

Kako su Štabovi Odreda postali pokretni sa svojim jedinicama to i informativni oficiri pri Štabu Odreda idu svuda skupa sa svojim Odredom te organiziraju informativnu službu za svoje operativne jedinice, i povezuju se sa vezama informativne službe, koje su već stvorili informativci

Područja i bataljona, a povezuju se također i sa svim informativeima koji se nalaze na sektoru kojim oni prolaze. Informativci bataljona nemoraju se kretati sa svojim bataljonima u koliko se isti kreću po sektorima gdje je uspostavljena informativna služba, jer bataljoni koji se kreću na sektoru uspostavljene informativne službe, mogu se služiti istom, a na raspoloženju će im stajati i informativci Područja sa svim svojim vezama, kao i vojni informativci pojedinih bataljona, koji se eventualno tu nalaze, dok bi informativci u pokretu sa svojim batalj onima nalazeći se na nepoznatom sektoru bili od male koristi svojim batalj onima, a veze koje su oni stvorili ra svom sektoru u slučaju njihove dulje odsutnosti biti će zanemarene.

Informativci bataljona dostavljaju svoje informativne izvještaje štabovima svojih bataljona odnosno štabovima odreda, a ovi ih dostavljaju opet dalje na nadležno mjesto. Ako se informa ti vac bataljona nalazi negdje na terenu daleko od svojih jedinica, svoj izvještaj neka dostavi najbližoj komandi straže koja će ga otpraviti dalje, a potrebno je da svoje izvještaje ako je ikako moguće dostave i štabovima svojih bataljona.

Da bi informativni izvještaji što brže i na vrijeme stizali na određeno mjesto, informativci bataljona imadu pravo da iz svojih jedinica uzmu za sebe dva najhrabrija partizana, koji će im služiti kao kuriri za prenošenje informativnog izvještaja.

Informativci vojne informativne službe, kao i informativci pozadinske informativne službe, moraju svoje informativne izvještaje slati redovito svaki dan i to o svim neprijateljskim uporištima sa punim podatcima (brojno stanje, naoružanje, smještaj bande, kako su utvrđeni itd.) pa bilo promjene u istima ili ne.

Za vojne informativce kao i za pozadinske, ne smije postojati nikakova blokada, kroz koju se oni nebi mogli probiti i na vrijeme dostaviti svoje izvještaje, a nikakovo opravdanje u tom pogledu nemože im se uvažiti, jer su dužni da prije reakcije stvore kanale kojim će stizati njihovi izvještaji na vrijeme neke ofanzive ili reakcije.

Kada se šalju informativni izvještaji u izvještaje treba da bude unešeno ne samo brojno stanje, naoružanje, nacionalni sastav, gdje se koje automatsko oružje nalazi, gdje su smješteni i t. đ., nego uvijek naznačiti kojom garnizonu pripada, koja jedinica na primjer: 1. satnija III bojne IV. Gorskog zdruga, ili u tom i tom uporištu se nalazi I. i II. vod II. satnije
III. bojne IV. gorskog zdruga sa brojnim stanjem od 50 domobrana.

Drugovi informativci na posao. Shvatite svu ozbiljnost naše informativne službe i opravdajmo povjerenje koje nam je ukazano.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Informativac III. Operativne Zone:
Stoj an Divić

Original u VII, Bgd.
Prijepis u HIS, Slav. Brod, K 3/1.

7. I 1943. 14

Obavijest Štaba III operativne zone štabovima I i II odreda i komandama područja o prijedlozima Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za imenovanje rukovodilaca IV divizije i njoj podređenih jedinica.

Razvojem naše borbe i po ukazatoj potrebi formirao je štab III. operativne zone dne 29 i 30. decembra 1942. IV. Diviziju N. O. V. Hrvatske,
XVI i XVII. N. O. Brigadu Hrvatske.

Glavnome štabu N. O. V. i P. O. Hrvatske predloženo je sledeće komandno osoblje:

IV. Divizija N. O. V. Hrvatske:

Komandant:	drug Petar Drapšin
zamjenik komandanta:	„ Mato Jerković
politkomesar: '	„ Jefto Šašić

Primjedba: u diviziji ne postoji zamjenik politkomesara nego partijski rad obavlja partijski komitet koji se sastoji iz zamjenika politkomesara brigade i politkomesara Divizije.

XVI. N. O. Brigada Hrvatske:

Komandant:	drug Rade Knežević
zamjenik komandanta:	„ Đuro Dulić
politkomesar:	„ Marijan Cvetković
zamjenik politkomesara:	„ Vlada Mutak

XVII. N. O. Brigada Hrvatske:

Komandant:	drug Radojica Nenezić
zamjenik komandanta	„ Nikola Demonja
politkomesar	„ Josip Krajačić
zamj. politkomesara:	„ Franjo Knebl

Komandno osoblje štaba III. operativne zone sačinjavaju:

Komandant:	**drug Bogdan Crnobrnja**
politkomesar:	**„ Marijan Stilinović**
zamj. politkomesara:	**„ Duško Brkić**

Smrt fašizmu — sloboda narodu.

Načelnik štaba:
Franc Inkret

originai u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 22/1.

7.I 1943. 15

Izvještaj Josipa Hrnčevića, delegata OK KPJ za Srijem pri Štabu III operativne zone, Povjerenstvu CK KPH za Slavoniju i Srijem o političkim prilikama, organizacionom stanju i radu Partije na teritoriju Srijema.

Drug Lala[1] i ja[2] zajedno s kuririma sretno stigosmo u Srijem i nađosmo se s drugovima iz OK,[3] kojima sam predao materijal i poštu. OK.

1 Jovan Beljanski
2 Josip Hmčević
3 OK KPJ za Srijem.

ima redovnu vezu s Mihajlom[4] te mu je odmah poslao ono pismo,[5] koje sam ja za nj ponesao. OK je uspostavio vezu i s Bačkom i Banatom, a i s Vama namjerava uspostaviti posebnu svoju vezu željeznicom preko Broda. Do uspostave te veze moći ćete se služiti dosadašnjim vezama.

OK je primio na znanje odluku, da se Srijem uključivo sa Zemunom u vojno-političkom pogledu privremeno priključuje u područje tog Povjerenstva. Dosad je zemunski srez u organizacionom pogledu potpadao pod P. K. za Srbiju, pa mu je sada upućeno pismo, kojim se obavještava
0 nastaloj promjeni. Ostali srijemski srezovi (St. Pazova, Sremski Karlovci, Ruma, Sremska Mitrovica, Irig, Ilok i Sid) potpadali su u organizacionom pogledu pod OK za Srijem, a ovaj pod PK za Vojvodinu. Poslije razbijanja naših part, organizacija i rukovodstava u Bačkoj i Banatu CK KPJ svojim pismom od 25. Vili. 1942[6] bio je naredio obnavljanje PK za Vojvodinu te je tim pismom naimenovao i članove tog PK. Radovi oko obnavljanja part, organizacija i rukovodstava u Vojvodini bili su u toku U navedenom se pismu između ostalog kaže: »Po našem mišljenju pitanje obnove rada jednog Pokrajinskog rukovodstva za čitavu Vojvodinu danas je postalo ponovno aktuelno«, pa dalje: »OK za Srijem moraće podržavati veze radi koordinacije rada s Povjerenstvom CK KPH za Slavoniju«. Na temelju tog naređenja OK za Srijem održavao je vezu s P. K. za Vojvodinu i neposrednu vezu s CK KPJ. Takvo je dakle bilo stanje u organizacionom pogledu sve do odluke o uključenju Srijema pod to Povjerenstvo, t. j. sve dosad.

Sto se tiče političkog raspoloženja naroda u Srijemu, valja reći da srijemski Srbi u ogromnoj većini učestvuju narodno-oslobodilačkoj borbi,
1 to naročito seljaci. Oni stalno ulaze u partizanske jedinice, daju partizanima sklonište, hranu, odjeću, obuću i t. d. Pored svog terora neprijatelju ne uspijeva da uništi borbeno raspoloženje u narodu. Sa živim interesom narod prati borbu na istočnom frontu i u našoj zemlji. Pobjede Crvene Armije i naših partizana u posljednje vrijeme pobudiše u narodu val optimizma i vjere u brz slom njemačko-fašističke vojske. Stalno se čuje: »Kad će se taj rat jednom završiti!«. Pojavljuje se preokret i u raspoloženju srijemskih Hrvata spram naše narodno-oslobodilačke borbe. U N. Banovcima (srez St. Pazova) uspjelo je formirati jednu mjesnu partizansku desetinu od samih Hrvata. U Petrovaradin-majuru stanovništvo u većini hrvatsko — izvelo je pred par mjeseci demonstracije protiv rata i zbog teške ishrane. Čak i neki ustaše skidaju uniforme i odlaze kućama. Nijemci[7] uglavnom još podržavaju okupatora, ali se i kod njih pojavljuju znakovi kolebanja. Govore, da i rat još nije dovršen i da se ne zna, kako će se dovršiti«, nerado odlaze u vojsku. U Petrovaradinu su ih prisilno

4 Blagoje Nešković

5 Odnosi se na pismo Vlade Popovića upućeno svim partijskim organizacijama Slavonije. Vidi dok. br. 16.

6 Vidi Zbornik dokumenata i podataka o NOR-u jugoslavenskih naroda (u daljnjem tekstu »Zbornik«), VII, Bgd., 1956, tom II, knj. 5, dok. br. 138, str. 378—386.

7 pripadnici Njemačke narodine skupine.

odvodili u vojsku, u Manđeloškoj Planini odlučili su da u vojsku ne idu, u Sremskoj Mitrovici uspjelo je formirati partijsku ćeliju od samih Nijemaca. OK je izdao »Istinu« s govorom druga Staljina od 6. XI. 1942 na njemačkom jeziku, a neke sreske organizacije izdale su letke na njemačkom jeziku, kojima pozivaju Nijemce, da se ne odazivaju vojnim pozivima. Svim partijskim organizacijama izdato je uputstvo, da pojačaju politički rad među pripadnicima nesrpskih narodnosti.

Borba protiv četnika u Srijemu nastavlja se. U decembru mjesecu pojavilo se je u svim srijemskim srezovima rasturanje »Jugoslavenskog Glasnika«, kojega jedan primjerak prilažem. Neobavješteni govore, da su te novine bacali po Srijemu engleski avijoni. Međutim kod jednog čovjeka nađena su 2 nerasturena paketa tih novina, što ne bi bio slučaj, kad bi novine bile bacane iz avijona. Prema obavještenju naših drugova te novine piše i u sporazumu s njemačkom komandom izdaje, Dragiša Vasić, a rasturaju ih agenti Uprave Grada u Beogradu. Ti agenti prebacuju se u Srijem iz Srbije i Banata i traže veze u narodu. U posavska sela Progor i Jakovo počeše se prebacivati oficiri-četnici Draže Mihajlovića pod vidom švercera. Po odluci OK i Štaba IV. bataljona, koji je ostao u Srijemu, poslata je u ta sela jedna partizanska desetina s dva člana Partije radi hvatanja i likvidiranja tih četnika. Oni su dosad uhvatili i likvidirali 3 oficira-četnika i 1 policijskog agenta. U selu Vojko pojavila se je četnička organizacija, čiji je organizator bio jedan oficir iz Ugrnovaca. Taj oficir je likvidiran, a u pogledu ostalih članova te organizacije stvar se još ispituje. Novije pojave četnika u Srijemu ponukale su part, organizacije i partizanske jedinice, da još buđnije bdiju nad radom četnika. Seljaci nam rado pomažu u tom poslu. U obnavljanju.[9] U Petrovaradinu, u kojemu postoji jak garnizon, radi zasad samo nekoliko omladinaca, koji se izgrađuju, šire našu štampu i skupljaju hranu za partizane.

Srez Sremska Mitrovica: ima SK, 27 članova Partije, 31 kandidata, 77 Skojevaca, a SMG okuplja veliki broj omladine (tačnije o njihovu broju delegat nije znao izvjestiti). Postoji SNOO od 6 članova, a u 8 mjesta od 16 njih koliko ih ima srez-postoje i MNOO. Počelo se je raditi i na organizovanju OASF. Prilično je mnogo rađeno s Nijemcima i Hrvatima, a pokopčane su veze i s radnicima u Sr. Mitrovici. U Mitrovici ima partijska organizacija od 4 člana (svi Nijemci) i 2 kandidata, a ima izgleda da će se u Partiju moći uvući i nekoliko Hrvata. U 5 mjesta organizovane su mjesne partizanske jedinice, a njihov sreski štab formiran je. SK ima svoju tehniku. Naš rad u ovom srezu oživljuje nakon udarca, kojeg nam je zadao neprijatelj ljetos prigodom ofenzive na Frušku Goru.

Srez Irig: Part, organizacije ne postoje, već ima samo nekoliko članova Partije, koji su nepovezani. U nekim mjestima postoje organizacije Skoja. U dva mjesta došlo se je u vezu s Mađarima. SNOO. ima 5 članova, a od

8 Odnosi se na IV bataljon III odreda III operativne zone.
9 Misao rečenice nejasna.

14 mjesta koliko ih srez ima, samo u 4 mjesta postoje MNOO. Part, organizacije i ostale naše organizacije postojale su u ovom srezu, ali su ljetos prigodom ofenzive na Frušku Goru razbijene te se istom sada pristupa k njihovom oživljavanju, u koju svrhu je poslato u taj srez na rad nekoliko članova Partije.

Srez Ilok: Part, organizacije ne postoje. Ljetos su u skoro svim selima ovog sreza bili organizovani MNOO, Skoj i SMG, ali su te organizacije prilikom neprijateljske ofenzive teško postradale. Skoro u svim selima ovog sreza bila je do nedavno smještena neprijateljska vojska, koja je narod ubijala i pljačkala. Poduzete su mjere i poslati drugovi u taj srez, da u njemu ponovno organizuju naše organizacije. Oni su već pohvatali veze sa selima i u 2 sela osnovali MNOO.

Srez Šid: Part, organizacije ne postoje, jer se u tome srezu već od okupacije nije gotovo ništa politički radilo. Od svih naših organizacija formiran je dosad samo SNOO od 4 člana i MNOO u 2 mjesta. Uslijed ovakvog stanja stvari OK je poslije Savjetovanja uputio u taj srez više drugova na pol. rad.

Što se tiče političkog rada u našoj partizanskoj vojsci, ustanovljeno je na Savjetovanju, da je taj rad prilično slab. IV. bataljon, koji je ostao u Srijemu, sastoji se iz 4 čete, koje su u većim ili manjim grupama razmješetene po selima, koja okolnost otežava održavanje četnih zborova i part, sastanaka četnih ćelija. Aktivnost i pol. rad bosutske i fruškogorske čete bio je u poslednja 2 mjeseca naročito slab i neorganizovan, dok se je u ostale dvije čete, koje se nalaze u istočnom Srijemu, radilo više vojnički i politički. Potonje čete izvele su u posljednje vrijeme 6 diverzantskih akcija na glavnoj pruzi, od kojih su 2 posve uspjele. Prema referatu zamjenika politkoma toga bataljona (to je onaj drug, koji je s drugom mladim Šubarom iz Slavonije došao u Srijem) održana su u te dvije čete kroz 20 dana 24 partijska sastanka po pojedinim grupama, zatim 6 partizanskih sastanaka, 5 sastanaka Skoja i 2 zbora. Znači, da je političko-prosvjetni rad u te dvije čete u posljednje vrijeme obnovljen i pojačan. Odlučeno je, da se takav rad povede i u bosutskoj i fruškogorskoj četi. Za sve čete sastavljen je i plan akcija, koje imadu da izvedu.

Mjesne partizanske jedinice održavaju redovno svoje tjedne desetinske sastanke, na kojima se prorađuju materijali, koje izdaje OK.

Sastao sam se s jednim našim partizanom, koji je radi uspostavljanja veze bio prebačen u Bačku i odanle se vratio. On izvještava:

U Vojvodini je postojao P. K. od 3 člana, od kojih je sekretar[10] oko 20. XII. 1942 poginuo. P. K. je održao nekoliko kurseva za iđeološko-političku izgradnju novih članova Partije, jer je stari partijski kadar neprijatelj uništio. Obnovili su i Skoj i on je masovniji od Partije. Članovi Partije i Skoja su isključivo Srbi i Slovaci, a po zanimanju radnici i seljaci. Razmjerno dosta njih su đaci. Stanje naših organizacija je vanredno teško, jer se stalno provaljuju.

U narodu postoji raspoloženje za borbu protiv okupatora te su u tu svrhu organizovane diverzantske partizanske grupe. Ima ih oko 10, a

10 Žarko Zrenjanin Uča

broje 3—5 članova svaka. Te grupe su vrlo slabo naoružane. Imadu tek po koju pušku. Palile su žita i kudelje, a borbe s manjim neprijateljskim snagama vodile su samo onda, kada su bile napadnute. Sklanjaju se po srpskim i slovačkim salaševima.

Neprijatelj vrši nad srpskim stanovništvom neprekidno strašan teror. Masovno hapsi Srbe pod izgovorom da su komunisti te ih tjera na radove na istočni front. Mađarski fašisti siluju srpske djevojke po koncentracionim logorima. Milan Popović, bivši narodni poslanik, okuplja oko sebe Srbe fašiste i u tome ima potpunu slobodu djelovanja. Skoro svi srpski popovi, koji nisu izbjegli, dali su se u službu mađarskih vlasti. Koji to nisu htjeli činiti, bačeni su u koncentracione logore. Narod nezna tačno, kakvu izdajničku i bratoubilačku rabotu vrše izbjeglička vlada i Draža Mihajlović.

P. K. izdavao je svoj part, organ »Istinu«, a izdavan je i organ Pokr. NOO »Slobodna Vojvodina«. Stampa se je masovno širila. Baš kroz štampu su i nastupale provale tako, da je i tehnika pala.

Postoji mogućnost prebacivanja vojvođanskih partizana amo u Srijem.[11] Trojica su već prešla, a očekuje se još jedna manja grupa.

O onim drugovima, koji su preko OK Osijek bili prebačeni u Bačku nisam mogao ništa doznati.

Ja se sada nalazim na putu u Bosnu, da se sastanem sa Štabom III Odreda i da se upoznam sa stanjem u odredu. Samnom je na taj sastanak upućen po OK i jedan član OK, koji je i član Štaba, a koji se sada nalazi ovdje u Srijemu. Prilikom tog sastanka rješit ćemo i tekuća vojna pitanja u vezi naređenja Štaba III Zone. O tome ću naknadno poslati izvještaj.

Poslije toga namjeravam neko vrijeme pomoći u radu našim part, okrugovima u šidskom srezu, kako bi se ovdje osnovale i učvrstile naše organizacije, a time i olakšala veza između Slavonije i Srijema.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

S drugarskim pozdravom

Ktpva [12] v r
ote va, v.

Original u IHRP, zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brad, K 2/1.

16

8. I 1943.

Izvještaj Povjerenstva CK KPH za Slavoniju i Srijem Centralnom komitetu KPH o političkoj situaciji, radu i organizacionom stanju Partije na teritoriju povjerenstva.

Dragi drugovi

Izvještavamo Vas o događajima koji su se kod nas dogodili od našeg zadnjeg izveštaja[1] do danas. Ovaj izveštaj će biti kratak, jer ćemo mi

11 Odnosi se na dva bataljona III odreda koji su se sa VI istočnobosanskom NOU brigadom prebacili u Bosnu. Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 137, str. 336—339.

12 Isto kao 2.

1 Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 177, str. 461—470.

15. I. o. g. poslati detaljan naš redovni mjesečni izveštaj kad prikupimo izveštaje od svih partijskih organizacija.

POLITIČKA SITUACIJA:

Ugled naše Partije iz dana u dan raste. Bratstvo između Srba i Hrvata sve je čvršće. Tako su neka sela (Trnava, Sagovina) koja su prije bila naklonjena četnicima, poslala za katolički Božić darove drugovima Hrvatima ranjenicima u bolnici. Ipak još uvek se osjeća da četnici pokušavaju da rade. U nekim selima novskog kotara ima četničkih tendenaca, koje se ispoljavaju u riječima »doći će čika Pera«.[2] Isto tako je neki čovjek u partizanskoj uniformi, došao u jedno selo i tražio da se zakolje 25 volova i da se ispeče 1000 lebova, jer da navodno dolazi Bosanska Divizija i Hrvatska brigada. Nije se utvrdilo tko je taj čovek bio, ali se vidi po svemu da neprijatelj ne spava. Hrvatske mase sve više prilaze u partizane, tako nam je javljeno da je oko 29. XII. 1942 prišlo u partizane u Moslavini oko 50 Hrvata.[3] HSS pokušava da se formira i dobili smo jedan letak iz đurđenovačkog kotara[4] u kome oni govore iako stidljivo protiv narodno-oslobodilačke borbe. Neprijatelj je prodro u naš oslobođeni teritorij u srezu Požega i tu spalio po nekoliko kuća u par sela.[5] Jedino je više spaljeno u selu Vučjak. Narod se evakuisao, a i hranu je sakrio, tako da neprijatelj nije mogao izvršiti pljačku u većim razmjerima. To je navodno bila odmazda za Orljavac i Kamensku.[6] Mi smo zbog tih paljevina javno pred narodom streljali 9 kulturbundaša, koji su bili kod nas zarobljeni. Javljaju nam drugovi iz Grubišnopoljskog kotara, da je neprijatelj otjerao u logor 6 Hrvatskih familija, od kojih je neko u partizanima, a te su familije Hrvatske.

RAD PARTIJSKE ORGANIZACIJE

Najvažniji događaj bio je kod nas partijsko savjetovanje drugova iz vojske i s terena, koje se održalo 25, 26 i 27. XII. 1942.[7] Pozvali smo sve članove okružnih i kotarskih komiteta, delegate iz vojske, Skoja, AF2, područja, kao i ostale istaknute partijske funkcionere. Na savjetovanju je bilo prisutno 184.

1.) O. K. Nova gradiška	37
2.) O. K. Brod	9
3.) O. K. Osijek	19
4.) O. K. Virovitica	13
5.) O. K. Čazma	8
6.) O. K. Bjelovar	6

2 Misli se na kralja Petra II Karađorđevića, koji je prilikom kapitulacije Kraljevine Jugoslavije pobjegao iz zemlje.

3 U svom izvještaju od 2. I 1943. Vlado Popović javlja Povjerenstvu CK KPH u Zagrebu da je mobilizirano 100 Hrvata. Vidi »Zbornik«, tom II, knj. 7, dok. br. 78, str. 233—239. Isti podatak nalazi se i u dok. br. 3.

4 Redakcija ne posjeduje pomenuti letak.

5 Odnosi se na sela Kamenski Vučjak, Mrkopolje, Mijajlije, Striježevica, Sažije, Kamenski šušnjari, Kruševo, Bogdašić, Kamenski Seovci i Vranić. Vidi dok. br. 12.

6 Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 213, str. 544—550. i dok. br. 216, str. 551—555.

7 Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 217, str. 555—567-

7.) XII N. 0 Brigada	10
8.) I N. 0. P. Odreda	11
9.) II N. O. P. Odred	4
10.) Komanda Psunjskog Područja	8
11.) Komanda Papučko-Krndijskog Područja	13
12.) AF2	7
13.) Skoj	2
14.) Agitprop	10
15.) Povjerenstvo CK za Slav, i Srem	2
16.) Moslavački odred	4
17.) Kalnički odred	3
18.) Stab Zone	4
19.) Diletanska grupa	2
20.) Radionice	2
21.) Sekretar CK	1

Od svih prisutnih članova okružnih komiteta bilo je 23, a članova kotarskih komiteta 69. Bilo je prisutnih samo 8 ženskih, a ostalo muškarci. Po nacionalnom sastavu odprilike bilo je 45 Srba, a ostalo Hrvati, osim par Čeha. Izveštaj o socijalnom sastavu nismo pokupili. Savetovanje je vrlo mnogo pomoglo drugovima da shvate nove uslove rada, da shvate kako se radi na nov način. Referati na savjetovanju su bili sledeći:

1.) Politička situacija;
2.) Organizaciono pitanje;
3.) Partizani;
4.) Narodno-oslobodilački odbori;
5.) AFŽ;
6.) Skoj; i
7.) Agitacija i propaganda.

Drug Vlado[8] je napisao pismo[9] sa savjetovanja u kome su konstatirani svi nedostatci i u kome su postavljeni zadaci po svim sektorima rada, našim partijskim organizacijama. Pismo Vam prilažemo uz izveštaj. Poslije savjetovanja održali smo sastanke sa svakim Okružnim komitetom posebno. Sastanak je imao cilj da se konkretno dogovorimo s okružnim komitetima kako će provesti zadatke koje su dobili na savjetovanju, isto tako da dobijemo detaljan izveštaj o njihovom radu kao i o problemima pred kojima se nalaze. Mi smo s drugom Vladom održali sastanak sa Okružnim Čazma i sa okružnim komitetom Bjelovar.

O. K. Virovitica.

Kotar Garešnicu, koji je prije pripadao O. K. Virovitici,[10] dodjeljen je Okružnom komitetu Čazma. Sada okružni komitet Virovitica ima 4 kotara. Postoji O. K. od 4 člana. O. K. Virovitica nije imao osim Kotarskog

8 Popović

9 Isto kao 7.

10 OK Virovitica formiran je prilikom reorganizacije Povjerenstva CK KPH za Slavoniju i Srijem. Vidi »Grada«, knj. III, dok. br. 147, str. 374—379.

komiteta Garešnice, ni jedan drugi kotarski komitet, jer je kotarski komitet Slatina pao. Drugovi su nam predložili ljude iz vojske s kojima bi mogli popuniti kotarske komitete. Mi ćemo te drugove preispitati i ako zadovoljavaju, poslaćemo ih okružnom komitetu. Kotarski komitet Grubišno-polje je predviđen od 3 člana. U tom kotaru nema ni jedne partijske jedinice, nego samo 3 kandidatske sa 11 kandidata.

Kotarski komitet Slatina, predviđen je od 4 člana. Ima samo 2 kandidatske jedinice.

Kotarski komitet Virovitica baš sad je formiran od 3 člana. Ima 4 partijske jedinice sa 12 članova.

Kotar Donji Miholjac, dobiće kotarski komitet od 3 druga. U tome kotaru nije se još uspjelo prodrijeti osim u jedno tri sela.

O. K. Nova Gradiška.

Iz ovog okružnog komiteta, uzet je drug Sekretar Jefto Šašić i predložen za komesara Divizije. O. K. je kooptirao novog člana, tako da sada ima 5 članova. Sekretar je drug Buco.[11]

Kotarski komitet Novska ima 6 članova. Postoji 16 partijskih jedinica sa 55 članova.

Kotarski Komitet Pakrac ima 4 člana. Postoje 3 partijske jedinice, sa 12 članova.

Kotarski komitet Daruvar ima 4 člana. Postoje 4 partijske jedinice sa 16 članova.

Kotarski komitet Nova Gradiška ima 4 člana. Postoji partijska jedinica od 3 člana. Iako je ovaj okružni komitet najbolje radio, kao što smo rekli u zadnjem izveštaju, vrlo slabo je uspio u Hrvatskim selima, a isto tako nema nikakvog uspjeha u tvornici. Vrlo mnogo su sektašili, naročito u pakračkom kotaru, a u daruvarskom zadržalo se u partijskim organizacijama i oportunističkih elemenata. Dobili su upute kako će te teškoće sve prebroditi.

O. K. Osijek. Kao što smo Vam javili u zadnjem izveštaju, čitava organizacija tog O. K. bila je slaba. Sada je došlo do provale i to s dvije strane. U samom Osijeku poginuo je drug Salaj.[12] Uhvaćena je jedna drugarica, koja je poslana da tamo radi po liniji Skoja. Ona je provalila do **sada** oko 30 što ljudi, što žena. S druge strane došla je provala izgleda od nekog studenta po prezimenu Šmider, u kojoj je palo oko 30 Skojevaca **sa** gimnazije. Drug Šrempf[13] je bio kod nas i opet smo ga poslali u Osijek, da osim zadataka koje ima svaki O. K. prvenstveno spreči provalu, prebaci drugove kojima preti opasnost hapšenja — u partizane, da poveže organizacije i da si nađe mjesto odakle bi Okružni Komitet mogao rukovoditi.[14] Postoji privremeni O. K. od 5 članova, s kojima smo održali sastanak. Kad dobijemo izvještaj o brojnom stanju, poslaćemo Vam.

11 Gabro Vidović

12 Antun Salaj. vidi dok. br. 3, objašnjenje 2.

13 Franz Schremph

14 Sjedište OK Osijek bilo je 1943. god. na pustari Podgorje — Živčani, a kasnije u Duzluku.

O. K. Srem. Dobili smo pismo od O. K. Srem koje je poneo sa sobom drug Vlado, iz kojeg ćete vidjeti i stanje u tom O. K. Od druga Steve[10] nismo još dobili nikakvi izveštaj. Mi ćemo im poslati materijal, kao i ovo pismo savjetovanja, a isto tako i okružnicu o izborima i zatražićemo izveštaj.

O. K. Brod.

Okružni komitet ima 4 člana. Postoje 2 kotarska komiteta po 4 člana i to Požega i Brod. Organizaciono stanje od našeg zadnjeg izvještaja do danas u tome O. K. nije se promijenilo. S okružnim komitetom Brod dobar dio našeg razgovora sastojao se u ubjeđivanju drugova o nepartijskim postupcima druga Zmajića.[18] Trebalo je razbiti familijarnost tih Brođana, što nam je i uspjelo.

Stanje part, organizacija u Brigadama.

Dne 29. XII 1942 formirane su još dve brigade[17] od Kalničkih, moslavačkih i slavonskih snaga. Te tri brigade[18] formirane su u Diviziju. Na Kalnik je otišao jedan bataljon, a u Moslavini je ostalo oko 120 ljudi.

XII Narod.-Oslobod. Brigada: Zadnji izvještaj, koji je pisan 2. XII. 1942, saopćava da u brigadi ima 96 članova Partije i 73 kandidata. Po nacionalnom sastavu ima 59 Srba, 34 Hrvata, 1 Slovak, 1 Ukrajinac, 1 Mađar. Po socijalnom sastavu ima 34 seljaka, 40 radnika, 13 intelektualaca i 8 slobodnih zvanja. U svim bataljonima postoje bataljonski biroi. Sve greške, koje smo naveli da ima partijska organizacija u XII Brigadi, prebrođavaju se. Vidjelo se na savjetovanju da je drug partijski sekretar svatio pogreške i da je uspio da obuhvati uglavnom sve sektore partijskog rada u svojoj brigadi i tako se pretvara u rukovodioca. Uz sve to trebaće mu dosta naše pomoći.

XVI Narodno-oslobodilačka Brigada: Dobili smo kratki mali izveštaj od druga Knebla.[10] Ni on sam još nije pregledao stanje u brigadi. U tom izveštaj u koji je vrlo kratak, on ističe neke frapantne primere lošeg stanja partijskih organizacija u toj brigadi. On je održao sastanak sa jednim bataljonom koji ima 250 ljudi, a samo 22 partijca. Po njegovom izveštaju, taj bataljon nije dobivao materijal već dva mjeseca.

XVII Brigada: Imamo i od druga Mutaka[20] samo kratki izveštaj pisan 1. I 1943. Drug Mutak je održao partijsko savetovanje sa štabovima bataljona. I on nam daje samo neke primere lošeg stanja bez detaljnog izveštaja o stanju partijske organizacije u brigadi. Tako on navodi, da III bataljon od 150 ljudi, ima samo 6 partijaca. Jedna četa ima samo jednog partijca i to komandira, a jedna nema uopće komesara.

Kako se vidi iz ovih oskudnih izveštaja, rad naših partijskih organizacija u brigadama bio je sektaški na veliko. Drugovi još uvek neznaju

15 Josip Hrnčević

16 Josip Zmajić

17 XVI i XVII NO brigada. Vidi »Grada«, knj. III, dok. br. 214, str. 549—550.

18 Odnosi se na XII, XVI i XVII NO brigadu koje su ušle u sastav IV divizije NOV i PO Hrvatske.

19 Franjo Knebl

20 Vlado Mutak

kako treba organizovati rad, premda su dobili pismo CK »Rad Partije u vojsci«. Mi smo im napisali upute kako će slati izveštaje i opet im ukazali da dobro prorade navedeno pismo. Prekosutra ćemo formirati komitet u Diviziji, a onda ćemo obići brigade i pomoći drugovima.

Izveštaje o najnovijem stanju u odredima nemamo.

U samoj zoni dogodile su se promjene i to da je drug Komandant[21] otišao za Komandanta Divizije, a na njegovo mjesto je došao drug Crnobrnja.[22] Odnosi u zoni, kao i odnosi između Povjerenstva i ostalih drugova, neobično su dobri i daju garancije da će rad napredovati.

SKOJ. Kao što smo Vam javili, samo stanje u Povjerenstvu PK Skoja bilo je jako nezdravo. Drug Zmajić se poneo nekomunistički i prema Mili[23] kao i prema nama. Napisao je pismo iz koga se vidi da on nema poverenja u novo Povjerenstvo,[24] da je bolesno ambiciozan, da nam podmeće da smo lični. On je pokušao da u svoju zaštitu mobiliše drugove iz Broda. Najžalosnije je to, što on još uvijek nije iskreno svatio kritiku i uvidio svoje pogreške. Zbog svega toga kažnjen je i nemože više biti u Povjerenstvu PK Skoja, nego će biti dodeljen u OK Virovitici, ali ne u samom okružnom komitetu po liniji Skoja. Drug Mile od zadnjeg našeg sastanka neobično dobro radi i obišao je Skojevske organizacije u odredima, a sada će učiniti to isto sa skojevskim organizacijama na terenu. Izvještaj o najnovijem brojnom stanju Skoja i SMG nemamo. Kao najpreču dužnost, stavili smo pred Povjerenstvo PK Skoja da formira okružne komitete Skoja i kotarska rukovodstva, da nastave sa kursevima. »Mladi borac«, br. 2 se sprema.

AFŽ. Drugarice su dobile dopis za konferenciju AFŽ za Hrvatsku i za istu se spremaju. Iz Inicijativnog odbora ići će drugarica Beba,[25] a drugarica Maja[2®] će je zamjeniti t.j. doći će u centar. Ostale su otišle na pomoć okružnim komitetima. Izvještaj o njihovom radu još nemamo, jer se nisu vratile. Treći kurs koji je imao 16 posjetioca završen je. Spremaju »Udarnicu« br. 2.

NOO. Najnovije brojno stanje neznamo. Najvažniji naš zadatak, momentalno su pripreme za izbore za NOO-e. Premda su dobili svi okružni komiteti pismo CK o izborima, nisu skoro ništa učinili u tom pravcu i zato je drug Vlado napisao okružnicu sa detaljnim uputama za izbore.[27] Okružnicu Vam šaljemo. Mobilisali smo sve da naše partijske organizacije što bolje polože ispit na ovome vrlo važnom pitanju. Javićemo Vam naknadno o toku same kampanje za izbore. Poslali smo Vam 9 izbornika za ZAVNOH i karakteristike za još 7 drugova.[28]

AGITPROP. Sprema se novi broj »Slavonskog partizana«. Inače drugovi rade na sređenju materijala za srednji partijski kurs, koji će početi

21 Petar Drapšin

22 Bogdan Crnobrnja

23 Mile Velimirović, član PK SKOJ-a za Hrvatsku, upućen na teritorij Slavonije sa zadatkom da pruži pomoć u radu Povjerenstvu SKOJ-a.

24 Vidi »Grada«, knj. III, dok. br. 217, str. 564, objašnjenje 11.

25 Bosiljka Krajačić, tajnik Inicijativnog odbora AF2 za Slavoniju.

26 Maja Jankes-Komar

27 Vidi dok. br. 6.

28 Vidi dok. br. 2.

8. I. 1943. Kurs će voditi drug Božičević.[29] Kursu smo posvetili mnogo pažnje, pošto je dosadašnja politika kadrova imala teške posljedice na rad kod nas. Osim toga Agitprop se brine da se umnoži sav propagandni materijal, koji je naveden u okružnici za izbore, a kojim će se drugovi služiti u izbornoj kampanji. Pobrinuli smo da se izdaju i plakati, koji će biti u smislu izbora. Isto tako »Slavonsko kazalište«, kao i grupe agitatora, podvesti će svoj program u smislu izbora. Kao najvažniji zadaci pred Agitpropom, stoje formiranje agitpropa pri Okružnim komitetima i u našim novim dvima brigadama.

Dragi drugovi!

Kao što vidite, ovo je samo kratak dopis o stanju kod nas od našeg zadnjeg izveštaja do danas. Mi nemamo najnovije podatke o brojnom stanju u našim partijskim organizacijama, kao i ostalim vanpartijskim. Čim dobijemo sve izveštaje, poslaćemo Vam sve detaljno u našem redovnom mjesečnom izveštaju, koga ćemo napisati 15. I. o. g. Osim toga sve što smo radili, radili smo pod kontrolom, rukovodstvom i uputama druga Sekretara,[30] kojem možemo da zahvalimo da je rad u Slavoniji stvarno krenuo novim tempom. Prema tome drug Vlado je upoznat sa svim detaljima kod nas.

Uz naš komunistički pozdrav,

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Povjerenstvo:
Duško[31]
Dušan[32]

Original u IHRP, Zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 2/1.

17

8.1 1943.

Obavještenje Štaba III operativne zone Štabu I odreda i Štabu IV divizije NOV i PO Hrvatske o otvaranju tečaja za političke komesare.

Pošto ovih dana završava kurs politkomesara a 15. I. 1943. u 8 sati počinja novi kurs to se naređuje da:

1. — Štab IV. Divizije uputi na pomenuti kurs iz svojih jedinica 15 drugova koji su podesni i koji zaslužuju da se upute na pomenuti kurs i za koje ima najviše izgleda da će našoj borbi pridonijeti što više.

2. — štab I. Odreda uputi na pomenuti kurs 5 drugova

3. — drugovi koji su određeni za kurs moraju biti u Zvečevu **u školi najdocnije 5. I. 1943 u 8 sati ujutro** kada otpočinje kurs.

Smrt fašizmu —sloboda narodu.

Politkomesar: Komandant:

Napomena: Dokumenat nije potpisan.
Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 21/1.

29 Ivan Božičević
30 Odnosi se na Vladu Popovića, sekretara CK KPH.
31 Dušan Brkić
32 Dušan Calić

18

8.1 1943.

Pismo Povjerenstva CK KPH za Slavoniju i Srijem Povjerenstvu CK KPH za Zagreb o uspostavljanju čvrste veze i međusobne suradnje.

Dragi drugovi!

Kao što znate drug Vlado[1] je kod nas bio sve do današnjeg dana i danas je otputovao za Glavni Stab. Primili smo Vaš izvještaj i premda ste Vi izrazili želju da Vas drug Vlado posjeti, on to nije mogao učiniti. On nam je sugerirao da naše i vaše veze budu što čvršće i što bolje. Osim toga mi ćemo slati Vama izvještaje po vojnim akcijama, jer ćete Vi imati prilike da najkraćim putem dostavite to Vrhovnom Štabu, kako bi se to što prije preko radija objavilo.

Dragi drugovi! Slavonija će dobiti jedan vrlo važan značaj, jer preko nje će se najzgodnije pokret širiti u srce Hrvatske, tako nam je to saopćio i drug Vlado. Zato će trebati Slavoniju i njene akcije popularisati i prirediti teren za dolazak naših većih jedinica za ovaj kraj, kao i našeg vojničkog i političkog rukovodstva. Osim vojnih akcija, mi ćemo izveštavati o političkim prilikama kod nas, da bi nas i Vi mogli pomoći, pošto ste Vi stariji i iskusniji. S naše strane mi ćemo pomagati Okružni Komitet Bjelovar i Čazma materijalom i savjetima, jer nam je to dosta lako činiti. Dragi druže Slavko![2] Javi nam dali one veze o kojima smo Ti zadnji puta pisali funkcionišu. Ukoliko ne funkcionišu, javi nam javku i mesto, gdje ćemo slati našeg kurira.

Ovdje je kod nas bio drug Ivica Gretić, grafičarski radnik iz Zagreba, koji je rodom iz okolice Krapine, član je Partije i želio je da ide u svoj rodni kraj raditi. Drug Vlado ga je preslušao i poslao ga u taj Okružni Komitet. Drug je vrlo mlad, ali neobično odan Partiji, što se vidi po tome, da se junački držao u zatvoru. On je mnogo što šta naučio u Slavoniji i mi smo mišljenja da bi u najskorije vrijeme mogao unići u Okružni Komitet Krapine. Šaljemo Vam izveštaj o zadnjim akcijama u Slavoniji, koji je napisao drug Marijan Stilinović.[3] Naime, dragi druže, kao što vidimo, Vrhovni Stab je vrlo malo upućen u vojnim akcijama u Slavoniji, a čak o nekima i netačno. Tako na pr. piše u »Borbi«, da je dignut voz kod Gračanice u Slavoniji. Isto tako nije pravilno ni ono, što govori o akciji oko Slatine, gdje smo mi kud i kamo više oružja zarobili, nego što je javljeno i potpuno unišli u Slatinu.[4]

Dragi druže Slavko! Šaljemo Ti jedno pismo, koje je adresirano na Tomašeka. To pismo treba njemu dostaviti i primiti ovaj novac koji je ovdje naveden.

Šaljemo Vam pismo sa našeg savetovanja, koje je održano 25, 26 i 27. XII 1942.[5] U tom pismu ćete vidjeti sve propuste i greške naših par-

1 Vlado Popović

2 Ivo Marinković

3 Vidi dok. br. 19

4 Radi se o netačnim podacima emitiranim preko radio-stanice Slobodna Jugoslavija. O akciji na Podravsku Slatinu vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 185, str. 483—484.

5 Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 217, str. 555—569.

tijskih organizacija, kao i svi zadaci koje treba staviti pred njih. To pismo je pisao drug Vlado. Isto tako šaljemo Vam i okružnicu povodom izbora za NOO-e, koje je također pisao drug Vlado.[6] Kao što vidiš, mi smo dobili veliku pomoć od druga Vlade. On Vas je sve pozdravio.

Druže Slavko! Javi nam se odmah i podrobno nam napiši sve ono što je nama zajedničko.

Druže Slavko, drug Marijan[7] će Ti napisati par riječi, što se tiče njegovog sina.

Druže Slavko!

Ima već mjesec dana kako je drug Vlado poručio u Zagreb da dođe na naš teritorij moj sin, međutim njega još do sada nema. Bilo bi najzgodnije da ga Vi pošaljete ovamo k nama u Slavoniju. Ja se nadam, da ćeš Ti to u najskorije vrijeme urediti.

Dragi druže Slavko! Molim Te riješi i ono moje pitanje.

Uz naš borbeni komunistički pozdrav,

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Uredite i pitanje drugarice Cazi

Za Povjerenstvo:
Dušan (Ćule)
Duško[8]

Original u IHRP, Zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 2/1.

19

8.1 1943.

Pismo[1] Štaba III operativne zone NOV i PO Hrvatske Povjerenstvu CK KPH za Zagreb, kojim ga obavještava o nekim važnijim akcijama partizanskih jedinica u Slavoniji.

Poslali smo Vam podatke o akciji naše XII. N. O. Brigade kod Or~ljavca i Kamenskog[2] i uz taj izvještaj nađovezujemo još to da je tom prilikom zarobljena jedna kompletna radiostanica.

Diverzantske akcije:

21. XII 1942 kod stanice Dragalić (Novska — Nova Gradiška) dignut je u zrak transportni Njemački voz i uništena je jedna lokomotiva i 5 vagona. Bilo je 45 mrtvih njemaca i 39 ranjenih. Prekid prometa 16 sati.[3]

25. XII 1942. kod stanice Ladjevci dignut je u zrak transportni njemački voz. Uništena je lokomotiva i 3 vagona. Promet zaustavljen 10 sati.[4]

6 Vidi dok. br. 6
7 Marijan Stilinović
8 Dušan Čailić
1 Ovaj izvještaj je prilog pismu od 8. I 1943. Vidi dok. br. 18
2 Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 213, str. 544—549. i dok. br. 216, str. 551—555.
3, 4 i 5 Akcije izvršila diverzantska grupa I odreda III operativne zone.

28. XII 1942. kod stanice Rajići uništena jedna lokomotiva i jedna kola.

30. XII 1942 kod Novske dignuta je u zrak jedna lokomotiva i 4 vagona. To je bio njemački transportni voz. Bilo je 38 mrtvih i 50 ranjenih Njemaca.[5]

Akcije naše Divizije:

Naša novo formirana Divizija[6] napala je neprijateljsko uporište u Voćinu.[7] Neprijatelj se je utvrdio na starom Turskom Gradu. Akcija je započela 5. I 1943 i još traje. Rezultati dosadašnje borbe su slijedeći: Naša XVII. Brigada dočekala je u zasjedi u Humu neprijateljsku vojsku koja je pošla iz Đulovca u pomoć neprijatelju u Voćinu. Tom prilikom uništeni su 2 tenka, zaplijenjen jedan mitraljez iz tenka, spaljen jedan kamion, zaplijenjene 2 ispravne radiostanice, ubijeno je 5 Njemaca tenkista i jedan zarobljen, zaplijenjeno je 8 mina za laki bacač. Naše zasjede stalno vode borbu sa neprijateljem koji šalje nova pojačanja. 7. I 1943 neprijatelj je pokušao da se probije iz opkoljenog utvrđenja u samom mjestu Voćinu, ali je odbijen i tom prilikom poginulo je oko 15 ustaških bandita. Istoga dana naša XVII. Brigada ponovno je odbila neprijatelja koji je poslao u pomoć veće snage opkoljenima u Voćinu i tom prilikom zarobila jedan puško-mitraljez tipa »Brno«. Borbe još u toku. —

Akcije I. odreda:

1. I 1943 snage našeg I. Odreda napravile su prepad na električnu centralu u Kuzmici[8] koja osvjetljava Požegu. U akciji je zarobljeno 8 domobrana, 1 ubijen, a dobili smo 14 pušaka, 400 metaka i 2 bombe. Centrala je djelomično demolirana.

Smrt fašizmu — Sloboda Narodu!

Polit, komesar: Marijan Stilinović

Komandant: Bogdan Crnobrnja v. r.

Original u IHRP, Zagreb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 2/1

8. I 1943. 20

Pismo mjesnog vođe Njemačke narodne skupine u Podgoraču Okružnom rukovodstvu Donja Drava u Osijeku, kojim javlja da su partizani uoči Nove godine razoružali oružničku i domobransku posadu i zauzeli Podgorač. Sve stanovnike sela, među kojima i pripadnike Skupine, partizani su pozvali u Hrvatski dom, gdje su održali govor optužujući Hitlera i fašističku politiku Njemačke. Stoga mjesni rukovodilac Skupine moli Okružno rukovodstvo za hitno poduzimanje mjera u cilju zaštite njemačkog stanovništva.

Hiermit kann ich melden, dass uns die Partisanen[1] umringt haben. Zu Neu Jahr kamen sie nach Podgorač, bestürmten die Gendarmerie-Kas-

6 IV divizija NOV i PO Hrvatske.
7 Vidi dok. br. 7» 10 i 11.
8 Vidi dok. br. 4.
1 Akciju izvršio II odred III operativne zone.

serne, vertrieben alle Insassen und zündeten schliesslich die Kasserne an und übernahmen die Herrschaft. Wir bleiben nun ohne Gendarmen und Domobranen, da sich alles verlaufen hat. Auch ist die Telefonverbindung nicht benützbar, ebenso auch die Eisenbahn, da wir keine Passierscheine bekommen können. Der Strassenverkehr ist auch nicht günstig, da alles von den Partisanen besetzt ist.

Ich habe nun zufällig die Gelegenheit diesen Brief mit meinem Verwandten an Sie zu senden und Sie somit über die Vorfälle in Podgorač in Kenntnis setze damit Sie unterrichtet sind.

Ich bitte Sie uns Richtlinien zu geben, was wir mit der Schule anfangen sollen. Der Lehrer hätte am 10. d. M. aus Čačinci zum Unterricht kommen sollen, doch habe ich ihn über die Zustande hier verstädigt. Es wäre gut, wenn Sie de Lehrer auch Čačinci verständigen würden, was er Ihrer Meinung nach tun soll mit seienr Schule und der Ortsgruppe, denn wir haben alle den Kopf verloren. Den 7. in der Nacht musste alles was sich hier befand ins kroatische Heim gehen wo die Partisanene eine Ansprache hielten, es gab kein Weigern denn sie gebrauchten Gewalt. Ich weiss nicht wie lange es so gehen wird. Es ist nicht angenehm wir uns Deutschen solche Andreden anhören, denn es ist Ihnen ja bekannt, wie die Partisanen über den Führer schimpfen. Es ist keinem Deutschen angenehm, doch wir müssen gehen es bleibt uns nichts anderes übrig. Wir selbst, können dagegen nicht unternehmen, dabei fühlen wir, das swir sogar von einigen unseren Leuten draufzahlen können, wenn es so weiter geht.

Wir bitten den Kreisleiter Schritte zu unternehmen und uns Weisungen zu erteilen, damit wir Nationalsozialisten uns aufrecht erhalten können. Es ist schon nicht mehr auszuhalten wie man mit uns hier umgeht. Wir bitten rasche Antwort.

Heil Hitler!

Ortsleiter
Josef Krömer, e. H.

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 20/11.

21

8.1 1943.

Naredba Ekonomskog odsjeka Štaba III operativne zone svim intendantima podređenih jedinica, bolnica i komandi područja o poduzimanju mjera za bolju organizaciju intendantske službe na teritoriju zone.

Dana 5. I. 1943 g. održan je pri Stabu III. Operativne Zone na položaju sastanak svih gore navedenih intendanata.

Tom prilikom osnovan je Ekonomski Odsjek pri Štabu III. Operativne Zone.

U sastav ekonomskog odsjeka ulaze drugovi i to: Pihler Ivan, intendant III O. Z., Samardžija Drago, intendant pratećeg voda, Lucović, dosadašnji intendant sektora Gor. Borci; Hiršl Feliks, intendant Psunjskog područja i Sašić Petar, intendant Papučko-Krndijskog područja sektora Vučjak.

Članovi Ekonomskog odsjeka održali su sastanak na dan 6. I. 1943 i prilikom toga sastanka donose sledeća naređenja:

Toč. 1. Po pitanju izvještaja o zalihi celokupne imovine N. O. V. i P. O. Hrvatske. Intendanti područja imadu podneti izvještaj o zalihi u živežnim namirnicama, stoci, pokretnoj i nepokretnoj imovini N.O.V. i P. O. H.

Taj izvještaj treba da prikaže stanje zaliha na dan 1. I. 1943. g. U izvještaju treba naznačiti, gdje se nalazi (u spremištu ili selima) navedena imovina N. O. V. i P. O. H. Isti izvještaj dostaviti će se najkasnije do 20. I. 1943 god. Ekonomskom odsjeku pri Stabu III Operativne Zone.

Redoviti izvještaji o primitku i potrošnji živežnih namirnica i ostalih potrebština za N. O. V. podnosiće se ovom odsjeku najkasnije svakog 10 i 20 u mjesecu, a svakog 30 u mjesecu izvještaj o primitku, potrošnji, te zalihi o svim artiklima navedenim u ovoj točci gore.

Toč. 2. Dužnost je intendanta područja i područnih sektora da savjesno rade na obskrbi svih jedinica i ustanova koje se nalaze na njihovu sektoru, a naročito da ulože sve svoje snage u pravilnom snabdjevanju bolnica nalazećih se na njihovom sektoru, te mobilizacionog centra, S.M.G. i SKOJ-a po naredbi broj: 32 Glavnog Štaba N. O. V. i P. O. Hrvatske, koja vam se dostavlja u prilogu.

Toč. 3. Dužnost je intendanta po pitanju opskrbe N. O. V. i P. O. H. da usko sarađuju sa ovim ustanovama: AFŽ., SMG., SKOJ-a i N.O. Odborima.

Ta suradnja se sastoji u održavaju sastanaka kojom će se prilikom pretresti pitanje i skupljanje dobrovoljnih priloga na neokupiranom području od N. O. V. i P. O. H.

Dužnost je svakog intendanta da uspješno radi na sakupljanju nama najpotrebnijih artiklova i to: soli, masti i veša za bolnice. U tom pogledu treba da se organizira takmičenje u sabirnoj akciji sela u davanju dobrovoljnih priloga.

Toč. 4. Organizirati sposobne drugove kao nabavljače za kupnju potrebnih artiklova i to: soli, oapira, traka za pisaće strojeve od 13 mm, boje za rotator, matrica, baterija i kemijskog i običnog indigo papira i t. d. 1 to neovisno od drugova političkih radnika (terenaca). Novac za tu kupnju organizirati u skupljanju dobrovoljnih priloga preko N. O. Fondova pri N. O. Odborima.

Toč. 5. Po naređenju štaba III. Operativne Zone N. O. V. i P. O. Hrvatske dodjeliće se ovih dana intendantima područja po 30 drugova iz

mobilizacionog centra. Četa pri intendanturi upotrebiće se za sledeće radove:

a) evakuacija plijena iz mjesta, gdje vrši akciju N. O. V. i P. O. H,
b) prenos dobrovoljnih priloga iz mjesta od kuda je nemoguće prevoz,
c) izgradnja spremišta u neposrednoj blizini intendanta područja odnosno sektora područja;
d) izgradnja zgrada potrebnih za radionice intendanture područja i sektora područja;
e) kopanje propisnih rovova koji će služiti za najnužnije sklonište od zračnog napada i
f) za sve radove pri intendanturi područja odnosno sektora područja.

Ova četa se nesmije razdvojiti. Udaljiti se smiju navedene čete od svoje intendanture područja, samo u svrhu evakuacije plijena i dobrovoljnih priloga.

Toč. 6. Organizirati nabavku hrane i ostalih potreba iz neokupiranih krajeva putem vlastitih veza neovisno od drugova političkih radnika (terenaca) i komanda straža.

Toč. 7. Staviti se u vezu sa N. O. Fondovima pri N. O. Odborima u svrhu pomoći N. O. V. i P. O. H. u naturi i novcu.

Drugovi intendanti da se pridržavaju gornji naređenja, pošto će biti lično odgovorni za svoj rad.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Sef ekonomskog odsjeka:
Pihler Ivan v. r.

Polit, komesar III. Oper. Zone
Marijan Stilinović v. r.

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 55/1.

22

8.1 1943.

Dopis Okružnog komiteta KPH Slav. Brod Povjerenstvu CK KPH za Slavoniju i Srijem o poduzetim mjerama za zbrinjavanje stanovništva u popaljenim selima na teritoriju Požeške kotline.

Dragi drugovi!

Povodom prošle reakcije[1] popaljeno je, kako znate, desetak sela,[2] pa **vam o tome** prilažemo izvještaj.[3] Učinjena šteta je ogromna.

U vezi s time na inicijativu partije sazvan je sastanak svih odbornika iz popaljenih sela, na kojemu su odbornici iznijeli kolika je šteta učinjena i na kojem se raspravljalo o tome kako će se narod iz tih sela prehraniti i kako će se skloniti pod krov.

Odbornici su se saglasili da se u selima koja nisu potpuno popaljena i opljačkana sami pomognu i da sami obezbjede familije koje su ostale

1 Odnosi se na operacije »čišćenja«, koje su poduzele ustaško-domobranske i njemačke jedinice na teritoriju Požeške kotline. Vidi dok. br. 12.

2 Radi se o selima: Kamenski Vučjak, Mrkopolje, Mijajlije, Striježevica, Sažije, Kamenski Šušnjari, Kruševo, Bogdašić, Kamenski Seovci i Vranić. Vidi dok. br. 12.

3 Redakcija ne posjeduje pomenuti izvještaj.

bez krova i hrane, dok su odbornici iz dva sela izjavili da kod njih nema hrane ni privremeno za oko sto ljudi. Zbog toga su preduzete mjere da se ta sela snabdiju iz sela koja uopće nisu popaljena niti opljačkana. Bosanci[4] koji su se nalazili u popaljenim selima već su otpremljeni u sela koja nisu popaljena. Odbornici su upućeni da svaki u svome selu porade na tom da se podignu domovi, da se jedan dio naroda može u njih smjestiti.

Kako se iz izvještaja vidi štagljevi su popaljeni skoro svi, te je skoro svim selima nemoguće izdržavati stoku. Stoku koju ne mogu ishraniti predat će u druga sela ili na raspoloženje vojsci.

Tom prilikom objašnjeno im je zašto naša vojska nije mogla braniti popaljena sela, a svi su se odbornici saglasili s time da se sada ne mogu u popaljenim selima hraniti ljudi i žene koji su sposobni za borbu i da takove treba odmah mobilisati. Odbornici nisu demoralisani, ali kod ostalog se naroda zapaža izvjesna demoralizacija, što je i razumljivo. Politički je rad među narodom bio otežan, zato što nije bio ovih dana na okupu (po šumi, bajtama itd.)

Sve što je po gornjem pitanju učinjeno, učinjeno je u sporazumu s Komandom Papučko-Krndijskog područja.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu Sloboda narodu

Za O. K. Brod

Original u IHRP, Zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 2/1.

DAPomKaT-5
UecemDar

23

9.1 1943.

Naredba Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske štabovima XVI i XVII NO brigade za poduzimanje novog napada na utvrđene položaje neprijatelja u Voćinu.

Situacija na sektoru[1] XII Brigade nepromjenjena je. U toku noći, vrijeme ćemo vam javiti naknadno, snage XII brigade izvršiće juriš na neprijatelja.

Štab XVI. brigade treba da pripremi istovremeno i jedan svoj bataljon potpomognut sa još jednom četom i da istovremeno izvrši napad na svome sektoru neprijatelja koji se nalazi na Prevendi i Kalvariji. Još u toku dana izaberite najpovoljnije mjesto, gdje treba da skoncentrišete svoje automatsko oružje i da napravite prodor. Po izvršenom zadatku bataljon će zauzeti svoje prvobitne položaje do daljnjih naređenja.

Snage XVI. i XVII. brigade, koje neće učestvovati u napadu, neka pojačaju svoju budnost u slučaju da neprijatelj pokuša tom stranom da pobjegne.

4 Odnosi se na hrvatsko stanovništvo koje su vlasti NDH preseljavale iz Bosne i Hercegovine u Slavoniju. Vidi »Građa«, knj. II, dok. br. 142, str. 291, dok. br. 189, str. 389, dok. br. 209, str. 432—433; »Građa«, knj. III, dok. br. 5, str. 8—12, objašnjenje 5 i dok. br. 108, str. 280—282.

5 Milan Mišković

1 Misli se na položaje XII NO brigade u vrijeme borbe za Voćin. Vidi dok. br. 7.

P r e p i s!
Original u arhivi CK SKH.

117 9 - I- 43

Povjerenstvo C.K.K.P.H. za Slavoniju i Srem

19

Dragi drugovi!

Povodom prošle reakcije popaljeno je, kako znate, desetak sela, pa vam o tome prilažemo izvještaj. Učinjena šteta je ogromna.

U vezi s time na inicijativu partije sazvan je sastanak svih odbornika iz popaljenih sela, na kojemu su odbornici iznijeli kolika je šteta učinjena i na kojem se raspravljalo o tome kako će se narod iz tih sela prehraniti i kako će se skloniti pod krov.

Odbornici su se saglasili da se u selima koja nisu potpuno popaljena i opljačkana sami pomognu i da sami obezbjede familije koje su ostale bez krova i hrane, dok su odbornici iz dva sela izjavili da kod njih nema hrane ni privremeno za oko sto ljudi. Zbog toga su preduzeto mjere da se ta sela snabdiju iz sela koja uopće nisu popaljena niti opljačkana. Sa onima koji su se nalazili u popaljenim selima već su opremljeni u sela koja nisu popaljena. Odbornicima su upućeni da svaki u svom selu porade na tom da se podignu domovi, da se jedan dio naroda može u njih smjestiti.

Kako se iz izvještaja vidi štagljevi su popaljeni skoro svi, te je skoro svim selima nemoguće izdržavati stoku. Stoku koju ne mogu ishraniti predat će u druga sela ili na raspoloženje vojsci.

Tom prilikom objašnjeno im je zašto naša vojska nije mogla braniti popaljena sela, a svi su se odbornici saglasili s time da se sada ne mogu u popaljenim selima hraniti ljudi i žene koji su sposobni za borbu i da takove treba odmah mobilisati. Odbornici nisu demoralisani, ali kod ostalog se naroda zapaža izvjesna demoralizacija, što je i razumljivo. Politički je rad medju narodom bio otežan, zato što narod nije bio svih dana na okupu / po šumi, bajtama itd./

Sve što je po gornjem pitanju učinjeno, učinjeno je u sporazumu s Komandom Papuče - Krndijskog područja.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu Sloboda narodu

8/I

Za O.K. Brod
Decembar

Fotokopija dokumenta br. 22

Znaci za raspoznavanje za noć od 9. I. 1943. na 10. I. 1943. (t. j. od sumraka do svanuća) su »TESLlC—PARTIZANSKI«. Dnevni znaci za raspoznavanje obe ruke raširene horizontalno, odgovor: obe ruke podignute u vis iznad glave, bez puške.

Drug zamjenik komandanta divizije[2] i načelnik štaba divizije[3], otišli su na izviđanje za pripremu nove akcije.

Šaljite nam redovito izvještaje, i obavještavajte nas o situaciji kod vas.

Proradite uz vašu kontrolu po bataljonima odnosno četama letak koji je upućen borcima, komandirima, komandantima i političkim komesarima IV Divizije.[4]

Ni jednog trenutka ne zaboravite na vaše drugove koji su na položajima, obilazite ih, održavajte političke sastanke sa njima, obavještavajte ih o situaciji, držite ih na moralnoj visini, onako kako to dolikuje borcima za narodno oslobođenje.

Naša parola nije štedi municije engo »NEMA BORBE BEZ MUNICIJE« to znači da komandanti batalj ona moraju organizovati tako borbu, da u njoj dobijaju municiju. Po ovoj stvari napisaćemo također jedan letak borcima i komandnom osoblju naše divizije. To što mi tražimo da se u svakoj borbi dobije i više municije nego što se ispali, ne znači, da ne treba učiti borce na štedljivost. Municija se štedi na taj način što se ne puca u prazno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar: Komandant:
Petar Drapšin v. r.

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 28/1.

24

9.1 1943.

Naredba Zapovjedništva 6. pješačke pukovnije Zapovjedništvu I, II, III, IV i V bojne ... za poduzimanje kaznenih mjera radi suzbijanja krađe, pronevjere, kartanja i ostalih poroka domobranskih starješina.

Zapovjedničtvo 3. pješačke divizije pod brojem 627/taj od 30. **I.** 1943 godine dostavilo je sliedeće:

»Ministarstvo domobranstva I. odjel svojom Naredbom broj 1940/taj od 21 siječnja 1943 godine dostavilo je sliedeće:

Iz izvješća, koja primam svakodnevno, osobito iz manjih posada, iz izrečenih stegovnih kazni i drugih kaznenih postupaka, vedim, da se je

2 Mate Jerković

3 Milan Stanivuković

4 Odnosi se na letak od 9. I 1943, kojim Štab IV divizije poziva borce i rukovodioce da daju sve od sebe, kako bi u ponovnom jurišu likvidirali neprijateljsko uporište i spriječili bjekistvo opkoljenoj posadi koja je ostala bez vode i hrane. Letak se nalazi u arhivi HIS, reg. br. K 29/1.

među častnicima uvriježilo pijančevanje, kartanje i ženskarstvo najvećeg stupnja. Imade častnika, koji se dan na dan opijaju do besviestice. Kartanje se je toliko razširilo, da pojedinci nakon primitka svojih beriva za 1—2 dana na kartama izgube ciela beriva i radi toga svojim porodicama ne šalju mjesecima ništa. —

U jedinicama, gdje se častnici tako ponašaju, nije bolje stanje među dočastnicima i momčadi, a to je i razumljivo.

Čini se kao da častnici, koji tako grješe, nisu svijestni, kuda takovi postupci vode i koje posljedice to mora imati. Zar takova nisu dovoljna pouka nedaće, koje prate jedinice pod takovim predpostavljenima. —

Danas je već obće poznato, da naši unutarnji neprijatelji kaznom smrti izkorenjuju pijančevanje, kartanje i ženskarstvo u svojim redovima. Svojim pak jatacima, špijunima i pomagačima naređuju da našim četama podmeću što više alkoholnih pića i žene propalog morala s očitom svrhom demoralizacije naših redova.

Kako dugo će još trebati, da se ove istine i njihove posljedice prozru i da onda prvi sviestni predpostavljeni zahvate punom mjerom i spriječe svima dozvoljenima sredstvima ovakove pogubne pojave? Nije dovoljno samo jednostavno zabranjivanje uživanja alkohola, proglašivanje izđatih u tom pogledu naredaba, zapoviedi itd. Potreban je osobni primjer i neprekidan nadzor nad svima podčinjenima na svakom koraku u službi i izvan službe, osobito pak nad svima podčinjenima nadzor na svakom koraku u službi i izvan službe, osobito pak rad onim pojedincima, koji su skloni tim porocima i koji zavode na slične razorne čine svoju okolinu, razjedajući kao crv zdravu srž naših oružanih snaga. —

Česti i iznenadni obilasci podređenih djelova u razno doba dana i noći mogu vriednim predpostavljenima pružiti jasnu sliku stanja podređene im jedinice, ali samo onda, ako se pregled vrši potanko do najsitnijih dielova službe. Na taj način moći će se zapaziti i odkloniti svi nedostatci i štetne posljedice energičnim zahvatanjem odgovornih predpostavljenih. A to je prva i sveta dužnost svakog predpostavljenog.

Imam izvješće, da se i prehrani podređenih jedinica ne poklanja sva pažnja. Dok u častničkim blagovaonicama imade svega potrebnog, momčad oskudjeva u najnužnijem za život. Zaboravlja se, da to sve momčad zna i da je to najjače promičbeno sredstvo naših neprijatelja. —

Žalibože saznajem, da nedostatci u obskrbi i prehrani imadu svoj korjen u krađi i pronevjeri kako hrane, tako i ostalog tvoriva iz domobranskih skladišta. Ovo se prostire sve do vojničke kuhinje, jer i kuhari prodaju sve što mogu od pripadnika, koji bi trebali doći u kotao za spremanje hrane i prirodno je, da je onda hrana slaba i neukusna.

Javljeno mi je, da si je jedan zapovjednik iz pripadaka momčadi dao svakodnevno preko satovskog kuhara spremiti obilan »gablec« kako ga je on nazvao. Taj način prikraćivanja momčadi i njihovim pripadnicima ne treba daljnjeg tumačenja. Nije nikakvo čudo, ako onda kuhar za sebe i za svoje prijatelje sprema slične »gablece« i konačno, ako i polovinu pripadaka proda, jer izgleda, da se i to događa u takvim prilikama. —

Sve ovo je logična posljedica pijančevanja, kartanja i razvratnog života našeg osoblja, a u prvom redu častnika. Služba starješina svih

stupnjeva je toliko razgrađena i težka, da zahtjeva u svakoj dužnosti, počevši od zapovjednika voda, obskrbnika i skladištara, podpuno zalaganje u izvršenju propisanih dužnosti. Onaj, koji se je podao poročnom životu propusta svoju dužnost mlađima i samim tim otvara vrata krađi i pronevjeri te postaje sudionik najveće krivlje, koja je u vojsci u moralnom pogledu uobće moguća. Ovakva zlodjela moraju s vremeno srušiti najjaču
1 najbolju vojsku, jer nagrizaju njen moral i povjerenje u starješine rušeći tako i red i stegu. —

Iztičem još jednom podpuno otvoreno pred odgovornim starješinama ovo stanje. Nalazeći da je krajnje vrieme, da se tom zlu stane na put, —

Z A P O V I E D A M ,

1.) da se pripadnici domobranstva, koji se opiju i počine čin iz parag.
2 tač. 17. zakonske odredbe o ratnim sudovima ili čin iz paragr. 23. st. 1. vojnog kaznenog zakonika, obtužuju nemilosrdno radi stavljanja pred ratni sud, a častnici i domobranski činovnici, koji se opijaju, ali time ne počinje koji od gore navedenih kažnjivih čina, već kažnjivi čin iz paragr. 83. st. 2 vojnog kaznenog zakonika ili stegovni prekršaj opijanja, kartanja i razvratnog života (parag. 2. toč. 9. zak. odredbe o stegovnoj odgovornosti pripadnika domobranstva), da se stave pred sud oružanih snaga odnosno podvrgnu postupku prema propisu o častnom sudu;

2.) Krađe i pronevjerenja valja suzbijati najstrožijim dozvoljenim sredstvima prema odredbama, koje su propisane za pojedine vrste krađe
i pronevjerenja zakonskoj odredbi o ratnim sudovima, u kaznenom zakoniku u vojnom kaznenom zakoniku i zakonskoj odredbi o stegovnoj odgovornosti pripadnika domobranstva. Na ovom mjestu upozorujem i na propis paragr. 4. st. 2. zak. odredbe o ratnim sudovima, prema kojoj mogu biti stavljeni odredbom Poglavnika pred ratni sud i oni pripadnici oružane snage, koji počine kakav kažnjivi čin iz vojnog kaznenog zakonika ili kaznenog zakonika.

Međutim savjestni predpostavljeni uredit će službu i nadzor u svojim postrojbama tako, da će gore navedene kažnjive i nedostojne čine moći smanjiti na redovito stanje, a s vremenom i podpuno ukloniti.

Ovu naredbu valja proglasiti razpisivanjem do predpostavljenim na položaju zapovjednika bojne i pročitati ju pred skupljenim častnicima i domobranskim činovnicima s potrebnom poukom, a u izvedku i pred dočastnicima, koje valja tom prilikom uputiti na naj savjestni je vršenje njihovih službenih dužnosti, te na zajedničko suzbijanje gore navedenih poroka. —

Ova naredba je trajne vriednosti, koju valja svaka tri mjeseca ponova proglasiti i prema njoj svakom prilikom postupati.«

Dostavlja se gornje na točan postupak, a naročitu pažnju obratiti na osobe koje se nalaze na položajima, jer je kod njih najčešća pojava kartanja i uživanja alkoholnih pića. —

ZA TOČNOST:

M. P.

Pobočnik-nadporučnik:
(Z. Radej) s. r.

Zastupa zapovjednika:
Satnik Stanić v.r.

Original u VII, Bgd.
Prijepis u HIS, Slav. Brod, K 3/III.

25

10.1 1943.

Izvještaj Štaba III operativne zone Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o razvoju informativne službe i brojnom stanju ustaško-domobranskih i njemačkih posada u uporištima na teritoriju zone.

Od dana 21. XII 1942, kada je poslan posljednji informativni izvještaj[1] Glavnom Štabu, u našoj informativnoj službi nije bilo nekih naročitih promjena.

Uglavnom informativna služba se u posljednje vrijeme nešto popravila, naročito kod I odreda t. j. u Psunjskom području. Iako se informativna služba na tome sektoru nešto popravila, to ni iz daleka ne daje od sebe one rezultate koji se od nje očekuju. Uzrok je tome još neiskustvo novopostavljenih informati vaca, jer se još nisu pravo snašli u svojoj dužnosti, a nedavno su Skoro svi stupili na dužnost, pa nisu uspjeli u tako kratkom vremenu da stvore i prošire mrežu informativne službe.

U glavnom informativci na tome sektoru shvatili su svu ozbiljnost i važnost informativne službe i sa velikom su voljom počeli da rade. Kao dokaz mogu poslužiti njihovi informativni izveštaj i, kojih stiže svaki dan sa toga sektora 4—5.

Do sada su informativci na sektoru I odreda uspeli da svladaju prvu fazu informativne službe, t. j. da saznaju brojno stanje neprijatelja u pojedinim uporištima, njihovo naoružanje, nacionalni sastav, gde su smešteni, kako su utvrđeni i t. d., dočim drugu fazu, t. j. da se povežu sa samim neprijateljskim vodstvom i da na taj način crpu podatke sa samog izvora, o svim namjerama i pokretima neprijatelja, nisu uspjeli, osim u nekim uporištima. U tu svrhu izdana su informativeima iscrpna uputstva[2] kako i na koji način trebaju da rade, da bi svladali i tu drugu fazu informativne službe.

Informativna služba na sektoru II Odreda, odnosno Papučko-Krndijskog područja znatno slabije stoji. Uzrok je tome taj, što se na tome sektoru još do danas nije pristupilo reorganizovanju informativne službe, kao što je to učinjeno na sektoru I Odreda. U Komandi Papučko-Krndijskog područja uopšte nije postojao informativac, a izveštaj i koji su stizali od pojedinih komanda straža, bili su i suviše oskudni i netačni, tako da se na njih uopšte nije moglo osloniti.

Pri samom Štabu II Odreda, postojao je jedan odredski informativac i dva bataljonska, koji nisu radili dovoljno planski i organizatorski i tako nikako nisu mogli da dođu do izražaja. Za dan 1. I 1943 bila je sazvana konferencija svih informativaca sa sektora II odreda, radi dogovora i usmenih uputstava u vezi reorganizovanja informativne službe, ali je od svih informativaca došao samo jedan, a ostali se nisu mogli probiti usled reakcije koja je postojala tih dana. Konferencija je sazvana ponovno za dan 10. I. 1943 na koju su došli svi informativci osim jednoga, koji nije mogao doći usled bolesti.

1 Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 202, str. 518—520.
2 Vidi dok. br. 13.

Pri komandi Papučko-Krndijskog područja postavljen je sada jedan dobar informativac[3] koji je opširno upućen u dužnost, a i sam pokazuje veliku volju za tu službu, a dodeljena su mu tri druga kao pomoćnika od kojih će svaki dobiti po jedan deo Papučko-Krndijskog područja na kojem će stvarati veze i proširivati mrežu informativne službe.

Pri Štabu II odreda postoji također jedan informativac[4], kao i pri štabovima I i II batalj ona, ali pošto je sektor II odreda još veći nego sektor I odreda, to je II odredu dodeljen i treći bataljonski informativac, iako za sada još ne postoji III bataljon u II odredu.

Na taj način je informativna služba pojačana, jer na svakom tom sektoru postoje po dva informativca i to: jedan bataljonski informativac postavljen od strane Štaba odreda, i jedan informativni pomoćnik postavljen od strane komande područja. Informativni pomoćnik stvara veze sa neprijateljskim uporištem, povezuje ih sa najbližim komandama straža, a sam izveštaje koje dobiva dostavlja svojoj komandi područja preko istih, a dužan je slati svoje izveštaje i operativnim jedinicama u koliko se one nađu na njegovom sektoru.

Informativci batalj ona stvaraju svoje veze zasebno od veza informativnih pomoćnika, ukopčavaju ih također za komande straža, a sami dostavljaju izveštaje Štabu svoga odreda preko svojih kurira, da bi štab odreda imao tačan pregled o neprijateljskim uporištima na tome sektoru, ukoliko se ne nalazi na istome.

Nadamo se da će ova reorganizacija uroditi plodom i da će se informativna služba na tom području popraviti, kao što se je popravila i na sektoru I odreda, odnosno Psunjskog područja.

Neprijateljske snage koje se nalaze na sektoru III Operativne Zone u posljednje vrijeme nešto su se uznemirile, te su u jednom naletu sa više strana upale u našu oslobođenu teritoriju. Tom prilikom nije bilo nekih većih koncentracija neprijateljskih snaga u pojedinim uporištima, (samo je u Požegu došlo oko 2000—3000 Njemaca) nego su žrtvovane neke snage iz okolnih neprijateljskih uporišta i poslane na položaj, a sama pojedina uporišta ostala su skoro bez posada. Izgleda da im je bio cilj da naše snage koje se nalaze u ofanzivi za izvesno vreme bace u defanzivu, jer za sada još nemaju dovoljno snaga da bi napravili nekakvo čišćenje.

Informativna služba prilikom upada neprijateljskih snaga u našu oslobođenu teritoriju, je podbacila. Informativci na tom sektoru nisu si na vreme stvorili sporedne kanale kojim će stizati informativni izveštaji u slučaju neke reakcije, nego su se pokušali služiti istim kanalima koji su im služili i u normalnom stanju, i naravna stvar ti kanali u ovakvoj situaciji nisu funkcionisali, a izveštaji nisu mogli da stignu.

U uporištima oko Daruvara brojno se stanje nešto smanjilo, dok se u uporištima koja se nalaze na pruzi Zagreb—Beograd i to od Nove Gradiške do Banove Jaruge, u poslednje vrijeme osjeća neka koncentracija neprijateljskih snaga. Brojno stanje se povećalo u N. Gradiški, a jedan izvestan deo neprijateljskih snaga došao je također i u okolna sela.

3 Redakcija nije mogla ustanoviti tko je tada vršio tu dužnost.
4 Hugo Stern

Za sada se još nije tačno ustanovilo tačno brojno stanje ni od kuda je banda došla, ali izgleda prema podacima da su došli sa više strana kao od Požege, nešto iz Srbije, a nešto iz Bosanske Gradiške. U Novsku je 7.
I. 43 došlo 1500 domobrana vrlo slabog morala. Od tih snaga otišlo je 300 za Lipovljane, a 300 za N. Gradišku, a u samoj Novskoj je ostalo 900.

U D. i G. Rajiće došlo je od Kostajnice i Dubice 800 domobrana, a rodom su od Travnika i Bjelovara i jako su ogorčeni na partizane, te izgleda da među njima imade dosta ustaša presvučenih u domobranska odela.

Navodno se saznaje da bi sa tim snagama trebala da se izvrši neka of anzi va na našu oslobođenu teritoriju.

Stanje neprijateljskih snaga u pojedinim uporištima na sektoru III Operativne Zone izgledalo bi ovako:

Novska: 160 Njemaca, 100 ustaša i 80 domobrana.

Rajić: 800 domobrana.

Okučani: 1500 Njemaca i domobrana, što se nemože uzeti kao stalan broj, jer se tu stalno neprijateljske snage menjaju, tu se naime nalaze vojne rampe za utovar.

Lipik: 160 domobrana.

Pakrac: 1000 domobrana.

Daruvar: 1250 domobrana i to: II Bojna IV Gorskog Zdruga, I laki oklopni sat, I obkoparski sat i III topovska bitnica IV Gorskog Zdruga.

Sirač: 300 domobrana i to: I i II satnija I bojne IV Gorskog Zdruga.

Badljevina: 160 domobrana i to: 3 satnija, I bojne IV Gorskog Zdruga.

Mali Bastaji: 132 kulturbundaša.

Đulovac: 180 kulturbundaša i 120 domobrana.

Končanica 110 domobrana i to: 4 satnija I bojne IV Gorskog Zdruga.

Požega: 200 Njemaca, 100 kulturbundaša, 70 ustaša i oko 1000 domobrana.

Cernik: 40 Nemaca i 150 ustaša.

Čačinci: 200 Nemaca, 120 kulturbundaša, 400 domobrana.

Gašinci: 35 ustaša, 37 kulturbundaša.

Krndija: 90 kulturbundaša.

Lužani: 78 domobrana.

Milivojevci: 60 kulturbundaša.

Sibinj : 300 domobrana.

Osijek, 100 kulturbundaša, oko 150 pripremne bojne i oko 160 domobrana.

Đakovo: 1 satnija Nemaca i oko 200 domobrana.

Tačne podatke za Novu Gradišku ne možemo dostaviti, pošto se u zadnje vreme neprijateljske snage stalno menjaju, odlaze i dolaze i još za sada nije ustanovljeno tačno brojno stanje.

U prilogu Vam dostavljamo 3 primerka uputstava za naše informativce.

Smrt fašizmu—Sloboda narodu!

Informativac:
Stoj an Divić

Politkomesar:
Marijan Stilinović

Komandant:
Bogdan Crnobrnja

Original u VII, Bgđ.
Prijepis u HIS, Slav. Brod, K 3/1.

26

10.1 1943.

Naredba Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske za formiranje vojnih sudova pri štabovima odreda, operativnih jedinica i komandi područja.

N A R E D B A Br. 4
Glavnog Štaba Narodno-Oslobodilačke Vojske i partizanskih Odreda Hrvatske od 10. 1. 1943. godine.

1. — Po naređenju Vrhovnog Štaba Narodno-Oslobodilačke Vojske i Partizanskih Odreda Jugoslavije, a radi vršenja vojno-sudske vlasti na čitavom oslobođenom teritoriju, kao i u pokretnim jedinicama Narodno oslobodilačke vojske i Partizanskih Odreda osnivaju se vojni sudovi. To su ovi sudovi:

a. — Vojni sudovi kod Narodno oslobodilačkih (i proleterskih i udarnih) brigada.

b. — Vojni sudovi kod pozadinskih vlasti pri komandama područja.

c. — Vojni sudovi kod Partizanskih Odreda.

d. — Vojni sudovi kod Narodno oslobodilačkih (proleterskih i udarnih) brigada, jesu stalni vojni sudovi, koji se sastoje od tri člana i to: politkomesara brigade, kao predsjednika suda, komandanta jednog bataljona jednog borca kao članova suda. Komandanta bataljona i jednog borca, koji ulaze u sastav suda predlaže Stab brigade Štabu divizije, koji onda donosi odluku o tome dali će potvrditi i odkloniti predlog.

Vojni sudovi Narodno oslobodilačkih brigada suditi će za svaka kaznena djela (zločine), koje izvrše borci, vojni i politički rukovodioci te brigade. Jedino se ispod nadležnosti tih sudova izuzimaju ona kaznena djela, koje počine oni pripadnici brigada koji se ne nalaze duže vremena u svojim jedinicama (na pr. kao ranjenici, na odmoru, ako vrše koju drugu važnu dužnost izvan sastava brigade i t. d.).

Za kaznena djela, koja oni počine, sudit će sud one komande područja na čijem je teritoriju djelo načinjeno.

Dalje će vojni sudovi brigada suditi za sva ona kaznena dijela, koja počine civilna lica ili pripadnici neprijateljskih oružanih formacija, ako su ova dijela izvršena na položaju ili za vrijeme borbe protiv pripadnika te brigade ili ako se brigada nalazi odvojeno od oslobođenog teritorija.

Oni bataljoni, koji su u sastavu brigade, a djeluju samostalno i nisu u neposrednoj vezi sa brigadom, osnivati će također vojni sud bataljona od 3 člana. U vojni sud bataljona ulaze politkomesar bataljona kao predsjednik suda, komandir jedne čete jedan borac kao članovi suda. Članove suda t. j. komesara jedne čete i jednog borca predlaže Štab bataljona Štabu brigade, koja može prihvatiti ili odbiti predložene članove. Vojni sud bataljona sudi za ista djela kao i sud brigade. Funkcije bataljonskog suda prestati će čim se bataljon vrati u sastav brigade.

2. — Pozadinski se vojni sudovi osnivaju na osnovu o obrazovanju pozadinskih vojnih vlasti Vrhovnog Štaba N. O. V. i P. O. Jugoslavije od rujna 1942 god.[1] Oni su također stalni vojni sudovi, a sastoje se od tri člana: Zamjenika komandanta područja kao predsjednika suda, komandanta mjesta na čijem je teritoriju djelo izvršeno i jednoga borca teritorija te komande mjesta, kao članova suda. Trećeg člana vojnog suda t. j. jednog borca predlaže komanda mjesta komandi područja, koja onda o tome donosi odluku.

Vojni sudovi pozadinskih vlasti, sudiće za svaka kaznena dijela (zločine), koji su na teritoriju dotične komande mjesta izvršena, kao i ona djela koje viši sudovi naročitom odredbom prenesu u nadležnost pozadinskim vojnim sudovima. Sud će se sastati prema ukazanoj potrebi u komandi mjesta, na čijem je teritoriju djelo učinjeno.

3. — Kod partizanskih Odreda osnivaju se vojni sudovi u koje ulaze: politkomesar Odreda, kao predsjednik suda, komandant jednog bataljona i jedan borac kao članovi suda. Komandanta jednog bataljona i jednog borca koji ulazi u sastav suda postavlja viši vojni sud na predlog Štaba Odreda. Nadležnost je vojnih sudova partizanskih odreda ista kao i kod sudova brigade.

4. — Radi vođenja istrage postaviće se kod svih vojnih sudova vojni istražitelji. Istražitelja kod suda brigade postavlja Štab divizije na predlog Štaba brigade, a kod komandi mjesta, komanda područja na predlog komandi mjesta. Za istražitelja treba postaviti drugove odane Narodno oslobodilačkoj borbi čvrstog i odlučnog, koji ima znanja i smisla za vršenja te odgovorne dužnosti. Istražitelj pokreće postupak na osnovu usmene ili pismene prijave. Istražni postupak treba da bude brz, a naročito u onim slučajevima kada se radi o licima koja su pridržana u zatvoru. Odluku o tome dali će se neko lice zadržati u zatvoru istražitelj donosi nakon savjetovanja s jednim članom vojnog suda. Zatvaranju osumnjičenog lica pristupi će se na osnovu provjerenih podataka. Dužnost vojno sudskog istražitelja jest da savjesno provede istragu, prikupi sve važne podatke i dokazna sredstva. O saslušanjima u toku istrage, sastavlja se zapisnik u koga treba navesti sve važne činjenice.

Kad istražitelj prilikom primanja prijave ocjeni da je u pitanju zločin špijunaže ili pomaganja okupatora i njegovih slugu, on će odmah o tom obavjestiti obavještajni odsjek glavnog Štaba i komisiju za suzbijanje pete kolone pri Glavnom Štabu (ili njegove povjerenike), te zatražiti od njih dalje upute. U koliko se to pokaže u toku istrage, istražitelj će također

1 Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 7, str. 21—24.

obavijestiti obije ustanove i nastaviti s pribiranjem podataka ali neće stvar predati sudu prije dobivenih uputa.

5. — Po završetku istrage, vojni sud će odrediti dan kada će se održati glavni usmeni pretres, na koji će se pozvati sva potrebna lica. Ako se ukaže potreba da se svijedoci, koji su u istrazi preslušani, ponovno preslušaju, sud će i njih pozvati na suđenje. To će biti obično u onom slučaju ako postoje protuslovlja iskazima svjedoka, ili ako je sudu potrebno da neposredno stekne sud o važnim činjenicama. Postupak je usmen.
O pretresu će se sastaviti kratak zapisnik, u koji će se unijeti najvažnije činjenice. Svi članovi suda moraju biti prisutni za vrijeme suđenja. U koliko stvar nije još zrela za suđenje, sud će narediti nadopunu postupka. Pretresu prisustvuje istražitelj kao referent, ali bez prava glasa. Suđenje je redovito tajno, ali ako sud nađe za potrebno može ga proglasiti i javnim. Nakon završenog usmenog pretresa, članovi suda donose osudu na tajnoj sjednici. Svi članovi suda imaju jednako pravo. Većina članova odlučuje. U slučaju kada vojni sud donese smrtnu presudu dužan je odmah osudu s obrazloženjem i svim istražnim materijalom dostaviti višim vojnom sudu. Jedino se od ove dužnosti izuzimaju brigađski, bataljonski i Odredski vojni sudovi kad su bez veze s višim vojnim sudom i ako osuđeni nije pripadnik Narodno oslobodilačke vojske. U svim drugim slučajevima smije se smrtna kazna izvršiti tek nakon potvrde višeg vojnog suda. Smrtna kazna izvršuje se nakon primitka osude po višem vojnom sudu, a najkasnije 12 sati nakon toga. O izvršenoj se kazni ima odmah izvjestiti viši vojni sud.

6. — U koliko pak istražitelj pronađe da se istraga treba prekinuti jer nema mjesta stavljanju okrivljenika pred sud, on će je prekinuti u sporazumu s još jednim članom suda.

7. — Svi su vojni sudovi dužni svakog mjeseca poslati vojnosudskom odsjeku Glavnog Štaba izvještaj o svome radu u prošlom mjesecu, kao i o svim prekinutim istragama.

8. — Stavljaju se izvan snage svi raniji propisi u koliko nisu u saglasnosti sa ovom naredbom.

II. U slučajevima koji su u vezi s pokoljem nad narodom, izvršenim sa strane okupatora ustaša i četnika, kao i u slučajevima zločina protiv pripadnika naše vojske ili civilnih lica, vojni je istražitelj dužan da prikupi sve podatke (vrijeme, mjesto, imena počinitelja zločina, imena i broj žrtava), jer je to vrlo važan dokazni materijal istorijskih vrijednosti. Taj je materijal od velike važnosti za utvrđenje teških zločina i zvjerstava, koja su izazvali i za koje će snositi odgovornost fašistički krivci prema noti Sovjetske vlasti. Stoga je potrebno sastaviti o tim zločinima opširne zapiske, koje treba da potpišu preslušana lica i istražitelj takve zapiske treba hitno dostaviti vojno-sudskom odsjeku Glavnog Štaba.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: Vladimir Bakarić, v. r.

Komandant: Ivo Rukavina, v. r.

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 22/1.

27

11.I 1943.

Izvod iz izvještaja Zapovjedništva II domobranskog zbora u Slav. Brodu Ministarstvu Hrvatskog domobranstva... o političkoj situaciji i raspoloženju naroda prema vlasti NDH.

Prema zapoviedi očev. broj 4163/tajno od 17. studenog 1942. dostavljam sliedeće izvještajno izvješće za vrieme od 16. do 31. prosinca 1942. sastavljeno iz prikupljenih podataka i primljenih dopisa:

I. — OBĆA UNUTARNJA SITUACIJA:

1. — Raspoloženje naroda obzirom na unutarnje i vanjske prilike:
a) Hrvati:

Raspoloženje Hrvata u širokim slojevima, naročito po selima, gdje su nezaštićeni i izloženi vrlo jakoj neprijateljskoj promičbi u opadanju je. U područjima, koja su neposredno ugrožena od partizana zabrinutost kod naroda nije više kao ranije, jer se pučanstvo ne boji napadaja partizana, pošto ovi sa pučanstvom dobro postupaju i time ih pridobijaju.

Veliki broj izbjeglica iz krajeva, koje su zauzeli partizani, stvara teškoće zbog njihovog smještaja i prebrane. Preuveličana pričanja izbjeglica o broju i snazi partizana imaju veoma demoralizirajuće djelovanje kod pučanstva, koje dolazi u doticaj sa izbjeglicama.

Prilikom poduzimanja podhvata ne postupa se uviek dovoljno smišljeno prema pučanstvu. Savezničke[1], a inaše čete za vrieme podhvata pale sela iz kojih se puca, oduzimaju stanovničtvu stoku i cielu imovinu i odvode ciele porodice[2], pri čemu se brzo postupa i bez dovoljno provjerenih razloga. Nakon ovoga često pučanstvo pristaje uz partizane ili im se priključuje. Partizani se u najvećem broju slučajeva izvlače i izbjegavaju borbu sa nadmoćnim snagama, a pošto podhvati završe ponovno se vraćaju na prijašnje područje i to među narod, koji je ostao bez krova i ide sa partizanima.

Ne može se kazati nakon toga, da naš narod pristaje uz komunizam, on se partizanima samo priklonio, pritisnut današnjim prilikama.

Sve više dolazimo do uvjerenja, da se stanje može srediti samo izvanredno jakim podhvatima, kojima bi se podpuno mogao zamesti svaki trag partizana u našoj zemlji; za takve podhvate je podpuno ne dovoljna naša vojska i vojska naših saveznika u zemlji. To mogu provesti samo nove savezničke snage, dovoljno jake, koje bi se dovele sa tom zadaćom u zemlju.

Podhvatima sa snagama koje nam stoje na raspolaganju moglo bi se postepeno dolaziti do uspjeha jedino, ako bi uporedo sa vojnim podhvatima išla i uspješna politika smirivanja naroda i vraćanja njegovog povjerenja i ljubavi prema državnim vlastima.

1 Misli se na regularne njemačke vojne jedinice u Hrvatskoj.
2 Vidi dok. br. 12.

II. — STANJE U DOMOBRANSTVU

Raspoloženje, duh i stega u glavnome su dobri, no opaža se da su kod pojedinih postrojbi i veoma popustili. Domobrani su većim dielom skoro godinu dana neprekidno na postavima, bez zamjene i odmora. Odjeća i obuća kod većine domobrana je slaba, hrana dosta slaba i jednolična (kupus, repa i krompir); pokrivača i šatorskih listova ima veoma malo. Broj častnika je veoma malen i skoro su svi pričuvni. To sve utječe kao i slaba prehrana na moral i borbenost postrojbi.

I8!

IV. — OBĆI ZAKLJUČAK

Stanje se pogoršava. Na području 4. pješadijske divizije prisustvom 1. proleterske udarne divizije N. O. V. Jugoslavije, doveden je u pitanje spoj Brod — Sarajevo.

Podhvati širih razmjera uz uporedno političko djelovanje na narod mogli bi dovesti do promjene na bolje, ali poslie istih morale bi naše postrojbe ostati u glavnome neoslabljene radi održanja stanja stvorenog podhvatom.

Široki slojevi naroda gube postepeno vjeru i ljubav prema vlastima pod vrlo jakim utjecajem neprijateljske promičbe i težkih prilika.

Z A P O V J E D N I K
General:
Iser, v. r.

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 7/III.

28

13. I 1943.

Pismo Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske svim borcima i rukovodiocima **podređenih jedinica,** kojim se pohvaljuje njihova borbenost **i izdržljivost prilikom zauzimanja Voćina.**

Dragi drugovi!

Zahvaljujući našoj čvrstini i upornosti neprijatelj je istjeran iz svojih uporišta Turskog grada, Kalvarije i Prevende. Ne samo da je izbačen iz svojih utvrda, nego je i suzbijena i povraćena pomoć koju je neprijatelj hteo da pošalje opkoljenoj bandi.

Ustrajnost i junaštvo naših boraca i rukovodioca, urodilo je velikim plodom. Pored bogatog ratnog plijena stvorena je silna zabuna u neprijateljskim redovima. Neće više pasti na pamet bandi koju napadamo da nam se izrugiva kukurikanjem kada se pojavi zora. Sada se borba vodi ne jednu noć kao nekada, nego danima i noćima do potpunog uništenja neprijatelja. Veliki su rezultati naše 6-dnevne borbe i mi možemo biti ponosni na njih. Oteli smo od neprijatelja 5 teških mitraljeza (Schwarzlose) 1 teški mitraljez sa tenka, 10 puškomitraljeza, 20 ručnih mitraljeza

(šmajsera), 2 minobacača 45 mm, 320 pušaka, 40.000 puščanih metaka, 3 radio-stanice. Uništili smo 2 tenka i 1 kamion. Zarobili smo 220 domobrana i 6 oficira, među kojima se nalazi i bojnik Franjo Stanković, komandant posade u Voćinu. Ubijeno je 3 ustaška i 2 legionarska časnika. U borbi je poginulo 100 ustaša, legionara i domobrana.

Borci, komandiri, komandanti i politički komesari IV Divizije, ovo je naš prvi uspjeh sa kojim mi izlazimo pred naše napaćene i porobljene narode. Ovo je prvi uspjeh naše divizije koji će nas uzvisiti i staviti u red naših najboljih drugova iz ostalih krajeva naše domovine. Budimo sretni i ponosni što smo kroz ovako tešku i upornu borbu postigli tako velik rezultat i što ćemo moći poručiti našim drugovima, našoj bratskoj, junačkoj i nepobjedivoj Crvenoj Armiji i našim velikim saveznicima Engleskoj i Americi da se i mi, borci Slavonije i Srijema, nalazimo uz njihov bok da udaramo po istom neprijatelju.

Dragi drugovi, tek sad je za sve postalo očigledno koliko smo imali pravo kada smo, poznavajući vaše junaštvo i vašu mržnju protivu mrskih fašističkih okupatora i njihovih slugu ustaša i četnika, pozvali vas da izdržite u najtežim časovima[1] i da izvojujete ovako veliku pobjedu. Samo kroz ovako teške i uporne borbe mi ćemo se vaspitati da savladamo sve napore na koje ćemo naići u našoj mukotrpnoj i časnoj borbi. Samo kroz ovakve teškoće i žrtve stvoriće se nedjeljivo jedinstvo naših štabova i boraca i naših brigada. Samo borci koji su sposobni, 6 pa i više dana, da izdrže najveće teškoće, imaju pravo da se nazivaju najbolji narodni sinovi. Našom pobedom u Voćinu mi smo stekli ljubav i poverenje čitavog naroda Slavonije i Srijema. U novim borbama u kojima ćemo neprijatelju zadati još jače udarce, mi ćemo se još čvršće povezati sa našim narodima a to će biti još jedan novi zalog naše pobede.

Borci, komandiri, komandanti i politički komesari IV Divizije, naša bratska Crvena Armija i naši saveznici Engleska i Amerika nemilosrdno uništavaju fašističku neman. Svaki dan odlomi se po koje rebro Hitleru na Istočnom frontu. Fašistička banda počinje da se raspada pod snažnim udarcima naših velikih saveznika. Nema više onog ofanzivnog duha kod okupatora i njegovih slugu kao što je to bilo 1941. god. Neprijatelj se nalazi u takvom stanju da pokušava da pravi protivudare ali bez uspjeha. On se danas brani, a mi kao i uvijek nalazimo se u ofanzivi.

Borci, komandiri, komandanti i politički komesari IV Divizije, mi nismo više mala vojska, mi smo sastavni deo velike i moćne narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije koja broji na stotine hiljada boraca. Mi smo vojska, koja pod rukovodstvom našeg slavom ovjenčanog Vrhovnog štaba i njegovog obljubljenog komandanta druga Tita, čisti zemlju svojih otaca od mrskih inostranih osvajača. Mi smo sastavni deo svjetskog antifašističkog fronta i nikakva sila ne može nas više uništiti. Ova velika i moćna narodno-oslobodilačka vojska Jugoslavije, naoružana najmodernijim oružjem, koje je oteto od neprijatelja to je prva velika tekovina 19-mjesečne teške i krvave borbe našeg naroda.

1 Vidi dok. br. 11.

Ali kroz 19 mjeseci nije stvorena samo moćna i nepobjediva narodno-oslobodilačka vojska. Stvorena je i nova narodna vlast, vlast narodno-oslobodilačkih odbora. Nema više starih i pokvarenih činovnika, finanaca, žandara batinaša i drugih, koji su za vrijeme bivših nenarodnih režima u Jugoslaviji davili svoj narod, a kad je u našu zemlju došao okupator, oni su pošli putem izdaje i stupili u njegovu službu. Nova narodna vlast, koja je proizašla iz naroda i koja se njeguje i jača, pod okriljem bajuneta narodna vlast i Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Jugoslavije to kad protjera fašističke okupatorske bande i istrijebi njihove petokolonaške sluge, moći živjeti zaista slobodnim životom i upravljati svojom sudbinom. To je druga velika tekovina 19-mjesečne teške i krvave borbe naših naroda.

Pa ne samo to, ne samo da smo izgradili moćnu narodno-oslobodilačku vojsku, ne samo da smo učvrstili pravu narodnu vlast, vlast narodno-oslobodilačkih odbora, nego smo zadobili još jednu novu najveću tekovinu a to je naše Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Jugoslavije. Naše Antifašističko Vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije koje je opšte nacionalno i opšte partijsko predstavništvo naroda Jugoslavije, objediniće napore i rad sviju rodoljuba da bi se izvoj evala što prije pobjeda nad fašističkim okupatorima i njihovim slugama. To je treća velika tekovina 19-mjesečne teške i krvave borbe našeg naroda.

Narođno-oslobodilačka vojska, narodno-oslobođilački odbori, nova narodna vlast i Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Jugoslavije to su pravi i jedini borbeni organi i predstavnici naroda Jugoslavije. To je ono što smo stekli u našoj teškoj i krvavoj borbi. Nikakve izbjegličke i izdajničke vlade koje se kriju po Londonu, nikakvog ministra slugu Hitlera i Musolinija Dražu Mihajlovića ne priznajemo. Svi su nam oni zaboli nož u leđa protiv svih njih mi se borimo i uništićemo ih zajedno sa njihovim fašističkim gospodarima. Okupljeni oko naše narodno-oslobodilačke vojske naših narodno-oslobodilačkih odbora, našeg Antifašističkog Vijeća Narodnog oslobođenja Jugoslavije, mi ćemo protjerati Hitlerove i Musolinijeve bande i uništićemo domaće izdajničke sluge okupatora ustaša i četnika.

Borci, komandiri, komandanti i politički komesari IV Divizije! Još smjelije prihvatite svoje oružje. Još jače udrite mrske okupatore i njihove sluge ustaše i četnike. Ispunimo do kraja naš zadatak. Napred smjelo u borbu do konačne pobjede.

ŽIVJELI HRABRI BORCI IV DIVIZIJE!

ŽIVJELI JUNACI XII NARODNO-OSLOBODILAČKE BRIGADE, KOJI SU PODNIJELI NAJVEĆI TERET U BORBI ZA OSLOBOĐENJE VOĆINA!

ZIVEO VRHOVNI STAB NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE!

ZIVEO GLAVNI STAB NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE!

ŽIVJELA NEPOBJEDIVA CRVENA ARMIJA, GLAVNA UDARNA SNAGA U BORBI PROTIV FAŠIZMA!

ŽIVJELI NAŠI VELIKI SAVEZNICI ENGLESKA I AMERIKA!

ŽIVJELA NOVA NARODNA VLAST, VLAST NARODNO-OSLOBODILACKIH ODBORA!

ŽIVJELO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE!

SLAVA PALIM LORCIMA ZA SLOBODU!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar: Jefto Sašić v. r.

Komandant: Petar Drapšin v. r.

Original u VII, Bgđ.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 29/1.

29

13. I 1943.

Izvještaj zamjenika političkog komesara XVII brigade NOV i PO Hrvatske Centralnom komitetu KPH o organizacionom stanju i političko-prosvjetnom radu partijske i skojevske organizacije u Brigadi.

Prema zaključku partijskog komiteta Divizije po kojemu ćemo Vam slati izvještaj svakog 1. 10. i 30. u mjesecu šalje Vam prvi izvještaj o radu partijske organizacije XVII. Brigade.

1. Politička situacija: Na sastancima bataljonskoga biroa prodiskutovana je najnovija politička situacija. Naročito je podvučen značaj stvaranja velikih vojničkih formacija brigada, divizija i korpusa, njihov značaj za političku situaciju u zemlji i njihov međunarodni značaj. Dane su direktive u pogledu popularisanja Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije. Podvučen je međunarodni značaj tog političkog faktora. Naglašena je diferacija u redovima izbjegličke vlade u Londonu što predstavlja uspjeh naše pravilne politike. Isto tako dane su direktive u pogledu popularisanja izbora za Narodno Vlast koje nam predstoje.

2. **Organizaciono pitanje:** Upoznavši se donekle sa radom partijskih organizacija naše Brigade ustanovio sam niz nedostataka o radu tih organizacija. U prvom redu do sada se je po pitanju brojnog jačanja naše Partije mnogo sektašilo. Tako I. bataljon ima na 250 partizana svega 23 partijaca i 25 kandidata i ako je taj bataljon sudjelovao u zadnje vreme u više akcija kojom prilikom se je moglo vršiti izbor za Partiju. II. bataljon ima na 190 partizana svega 21 Partijca i 11 kandidata. Odmah su poduzete mjere da se prekine sa tim sektašenjem i stavljeno je u dužnost partijskim organizacijama da prime u Partiju veći broj boraca koji su se istakli u zadnoj borbi.[1]

Sekretari bataljonskih biroa nisu tačno bili upoznati sa svojim dužnostima tako da su često bili pomoćnici komesara a ne Partijski rukovodioci. Rad samih jedinica odvijao se mirnodobskim tempom, sastanci su

1 Misli se na Voćin. Vidi dok. br. 7, 11 i 28.

se održavati neredovito te su onda zbog toga trajali srazmerno vrlo dugo. Poduzete su mere da se prekine tim mirnodobskim tempom i da se pređe na ratni tempo. Zbog toga što još nisam imao prilike da se pobliže upoznam s našim Partijskim kadrovima nisu još izabrani kadrovici u bataljonskim biroima.

Sledećim izvještajem poslaću socijalni i nacionalni sastav naših Partijaca.

3. **Političko prosvetni rad:** Uglavnom su partizani I. i II. bataljona upoznati sa linijom Narodno-oslobodilačke Borbe. No to nije zasluga ma^ sovne Partijske organizacije u pojedinim četama budući da su te organizacije brojčano vrlo slabe, već je to isključivo rezultat rada pol. komesara. Mnogim partizanima a isto tako i partijcima nije jasan naš stav prema Engleskoj i izbjegličkoj londonskoj vladi. Još se uvijek identifikuju četnici sa pristalicama Engleske. Lijevo skretanje naročito je do nedavna dolazilo do izražaja u II. bataljonu. Često su partizani ulazeći u pojedina sela pisali samo lijeve parole. Međutim u zadnje vreme ne dolazi to lijevo skretanje do izražaja.

4. Zbog toga što partijska organizacija do sada nije bila masovna razumljivo je da se njezin utjecaj na svješt i disciplinu partizana nije mnogo zapažao. Prilikom zadnjih borbi pokazalo se da je izdržljivost i borbenost a prema tome i svjest naših partizana na priličnoj visini. I ako su 7 dana bili na položaju gotovo bez spavanja i hrane oni su strpljivo snašali te terete i smjelo odbijali neprijateljske napade. Poduzete su mjere da se sve one partizane koji su se naročito istakli u tim borbama svojom strpljivošću i hrabrošću prime za partijske kandidate.

5. **Rad po omladini.** Pretežni dio naših partizana su omladinci. U I. bataljonu ima 58 Skojevaca, u II. 42 a za III. bataljon nemam još podatke. Obzirom na broj omladinaca koji su se istakli u borbama broj Skojevaca je premalen, kao i u drugim partizanskim jedinicama i kod nas su omladinci najbolji borci. Tako je prilikom zadnje akcije na Voćin jedan 15 godišnji omladinac zarobio teški mitraljez a jedan 16 godišnjak zarobio puškomitraljez. Rad u Skojevskim jedinicama bio je do sada često gotovo **bez** sadržaja. Malo se je radilo na kulturno-prosvjetnom podizanju omla**dine. Isto** tako rad u tim jedinicama nije bio podeljen po sektorima. Sko**jevska organizacija** imala je malenu podporu od partijske organizacije. **Posle** sastanka kojeg je održao sa skojevskim rukovodiocima delegat Cen**tralnog** Komiteta Skoja drug Mile[2] postavljen je odgovorni drug po **radu Skoja u** Brigadi Mata Vinković. U toku je formiranje bataljonskih **biroa Skoja u sva** tri bataljona.

6. Političko prosvjetni rad. Do sada je rad na teoretskom **podizanju članova** zbog pomanjkanja materijala i zbog slabe organizacije **rada bio vrlo** nesistematski. Prorađivao se onaj materijal do kojeg **se** je **slučajno došlo.** Donekle se je prorađivalo materijal po organizacionom **pitanju i** to 12 Uslova boljševizacije, te okružnice broj 3 i 4[3] te poneki **broj Borbe.** Historija Partije u glavnom se nije radila jer u cijeloj **Brigadi postoji**

2 Mile Velimirović

3 Odnosi se na okružnice CK KPH. Vidi »Građa«, knj. I, dok. br. 129, str. 191—199. i dok. br. 206, str. 345—350.

svega jedan primerak. Sa strane Povjerenstva obećana nam je veća količina materijala pa ćemo po primitku istoga organizovati kratke partijske kurseve. Isto tako bilo bi potrebno da se šalje veći broj Borbe i Vijesnika.

Za sada je naša Brigada obrazovala jedan Narodno-oslobodilački Odbor i to u selu Humska Varoš. Održana su tri mitinga i to: 31. XII. u Gornjim Borcima 7. I. u Humskoj Varoši i 11. I. u Voćinu. Na tim se mitinzima premalo govorilo o lokalnim pitanjima.

7. Rad bataljonskih biroa i partijskih ćelija u štabu. Zbog toga što bataljonski biroi prije formiranja Brigade nisu imali dovoljno uputstava od viših partijskih foruma, to je i njihov utjecaj na rad četnih ćelija bio vrlo malen. Četne ćelije radile su onoliko koliko je znao i mogao sekretar te ćelije. Partijske jedinice u štabovima Bataljona i Brigade redovito se sastaju i na tim sastancima rešavaju tekuće poslove.

Zbog toga što sam kratko vreme na dužnosti koju vršim nisam još dovoljno upoznat sa radom partijskih organizacija u Brigadi. Tako mi n. p. nije za sada poznato stanje u trećem bataljonu, jer se je isti nalazio do sada izvan sastava naše Brigade. Zbog toga taj izvještaj nije podpun i dovoljno konkretan.

S M R T F A Š I Z M U — S L O B O D A N A R O D U f

Zamj. komesara XVII. Brigade
Franio Knebl
lanju

originai u iHRP, zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 2/1.

30

14. I. 1943.

Dopis Štaba III operativne zone NOV i PO Hrvatske Štabu IV divizije o potrebi poduzimanja akcija na glavnoj željezničkoj pruzi Beograd—Zagreb, kako bi se onemogućilo okupatoru i ustašama prevoz vojske i ratnog materijala u cilju priprema za IV ofanzivu.

Ovaj čas smo primili pismo druga Vlade[1] u kojem nam javlja da ne može da pređe preko Save uslijed ofanzive,[2] koje su poduzele dvije njem. divizije[8] zajedno sa ustašama i legionarima.[4] Ofanziva je počela desetog na Baniju i Kordun. Njemački oficiri koji komanduju legionarima pričaju da idu na Bihać da rastjeraju vladu.[5] Moral kod legionara je slab zbog strahovitog, životinjskog postupka njemačkih oficira. Front se proteže od Dubice do Karlovca. Njemci su dovukli mnogo artiljerije i u ofanzivi sudjeluje i nekoliko eskadrila avijona.

Zbog takove situacije drug Vlado kaže da Vi bez **ikakovog odlaganja izvršite nekoliko akcija na glavnu prugu.** Sve akcije koje ste imali u pri-

1 Vlado Popović

2 Odnosi se na IV neprijateljsku ofanzivu koja je počela 20. januara 1943.

3 Sedma SS divizija »Prinz Eugen« i 717. pješadijska divizija.

4 Odnosi se na 369. legionarsku diviziju koja je formirana u Njemačkoj od ljudstva prisilno mobiliziranog u NDH, ali s njemačkim komandnim kadrom.

5 Misli se na AVNOJ.

premi moraju odmah da otpadnu, jer jedino jaki udar na glavnu prugu biće u ovom momentu najbolja pomoć našim jedinicama na Baniji i Kordunu. Napravite odmah plan i pozabavite se mogućnošću da se neprijatelj udari s leđa makar i sa manjim jedinicama. Potrebno je da se radi brzo i zato ne odlažite ni jedne minute da izvršite što smo Vam već rekli.

Poslije tih akcija na pruzi i drugdje, Divizija odmah treba da krene u hrvatske krajeve, jer će tamo imati najveće vojne i političke uspjehe. Vi treba da nas stalno izvještavate o Vašim namjerama i izvedenim akcijama kako bi mogli obavještavati druga Vladu koji će se prebaciti u Moslavinu i tamo ostati jedno vrijeme dok se ne ispita mogućnost njegovog prebacivanja za G. S.

Drugovi sovjetski oficiri[6] vratiće se natrag k nama dok ne bude moguć prelaz preko Save. Zato vrijeme dok će biti ovdje radiće kod Vas u Diviziji i to na polju propagande. Oni će obilaziti naše jedinice i govoriće im o tekovinama[7] u S.S.S.R.u. Vi ćete moći da ih iskoristite i u vojnom pogledu, samo morate paziti da nebi stradali i nedozvoliti im da idu u prve borbene redove.

Još Vam saopćavamo da Nijemci u Crkvenom Boku imaju velike količine razne municije. Tamo se nalazi oko 250 legionara i 50—60 Njemaca sa tri do četiri mitraljeza. U vezi sa dolaskom Njemaca u posavskim selima vrši se nezapamćena pljačka. Svako selo mora da da po 10 vagona kukuruza. Sve svinje iznad 30 kg plijene se i plaćaju 25 kuna po kg. Vlada veliko nezadovoljstvo. Ako bi izveli nekoliko akcija u tim krajevima mogli bi izvršiti široku mobilizaciju Hrvata.

Prema pričanju drugova koji su došli iz kostajničkog sreza naš teritorij koji napadaju Njemci brane tri divizije.[8]

Po primitku ovoga pisma odmah nas izvjestite šta ste preduzeli.

Smrt fašizmu — Sloboda Narodu!

Polit, kom.: Komandant:
Marijan Stilinović Bogdan Cmobrnja

P. S. Kako bi mogli održavati stalnu i redovitu vezu sa Vama pošaljite nam nekoliko Vaših kurira. Veze moraju biti čvrste i ne dozvolite nikakovu labavost u tom pogledu.

Treba[9] da Vam kažemo da će i snage našeg I. Odreda također operirati u trokutu (Poljana, Kukunjevac, Toranj i na južnom ogranku Psunja (mostovi kod sela Smrtići).

Original u VII, Bgđ.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 29/1.

6 Vidi dok. br. 3, objašnjenje 11.
7 Vjerojatno se misli na tekovine revolucije i borbe protiv okupatora.
8 Odnosi se na VII i VIII diviziju NOV i PO Hrvatske i V diviziju NOV i PO Bosne i Hercegovine.
9 Ovaj posljednji pasus je dopisan rukom.

31

15. I 1943.

Naredba Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske štabovima podređenih jedinica za pokret u cilju poduzimanja diverzija na glavnim komunikacijama.

Prema izvještajima primljenim tokom današnjeg dana, neprijatelj koncentriše[1] svoje trupe prema našem oslobođenom teritoriju i namjerava da napadne Bihać u cilju ometanja rada našeg Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije.

Glavni štab Hrvatske, imajući puno povjerenje u žilavu i nesavladivu snagu svoje narodno-oslobodilačke vojske, odlučio je pod svaku cijenu da u tom spriječi mrskog okupatora i njegove sluge. U vezi s tim uputio je naređenje i našoj mladoj, ali hrabroj IV diviziji, da i ona sa svoje strane doprinese da se neprijatelja omete u njegovim namjerama.

Shvaćajući veliki politički i međunarodni značaj i ogromnu važnost rada Antifašističkog Vijeća za naš pokret i konačno našu pobjedu, odlučio je štab IV divizije đa dade sve od sebe kako bi što potpunije izvršio naređenje Glavnog štaba Hrvatske, te u saradnji sa ostalim našim divizijama i brigadama raspršio neprijatelja i omeo ga u podlim namjerama.

U tu svrhu

N A R E Đ U J E M :

1.) IV Divizija će izvršiti pokret[2] sutra t. j. 16. o. mj. u 8 sati

2.) Pravac kretanja: Jakovci-Koturić-Budići

3.) Svaka Brigada kretaće se neovisno od ostalih u pravcu svog prvog konačišta, koje je navedeno u slijedećoj točki ove naredbe, održavajući stalno pri tome vezu s ostalim brigadama i sa štabom divizije.

4.) Prvo konačište za XII. Brigadu Jakovci, Prgomelj, Cikote i Rogulje.

za XVI. brigadu: Koturić, Grđevica, i Tisovac,
za XVII. brigadu: Budići, Popovci i Ožegovci
za Mitraljesku četu i vod za vezu: Budići

Štabovi brigada naći će si vodiče i izabrat će najpodesniji put do svog prvog konačišta, kamo treba da stignu tokom sutrašnjeg dana tj. 16. o. mj.

Agit-prop grupe i politički komesari brigada pobrinuće se da se u konačištima održavaju mitinzi.

5.) Odmah čim brigada prispije u svoje konačište, poslaće hitno po kuriru o tom izvještaj sa svim ostalim eventualnostima, u štab divizije.

6.) Stab divizije nalaziće se do daljnjeg obavještenja u štabu Zone.[3]

7.) Doručak će sutra ujutro brigada obaviti u svojim polaznim točkama (Voćin-Sekulinci) a za ručak ponijeti suhi obrok, u najgoru ruku

1 Vidi dok. br. 30

2 Pokret je vršen prema glavnoj željezničkoj pruzi Zagreb — Beograd radi vršenja diverzija.

3 Stab III operativne zone nalazio se u šumi blizu Zvečeva.

samog kruha. Večeru obaviti u mjestu konačišta, te u tu svrhu poslati onamo još noćas brigadne intendante.

8.) Izvršiti sve tehničke pripreme za sutrašnji pokret. Posebno povesti računa o zimskim plaštevima (čaršavima) prema naređenju ovoga štaba od 12. o. mj.

9.) Pokret da se čuva u najvećoj tajnosti, jedino obavjestiti N.O.O. o napuštanju ovog terena po našim jedinicama.

10.) Po dolasku u prvo konačište štabovi brigada treba da odmah uhvate međusobnu vezu i da je stvarno održavaju, kako bi u slučaju sukoba s neprijateljem mogli istoga zajedničkim snagama i vještim manevrom razbiti i uništiti.

11.) Znaci raspoznavanja za dan 16. I. 1943.:
Poziv: tri puta pušku desnom rukom isturiti u stranu
Odgovor: tri puta pušku ljevom rukom izdići iznad glave.
Za noć između 16. i 17. o. mj.: »BORBA — BIHAĆ«
Dnevni znak za 17. o. mj. biće:
Poziv: Kapu desnom rukom isturiti tri puta u stranu
Odgovor: S obje ruke dići pušku horizontalno iznad glave.

Sva dana naređenja upute i obavještenje dobiće štabovi brigada od štaba divizije po svim pitanjima detaljno i na vrijeme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Jefto Sašić

Komandant,
Petar Drapšin

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 25/1.

32

16.I 1943.

Upute Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske Štabu operativne zone o organizaciji veza na teritoriju zone.

U vezi vašega dopisa V. Br. 867 od 23. decembra 1942 godine,[1] dajemo sledeća uputstva za organizaciju veza na teritoriju vaše zone.

Organizacija veze sa Glavnim Štabom dobra je u pogledu prebacivanja i sigurnosti same pošte, ali ne-zadovoljava u potpunosti stvarne potrebe. Najkraća saobraćajna linija pd vas ka nama i obratno ide samo jednim pravcem, i to preko Crkvenog Boka a kada je preko ove linije nemoguć prelaz usled raznih eventualija, veza je sa vama prekinuta na tom pravcu, a sa drugih pravaca na pr. Kozare, vrlo je otežana usled velike udaljenosti. Radi toga potrebno bi bilo pronaći još neke kanale na liniji Jasenovac—Topolovac, te tako da se uvjek ima rezervnih prelaza. Tako isto trebali bi imati i na drugim pravcima slobodan kanal na pr. Fruška Gora, Kalnik i t. si.

1 Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 287, str. 532—534.

Što se tiče organizacije Veze na teritoriji ostalih zona i komandi područja, ona je organizovana prema priloženom vam uputu. Osim toga prilažemo vam prostoručnu skicu na teritoriju Banijskog Područja preko koga se održava veza sa vama i obratno. To radi toga da vidite njihov raspored relejnih stanica na kojih se oslanja vaša veza i prema istoj možete koordinirati vaše veze. Pored toga naredili smo komandi Banijskog područja, da se što čvršće poveže sa vama pa makar uspostavili i nove punktove radi koordiniranja sa vašima. Od poslednje relejne stanice Veliko Krčevo (Banija), preko neoslobođenog teritorija do Crkvenog Boka, vezu i prenos pošte preuzeo je na sebe drugarski K. K. Kostajnica preko svojih lica. Za slučaj da je na tom dijelu potrebna neka pratnja istu daje Banijski Partizanski Odred. Telefonska mreža je ovdje dosta dobro razgranata koje ima oko 300 km, tako, da sa većim dijelom naših jedinica imamo telefonsku vezu.

Veza po jedinicama zasnovana je na sledećem: svaka brigada ima četu za vezu, već prema jačini dotične brigade, 30—40 ili 50—60 drugova. Pri štabu divizije nalazi se jedan telefonski vod. Veza se održava većinom telefonom. U tom smislu trebali bi i vi poduzeti mjere za organizaciju veze u jedinicama pošto je bez iste, složenije akcije gotovo nemoguće izvoditi.

Bili smo vam poslali radio stanicu, ali se drugovi sa istom nisu mogli probiti preko Save, usled neprijateljske blokade.

Na naš dopis A. Br. 555/42 i A. 592/42 godinu nismo dobili nikakav odgovor, stoga nam odgovorite šta ste u vezi sa tim poduzeli.

S M R T F A Š I Z M U S L O B O D A N A R O D U .

Pomoćnik komandanta (M. P.) Referent za vezu,
(potpis nečitak) Josip Mardešić s. r.

Original u VII, Bgd.
Prijepis u HIS, Slav. Brod, K 5/1.

33

17. I 1943.

Izvještaj zamjenika političkog komesara XVI brigade IV divizije NOV i PO Hrvatske Centralnom komitetu KPH o organizacionom stanju i političko-prosvjetnom radu članova Partije i SKOJ-a u Brigadi.

1) Politički izvještaj

U sadašnjoj vojno političkoj situaciji dogodila su se tri važna događaja na koje je trebalo obratiti pažnju svim partijskim organizacijama. Ti događaji jesu:

1. Stvaranje narodno-oslobodilačke vojske.
2. Provađanje izbora za N.O.O.
3. Stvaranje Antifašističkog Vijeća Slobodne Jugoslavije.

i

Stvaranje narodno-oslobodilačke vojske a time i naše Divizije[1] protumačeno kao jedan od naših najvećih uspjeha na vojničkom polju. Provađanje pak slobodnih demokratskih izbora- na našoj slobodnoj i poluslobodnoj teritoriji, kao i stvaranje Antifašističkog Vijeća S. J.[3] protumačeno je kao naš najveći uspjeh na političkom polju. Stvaranje Antifašističkog Vijeća kao vrhovnog organa naše civilne vlasti ima dubok međunarodni značaj. Ti uspjesi na političkom kao i vojničkom polju doveli su do krize izdajničku jugoslavensku vladu u Londonu, koja je bila prisiljena da izvrši reorganizaciju u svojim redovima. Uočeno im je kako je čak i sama reakcionarna klika u Engleskoj, okupljena oko ministra Harisona u društvu prijatelja Jugoslavije morala priznati preko radia kako se partizani bore protiv fašizma odnosno Njemačkog okupatora i ustaša i kako u toj borbi postizavaju velike uspjehe, te time pomažu borbu Saveznika protiv fašizma. Sa svim tim stvarima morali su se temeljito upoznati svi partijci, koji su ujedno dobili i za zadatak da svugdje i na svakom mjestu populariziraju te naše uspjehe, koji su rezultat pravilnog vođenja politike naše partije. Bačena je parola da nesmije biti niti jednoga partizana koji ne bi bio upoznat sa tim stvarima. Uopšte svi novi politički događaji moraju se pretresati na partijskim sastancima. Jasno je da zbog vrlo niskog nivoa političke svijesti naših partijaca, bilo je mnogo propusta i manjkavosti u tome radu, tako da rezultati nisu zadovoljavajući. Partijci još uvijek ne reagiraju dovoljno i pravovremeno na pojedine političke događaje, pa čak ni na one koji su od najveće važnosti kao što su na pr. izbori za N.O.O. Zbog svega toga partizani u Brigadi još uvijek ne shvaćaju značaj i važnost stvaranja divizije, provađanje izbora za N.O.O. i stvaranja Antifašističkog Vijeća S. J.

Kadro vika za Brigadu smo odredili, dok za bataljone još nismo. Rad po tome ćemo započeti čim dobijemo obrazac za kadro vike kojega smo zatražili od povjerenstva.[4]

2 **Organizaciono pitanje.**

Brojno stanje naše Brigade iznosi zajedno sa štabovima i formiranom bolničkom četom 640 ljudi.

Članova K. P. imade 84 za cijelu Brigadu. Njihov socijalni sastav je slijedeći: 43 radnika, 27 seljaka, 11 intelektualaca, 2 podoficira i jedan (1) slobodno zvanje.

Nacionalni sastav je slijedeći: 42 Hrvata, 39 Srba i 3 Slovenca.

Kandidata K. P. imade 50 u čitavoj Brigadi.

Politička svijest kod tričetvrtine partijaca je prilično slaba, s razloga što su to većinom mladi partijci. Izgrađenost partijaca je vrlo niska. Same jedinice su radile vrlo mlitavo i gubile se mnogo u sitnicama mimoilazeći važnost stvari. Inaće kod samih partijaca osjeća se velika odanost partiji i oni u borbi i ponašanju svugdje prednjače.

1 IV divizija NOV i PO Hrvatske formirana je 30. XII 1942

2 Provođenje izbora za NOO-e predviđeno je u januaru, ali su zbog IV neprijateljske ofanzive izbori provedeni tek 14. marta 1943. godine.

3 Osnovan 26. XI 1942. u Bihaću.

4 Povjerenstvo CK KPH za Slavoniju i Srijem.

Organizaciono je partijska organizacija učvršćena i izabrani su bataljonski biroi. Rad je podjelen na sektore i odvija se po planu koji se obično određuje za jedan mjesec dana. Na sastancima se zadaju konkretni zadaci i postavlja se puna odgovornost svakog' pojedinog člana. Za sada se još ne osjeća u dovoljnjoj mjeri rukovodeća uloga Partije u vojsci, ali se osjećaju znakovi popravljanja na bolje. U plan se konkretno zadaje na prim, koliko će se u izvjesnom roku (obično jedan mjesec) osposobiti drugova za prijem u Partiju, koliko će se učiniti po kulturno prosvjetnom radu, koliko će se izučiti izvjesnog materijala itd. Sva važnija pitanja u četama, batalj onima kao i u Brigadi, pretresaju se na jediničnim sastancima, gdje se donose i zaključci koje onda štabovi provode u život.

Po pitanju primanja novih članova vladalo je sektaštvo, što je međutim sada uklonjeno.

Čuvanje kadrova bilo je vrlo slabo, tako da je u borbama bez veće potrebe poginulo ili bilo ranjeno nekoliko partijaca komandira, bivših banijskih proletera. Sada se međutim pitanja čuvanja kadrova ozbiljno i pravilno postavlja pred partijske jedinice.

Uzdizani su obično mlađi ljudi, koji su u borbama dokazali odanost našoj stvari i Partiji. Najviše su uzdizani bivši banijski proleteri, koji su se pokazali kao vanredni borci, ali zato slabiji rukovodioci. Međutim pružanjem pomoć istima oni su zadovoljili i pokazali mnogo znakova da će se razviti u odlične rukovodioce.

3) Političko prosvjetni rad.

Sam političko prosvjetni rad nije još razvijen u dovoljnoj mjeri. Zbog toga se još uvijek može naći slučajeva, da pojedini partizani nepoznaju liniju naše borbe, tako da se mogu čuti izjave da smo mi Crvena Armija te da se borimo za komunizam. Čak i neki svijesni drugovi upadali su u te griješke, što se najviše odrazilo kod ispisivanja parola. Isto tako nerijetko se može čuti i to izgleda baš kod svijesnih drugova riječ Engleze.[5] Inaće sa samim pitanjem četnika partizani su prilično upoznati i ne poistovjetuju ih sa pristalicama Engleske, već samo sa izdajničkom vladom u Londonu. To je iz toga razloga što se po pitanju četnika najviše govorilo prije a i sada.

4) Rad po vojnim pitanjima.

Naši partijci su obično najbolji vojnici, oni su najdisciplinovaniji, oni najbolje rukuju sa oružjem, najbolje čuvaju oružje itd., čime daju primjer ostalim partizanima da se u njih ugledaju. Isto tako izvršavanju naređenja, oni daju punu podršku svojim pretpostavljenima time što sami prvo sve izvrše. Inaće odanost i disciplina partizana je na dosta visokom stupnju, što se moglo najbolje vidjeti kod zadnje akcije kada se 7 dana opsjedao Voćin.[6] Tu su partizani 6 punih dana i noći bili na položajima.
I ako su bili slabo odjeveni, izloženi zimi, slabo hranjeni oni su bez mrmljanja sve podnašali a kada je neprijatelj sa premoćnim snagama po-

5 Misao rečenice nedovršena.
6 Vidi dok. br. 7, 11, 28 i 41.

šao da pomogne opsjednutima, oni su sa oduševljenjem odbili sve njegove napade nanjevši mu krvave gubitke.

5) Rad po SKOJ-u

SKOJ je kod nas mlad i posvećuje mu se velika pažnja s obzirom na to da je omladina danas najviše zastupljena u redovima boraca. Broj Skojevaca jest 135 i on se svakim danom povećava. Organizaciono je učvršćen. Kao odgovorni drug za Brigadu postavljen je jedan mlađi drug partijac proleter, koji sa puno ljubavi i volje vrši taj rad. Također su postavljena bataljonska rukovodstva u kojima se nalaze i nekoji Skojevci-partijci. Rad je podjelen na sektore i određuje se po planu. Svaki Skojevac je zadužen po nekom radu. Svaki mora da ima svoj krug omladinaca sa kojima radi. Inaće su Skojevci najbolji borci koji djeluju svojim primjerima u disciplini, borbi itd. Najviše su zaduženi na kulturno prosvjetnom radu. Politička svijest je kod 2/s slaba dok kod Vs prilična. To je zbog toga što su to tek primljeni Skojevci.

6) Političko prosvjetni rad **u** četi i na terenu.

Radi svoje izgradnje partijske organizacije na svojim sastancima prerađuju slijedeći materijal: Dvanajst uslova bolševizacije,[7] Dimitrov »O Kadrovima«,[8] Proleter broj 14 i 15, sve članke druga Tite iz Borbe ili bilo kojeg drugog materijala. Također se proučava sav novi materijal i svi proglasi CK koji bi eventualno izišli. Pismo CK »Rad komunističke partije u vojci«[9] nisu jedinice uopće imale, međutim mi smo to pismo CK umnožili i poslali po bataljonima sa zadatkom da se to prouči. Samoga materijala za proučavanje u Brigadi imade vrlo malo pa bi bilo potrebno da nam se u tom pogledu pruži pomoć. Naročito bi nam potrebno bilo par Historija S.K.P.(b) kao i Osnove Lenjinizma od Staljina.

Naše partijske organizacije nisu do sada sarađivale sa partijskim organizacijama u drugim selima, jer nije bilo prilike zato što smo prolazili kroz sela u kojima nisu iste postojale. Isto tako nije ništa učinjeno po pitanju S.M.G. ili SKOJ-a za njihovo osnivanje. Sa narod, oslob. odborima isto tako nije se radilo gotovo ništa, osim nešto malo u selu Lisičinama gdje je konstatovano da je odbor vrlo loš. Doduše prolazilo se većinom kroz opustjela sela ali se je ipak više moglo učiniti.

7) Agit-prop

U Brigadi imademo Agit-prop od tri lica koji su okupili oko sebe jedan širi krug saradnika po bataljonima.

Izradili smo jedne zidne novine, održali dva mitinga i dvoje usmene novine u Voćinu. Vrše se pripreme za izdavanje našeg brigadnog glasila.[10] Postavljeni su odgovorni drugovi za agit-prop po agit-prop po bataljonima. Organiziran je pjevački zbor. Inaće naš agit-prop je još slab i nije

7 J. V. Staljin: Dvanaest uslova za boljševizaciju Partije.

8 Georgi Dimitrov: »O kadrovima«, izvadak iz referata na VII kongresu Kominterne 1935. godine.

9 Izdala Tehnika CK KPH u januaru 1943. Tiraž 800 primjeraka.

10 Brigadni list je nosio naziv »Crvena zvijezda«. Broj 1 i 2 izdao Agitprop XVI brigade, a od broja 3 nadalje izdavač je Omladinska brigada »Joža Vlahović«.

prešao u širinu, što se vidi konkretno na slabom polaganju važnosti za popularizaciju izbora za N.O.O. Analfabetski tečajevi organizirani po četama. Rad istih je prilično slab i vlada slabo interesovanje.

8) Rad bataljonskih biroa.

Rad bataljonskih biroa je prilično slab tako da isti pružaju slabu pomoć četnim jedinicama. Oni su u svom rukovođenju suviše kruti i neelastični te nemaju dovoljno samoinicijative. Pojedine direktive neznaju dovoljno konkretizirati pa se često dešava da iste uopće ne budu provedene u život. To se naročito odrazilo sada kada je trebalo popularizirati i objasniti značaj divizije, izbora za N.O.O. Oni su podbacili i ako prem su stalno dobivali konkretna uputstva. Oni su se ograničili na samo prenašanje bez provjeravanja da li je to izvršeno. Naročito slab rad osjećao se u II. bataljonu. Kod zamjenika komesara II. bataljona[11] pojavio se je u punoj mjeri osječaj manje vrijednosti. Dok je opet komesar[12] toga bataljona svojim nezdravim uplitanjem u sve stvari i svojim bolesno ličnim isticanjem potpuno ugušio samoinicijativu istoga.

Rad neprijateljskih elemenata za sada se još ne osjeća, ali se svejedno o tome vodi mnogo računa i u slijedećem izvještaju moći ćemo više i točnije o tome reći.

Napominjem da u ovome prvome izvještaju nisam još mogao dati potpunu i točnu sliku naše Partije u Brigadi, jer i sam nemam još potpuni uvid u sve stvari. U slijedećem izvještaju biti će mogućnosti prikazati točnije stanje.

Jasno je da svi nedostaci koji su u izvještaju spomenuti, znače zadatke za našu partijsku organizaciju koje će ona u najkraće vrijeme ispuniti.

S drugarskim Komunističkim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda Narodu!

Zamjen. pol. komesara:
Mutak Vlado
(Mrki)

Original u IHRP, Zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 3/1.

34

18.I 1943.

Dopis Ministarstva narodne prosvjete NDH u Zagrebu Velikoj župi Baranja u Osijeku o zabrani upisa djece pripadnika Njemačke narodne skupine u hrvatske škole.

Savezno s tamošnjim dopisom br. 39962/1942. od 5. siečnja 1942. a povodom pitanje upisa djece njemačkih škola u hrvatske puške škole priobćuje se, da se obzirom na propise iz 1. zakonske odredbe o njemač-

11 Dragan Bobetko
12 Ivan Turčinovlć

kom školstvu u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, broj CCCVIII-1498-Z-1941. od 20. rujna 1941. djeca Njemačke narodne skupine u Hrvatskoj ne mogu upisivati u Hrvatske škole.

Prema tome, u svakom slučaju kad roditelji takove djece mole upis djece u hrvatske škole, treba ih uputiti, da im se molbi ne može udovoljiti tako dugo, dok se smatraju članovima Njemačke narodne skupine i dok školskom odboru ne predlože potrebne isprave, da više nisu pripadnici Njemačke narodne skupine.

U Zagrebu, dne 18. siečnja 1943

Po ovlaštenju ministra:
Pročelnik:
Mate Orešković v. r.

Original u HA, Osijek.
Prijepis u HIS, Slav. Brod, K l/III.

35

21. I 1943.

Dopis Velike župe Baranja Ministarstvu unutrašnjih poslova i Ministarstvu Hrvatskog domobranstva u Zagrebu o postupcima njemačke i domobranske vojske prema stanovništvu sela: Humljani, Pušine i Slatinski Drenovac.

Kotarska oblast u Podr. Slatini predlaže ovoj Župi podatke o postupku oružanih snaga prigodom akcija čišćenja provedene na području obćine SI. Drenovac, Kotar Podr. Slatina početkom mjeseca siečnja ove godine, a koje podatke dao je u zapisnik sastavljen kod navedene kotarske oblasti obćinski načelnik iz SI. Drenovca u sliedećem:

»Oko 2. I. 1943. zaposjela je njemačka vojska zajedno sa domobranstvom neka sela obćine SI. Drenovac i to Humljane, gdje je bilo domobranstvo i njemačka vojska, a Pušine i Drenovac samo njemačka vojska.

Akcija je provedena samo u selu i to u samoj Pušini. — Kada je ta vojska nadolazila seljaci iz Pušine počeli su bježati, a na njih je vojska otvorila puščanu i strojopuščanu vatru. — Tu ih je mnogo poginulo kako muškaraca tako i žena i djece. Koliko ih je poginulo još se nezna, jer niesu prikupljeni o tome podatci, već je naloženo seoskom knezu da sve popiše koji su poginuli i takav izkaz dostavi.

Poslie toga pokupila je njemačka vojska preostalo stanovničtvo sela Pušine te ih skupila u jednu kuću, odakle ih je sve nakon provedenog izpitivanja pustila, jer da im nije dokazana nikakova krivnja.

Njemačka je vojska iz Pušine otjerala mnogo blaga, hrane, odjeće i siena.

Naročito je nezgodan bio postupak zapovjednika njemačke vojske u selu Humljanima, koji je obćinskom načelniku naredio, da imade sakupiti gusaka, kokošiju i pataka u selu, a koje su onda plaćali po 30—100 Kn. Kada mu je prigovoreno, da je to preniska ciena, onda je taj isti komandant po tumaču poručio načelniku, da se nema ništa buniti, jer da su svi Hrvati partizani«.

Predlažući ove podatke, kotarska oblast u Podr. Slatini navodi, da se iz ovog vidi, da akcija čišćenja provedena početkom siečnja ove godine u općini SI. Drenovac nije doniela željeni učinak, da se ovo područje očisti od partizana, već isti i dalje djeluju u pojedinim selima odnoseći pojedinim žiteljima hranu i ostale stvari, te se sve više primiču samoj Podr. Slatini.

Iz događaja pak, koji su sliedili u odnosnom području 11. siečnja 1943., kada je po jakim partizanskim snagama ponovno zauzet Voćin[1] i Humljani, a kojom prilikom su partizani u Voćinu poubijali donačelnika Lovoševića, učitelja Stipetića i pomoćnog učitelja Heinzla te župskog manipulativnog vježbenika Anđelića i još neke mještane, dade se zaključiti, da je ponovni napadaj na Voćin sa stradanjem naših oružanih snaga — reakcija na postupke naših oružanih snaga od 2. i sliedećih dana siečnja 1943. — Prigodom prvog zauzeća Voćina po partizanima naime nije bilo ubijanja i pljačkanja, kakovo je izvrešno prigodom ovog drugog zauzeća Voćina.

Po mišljenju ove velike Župe bilo bi stoga koristno, da se naše i savezničke oružane snage upute, da se prigodom akcija ne bi nenaoružano stanovničtvo po odnosnim selima — osim onih koji su krivi smjelo dirati i da se ne bi smjelo plieniti hranu, stoku i druge stvari od stanovničtva, jer to pogađa mnoge nekrive i ostavlja ljudstvo bez hrane i dalje životne mogućnosti, a to stvara napokon strašno neraspoloženje i očaj, te ima uviek teške posljedice.

Za Dom Spremni!

Dr. S. Hefer, v. r.
Veliki Župan

(M. P.)

Original u VII, Bgđ.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 8/III.

36

21.I 1943.

Dopis Njemačkog poslanstva u Zagrebu Ministarstvu vanjskih poslova u Berlinu o neograničenom produženju zabrane prevoza građana na hrvatskim željeznicama. Odobrava se putovanje samo onim licima koja imaju dozvolu kotarskih ili policijskih vlasti. Zabrana je uvedena zbog nestašice ugljena i radi sprečavanja sabotažnih akcija na prugama i mostovima, a kao protumjera uvedena je kazna da se za svaku sabotažnu akciju strijelja 10 komunista.

Ab 7. Dezember 1942 besteht auf sämtlichen kroatischen Eisenbahn**strecken eine** Personenverkehrssperre. Diese war zuerst bis zum 6. 1. 43 **beschränkt,** wurde jedoch dann auf unbeschränkte Zeit verlängert. Reisen **können nur noch** aufgrund einer von den Bezirks — bezw. Polizeibehör-

1 Vidi dok. br. 7, 11, 28 i 41.

den ausgestellten Bewilligung unternommen werden. Für Reisen von und nach den Auslande genügt jedoch ein ordnungsgemöss ausgestellter Pass.

Der Grund für diese Personenverkehrssperre war neben den stark fühlbaren Kohlenmangel — es wurden parallel mit der Verkehrssperre auch verschiedens Züge eingestellt — eine überaus starke Überlastung der kroatischen Staatsbahnen. Die Züge waren in den letzten Monaten zu 300—400o/o überfüllt. Die Reisenden fuhren auf Trittbrettern, Dächern, Puffern und Übergängen mit. Jegliche Kontrolls des Vorkehrz wurde dadurch unmöglich gemacht, die Gefahr weiterer Sabotage-Akte auf die Bahnstrecken, besonders aber auf die Brücken, immer grösser. Infolgedessen wurde von der Transportkommandantur bei den kroatischen Staatsbahnen obige Verkehrseinschränkung beantragt, die nach Beseitigung verschiedentlicher Widerstände schliesslich auch der ohgeführt wurde. Trotsdem sind die Züge auch heute noch ziemlich überfüllt, wenn auch der Personenverkehr nicht mehr die Form aufweist wie vor der Verfügung der Sperre.

Als Gegenmasanahme gegen die Sabotage-Akte wurde, wie berichtet (s. Schriftbericht Pol 3 Nr. 15 — Az. 17/43 vom 12. 1. 43), vom Staatekommissar für die Sicherung des Eisenbahnverkehrs für jedes Todesopfor bei Unfällen bezw. Sabotage-Akten mit der Erschiessung von 10 Kommunisten bezw. Angehörigen der kommunistischen Bewegung gedroht.

SK/R.
gez. Kasche[1]

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 22/11.

37

21.1 1943.

Oglas Gradskog poglavarstva u Slav. Brodu o izdavanju novih knjižica za tekstilnu robu i o reviziji potrošačkih iskaznica i kupona za živežne namirnice.

G R A D S K O P O G L A V A R S T V O U B R O D U n/S

Broj: 468-1943. 21. siječnja 1943.

O G L A S
o dizanju tekstilnih knjižica i o reviziji potrošačkih
izkaznica i kupona

Zakonskom naredbom Ministarstva narodnog gospodarstva od 14. XII. 1942. broj 129682, izdaju se nove knjižice za tekstilnu robu, a stare gube vriednost. — Nitko bez nove knjižice ne će moći kupiti ni jednu vrst odjeće (odielo, kaput, košulju, gaće, čarape, šešir itd.). Knjižice će izdavati gradski obskrbni ured uz cienu od 2 Kune. Svatko ima pripremiti sitan novac.

1 Siegfried Kasche (Zigfrid Kaše), poslanik III Reicha (Rajha) u NDH.

Svatko, pa i najmanje diete, mora imati svoju knjižicu.

Mužki imaju knjižice sa CRNIM točkama, ženske sa ZELENIM i djeca do 10 god. starosti sa CRVENIM TOČKAMA. Na to neka svaki pazi prigodom preuzimanja knjižica.

Trudne žene nakon navršenog šestog mjeseca trudnoće primit će kod gradskog obskrbnog ureda knjižicu za novorođenčad sa žutim točkama. Ta će knjižica vrieditи za cielu 1943. godinu.

Na sve ove knjižice može vlastnik kupovati na području ciele Nezavisne Države Hrvatske.

Sa izdavanjem knjižica za tekstil obavit će se istovremeno i pregled svih potrošačkih izkaznica sa svim kuponima živežnih namirnica.

Ovo sve vriedi za građane samostalnih zanimanja. — **Za službenike i radnike koji se obskrbljuju u Zadruzi državnih službenika, u Konzumu željezničara, u vojnim skladištima, u Tvornici vagona, »Slavoniji« i »Slaveksu« ne će se sprovađati pregled izkaznica putem obskrbnog ureda.** — Isto tako ne će **nove knjižice za tekstil** izdavati grad. obskrbni ured, nego SAME OVE potrošačke skupine svim svojim članovima.

Zato članovi aprovizacija drž. službenika, konzuma, svih tvornica i vojne osobe ne moraju dolaziti na pregled izkaznica ni po nove knjižice tekstila.

Pozivaju se svi potrošači samostalnih zanimanja, da prigodom pregleda izkaznica osim ovih i živežnih kupona za cielu obitelj, — **PONESU i OSOBNE LEGITIMACIJE,** jer im se inače ne će izvršiti pregled niti će im se izdati knjižica za tekstil. To radi toga, što ima mnogo zloupotreba i prevara.

Tko ima još neupisanih članova, neka donese podatke rođenja, ženidbe itd. jer tkogod nije upisan u potrošačke knjige, ne može kupovati nikakove namirnice. A tko ima za brisanje umrle članove, zatim one koji su u vojsci ili na radu u Njemačkoj, ili koji su inače otišli iz Broda, neka to istovremeno sa revizijom prijave, jer su kazne težke.

U knjižicama za tekstil ima svatko sam izpuniti zanimanje i ulicu.

Na koncu svaki potrošač mora upisati u potrošačke knjige ime trgovca živežnih namirnica kod kojega se obskrbljuje, i potrošačku izkaznicu sa svim kuponima p r o v i d i t i **trgovčevom štambil jom.**

Pregled potrošačkih knjižica i kupona i izdavanje novih knjižica za tekstil, vršit će se svaki dan od 8—12 i od 2—6 sati u Gradskoj viećnici (Vatrogasni dom) u ove dane i ovim abecednim redom:

Slovo A	27. siečnja
Slovo B	28., 29. i 30. siečnja
Slovo C, Ć, Č i D..... s	1. veljače
Slovo E, F i G.....	3. veljače
Slovo H, I i J	4. veljače
Slovo K	5. i 6. veljače
Slovo L, Lj, N, Nj i O.....	8. veljače
Slovo M	9. i 10. veljače

Slovo P i R.....	11. i 12. veljače
Slovo S	13. veljače
Slovo g	15. veljače
Slovo T, U, V, Z i 2 i ostali nedovršeni	16. do 20. veljače

Gradski načelnik:
Josip Koprivčević v. r.

Original u HIS, Slav. Brod, K l/III.

38

21.1 1943.

Naredba Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske štabovima podređenih jedinica za napad na njemačka i ustaško-domobranska uporišta (Okučani, Rajić, Dragalić) i izvođenje diverzija na glavnoj željezničkoj pruzi Beograd — Zagreb.

Da bi pomogli našim drugovima koji se bore u Bosni i drugim krajevima Hrvatske, Štab IV divizije N. O. V. H doneo je odluku da se likvidiraju neprijateljska uporišta: Okučani, Rajić, Roždanik, Borovac, Paklenica i Dragalić, te da se istodobno poruši što veći deo glavne pruge Beograd — Zagreb.

Raspored snaga i naoružanje neprijatelja u tim uporištima je sledeći:

1. OKUČANI: Most Okučani—Bodegraji 2 stražarska mjesta sa jedne i druge strane mosta, Pučka škola 35 Nemaca sa jednim stražarskim mestoni, Baraka u crkvenom dvorištu 40 Nemaca sa jednim stražarskim mestom, Baraka između žandarmerije i sokola 100 kulturbundaša[1] sa 2 stražarska mesta, Žandarmerija 15 žandara jedno stražarsko mesato, Mimić mlin 37 Nemaca u bunkerima sa jednim stražarskim mestom pred mlinom do puta, stara opština nemački štab sa 20 Nemaca sa jednim stražarskim mestom, Željeznička stanica 5 Nemaca, 30 domobrana i 3 ustaša s 2 stražarska mesta, željeznički magacin 5 domobrana sa 1 stražarskim mestom, Dubovačka rampa jedno stražarsko mesto. Na pilani 12 Nemaca sa 2 teška mitraljeza kod skladišta benzina, kuća Pejića preko puta vaktarne 40 domobrana. Kod Mimića 2 nemačka oficira, u kući kod Bate 2 nemačka oficira, preko puta šnajdera Sokola oficir domobranski Klajić sa puško mitraljezom, na pilanskoj zgradi 1 domobranski oficir, na želj. stanici 1 đomob. oficir.

2. RAJIĆI: Željeznička stanica 20 domobrana, pošta 8 domobrana, po kućama 30 ustaša, žandarmerijska stanica 15 žandara,

3. DRAGALIČ: 40 domaćih ustaša

4. ROŽDANIK: 8 domobrana

5. PAKLENICA: 25 domobrana

6. BOROVAC: 5 domobrana

1 Oružane snage pripadnika Njemačke narodne skupine.

Naoružanje u Okučanima, pored pušaka i mitraljeza, 2 teška minobacača čije se mesto ne zna.

U cilju likvidacije gore rečenih uporišta štab divizije

NAREĐUJE:

XII Brigadi[2]

a.) Jedan bataljon[3] pojačan sa jednom četom drugog bataljona i sa 2 teška mitraljeza spustiće se kolskim putem koji vodi sa kote 119 prema glavnoj cesti Okučani—Novska gde će razdeliti u 3 kolone i to 2 čete odvajaju se i kreću putem ka Dubovcu gde se kod trgovca Mirka Petkovića razvijaju i pristupaju likvidaciji garaže, skladišta sena, Boršove garaže, željezničke restoracije gde hvata vezu sa jedinicom koja ima zadatak da likvidira želj. stanicu (Vezu hvata na levom krilu) i sa jedinicom koja ima zadatak da likvidira skladište benzina.

Jedna četa ove kolone prelazi glavnu cestu i ulazi u dvorište pilane gde pristupa likvidaciji skladišta benzina i magacina hrane koji se nalazi u Kevešovoj kući. Posle likvidacije ovih tačaka hvata vezu sa[4] i potpomaže likvidaciju željezničke restoracije i raznih drugih objekata oko nje.

Jedna četa ove kolone ide glavnom cestom i kod šumarije ulazi u put koji vodi ka željezničkoj stanici i pristupa likvidaciji želj. magacina i željezničke stanice. Održava vezu sa jedinicom koja likvidira želj. restoraciju.

b.) Dve čete drugog bataljona idu firminom prugom[5] silaze na glavnu cestu i od puta koji vodi ka željezničkoj stanici pristupa likvidaciji i čišćenju kuća levo i desno u pravcu sokolskog doma, vatrogasnog spremišta stare opštine i stare škole.

c.) Treći bataljon pojačan sa jednom četom četvrtog bataljona ide cestom Pakrac—Okučani do u blizinu Petkovićevog mlina gde se dve čete odvajaju i idu pored jaza koji vodi za Mimića mlin. Jedna od ovih četa pristupa likvidaciji neprijatelja u mlinu i električnoj centrali a druga produžuje pored jaza baštama i likvidira mlin Kirin i novu osnovnu školu.

Ostale dve čete ove kolone odvajaju se kod Petkovićevog mlina prelaze preko šicarnice[0] i ulaze u bašte i šljivike istočno od Mimićevog mlina, dalje napredujući prema drvenoj baraki koja se nalazi između žand. stanice i kuće krojača Sokola, likvidiraju ovaj objekt, a potom pristupaju likvidaciji žandarmerijske stanice. Na svome desnom krilu hvata vezu sa jedinicom koja likvidira novu osnovnu školu i levo sa jedinicom koja likvidira sokolanu i staru opštinu.

Jedinice pod b.) i c.) po izvršenju svojih zadataka pristupaju likvidaciji opštine, pošte, i barake u crkvenom dvorištu.

d.) Dve čete četvrtog bataljona silaze poljskim putem sa Bodegrajskog brda do u blizinu kuće kovača Vujasinovića, prelazi cestu Okučani—

2 Ona je vršila napad na Okučane.
3 Odnosi se na I bataljon XII brigade.
4 Misli se vjerovatno na vezu s jednom od četa I bataljona.
5 Uskotračna pruga Našičkog dioničkog društvaza eksploataciju šuma.
6 Strelište

Rajić i preko bašta nastupa do Okučanskog željezn. mosta, gde jedna četa likvidira stražu na tom mostu, potom prelazi most i pristupa likvidaciji neprijatelja u Pejićevoj kući, koja se nalazi u neposrednoj blizini pruge. Posle ovoga čisti i demolira vaktarnicu. Druga četa ove kolone zaobilazi Pejića kuću i razvija se u strelce duž pruge do u blizinu želj. magacina sa ciljem da spreči eventualno begstvo neprijatelja preko pruge.

XVI Brigadi

a.) Jedan bataljon postavlja zasedu u selu Dubovcu prema St. Gradiški sa ciljem da spreči eventualni dolazak pomoći sa te strane. Deo snaga ovog bataljona likvidiraće neprijatelja koji se nalazi u Haldikovoj pilani. Posle likvidacije ovog objekta priključiće se svom bataljonu. Pravac nastupanja ovog bataljona biće poljskim putem koji vodi sa kote 223 preko sela Kosovca, preko pruge silazi na južnu stranu Dubovca. Da ne bi došlo do nesporazuma treba da stalno održava vezu sa jedinicama XII brigade koje će likvidirati želj. stanicu.

b.) Jedan bataljon likvidira želj. stanicu Dragalić a zatim pristupa rušenju pruge na prostoru istočno i zapadno od željezničke stanice.

c.) Jedan bataljon postavlja zasedu na Pruzi i cesti prema Novoj Gradiški kod sela Mašića, sa ciljem da spreči dolazak pomoći neprijatelju sa te strane.

d.) Patrolama da se kontroliše prostor između katoličke Sagovine i Mašića radi obezbeđenja sa leđa.

XVII brigadi

a.) Jedan bataljon likvidiraće želj. stanicu, žandarmeriju i poštu u Rajićima. Nakon toga pročistiti kuće od ustaša meštana. Posle toga ruši prugu levo i desno od te stanice, i sprečava dolazak pomoći iz Novske.

b.) Jedan bataljon rušiće prugu između Rajića i Okučana.

c.) Jedan bataljon, i to drugi, (Joka[7], Sibl[8]) ostaće u divizijskoj rezervi i uputiće ga se u mesto gde se nalazi štab divizije (Cage) gde treba da stigne 22 I 1943 u 21 čas. Neka ponese sa sobom nekoliko sjekira da bi se mogla šeći drva i ložiti vatra pošto je selo Cage popaljeno.[9]

Zapaliti drveni most na cesti Okučani—Novska, na potoku koji vodi za Zegarčev mlin. Isto most u Borovcu!

I Odredu

a.) Dodeliće 50 drugova koji će služiti kao vodići u Okučanima. Vodiči treba da se prijave štabu XII brigade 22 I 1943 u 10 časova.

b.) Jedan bataljon za osiguranje od eventualnog neprijatelja od Lipika i Pakraca.

c.) Jedan bataljon sa minerima u zasedu prema Novskoj sa zadatkom da sruši želj. most kod Paklenice. Prethodno će snage ovog bataljona likvidirati domobransku posadu koja se nalazi kod samoga mosta. Štab

7 Milan Joka, komandant II bataljona.

8 Ivan šibi, polltkoraesar II bataljona.

9 Selo Cage spaljeno je do temelja početkom septembra 1942 god. Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 10, str. 26—27.

toga bataljona treba da uhvati vezu sa štabom bataljona koji će biti u Rajićima.

d.) Pionirsku četu uputiti u štab divizije u Cage, gde treba da se javi najkasnije do 22 I 1943. u 22 časa.

Mitraljeskoj četi.

a.) 2 teška mitraljeza sa kompletnom poslugom dodeljuju se XII brig.,

b.) 2 teška mitraljeza sa kompletnom poslugom dodeljuju se XVI brig. Vi

c.) 1 teški mitraljez sa kompletnom poslugom dodeljuje se XVII za bataljon u Rajićima.

d.) 1 teški mitraljez sa kompletnom poslugom dodeljuje se I odredu za bataljon koji je u zasedi prema Lipiku i Pakracu.

e.) 1 teški mitraljez dodeljuje se sa kompletnom poslugom bataljonu koji ostaje u divizijskoj rezervi.

Sva ova mitraljeska odeljenja terba da se prijave naznačenim štabovima najdalje do sutra 22 I 1943 do 10 časova. Štab mitraljeske čete podneće o ovome izveštaj štabu divizije.

Komandir i komesar mitraljeske čete nalaziće se pri štabu divizije, gde treba da se jave 22 I 1943 do 12 časova.

Opća naređenja

a.) Stab divizije nalaziće se u Cagama u mlinu Pejića, na putu Okučani Bijela Stena, 2 Km. severno od Okučana

b.) Veza između štaba divizije i štabova brigada i I odreda, kao i veza između štabova brigada održavaće se preko kurira.

c.) Štabovi brigada slaće izveštaje svaka 2 sata štabu divizije. U izvanrednim slučajevima treba slati izvanredne izveštaje.

d.) Početak napada 22 januar 1943 u 22 časa. Satove regulisati prema satu komandantu divizije.

f.) Znaci raspoznavanja za noć između 22 i 23 o. m. BORBA — NARODNA! a dnevni za 23. o. m. Poziv Dignuta pesnica (zatvorena šaka) iznad glave. Odziv Desna ruka isturena horizontalno u stranu.

g.) Centar za evakuaciju ranjenika biće u Trnakovcu. Isti će organizirati štab divizije. Štabovi brigada će na podesnim mestima organizirati centre za previjanje.

h.) Naređenje za povlačenje izdaće štab divizije pismenim putem. Bez pismenog naređenja nema povlačenja. Samo u vanredno teškim okolnostima može štab brigade na svoju odgovornost izdati naređenje za povlačenje ali isto dobno o tom mora obavestiti štab divizije i susedne jedinice. U tom slučaju mora zadržati neprijatelja tako dugo dok štab divizije ne saopšti tu promenu i ostalim jedinicama.

i.) Pravac povlačenja: Polazne baze koje su brigade imale prije napada.

j.) Evakuaciju materijala organizovaće drugovi Pihler[10], Crveni[11] i Orle[12]. Njima će pomoći intendanti brigada bataljona i odreda, a štabovi brigada odrediće potrebno ljudstvo za pomoć pri evakuaciji.

k.) Zarobljenike slati u pravcu štaba divizije koji posle o njima voditi računa.

1.) Stab XII brigade izdaće svojim jedinicama potrebno naređenje da se tokom sutrašnjeg dana snabdiju praznim staklenim bocama za benzin, te ga pripreme krpe i zatvarač. Benzin će se uzeti u Okučanima.

m.) Za teške mitraljeze pored vođe odeljenja odgovaraju i štabovi brigada i odreda, kojem su dodeljeni.

n.) Sve jedinice na svojim prolazim i mestima moraju uništiti T. T veze

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, Jefto Sašić, M.P

Komandant, Petar Drapšin

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 55/1.

39

22.1 1943.

Izvještaj Okružnog komiteta KPH Virovitica Povjerenstvu CK KPH za Slavoniju i Srijem o uspješnom sakrivanju živežnih namirnica, pripremama predstojećih izbora za NOO-e i o formiranju Okružnog AOŽ.

Dragi drugovi!

Primili smo Vaš dopis pod br. 11 od 18. I. 1943, te Vam javljamo da smo poduzeli po pitanjima koje nam stavljate u tom dopisu sljedeće:

1. Po pitanju sakrivanja hrane poduzeli smo ove mjere:

a) da pretsjednici **N.** O. O.-a obavjeste narod o namjerama neprijatelja, i od kakvog je značaja za oslobodilačku borbu ako se neprijatelju onemogući, da dođe do hrane i drugih stvari koje su potrebne za vođenje **rata.**

b) Da se izgrade kukuruzane u teško pristupačnim položajima, i dobro maskirani bunkeri, u koliko ne postoje.

c) Da pretsjednici kontrolišu u čitavom selu dali su seljaci ozbiljno svatili te upute i po njima postupili.

d) U koliko pojedinci neće učiniti pristupi će se rekviriranju od strane vojske, a hrana će se spremiti u vojne magacine.

2. Imademo sakupljeno izvesnu količinu hrane koja momentalno ovdje nije potrebna javite nam dali možemo tu hranu prebaciti na raspolaganje kojoj vojnoj jedinici, ili N. O. O. kojeg ćete vi odrediti. Isto tako

10 Ivan Pihler
11 Tomo Baien
12 Nikola Divić

imamo više komada blaga na raspolaganju od kojeg smo već 15 komada volova i krava poslali u Gor. Borke.

3. U vezi sa pripremama za izbore N. O. O. a do sada održali smo mitinge u selima: Turčević Polje—Dakovac, broj osoba prisustvovalo oko dvije stotine

Jasenaš — 120
Removac, 80
Ceplake, 70
Topolovica, 150
Mala Barna, 100
Gakovo, 90—100

4. Predvidili smo sreske i općinske komisije.

a) Oslobođena sela spojili u dvije izborne općine.

b) Sporazumili se sa općinskim N. O. O. u kojim selima će se birati odbori, a u kojim povjerenici to smo ućinili u sporazumu sa predsjednicima seoski N. O. O.ma.

c) Prikupili podatke po starim odbornicima, i po kandidatima za nove N. O. O.

d) Podatke o partizanima koji će glasat na fronti.

e) Podatke o žrtvama okupatora i izvršiocima pojedinih zločina.

Gornje pripreme izvršene su u srezu Grub. Poljskom. Za srez Slatinu u vezi sa izborima N. O. O. dosada nismo primili, još nikakve podatke premda smo slali KK, već dva dopisa da nam iste odmah pošalju.

Broj mobilisanih za sada ne znamo točno nego čemo Vam poslati u prvom izveštaju. U pogledu iskoršitavanja naših veza u neprijateljskim garnizonima nastojat ćemo, da ih u buduće iskoristimo najviše što je moguće.

Glede partijskih kurseva kod našeg OK. moči ćemo odmah započet u koliko nam Povjerenstvo pošalje potrebni materijal.

Po pitanju agit. propa dosada nismo mogli ništa učiniti usljed malog broja kadra. Tehnika također nemože da udovolji potrebama O. K. jedino dosad što je radila bilo je umnožavanje radio izvještaja. Ako imate na raspolaganju jednog druga ili drugaricu koja dobro radi na pisaću mašinu mogli bi odmah rešit to pitanje jer nam baš kod toga najviše zapinje.

Materijal kao i dopise dosada smo redovito primali, i šaljemo Vam potvrdu. U posljednje vrijeme počeli su se odazivati sve više u narodno-oslob. vojsku Hrvati iz Podravine. Međutim banda je to ozbiljno svatila i obitelji pojedinaca oterala u zatvor, što je uplašilo ostale koji su imali namjeru da idu u partizane. Zakazali smo sastanak po onom pitanju o kojem smo Vas zadnji puta izvjestili ovaj puta bićemo elastičniji jer ćemo sigurno imati jasniju situaciju.

Ovih dana formirano je okružno rukovodstvo A. F. Ž.[1] a od 8 članova, u koji su ušle i dva člana K. P. drugarica Jovanka Čović i Milena Zorić (Dunja) kao sekretarica. Formiran je kotarski[2] A. F. Ž. Grubišno Polje i Virovitica a Slatinski je u formiranju. Mislimo da nismo učinili

1 Okružni odbor AF2.
2 Kotarski odbor AFZ.

grešku što smo slali drugaricu Jovanku u srez Donji Miholjac da radi po liniji A. F. Ž. jer će ona u isto vrijeme moči, da radi i po partijskoj liniji.

Poduzeli smo korake da se stanje u Bilog. četi[3] sredi što nam je i uspjelo odmah poslije našeg povratka sa savjetovanja. Održali smo dva partijska sastanka u toj četi, dali konkretne zadatke partijskoj jedinici, i pomogli im da se snađu u radu pošto su sve mladi partijci.

Zaključili smo kada ćemo održavati niži partijski kurs da ćemo i od njih uzet jednog ili dvojicu pomogućnosti i više.

U posljednje vrijeme sva pošta za O. K. Čazma dolazi preko našeg O. K. što je vrlo nezgodno radi dugačkog puta. Bilo bi mnogo podesnije kada bi se pošta za Čazmu i Moslavinu slala preko Garešnice, jer je to mnogo krači put.

Dragi drugovi! Bilo bi korisno kada bi hitnu poštu t. j. direktive i uputstva slali direktno K. K. Podravska Slatina, tako da nebi trebale hitne direktive da prave dvostruki put. Javite nam dali ste usvojili taj predlog.

Sastanak O. K. održat ćemo između 28. i 30. om. javite nam dali će ko od Vas prisustvovat.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

za O. K. Virovitica
Tehek[4]

Original u IHRP, Zgb.
Prijepis u HIS, Slav. Brod, K 3/1.

40

22. I 1943.

Izvještaj političkog komesara IV divizije Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o formiranju i sastavu Divizije, o moralnom i zdravstvenom stanju boraca, kulturno-prosvjetnom i političkom radu jedinica Divizije, i o raspoloženju naroda na teritoriju komandi Papučko-krndijskog i Psunjskog područja.

I.) Formiranje divizije

Od snaga XII Brigade Narođno-oslobodilačke Vojske Hrvatske, snaga I. i II. Odreda, III. Operativne Zone Narođno-oslobodilačke Vojske i Partizanskih Odreda Hrvatske, te snaga II. Operativne Zone formirane su još dvije brigade kojima su dati nazivi po sugestijama druga Vlade Popovića XVI. i XVII. Brigade Narođno-oslobodilačke Vojske Hrvatske a cijeloj diviziji naziv IV. Divizija Narođno-oslobodilačke Vojske Hrvatske.[1]

Formiranje divizije primljeno je od naroda i boraca sa velikim oduševljenjem. Slavonci su ponosni što su njihove snage toliko porasle da mogu formirati tako krupnu operativnu jedinicu kao što je divizija. Istovremeno su svijesni koliko je to prilog cjelokupnoj Narodno-oslobodilačkoj

3 Vidi dok. br. 4, objašnjenje 5.
4 Antun Biber
1 O formiranju i sastavu jedinica IV divizije vidi dok. br. 41.

borbi Hrvatske i svih naroda Jugoslavije. Borci su sa ponosom ušli u brigadu. Veliki uspjesi i slava XII. brigade u mnogome su pridonijeli ovakovom shvatanju pri ulasku u brigadu.

Naša divizija biti će snažan faktor koji će utjecati na razvitak političkih prilika u Slavoniji i Hrvatskoj.

Formiranje Divizije palo je u vrijeme upada neprijateljskih bandi[2] u naš oslobođeni teritorij. Zbog toga nisu sve jedinice koje su ulazile u sastav divizije mogle stići na vrijeme. Zato je formiranje nešto zakasnilo. Poslije formiranja, i ako ono još nije bilo gotovo pošlo se na ofanzivne akcije, bez obzira na upad na naš oslobođeni teritorij. Krenuli smo na Voćin[3]. Pored sjajnoga uspjeha koji se postigao u toj akciji svim borcima i rukovodećem kadru Voćinska akcija dala je mogućnost da upoznaju svoje odlike kao i nedostatke u svakom pogledu.

II.) Stanje jedinica

Borbena sposobnost jedinica na velikoj je visini, moralno raspoloženje također je odlično, naročito poslije voćinske akcije. Proces saživljavanja jedinica koje su došle iz raznih odreda ide postepeno napred. Tome procesu saživljavanja mnogo je pomogla i opet voćinska akcija, zatim Upute koje su date rukovodećem kadru i borcima poslije akcije na Voćin. Disciplina je odlična, svega je bio jedan slučaj u II. bataljonu XII. Brigade da je četni komesar oponirao naredbu i govorio da je neizvodljiva. XII. brigada u svakom je pogledu udarnička brigada u okviru divizije. Svijest, da smo regularna vojska viša je kod njenih boraca nego u ostale dvije brigade. U XVI. Brigadi II. bataljon pa I. i II. bataljon XVII. brigade po komadnom kadru te borcima ravni su bataljonima XII. brigade, a to će postići i drugi bataljoni poslije idućih uspješnih akcija. Odnos prema drugaricama u najvećem dijelu boraca i rukovodećeg kadra ispravan je, onakav kakav treba da bude. Da bi se prikazao pravi značaj žene borca, da se na osnovu jednoga slučaja nebi dala prilika generaliziranja, nismo dozvolili da slučajno uočeni prostituisani tipovi dođu do izražaja. Zbog toga smo dali po vojnome sudu osuditi na smrt dvije žene, jednu koja se za vrijeme voćinske akcije napila do besvijesti, nemoralno se ponašala i prije toga slučaja i drugu, poslije voćinske akcije, koja je nekom građaninu u Voćinu ukrala sat i bila je poznata još i prije kao kradljiva i nemoralna. Borci i rukovodeći kadar odaju punu počast palim borcima. Jedan od glavnih nedostataka u političkom radu jeste taj da bez razlike kod svih brigada još se nedovoljno shvaća značaj izbora za N. O. O. kao i značaj Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije. To se stanje međutim ustrajnim nastojanjem brzo popravlja. Odanost narodno-oslobodilačkoj borbi kod svih boraca je velika, i ako se nebi moglo reći da je stav po svim političkim pitanjima borcima jasan. Međutim prednost koju ima ovako krupna jedinica kao što je divizija mnogo će pomoći da se brzo poprave nedostatci. Jedino je bio slučaj u III. bataljonu XVII. brigade, koji je došao iz II. Odreda III. Operativne Zone, đa je sedam boraca,

2 Badi se o pothvatu »čišćenja« kojeg su poduzeli dijelovi 717. njemačke pješadijske divizije i Osme domobranske pješačke pukovnije u suradnji sa ustašama. Vidi dok. br. 12.

3 Vidi dok. br. 7, 11, 28 i 41.

navodno četnički orjentiranih, dezertiralo na putu iz Odreda u sastav brigade. Naime, njima je u II. Odredu prikazan odlazak u brigadu kao kazna. Radilo se mahom o lošim borcima koji su se vjerojatno prestrašili i dezertirali. Njihov popis uputili smo štabu III. Operativne Zone.

Velika većina boraca su omladinci, tako primjera radi spominjemo da će u samoj XII. brigadi biti oko 80%/o onih koji nisu služili vojsku za vrijeme Jugoslavije nego su vojnu naobrazbu stekli u samim jedinicama ili u mobilizacionim centrima[4]. U toku voćinske akcije vidjelo se kako su to dobri borci. Naporan marš koji je izvršen pod teškim uslovima preko Papuka, Ravne Gore i Psunja po dubokom snijegu nije ih demoralisao te sve ovo govori da borci sviju brigada imaju nenadmašivih prednosti. Primjeri herojizma vrlo su česti i mnogobrojni. Prilikom voćinske akcije bolničarske su ekipe dale krasne primjere požrtvovan ja i herojizma. Međutim od svih bataljona najviše su odskočili II. i IV. bataljon XII brigade koji zaslužuju pohvalu.

U pogledu higijene stanje je prilično loše. Uši ima mnogo, česta je pojava svraba. Uslijed slabe obuće zavladala je prehlada te je poprečno oko 50/0 boraca zbog prehlade izvan stroja. Bolničarske čete još nisu popunjene te je i to jedan od razloga slabom higijenskom stanju. Pristupili smo čišćenju i tamanjenju vaški peglanjem i parenjem odijela ali kako imamo malo rublja (velika većina boraca nema dva para veša) poduzete mjere ne dolaze do punog izražaja. Po selima gdje borave jedinice vrši se sakupljanje rublja pa će se u tom pogledu stanje da popravi. Poprečno oko 20<Vo boraca je bez obuće koja je potpuno poderana. Tako loše stanje popraviti će se idućom akcijom ali kako sa uspješnom akcijom i osvojenim puškama dolaze novi borci koji su također loše obuveni to se takvo stanje nebi samo akcijom moglo popraviti. Uviđajući to obećano nam je oko 200 pari cipela iz naših pozadinskih radionica. Nemamo dovoljno vunenih čarapa, rukavica a borci su tek sa 25“/» u prosjeku divizije snabdjeveni sa bjelim plaštevima. Uz prkos lošega stanja obuće i odjeće moral, borbenost i disciplina su dobri. Naporni marševi preko Papuka, Ravne Gore i Psunja po snijegu visokom do 40 cm podnešeni su bez negodovanja. Ishrana je jedinica različita, u glavnom se vrši po selima i zavisi od bogatstva sela. U glavnom možemo reći da je hrana bila vrlo dobra, samo je bila premalo slana uslijed nedostatka soli. Borci mnogo oskudjevaju na duhanu.

III.) **Politički i prosvjetni rad u Jedinicama**

U samome početku poslije formiranja brigada vladalo je stanovito nesnalaženje kod političkog kadra. To se međutim popravilo zahvaljujući akciji i pomoći štaba divizije. Razbita je predrasuda da se politički može raditi samo za vrijeme mirovanja. Politički kadar mnogo obećava i ako je mlad, sa malo iskustva, nije dovoljno elastičan. U radu mu je glavni nedostatak što su suvišno malo pažnje posvetili izborima za N. O. O. i popularizaciju Antifašističkog Vijeća. Četni se sastanci održavaju redovito. Viši politički kadar pokazuje pomoć nižemu organizacijom savjetovanja i

4 Mobilizacioni centri su osnivani pri komandama područja. U njima su novopridošli borci sticali osnovno znanje iz vojne obuke i poslije kratkog vremena slani u operativne jedinice. U Slavoniji je tada bilo 5 mobilizacionih centara.

kontrole rađa. U tome še naročito odlikuje politički komesar XVII. brigade drug Joca Krajačić. U prvom početku politički kadar nije shvaćao u dovoljnoj mjeri direktive štaba divizije. Tako na primjer za vrijeme akcije u Voćinu štab divizije je izbacio parolu: »brzo se prebacivajte, koristite zaklon, maskirajte položaje«. Rukovodeći kadar to je pročitao i nije pristupio konkretizaciji te parole. Pošto smo ih ponovo upozorili, videći da je ne provode oni su pristupili njenom konkretiziranju. Nije se dovoljno radilo na popularizaciji viših štabova, nije se rastumačio značaj stvaranja divizije ali se to ispravilo ubrzano. Rukovodeći kadar ispravno je shvatio važnost čuvanja kadrova. Imademo dva slučaja gdje su se drugovi prema tome važnome pitanju odnosili nedopustivo. Komandant II. bataljona XVII. brigade a i cio štab XVII. brigade hazardirao je životom. Opkoljena banda[5] sa Voćina (oko jedna četvrtina) prodrla je pravo na štab XVII. brigade koji nije imao nikakove zaštite, svega 8 karabina i to su bili bolničari i kuhari. Pri bjegu poginuo je jedan komandir čete i upravo je čudan slučaj što nisu izginuli zamjenik komandanta[8] i zamjenik komesara[7] te brigade. Ovakav postupak odgovornih drugova tim više je za osuditi što su bili upozoreni da neprijatelj prodire iz grada i da ide u smjeru njihovog štaba. Primjećuje se nešto lokalpatriotizma u štabu XVI. brigade. Na sve primjećene nedostatke ukazano im je i oni se popravljaju.

U sve tri brigade obrazovani su odjeli agit-propa. Agitprop XII. brigade održao je trodnevni kurs sa drugovima iz agit-propa XVII. brigade i na taj način im je ukazao pomoć. XII. i XVII. brigada izdaju zidne novine koje su vrlo dobre. Obrazovane su usmene novine koje boluju od početničkih nedostataka, (članci predugi i zastarjeli, suviše prebačeno u pjesmu i šalu). XII. Brigada izdaje džepne novine »Brigadir« a ovih dana treba da iziđe prvi broj džepnih novina XVI. brigade »Crvena zvijezda«. Agit-prop XII. brigade izdaje svakodnevno radio vijesti. Organizovani su narodni zfoorovi i to 3 u Voćinu te u svim selima gdje su boravile jedinice. Glavne teme su bili izbori za N. O. O., izdajnička izbjeglička vlada u Londonu, Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Jugoslavije, četnici Draže Mihajlovića, ofanziva Crvene Armije.

IV. **Rad štabova**

Nije se još uspjelo poučiti sve štabove ali to će biti u najskorije vrijeme popravljeno. Mladim drugovima sa mogućnosti razvoja daćemo prilike da se razviju na novim odgovornim dužnostima. Štabovi se dobro snalaze i to jednako štabovi brigada kao i štabovi bataljona. Osobito se odlikuju od štabova bataljona drugovi iz XII. brigade koji su samoinicijativni, sabrani i elastični. U XVI. brigadi sva tri štaba bataljona još ne umiju rukovoditi jedinicom kao štabovi. Glavni je razlog tome što je rukovodeći kadar mlad i što nije bio odgojen u tome duhu. Sada pošto su vidjeli ogromne prednosti ispravnog rukovođenja to popravljaju ubrzanim tempom.

5 Vidi dok. br. 7 i 41.
6 Nikola Demon ja
7 Franjo Knebl

Štab je divizije još nepotpun, nemamo obavještajca i informativca. Rad štaba došao je do izražaja u toku voćinske akcije. U toku akcije uputili smo sa danom 5. I. o. g. ultimatum opkoljenoj bandi u Voćinu koji je ona odbila. U toku borbe izdani su još drugi proglasi koje dostavljamo u prilogu. Kako se akcija, što se vidi iz operativnog izvještaja[8] pretvorila u aktivnu blokadu kod dijela rukovodećeg kadra pokazala se nevjerica u uspjeh ovakovog načina borbe. Održali smo kratko savjetovanje sa štabovima brigada i razbili tu nevjericu. Pri pokretu na glavnu prugu ponovo se izdao proglas sa težištem na parolu »udrimo neprijatelja po najosjetljivijem mjestu«. Isto vam dostavljamo i taj proglas u prilogu. Odmah poslije voćinske akcije održano je trodnevno savjetovanje štaba divizije sa štabovima brigada i bataljona gdje se proanalizirala voćinska akcija. Savjetovanje je imalo vojno-politički karakter sa težištem na vojne probleme. Rezultat je savjetovanja imao je odličan rezultat po jednodušnom priznanju svih drugova.

Političkim komesarima davane su upute za rad i registrirani su važni politički događaji (kriza izdajničke izbjegličke vlade u Londonu, ofanziva Crvene Armije, ofanziva neprijateljskih bandi na liniji Dubica—Karlovac sa ciljem osvajanja Bihaća, porast narodno-oslobođilačkog pokreta u porobljenoj Evropi). Uočili smo stanovite greške političkih komesara (gdje prebaciti težište rada, raditi ratnim tempom, razbiti predrasude prema drugaricama borcima. One su se vrlo dobrim pokazale u voćinskoj akciji). Održan je sastanak sa štabom III. Operativne Zone dva puta te sastanci sa drugom Vladom Popovićem. Od pet Sovjetskih oficira[9] dodjeljena su četiri štabu divizije. Mi smo ih rasporedili u svaku brigadu po jednoga a jedan u Štab divizije. Oni vrše funkciju vojno-političkih savjetnika. Prije odlaska u štabove brigada sa drugovima oficirima Crvene Armije održano je savjetovanje. Uvjereni smo da će njihova prisutnost radu u našoj diviziji pomoći vrlo mnogo. Uslijed nepotpunosti štaba divizije i velikog posla izvještaji zakašnjavaju ali to ćemo mi da popravimo.

V.) **Zapažanja na terenu kretanja**

Kretanje smo vršili po našem oslobođenom teritoriju. Na sektoru Papučko-Krnđijskog područja narod je listom uz narodno-oslobodilačku borbu, daje pomoć našoj vojsci, ali mu je politički nivo prilično nizak. Primjećuje se (Lisičine) da N. O. O. radi iz koristoljubivih razloga. U mjestu Voćinu koje su naše jedinice po drugi put oslobodile veći dio hrvatskog stanovništva držao se rezervisano. Mi smo nastojali takovo stanje popraviti. Održali smo tri narodna zbora (svaka brigada po jedan) a štab XII. brigade organizirao je sijela po kućama i ispisivanje parola u duhu narodno^oslobodilačke borbe.

Prelazeći na sektor Psunjskog područja narod nas je dočekao sa velikim oduševljenjem. Ovdje je politička svijest na višem stupnju. Jedno je za primjetiti da nije dosta intenzivna kampanja za predstojeće izbore. U zajednici sa komandom Psunjskog područja i O. K. Nova Gradiška održavamo seoske i međuseoske zborove. Partijska organizacija pokazuje

3 Vidi dok. br. 41.
9 Vidi dok. br. 3, objašnjenje 11.

našoj vojsci punu pomoć, isto narođno-oslobodilački odbori i antifašističke organizacije. Komanda područja dala je mogućnost koliko nam je vrijeme dozvoljavalo da borci poprave obuću i snabdjela nas je koliko je imala sa bijelim plaštevima.

Ovaj teren veže se na glavnu prugu Zagreb—Beograd i upadi pljačkaških fašističkih bandi česti su. Uslijed odsutnosti naše vojske moral se kod naroda bio malo pokolebao. Ima znakova po kojima se dade zaključiti da postoji rad pete kolone. Prisutnost naše divizije popraviće takovo stanje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Jefto Sašić

Prilozi:

1.) Opkoljenoj domobranskoj posadi i ustašama na Turskom gradu (5. I. 43.)[10]
2.) Borcima, komandirima, komandantima i polit, komesarima IV. divizije narodno-oslobodilačke vojske, Hrvatske od 6. I. 1943.[11]
3.) Borcima, komandirima.....od 9. I. 1943.[12]
4.) Borcima, komandirima.....od 13. I. 1943.[13]
5.) Borcima, komandirima.....od 19. I. 1943.[14]

Originai u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 29/1.

41

23.I 1943.

Izvještaj Štaba IV divizije Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o stanju u jedinicama poslije formiranja Divizije i uspjehu akcije na Voćin.

IV. Divizija formirana je od XII., XVI. i XVII. Narodno-Oslobodilačke Brigade[1]. Do formiranja divizije XII. brigada prošla je kroz veći broj uspjelih akcija[2], u kojima se štab brigade, štabovi batalj ona i niži komandni kadar osposobio za rukovođenje, dok su borci stekli veliko ratno iskustvo i samopouzdanje. Usljed takvih svojih osobina, zatim raspolagala je sa automatskim oružjem koliko XVI. i XVII. zajedno, XII. brigada je glavna udarna snaga naše divizije.

XVI. brigada formirana je od I. bataljona XII. brigade, II. bataljona Kalničkog odreda i jednog bataljona koji je formiran od II. Odreda. I. i II. bataljon, a naročito I. bataljon, po svojim osobinama borbenosti, disciplini i drugim, potpuno su dorasli da sačinjavaju bataljon jedne udarne jedinice. Bataljon koji je formiran od II. Odreda, najslabiji je. Prilikom njegovog

10 Vidi dok. br. 10.
11 Vidi dok. br. 11.
12 i 14 Redakcija nije štampala ova dva proglasa.
13 Vidi dok. br. 28.
1 Vidi »Grada«, knj. III, dok. br. 214, str. 549—550.
2 u novembru i decembru 1942. god. XII NO brigada likvidirala je neprijateljska uporišta: Voćin, Podravska Slatina, Orahovica i Orljavac. Vidi »Grada«, knj. III, dok. br. 170, 181, 185, 210, 213 i 216.

Štab
IV.divizije
Narodno-oslobodilačke vojske
Hrvatske

Broj: [illegible]
Dana 21.I.1943. 20,15 sati

Glavnom Štabu
Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda

Hrvatske

IV.divizija formirana je od XII.,XVI. i XVII. narodno-oslobodilačke brigade. Po formiranja divizije XII. brigada prošla je kroz veći broj uspjelih akcija,u kojima se štab brigade,štabovi bataljona i niži komandni kadar osposobio za rukovodjenje,dok su borci stekli veliko ratno iskustvo i samopouzdanje. Osijed takvih svojih osobina,zatim raspolagada je sa automatskim oružjem kolico XVI. i XVII. zajedno,XII. brigada je glavna udarna snaga naše divizije.

XVI.brigada formirana je od I.bataljona XII.brigade,II.bataljona kalničkog odreda i jednog bataljona koji je formiran od II.odreda. I.i II.bataljon,a naročito I.bataljon,po svojim osobinama borbenosti,disciplini i drugim,potpuno su dorasli da sačinjavaju bataljon jedne udarne jedinice. Bataljon koji je formiran od II.odreda,najslabiji je. Prilikom njegovog formiranja drugovi u odredu nisu se rukovodili,i pored detaljnih uputstava Štaba IV.Operativne zone,opštim interesima, nego je kod njih provejavao duh lokalnog patriotizma. Bio je sasvim slabo naoružan: 1 puškomitraljez. U samopodetku brigada nije prestavlja la sraslu cjelinu,jer se borci iz raznih bataljona nisu medjusobno poznavali.

XVII.Brigada formirana je od I.bataljona kalničkog odreda,jednog bataljona partizana Moslavačkog odreda (II.bataljon XVII.Brigade) i jednog bataljona kojeg je formirao I.odred. I.bataljon (kalnički) XVII. Brigade prestavljao je glavnu udarnu snagu brigade. Na Kalniku on je prošao kroz dobru školu tako da je u brigadu ušao potpuno spreman. II.bataljon (moslavački) je nešto slabiji od I.bataljona,ali u glavnom zadovoljava. III.Bataljon formiran je od I.odreda i kod tih drugova u odredu također je provejavao duh lokalnog patriotizma.

Prvi zadatak koji se postavio pred štab divizije,bio je popuniti brigade novim borcima i da ih kompletira. Naročito je bilo važno popuniti XVI. i XVII.brigadu.

Da bi osposobili štabove brigada,mi smo morali hitno pristupiti formiranju informativne i obavještajne službe u diviziji. Kada je riječ o štabovima brigada,potrebno je napomenuti da opšte uzev drugovi u štabovima brigada nisu bili dorasli za svoje funkcije,ali svaki pojedinačan štaba brigada posjeduje takove kvalitete da će se taj nedostatak brzo otkloniti. Drugi naš osnovni zadatak je taj da osposobimo naše štabove brigada da odgovore svojim dužnostima o svakoj situaciji.

Radi pravilnog funkcionisanja štabova i razvijanja svakoga pojedinog druga napravljen je slijedeći raspored dužnosti u štabu. Komandant je odgovoran za vojnu politiku koju sprovedi njegova jedinica,odgovorno za izvršenje zadataka koje mu daje viši štab. Pod njegovim rukovodstvom izradjuju se planovi,zapovjesti i drugo. On vrši kontrolu nad organizacionim stanjem svoje jedinice. Dalje on je isto tako odgovoran i po svim ostalim vojno-političkim pitanjima,koje se odnose na jedinicu i na teren kroz koji prolaze. Politički komesar odgovoran je za politički rad u svojim jedinicama. Zamjenik komandanta vodi nadzor nad radom operativnih jedinica,kontroliše sprovodjenje u djelo zaključaka koji su donešeni na sjednicama štaba i zato izdaje potrebna naredjenja. Razradjuje odluke Štaba i organizacionu ih sprovodi kroz jedinice. Načelnik štaba vodi računa o svakodnevnim potrebama i o organizacionom stanju jedinica. Neposredno kontroliše rad informativne službe i štabne veze,sredjuje informativne podatke i poznosi ih štabu odnosno komandantu. Dužnosti obavještajnog i informativnog oficira najbolje se ogledaju iz naših uputstava za organizaciju i rad informativne i organizacione obavještajne službe.

Štab divizije nije potpun. Nedostaju mu obavještajni i informativni oficir. Načelnik štaba još se u potpunosti nije snašao na svojoj dužnosti,ali uz našu pomoć na vrlo kratko vrijeme,one će se otkloniti. Štabovi brigada i štabovi bataljona su popunjeni ali je trebati jo[illegible] dana da ih se osposobi. [illegible]

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 41

formiranja drugovi u odredu nisu se rukovodili, i pored detaljnih uputstava štaba III. Operativne Zone, opštim interesima, nego je kod njih provejavao duh lokalnog patriotizma. Bio je sasvim slabo naoružan: 1 puškomitraljez. U samom početku brigada nije prestavljala sraslu cjelinu, jer se borci iz raznih bataljona nisu međusobno poznavali.

XVII. Brigada formirana je od I. bataljona Kalničkog Odreda, jednog bataljona partizana Moslavačkog odreda (II. bataljon XVII. Brigade) i jednog bataljona kojeg je formirao I. Odred. I. bataljon (Kalnički) XVII. Brigade prestavljao je glavnu udarnu snagu brigade. Na Kalniku on je prošao kroz dobru školu tako da je u brigadu ušao potpuno spreman.
II. bataljon (Moslavački) je nešto slabiji od I. bataljona, ali u glavnom zadovoljava. III. Bataljon formiran je od I. Odreda i kod tih drugova u odredu također je provejavao duh lokalnog patriotizma.

Prvi zadatak koji se postavio pred štab divizije, bio je popuniti brigade novim borcima i da ih kompletira. Naročito je bilo važno popuniti XVI i XVII. Brigadu.

Da bi osposobili štabove brigada, mi smo morali hitno pristupiti formiranju informativne i obavještajne službe u diviziji. Kada je riječ o štabovima brigada, potrebno je napomenuti da opšte uzev drugovi u štabovima brigada nisu bili dorasli za svoje funkcije, ali svaki pojedini član štaba brigada posjeduje takove kvalitete da će se taj nedostatak brzo otkloniti. Drugi naš osnovni zadatak je taj da osposobimo naše štabove brigada da odgovore svojim dužnostima o svakoj situaciji.

Radi pravilnog funkcionisanja štabova i razvijanja svakoga pojedinog druga napravljen je slijedeći raspored dužnosti u štabu. Komandant je odgovoran za vojnu politiku koju sprovodi njegova jedinica, odnosno za izvršenje zadataka koje mu daje viši štab. Pod njegovim rukovodstvom izrađuju se planovi, zapovjesti i drugo. On vrši kontrolu nad organizacionim stanjem svoje jedinice. Dalje on je isto odgovoran i po svim ostalim vojno-političkim pitanjima, koje se odnose na jedinicu i na teren kroz koji prolaze. Politički komesar odgovoran je za politički rad u svojim jedinicama. Zamjenik komandanta vodi nadzor nad radom operativnih jedinica, kontroliše sprovođenje u djelo zaključaka koji su donešeni na sjednicama štaba i zato izdaje potrebna naređenja. Razrađuje odluke štaba i organizaciono ih sprovodi kroz jedinice. Načelnik štaba vodi računa 0 svakodnevnim potrebama i organizacionom stanju jedinica. Neposredno kontroliše rad informativne službe i službu veze, sređuje informativne podatke i podnosi ih štabu odnosno komandantu. Dužnosti obavještajnog 1 informativnog oficira najbolje se ogledaju iz naših upustava za organizaciju i rad informativne[3] i organizaciju i rad obavještajne službe[4].

Štab divizije nije potpun. Nedostaju mu obavještajni i informativni oficir. Načelnik štaba[5] još se u potpunosti nije snašao na svojoj dužnosti, ali uz našu pomoć za vrlo kratko vrijeme, one će se osposobiti. Štabovi brigada i štabovi bataljona su popunjeni ali će trebati još dosta rađa da

3 Vidi dok. br. 13.
4 Vidi dok. br. 1.
5 Milan Stanivuković

ih se osposobi. Mi smo ubeđeni da ćemo ovaj zadatak ispuniti za kratko vrij eme.

Moral i raspoloženje kod naših boraca za borbu je odličan. To se ogleda u tome što bez pogovora i sa punim povjerenjem ispunjavaju naše naredbe, poslije borbe gdje se pretrpe veći gubitci, borbenost ne opada već naprotiv raste; raste mržnja protiv okupatora. Iako je znatan broj boraca koji su bosi, njih to ne demoralise, nego izjavljuju da se samo kroz borbu i akciju mogu obuti i opremiti. Uslovi za pokret naših boraca su vanredno povoljni, jer je pitanje ishrane odlično riješeno.

IZVJEŠTAJ O IZVRŠENIM AKCIJAMA

AKCIJA NA VOCIN® (Sekcija Podravska Slatina 1:100000).

U akciji su učestvovale snage čitave divizije (XII., XVI. i XVII. Brigade, te mitraljeska četa).

XII. Brigada: II. i IV. bataljon učestvovali su u napadu na same utvrde, dok su I. i III. bataljon bili u zasjedi. Neprijatelj jačine 550 vojnika i oficira je bio smješten na brdima kod Turskoga grada i Kalvarije u neposrednoj blizini samoga mjesta (100—200 m daleko od sela). Banda se nalazila u pokrivenim rovovima i utvrdama. Sistem rovova i utvrda bio je ograđen prvo trnjem a zatim bodljikavom žicom.

Napad na neprijatelja počeo je 5. I. 1943. u 5 časova. Top i teški bacač stupili su u dejstvo 2 sata kasnije da bi se moglo vršiti korekcija vatre — Vatra topa i bacača bila je uglavnom neprecizna, usljed toga što nismo imali sposobnog osoblja za rukovanje bacačem. Ispaljeno je svega 9 granata i 15 mina. Bilo je 5—6 dobrih pogodaka.

Prvi naleti II. i IV. bataljona nisu uspjeli, jer su borci dočekani žestokom vatrom. U rovovima se nalazila banda, koja je bila vična borbi. Poslije ovoga, ocjenivši položaj, raspoloženje i snage neprijatelja, štab divizije doneo je odluku da se posada može likvidirati jedino trajnijom i aktivnom blokadom. Informativna služba dala nam je podatke da neprijatelj slabo stoji sa hranom a da vode uopšte nema.

Za vrijeme 6-đnevne borbe od 5. I. do 11. I. 1943. borci II. i IV. bataljona XII. brigade imali su svaki po 3 juriša pomoću kojih se nije uspjelo izbaciti neprijatelja iz svojih utvrđenja. Napadi su imali veliki moralni učinak. U ovim jurišima borci II. i IV. bataljona pokazali su najveće junaštvo. Ima veoma dirljivih momenata iz borbe. 150 ustaša pokušalo je u očajničkom jurišu da dođe do vode i potisnuli su 2. četu II. bataljona sa njezinih položaja. Po naređenju štaba bataljona izvršen je protivjuriš, i ustaše su izbačeni iz zaposjednutih položaja. Na mjestu borbe ostalo je 20 lješina, dok su naši imali 2 mrtva i 15 ranjenih. Poslije 6-dnevne borbe neprijatelj je pokušao da probije blokadu. Proboj je kombinovan sa dve strane, iz opsednutog uporišta s jedne strane, a s druge

6 Vidi dok. br. 7, 11 1 28.

strane od Siane Vode, Pivnice, Đulovca i Krivaje. Jedan manji deo (oko 1/4) uspjeo je da pobjegne. Ostali su pobieni ili zarobljeni. Zarobljen je također komandant posade u Voćinu bojnik Franjo Stanković.

XVI. i XVII. brigada držale su položaje (vidi priloženu zapovjest i sekc. Podravska Slatina 1:100000).

6. I. 1943. naišao je na sektor XVII. Brigade neprijatelj u jačini od 800 ljudi i 3 tenka (I. bojna IV. gorskog zdruga sa I. oklopnim lakim satom). Ove snage ustaša i legionara bile su pojačane satnijom nešto jače, kulturbundaša[7] iz Đulovca. Borci XVII. brigade sačekali su i odbili su ih uz velike gubitke. Tom prilikom uništena su dva tenka i 1 kamion. Najveću zaslugu za uništenje tenkova imaju zamjenik komandanta XVII. brigade drug Nikola Demonja i politički komesar I. bataljona XVII. brigade drug Mirko Bulović (Zet).

III. bataljon XVI. brigade koji je držao položaj prema Kalvariji i Turskom gradu odlično se snašao. Čim je neprijatelj 11. I. 1943. u zoru pokušao sa bjegstvom, on ga je odmah napao i postigao odličan rezultat. Zarobio oko 100 domobrana, 5 puškomitraljeza i druge ratne spreme. Ovaj slučaj ističemo radi toga, što je uspjeh postignut zahvaljujući samoinicijativi štaba bataljona.

11. I. 1943. na obje naše zasjede XVI. i XVII. brigade naišla je sa strane Krivaje, Đulovca, Pivnice i Slane Vode banda u jačini od oko 1000 boraca, sastavljenih od I. bojne IV. Gorskog Zdruga, Satnijom kulturbundaša iz Đulovca i djelovima konjičkog puka iz Virovitice. Ovaj napad trebao je da potpomogne bjeg opsednute bande. Međutim i ovoga puta neprijatelj je sa uspjehom odbijen.

Rezultat 6-dnevne borbe je slijedeći: zapljenjeno je 6 teških mitraljeza (5 švarcloze i jedan sa tenka), 10 puškomitraljeza, 20 ručnih mitraljeza (šmajsera), 2 minobacača 45 mm, 320 pušaka, 50.000 metaka, 3 radiostanice, 40 mina za laki bacač. Uništeno je 2 tenka od 2,5 tone i 1 kamion od 7 tona. Zarobljeno je 220 legionara, ustaša i domobrana. U borbi je ubijeno 116 neprijateljskih vojnika, dok je kasnije streljano 60 zarobljenih legionara i ustaša tako da su gubici neprijatelja u mrtvim 176 vojnika. Zarobljeno je 6 časnika na čelu sa bojnikom Franjom Stankovićem, dok je ubijeno 3 ustaška i 2 domobranska časnika.

Naši gubitci su 31 mrtav i 75 ranjenih. Poimenični spisak priložićemo naknadno.

Akcija se uglavnom razvijala prema napred predviđenom planu. Usljed netačnih podataka informativne službe, naišli smo na dva puta veći broj bandita nego koji smo očekivali. Ovaj nedostatak štab divizije rješio je na taj način što je u novim uslovima preuredio svoj plan, kojeg se držalo i koji je izveden do kraja. Veza za vrijeme same akcije bila je dobra kako između štabova brigada i štaba divizije, tako i između štabova bataljona i štabova brigada. Dalje ovo je bila prva borba gdje su se naši borci uhvatili u koštac sa neprijateljem koji nije lako popuštao i nije se dao

7 Odnosi se na III rezervni bataljon Einsatzstaffela »Maks Emanuel od Bavarske«.

zaplašiti, zatim koji je bio dobar ratnik. U prvim danima naši borci podcjenili su neprijatelja, nisu htjeli da se kriju, uzimaju zaklon i pravilno prebacuju, usljed čega smo imali oko 20 izbačenih iz stroja.

Poslije 4—5 dana opsade kod mnogih drugova rukovodioca pojavilo se mišljenje da smo se zatrčali i da smo precjenili svoje snage. Nisu vjerovali da će se akcija s uspjehom završiti. Usljed nedovoljnog političkog rada također se pojavilo mišljenje kod naših boraca, da su neprijateljski vojnici nevjerovatno dobri strelci. Ovakvim gledanjima u samom početku štab divizije stao je na kraj. Dan poslije savjetovanja na kojima se raspravljalo o ovim pitanjima, banda je pokušala da pobjegne. Tu se ogledalo koliko je štab divizije imao pravo kada je zastupao gledište, da neprijatelja treba držati do kraja. Isto tako naši borci su se uvjerili da su oni daleko bolji strelci nego neprijateljski vojnici. Prema izjavi samoga bojnika Stankovića samo u prvom danu od pušaka i naših mitraljeza bilo je 27 mrtvih bandita a 42 ranjena. Ova činjenica silno je podigla samopouzdanje kod sviju boraca.

Da je bilo više snalaženja i sposobnosti kod štaba XVII. brigade (za vrijeme akcije na Voćin komandant XVII. brigade[8] nije bio u brigadi nego u bolnici), vjero va tno je da bi tenkove mogli zaplijeniti čitave a s druge strane mnogo bi manje uteklo bandita.

Spisak mrtvih vam prilažemo, oni su sahranjeni na grobljima sela Kometnika i u Voćinu.

U borbi su se najviše istakli II. i IV. bataljona XII. brigade, koji su podnijeli najveće žrtve. Predlažemo za pohvalu sve borce i komandni kadar II. i IV. bataljona XII. brigade, kao i druga Nikolu Demonju, zamjenika komandanta XVII. brigade i Mirka Bulovića, političkog komesara
I. bataljona XVII. brigade, čijom su zaslugom zarobljeni i uništeni tenkovi.

Akcija na Voćin to je prva akcija naše divizije. U njoj je došlo do potpunog izražaja jedinstvo sviju brigada. Stvoreno je veliko međusobno povjerenje boraca pojedinih brigada i štabova. Ovo iskustvo i povjerenje koje smo stekli u akciji na Voćin, daje nam mogućnosti da i dalje ispunjavamo svoje zadaće jer je stvoreno veliko povjerenje u komandni kadar u diviziji.

Jedinice naše divizije nalaze se momentalno u selima na prostoru Kričke—Pravoslavna Sagovina, sa ciljem da se napadnu neprijateljska uporišta Dragalić, Rajić i Okučani, te da se na tom prostoru poruši glavna pruga Beograd — Zagreb[9]. Na ovome sektoru zadržaćemo se sve dotle, dok neprijatelj ne skoncentriše velike snage, a zatim ćemo se prebaciti zapadno prema Hrvatskoj. Prije našeg puta na zapad, očistićemo neko jače uporište, gdje bi mogli odjenuti i odmoriti borce. Ove akcije i ovakav put preduzeli smo prema sugestiji druga Vlade[10], sa ciljem, da neposredno

8 Radojica Nenezić
9 Vidi dok. br. 38.
10 Vlado Popović

pomognemo našim drugovima u Bosni, i da s druge strane ubrzamo podizanje Hrvatskog naroda u borbu protiv okupatora i njegovih domaćih slugu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Jefto Šašić,

Komandant,
Petar Drapšin

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 29/1

24. I 1943.

Pregled brojnog stanja I i II odreda III operativne zone NOV i PO Hrvatske.

Odred	Broj partizana	Po narodnosti									Soc. sastav					Vojnička obrazovanost											Nije služio vojsku
		Srba	Hrvata	Čeha	Slovaka	Židova	Njemaca	Ukrajinaca Talijana	Mađara	Muslimana	Radnika	Seljaka	Intelektualaca	Slobod zvanje	Đaka	Oficira	Podoficir.	Pješaka	Mitraljez.	Artiljer.	Konjice	Minera	Inžinjeraca	Saniteta	Avijatičara	Za minobacač Šofera	
I.	621	572	38	3	1	2	2	2	1		1074	524	8	3	2	1	13	155	5	19	4	2		6	3	1	412
II.	402	318	82				1			1	111	284	3	4		1	8	160	9	11	3		3		1		206
UKUPNO	1023	890	120	3	1	2	12	2	1	1	195	808	11	7	2	2	21	315	14	30	7	2	3	6	4	1	618

Politkomesar:
Marijan Stilinović v. r.

Tačnost prepisa ovjerava:
Načelnik štaba:
F. Inkret

Komandant:
Bogdan Crnobrnja v. r.

Original u VII, Bgd.
Prijepis u HIS, Slav. Brod, K 3/1.

43

24.I 1943.

Izvještaj Štaba II odreda III operativne zone NOV i PO Hrvatske Štabu **Zone o stanju u Odredu i vojnim akcijama od** 13. **do** 19. **I** 1943. **god.**

1. **Vojnička situacija na sektoru Odreda:**

Na sektoru II N. O. P. Odreda nalazi se niz neprijateljskih, domobranskih i ustaških uporišta. Snage našega odreda nisu dovoljne za napad na mnoga od tih uporišta, jer su ista dobro utvrđena a na mnogo je mjesta i broj posade prevelik i naše snage su nedostatne, kako u broju i naoružanju, tako i u moralu naših boraca i nižih rukovodećih starešina.

Većina posada u glavnom se drži u svojim utvrdama, nekreće se nikuda i ograničava se isključivo na odbranu a imade ih koji izlaze napolje pljačkaju narod i spremaju se napasti naše jedinice (Bekteže i Darkovac).

2. Akcije

U razdoblju od 13 do 19 ovog mjeseca izvršene su ove akcije:

1 BATALJON:

:------ 1.3,-januara t.- g, bataljon je bio u selu Podgorju na odmaranju- gde je čistio oružje, i nakon toga od,strane komandira četa izvršena smotra nad istim'

14. januara t. g. bataljon se nalazio u selu PodgoTjxr,^gde_sxr'ođržanr časovi po četama o Uredbi o vojnoj disciplini, naoružanju, Pravilo službe IV deo (Stražarska služba). Posle toga su održani sastanci na kome su ispravljane greške pojedinih drugova po vojničkoj liniji.

Navečer je poslata jedna četa u zasjedu prema Mandićevcu i Drenskom Slatiniku, koja se zadržala celu noć, jer je vršena^ akcija, sa 2.hata=. ljona na neprijateljska uporišta Pridvorje. Neprijatelj je navaljivao od Slatine više puta, ali je uvek bio odbijen. Gubitaka nije bilo ni na jednoj strani.---------*---------- ----------_----------

15. januara t. g. Komandant bataljona održao je sastanak sa bombašima. Obrazložio je njihov rad i zadatak pri pojedinim vojničkim radnjama -Posle prodne jedna je četa bila na pogrebtrpoginulog-druga-Mifatović-Jove u selu Pridvorju, dok je druga četa održala nekoliko časova iz službe veze i opisa sa rukovanjem mitraljezom. S3 —

16. januara t. g. bataljon je imao pokret za selo Strmošnjak, u kome je istoga dana održao miting.

17. januara t. g. bataljon je krenuo u akciju na prugu Pleternica—• Našice, da pomoću eksploziva digne voz, ali pri nailasku voza drug gerilac koji je trebao da podmetne eksploziv nije bio siguran da li je to taj voz kojega smo čekali, nije eksploziv podmetnut, i tako je voz prošao da akcija nije uspjela, posle čega se je bataljon vratio u selu Granice.

18-1-2 četa u sastavu 2 bataljona krenula je u akciju na prugu za doček voza. Ova je akcija uspjela, voz je naleteo na eksploziv koji mu je podmetnut pri čemu je oštećena lokomotiva i par vagona. Dva vagona

koji su bili natovareni sa daskama, zapaljeni su, dok su ostali otisnuti niz prugu za Našice. Tu je zarobljeno 5 željezničara koji su otpraćeni za Zonu.

2 BATALJON:

13-1- bataljon je došao iz Bračevaca u Bučije gdje je prvu četu zadržao u mestu, koja je imala sat zanimanja iz pešadiskog egzer. pr. dok je sa ostalima krenuo u s. Podgorje. Istoga dana se vratio jedan vod toga bataljona iz akcije kod Podvinja sa plenom: jedan puškomitraljez Cehoslovačka zbrojovka Brno, 6 pušaka mauzer i 6 vojničkih uniformi. Plijen je uhvaćen na prevaru bez pucnjave i žrtava.

14-1- Bataljon je izvršio po četama formiranje jurišnih vodova i bombaških desetina sa kojima je održat čas posle formiranja o njihovom značaju ulozi i zadatku. Navečer je bataljon krenuo u akciju u selo Pridvorje. Pošto se vodić pri upadu u selu nije mogao snaći i naveo partizane na sasvim drugu kuću, u kojoj se pri upadu vidilo da nema nikoga, a banda se po selu razbežala čim je osetila za nas i počela pucati. Naši se nisu mogli u selu snaći i bez ikakovih podnošenih izveštaja operativnom štabu, odnosno dobivenih direktiva od istoga povukli su se iz sela sa gubitcima od jednoga mrtvog i jednoga ranjenog.

15-1- Bataljon se vratio iz akcije u selu Pridvorje u selo Podgorje gde se do podne odmarao, a posle podne išao je na pogreb poginulom drugu u Pridvorju.

16-1- Bataljon je izvršio pokret iz sela Podgorje u selo Ceremošnjak.

17-1- Bataljon je izvršio pokret do pruge Pleternica—Našice, gde je u sastavu I bataljona imao u planu da digne voz koji ide za Našice. Pošto je zadocnilo sa podmetanjem eksplozije akcija je neuspjela i bataljon se vratio u selo Rozmajerovac dok je jednu četu zadržao u selu Granicama da sutradan u sastavu 1 bataljona napadne prvi voz koji naiđe prugom.

18-1- Izvršen je napad na voz gde je upropašćena jedna lokomotiva, par vagona, dok su dva vagona puna dasaka zapaljena, a ostali potisnuti niz prugu za Našice. Zarobljeno je i poslato za Zonu 5 željezničara. Po povratku iz akcije u selo Rozmajerovac, bataljon je krenuo za selo Zdenkovac na odmaranje.

3. Organizaciono stanje

Odred u jačini od oko 430 partizana dijeli se na dva bataljona jačine:
1 bataljon 120 partizana, koji se deli na 2 čete. Svaka je jačine oko 60 drugova. 2 bataljon u jačini od 235 partizana deli se na tri čete u jačini oko 80 ljudi.

Pored toga upućuju se poterne grupe u neprijateljsku pozadinu prema Osjeku, Vinkovcima, Brodu i Našicama sa izvjesnim manjim zadatcima.

4. Borbenost i disciplina:

Borbenost kod drugova partizana nije baš na visokom stupnju pošto su većinom novaci i koji nisu služili vojsku. Toga radi, moramo vršiti manje akcije u kojima bi imali uspjeha da bi se partizani očeličili i naučili na razna vatrena krštenja. No pored svega toga ipak se vidi da će se

drugovi brzo očeličiti i postati dobri borci i sposobni za izvršenje svakih akcija.

Disciplina je na dosta visokom stupnju jer je potrebna kod novih drugova koje stalno dobivamo da bi ih na taj način osposobili za dobre borce.

5. Oficiri za vezu i kuriri:

Pošto nam ova tačka nije dovoljno jasna, to molimo da nam se pošalju podrobniji podatci o tome.

6. Osoblje štabova:

Osoblje štaba sačinjava komandant[1] i njegov zamjenik,[2] politički komesar[3] i njegov zamjenik,[4] obaveštajnog oficira koji također pripada štabu odreda nemamo, a kojega ćemo uskoro naći. Osoblje koje pripada štabu su: šef štaba,[5] operativni[6] i informativni[7] oficir, zatim intendant odreda, a uz to štab ima stražu jačine 14 ljudi sa kuririma.

7. Plan budućih akcija:

Buduće akcije koje bi imali u vidu bila bi manja neprijateljska uporišta na sektoru Brod—Našice, Osjek i Đakovo, na kojima bi imali uspjeha. Dočekivanje vozova na pruzi Pleternica, Našice i Zagreb Našice i rušenje istih pruga. Nadalje održavanje mitinga u pojedinim selima i u istima vršenje mobilizacije.

BOLNIČKA GETA:

13-1- Četa je u selu Podgorju parila odjela 2 bataljona.

14-1- Pareno je đjelo drugova novaka, održani su neki časovi a uveče su posiate dve bolničke patrole sa odredom u selo Pridvorje u kojemu se trebalo izvršiti akcija.

15-1- Patrole su se vratile sa 4 ranjena druga koje su previli i uputili za ambulantu.

16-1- Četa je krenula iz sela Podgorja za selo Ceremošnjak.

17-1- Četa je krenula za akciju na prugu Našice Pleternica i dala je 4 bolničke patrole, ali pošto akcija nije uspela iste nisu upotrebljavane nego su se sa drugim jedinicama vratile u selo Rozmajerovac.

18-1- Ujutru se krenulo sa dve bolničke patrole i ostalim drugovima koji su imali zadatak da dignu voz na gore pomenutoj pruzi. Žrtava kao i ranjenih drugova nije bilo te su iste sa jedinicom vratile se u selo Rozmajerovac.

Smrt fašizmu — Sloboda Narodu!

Politički komesar:	Operativni oficir:	Komandant:
Stanko[8]	Nikola S. Krajšić	Jovo Marinković

Original u VII, Bgđ.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 55/1.

1 Jovo Marinković
2 Petar Biškup
3 Stanko Radovanović
4 Ernest Rački
5 Franc Inkret
6 Nikola Krajšić
7 Hugo Stern
8 Isto kao 3.

i

44

24.I 1943.

Pismo Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske Štabu I proleterske NOU divizije, kojim slavonski borci šalju borbene pozdrave borcima I proleterske i traže uspostavu veze s njima.

Dragi drugovi!

Od Okružnog komiteta Nova Gradiška primili smo jedno saopštenje u kojem nam kaže, da štab I. Proleterske divizije, čije jedinice operišu između Vrbasa i Bosne, želi da uhvati vezu sa našim.

Vi ste tražili vezu sa slavonskim partizanima I. odreda, koji se nalazi na Psunju. Nas je zatekao taj vaš poziv u Trokutu (sekcija Pakrac 1:100000) Nova Gradiška—Lipik—Banova Jaruga, pa smo iskoristili ovu zgodu da se javimo i pozdravimo naše najbolje borce i drugove iz I. Proleterske Narodno-Oslobodilačke Udarne Divizije. Mnogo smo slušali o vama preko »Slobodne Jugoslavije«, čuli smo kako ste likvidirali bandu u Teslicu, Prnjavoru i drugim gradovima, Mi se ponosimo sa vama i slijedićemo vaš primjer.

Naša divizija je mlada (20 dana od kako je formirana).[1] Mi nemamo tako veliko iskustvo kao vi, ali smo puni poleta i želje da postanemo takvi kao vi. Da dođe dan kada ćemo se i mi moći zvati udarna divizija. Od formiranja pa do današnjeg dana imali smo teških i krvavih bojeva. Borba za likvidaciju neprijateljskog uporišta Voćin[2] trajala je 6 dana od 5 I do 11 I. U tim borbama uništili smo 2 tenka i 1 kamion, zapljenili 6 teških mitraljeza, 10 puškomitraljeza, 20 šmajsera, 320 pušaka, 2 minobacača 45 mm, 50.000 metaka, zarobili smo 220 domobrana i 7 časnika na čelu sa komandantom posade bojnikom Franjom Stanko vičem. U borbi ubili smo 136 bandita. U toj 6-dnevnoj borbi imali smo 31 mrtvog i 67 ranjenih. Ovo je prva borba naše divizije. Mi se nismo uplašili velikih žrtava jer smo svjesni da samo kroz teške, teške i krvave okršaje može se otjerati okupator i izvojevati sloboda.

Kada su bande fašističkih okupatora napale našu slobodnu teritoriju sa ciljem da ometu rad našeg dragog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije, napustili smo sve naše operativne planove u Podravini i pokrenuli smo da uhvatimo okupatora za arteriju. Pohrlili smo na glavnu prugu Beograd — Zagreb jer je tu najosjetljivije mjesto i jer ćemo napadima na uporišta koja se nalaze na pruzi privući na sebe jedan deo okupatorskih bandi i time olakšati vama operacije.[3]

22. I. 1943. u 22 sata snage naše divizije napale su neprijateljska uporišta Rajići, Okučani i Dragalić (Sekcija Pakrac 1:100000) i prišli rušenju pruge na tome sektoru. Borba je trajala 8 sati, ali je bila neverovatno žestoka i krvava. Nismo uspjeli u potpunosti likvidirati neprijateljska uporišta, ali smo onesposobili prugu. Evo ima već 48 sati a pruga još ne radi. Uđarićemo ih još nekoliko puta.

1 Vidi dok. br. 3, objašnjenje 7.
2 Vidi dok. br. 7, 11, 28 i 41.
3 Vidi dok. br. 30, 31 i 38.

Rezultat 8-časovne bitke je slijedeći: ubili smo preko 80 Njemaca i ustaša, zarobili 108 ustaša, legionara i domobrana, zapljenili smo 70 pušaka, 1 puškomitraljez, 1 njemački laki mitraljez, 2 šmajsera, 6.000 metaka, 3 vagona duvana i 2 vagona suhih šljiva, i mnogo druge ratne spreme i materijala. Naši gubitci iznose 47 mrtvih i 61 ranjen drug. Niti nas niti borce naše divizije neće uplašiti veličina žrtava. Svi smo svjesni da za odbranu naše slobodne teritorije i za odbrane naše najveće tekovine 19-mjesečne borbe moramo dati sve. Moral i borbenost naših boraca je odličan.

U ime boraca, komandira, komandanata i političkih komesara IV divizije narodno-oslobodilačke Vojske Hrvatske mi pozdravljamo naše drugove borce, komandire, komandante i političke komesare junačke i slavne I. Proleterske Narodno-Oslobodilačke Udarne divizije. Naše jedinstvo i bratstvo kuje se u jedinstvenoj akciji protiv zajedničkog neprijatelja. Naša je želja da održavamo što tješnju vezu i u tu svrhu vi odmah po prijemu ovog našeg pisma dajte predloge gdje da uspostavimo naše vodove za vezu tako da ne opterećujemo partijsku liniju.

Primite naše plamene drugarske pozdrave.

Živjela Slavna I. Proleterska Narodno-Oslobodilačka Udarna divizija u čijim se redovima nalaze naši najbolji borci.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, Jefto Sašić

Komandant, Petar Drapšin

Original u VII, Bgđ.
Fotokopija u HIS> Slav. Brod, K 29/1.

45

24.I 1943.

Izvještaj Štaba III operativne zone Glavnom štabu NOV **i** PO **Hrvatske o vojnoj situaciji i akcijama podređenih jedinica na teritoriju zone.**

I. OPCA VOJNIČKA SITUACIJA NA SEKTORU III OPERATIVNE ZONE.

Formiranjem naše IV. Divizije,[1] akcije na sektoru III Operativne Zone su dobile značajniji karakter. Ovim formiranjem omogućeno je izvršivanje velikih akcija što je neprijatelja znatno zbunilo. Prve akcije koje je divizija izvršila,[2] vršene su na granici između našeg oslobođenog područja i okupiranog područja. Naš I. i II Odred za to vreme nisu vršili značajnije akcije. Razlog tome je momentalno nesnalaženje novog komandnog kadra, a i svaki odred je morao dati 100—200 najboljih boraca, dobro naoružanih, za formiranje novih brigada, odnosno divizije. Isto tako i Divizija nije izvršila dovoljan broj akcija koliko bi mogla u tom razdoblju da izvrši. Jedan od glavnih razloga tome, jeste sređivanje organizacionog stanja divizije.

1 Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 214, str. 549—550.
2 Vidi dok. br. 41, objašnjenje 2.

Stanje kod neprijatelja pokazuje veliku zbunjenost i nesređenost. Neprijatelj stalno vrši manevrisanje sa svojim snagama i to u mahom manje snage (500—1500). U zadnje vreme došla je u Požegu 8 pešadijska pukovnija koja je dobila zadatak »čišćenje« partizana iz požeške kotline.[3] Čim su se pojavile naše snage na Pruzi Brod—Sarajevo, odmah je ta pukovnija odjurila za Bosnu. U zadnje vreme prolaze glavnom prugom u pravcu Zagreba ogromni Njemački transporti koji dolaze iz Srbije i Grčke. Najveći dio tih snaga odlazi za Njemačku i Italiju, dok znatan deo ostaje na sektoru Sunja—Sisak—Petrinja.[4] Zadnjih nekoliko dana pojačale su se posade u Novoj Gradišci, Okučanima i Novskoj (oko[1] 5000 Njemaca), ali sada je stanje opet normalizovano, te snage su najvećim dijelom otišle prema Banja Luci.

Neprijatelj i dalje drži normalne posade po svojim uporištima, izuzev uporišta na pruzi Banova Jaruga—Virovitica koja su znatno ojačana, jer neprijatelj očekuje nadiranje naših snaga u pravcu zapada. Te posade sačinjavaju najvećim del om domobrani, kulturbundaši, ustaše i legionari.

Rad, moral i disciplina naših jedinica još uvek ne zadovoljava. Stanje u našoj XII. brigadi, odnosno u IV. diviziji je znatno bolje nego u odredima. Borbenost u brigadama je odlična, što se naročito pokazalo u zadnjim akcijama. Moral i disciplina u brigadama uglavnom zadovoljava, svaki dan ide na bolje. Moral i disciplina u našim odredima ne zadovoljava. U zadnje vreme je vršen vrlo mali broj akcijica i to je nepovoljno uticalo na moral i disciplinu boraca. U tu svrhu smo pozvali na savjetovanje štabova I. i II. odreda, te im ukazali na nedostatke, manjkavosti i propuste. Izradili smo zajednički plan i postavili im konkretne zadatke koje trebaju da izvrše u određenom roku. U I. odred smo poslali druga Stipu,[5] oficira štaba III Operativne Zone, da bi im pomogao prilikom izvođenja nekih akcija.

Rad štabova, kako našeg štaba, tako i štaba divizije i štabova odreda još uvek ne zadovoljava. U štabovima još uvek nije postignuta dovoljna preciznost u podjeli rada pojedinih rukovodioca, ekspeditivnost, tačnost i urednost je još uvek vrlo slaba. Naročito moramo podvući da se svi štabovi vrlo aljkavo odnose na podnošenje izvještaja, koji još nijedamput nisu stigli na određeno vrijeme. Na pr. štab divizije od svoga osnutka do danas nije poslao još ni jednoga službenoga izveštaja. To je opet jedan od glavnih razloga da štab zone ne može slati detaljnije i sređenije izveštaje Glavnom Štabu. Vaša Naredba br. 17 od 24. IX. 1942 je ipak pronađena i svi štabovi su sa njom upoznati, te se nadamo da ćemo moći naše iduće izveštaje slati prema tc ' ìaredbi.

Služba veze se je u za je vreme znatno popravila. Sto smo u tom pravcu poduzeli, to smo Vas izvestili u našem zadnjem dopisu O. br. 1 od 17. XII. 1942.° Drug oficir za vezu Ciro Dropuljić i sada se nalazi na terenu i bavi se oko sređivanja veze sa Vama preko Moslavine i preko Kozare, pošto je za sada veza preko Banije sa Vama prekinuta.

3 Vidi dok. br. 12 i 22.
4 Na ovom sektoru neprijatelj je vršio koncentraciju snaga radi priprema za IV neprijateljsku of anzi vu. Vidi dok. br. 30.
5 Pavle Vukomanović
6 Vidi »Grada«, knj. III, dok. br. 186, str. 485—491.

Čim smo čuli preko »Slobodne Jugoslavije« da su jedinice I. srpske divizije[7] izbile na Savu između Gradiške i Bos. Broda, odmah smo uputili naše drugove da uspostave vezu sa njima.[8] Mislimo, da će se to moći izvršiti. Time bi dobili vezu sa Vrhovnim štabom a preko njega i sa Vama.

II. IZVEDENE AKCIJE.

26. decembra 1942 jedinice naše XII. brigade izvršile su napad na neprijateljsko uporište Orljavac[9] u 5.40 časova. U samoj akciji učestvovao je IV. udarni bataljon, dok su ostali bataljoni učestvovali u zasjedama sa jednom četom II Odreda.

Napad na samo uporište bio je iznenadan, tako da je neprijatelj zatečen na spavanju — nije se nadao napadu u ovo vreme. U toku borbe od nekoliko časova, svi bunkeri bili su likvidirani, samo je ostao još Stab njemačke komande, koji je likvidiran u 11.30 časova. U akciji na samo uporište zapljenjeno je 45 pušaka, 5 puškomitraljeza, 5 ručnih mitraljeza, 1 laki minobacač bez mina, 25.000 metaka, jedna ispravna vojnička radio-stanica, čija se je domobranska posada predala i ostala u partizanima. Zapaljen je jedan kamion, zarobljeno dosta vojničke spreme. Neprijatelj je imao više od 55 mrtvih, među kojima i jedan kapetan i jedan lajtnant (posada je bila sva kulturbundaška izuzev posadu kod radio-stanice). Naši gubitci su 9 mrtvih i 10 ranjenih drugova.

Zasjede su u toku čitavog dana odbijale žestoke navale neprijatelja.

I udarni bataljon odbio je neprijatelja koji je nastupao iz Milivojevaca i Požege. Odbijajući navale neprijatelja zaplenio je *2* puškomitraljeza, 8 pušaka, 800 metaka, te nešto odijela i obuće. Zarobljeno je 7 Njemaca (Reichswehr) koji su na mjestu streljani. U borbi je ubijeno 15 Švaba. Gubici ovoga bataljona su 2 poginula i 1 lakše ranjen.

II udarni bataljon odbio je navalu neprijatelja koji je pošao iz Kamenske. Neprijatelj je ostavio na bojnom polju 12 mrtvih. Zapljenjeno je 6 pušaka i 1 laki minobacač. Naši gubici su 2 mrtva i 1 ranjen.

III udarni bataljon već oko 8 časova bio je napadnut od neprijatelja koji je nadirao cestom od Požege. Neprijatelj je odbijen izgubivši 12 mrtvih. Drugi napad bio je ponovljen već uli sati. Ovom prilikom napad je bio mnogo žešći i naše su se jedinice morale povući na drugi položaj, jer je neprijatelj iz prvog napada odkrio naš položaj, te ga tukao jakom artiljerijskom vatrom i minobacačima. Osim toga je neprijatelj nadirao sa nekoliko strana. Vještim manevrom naše jedinice su uspjele da osujete prodor neprijatelja i ubiju 6 bandita. Treći napad bio je oko 15 časova, kada su borci III bataljona prsa u prsa uspjeli da odbiju neprijatelja. U toj bitci neprijatelj je imao 30 mrtvih. Naši gubitci iznose 1 mrtav i 6 ranjenih. Zapljenjeno je 6 pušaka i 1 puškomitraljez.

Naređenje za povlačenje izdano je u 16 časova, pošto je uporište likvidirano i neprijatelj odbijen. Naše jedinice su se povukle na nove položaje koje im je odredio štab brigada, t. j. na blokadu Kamenske.

7 Odnosi se na I. proletersku NOU diviziju.

8 Vidi dok. br. 44,,

9 Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 213, str. 544—549. i dok. br. 216, str. 551—555.

Dakle u samom uporištu i u zasjedama dobiveno je sledeće oružje:

59 pušaka, 8 puškomitraljeza, 5 ručnih mitraljeza, 2 laka minobacača, 15 pištolja i 25.000 metaka. Gubitci neprijatelja iznose 142 mrtva, preko 120 ranjenih, 11 zarobljenih Njemaca i 3 domobrana. Naši gubitci 12 mrtvih i 17 ranjenih drugova. Poslije te akcije naređena je blokada Kamenske (sekcija SI. Požega). Drugoga dana t. j. 27. XII. 1942 neprijatelj je u streljačkom stroju sa 400 Njemačkih vojnika pokušao da dođe u pomoć opsednutim kulturbundašima i legionarima u Kamenskoj. Oko 10.30 časova naišao je na zasjedu kod sela Šeovci i bio je odbijen uz gubitke od 12 mrtvih, među kojima je bio i jedan Njemački oficir. Zarobljen je jedan Njemački bolničar, koji je kasnije streljan. Neprijatelj se poslije toga povukao. Zaplenjena su dva njemačka laka mitraljeza, 2 prsna mitraljeza, 6 pušaka, i 2 pištolja. U toku noći 27 na 28, opkoljen neprijatelj u Kamenskoj, uvidevši da mu ne može doći pomoć, uspio je pobjeći preko Javorovica za Vilić Selo i Požegu, kojom su mu prilikom služili kao vodiči Srbi seljaci iz sela Mijači. Naše su snage ušle u Kamensku, zapalile sve rovove i nastambe koje je neprijatelj izgradio. Nađeno je 15.565 metaka 7.9 mm. 40 velikih mina za minobacač i 89 mina za laki minobacač, te nekoliko sabotiranih pušaka.

U akciji na uporište, u zasjedama i blokadi u požeškoj kotlini kroz 3 dana jedinice naše brigade zaplenile su: 8 puškomitraljeza, 2 laka njemačka mitraljeza, 7 prsnih mitraljeza, 65 pušaka, 6 pištolja, 40.565 mauzer metaka, 40 velikih mina i 89 mina za mali bacač. Gubitci neprijatelja su 154 mrtva, 11 zarobljenih bundaša (koji su naknadno streljani kao odmazda za neka naša popaljena sela) i 3 domobrana radio-telegrafista, koji su ostali u partizanima, te i njihova ispravna radio-stanica. Naši gubitci 16 mrtvih i 21 ranjen drug.

Moramo podvući da su se borci istakli kako u samom napadu, tako i u zasjedama. Naročito oni drugovi koji su jurišali na bunkere i utvrde. Osim toga treba naglasiti, da se naši borci privikavaju vođenjem borbe sa neprijateljem i po danu. Nedostaje im još vještine i lukavstva za vođenje borbe po danu. Suviše smelo se kreću i prebacuju, te se izlažu očitom neprijateljskom nišanu i to je jedan od glavnih uzroka dosta visokih gubitaka. Veza je u ovoj akciji dobro funkcionisala. Taktička upotreba teških mitraljeza došla je ovog puta do punog izražaja, tako da je od jednog našeg teškog mitraljeza, koji je bio pravilno postavljen, neprijatelj padao kao snoplje. Važno je istaći još i to da su ovdje naši borci temeljito potukli te famozne prave Njemce i stekli uverenje da partizan može i sa Njemcima da izvojuje pobjedu.

Poslije ove akcije formirana je IV divizija, o čijim daljnjim akcijama ćete dobiti izveštaj od štaba naše IV divizije.[10]

AKCIJE I. ODREDA.

1. I. 1943 jedinice I odreda napale su električnu centralu u Kuzmici,[11] koja osvetljava Požegu. Centralu je čuvalo 30 domobrana. Na dan napada većina domobrana nalazila se po selu i pila. U toj akciji zarobljeno je 8

10 Vidi dok. br. 41.
11 Vidi dok. br. 4.

domobrana i 1 ubijen. Zapljenjeno je 14 karabina, 400 metaka, 2 bombe, 10 ćebadi i 8 kompletnih odela. Partizani su ušli u centralu, ali je nisu potpuno uništili, te je nakon 2—3 dana Požega opet imala svetio. Razlog tome što je to tako površno učinjeno leži uglavnome na Štabu odreda koji nije izabrao drugove koji znadu temeljito rušiti postrojenja i nije ih uputio kako da se to poruši.

4. I. 1943 odred je bio napadnut od Njemaca i legionara kod sela Matićevci.[12] Usled premoćnosti neprijatelja i slabe organiziranosti i veze između Štaba odreda i štabova pojedinih bataljona, naše jedinice su se gotovo bez borbe povukle. Stab je u ovome slučaju kriv, što nije imao predviđen plan gdje i kako će se prihvatiti borba u slučaju nailaska neprijatelja.

15. I. 1943 jedinice I odreda izvršile su napad na neprijateljsko uporište Poljana (sekcija Pakrac) gdje je bilo 100 domobrana, koji su došli sa kursa iz Stockeraua. Napad nije uspeo. Banda je bila raspoređena u tri zgrade od toga 2 potpuno utvrđene. Akciju je vršio I. bataljon I. odreda. Drugovima je na nekim mjestima uspjelo doći do samih zidova, ali su bili nemoćni. Prozori i vrata bili su zazidani. U trećoj zgradi, koja je bila slabije utvrđena, uspjeh je izostao zato, što nije bilo dovoljno brzine, jer drugovi na prvi mah nisu izvršili juriš, nego su dozvolili bandi da se rasporedi na prvi i drugi sprat i tako organizira odbranu. Jedan ogromni razlog za neuspjehe je neodlučnost komandira i vodnika, naročito vodnika koji je napadao na treću zgradu. Naši gubitci su 6 lakše ranjenih drugova, dva teže i 1 mrtav. Neprijateljski su gubitci nepoznati. Zarobljen je jedan domobran i dobivena je jedna puška. Neprijatelju je pošla pomoć vlakom iz Banove Jaruge. Diverzantska grupa I. odreda minirala je prugu. Usled eksplozije prvi vagoni koji su išli pred mašinom su odletili u zrak zajedno sa domobranima. Ostali deo vlaka vratio se je nazad u Banovu Jarugu. Na mjesto eksplozije nađen je jedan ručni mitraljez, 8 mauzera i nešto opreme.

DIVERZANTSKA GRUPA I. ODREDA

21. XII. 1942 diverzantska grupa digla je voz između Okučana i Nove Gradiške. Uništena je lokomotiva i 5 vagona. Bilo je 37 mrtvih i 39 ranjenih, od kojih je naknadno umrlo 18. Voz je bio transportni Njemački.

24. XII. 1942 ista grupa postavila je minu između Okučana i Novske. Dignut je u zrak transportni njemački voz. Uspjeh nije poznat.

26. XII. 1942 ista grupa postavila je minu na glavnoj pruzi kod Grabovca. Vlak je iskočio iz šina. Uspjeh nije poznat.

31. XII. 1942 ista grupa digla je voz između Nove Gradiške i Dra-^ilića ispod sela Kovačevac. Voz je bio njemački transportni. Lokomotiva i 12 vagona je uništeno. O mrtvima i ranjenima nemamo podataka.

PIONIRSKA ČETA I. ODREDA.

U ovom razdoblju ova je četa porušila je 2 mosta i prekopala cestu Nova Gradiška — Požega, zatim je vršila iskopavanje neeksplodiranih avijonskih bombi.

12 Isto kao bilješka 11.

AKCIJE II. ODREDA.

24. XII. 1942 jedinice II. Odreda vršile su neuspjelu akciju na mesto Čaglin (tu su vodiči potpuno zatajili i krivo odveli naše jedinice).

28. XII. 1942 jedinice II. odreda bile su napadnute od neprijatelja na položaju G. Motičina. Nakon duže borbe naše su se jedinice morale povući usled nadmoćnosti neprijatelja. Neprijatelj je imao 11 mrtvih i nekoliko ranjenih. Naši gubici su 1 mrtav i 1 lakše ranjen.

31. XII. 1942 jedinice II. odreda napali su mjesto Podgorač (Sekcija D. Miholjac). U mjestu su se nalazili samo žandari, koji su bili dobro utvrđeni u bunkerima, ograđenim bodljikavom žicom. Zarobljena su 3 žandara i 4 domobrana, dok je ostalih 18 pobjeglo. Dobiven je 1 puškomitraljez, 12 karabina, 1 vojno-državni pištolj, 18 komada bombi i 3000 metaka. Likvidirana su 3 ustaše.

4. I. 1943 jedinice II. odreda zaplenile su u šumariji u Trnjanima 105.000 kuna. Ubijen jedan bandit ustaša.

Iste noći jedinice II. odreda napale su žandarmerijsku posadu u Garčinu, koja se je krvavo branila. Zarobljeno je 5 mauzera i 8 civilnih pušaka, te nešto municije, odjeće i radio-aparat. U toj akciji poginuo je politdelegat drug Stjepan Malešev.

5. I. 1943. Jedna naša manja grupa napala je žandarmerijsku posadu u Boboti. Ubijena su 3 žandara i 1 zarobljen, dok su 4 pobegli. Zaplenjeno je 6 mauzera, 700 metaka, 2 bombe i 1 signalni pištolj. Opština i žandarmerija su zapaljena.

8. I. 1943 napadnuta je ustaška straža u selu Pređrijevo (Sekcija Donji Miholjac). Zapljenjeno je 5 pušaka, 500 metaka i 3 lovačke puške. Likvidirana su 3 ustaše.

9. I. 1943. Izvršen je napad na domobransku stražu na mostu Niza. Zarobljeno je 5 pušaka manliher, 100 metaka i 9 bombi.

Iste noći jedinica toga odreda napale su žandarmerijsku stanicu u Koški (sekcije Vinkovac). Posada nije davala otpor, već se na poziv partizana predala. Zarobljeno je 6 karabina, 5 bombi, 500 metaka i druge spreme.

12. I. 1943. Grupa od 30 partizana napala je domobransku stražu u Podvinju kod Broda i zarobila bez borbe 7 domobrana, 6 pušaka i 1 puškomitraljez, te 26.500 komada metaka.

DIVERZANTSKA GRUPA II. ODREDA

13. I. 1943 dignut je u zrak voz na pruzi Našice—Požega.[13] Vlak je bio prazan i zarobljeno je 5 željezničara, koji su zadržani kod nas u radnom logoru. Doneli smo rešenje da ćemo od sada sve zarobljene željezničare zaposliti u našim radnim logorima i da ih nećemo više puštati kući.

III. STEČENA ISKUSTVA IZ AKCIJA I KRITIČKI OSVRT NA NJIH.

Iskustvo nam pokazuje da se i moral i disciplina i borbenost puno lakše postizavaju u većim vojničkim jedinicama kao na pr. Brigada. Bor-

13 Vidi dok. br. 43.

benost i sposobnost boraca u takvim jedinicama može se koristiti uspješno i u većim akcijama, dok sposobnosti komandnog kadra puno se sporije razvijaju. Iz iskustva vidimo da je neprijatelj puno slabiji i neodlučniji u uporištima koja se nalaze dalje od nas, te se ista sa lakoćom i gotovo bez borbe osvajaju. Razlog malom broju akcija naših odreda je taj, što je komandni sastav neodlučan, nema dovoljno smelosti i što se nosi željom za krupnijim akcijama kao i Brigada, a ne vode politiku bar djelomičnih partizanskih uspjeha, što bi se moglo postići i kod većih neprijateljskih uporišta, samo kad bi postojalo dovoljno vještine i odlučnosti. Naši odredi nisu do sada izvršili još ni jednu akciju gdje bi neprijatelja lukavstvom pobjedili (kako je to bio ranije slučaj na Baniji). Štabovi su kruti i traže 100°/o-tnu sigurnost, sigurnost i garanciju za uspjeh, to opet nemogu nigdje naći i to ih dovodi do neodlučnosti.

Do sada su naši odredi bili rascjepkani po bataljonima, pa čak i četama, što je također jedan od glavnih razloga slabe aktivnosti. No sada smo i to otklonili i odredi će vršiti akcije sa svim svojim snagama zajednički.

Da bi proširili teritorij našega vojničkog dejstva i dalje od našeg oslobođenog teritorija, obadva odreda su dobila zadatak da formiraju nekoliko manjih partizanskih diverzantskih grupa, koje će imati zadatak odlaziti duboko u neprijateljski teritorij, vršiti manje oružane akcije, sabotaže, diverzije, vršiti mobilizaciju, održavati mitinge po selima, u kojima nema neprijateljske posade i rasturati naš propagandistički materijal.

IV. RASPORED JEDINICA.

IV. Divizija vrši stalan pritisak na glavnu prugu Beograd—Zagreb i to sa svim svojim snagama (sve tri brigade) na sektoru Nova Gradiška — Banova Jaruga — Novska.[14] Ovo je učinjeno radi toga da bi smanjili pritisak neprijatelja na naše snage u Baniji, Kordunu i Bosni. Pošto je to za neprijatelja najvažnije i najosjetljivije mjesto možda o cjeloj Jugoslaviji, to smo pristupili rušenju glavne pruge. Time ćemo najviše pomoći našim jedinicama na koje se vrši ofanziva.[13] Odvojene akcije makar i krupnije koje bi mi sada mogli da vršimo, ne bi ni iz daleka koristile momentalno, kao što će koristiti ove akcije na glavnu prugu (dobili smo baš noćas neslužbeni Izvještaj da je porušeno 15 km glavne pruge, da su likvidirane stanice Dragalić i Rajić i napadnuti Okučani — akcije se u tom pravcu dalje nastavljaju).

I. Odred dobio je u zadatak da napada i ruši prugu Banova Jaruga — Pakrac, i time da štiti leđa divizije koja se momentalno nalaziskoncentrisana južnije od njega na pruzi.

II. Odred nalazi se na sjevernim obroncima Krndije i Papuka sa zadatkom nadiranja prema Podravini. Poslije likvidacije neprijateljskih uporišta Voćina (po drugi put), Slatinskog Drenovca i Orahovice, naš oslobođeni teritorij se znatno proširio u pravcu prema sjeveru. Partizanske diverzantske grupe ovoga odreda su dobile zadatak da stalno napadaju prugu Virovitica — Osijek i time ometaju eventualnu neprijateljsku kon-

14 Vidi dok. br. 38.

15 Radi se o IV neprijateljskoj ofanzivi.

r

centraciju u Podravini, dok je sam odred dobio zadatak likvidirati neka manja neprijateljska uporišta sjeveroistočno od Krndije i time svratiti pozornost neprijatelja sa sektora Virovitica — Voćin — Orahovica, koji se gotovo sada sav nalazi u našim rukama.

V. NASE DALJNJE OPERATIVNE NAMJERE.

Sa divizijom stalno vršiti pritisak na glavnu prugu, sve dok ne navučemo toliko snaga neprijatelja sa kojima divizija nebi mogla uspješno da se bori. A potom divizija treba da krene u pravcu zapada gdje postoje široke mogućnosti mobilizacije hrvatskih masa.

Stvoriti od 1. i II. odreda u najkraćem vremenu jake i čvrste borbene jedinice, te I. odred da izbaci iz saobraćaja potpuno prugu Banova Jaruga — Virovitica, a drugi odred da isto to učini sa prugom Požega — Našice, tako bi Požega imala samo jednu prugu[16] i cestu za vezu sa ostatcima NDH. Pošto su ostale ceste pod našom kontrolom (njih četiri) to bi se onda stvorili uslovi za jednu sistematsku blokadu SI. Požege.

VI. AKCIJE VELIKOG VOJNO-POLITIČKOG ZNAČAJA, KOJE BI SE MOGLO IZVESTI

a) Uništavanje željezničkog čvorišta Novske, s tim u vezi napad na klaonicu br. 1 NDH Jasenovački logor i mosta na Savi. Za izvedbu tih akcija mišljenja smo da bi trebalo oko dvije divizije i to izvesti sa kombinovanim snagama sjeverno i južno od Save sa glavnim pravcem dejstva Novska — Jasenovac. Vojnički bi time dobili to, da bi neprijatelje za dulje vreme uništili jedan od najglavnijih puteva, zatim bi se jedinicama pružila prilika da polože ispit zajedničkog sadejstva sa jedinicama sa drugih sektora.

b) Akcija na SI. Požegu. SI. Požega je već do danas 75% svojih veza predala u naše ruke.[17] Smatramo da će se moći izvesti za kratko vreme akcija na nju. Prethodno će biti potrebno porušiti sve komunikacije i veze da ne mogu nikako poslužiti za saobraćaj. Zatim izraditi detaljan plan odbrane prelaza preko gorskih masiva gdje može neprijatelj najlakše da prodre i nakon tako izvršene blokade sa jednim djelom jedinica lupiti na sam grad. Za tu akciju smatramo da bi nam bila potrebn^ najmanje još jedna brigada, (za koju se nadamo da ćemo je u skorašnje vrijeme imati). Gubitkom Požege neprijatelj bi gubio jedan veliki i bogat kraj, izgubio bi vojni okrug te s njim i mnoge tehničke jedinice, koje se nalaze u mjestu, zatim veliko slagalište municije i t. d. Poslije pada Požege, pala bi i sva ostala manja uporišta koja se nalaze u Požeškoj kotlini. Mi bismo time dobili veliku količinu oružja, bogat kraj odakle bi mogli snabdevati naše već prilično osiromašeno područje i našu vojsku. Politički bi dobili veoma mnogo, jer je Požega jedan od glavnih gradova u Slavoniji i čitava okolina nastanjena je mahom Hrvatima.

16 Misli se na željezničku prugu Kapela Batrina — Pleternica — Požega.

17 Pod kontrolom partizana bile su ceste: Požega — Velika, Požega — Našice, Požega — Pakrac i Požega — Nova Gradiška.

Napominjemo da je veza-sa našim III odredom[1]® još uvek slaba, te nam od njih ne stižu redoviti izvještaji. One izvještaje koje smo primili od njih javili smo Vam u našem posljednjem dopisu.[19]

S ovim našim izvještajem mi sami nismo zadovoljni, Vi pogotovo nećete biti. Kako smo već napred napomenuli jedan od glavnih razloga da je izvještaj tako nepotpun, jeste taj, što mi od naših jedinica ne dobivamo redovite izvještaje. Postaraćemo se da se u buduće to više ne dogodi.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar: Marijan Stilinović, v. r.

Komandant: Bogdan Crnobrnja (Tolja)

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 41/1.

46

25.I 1943.

Izvod iz izvještaja Zapovjedništva II domobranskog zbora Ministarstvu Hrvatskog domobranstva . . . o političkim prilikama u NDH i stanju u domobranstvu.

Prema zapovjedi očev. br. 4163/taj. od 17. studenog 1941. dostavljam sliedeće izvještajno izvješće za vrieme od 1. do 15. siečnja 1943. sastavljeno iz prikupljenih podataka i primljenih dopisa:

I. — OBĆA UNUTARNJA SITUACIJA:

1. — Raspoloženje naroda obzirom na unutarnje i vanjske prilike:

a) Hrvati:

Razpoloženje Hrvata različito je i uglavnom se danas već jasno ocrtavaju trojaka gledišta: Jedan dio podpuno odan Poglavniku i N.D.H. i koji izkreno surađuje na izgradnji i učvršćivanju države. U ovaj dio Hrvata pripadaju pristaše i učlanjenici Ustaškog pokreta; te djelomično narod u krajevima još neizloženim djelovanju partizanskih i protudržavnih elemenata.

Drugi dio Hrvata prišao je otvoreno u partizanske redove ili danomice prilaze, te postaju aktivne ili pasivne pristaše ovoga pokreta. Tu spadaju oni narodni slojevi, koji su od ranije bili zadojeni komunističkom ideologijom, zatim onaj dio hrvatskog naroda, koji je izložen utjecaju i teroru četničko-partizanskih banda, stekavši uvjerenje kroz dosadašnju životnu borbu i stradanja, da mu država i njene oružane snage, kao i saveznici nisu u stanju pružiti osobnu i imovinski sigurnost. Narod je postao malodušan i počeo gubiti vjeru u pobjedu naših snaga.

Treći dio Hrvata drži se podpuno neodređeno, ne izpoljuje svoja mišljenja i pasivno čeka rezultat sadašnjeg rata. Tu spadaju uglavnom pristaše jugoslavenske, a djelomično i komunističke ideologije. Jak utje-

18 III odred je djelovao u Srijemu.
19 Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 140, str. 342—361.

caj englezko-sovjetske promičbe, te vanjski vojno-politički događaji, posljednjih dana, imali su za posljedak, da je učestalo odmetanje u partizanske redove, što je osobito zapaženo kod srednješkolske mladeži.

Obzirom na težak položaj i uvjete života, pod kojim žive Hrvati u ugroženim dielovima područja, postaju oni podpuno apatični i malodušni, ne očekuju ništa bolje i samim time ne poštuju mjestne državne vlasti, ne izvršuju njihove naloge, a niti imaju povjerenja u ove.

Pored izloženih činjenica na ovakovo razpoloženje Hrvata od djelotvornog je utjecaja slaba i nedovoljna prehrana stanovničtva, u vezi sa obćim priradnim stanjem, nedovoljan autoritet vlasti za provođenje izdatih zakona, propisa i odredaba; vojnički položaj saveznika na ruskom i afričkom ratištu, te glasovi strane promičbe o okupaciji Sriema i Slavonije od strane mađarske vojske.

Sigurno je međutim i pored ovakovog stanja da Hrvati, a poglavito širi seljački slojevi ne pristaju uz komunizam, oni mu se samo priklanjaju, pritisnuti današnjim prilikama, bez zaštite državnih vlasti.

Bez podhvata velikog stila sa jakim snagama naših saveznika i uporednim sprovođenjem politike smirivanja naroda, ne može se očekivati sređivanje prilika i podizanje duha, te vraćanja povjerenja u vlasti i snagu države.

b) Pravoslavni:

Oni koji žive po gradovima 'i neugroženim područjima, žive povučeno sa težnjom da sačuvaju imovinu i obitelj. Lojalni su i izpunjavaju sve obaveze prema državi. Ipak se može smatrati, da su idejno naklonjeni pobunjenicima i da vjeruju u njihovu pobjedu, te se iz ovih razloga veći dio ovih može smatrati kao nepouzdan.

Oni pak koji žive u područjima ugroženim po pobunjenicima pomažu pobunjenike hranom, odjećom i dojavnom službom i aktivno stupaju u redove pobunjenika.

c) Židovi:

Uglavnom su izseljeni iz ovih krajeva, a ostatak povlašćenih, koji su ostali još u kojem gradu, lojalni su i nemaju nikakovog utjecaja na javni život.

e) Narodnosne skupine:

Niemci: Lojalni su i surađuju sa našim državnim vlastima. Žive i rade svojim posebnim načinom. Zanimljive su i opetovne pojave mržnje između pripadnika ove skupine i hrvatskog življa na selu.

Južno od Save izseljeni su uglavnom. U Sriemu proniete glasine, da će se i tamošnji Niemci morati izseliti, izazvale su gibanja i nezadovoljstvo kod istih, pošto su svi vrlo imućni, a u socijalnom pogledu najsređeniji žitelji u N.D.H. U zadnje vrieme nerado se odazivaju pozivima na vojnu dužnost, kao i pozivima za raznu suradnju u njihovim građanskim udruž-

1 Izostavljeni dio teksta ne odnosi se na Slavoniju.

oama. Ovi pojedini slučajevi nailaze i na razprave u njihovom časopisu »Grenzwacht«, koji izlazi u Osieku.

Mađari: Rade na postizanju istih prava što ih ima i njemačka narodna skupina. Šire glasove da će mađarska vojska uzpostaviti red u istočnom dielu N.D.H. i da će Sriem biti pripojen Mađarskoj.

Slovaci: Lojalni su, politički neizpoljuju svoje mnienje, a ima ih dosta pristaša Dr. Beneša.

Ostale narodnosne skupine malobrojne su, lojalne i surađuju sa našim oblastima.

b) Promet:

Promet i ako je vgraničen ostaje i nadalje nesiguran i ugrožen, a ne vidi se mogućnost boljeg osiguranja sa sredstvima, koja stoje za sada na razpolaganju.

To vriedi kako za željeznički, tako i za cestovni promet.

8. — O odnosima domobranstva sa ustaškim organizacijama i građanskim vlastima:

Odnosi su korektni i dobri.

9. — O odnosima sa savezničkom vojskom, čiji sc dielovi nalaze na našem području:

Sa savezničkom njemačkom vojskom odnosi su korektni i srdačni.

II. — STANJE U DOMOBRANSTVU:

Razpoloženje, duh i stega uglavnome su još dovoljni, no zapaža se veliko popuštanje. Razlozi popuštanja su: slabo naoružanje, slaba odjeća i obuća (osobito cipele, gunj evi i šatorski listovi), slaba prehrana, nikakova higijena i zapažanje razlike od strane domobrana u tom pogledu kod pripadnika savezničke vojske.

Uspjesi partizana i njihov fanatizam u borbi stvara također izvjestnu malodušnost kod domobranskih postrojbi. Također i postupak partizana prilikom zarobljavanja utiče na borbenost domobranskih postrojbi.

Incidenti, neredi i izgredi: nije bilo.

Nastaje prepričavanje događaja zarobljenika, koji su se vratili iz partizanskog zarobljeničtva, koji vještom promičbom uspjevaju kod domobrana stvoriti utisak, da se kod njih radi sve u želji, da se narod »oslobođen«, od ustaša i okupatorskih četa (kako to oni nazivaju) vrati svojim kućama i svome redovitom poslu.

Pod utiskom zarobljeničtva i stečene slobode ovi domobrani nesvjestno šire promičbu i preostali dielovi im počinju vjerovati, pogotovo kada u tome vide kraj rata i povratak svojim kućama.

IV. — OBČI ZAKLJUČAK:

Stanje se nije ni u čemu poboljšalo. Narodom je zavladalo u priličnoj mjeri apatično stanje, jer ne vidi da autoritet državne vlasti, kako u vojničkom tako i u civilnom pogledu dolazi do efikasnosti. Pogotovu je loše stanje kod onih, koji pored biede i neimaštine moraju trpjeti teror pobu-

njenika. Uslieđ toga stanja logično je da pobunjenici izkorišćujući isto, nailaze na povoljan teren, za širenje svoje ideologije.

Podhvati velikog stila uporedo sa vještom, smišljenom i pametnom politikom smirivanja doveli bi do pozitivnih rezultata, jer u protivnom slučaju nestaće i ono malo sigurnosti, koja vlada na području N.D.H.

Z A P O V J E D N I K
General
Iser v. r.

Original u VII. Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 7/III.

47

25.I 1943.

Izvještaj Okružnog rukovodstva Sava-Dunav vođi Njemačke narodne skupine ... u kojem se navodi da partizani ugrožavaju život i opstanak pripadnika mjesnih skupina u Garčinu, Trnjanima, Bickom Selu i Sapcu. Okružni rukovodilac zato predlaže da se ove skupine privremeno presele u Novo Selo i Jarminu kod Vinkovaca. U izvještaju se ističe da je još teža situacija mjesnih skupina oko Nove Gradiške, Dragalića, Okučana i St. Petrovog Sela, i da je za ovakvo stanje kriva ustaška uprava.

Wie bereits am 7. Jänner 1. J. gemeldet, fielen 2—300 Partisanen[1] in die Ortsgruppen Garčin und Trnjani ein, richteten viel Schaden an, verschleppten den Bürgermeister, welcher auch Ustaschaführer war und wollten auch unseren Ortsleiter aus Trnjani, Kd. Johann Krämer festnehmen, welcher sich jedoch — bewaffnet mit einem Jagdgewehr — auf den Dachbodenversteckte. Seine Frau musste den Partisanen, welche ins Haus drangen, Kleidungsstücke, eine Pistole, Radioapparat usw. im Gesamtwerte von etwa Kn. 35.000.— ausfolgen. Vor dem Abzug der Partisanen sagten sie, dass sie wieder kommen und mit den Deutschen abrechnen werden.

Nun lt. beiliegendem Bericht kamen am 21. I. 43 allerdings **bloss** 20 Partisanen nach Trnjani und führten den gewesenen Polizisten Andrija Velikanović ab, welcher am 3. d. M. gelegentlich eines Ueberfalles auf Trnjani, auf die Partisanen schoss.

Das Leben unserer Vg. in diesen Siedlungen ist in höchster Gefahr, abgesehen davon, dass sie keine ruhige Nacht haben und sowohl Frauen als Kinder nervlich zugrunde gehen müssen. Die genannten Ortschaften sind in keiner Weise genügend gesichert und da unterfertigter Kreisleiter unter solchen Umständen für das Leben seiner ihm anvertrauten **Volks**genossen nicht mehr bürgen kann, veranlasst er eine zeitweise Unterbringung der Vg. nach Neudorf und Jarmina bei Vinkovci.

Viele Vg. wurden bisher verschleppt und ermordet, ihr **Hab** und Gut vernichtet oder geraubt, wovon weder der Staat noch die Volksgruppe etwas hatte. Damit eben dies zumindest in meinem Kreise nicht mehr vor-

1 Partizani II odreda III operativne zone. Vidi dok. t>r. 45,

kommt, erlaube ich mir auch auf meine Sträusiedlungen in Neu Gradiška, Dragalić, Okučani, Rešetari, Vrbje und St. Petrovoselo hinzuweisen, welche unter den bisherigen Verhältnissen absolut keine Lebensmöglichkeit haben und so mancher Vg. auch aus diesen Sträusiedlungen von den Partisanen verschleppt wurde, ohne dass diesbezüglich etwas unternommen werden konnte.

Wir Deutschen tragen für die nun bestehenden Verhältnisse im Staate bestimmt keine Schuld und wissen sehr gut, dass diese einzig und allein auf die frühere Misswirtschaft seitens der Ustascha zurückzuführen ist. Somit sagen unsere Vg. mit Recht, dass sie wegen Fehler anderer leiden müssen.

Der Kreisleiter bittet die zuständigen Stellen ein weiteres Blutvergiessen wehrloser Vg. zu verhindern.

Heil Hitler!
Der Kreisleiter:
(J. Holzschuh)

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 2/II.

48

25.I 1943.

Pismo Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske Vladi Popoviću o uspjehu napada jedinica Divizije na komunikaciju Beograd — Zagreb i neprijateljska uporišta Okučani, Dragalić, Rajić.

Dragi druže Vlado![1]

Iz štaba III. Operativne Zone primili smo 14. I. o. g. dopis[2] u kome nam drugovi prenose tvoje naređenje: neodložan i snažan pritisak na glavnu prugu s naše strane u cilju ometanja neprijateljskog napada u pravcu Bihaća i olakšanja našim drugovima u Bosni pri obrani oslobođenog teritorija.[3]

Shvaćajući svu hitnost i važnost toga, mi smo smesta odgodili sve naše planove u već prije određenom pravcu, te pristupili tehničkoj, vojnoj i političkoj pripremi za napad u spomenutom pravcu.

Nakon 8 dana mi smo u zajednici s I. partizanskim Odredom III. Operativne Zone izveli prvu akciju u tom smislu. U planu je predviđeno: razoriti što veći dio glavne pruge na sektoru Nova Gradiška — Novska i istovremeno likvidirati na tom sektoru uporišta Dragalić, Okučane, Rožđanik, Rajiće i Paklenicu te Gornje Bogićevce.[4]

Drug komesar Jefto[3] ti je već poslao jedno pismo u vezi s tom akcijom ali kako je to bilo neposredno poslije akcije on još tada nije raspola-

1 Vlado Fopović je tada bio sekretar CK KPH.
2 Vidi dok. br. 30
3 Radi se o IV neprijateljskoj ofanzivi.
4 Vidi dok. br. 38.
5 Jefto Sašić

Deutsche Volksgruppe in Kroatien
Kreisleitung Save-Donau

6/x
Vg-F

Vinkovci, den 25. Jänner 43.

A.Z.: 2-13/V-43-Ho/Ha
Betrifft: Og. Gerlin, Trnjani, Stp. Bickessele, Sapac.
Anlagen: 2

An den
Führer der Deutschen Volksgruppe
Stabsleiter der Einsatzstaffel
Landesgruppenführer
z.Hrn. Volksgruppenref. z.K. Pl. Gemeinsch.
Z. Z. Erst

zu Handen.

Sie berichte am 7. Jänner l.J. gemeldet, daß 2-3ce Partisanen in die Ortsgruppen Gerlin und Trnjani ein, riesigen viel Schaden an, verschleppten den Bürgermeister, welcher auch Ortsschaftführer war und wollten auch unseren Ortsleiter aus Trnjani, Hr. Johann Kramer fortnehmen, welcher sich jedoch - bewaffnet mit einem Jagdgewehr - auf den Dachboden versteckte. Seine Frau musste den Partisanen, welche ins Haus drangen, Kleidungsstücke, eine Pistole, Radioapparat usw. im Gesamtwerte von etwa Rm. 15.000.- ausfolgen. Vor dem Abzug der Partisanen sagten sie, dass sie wieder kommen und mit den Deutschen abrechnen werden.

Nach lt. beiliegendem Bericht kamen am 21.I.43 allerdings blos 2e Partisanen nach Trnjani und führten den gewesenen Feldwebel Andrija Velikanović ab, welcher am 3.d.M. gelegentlich eines Ueberfalles auf Trnjani, auf die Partisanen schoss.

Das Leben unserer Vg. in diesen Siedlungen ist in höchster Gefahr, abgesehen davon, dass sie keine ruhige Nacht haben und sowohl Frauen als Kinder nervlich zugrunde gehen müssen. Die genannten Ortschaften sind keiner Weise genügend gesichert und da unterfertigter Kreisleiter unter solchen Umständen für das Leben seiner ihm anvertrauten Volksgenossen

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 47

gao sa podatcima o konačnom rezultatu. Sada, kad već imamo potpuni pregled o ishodu te akcije, možemo da ti pružimo detaljniju sliku kako o samoj toj akciji, tako i o budućim našim namjerama i mogućnostima.

Prema dobivenim podatcima od informativca Zone,[6] cjelokupne snage neprijatelja u spomenutim uporištima su bile: oko 450 Nijemaca, kulturbundaša, ustaša i žandara, te oko 150 domobrana. Najveći dio neprijateljskih snaga i to u glavnom Nijemaca, skoncentrisao se u Okučanima, pa je prema tome i težište našeg napada bilo usmjereno na to banditsko uporište i dodjeljeno je našoj XII. brigadi da ga likvidira.

Naša XVI. Brigada trebala je da likvidira željezničku stanicu Dragalić, da ruši prugu i t. t. veze i daje osiguranje prema Novoj i Staroj Gradiški. Naša XVII. brigada sa I. P. Odredom i diverzantskom grupom trebala je da likvidira Roždanik, Rajiće i Paklenicu, da ruši prugu i t. t. veze kao i dva drvena mosta na glavnoj cesti i da dade osiguranje prema Novskoj—Lipiku i Pakracu. U planu nisu mogla biti predviđena dva oklopna voza koji su se neposredno prije napada uvukli jedan u Rajiće, a drugi u Dragalić, te nam u Rajićima omeli likvidaciju žandarmerije i željezničke stanice i nanijeli dosta žrtava.

Napad je počeo 22. o. m. u 22 časa. Uslijed jake mjesečine primjećeni su ranije naše kolone koje su napadale Rajić i otvorena je na njih vatra, i time je banda u ostalim uporištima bila upozorena i spremna je dočekala naše borce. To je jedan od glavnih razloga zašto naši udarnici XII. brigade nisu potpuno uspjeli, a imali su mnogo žrtava (28 mrtvih, 47 ranjenih). Nakon 8 sati obostrane paklene vatre završili smo akciju s naređenjem brigadama da se povuku.

Uspjeh je slijedeći: razorena pruga na 6 mjesta na oba kolosjeka, porušeno i uništeno bandera i t. t, žica na dužini od 3 km, zapaljena željeznička stanica i svi magazini u Dragaliću, te oko 20 vagona punih živežnih namirnica i lokomotiva. Pruga nije radila preko 48 sati. Zapaljen 1 kamion. Zarobljeno 118 domobrana, žandara, ustaša i Nijemaca, a ubijeno preko 120 Njemaca i kulturbundaša. Plijen: 79 pušaka, 5 ručnih mitraljeza, 1 puškomitraljez, 1 laki mitraljez, 77 bombi i oko 5.000 metaka, 3 vagona duhana i par stotina kilograma suvih šljiva, 500 kg soli i mnogo ostalog materijala.

Naši gubitci: 48 mrtvih, i 69 ranjenih. Utrošeno oko 20000 metaka.

Naš uspjeh sigurno bi bio daleko veći, da ne kažemo stoprocentan, i gubitci mnogo manji da nije bilo baš te večeri puna mjesečina s jedne strane, a s druge strane da smo bili snabdjeveni sa potrebnom količinom eksploziva i solidnim alatom za diverziju. Što se tiče samog kvaliteta morala i borbenosti naših boraca, naša borba i naš narod može s punim pravom očekivati mnogo, mnogo od naše mlade divizije. U ovoj akciji pokazale su se opet naše jedinice kao i pojedini borci upravo herojima. Juriš na oklopne vozove (jedan je čak banda napustila), na zidane bunkere, izvlačenje naših mrtvih i ranjenih drugova iz najžešće vatre (svi su izvu-

6 Stoj an Divić

čeni)[7] dokazuje to najbolje. Naše bolničke čete, naši bolničari pokazali su se ovdje iznad svega požrtvovni. Dve mrtve bolničarke i 5 ranjenih bolničara vršeći svoju dužnost pokazali su da ispravno shvaćaju svoju dužnost. I napokon broj mrtvih i ranjenih drugova pokazuje također kolika je prodornost naših boraca. Ovdje je važno napomenuti da su većina tih drugova izbačenih iz stroja baš naši omladinci i mladi borci, što razbija krivo uvjerenje i neopravdan strah nekih naših mlađih rukovodećih drugova da primanje novih drugova u naše redove razvodnjava udarnu snagu naše divizije.

Premda je mnogo naših drugova bosih i slabo odjevenih, premda su gazili neki i po dva puta vodu do pasa privlačeći se s najzgodnije strane neprijateljskim uporištima, premda su se pet do šest sati potrbuške privlačili po brisanom prostoru k banditskim bunkerima, nisu se moral ni borbenost ni za čas uskolebali.

Naše daljnje namjere: izvršićemo još večeras ponovno diverziju na glavnoj pruzi,[8] a zatim likvidirati Pakrac ili Lipik jer za sada postoje svi preduslovi zato. Poslije toga krenućemo u pravcu kako smo se s tobom dogovorili.[9]

Čvrsto uvjereni da ćemo za koji dan moći opet da ti pišemo i da te s ponosom obavjestimo da naša mlada divizija u punoj mjeri izvršava svoje zadatke koje je pred nas stavio Glavni Štab Hrvatske poslednjih dana i potrebe naše borbe u ovoj situaciji, pozdravljamo te s našim drugarskim i borbenim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar: Komandant:

Napomena: Dokumenat nije potpisan.
Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brodi, K 29/1.

49

25.I 1943.

Izvještaj Štaba III operativne zone Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o stanju informativne službe i jačini ustaško-domobranskih i okupatorskih snaga u uporištima na teritoriju zone.

Informativna služba kod III. Operativne Zone iz dana u dan se popravlja, tako da već sada prilično dobro funkcioniše. Konferencije koje **su** održane sa svim informativnim oficirima[1], i detaljna usmena uputstva pored pismenih koja su im tom prilikom data, pokazuju postepeno svoje rezultate. Informativna služba pri Komandi Psunjskoga Područja za sada

7 Ovaj podatak se ne slaže sa izvještajem XII NO brigade, u kojem se navodi da petoricu mrtvih drugova nisu mogli izvući, jer su bili pod jakom vatrom neprijateljskih mitraljeza. Izvještaj u HIS pod reg. br. K 25/1.

8 Vidi dok. br. 51.

9 Divizija je poslije voćinske akcije trebala krenuti na zapadni dio Hrvatske, gdje su postojali vrlo povoljni uvjeti za mobilizaciju, kako bi u svoje jedinice mobilizirala što više Hrvata.

1 Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 202, str. 518—520.

bolje stoji nego informativna služba pri Štabu I. Odreda. Izgleda da su informativci Psunjskog Područja bolje shvatili svoju dužnost nego informativci I. Odreda. Informativci II. i III. bataljona I. Odreda do sada su podbacili na svojoj dužnosti i u koliko se u najskorije vrijeme ne poprave biti ćemo prinuđeni da ih smjenimo sa te dužnosti, a na njihovo mjesto da postavimo sposobnije drugove.

Informativna služba pri Štabu II. Odreda odnosno pri Komandi Papučko-Krndijskog Područja nešto izostaje iza informativne službe Psunj - skoga Područja, jer je nešto kasnije reorganizovana, ali se i ona iz dana u dan popravlja.

Neprijateljske snage u uporištima na sektoru III. Operativne Zone opet su postale normalne. Koncentracija neprijateljskih snaga koja je vršena duž pruge od N. Gradiške do Novske, a koja je najavljena u posljednjem informativnom izvještaju od 10. I. o. g. sada više ne postoji, jer su trupe Nijemaca i domobrana koje su se u to vrijeme tu nalazile upućene za Karlovac, Sunju, Bos. Dubicu, Staru Gradišku i Banja Luku. Ovih dana u vezi sa tom koncentracijom prošlo je glavnom prugom Zagreb —Beograd mnogo njemačkih transporta iz Srbije i Grčke, ali se svi nisu zadržali ovdje kod nas, nego su se neki iskrcali u gore pomenuta mjesta, sa namjerom da prave ofanzivu na Baniju i Kordun, dok su drugi produžili prema Italiji i za Njemačku.

Moral kod domobrana je dosta slab te se obično poslije kraće borbe svi predaju, dočim se ustaše i legionari dosta uporno bore. U posljednje vrijeme počeli su da oblače domobrane u njemačka odijela, sa namjerom da bi partizani prema domobranima u borbi upotrebili mjere kao i prema Nijemcima, te da isključe mogućnost predaje od strane domobrana, koje se u posljednje vrijeme često dešavalo.

Stanje neprijateljskih snaga u uporištima III. Operativne Zone izgleda sada ovako:

Novska: 250 Nijemaca, 100 ustaša i 80 domobrana.

Prilikom posljednje akcije naše Divizije na pruzi od Dragalića do Novske noću između 23. i 24. o. g. došlo je 5 kamiona domobrana, a treba da dođe još izvjestan broj Nijemaca.

Jasenovac: 800 ustaša.

Okučani: 150 Nijemaca, 100 kulturbundaša, 30 ustaša i 80 domobrana.

Banova Jaruga: 300 domobrana.

Gojilo: 600 domobrana i nešto nijemaca.

Pakračka Poljana: 104 domobrana.

Lipik: 450 domobrana.

Pakrac: 700—800 domobrana (I. bojna gorskog zdruga »Ante Pavelić«.

Daruvar: 1265 domobrana i to: I. bojna, IV. gorskog zdruga, III. topovska bitnica. I. gorske divizije, 1 laki oklopni sat, 1 opkoparski sat i 1 samovozni sat.

Sirač: 700 domobrana i to: II. bojna IV. gorskog zdruga.

Badljevina: 30 domobrana, 1 vod II. bojne IV. gorskog zdruga.
Mali Bastaji: 250 kulturbundaša.
Đulaves: 550 kulturbundaša.
Končanica: 30 domobrana.
Levinovac: 120 domobrana i 40 ustaša.
Požega: 1500 domobrana i 550 kulturbundaša.
Černik: 40 nijemaca i 150 ustaša.
Čačinci: 200 Nijemaca, 120 kulturbundaša i 400 domobrana.
Gašinci: 35 ustaša, 37 kulturbundaša.
Krndija: 90 kulturbundaša.
Lužani: 78 domobrana.
Milivojevci: 60 kulturbundaša.
Sibinj: 300 domobrana.
Osijek: 100 kulturbundaša, oko 150 pripremne bojne i oko 160 domobrana.
Đakovo: 1 satnija Nijemaca i oko 200 domobrana.
Ljeskovica: 150 domobrana.
Darkovac: 80 kulturbundaša
Čaglin: 40 domobrana.
Londžica: 75 domobrana.
Podravska Slatina: 150 ustaša, 100 domobrana i oko 100 naoružanih civila.
Pletemica: 170 domobrana željezničke bojne.
Toranj : 80 kulturbundaša, 40 legionara i 25 domobrana.
Deževci: 40 domobrana.
Pož. Brestovac: 30 domobrana.

Osim gore spomenutih uporišta postoji još niz manjih uporišta koja nisu od nekog naročitog značaja, a postoje neka jača uporišta od kojih još do sada nemamo tačnih podataka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: Marijan Stilino vić

Inf ormativac:

Komandant: Stoj an DivićBogdanCrnobrnja

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 22/1.

50

25. I 1943.

Izvještaj Okružnog rukovodstva Sava-Dunav vođi Njemačke narodne skupine u Osijeku... o učestalim napadima partizana na sela u okolini Vinkovaca i nastojanju partizana da onemoguće promet na cestama Osijek —Vinkovci i Vinkovci—Vukovar.

Aus beiliegendem Bericht ist ersichtlich, dass die Partisanen[1] systematisch Vinkovci umkreisen. Bisher waren die Partisanen in folgenden Ortschaften um Vinkovci herum:

1 Partizani II odreda III operativne zone.

Cerna, Ratkovcì, Mikanovci, Markušica,

Gaboš, Antin, Bobota, Pačetin, Bršadin.

Aus der taktischen Umkreisungsart von Vinkovci ist auch nicht ausser Acht zu lassen, dass die Partisanen die beiden Strassen von Vinkovci nach Essegg über Gaboš und von Vinkovci nach Vukovar abschneiden wollen. Uebrigens ist aus beiliegendem Bericht dies auch bestätigt, da sich die Partisanen erkundigten, welche Kraftfahrzeuge die Strassen passieren.

Dies teilt der Kreisleiter mit besonderem Nachdruck den Dienststellen mit, da es nicht ausgeschlossen ist, dass die Partisanen bei nächster Gelegenheit einen Ueberfall auf Kraftfahrzeuge vornehmen werden.

Die Stadt Vinkovci hat keine deutsche Besatzung, was die Partisanen sehr gut wissen und werden sie aus diesem Grunde von Tag zu Tag frecher, beziehungsweise die anfängliche kleine Schar[2] von **10** Mann wuchs unterdessen bereits auf etwa **30** bewaffnete Mann. Diese bearbeiten nun propagandistisch die umliegenden serbischen Dörfer welche immer mehr dem Drucke nachlassen und wie wieder aus beiliegendem Bericht ersichtlich ist, hat sich bereits eine Gruppe von Serben aus Pačetin den Partisanen angeschlossen.

Sollte in kürzester Zeit diese Bande nicht vernichtet werden, wird auch in diesem Gebiet der Partisane überhandnehmen.

Heil Hitler!

Der Kreisleiter:
(Holzschuh)

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 2/II.

51

26. I 1943.

Naredba Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske podređenim jedinicama za poduzimanje ponovnog napada na željezničku prugu Beograd — Zagreb između Novske i Nove Gradiške.

U vezi sa zapovješću ovog štaba broj **87/43**[1] od **21. I. 1943** napašće naša divizija ponovno na glavnu prugu Beograd — Zagreb na sektoru Novska — Nova Gradiška, sa zadatkom da razori što veći dio pruge na oba kolos jeka da polomi i uništi što veći dio tt. veze i da likvidira neprijateljsko uporište u Smrtiću. U cilju izvršenja toga zadatka

2 Odnosi se na gerilsku grupu II odreda.
1 Vidi dok. br. 38.

N A R E Đ U J E M O :

1.) XVII. Brigada:

a) Jedan bataljon te brigade rušiće prugu i t. t. veze na sektoru Paklenica — Rajić.

b) Drugi bataljon pojačan sa jednim teškim mitraljezom postaviće zasjedu prema Paklenici na liniji K. 190—K. 185 cesta (Vočarica — pruga). Desni bok te zasjede sa sjeverne strane osiguravaće jedna četa trećeg bataljona na liniji K 185—321.

c) Treći bataljon: jedna četa pridaje se drugom bataljonu kako je gore spomenuto pod tačkom b), a druga četa osiguravaće ljevi bok sa sjeverne strane bataljonu XII. brigade, koji daje zasjedu prema Rajićima, kako je to navedeno u slijedećem pasusu.

XII. Brigada:

a) Jedan bataljon te brigade pojačan sa jednim teškim mitraljezom daće osiguranje prema Rajiću na liniji K. 120—K. 99. Njegov ljevi bok sa sjeverne strane osigurače jedna četa trećeg bataljona XVII brigade na liniji K. 210—K. 179—K. 317, kako to navedeno gore pod točkom c).

b) Drugi bataljon XII. brigade pojačan sa jednim teškim mitraljezom postaviće, zasjedu u D. Čagliću prema Lipiku.

c) Treći bataljon pojačan sa jednim teškim mitraljezom ostaće u Trnakovcu s tim da šalje patrole u pravcu Okučana te da sa sjeverne strane fingira napad na Okučane.

d) Četvrti bataljon ulazi u sastav XVI. Brigade.

XVI. Brigada:

a) Dva bataljona te brigade likvidiraće neprijateljsko uporište u Smrtiću.

b) Treći Bataljon postaviće zasjedu prema Medarima i Dragaliću. Njemu se dodaje jedan teški mitraljez.

c) XVI. brigadi pridodani četvrti bataljon XII. brigade pojačan sa jednim teškim mitraljezom daće osiguranje prema Bogićevcima i Okučanima s tim da istodobno hvata bandu, ako bude pokušala bježati iz Smrtića.

U koliko neprijatelj napusti Smrtiće prije našeg napada, ili ako nam uspije to uporište likvidirati kroz relativno kratko vrijeme, snage XVI. brigade i dodijeljeni bataljon XII. brigade spustiće se na prugu te izvršiti diverziju između Okučana i Nove Gradiške. Pri tome će raspored snaga biti slijedeći:

a) Jedan bataljon pojačan jednim teškim mitraljezom i jednom četom četvrtog bataljona, daće osiguranje prema Okučanima na liniji K. 112 — Selo Bogićevci.

b) Drugi bataljon rušiće prugu istočno i zapadno od željezničke stanice Dragalić.

c) Treći bataljon pojačan jednim teškim mitraljezom i jednom četom četvrtog bataljona daće osiguranje prema Novoj Gradiški na liniji K. 113 — K. 184.

d) Četvrti bataljon daje jednu četu prvom bataljonu kako je to spomenuto pod točkom a), a jednu četu trećem bataljonu kako je spomenuto pod točkom c).

2.) U ovoj akciji formiraće se dva samostalna operativna štaba: Prvi će se sastojati iz štaba XVII. brigade u koji još ulazi i komandant XII. Brigade[2], i rukovodiće radom na sektoru Paklenica — Rajić. Drugi operativni štab sastojaće se iz štaba XVI. brigade u koji ulazi i načelnik štaba XII. Brigade[3]. Taj štab rukovodiće akcijom na Smrtić odnosno na prugu sektor Okučani — Nova Gradiška.

3.) Početak napada biće 27.1.1943. u 21 sat.

4.) Svaki operativni štab organiziraće svoj centar za evakuaciju ranjenika.

5.) Sve potrebno za evakuaciju eventualnog plijena organiziraće intendanti XVI.[4], i XVII.[5] Brigade, svaki na svome sektoru.

6.) Znakovi raspoznavanja za noć između 27. i 28.1.1943. biće: BIHAĆ — NAS.

Pozivni znak: tri puta glasno nakašljati.

Dnevni znaci za 28. o. mj.: Poziv: pušku s obje ruke dići horizontalno iznad glave

odziv: partizanku kružno mahati iznad glave.

7.) Povlačenje — 28.1.1943. u 5 sati ujutro.

Pravac povlačenja: Polazne baze za napad.

Povlačenje vršiti u borbenom rasporedu, vodeći računa o najudaljenijim jedinicama, što znači, da jedinice bliže mjesto povlačenja nesmiju se povući dok se ne izvuče jedinica koja je najviše isturena prema neprijatelju.

8.) Izvještaje o završenoj akciji podnijeti štabu divizije neposredno poslije povlačenja.

Štab divizije nalaziće se u Trnakovcu.

Napomene:

a) U koliko bi pri povlačenju nastupila jaka neprijateljska reakcija, treba odmah uhvatiti vezu sa štabom divizije radi daljnjeg rukovođenja sa svim jedinicama divizije.

b) Pojačati zasjede s puškomitraljezima iz jedinica koje vrše diverziju.

c) Zasjede treba kombinirati uzduž i popreko, već prema obliku terena.

d) Komandir mitraljeske čete[6] treba da uputi svoja odjeljenja u naznačene bataljone tako, da se vođe odjeljenja jave odgovarajućim štabovima brigada odnosno bataljona sutra 27. o. mj. najkasnije do 12 sati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar: Jefto Šašić

Komandant: Petar Drapšin

Original u VII, Bg'd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 28/1.

2 Vinko Antić
3 Gedeon Bogdanović
4 Mihajlo Vučković
5 Ilij a Drob nj ak
6 Božidar Kokić

52

26. I 1943.

Pismo Povjerenstva CK KPH za Slavoniju i Srijem Centralnom komitetu KPH o novonastaloj situaciji u Slavoniji uslijed neprijateljske ofanzive i o organizacionom stanju Partije i SKOJ-a u Srijemu.

Dragi drugovi!

Osim našeg zadnjeg izveštaja koga potvrđujete da ste primili, a koji smo mi pisali 23. XII. 1942. mi smo Vam poslali još jedan izveštaj[1] pisan 7. I. o. g., ali neznamo da li ste ga dobili. Ispunili smo sva Vaša naređenja. Našli smo 16 drugova za Vijeće za Hrvatsku[2], koje smo bili uputili za Glavni štab, ali oni su se morali vratiti usljed ofanzive[8] na Vaš teritorij. Mi ih nećemo slati dok ne dobijemo od Vas ili preko »Slobodne Jugoslavije« obavjest da će se održati sastanak za osnivanje Vijeća. Isto tako morali su se vratiti 5 Sovjetskih oficira[4], koji se sada nalaze u našoj IV. Diviziji. I njih ćemo poslati čim bude put slobodan. Isto tako nisu ni drugarice za konferenciju AFŽ za Hrvatsku[5] mogle preći. Sa svima ovima drugovima išao je i drug Vlado[6], sekretar CK, koji je pošto nije mogao preći, otišao u Moslavinu i tamo pomaže drugovima, a kako nam piše upravo ovih dana sastaće se sa drugom Slavkom[7]. Mi držimo sa drugom Vladom dobre veze i šaljemo mu svakih 6—7 dana izvještaj. Zbog svega toga t. j. što imamo dobru vezu sa Vladom, zatim što imamo dobru vezu sa Povjerenstvom Zagreba koji ima vezu s Vama, mi Vam ovaj put ne šaljemo izvještaj, jer osim ostaloga nismo još sigurni da li će ova pošta Vama stići i u kom vremenskom razmaku[8]. Ako se ova veza pokaže dobra, mi smo već obavjestili druga Vladu o njoj, te ćemo tim putem dok traje of anzi va slati naše izveštaj e. Možemo Vam samo javiti da smo primili Vaš dopis za kampanju za pomoć borcima, ali istom 25. I. o. g. i odmah smo po uputama postupili.

Jučer smo dobili pismo od druga Steve[9] trećeg člana Povjerenstva koji se nalazi u Sremu i on nas izvještava o tamošnjem stanju. O tome još nismo ništa pisali drugu Vladi. On nam javlja da su drugovi u mesecu decembru održali partijsko savjetovanje okružnog komiteta za Srem. Šaljemo Vam referat po drugoj tačci dnevnog reda.

On nas izvještava da okružni komitet broji oko 300 članova Partije, 125 kandidata. Skoj broji 562 člana. U borbama i usljed neprijateljskog terora poginulo je 95 članova Partije i 152 člana Skoja. Stanje po srezovima je ovako:

1 Vidi dok. br. 16.

2 Vidi dok. br. 2 i 3.

3 Radi se o IV neprijateljskoj of anzi vi koja je otpočela 20. januara na teritoriju Korduna, Banije, Bosanske krajine i Like.

4 Vidi dok. br. 3, objašnjenje 11.

5 Prva konferencija AF2 Hrvatske održana je zbog ofanzive tek u junu 1943.

6 Vlado Popović

7 Ivo Marinković, sekretar Povjerenstva CK KPH za Zagrebačku oblast.

8 O organizaciji veze na teritoriju III operativne zone vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 207, str. 532—534.

9 Josip Hrnčević

Srez Ituma ima SK, 30 članova i 17 kandidata, 149 Skojevaca. SMG. 400. SK izdaje list »Put Slobodi«.

Srez Stara Pazova: ima SK, 30 članova Partije, 20 kandidata. Od 12 mjesta u 10 postoje organizacije Skoja i SMG. SMG okuplja oko 160 omladinki i 62omladinca. U 6 mjesta postoje NOO i AFŽ.

Srez Sremski Karlovci: ima SK, 23 člana, 20 kandidata, 90 Skojevaca, SMG oko 80. Od 8 mjesta postoji u 5 NOO.

Srez Sremska Mitrovica: ima SK, 27 članova, 31 kandidat, 77 Skojevaca, SMG nemaju podatke. Od 16 mjesta u 8 ima NOO.

Srez Irig: nema partijske organizacije niti skojevskih. Od 14 mjesta ima u 4 NOO.

Srez Ilok: Part, organizacije ne postoje. U tom srezu bile su organizacije NOO, Skoja, SMG, ali usljed ljetošnje ofanzive neprijatelja na Frušku Goru one su razbijene, a drugovi još nisu uspjeli da ih nanovo formiraju.

Srez Šid: Part, organizacije ne postoje, jer se tu nije ništa radilo. U tome srezu imamo samo u 2 mjesta NOO.

Ujedno nam drug Stevo javlja da je u Vojvodini postojao PK od 3 člana[10] od kojih je sekretar[11] oko 20. XII. 1942 poginuo.

U našem redovnom izveštaju kojega ćemo poslati drugu Vladi i preko Zagreba Vama, a ako se ova veza pokaže dobra i ovim putem javićemo Vam podrobno o stanju na našem terenu.

Sve Vas pozdravljamo s našim komunističkim pozdravom,

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Povjerenstvo:
Dušan Čalić

Origina! u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 3/1.

53

27.I 1943.

Izvještaj Stožera Ustaške mladeži Velike župe Baranja u Osijeku
0 nedoličnom ponašanju članova Ustaške mladeži na javnim mjestima i poduzetim mjerama za njihovo suzbijanje.

Jučer navečer održan je sastanak zbirnika i njihovih pobočnika u Hrvatskom Domu G. grad gdje je izvršena zakletva istih. Iza toga razvila se debata o raznim opažanjima u gradu. Tom je prilikom po jednom zbirniku iznešena jedna nelijepa činjenica u pogledu ponašanja Ustaške mladeži i to đaka t. j. o njihovom ponašanju u javnim lokalima, gdje su neko večer njih nekolicina u jednoj kafani gadno psovali i rabili ružne sprske izraze tako da su se prisutni skandalizirali i stvar policiji prijavili
1 razjurili ih. Povodom toga zaključeno je, na tom sastanku na predlog

10 Članovi Pokrajinskog komiteta za Vojvodinu bili su Svetozair Marković Toza, Đura Jovanović i Žarko Zrenjanin Uča.

11 Žarko Zrenjanin

logornika odnosno pobočnika tabora I Ing. Liszta, koji je zamolio da se taj slučaj izvjesti G. Stožerniku mužke ustaške mladeži, koji se umoljava da kod ravnateljstva škola t. j. real, gimnazije, učiteljske škole i trgovačke akademije poradi, da ravnatelji izdaju strogu zabranu polaženja učenika u javne lokale, da se kane psovke i izraza srbijanskog običaja u slučaju da se takova šta ponovi nakon objavljenja odredbe ravnatelja biti će poiicajno progonjen i iz škola Nezavisne Države Hrvatske izključen. Svi zbirnici i pobočnici imadu nalog, da na svakom mjestu u takovim slučajevima ureduju.

Osijek, 27. I. 1943. g.

Ravnateljstvu Učiteljske škole

Savezno sa ovim odredio je Stožer Ustaške mladeži da se ima uzpostaviti nadzorna služba koja će iza 7 sati na večer poslati svoje ophodnje u pratnji redara i sve učenike koje nađe na ulici, a pogotovo u lokalima odpremiti na redarstvo, te će sa strane ovog stožera biti kažnjeni. Molimo da izvolite primiti na znanje, te svima učenicima ovo priobčiti.

Za Poglavnika i Dom spremni!

Stožernik: M. P.

Potpis nečitljiv

Original u HA, Osijek, Partijski odjel.
Prijepis u HIS, Slav. Brod, K l/III.

54

29. I 1943.

Dopis Zapovjedništva Šeste pješačke pukovnije Zapovjedništvu I, II, III, IV i V bojne, u kojem se govori o pojavi partizanskog pokreta kao grani internacionalnog komunizma.

Zapovjedničtvo 3. pp. za br. 495/taj. 43. g. dostavilo je:

»Zapovjedničtvo II. domobranskog zbora sa Gst. Br. 551/tajno od 18. siječnja 1943. godine dostavilo je:

Ministarstvo domobranstva — Glavni stožer domobranstva za Op. Br. 137/taj. od 12. I. 1943. dostavilo je:

Događa se sve češće, da se od strane pripadnika oružane sile N.D.H. u raznim društvima kako vojničkim tako i u građanskim, prepričava, komentira i riešava partizansko pitanje u zemlji, iznalaze najrazličitiji uzroci širenja partizanstva i isto toliko individualnih načina riešenja istoga. Nema sumnje da ovakvo komentiranje i ako bez zle namjere, ima izvjesnog upliva na krugove u kojima se vrši, te može dovesti do krivih pogleda i nazora u vezi sa partizanstvom u zemlji, ako se ono posmatra samo sa bilo kojeg lokalnog gledišta, i ako se ne razpolaže dovoljnim pregledom o internacionalnom značaju istog.

Stoga treba kod podređenih uticati u tom smislu, da se partizanstvo ne smatra kao lokalna pojava užeg značaja ili kao pojava samo u našoj zemlji, već se ono ima smatrati kao grana internacionalnog komunizma.

Protivu ovoga pak ima se samo jedno riešenje, a to je oružje. Ne može se smatrati, da bi se partizanstvo u zemlji rasplinulo nekim političkim zahvatom, već ga treba oružjem najprije slomiti, a onda će tek biti moguće taktičkim i drugim zahvatima eventualno još predobiti — sada zalutale — u pozitivnom elemente.

Gornje se dostavlja na znanje i točan postupak.«

Dostavlja se prednje na znanje i postupak po istom.

M. P.

Zastupa zapovjednika
satnik (Stanić)
Stanić v. r.

Original u VII, Bgd.
Prijepis u HIS, Slav. Brod, K l/III.

55

29.I 1943.

Uputstva komandanta IV divizije NOV i PO Hrvatske borcima i rukovodiocima podređenih jedinica za usavršavanje partizanske taktike ratovanja.

P R V I Z A D A T A K

Prvi zadatak, koji je pred nas postavio Glavni štab Narodno-oslobodilačke Vojske i Partizanskih odreda Hrvatske je da otmemo što više oružja i municija od neprijatelja i da uništimo što više neprijateljskih vojnika. Ovaj zadatak mi možemo ispuniti na dva načina: Napadima na neprijateljska uporišta, zatim opkoljavanjem i uništavanjem neprijateljske vojske, koja napušta svoja uporišta sa ciljem da vrši pljačku i paljevine po našoj slobodnoj teritoriji ili pak da vrši bilo kakav pokret.

U dosadašnjim borbama mi smo sa uspjehom ispunjavali svoj zadatak samo prvim načinom t. j. napadima na neprijateljska uporišta.

A šta se pokazalo u borbama prilikom izlaska neprijatelja iz uporišta, prilikom pokreta?

Pokazalo se da naši drugovi rukovodioci a i borci u takvim prilikama ne umiju da se snađu. Neprijatelj obično uspjeva da našim drugovima naturi frontalnu borbu i to na mjestu na kojem on želi. Čak šta više u nekim slučajevima neprijatelj je prisilio naše komandante na odbranu, i to na takvu odbranu gdje se osjećalo apsolutno otsustvo ofanzivnog duha. Dalje, ovakvim borbama neprijatelj može protiv nas da iskoristi sva svoja raspoloživa sredstva naročito teške mitraljeze, bacače i topove. Već sama

ta činjenica da je protiv nas mogao iskoristiti svoja raspoloživa ratna sredstva, podiže se moral i borbenost neprijatelja. S druge strane u ovakvim borbama mi nismo dolazili do oružja niti do municije, nego smo trošili svoju vlastitu municiju. Ovaj utrošak municije išao je tako daleko da su neki drugovi komandanti zaboravljali se i tražili municiju iz štaba divizije. Baš radi ovoga i pišemo ovaj članak.

Mi moramo hitno pristupiti rješenju ovoga problema, zbog toga što se naše oružje i municija još uvijek izrađuju u Hitlerovim i Musolinijevim fabrikama, jer te dragocjenosti još uvijek se nalaze kod neprijateljske vojske.

Vrhovni komandant Narodno-oslobođilačke Vojske i Partizanskih odreda Jugoslavije, naš omiljeni drug Tito, u svome članku »STVARANJE NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE« upućuje nas kako da rješimo ovako važne probleme. On kaže: . . . . Taktika ratovanja Narodno-Oslobodilačke Vojske apsolutno mora biti kombinovana sa našom dosadašnjom partizanskom taktikom. To znači, da se mora čuvati i izbjegavati krute frontove da se mora izbjegavati da nam neprijatelj svojom taktikom nametne obranu pomoću dugačkih i rasplinutih frontova, začepljavanja rupa itd. Naprotiv Narodno-oslobođilačkom vojskom mora prevladavati isključivo ofanzivni duh, ne samo u njenoj ofanzivi, već i u defanzivi.

Ofanzivni duh za vrijeme neprijateljske ofanzive ispoljava se u snažnoj, smjeloj partizanskoj taktici, taktici prodora u neprijateljsku pozadinu; u uništavanju ne samo komunikacije nego i neprijateljskih centara snabdjevanja, njegovih baza, koje su za vrijeme neprijateljske ofanzive vojnički oslabljene ili su potpuno ispražnjene. Ne treba se bojati opkoljavanja, kao što se nismo bojali ni onda kada smo imali manje jedinice. Svaki gubitak neke oslobođene teritorije mora u isto vrijeme značiti dobitak nove, još veće i važnije teritorije..... « (Vrhovni komandant Tito).

Ova uputstva druga komandanta Tita mi možemo ispuniti u okviru divizije, brigada, bataljona pa i četa. Upustva, koja ćemo mi dati ovdje odnose se u glavnom na borbe, koje bi se razvile u okviru brigada i bataljona.

Na prvom mjestu neprijatelja treba pustiti na vrlo blisko odstojanje (50—100 metara) i tek tada otvarati vatru na njega. Po svaku cijenu izbjeći otvaranje vatre na rastojanju većem od 300 metara a u buduće kažnjavaće se starješina koji otvori vatru na neprijatelja na rastojanjima većim od 300 metara. (Samo u izuzetnim slučajevima odobriće se otvaranje vatre na većem rastojanju). Otvarajući vatru sa bliskog odstojanja svaki je pogodak siguran i nanosi neprijatelju veliki gubitak u mrtvima pri čemu sve oružje i municija sa ubijenih ostaje nama kao plijen. Pa ne samo to, nego će usljed panike, pri bjegstvu, veliki broj neprijateljskih vojnika baciti svoje oružje, municiju i opremu. Prilikom ovakvih borbi treba obratiti najveću pažnju na prikrivanje svojih položaja. Znači treba se dobro zamaskirati. Na drugom mjestu na čega treba obratiti pažnju to je da neprijatelja, kojeg se tako sačekalo, kojem su se nanijeli gubitci i koji bježi, treba goniti. Drugim riječima, treba iskoristiti pobjedu do kraja.

Ako poslije prvog sačekivanja neprijatelj ipak ostaje uporan, drug komandant neka se sjeti uputstva našeg Vrhovnog komandanta da ne treba držati krut front. U takvim slučajevima jedan deo snaga neka drži frontalnu borbu, dok drugi deo, glavni deo neka napravi obuhvatni manevar sa ljeve i desne strane, ili sa jedne strane, već prema terenu, da bi ga napali s leđa ili sa bokova.

U ovakvim borbama, neprijatelja treba napustiti na najzgodnije mjesto za borbu. Neki put biće to i u samom selu. Ne treba se bojati što bi u takvom slučaju neprijatelj popalio dotično selo, kad on u njemu pretrpi veliki poraz. Mi bismo ga odučili od šetanja po selima naše oslobođene teritorije.

Komandant bataljona ili brigade prilikom izviđanja neprijatelja, koji je izišao iz uporišta, treba uvijek da pronađe najslabiju tačku neprijatelja i da ga tamo napadne. Treba uvijek, a to je moguće naročito noću, provući se između neprijateljskih redova, ili ga zaobići i napadati sa leđa, bilo neposredno na njegove oružane formacije ili na transport i komoru, koja se kreće iza prvih neprijateljskih linija.

I ovom prilikom napominjemo da će nam sva nastojanja i trud biti uzaludni ako ne održavamo redovitu vezu. Veza mora biti čvrsta i stalna između četa i bataljona, bataljona i brigade, brigada i divizija, da bi u duhu naredaba našeg Vrhovnog komandanta mogli iskoristiti naše snage.

Ako se naši drugovi budu pridržavali gornjih upustava, mi ćemo brzo natjerati neprijatelja da napusti svoju taktiku, koja se sastoji u slijedećem: stalnim ispadima protiv naše slobodne teritorije spriječiti naše ofanzivne operacije, popaliti i opljačkati naše teritorijalne baze, i drugo. Napustiće, tu taktiku radi toga što će ga skupo stajati u oružju, municiji, materijalu i ljudstvu.

Mi postavljamo pred sve drugove rukovodioce i borce zadatak, da u svakoj borbi zarobe oružje i municiju. Poslije svake borbe svi borci i rukovodioci moćiće vidjeti koliko su ispunili svoj zadatak, prema tome koliko su zapljeniji oružja i municije. U buduće smatraće se uspjelom akcijom samo ona, u kojoj je zapljenjeno oružja i municije. One borbe koje su izvedene a nije zadobijen nikakav plijen neće se priznavati za uspjele, osim ako ih štab divizije ne proglasi uspjelim radi svog velikog političkog značaja ili nećeg drugog.

Po ovim pitanjima parole naše divizije su slijedeće:

NEMA BORBE BEZ ZAPLJENE ORUŽJA I MUNICIJE!

OPKOLI I UNIŠTI NEPRIJATELJA!

GONI RAZBIJENOG NEPRIJATELJA I ISKORISTI POBJEDU DO KRAJA!

VEZA DONOSI POBJEDU!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant:
Petar Drapšin v. r.

P. s.

Pri sačekivanju neprijatelja ne treba se bojati artiljerijske vatre niti vatre bacača. Ona će biti neprecizna jer neprijatelj nije otkrio naše položaje. Ako su položaji otkriveni, onda komandir ili komandant glavne snage svoje jedinice ukloni ispod ubitačne vatre, dok manji deo ostavi na položaju. Kad se neprijatelj približi položaju na kojem se nalaze naše jedinice, on će obustaviti vatru topova i bacača. U tom trenutku komandir odnosno komandant dovuče glavninu svoje jedinice na položaj i sačeka neprijatelja.

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 29/1.

56

29. I 1943.

Dopis Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske Štabu III operativne zone kojim traži da se jedan vod XII NO brigade vrati u sastav jedinice i da Štab Zone preko NOO-a organizira skupljanje štrcaljki za vinograde, koje bi služile kao bacači plamena.

1. — Molimo vas da izdate odmah potrebno naređenje da se vod naše XII brigade, koji je ostao u Sekulincima, da čuva zarobljenike iz Voćina[1], vrati odmah u sastav svoje jedinice.

2. — Isto tako molimo naslov da preko N. O. Odbora organizira sakupljanje štrcaljki za vinograde koje bismo uz neznatni je prepravke upotrebili kao bacače plamena punjene benzinom.

Dešava se naime da naši drugovi za vrijeme borbe priđu često na vrlo blisko odstojanje nekom objektu (bunkeru), ali zbog nedostatka podesnih sredstava za likvidaciju istih, moraju otstupiti ili plaćati živcima, a da objekt ipak ne padne.

Zato vas molimo, drugovi, da po ovome ukoliko vas ne priječe vaši važniji poslovi, najhitnije postupite.

U vezi s tim, molimo vas također da — ako možete preko nekih veza — potražite izvjesnu količinu benzina koju bismo upotrebili kao »početni kapital«.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamjenik komandanta
Mate Jerković s. r.

P. s. I po treći put razrušili smo glavnu prugu[2] na oba kolosjeka i do sad uspjeli navući na sebe priličnu reakciju — oko 3—4 hiljade najkrvavijih

1 Vidi dok. br. 41.
2 Vidi dok. br. 51.

bandita[3], Njemaca, k-bundaša, legionara i ustaša, sjatili su se u Okučane i okolo. U Lipik se također koncentrišu i jučer je čitava bojna dobro naoružanih bandita pokušala da nam zađe za leđa. Baš ovaj čas bombarduje njemački tomotorac naše položaje.

Original u VII, Bgđ.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 29/1.

3 Odnosi se na snage njemačke 187. rezervne divizije, na oružane snage pripadnika Njemačke narodne skupine, dijelove 369. legionarske divizije i ustaše II jurišne i Poglavnikove tjelesne bojne.

30. 1 1943.

Pregled brojnog stanja boraca XII NO brigade IV divizije NOV i PC Hrvatske.

JEDINICE		Brigada						I. Bataljon								II. Bataljon						III. Bataljon							IV. Bataljon							UKUPNO U BRIGADI
		Štab	Intendantura	Sanitet	Pionirski vod	Prateći vod	Svega	Štab	Intendantura	Sanitet	1. četa	2. četa	3. četa	Svega	Štab	Intendantura	Sanitet	1. četa	2. četa	3. četa	Svega	Štab	Intendantura	Sanitet	1. četa	2. četa	3. četa	Svega	Štab	Intendantura	Sanitet	1. četa	2. četa	3. četa	Svega	
Po spisku	muških	8	2	28			38	6	9	1	76	80	80	252	5	8		89	87	78	267	10	10		83	73	83	259	5	1		98	80	91	275	1091
	ženskih			19			19				3			3				2		2	4				2		2	4			1	3			4	34
U rashodu	Muških										15	19	14	48				16	10	17	43				16	13	12	41				24	27	14	65	197
	ženskih																																			
Na licu	Muških	8	2	28			38	6	9	1	61	61	66	204	5	8		73	77	61	224	10	10		67	60	71	218	5	1		74	53	77	210	894
	ženskih			19			19				3			3				2		2	4				2		2	4			1	3			4	34
Priraštaj																																				
Manjak																																				

Polit, komesar:
Vlado Janić s. r.

Komandant:
Vinko Antić s. r.

Original u VII, Bgd.
Prijepis u HIS, Slav. Brod, K 3/1.

58

31. I 1943.

Naredba Štaba III operativne zone komandama Psunjskog i Papučko-krndijskog područja, svim bolnicama i referentima saniteta, kao i Štabu IV divizije za poduzimanje mjera u cilju suzbijanja epidemije pjegavog tifusa.

Na našoj oslobođenoj teritoriji pojavio se pjegavi tifus i počeo je harati **i** među našom vojskom. Između ostalih razbolila se i upravnica bolnice br. 3, dr Natalija Kiseljevskaja. Pjegavac je bolest vrlo opasna po **život,** jer se od njega umire 10—40%, a ne postoje nikakova sretstva **za** imunizaciju, ili predohranu. Pjegavac prenose zaražene uši, pa je radi **toga** jedino sretstvo za tamanjenje pjegavca — **uništavanje ušljivosti.**

Mi smo svojevremeno svima komandama, ustanovama, radionicama itd. bili poslali brošuru »Kako se tamani ušljivost«, ali su mjere koje smo tada preporučili provedene, samo u ograničenoj mjeri. Kako je sada ušljivost postala opasna radi širenja pjegavca, potrebno je preduzeti hitne i energične mjere da se ušljivost suzbije i time spriječi opasnost pjegavca.

1.) Komandama područja šaljemo ponovo brošuru »Kako se suzbija ušljivost« s tim da je u svojim tehnikama umnože i zajedno sa ovim naređenjem prenesu na sve njima podređene ustanove, škole, mobilne centre, komande straža, logore i radionice i bolnice.

Zadužujemo komande područja da u svima njima podređenim ustanovama i zavodima najduže u roku od 14 dana imaju biti postavljeni uređaji za tamanjenje ušiju, bilo vrelom parom ili vrelim zrakom, a u bolnicama i svima zavodima većim od 100 ljudi, i sa jednim i sa drugim uređajem. Isti rok ostaje i za podizanje kupaonica kod svih tih ustanova. Starješine, komandanti i polit-komesari svih spomenutih ustanova biti **će lično odgovorni,** ako se nakon postavljenog roka kod njihovih jedinica **bude** nalazilo ušiju.

Krajem decembra prošle godine zadužene su Komande područja da kod svojih straža organiziraju ambulante i higijenske centre koje bi služile našim jedinicama. Komande područja i seoske straže poklonile su vrlo malu pažnju tim ambulantama, pa je od 10 ambulanta koje je trebalo organizirati psunjsko područje organizirano jedva 4 i to bez potrebnih higijenskih uređaja. Također papučko krndijsko područje je tek stavilo **u** život 4 ambulante od 9 sa kojima je bilo zaduženo. Radi nemarnosti u higijenskim pitanjima moraju danas da trpe naše trupe i nemaju prilike da se očiste od ušiju i okupaju. Zadužujemo komande područja da dovrše **u** najhitnijem roku organizaciju i izgradnju ambulanta sa kojima su zaduženi.

2.) Referenti saniteta brigada treba da posvete povećanu pažnju provođenju higijenskih mjera (za koje su dobili potanka uputstva u poslatim im primjercima »sanitetske službe«). U provođenju higijenskih mjera, a osobito kupanja i tamanjenja ušiju ne treba se samo oslanjati na uređene i gotove uređaje, nego ih treba improvizirati gdje god se to stigne. Kupanje se dade svuda provoditi, a za tamanjenje ušiju lako se preradi

po neko bure, ili se sazida peć, a ako ni to nije moguće, onda treba praktikovati tamanjenje ušiju vrelim zrakom u zatvorenim prostorijama.

— Omanja soba oblijepi se sa svih strana papirom tako da niotkuda ne može izlaziti vrući zrak, a iznutra se najprije dobro naloži, a pred sam početak procedure se u nju unese i veća gomila drvenog uglja koji se treba zapaliti na nekoj rešetki ili mangalu, tako da sagori do kraja. U prostoriji se prethodno ispod stropa zabiju letvice — vješalice na koje se može razastrijeti veća količina veša i odjeće. Kada se odjeća postavi i peć i ugljen dobro razgore, onda se i vrata dobro zatvore i zalijepe. U prostoriji je potrebno da se temperatura digne preko 80 stepeni Celsiusa, a to se obično i postizava. Na toj temperaturi uši i gnjide ugibaju. Odjeća treba da se nalazi u takovoj sobi oko jedan sat, za koje se vrijeme obično postigne uspjeh.

Gdje se ne da provesti ni ovaj postupak onda u bolničarskim četama, pored ostalih higijenskih ekipa treba uvesti i po jednu ekipu za peglanje odijela. Brigade treba da nabave za svaku bolničarsku četu po desetak pegli, s kojim će drugarice dok se provodi kupanje partizana moći ispeglati odjeću i tako utamaniti uši.

Preporučamo Štabu IV divizije da komandante i politkomesare svih jedinica lično zaduži da se u njihovim jedinicama radikalno suzbije ušljivost i redovno vrši kupanje i šišanje partizana, te pranje njihovog veša, što također mogu i trebaju da vrše partizanke iz bolničarske čete.

Ponovo naglašavamo drugovima da posvete najveću pažnju suzbijanju ušljivosti, da bismo tako mogli spriječiti daljnje širenje pjegavca. U momentu kad razbješnjeli fašizam koncentriše sve svoje snage i vrši bjesomučne napadaje na naše oslobođene teritorije i tekovine naše duge i teške borbe, mi moramo sačuvati zdravlje i borbenu sposobnost naših partizana i vojnika. Epidemija pjegavca bila bi u stanju da u najkraćem roku desetkuje naše trupe i nanese nam veće udarce, nego li svi juriši okupatorskih bandita.

Zato: povedimo oštru borbu protiv ušljivosti!

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Politkomesar:	Referent saniteta:	Komandant:
Marijan Stilinović v. r.	Dr Zarković[1]	Bogdan Crnobrnja

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 22/1.

59

31. I 1943.

Zapovijest Štaba IV divizije štabovima podređenih jedinica za napad **na neprijateljsko uporište Pakrac.**

(I.) Da bi se likvidiralo neprijateljsko uporište Pakrac, u kojem se nalazi 800 vojnika[1] a koji su razmješteni prema priloženom planu, štab divizije

1 Grujica
1 Dijelovi I gorske divizije.

(II.)

1.) XII. Brigadi:

Bataljon a)[2] polazi iz Kraguja putem kako je to ugovoreno prilikom osmatranja, ulazi u grad i likvidira uporišta 6) 7) i 8).

Bataljon b)[3] nastupa cestom Požega — Pakrac i sa te strane ulazi u grad i likvidira uporišta 1) 2) 3) 4) i 5).

Bataljon c)[4] u zajednici s^ jednim bataljonom[5] XVII. brigade likvidira neprijateljska uporišta na pilani i željezničkoj stanici. Poslije likvidacije uporišta pojačava zasjede bataljona d)[6] XII brigade kao i osiguranje (malim snagama) prema Požegi i Daruvaru na prostoru K. 233, 265, 242, selo Kusonje.

Bataljon d) postavlja zasjedu prema Daruvaru i Siraču i to: Na cesti Pakrac—Daruvar. Prvu zasjedu postavlja na mjestu gdje se cesta račva za Gornji Obrež. Drugu zasjedu postavlja kod sela Ornanovca na prostoru gdje željeznička pruga i cesta idu zajedno. Ova zasjeda na tom prostoru treba da poruši i onesposobi prugu i cestu. Treću zasjedu postavlja u selu Derezi tako da kontroliše puteve i sprječava dolazak neprijatelja iz Badljevine i Sirača. Četvrtu zasjedu postavlja u selu Grahovljanima kod K. 195, koja ima zadatak da spriječi dolazak neprijatelja iz Sirača. Prva i druga zasjeda imaju najteži zadatak, a to je da spriječe dolazak neprijatelja od Badljevine odnosno Daruvara.

XII. Brigadi dodjeliće se dva teška mitraljeza.

2.) XVI. Brigadi:

Bataljon a)[7] poći će od ciglane (cesta Lipik — Daruvar) u pravcu Pakraca i likvidirati uporišta 9) i 10).

Bataljon b)[8] i c)[9] postaviće se na zasjedi na prostoru od reke Sitnice, na mjestu se ona križa sa cestom Lipik — Klisa, pa sve do K. 222. (istočno od sela Japage). Najjača zasjeda treba da se postavi na cesti Lipik — Pakrac kod ciglane. U cilju što uspješnije odbrane ona će vršiti demonstrativan napad na Lipik. Ove zasjede imaju zadatak da spriječe dolazak neprijatelja iz Lipika.

XVI. brigadi dodjeliće se tri teška mitraljeza.

3.) XVII. Brigadi:

Spušta[10] se cestom Daruvar — Pakrac sa Krndije te pored krčevine dolazi u grad i likvidira uporišta 14) 15 i 16). Deo snaga bataljona a) XII. brigade pomoći će ovom bataljonu da likvidira željezničku stanicu.

2 i bataljon
3 II bataljon
4 IV bataljon
5 III bataljon
6 III bataljon
7 III bataljon
8 i 9 I i II bataljon
10 Misli se na I bataljon.

Bataljon b)[11] dolazi iz Prekopakre ulicom pored Češkog doma, prelazi preko pruge i likvidira uporišta 11) 12) i 13),

Bataljon c)[12] pojačan sa jednim bataljonom[13] I. Odreda postavlja zasjedu na prostoru K. 191, 221 s ciljem da spriječi dolazak neprijatelja od Batinjana. Drugu zasjedu postavlja na prostoru K. 191 (Bukovac) (K. 188 selo Klisa gdje hvata vezu sa XVI. brigadom) s ciljem da spriječi dolazak neprijatelja od Lipika i Kukunjevca.

XVII. brigadi dodjeliće se dva teška mitraljeza i 1 bataljon I odreda.

4.) **I. Odredu:**

Bataljon a) dodjeljuje se XVII. Brigadi. Štab bataljona treba da se zajedno sa bataljonom prestavi štabu brigade najdalje do 1. II. 1943. 6 časova ujutro.

Bataljon b)[14] porušiće prugu Banova Jaruga — Pakrac u Brezinskom Lugu i na mjestu diverzije postaviti zasjedu. Drugi deo snaga tog bataljona razrušiće cestu Banova Jaruga — Pakrac na prostoru između Kukunjevca i Gaja.

Štab I. Odreda nalaziće se pri štabu XVII. Brigade

5.) **Mitraljeskoj četi:** Dva teška mitraljeza sa poslugom dodjeliće **XII.** Brigadi.

Tri teška mitraljeza (od kojih jedan treba da bude onaj **sa** tenka) **sa** poslugom dodjeliće se XVI. brigadi.

Jedan teški i 1 laki mitraljez dodjeliće se XVII. Brigadi.

Jedan teški mitraljez sa poslugom ostaće u divizijskoj rezervi.

Kod ovog odjeljenja nalaziće se i komanda Mitraljeske čete, koja treba da se prestavi štabu divizije 1. II. 1943. u 18 časova u selu Kraguj.

6.) Vod za vezu uspostaviće vezu između štaba divizije i štabova **XII. i** XVI. Brigade.

7.) Divizijsku rezervu u snagi jedne čete sa kompletnim naoružanjem daće XII. Brigada.

(III) 8.) **Važna upozorenja:**

a) **Za XII. Brigadu:**

Bataljon a) koji treba da likvidira vladikin dvor nikako ne treba đa se zadržava oko likvidacije bunkera. Treba najbržim putem stići do toga glavnog uporišta i neprijatelja iznenaditi. Manji deo snaga toga bataljona neka priđe likvidaciji bunkera.

b) **za XVI. Brigadu:**

Bataljoni koji drže zasjedu treba da vrše demonstrativan napad na Lipik. Deo snaga koji će napadati Lipik, neka se kreće cestom Pakrac — Lipik sve dok se ne sukobe sa neprijateljem, a ako pri tom budu slabije

11 II bataljon
12 III bataljon
13 I bataljon
14 II bataljon

snage neprijatelja, neka likvidiraju uporište i idu naprijed sve dokle se može.

Bataljon koji ide u grad neka se ne zadržava mnogo oko bolnice, već svom brzinom da se uputi prema uporištu broj 10). Naravno da predhodno mora likvidirati bolnicu.

c) **Za XVII. Brigadu:**

Bataljon a) jednim dijelom svojih snaga treba da likvidira želj. stanicu a glavninom odmah da navali na uporište 14) i 15). Bataljon b) manjim dijelom da očisti bunkere a glavninom najvećom brzinom da pristupi čišćenju uporišta 11) 12) i 13).

9.) Teške mitraljeze u početku iskoristiti za likvidaciju pojedinih uporišta a zatim ih prebaciti na zasjede. Besmisleno bi bilo da to dragocjeno oružje čitavu noć bude izvan dejstva.

10.) Sve zasjede na pruzi treba da poruše prugu na dva mjesta i to na jednom mjestu gdje se nalazi sama zasjeda, i drugu diverziju da naprave na 500—600 metara u pravcu odakle može da nastupi neprijatelj. Ovo je radi toga da posada ako hoće da popravi prugu mora izaći van a s druge strane da sam oklopni vlak ne može neposredno tuči drugove u zasjedi.

11.) Stab XII. Brigade neka pribavi deset goveda koje će divizijska rezerva protjerati kroz šumu na Kalvariji da bi time izazvali eksploziju mina.

(IV.) 1.) Stab divizije nalaziće se na južnoj strani brda Kalvarije, na putu koji vodi iz Pakraca za Kraguj.

2.) Veza između štabova brigada i štaba divizije održavaće se kuririma odnosno telefonom.

3.) Izvještaje slaće štabovi brigada svaka dva sata štabu divizije.

4.) Jedinice XII. brigade koje operišu sa sjeverne strane na cestama Daruvar — Pakrac, Požega — Pakrac, treba da održavaju vezu sa jedinicama XVII. brigade. Jedinice koje operišu na južnoj strani treba da održavaju vezu sa jedinicama XVI. brigade.

5.) XVI. brigada treba da održava vezu sa XII. i XVII. brigadom,

XVII. brigada pak treba da održava vezu sa XII. i XVI. brigadom.

Vezu moraju uspostavljati jedinice, koje operišu uz pomoć patrola.

8.) Vrijeme napada 1. II. 1943. u 23 časa.

7.) Znaci za raspoznavanje za noć 1. II. na 2. II 1943.: »TOPOVI-NASl«

Dnevni znaci za 2. II. 1943.: poziv: horizontalno raširene ruke u stranu, **odziv:** Izdignuta desna ruka iznad glave s puškom u horizontalnom položaju.

8.) Referenti saniteta brigada organizovaće previjališta i evakuaciju ranjenika. Pravac povlačenja ranjenih drugova jest selo Kraguj i Brusnik

XVII. Brigada evakuisaće svoje ranjene drugove pored ciglane, pri čemu ćᵉ j°j pomoći snage XVI. brigade na tome djelu, dok drugove koji napadaju sa sjeverne strane evakuisaće uz pomoć jedinica XII. brigade preko pilane za Kusonje a odatle u Brusnik.

i

9.) Intendant područja[15] uz pomoć intendanata brigada organizovaće evakuaciju plijena, odnosno imovine petokolonaša.

10.) Povlačenje će se izvršiti na osnovu pismenog naređenja. U slučaju da usljed bilo kojih okolnosti pismeno naređenje nebi pravovremeno stiglo do nekih jedinica, štab divizije izdaće to naređenje svjetlosnim raketama, i to izbaciće se u tri maha jedna za drugom crvena i zelena raketa. Da ne bi bilo zabune napominjemo da se naređenje za povlačenje: neće izdati prije 6 sati ujutro 2. II. 1943.

11.) XVII. Brigada povući će se prema naređenju štaba divizije u selo Grahovljani. Zbog toga štab brigade pobrinuće se da se u to selo dobavi hrana.

XVI. Brigada povući će se u Kraguj i Brusnik i Šeovica.

XII. Brigada povući će se u Gornju Sumetlicu, Zabrdske Kričke, Branešci i Ožegovci.

12.) Ovo su opšti pravci povlačenja, koji u toku same borbe mogu biti izmjenjeni.

13.) Poslije povlačenja štab divizije nalaziće se u Komandi Psunjskog područja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar: Komandant:

Jefto Šašić, v. r. M. P. Petar Drapšin, v. r.

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 25/1.

60

1. II 1943.

Pismo Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske svim borcima i rukovodiocima podređenih jedinica uoči napada na neprijateljsko uporište Pakrac.

Dragi drugovi!

Mi smo naš zadatak da udarimo neprijatelja na najosjetljivijem mjestu[1] ispunili u potpunosti. Udarili smo neprijatelja junački i zadali mu na taj način težak udarac na onome mjestu za koje je on mislio, da mu je najsigurnije i da se nikada nećemo usuditi na njega udariti. Treba da smo ponosni što smo izvršili ovu akciju od ogromnog značaja o kojoj govore ne samo narod Jugoslavije, nego će se o njoj istoj govoriti i u zemljama naših saveznika zato, jer smo ovom akcijom i njima ukazali pomoć. Neprijatelj je bjesan u svome nemoćnome bjesu on obasipa naša sela mitraljeskom vatrom i bombama iz aviona.[2] Devet štuka aparata i tri bombardera došlo je protiv nas ima već dva dana. Budimo ponosni što smo

15 Tomo Baien

1 Radi se o uspješnoj akciji D vizi je na rušenju glavne željezničke pruge Beograd Zagreb. Vidi dok. br. 31, 38, 48 i 51.

2 30. i 31. I 1943. bombardirana su sela: Brezovac, Šagovina, Sirinci, Bijela Stijena i Kričke. U Bijeloj Stijeni poginulo je 15 osoba, većinom žena i djece, a u Kiričkama 2 osobe.

dva dana razvedrili nebo iznad naših drugova u Bosni. Mi ćemo se neprijatelju osvetiti i za njegov zločinački postupak, mi ćemo osvetiti poginule **žene** i nevinu djecu novim udarcem.

Zločinci fašisti bombardirajući sela bacili su i nekako ve proglase u kojima nas pozivaju na predaju. Poziva nas baš u onome trenutku kada mu pucaju rebra pod snažnim pritiskom do sada neviđene uništavajuće ofanzive velike Crvene Armije, kada ih naše Divizije i Korpusi tamane po Bosni kada se dižu na ustanak svi narodi porobljene Evrope, a naši saveznici Engleska i Amerika spremaju udar na koji su se obavezali. Mi se smijemo njihovim propustnicama, jer mi evo već ima 20 mjeseci objesili smo naše propustnice na rame i krećemo se po našoj zemlji koju je Hitler htjeo porobiti. Njegova ponuda pokazuje njegovu slabost.

Fašističkim krvnikovim pozivom drzak je. U trenutku kada ga nesmiljenom mržnjom narodnih osvetnika uništavamo i zadajemo mu veoma teške udarce, u tome trenutku on nas poziva na predaju, da mu predamo puške koje smo sa krvi i životima najboljih boraca osvojili. Naš odgovor je jedan: Pobjedničko oružje nepušta se iz ruke, mi smo ga stekli sa krvlju najboljih boraca ne za predaju nego za pobjedu. Još ćemo jednom i to još noćas pokazati Hitlerovskim psima i njihovim slugama što možemo i što hoćemo sa oružjem koje oni traže od nas.

DRUGOVI! jedna pobjeda, pobjeda koja će ostati nezaboravna u istoriji borbe našeg naroda i cijelog antifašističkog bloka u svijetu iza nas je. Ali mi nećemo stati, još noćas krenućemo u novu pobjedu. Postaraćemo se da zadatak, koji je pred nas postavio naš narod i naš Vrhovni Štab: Oteti što više oružja, uništiti što više neprijateljske snage i noćas ispunimo.

Drugovi omladinci! Vi ste naš ponos, vi ste nezadrživi u jurišu to ste pokazali u Orljavcu, Voćinu, Okučanima, Dragaliću i Rajiću. Ovu noć ti omladino naš ponosu budi još bolja. Osveti svoje pale drugove, otmi oružja da snjime naoružaš nove borce.

OMLADINCI BOMBAŠI! Eksplozija Vaših bombi neka uništi svaki pokušaj otpora bande u bunkerskim rupama. Prikradi im se i uništi ih to je tvoj zadatak.

DRUGARICE BORCI! Vi ste odlično položile prijemni ispit ovde **u** Slavoniji. I svama se ponosimo. Ovu noć svojom borbenošću vi ćete podići još više svoj ugled u redovima nepobjedive Narodno Oslobodilačke Vojske.

Nezaboravna je uspomena na drugaricu,[3] koja je junački pala 20 metara pred oklopnim vozom.

DRUGOVI MITRALJEZCI! Vi ćete ispuniti zadatak onako kako ste to naučili. Trudite se, da zaista budete naš ponos i najobljubljeniji borci. Opravdajte povjerenje što Vam je dato u ruke tako dragocjeno oružje.

BOLNIČARI I BOLNIČARKE! Da ste Vi junaci to ste dokazali u zadnjim bitkama, jer pali drugovi bolničari i bolničarke najbolji su dokaz zato.

3 Ana Todorović, poginula kod željezničke stanice Rajić.

Časna je Vaša dužnost a ako i ovaj puta budete hrabri i nesebični u svojoj dužnosti Vas će borci još više zavoljeti, a narod iz čijih su redova nikli ti borci biti će Vam zahvalan.

DESETARI I VODNICI! Vi ste najveći zalog pobjede. Vi ste temelj komandnoga kadra. Rukovodite desetinom i vodom, nedajte da Vam se raspu. Treba da imate pregled preko svakog borca i da zaista snjime upravljate. Ispunite ono što se od Vas očekuje.

DRUGOVI BORCI, KOMANDIRI, KOMANDANTI I POLITIČKI KOMESARI.

Neprijatelj misli sistemom bunkera i utvrda zadržati slamanje ropskoga lanca koji steže našu zemlju i naš porobljeni narod. Granica slobode za sve narode naše zemlje na bunkerima je, razbijajući bunkere mi razbijamo lance, koji stežu naš porobljeni narod. Razbite ta utvrđenja u borbi za slobodu Hrvatskog i Srpskog naroda za novu narodnu vlast, za sretniju budućnost ovoga i budućih pokoljenja.

U najtežim trenutcima sjetite se uzvišenih ciljeva za koje se rni borimo to će Vam dati snage i smjelosti, da uništite one koji su uzrok svoj nedaći i svemu zlu.

BORCI, KOMANDIRI, KOMANDANTI I POLITIČKI KOMESARI IV. DIVIZIJE!

Naš je zadatak onaj koji je pred nas postavio Vrhovni Štab i naš Vrhovni komandant drug Tito: Uništiti neprijatelja, osvojiti novo oružje i municiju, osloboditi svoj narod i svoju porobljenu domovinu. Nama treba još mnogo oružja. Svakoj desetini potreban je puškomitraljez, svakoj Brigadi potrebna je mitraljeska četa. Ovu noć nam se daje prilika da se ojačamo automatskim oružjem.

ŽIVJELI BORCI IV. DIVIZIJE, KOJI SU SMJELO ZADALI UDARCE OKUPATORU I NJEGOVIM SLUGAMA NA NAJOSJETLJIVIJEM MJESTU, NA PRUZI ZAGREB—BEOGRAD!

SMJELO NAPRED U BORBU ZA NOVO ORUŽJE I MUNICIJU SVAKOJ DESETINI PUŠKOMITRALJEZ!

TRAŽIMO OSVETU ZA BOMBARDIRANA SELA I POGINULE ŽRTVE NEVINIH ŽENA I DJECE!

ŽIVIO VRHOVNI KOMANDANT NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE, NAŠ DRUG TITO!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Jefto Sašić, v. r.

Komandant:
Petar Drapšin, v. r.

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 22/1.

61

1. II 1943.

Dopis Uprave pogona Petrolej DD u Zagrebu savjetniku Njemačkog poslanstva o stanju radova na proizvodnji i istraživanju nafte u pogonu Gojiio poslije partizanskog napada u septembru 1942. godine. U **izvještaju se ističe da se proizvodnja u II polugoditšu 1942. god. znatno povećala poslije izvršenih popravaka i primjene novih metoda eksploatacije, ali nisu izvedena nova bušenja, jer se izvori nalaze izvan zona koje štiti vojska.**

Auf Ihre Schreiben vom 14. 2. 1942 und vom 27. I. 1943. bezügliches des Standes der Förder — und Aufschlussarbeiten auf unserem Erdölbetrieb Gojlo geben wir Ihnen nachfolgendes bekannt:

In den Monaten Oktober — Dezember 1942 und Januar 1943 wurde der Betrieb Gojlo wieder aufgebaut. Mit sehr beschränktem Fachpersonal wurden auch die zerstörten Sonden wieder hergestellt, nachdem zuvor die dazu nötigen Förderanlagen wieder repariert bezw. neu hergestellt wurden.

Neubohrungen konnten bis jetzt noch keine niedergebracht werden, da die Bohrpunkte ausserhalb der durch Militär geschützten Zonen liegen. — Es werden zur Zeit vom kroatischen Militär Erweiterungsbauten der Verteidigungsanlagen auf geführt, so dass damit gerechnet werden kann, in Kürze mit den Neubohrungen beginnen zu können.

Die Produktion aus den alten Bohrungen konnte vermittels neuartiger Förderungs- und Reinigungsmethoden gegenüber derjenigen aus der Zeit vor dem Partisanenüberfall[1] wesentlich gesteigert werden. Dazu ist noch zu bemerken, dass es bis jetzt noch nicht gelang, die sehr gute Sonde G 6 wieder in Betrieb zu setzen.

Im Einzelnen ist die Förderung im II-ten Halbjahr 1942 die folgende:

Juli	850,8	to
August	1178,8	„
September	389,7	„(Partisanenüberfall)
Oktober	560,8	„
November	1123,5	„
Dezember	1808,6	„

Die Gesamtproduktion im II-ten Halbjahr 1942 betrug:
5.912,4 to gegenüber 3.753,6 to im I. Halbjahr.
Im Januar 1943 betrug die Produktion
1508,7 Tonnen.

Heil Hitler
PETROLER D. D.
Potpis nečitljiv

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 22/11.

1 Napad na Gojilo izvršen je 6. IX 1942. god. Vidi ?>Građa«, knj. III, dok. br. 14, str. 31—33.

62

1. II 1943.

Dopis Štaba III operativne zone NOV i PO Hrvatske Stabu IV bataljona III odreda o potrebi grupisanja postojećih snaga, mobilizacije novih boraca, održavanja diverzantskog kursa, formiranja gerilskih grupa i voda za vezu.

Primili smo pismo druga Steve[1] člana Povjerenstva CK KPH za Slavoniju i Srem na koga mu odgovaramo sledeće:

1.) Jedan od osnovnih Vaših propusta je taj što još uvijek ne operirate sa čitavim bataljonom kao jednom cjelinom. Nepravilno je što držite čete rastepene i po manjim grupicama. To je baš ono što neprijatelj želi. Ovako male grupe on vrlo lako napada te im nanosi znatne gubitke, a ponekad ih i uništava. S druge strane opet Vama je teško voditi kontrolu i nadzor nad tim jedinicama, a isto tako i razvijati sistematski i politički rad. Ovakove male grupe ostavljene bez jake kontrole obično padaju u potpuni nerad. Aljkavost, nedisciplina, pijančevanje i sve ostale nezgodne pojave vrlo često se pojavljuju u takovim jedinicama.

Za to po primitku ovoga dopisa smjesta pristupe sakupljanju snaga i od tih snaga sa kojima raspolažete formirajte jedan odred s dva manja bataljona koji će stalno zajednički operirati kao jedinstvena operativna jedinica. Na teritoriji na koji ne budu mogle dostizati operativne snage Odreda uputite nekoliko manjih partizanskih grupa koje će odlaziti duboko u neprijateljsku pozadinu te tamo vršiti diverzije i sabotaže, te održavati mitinge, rasturati propagandni materijal i mobilisati nove ljude za partizane.

2.) Iz pisma druga Steve vidimo da kod Vas postoje »profesionalni« partizani i po selima formirane mjesne partizanske desetine, vodovi, pa čak negdje i čete koje su vrlo slabo ili nikako naoružane. Ove nenaoružane grupe smatraju se kao »klica« pozadinske vojne vlasti. Prije svega naziv profesionalnih partizana nije sretno izabran i u buduće se nesmije upotrebljavati, a ne naoružane desetine i vodovi po selima nisu nikakova klica pozadinske vojne vlasti, nego su to rezervne desetine, vodovi i čete koje nam služe kao mobilizacijska rezerva. Pravilno je što se tima desetinama i vodovima postavili rukovodeći komandni kadar. Potrebno je da uz vodnike i komandire te rezervne jedinice imaju i politički odgovorne drugove koji će sa njima obrađivati sav naš propagandni materijal i upoznavati ih sa ciljevima Narodno-Oslobodilačke borbe. Od tih snaga mogu se formirati posebne udarne grupe koje za zadatak imaju da likvidiraju špijune, istaknute ustaške i četničke vođe, zatim da kidaju t. t. veze, ruše pruge, mostove, a zatim da napadaju manje općine, pale arhivu, a novac da plijene itd.

Da bi Vam bilo jasno kako se organizuje pozadinska vlast šaljemo Vam jedan primjerak »Organizacija Narodne Vlasti na slobodnim teritorijama«.

X Josip Hrnčević

3.) Po primitku ovoga dopisa uputite 10—15 drugova dobrih boraca na vojno politički kurs u Stab III. Operativne Zone. Drugovi treba da budu dobro obučeni. Sa sobom da ponesu ranac, ćebe, jedan par veša, porciju i sav ostali pribor koji im je potreban.

4.) Upućujemo Vam druga Zivka- koga treba da pomognete da kod Vas organizuje i održi partizansko-diverzantski kurs. On treba da osposobi jednoga ili dvojicu drugova koji će i dalje kod Vas držati stalno ovakove kurseve.

5.) Da bi što bolje funkcionisala veza između nas i Vas po primitku ovoga dopisa odmah formirajte vod za vezu i uputite ga na uspostavljanje veza sa Slavonijom. Taj vod bi trebao da uspostavi relejne stanice od Vas do nas. Mi ćemo sa naše strane učiniti sve što bude bilo moguće da tu vezu uspostavimo i što bolje učvrstimo. Uopće potrebno je da pri štabu Vašeg Odreda postoji oficir za vezu koji će organizirati vezu sa Bosnom, Srbijom, Vojvodinom i sa nama. O učinjenom po ovoj stvari izvjestite nas.

6.) Nastojte da mobilisane drugove, a koji nemaju oružja upućujete u Bosnu u Stab našeg III. Odreda odnosno VI. Udarne Brigade. Drugove koji su iz sela koja su bliže k nama upućujte do nas. Mi ćemo ih primiti neograničen broj.

7.) Sto se tiče prelaza Vaših snaga u Bosnu kod toga se trebate u buduće rukovoditi po ovom: Vaš sektor nesmijete napuštati do krajnje nužde, t. j. dok ne zaprijeti Vašim snagama potpuno uništenje. U slučaja napuštanja sektora potrebno je mobilizirati sve istaknute političke radnike na terenu i ostale naše dobre povjerljive ljude kako bi sačuvali naše kadrove. No do ovoga mislimo da neće kod Vas doći.

Kod Vas se nepravilno gleda na pitanje žrtava. Gdje je borbe tu mora biti i žrtava.Samo što je kod Vas jedna vrlo nezgodna pojava da Vam ljudi padaju ovako rascjepkani dok stime ne postižete nikakove vojničke rezultate. Žrtve nisu strašne samo onda, ako iza njih stoje krupni vojnički rezultati. Kod nas je broj žrtava nesrazmjerno veći, ali to svi borci sa razumjevanjem primaju, jer vide velike vojničke uspjehe. Da ne govorimo o žrtvama u Bosni, Lici i Kordunu.

Sada ćemo Vas ukratko upoznati sa stanjem kod nas: Prije izvjesnog vremena formirali smo IV. Diviziju N.O.V. Hrvatske[3] u koju su ušle naša XII., XVI. i XVII. Narodno-Oslobodilačka Brigada. U zadnje vrijeme imali smo nekoliko krupnih akcija. Napadali smo Slatinu.[4] Oslobodili smo Orahovicu,[5] Slatinski Drenovac, Kamensko,[6] Orljavac[7] i Voćin (po drugi put).[8] Naročito tešku borbu smo imali kod ponovnog osvajanja Voćina koja se je vodila 6 dana bez prekida. U svim tim borbama dobili smo 1.077 pušaka, 78 puškomitraljeza, 9 teških mitraljeza, 6 minobacača, oko 300.000 metaka, zarobili smo 3 potpuno ispravne radio-stanice. Ubijeno

2 Zivko Kovačević
3 Vidi dok. br. 4(h
4 Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 185, str. 488—484.
5 Isto, dok. br. 210, str. 537—539.
6 i 7 Isto, dok. br. 216, str. 551—555.
8 Vidi dok. br. 7, 23, 28 i 41.

je i zarobljeno preko 1.000 neprijateljskih vojnika i oficira. Među zarobljenima je i čuveni bojnik Stanković. Uništena su i dva neprijateljska tenka. Naši gubitci u tim bojevima iznose oko 100 mrtvih i 150 ranjenih. Zadnjih dana naša Divizija napadala je na glavnu prugu u dužini od 25 km. od Nove Gradiške do Novske. Saobraćaj je bio prekinut nekoliko dana. U tim borbama zarobili smo 107 Nijemaca, ustaša legionara i domobrana, a preko 120 ih je poginulo (od toga najviše Nijemaca).

Imademo formirane Komande Područja[9] i sada je kod nas mobilizacija u punom jeku. Sada se u našim mobilizacionim centrima nalazi oko 700—800 mobilisanih boraca koji stupaju u našu vojsku. Nalazimo se i pred izbornom kampanjom te ćemo kroz kratko vrijeme provesti prve naše slobodne izbore. Naše diverzantske grupe u zadnje vrijeme digle su 9 neprijateljskih vlakova. Bilo bi dobro kada bi mogli da dođete do radio-stanice te da uspostavimo radio-vezu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: Komandant:

Napomena: Dokumenat nije potpisan.
Kopija originala u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 55/1.

63

1. II 1943.

Izvještaj zamjenika političkog komesara XVI brigade IV divizije NOV i PO Hrvatske Centralnom komitetu KPH o organizacionom stanju i radu partijske i skojevske organizacije u Brigadi, o političkom i kulturno-prosvjetnom radu boraca i o uspjehu održanih sastanaka, konferencija i mitinga u selima kroz koje je Brigada prolazila.

1.) Politički izvještaj:

Sve dosadašnje direktive po pitanju stvaranja Divizije, AVNOJ i samih izbora za NOO ponovno su podvučene. Isto tako ukazano je na ofenzivu koja se vrši na naš slobodni teritorij, ukazana je politička važnost toga jer neprijatelj u stvari želi da uništi naše narodno predstavništvo koje se smjestilo u oslobođenom Bihaću. Tu je istaknuta važnost naše akcije na glavnu prugu, a zbog važnosti te same pruge navlačimo velike neprijateljske snage na sebe. Ukazano je na veliku Sovjetsku ofanzivu, a uz nju na sve veće angažovanje Engleske u ratu. Također je prikazano sve veće i uspješnije raskrinkavanje izdajničke jugoslavenske vlade u Londonu, dok sa druge strane sve veća popularizacija naše narodno-oslobodilačke borbe, ne samo u našoj zemlji već i daleko od njenih granica čak u Americi. Podvučene su rezolucije naših iseljenika u Americi u kojima se pozdravlja naš Vrhovni Stab i Komandant drug Tito. U svim tim stvarima govoreno je na mitinzima koji su održavani u svim selima kroz koja smo prolazili.

9 Psunj skog i Papučko-krnclijskog.

2.) **Organizaciono pitanje.**

Naša Brigada broji sa štabovima, intendanturom i bolničkom četom 763 partizana.

Članova K. P. za cijelu Brigadu imade 95.

Kandidata imade 61.

Od prošlog izvještaja primljeno je 14 novih članova u K. P.

Od prošlog broja partijaca koji je iznašao 84 poginuo je jedan član K. P. komandir čete, dok su 2 člana K. P. komesari četa prekomandovani.

Osim gore navedenoga broja imademo još u bolnici 6 članova K. P. koji su ranjeni. Među njima nalazi se i 1 komandir čete te zamjenik komandanta bataljona.

Rad u jedinicama odvija se onako kako je označeno u prvom izvještaju. Opaža se izvjestan napredak kod samih jedinica što se je naročito vidjelo u sprovođenju direktiva.

U dosadašnjim borbama koje su bile teške, i odvijale se pod gotovo novim uslovima partijci su se dobro pokazali. Oni su prije same akcije vršili intenzivnu pripremu sa partizanima ukazujući im na nužnost što jačeg i uspješnijeg udaranja neprijatelja u sadašnjem momentu, kada se vrši ofanziva na našu slobodnu teritoriju. Poslije svake akcije održavaju se partijski sastanci na kojima se pretresa sam tok akcije kao i nedostaci koji su činjeni u istoj. Tu se odmah na temelju prikupljenih iskustava određuje kako će se istupati na drugim akcijama. Poslije partijskih sastanaka, održavaju se četni sastanci na kojima se pred partizanima ukazuju dobre i loše strane učinjene u samoj akciji. Na tim sastancima istupaju najviše partijci koji su se na partijskim sastancima pripremili za iste. U borbama su se dobro pokazali i kandidati K. P. od kojih je i nekoliko poginulo.

Sektaštvo po primanju novih članova u K. P. prebrođeno je u I. i II. bataljonu, dok u III bataljonu koji je najslabiji po partijcima (11 čl.) još nije, jer isti nije dosad još nikoga primio novoga u članstvo K. P. Međutim poduzeti su koraci da se tom bataljonu pruži čim prije pomoć.

3.) **Političko prosvjetni rad.**

Prem se političko-prosvjetnom radu sada posvećuje mnogo više pažnje, on je još uvijek prilično slab. Sam rad nije još proširen na partizane, tako da bi pojedine probleme Narodno-oslobodilačke borbe jedan dobar dio partizana slabo shvaćao, a ima čak i slučajeva da ih i nekoji partijci neznaju. To stanje će se popraviti što češćim održavanjem političkih časova.

4.) **Rad po vojnim pitanjima.**

Članovi K. P. pripremaju partizane i oduševljavaju ih za borbu prije svake akcije. Oni rade na podizanju borbenog duha i učvršćenja discipline svojim vlastitim primjerima. Članovi K. P. pripremaju partizane na izdržavanju najvećih napora u maršu i borbi i suzbijaju kod njih sve pojave panikerstva. Oni ih stalno bodre prikazujući im herojske slučajeve narodnih boraca u drugim krajevima naše zemlje kao i van nje na primjer u Rusiji, Kini i t. d.

tab
XVI.Brigada N.O.V.H.
dana 1.II.1943 g.

Centralnom Komitetu Komunističke Partije
Hrvatske

Izvještaj o radu partije XVI.Brigade.

1.)Politički izvještaji

Sve dosadašnje direktive je pitanju stvaranja Divizije, AVNOJ i samih izbora za NOO ponovno su podvučene.Isto tako ukazano je na ofenzivu koja se vrši na naš oslobodjeni teritorij, ukazana je politička važnost toga jer neprijatelj u stvari želi da uništix naše narodno predstavništvo koje se je ojačalo u oslobodjenom Bihaću.Tu je istaknuta važnost naše akcijr na glavnu prugu, a zbog važnosti te same pruge navlačimo velike neprijateljske snage na sebe. Ukazano je na veliku Sovjetsku ofanzivu, a uz nju na sve veće angažovanje Engleske u ratu.Tekodjer je prikazano sve veće i uspješnije raskrinkavanje izdajničke jugoslavenske vlade u Londonu, dok sa druge strane sve veća popularizacija naše narodno-oslobodilačke borbe, ne samo u našoj zemlji već i daleko od njenih granica čak u Americi. Podvučene su rezolucije naših iseljenika u Americi u kojima se pozdravlja naš Vrhovni Štab i Komandant drug Tito.U svim tim stvarima govoreno je na mitinzima koji su održavani u svim selima kroz koja smo pro azili.

2.)Organizaciono pitanje.

Naša Brigada broji sa štabovima, intendanturom i bolničkomx četom 763 partizana.

Članova K.P. na cijelu Brigadu imade 95.
Kandidata imade 61.

Od prošlog izvještaja primljeno je 14 novih članova u K.P.

Od prošlog broja partijaca koji je iznašao 84 poginuo je jedan član K.P.komandir čete, dok su 2 člana K.P. komesari četa prokomandovani.

Odim gore navedenoga broja imademo još u bolnici 6 članova K.P. koji su ranjeni. Medju njima nalazi se 1 komandir čete te zamjenik komandanta bataljona.

Rad u jedinicama odvija se onako kako je označeno u prvom izvještaju. Opaža se izvjestan napredak kod samih jedinica što se je naročito vidjelo u sprovodjenju direktiva.

U dosadašnjim borbama koje su bile teške, i odvijale se pod gotovo novim uslovima partijci su se dobro pokazali.Oni su prije same akcije vršili intenzivnu pripremu sa partizanima ukazujući im na nužnost što jačeg i uspješnijeg udaranja neprijatelja u sadašnjem momentu, kada se vrši ofanziva na našu slobodnu teritoriju. Poslije svake akcije održavaju se partijski sastanci na kojima se pretresa sam tok akcije kao i nedostatci koji su učinjeni u istoj. Tu se odmah na temelju prikupljenih iskustava odredjuje kako će se istupati na drugim akcijama. Poslije partijskih sastanaka, održavaju se četni sastanci na kojima se pred partizanima ukazuju dobre i loše strane učinjene u samoj akciji. Na tim sastancima istupaju najviše partijci koji sukx se na partijskim sastancima pripremili za isto. U borbama su se dobro pokazali i kandidati K.P.od kojih je i nekoliko poginulo.

Sektaštvo po primanju novih članova u K.P. prebrodjeno je u I. i III. bataljonu, dok u III bataljonu koji je najslabiji po partijcima (11 čl.) još nije, jer isti nije dosad još nikoga primio novoga u članstvo K.P.xxx Medjutim poduzeti su koraci da se tom bataljonu pruži čim prije pomoć.

3.)Političko prosvetni rad.

Prem se političko-prosvetnom radu sada posvećuje mnogo više pažnje, on je još uvijek prilično slab. Sam rad nije još proširen na partizane, tako da bi pojedine probleme Narodno-oslobodilačke borbe jedan dobar dio partizana slabo svaćao, a ima čak i slučajeva da ih i nekoji partijci nznaju. To stanje će se popraviti što češćim održavanjem političkih časova.

4.)Rad po vojnim pitanjima.

Članovi K.P.pripremaju partizane i oduševljavaju ih za borbu prije svake akcije. Oni rade na podizanju borbenog duha i učvršćanja discipline svojim vlastitim primjerima.Članovi K.P.pripremaju partizane na izdržavanje najvećih napora u maršu i borbi i suzbijaju kod njih sve pojave punikerstva.Oni ih stalno bodre prikazujući im herojske slučajeve narodnih boraca u drugim krajevima naše zemlje kao i van nje na primjer u Rusiji, Kini i t.d.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 63

5.) **Rad po Skoju.**

Skoj u našoj Brigadi sve se više razvija i obećaje vrlo mnogo. Skojevci su se u dosadašnjim borbama pokazali kao najbolji borci. Od svih poginulih u brigadi 3/4 su Skojevci. Naročito su uposleni u kulturno-prosvjetnom radu i pisanju parola po kućama. K radu oko svoje izgradnje Skojevci pristupaju sa puno volje i ljubavi što obećaje da će se nivo njihove političke svijesti koji je sada vrlo nizak u najskorije vrijeme podignuti. Inače manjka dosta materijala za sam rad Skoja.

U brigadi imade sada 186 članova Skoja.

6.) Političko-prosvjetni rad u četama i na terenu.

Radi svoje izgradnje partijske organizacije po četama proučavaju Historiju S. K. P. (b). 12 uslova boljševizma, Dimitrov »o kadrovima« i razni drugi stariji kao i najnoviji materijal. Svi proglasi CK obvezatno se odmah proučavaju. Pismo CK »Rad Partije u vojsci« proučeno je u svim jedinicama. Također se proučava materijal sa partijskog savjetovanja u Slavoniji[1]. Samoga materijala[2] za proučavanje još nemamo u dovoljnoj količini. U svim bataljonima i četama održane su uz učešće našeg Agitpropa usmene novine na kojima se uz ostalo govorilo o značaju LLL. U svim selima kroz koja smo prolazili održavani su sastanci sa NOO, SMG, i AFŽ, a gdje su postojale partijske organizacije i Skoj, također i sa njima. Na svim tim sastancima uz ostalo govorilo se najviše o budućim izborima za NOO. Mitinzi su održani u sledećim selima: Koturići, Tisovac, Popovci, Orljavac, Gornja Sumetlica, Jakovci, Prgomelj, Kričke, Gornja Šagovina, Sirinci, Čaprginci, Smrtić, Ratkovci i Trnakovac.

U svakom bataljonu odnosno četi organiziran je analfabetski tečaj. Rezultati mi još za sada nisu poznati, ali ima već drugova u Brigadi koji su se naučili čitati i pisati.

7.) Agitprop.

Naš Agitprop je još uvijek slab prem se je malo povećao. Manjkaju mu tehnička pomagala što prilično koči sam rad. Inače su organizirani pjevački zborovi po bataljonima. Izdane su zidne novine br. 2 koje su u glavnom posvećene voćinskoj akciji. Na velikim komadima papira izrađene su izborne parole koje se izlažu po selima. Također su izrađene slike i parole za mobilizaciju. Rezultati pojedinih naših većih akcija također se na velikim komadima papira izlažu po selima. Sada će izaći zidne novine posvećene samim izborima. Rukovođenja na analfabetskim tečajevima preuzeti će također Agitprop. Na usmenim novinama sudjeluje uvijek naš Agitprop sa prigodnim recitacijama, pjesmom i vrapcem. Uopće rad na prosvetnom polju zauzima sve veći zamah.

1 Savjetovanje je održano 25—27. XII 1942. Sve partijske organizacije dobile su radi proučavanja Okružnicu sa zaključcima savjetovanja. Vidi »Građa«, knj III, dok. br. 217, str. 555—567.

2 O navedenim materijalima, koji su se proučavali u Brigadi redakcija je dala objašnjenja u dok. br. 33.

8.) Razno.

U Brigadi imade oko 100 drugarica koje su u glavnom dobri borci i ne zaostaju gotovo ništa za drugovima. Između drugova i drugarica vlada pravilan odnos, na kojega se pazi i sa strane Partije.

Četničkih ili bilo kakovih drugih tendenca za sada u našoj brigadi nema.

9.) Rad bataljonskih biroa.

Bataljonski biroi k'oji su do sada bili dosta kruti, neelastični u rukovođenju jedinicama i bez samoinicijative, pokazuju u zadnje vrijeme da se već prilično snalaze u svojim ulogama. Poslednje direktive prenijeli su prilično i kontrolirali su njihovo ostvarenje. Samo stanje u štabovima popravilo se baš samim čvršćim stavom sekretara bataljonskog biroa. Inače sama pomoć četnim ćelijama još nije dovoljna, prem sekretari bataljonskih biroa obilaze sve jedinice i davaju im uputstva. Još uvijek neznaju davati dovoljno detaljno i konkretno razna uputstva, to je neophodno potrebno zbog vrlo niskog nivoa izgrađenosti većine članova jedinice.

Zamjenik politkomesara:
iv/r ^ i TU 1
MUtaK Vlado.

Original u IHRP, Zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 3/1.

64

1. II 1943.

Dopis referenta saniteta XII NO brigade IV divizije Komandi Psunjskog područja kojim se traži sprovodenje izolacije vojnih i civilnih lica u nekim selima područja radi suzbijanja epidemije trbušnog tifusa.

Kako se naša brigada nalazi momentano na sektoru u kome vlada epidemija trbušnog tifusa, tj. sela Kraguj, Seovica, i Brusnik puna su bolesnika, a ne samo to nego u Kraguju ima i smrtnih slučajeva.

Koliko sam saznao pred izvjesno vrijeme provela je banda navodno cijepljenje protiv tifusa, a kad tamo provela je zarazu, tj. time želi oslabiti **a) našu** udarnu snagu, b) našu teritoriju učiniti nesposobnom za svako slobodno kretanje.

Prema svemu tome treba što hitnije provesti strogu izolaciju tih sela **tj. zabraniti svaki ulazak i izlazak svih civilnih lica i vojnih u i iz sela.** K **tome** ne dozvoliti nikakova bolovanja i dopuste na ovome sektoru. To **su mjere** prve i najhitnije, a koje se moraju sprovesti da se očuva naša **pozadina.**

O samim zdravstvenim mjerama, koje će se provesti u tim mjestima daće Načelnik saniteta naše Zone[1] potrebna naređenja.

Smrt fašizmu — Sloboda Narodu!

Kučišec Anđelko
(Stojan)

Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 25/1.
Original u VII, Bgd.

1 Grujica Zarković

65

2. II 1943.

Naredba Štaba Ili **operativne zone NOV i PO Hrvatske Štabu** IV **divizije, štabovima odreda i komandama područja za hapšenje iz neprijateljske pozadine stručnog osoblja zdravstvene, upravne, saobraćajne i poštanske službe u cilju ometanja normalnog rada ovih službi.**

Usled novo-nastale situacije potrebno je da se odmah preduzmu sledeće mjere:

1.) Sve naše borbene jedinice, kao i Komande Područja dužne su u buduće hapsiti, odnosno zarobljavati sve doktore, medicinare, kvalifikovano bolničko osoblje i apotekare. Pri tome se ne treba rukovoditi da li su to sve naši simpatizeri ili ne.

2.) Skreće se pažnja svim našim borbenim jedinicama da u buduće sve zapljenjene maske protiv bojnih otrova dostavljaju Štabu zone. Ne smije se više dozvoliti da se zapljenjene maske uništavaju, kao što je to bio ranije slučaj. Neprijatelj se nalazi u krajnje kritičnom položaju, i on će u svom zadnjem ropcu se vjerojatno poslužiti i bojnim otrovima. Radi toga se skreće pažnja svim odgovornim drugovima da ovu stvar shvate kao ozbiljnu i da se prema tome tako ravnaju.

3.) Naše će jedinice u buduće hapsiti i upućivati u naše radne logore sve željezničare, finance, kao i kvalifikovano poštansko osoblje (telefonisti i telegrafisti). Ovime ćemo neprijatelju nanijeti osjetan udarac na njegovoj poštanskoj i saobraćajnoj službi. Skrećemo pažnju da treba hapsiti **prvenstveno** kvalifikovane saobraćaj ce, a naročito ložače i mašinovođe.

4.) Kod štaba zone osnovan je prosvjetni odbor koji ima zadatak **da** organizira školske, analfabetske tečajeve i kulturno-prosvetna predavanja na našem oslobođenom teritoriju. U tu svrhu biće nam potrebno mnogo školskog materijala (tablice, bilježnice, pisanke, bukvari, olovke, **krede** i t. **d.),** to se naređuje svim našim jedinicama da u buduće sav **školski** materijal koji se zapleni u akcijama upućuju najbližim komandama **područja.**

5.) Pošto svakim danom rastu potrebe naše vojske, to **su svakim** danom potrebna i veća novčana sredstva za njezino izdržavanje. **Naređuje** se svima našim jedinicama da ovo imaju u vidu. Ovo je potrebno **učiniti** najhitnije. Zaplenjeni novac dostavite ovom štabu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Marijan Stilinović

Komandant:
Bogdan Crnobrnja

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 29/1.

2. II 1943. 66

Naredba Štaba III operativne zone NOV i PO Hrvatske Štabu I odreda za koncentriranje snaga Odreda na sektoru Ožegovci—Koturić radi formiranja XVIII NO brigade.

Radi formiranja naše nove XVIII. N. O. Brigade[1] javiće se u Štab Zone Komandant Odreda[2], politkomesar[3] i njihovi zamjenici[4] na dan 9. ov. **mj.** prije podne. Odred treba da bude sav skoncentrisan i da se u to vrijeme nalazi na sektoru Ožegovci — Koturić.

U sastav Odreda pozovite i Bilogorsku četu[5]. Mi ćemo ju također još danas pozvati i ona će već 8. o. mj. biti u Gornjim Borcima.

Odluku o formiranju Brigade zasada treba držati povjerljivo. Borcima se treba samo kazati da je pokret radi vrlo važne stvari. —

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politkomesara: Duško'[1]

Komandant: Bogdan Crnobrnja

Original u VII, Bgd
Fotokopija u HIS, Slav Brod, K 21/1.

3. II 1943. 67

Uputstva Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske štabovima podređenih jedinica za provođenje organizirane vojne djelatnosti i osiguranja od iznenadnih neprijateljskih napada.

U toku posljednjih borbi[1] u našim jedinicama pojavili su se mnogi nedostaci, koje moramo hitno otkloniti, jer postoji ozbiljna opasnost da ti nedostaci dovedu do labavljenja discipline, slabljenja organizacije, što bi imalo za posljedicu onesposobi javan je jedinica za borbu pa čak i njihovo razbijanje.

Da bismo otklonili te nedostatke, mi smo napisali članak »Zadatak broj l«[2]. Mnogi drugovi komandanti nisu proučili taj članak, a što je najgore, nisu obratili pažnju na uputstva druga Tita, koja smo mi u tome članku naveli, a koja se odnose na djelovanje jedinica Narodno-Oslobodilačke Vojske.

Evo nekih činjenica, koje navodimo:

1) Prvi put imali smo slučaj da je banda napala nas po noći[3] i drugo nije se dala zaplašiti udarcima koje su im naneli naši drugovi u prvim naletima. Naši drugovi su sasvim isključili ovu mogućnost, usljed čega su bili jako iznenađeni 1. II. 1943. kada je banda u 3 sata posle ponoči

1 Brigada je formirana u selu Mijači 11. II 1943. god. od jedinica I i II odreda III operativne zone. Za komandanta Brigade imenovan je Uroš Popara, a za politkomesara Milan Tomić.
2 Uroš popara
3 Duka Balenović
4 Tada je zamjenik komandanta Odreda bio Nikola Miljanović, a zamjenik politkomesara Franjo Bajt.
5 Vidi dok. br. 4, objašnjenje 5 i dok. br. 105.
6 Dušan Brkić
1 Misli se na borbe prilikom vršenja diverzija na glavnoj željezničkoj pruzi i prilikom napada na Pakrac. Vidi dok. br. 48, 51, 59 i 60.
2 Vidi dok. br. 55.
3 Noću uoči 1. veljače kod Donjeg Caglića tri bojne IV gorskog zdruga napale su II bataljon XVII NO brigade.

napala iznenadno na naše drugove. Pri tome neki vodovi pa i Čete bili su razbijeni. Sta pokazuje ova činjenica? Ova činjenica pokazuje da naši drugovi vodnici, desetari a i komandiri četa još nisu osposobljeni kao rukovodioci, da još nemaju dovoljno vojničke vještine i autoriteta, da se snađu odnosno da gospodare situacijom u takvim trenutcima. S druge strane to je dokaz da štabovi bataljona ne preduzimaju mjere bezbednosti. Zaboravljaju da se nalazimo u ratu sa fašističkom zveri, koja pred svoju smrt postaje sve bješnja. Prema tome jedno od prvih zadaća u vezi sa raznim iznenađenjem neprijatelj jeste da se osposobe vodnici i desetari i da im se podigne autoritet do te mjere da oni mogu da komandu ju i naređuju, kao i da štabovi brigada prokontrolišu kakve su mjere obezbeđenja preduzeli štabovi bataljona. U slučajevima kada nas neprijatelj napadne, mora se odmah prelaziti u protiv napad, jer to je najbolja odbrana. Štabovi bataljona nikako se nesmiju povući sa svog mjesta a da prethodno ne napadnu neprijatelja. Pri tome neka biraju jednu od neprijateljskih kolona. Stab divizije će svakom prilikom tražiti izvještaj po ovome.

Za svako iznenađenje, koje neprijatelj priredi našim jedinicama biće odgovorni štabovi brigada.

2.) Štabovi brigada ne drže svoje brigade čvrsto u rukama. Između pojedinih jedinica nema veze i dešavalo se da neprijatelj razdvaja jedinice brigada, tako da po čitav dan štab brigade nije mogao da uspostavi vezu. Jasno je da u ovakvim situacijama koje su najnezgodnije štab nikad nije mogao računati sa čitavim snagama svoje brigade. Zbog toga mogućnost da se nanese poraz neprijatelju nisu bile dovoljno korištene. Ovaj nedostatak nameće nam dvostruki zadatak:

a) štabovi brigada uvijek moraju predvidjeti da će se morati povlačiti sa jednog mjesta na drugo i treba unaprijed da predvidi pravce pojedinih bataljona tako da brigada nikad ne bude rasuta na velikom prostoru nego uvijek na okupu.
b) S druge strane pak šabovi bataljona moraju više voditi računa o sigurnoj vezi sa štabom svoje brigade, a isto tako moraju voditi više računa o međusobnoj vezi pojedinih bataljona.

3.) Štabovi brigada nisu pokazali dovoljno samoinicijative da bi u okviru svoje brigade, na sektoru na kojem se nalaze izvršavali samostalne akcije. Razumljivo je da je slaba inicijativa štabova brigada imala za posljedicu slabu inicijativu štabova bataljona. Zbog toga u buduće svaki štab brigade odnosno bataljona čim dođe na neki sektor moraće podnijeti izvještaj štabu divizije o akcijama koje je moguće vršiti na sektoru gdje se nalazi brigada, kao i konkretne predloge za njihovo izvršenje. Znači da štabovi brigada moraju u mnogo većoj mjeri razviti svoju samostalnu operativnu službu i djelatnost. Po ovim pitanjima donekle je zadovoljio štab XII. i XVI. brigade.

4.) Sasvim je bila slaba veza između štabova bataljona pojedinih brigada a da ne govorimo o još goroj vezi između štabova bataljona dviju brigada. Usljed toga se dešavalo da jedan bataljon vodi krvavu borbu sa neprijateljem a drugi da za to vrijeme u neposrednoj blizini se odmara ili je na položaju ali sasvim pasivan.

Zbog toga u buduće štabovi brigada izdaće naređenje štabovima bataljona da čim dođe na jedan položaj ili na konačište odmah mora uspostaviti vezu sa susjednim bataljonima i predviditi plan za zajedničku odbranu, odnosno napad na neprijtelja, koji bi pokušao da se kreće na njihovom sektoru.

Drugovi iz štabova bataljona treba uvijek da vode računa da se svi bataljoni bore za jednu te istu stvar i da momentalno ako i nemaju kurirsku direktnu vezu t. j. materijalnu, kad je borba već započela da imaju idejnu vezu. Ovdje treba kao primjer uzeti partizana iz Srbije druga Mike Jarca[4]. On je rekao, mi se borimo za istu stvar protiv istog neprijatelja. Znamo šta treba da radimo. Poslije održanog govora napao je na četnike sa leđa koji su bili opkolili naše drugove u Čačku iako nije imao nikakve veze sa opsednutim drugovima. Napad je uspio i drugovi su oslobođeni.

5.) Informativna služba sasvim je podbacila. Ovo se desilo djelimično i usljed toga što su se štabovi brigada pokazali aljkavi u organizaciji informativne službe. Zbog toga smo često puta bili iznenađeni od neprijatelja. Ni u jednom gestu naših štabova nije se pokazalo razumjevanje za prikupljanje informacija, niti su se sprovele u djelo odredbe koje su predviđene našim uputstvima »Organizacija i rad informativne službe«. Drugovi informativci biće odgovorni za svako iznenađenje koje bi nanijelo štete našim jedinicama. Oni treba više da koriste naše odgovorne drugove političke rukovodioce sa dotičnog terena, Narodno-Oslobodilačke Odbore i druge antifašističke organizacije kao i pojedine spretne seljanke, seljake i djecu.

6.) Obavještajna služba sasvim se slabo povezala sa drugovima političkim rukovodiocima na terenu tako da zahvaljujući aljkavosti po tome pitanju, ostali su u životu mnogobrojni narodni neprijatelji, petokolonaši koji će i dalje sabotirati borbu našeg naroda. Ovo ni u kom slučaju ne smije se ponoviti. Tamo gdje prođe divizija mora nestati petokolonaških glavešina. Drugovi obavještajci brigada i bataljona treba striktno da se pridržavaju uputstava štaba divizije po tom pitanju. Treba da sprovodu ono što je naređeno u članku »Organizacija i rad obavještajne službe«[6].

7.) Mnogi intendanti bataljona pa i brigada nisu se snašli na svojoj dužnosti tako da su se u nekim mjestima drugovi vrlo slabo hranili. Intendanti treba da uspostave tješnju vezu sa narodno-oslobodilačkim odborima i sa komandama područja i da kombiniraju hranu. U buduće pridržavaće se tabele za sledovanje koja važi na teritoriji III. Operativne zone.

Ova uputstva su trajne vrijednosti pa će ih štabovi brigada umnožiti i predati svojim bataljonima kao i prilikom savjetovanja sa svojim nižim štabovima, njima se koristiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar: Jefto Šašić

Komandant: Petar Drapšin

4 Mika Mitrović
5 Vidi dok. br. 13.
6 Vidi dok. br. 1.

P. S. Treba kao primer istaći II bataljon XII brigade, koji je u borbi zarobio 1 minobacač 45 mm i oko 2000 metaka i I bataljon XVII brigade koji je zarobio 1 p. m.[7]

K-dant
Petar Drapšin

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Bod, K 25/1.

68

3. II 1943.

Izvještaj Štaba XII NO **brigade Štabu IV divizije NOV i** PO Hrvat**ske** o **zdravstvenom stanju boraca** u **jedinicama Brigade.**

Primili smo naređenje, kako od štaba Divizije tako i štaba III. Operativne Zone, koje treba da svi referenti kao i komandno osoblje brigade sprovedu stoposto u djelo. Naime tiče se sprečavanja širenja zaraznih bolesti po selima kuda prolazi naša vojska.

Po dolasku u ova sela prije akcije na Pakrac, referent saniteta[1] naše brigade ustanovio je da u selima Lipovac, Brusnik i Kraguj vlada epimeđija trbušnog tifusa[2], usljeđ čega ima i mrtvih slučajeva među civilnim stanovništvom.

U zajednici sa referentom naše brigade poduzeli smo potrebne korake kako ta kuga nebi prešla i na našu vojsku. Izdan je letak u kome se objasnilo, kako civilnom stanovništvu tako i našoj vojsci na koji način da se spriječi daljnje širenje epidemije. U kućama gdje ima bolesnih lica u opće se nisu dodjeljivali drugovi za spavanje. Sve jedinice naše brigade kuhaju jelo u kazanima kako bi što manje imali dodira sa civilnim stanovništvom. Voda se uzima sa izvora. Kopaju se posebne nužničke jame, kako bi se i stim sprečilo širenje epidemije. Danas su po svim selima kao i našoj vojsci izdani kratki letci (oko 300) u kojima se ponovno objasnilo važnost kopanja nužničkih jama. Međutim poslije povlačenja došlo je mnogo više vojske u ova sela tako, da smo bili prisiljeni metnuti drugove i u one kuće gdje već ima bolesnih civilnih lica s napomenom da što manje dolaze snjima u dodir. Dakle ne može se reći da se nije ništa poduzimalo ni uradilo u pogledu sprečavanja epidemije.

No drugovi, moramo konstatovati da se naša brigada nalazi **u** takvom položaju, gdje će se pored najvećih mjera teško moći sprečiti širenje takve bolesti, ako se još i dalje ostane ovdje, jer je nemoguće ne doći u dodir sa civilnim stanovništvom.

Naše su jedinice strpane u ova dva mala, već napola popaljena sela[3] tako, da u neke kuće dolazi po 20—30 i više vojnika. Osim toga tu je i mitraljeska četa divizije, vod za vezu i naša bolnička četa.

7 Tekst dopisan rukom.
1 Anđelko Kučišec
2 Vidi dok. br. 64.
3 Kraguj i Brusnik

Obilazeći jedinice ovo dva dana mogli smo ustanoviti da se drugovi još više umaraju nego odmaraju. Ima ih koji moraju spavati i zebsti po štagljevima, jer nemaju mjesta po kućama. Stanje je takvo da se mnogi drugovi još u opšte nisu osušili i da su im noge mokre, te postoji opasnost da će se još više razboljeti. Osim toga, kako su ova sela češće puta pljačkana od neprijatelja i sama ishrana je loša i otežana.

Referent saniteta poslao je izvještaj i Komandi Psunjskog područja i referentu saniteta III. Operativne Zone o stanju zdravlja na ovom sektoru kao i o sprečavanju dodira civilnog stanovništva između sela. Isto tako permanentno i kroz čitavi dan obilazi naše bolesne drugove po jedinicama kojih ima veliki broj, i stalno se štabovi naših bataljona obraćaju preko štaba Brigade tražeći doktora. Komandant I. bataljona[4] također je teže bolestan i postoji vjerovatnoća da ima tifus.

Podnašamo vam ovaj izvještaj, kako bi znali pravo stanje naših jedinica na ovome sektoru.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar: Komandant
Vlado Janić Vinko Antić

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 25/1.

69

4. II 1943.

Izvještaj Kotarskog komiteta KPH Podravska Slatina Okružnom komitetu Virovitica o političkim prilikama i raspoloženju naroda, organizacionom stanju i agitaciono-propagandnom radu partijske i skojevske organizacije, kao i pripremama za predstojeće izbore NOO-a.

Politička situacija: Pobjeda i napredovanje Crvene Armije, pobjeda naših partizana stvorile su u našem narodu raspoloženje koje ide, u korist naše Nar. Osi. borbe. Narod sve više uviđa da je put k oslobođenju put u partizanima. Kod Srpskog naroda osjeća se naročito živost i srpski narod ulazi u borbu. Naročito pobjeda i pad Voćina imali su jakog utjecaja na narod. Narod se oseća mnogo sigurniji vidi u narodno-osl. vojsci danas jednu silu koju nije mogla uništiti ustaška banda i vojska N. D. H. da slomi. Naročito se ispoljavaju misli i želje naroda u pjesmama koje su spjevali na račun pada Voćina i bjegstva ustaških bandi iz njega. Hrvatski narod sve više uviđa da je izdan i traži da partizani dođu knjima da održe miting, traže veze itd..... (Do sada rad u Hrvatskim selima bio je nezadovoljavajući premalo se posvećivalo pažnje nisu se iskoristile suprotnosti koje vladaju između ustaša i hrvatskog naroda.) Pad Voćina izazvao je opću paniku u redovima ustaša. Oni koji su bježali i došli u doticaj sa našim drugovima seljacima davali su izjave da će se odmah skinuti čim dođu u Slatinu. U samoj Slatini nastala je panika te su mnogi odselili u

4 Jovo Milaković

Osijek i drugdje. — Sama općina i žandarmerija je odselila u Čađavicu, jer se ne osjećaju sigurni. Baš ovako držanje i demoralizacija u redovima neprijatelja pojačala je interesovanje širokih narodnih masa za Nar. Osi. borbu. Na sastancima — i mitinzima iskoristili smo baš tu demoralizaciju u redovima neprijatelja. Rad H. S. S. kao organizacije, za sada još ne možemo reći da postoji, ali postoji neko rovarenje od strane bivših funkcionera H. S. S.-a u Slatini, koji govore da je najbolje biti miran, jer je opasno raditi i vode politiku čekanja. Inače u drugim mjestima nismo mogli da utvrdimo bilo ikoga da radi H. S. S.-ovački. U redovima srpskoga naroda pojavljuje se neke velike srpske tendence i to u Gjuričićima i Drenovcu. Taj izvještaj dobio sam baš sada i poduzećemo potrebne mjere da se stvar ispita inače u drugim selima ima pojedinaca ali su usamljeni i nemaju oslonca u narodu.

Prošlih dana pojavili su se neprijateljski letci i to letak »Narode« i letak koji su bacili iz aviona »Oglas« (Ova dva letka[1] stavljamo u prilog izvještaju). 28. I. 1943 godine bacili su letake u Slatini u kojima pozivaju kućama sve koji su otišli od kuća i da im se neće ništa dogoditi..... (isti letak nemamo nego po izvještaju koji smo dobili) preko N. O. O. proveli smo propagandu protiv širenja istih letaka jer su se pojavili samo na neoslobođenoj teritoriji.

Reakcija na neoslobođenoj teritoriji bila je u jednom hrvatskom selu. Banda je osjetila da se u selo dolazi i izvršila je premetačinu u cijelome selu međutim seljaci nisu rekli niti jedne riječi u vezi sa partizanima. U selu postoji N. O. O., selo je jedinstveno a i smjelost njihova je dosta velika. Pretsjednik N. O. O. za vrijeme premetačine poslao je kurira po druga koji radi na tome sektoru neka dođe navečer radi izvještaja po pitanju premetačine.

Masovna mobilizacija se nevrši od strane ustaških vlasti. U selu Vraneševcima dobili su pozive četiri Srbina za domobrane, ali se nisu odazvali. U Gaćištu (Virovitički srez) otišlo je u ustaše šest Srba. Kod Hrvatskog naroda također se ne vrši mobilizacija šireg opsega.

Ustaške organizacije kao organizacije ne postoje. Postoje pojedinci koji vrše špijunažu i informativnu službu. Tako imamo u selu Sopju šest ustaša koji za sada još nisu aktivni, u G. Predrijevu jedan i taj nije u selu negdje je povučen u ustašku bojnu, u Noskovcima tri, u Dobroviću jedanajst (to su Slovaci) a i ti jedanajst nisu u selu, u Adolfovcu dva koji vrše dužnost u Čađavici, u G. Viljevu dva koji su formalno ustaše i u Čađavici ima tri ustaše koji su kod kuće. U ostalim selima osim Bukovačke općine za kojih još nema tačnih izvještaja, nema ustaša.

Na neoslobođenom teritoriju propaganda se vrši širenjem raznoga propagandnog materijala letaka, radio izvještaja raznih brošura i listova, a na oslobođenoj teritoriji održavaju se svake nedjelje jedan do dva puta sastanci cijelog sela na kojem se pročita radio izvještaj, članci iz naših listova i obaveštava se ih o svim novim događajima. Nadalje održavaju se mitinzi šire se naše pjesme koje govore o borbi partizana protiv ustaških bandi.

1 Redakcija ne posjeduje pomenute letke.

Na neoslobođenoj teritoriji vrši se rekvizicija hrane od strane N.D.H. N. O. O.-a dato je u zadatak da putem propagande spriječe rekveziciju. Uspjelo je u selima gdje postoje N. O. O. i to: u Vraneševcima, Medincima, Adolf ovcu (hrvatsko selo) i djelomično u Čađavici i Noskovcima u koliko je odbor imao utjecaja.

Životne prilike u ovome kraju za sada su dosta dobre. Seljaci ne oskudijevaju u hrani osim tvorničkih artikala (cipele roba, šećer i petrolej itđ). dok na oslobođenoj teritoriji najviše se osjeća nestašica soli. — Poduzeli smo mjere da nabavimo što više soli kako bi naši drugovi seljaci baš iz ovih sela koji danas mnogo daju u N. O. borbu dobili neke količine soli. Za sada smo razdijelili oko 70 kilograma soli i to u Sekulincima i Smudama.

Utjecaj Komunističke partije u narodu biva sve veći naročito na oslobođenoj teritoriji. Drugovi seljaci sve se više interesuju za Komunis. Partiju, sve više uviđaju da je Komunistička Partija jedini i iskreni rukovodilac Nar. Osi. borbe tako na pr. jedan drug odbornik iz sela Smuđa postavio je jednom prilikom pitanje »dali je Komunistička Partija mobilizirala svoje članove tražio detaljno razjašnjenje kako je došlo do toga da rukovodi Komunistička Partija u N. O. Borbi. Naročito u zadnje vrijeme porastao je utjecaj na oslobođenoj teritoriji.

Organizacioni rad. Formirali smo još jednu kandidatsku grupu Macute-Rijenci tako da sada imamo šest kandidatskih grupa. Za ispravno razvijanje i teoretsko izdizanje donijeli smo zaključak da se prouči najprije materijal kako bi se upoznali sa linijom Narodno-osl. borbe i to: u boj za uništenje fašističkih okupatora..... , ko može biti član.....o konspiraciji i držanju pred klasnim neprijateljem, i o našim kadrovima[2]. Drugovi kandidati u glavnom su članovi N. O. O. Najbolja grupa jeste za sada u Sekulincima. Redovito se sastaju proučavaju materijal koji im je dodijeljen a razvija se najbolje od njih drug Milan Dobrić. Voli čitati i disciplinovan je i ima sve uvjete da se razvije u dobrog. Od 5 (pet) članova trojica su u N. O. O. a dvojica su u sastavu straže. Dosad se najslabiji pokazao drug Oljača[3]. Dosta je neozbiljan i teško savladava materijal inače pošten i odan N. O. borbi. Nastojaćemo da izbaci greške koje posjeduje. Isti drugovi pokazali su se aktivni u N. O. borbi i stvarno rukovode radom i borbom u Sekulincima. Grupa u Meljanima sastaje se dva puta nedjeljno. Vrlo napredan je od njih drug Mile Bolić, dosada u borbi pokazao se vrlo aktivan i član je Općinskoga i tajnik Sreskoga N. O. O. Ostali članovi također imaju funkciju. Jedan jeste obaveštajac a drugi je član N. O. O. Grupa u Drenovcu nije se sastajala redovno i organizaciono stoji najslabije. Od njih dobar je drug Pero Pavlović koji je vrlo aktivan napredan bio radnik po ubeđenju komunista već dulje vremena, predsjednik je N. O. O. i predsjednik sreskog N. O. O. Sada se nalazi u komandi područja u Drenovcu i jedan drug iz partijske jedinke ima za dužnost da od sada radi sa kandidatskom grupom kako bi im pomogao raditi i usavlađivanju našega materijala. Grupa Macute, Rij enei zasada istom formira druge

2 »o kadrovima« vidi dok. br. 33, objašnjenje 8.
3 Lazo Oljača

članove N. O. O. i do sada se pokazali vrlo aktivni. Ostale dvije grupe su na neoslobođenom terioriju sastaju se redovno i dosta su aktivni u N. O. O. jedna je u Vraneševcima a druga u Čađavici.

Kad s Omladinom. Formirana su tri aktiva SKOJ-evska u Sekulincima od 7 članova koji je za sada još na vrlo niskom kulturno-prosvjetnom stepenu ali su pošteni odani N. O. B. i aktivni su: od njih su 3 ženske i 4 muškarca. U Drenovcu ima 7 od toga 2 ženske i 5 muškaraca. Vrlo su aktivni u radu kao u sakupljanju hrane i ostalih potrebnih stvari za N. O.V. U Rijencima aktiv od 3 člana i to ženske, koje su se sada pokazale najbolje vrlo su aktivne i odane našoj borbi. Isti aktivi rukovode sa S. M. G. i članovi su odbora. Proučavaju i čitaju sav naš tekući materijal i sada smo im dali da prouče zašto se bore Partizani, i uloga proleterske omladine, kako bi se upoznali sa linijama N. O. B.

Osnovani su odbori S. M. G. u Lukavcu koji se pokazao vrlo aktivan pri sakupljanju hrane. Osnovan je u Kusonjima jedan od vrlo dobrih odbora i pokazao se najbolji do sada, jer su i organizaciono se učvrstili. Još je osnovano u Voćinu, Kometniku i Dobriću. Sada ima 13 odbora S. M. G. i oko 450 članova od toga oko 150 muškaraca i 300 ženskih, oko 50 hrvata i 400 Srba. Omladina na sastancima čita omladinski borac, mladi borac i ostale naše listove radi izvještaja itd. Najagilnija se pokazala u sakupljanju hrane i ostalih potrebnih stvari za našu N. O. V. i bolnicu. Omladina se pokazala vrlo poštena i najiskrenija je, vole našu N. O. V. pripravni su da dadu sve za njih. Osnovani su omladinski domovi gdje se omladina skuplja i to: u Meijanima, Drenovcu, Macutama, Smudama i Sekulincu.

Pitanje izbora N. O. O. Održali smo 5 mitinga i to: u selu Smudama na kojem je bilo prisutno oko 60 i to podjednako ljudi, žena i omladine. Narod je primio sa interesovanjem obrazlaganje i potrebu učešća u izborima, tako da se isto vidi veća zainteresovanost kod omladine i žena. Drugovi su shvatili potrebu ulaženja žena u N.O.O. od starih odbornika kandidovani su 5 i 4 seljaka 2 omladinke i 2 žene, nastala je živa diskusija po pitanju izbora. U Macutama na mitingu bilo je prisutno oko 150 omladine oko 60 Lomladinki] žena oko 20 i ljudi oko 70. Hrvata oko 20. Raspoloženje naroda jeste vrlo dobro, narod voli partizane vidi u njima svoje oslobodioce i jedno je od najboljih sela u okolici. Stari odbor uživa poverenje naroda i ima velike simpatije. Kod kandidovanja kandiđovali su se 5 starih odbornika, 1 seljak, 4 omladinke i 1 žena—. Od toga jedan Hrvat i jedna Hrvatica. U Bokanama prisutno je bilo oko 30, raspoloženje vrlo slabo, selo je mješano ima Njemaca, Mađara i Hrvata oko 50%. Kandidovali su 3 stara odbornika i 3 nova koji još nijesu bili u odboru, dok od omladinki i žena nije nitko se kandidovao. Ovdje do danas nije uspjelo osnovati odbor A. F. 2. niti S. M. G. U Ceralijama bilo je prisutno oko 150 a od toga 50 omladine 30 žena oko 70 ljudi, raspoloženje jeste dosta dobro. Narod je primio sa zadovoljstvom obrazlaganje a naročito žene su se zainteresovale i traže da se dođe njima što češće. Kandidovala su se tri stara

odbornika devet novih, dvije žene i dvi omladinke. U Rijencima bilo je prisutno oko 110 od toga 60 omladine oko 20 žena i 30 ljudi. Ovo je selo najbolje raspoloženo narod voli partizane svoju vojsku vidi u njima svoje oslobodioce. Narod se do sada pokazao vrlo disclplinovan i uspjelo je stvoriti raspoloženje tako da se natječu ko će više doprineti Nar. Osi. borbi. Tako drugarice žene kada su sakupljale priloge jedne su se natjecale koja će više dati. U tim selima gdje smo održali mitinge narod je poveo živu kampanju i potpuno je pripravan za glasanje. U ostalim selima nemamo još tačnih podataka o kandidatima. Izvršene su također pripreme u Drenovačkoj općini od strane Komande područja.

Kotarski komitet održao je dva sastanka. Na sastanku smo proradili uputstva sa partijskog savjetovanja. Radi potrebe rada bilo bi potrebno ako bi mogli da dobijemo u sastav Sreskoga iz Brigade druga Stahana[J]. Drug Božo[3] dobio je u zadatak da za sada prodire u srez Donji Miholjac. Drugaricu Jovanku[0] također smo uputili u srez Donji Miholjac dali smo joj veze u koliko smo ih mi imali.

Do sada bio nam je rad dosta otešćan u glavnom smo se nalazili ja[7] i drug Božo dok je drug Glišo[8] bio na kursu tako da nismo mogli da svladamo sve poslove koji su bili pred nama.

Ovdje se nalazi drug Skojevac Mirko[9] i postavio si mi pitanje kakav je. Vrlo dobrog je karaktera ima sve uvjete da postane dobar rukovodioc vrlo je napredan i trsi se u radu. Prvi dana imao je nedostataka koje još
i danas se zadavaju ali koje će on izbaciti. Bio je dosta zaćauren u sebe.

Zaboravio sam ti navesti šta smo napravili sa dezerterima. Dvojicu smo uhapsili i dali smo ih predvesti Štabu Zone dok trećega još za sada nismo uhvatili koji se predao ustašama.

Još jedan slučaj je bio takav u selu Lukavcu jedan partizan iz Lukavca partizansko ime (Čaruga) pobegao je podrugi puta iz part, i sada se prijavio ustašama u Slatini. Oni su ga pustili kući i kad je došao u Lukavac onda je vikao po selu da će dovesti sutra ustaše i da će popaliti kuće odbornika. Tamo se nalazio jedan naš drug iz S. K. kojega je odmah dao uapsiti i u obližnjoj šumi dao je streljati. Nakon toga seljaci su se osjetili dosta sigurni i zavladao je mir u selu.

»Smrt fašizmu — Sloboda narodu!«

S E K R E T A R :
Franjo Sertić
(Bijeli)

Original u IHRP, Zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 2/1.

4 Mijo Funarić
5 Božo Pištalić
6 Jovanka Cović
7 Franjo Sertić
8 Glišo Arbutina
9 Mirko Durašinović

70

6. II 1943.

Izvještaj Štaba II odreda III operativne zone NOV i PO Hrvatske Štabu Zone o vojno-političkim akcijama, organizacionom stanju, raspoloženju boraca i narednim zadacima Odreda.

Sektor ovoga odreda[1], a naročito njegov istočni deo posejan je neprijateljskim uporištima. U tim uporištima posade su sastavljene u većini slučajeva od ustaša članova pripremnih bojni, kulturbundovaca[2] a manje od domobrana. Sva su uporišta solidno utvrđena a broj posada u istima kreće se između 80—150. Moral i borbenost tih posada su još uvek čvrsti jer vjeruju u svoju pobjedu. Do nedavno su se ograničavali u glavnom na samo odbranu, no u poslednje vreme su postali agresivni, izlaze u naša sela, rekviriraju hranu teroriziraju i hapse pučanstvo. U poslednje vreme su počeli ustaše iz D. Motičine i Feričanaca da ozbiljno ugrožavaju našu prometnu stazu prema Papuku. Naše prodiranje u do sada netaknute krajeve prema Os jeku i Srijemu dovelo je do pojačanja reakcije i do utvrđivanja tamošnjih uporišta (na pr. Čepinski Martinci i još neka).

Snage ovog odreda u brojčanom pogledu i naoružanju u omjeru pram neprijateljskih snaga slabe su i nisu kadre same očistiti ovaj teren od neprijatelja. Naročito su slabe u defanzivnom pogledu.

2. — A k c i j e :

Radi mobilizacione kampanje koju je odred po naređenju Štaba Zone u zajednici sa drugarskim Okružnim Komitetom Os jek i Brod provodio nije izvršena niti jedna jača akcija. Mobilizacija je uspjela prilično i to bolje na području gdje je istu sprovodio 2 bataljon, dok je 1 bataljon pokazao manji rezultat. Mobilizirano je svega oko 200 ljudi omladinaca i djevojaka sposobnih za nošenje oružja koji su upućeni mobilizacionim centrima[3] na vojno-političku izobrazbu, a svega 10 zadržato je za potrebe ovoga odreda.

U svom kretanju i vršenju mobilizacije 1 bataljon pošao je u pravcu Orahovice imajući u vidu napad na transportni voz na pruzi Slatina—Našice. To je međutim otpalo iz razloga što eksploziv koji je trebao stići našim diverzantima nije stigao, a svaki drugi način zaustavljanja voza je iz terenskih-vojničkih razloga na tom otseku pruge nemoguć. U to je stigla poruka O. K. Brod da odred bude na okupu radi eventualnog prebacivanja I Srpske divizije sa kojom je isti komitet uspostavio vezu. Povodom toga I bataljon vratio se u pravcu Podgorja.

2 bataljon u svom kretanju i vršenju mobilizacije došao je 23 januara u Sovski Dol u namjeri da održi miting i da upozna narod tog mjesta u kojem partizani još nikada nisu bili sa našom borbom, miting je i održan i bio dobro posjećen a posle podne vršile su se pripreme za pokret. Radi

1 Sektor djelovanja Odreda bio je istočni dio Slavonije sa bazama na Papuku, Krndiji i Dilju.

2 Oružane snage pripadnika Njemačke narodne skupine.

3 Ustanove pri komandama područja. Misli se na Komandu Papučko-krndijskog područja.

nedovoljnog osiguranja mjesta i premaloj opreznosti straže napali su ustaše iz sela Ruševa uz pomoć kulturbundobaca naš bataljon. Bataljon iznenađen neprijateljskom vatrom morao se povući iz sela na prvi prihvatni položaj gde se sredio i uzvratio vatrom nakon čega se je bojna povukla iz sela. U toj borbi izgubljeno je tri konja nešto materijala od Agit-Propa i lakše su ranjena dva druga. Jedan sasvim neznatno dok je drugi upućen u bolnicu. Neprijatelj je navodno imao nekoliko mrtvih i ranjenih.

31 januara taj bataljon postavio je zasjedu ustašama iz Levanjske Varoši koji su pojačani ustašama iz Đakova na umili rekvirirati hranu i hapsiti neke ljude iz sela Slobodne Vlasti. Ustaše doznavši za našu prisutnost nisu naišli.

1 februara jedna četa tog bataljona izvršila je akciju na Pustaru ravan kod Andrijevaca iz koje je dovežen sledeći plijen: 2 civilne puške sa durbinom; 2 rezervne cevi za iste; 200 komada raznih lovačkih metaka; 1 pištolj 6.35, 7000 kilograma kukuruza, 1.100 litara nafte, 60 komada svinja, 14 kom, goveda, 7 kom. konja sa spregom, troja kola, 3 sedla, 1 radio aparat, 70 kgr. brašna, 500 kgr. zobi i raznih drugih sitnih predmeta. Na povratku ista jedinica zaplenila je u općini Trnava 1 mauzer pušku, 40 metaka, 6.300 kuna, 1 pisaći stroj i 1 šapilograf. Partizanska grupa sa sektora Brod zaplenila je istog dana jednu mauzer pušku. Druge dvije čete osiguravale su prolaz tog transporta uz ustaška sela Musić i Levanjska Varoš za Paučje. Sva hrana iz te akcije predana je intendanturi III ekonomskog otseka u Živčanima.

4. februara prebacio se ceo odred u selo Slobodnu Vlast gde su se izvršile pripreme, a 5 u zoru napali smo ustaško selo Ovčare. To je selo nastanjeno sa samim naseljenicima Dalmatincima koji su bili najaktivniji u proganjanju i plaćkanju naroda ovoga kraja. Opljačkali su nekoliko okolnih sela, a ljude prognali u logor.

5. februara u svanuće naš 1 bataljon jurišem je zauzeo cijelo selo. U času našega napada nalazilo se u selu oko 15 ustaša. Njihov otpor trajao je 30 minuta nakon čega su se razbegli. Devetorica koji su ostali uhvaćeni su ali im se na saslušanju nije moglo ništa dokazati pa su pušteni, zadržan je jedan kulturbundovac koji će biti otpremljen Štabu Zone.

3. — Organizaciono stanje:

Odred je organizovan iz dva bataljona. 1 bataljon ima dve čete, a 2 bataljon tri čete. Iz iedne bolničke čete, te tri stalne partizanske grupe[4] koje operišu na sektorima Broda, Osjeka i D. Miholjca. Odredu pripada i diverzantska grupa koja ima zadatak djelovati na pruzi Zagreb — Beo grad, ali je njeno djelovanje veoma ograničeno radi nestašice eksploziva.

4. — Borbenost i disciplina.

Borbenost kao ni disciplina nisu još podignuti na željeni stepen. To je jedan od razloga, što štab nije do sada spremio većih akcija n. pr. **u** akciji Londžici[5] partizani su odbili naređenje za juriš nakon što su

4 Gerilske

5 Akciju na Londžicu poduzeo je II bataljon Odreda 20. I 1943. Akcija je propala jer I i II četa bataljona nisu istovremeno izvršile juriš.

STAB II.N.O.P.ODREDA
III OPERATIVNE ZONE
O. Br. 167.

6. februara 1943 god.
Polomaj

Operativni izveštaj
za razdoblje od 24
1-do 5-II-1943 god.

ŠTABU III OPERATIVNE ZONE.

1-VOJNIČKA SITUACIJA NA SEKTORU ODREDA:

Sektor ovoga odreda, a naročito njegov istočni deo posejan je neprijateljskim uporištima. U tim uporištima posade su sastavljene u većini slučajeva od ustaša članova pripremnih bojni, kulturbundovaca a manje od domobrana. Sva su uporišta solidno utvrdjena a broj posada u istima kreće se izmedju 80-150. Moral i borbenost tih posada su jos uvek curstvi jer vjeruju u svoju pobjedu. Do nedavno su se ograničavali u glavnom na samo odbranu, no u poslednje vreme su postali agresivni, izlaze u naša sela, rekviriraju hranu terorisiraju i hapse pučanstvo. U poslednje vreme su počeli ustaše iz D.Moticine i Feričanaca da ozbiljno ugrožavaju našu prometnu stazu prema Papuku. Naše prodiranje u do sada netaknute krajeve pramą Osjeku i Orijemu dovelo je do pojačanja reakcije i do utvrdjivanja tamošnjih uporišta /na pr. Čepinski Martinci i jos neka/.

Snage ovog odreda u brojčanom pogledu i naoružanju u omjeru pram neprijateljskih snaga slabe su i nisu kadre same očistiti ovaj teren od neprijatelja. Naročito se slabe u defanzivnom pogledu.

2.- A k c i j e:

Radi mobilizacione kampanje koju je odred po naredjenju Štaba Zone u zajednici sa drugarskim Okružnim Komitetima Osjek i Brod provodio nije izvršena niti jedna jaca akcija. Mobilizacija je uspela prilično i to bolje na području gde je istu sprovodio 2 bataljon, dok je 1 bataljon pokazao manji rezultat. Mobilisirano je svega oko 200 ljudi omladinaca i djevojaka sposobnih za nošenje oružja koji su upućeni mobilizacionom centrovima na vojno-političku izobrazbu, a svega 10 zadržato je za potrebe ovoga odreda.

U svom kretanju i vršenju mobilizacije 1 bataljon pošao je u pravcu Oruhovice imajući u vidu napad na transportni voz na pruzi Slatina-Našice. To je radju tim otpalo iz razloga što eksplozivi koji je trebao stici našim diverzantima nije stigao, a svaki drugi način zaustavljanje voza je iz terenskih-vojničkih razloga na tom otseku pruge nemoguć. U to je stigla poruka O.K.Brod da odred bude na okupu radi eventualnog prebacivanja I Srpske divizije sa kojom je isti komitet uspostavio vezu. Povodom toga 1 bataljon vratio se u pravcu Podgorja.

2 bataljon u svom kretanju i vršenju mobilizacije došao je 23 januara u Sovski Dol u namjeri da održi miting i da upozna narod tog mjesta u kojem partizani jos nikada nisu bili sa našom borbom, miting je i održan i bio dobro posećen a posle podne vršile su se pripreme za pokret. Radi nedovoljnog osiguranja mjesta i premaloj opreznosti straže napali su ustaše iz sela Huševa uz pomoć kulturbundobaca naš bataljon. Bataljon iznenadjen neprijateljskom vatrom morao se povući iz sela na prvi prihvatni položaj gde je se sredio i uzvratio vatrom nakon čega se je banda povukla iz sela. U toj borbi izgubljeno je tri konja nešto materijala od Agit-Propa a lakše su ranjena dva druga. Jedan sasvim neznatno dok je drugi upućen u bolnicu. Neprijatelj je navodno imao nekoliko mrtvih i ranjenih.

31 januara taj bataljon postavio je zasjedu ustašama iz Levanjske Varoši koji su pojačani ustašama iz Đakova na umijli rekvirirati hranu i hapsiti neke ljude iz sela Slobodne Vlasti. Ustaše doznavši za našu prisutnost nisu naišli.

1 februara jedna četa tog bataljona izvršila je akciju na Pustaru ravan kod Andrijevaca iz koje je dovezen sledeći plijen: 2 civilne puške sa durbinom; 2 rezervne cevi za iste; 290 komada raznih lovačkih metaka; 1 pistolj 6.35, 7000 kilograma kukuruza, 100 litara nafte, 60 komada svinja, 14 kom. goveda, 7 kom. konja sa spregom, troja kola, 3 sedla, 1 radio aparat, 70 kgr. brašna, 500 kgr. soli i raznih drugih sitnih predmeta. Na povratku ista jedinica zaplenila je u opcini Trnava 1 mauzer pušku, 40 metaka, 6.300 kuna, 1 pisaći stroj i 1 zapilograf. Partizanska grupa sa sektora Brod zaplenila je istog dana jednu mauzer pušku. Druge dvije čete osiguravale su prolaz tog transporta uz ustaška sela Musić i Levanjska Varoš na Psaćije. Sva hrana iz te akcije predana je intendanturi III ekonomskog otseka u Živčanima.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 70

dvojica[6] pali. Sve se to ima u vidu i djeluje se preko vojničkih rukovodioca a naročito preko polit, komesara da se u budućnosti i takve pojave otklone. Česta je pojava samovoljno odlaženje partizana na bolovanje i otsustva što smo počeli najenergičnijim mjerama i kaznama suzbijati. Prema ponašanju partizana i njihovoj borbenosti u dvije poslednje akcije opaža se znatno pojačanje naročito mnogo obećava 1 bataljon koji je u selu Ovčarama snažnim naletom skršio neprijateljski otpor. Ipak imajući u vidu da su to akcije u kojima neprijatelj nije ni davao snažnog oružanog otpora nemože se to uzeti kao mjerilo za borbenost partizana. Treba će se još mnogo političkog i vojničkog rada sa partizanima da bi se spomenute vrline postigle.

5. — Oficiri za vezu i kuriri:

Stab odreda kao i štabovi bataljona naimenovali su oficire za vezu koji su pristupili vršenju svojih dužnosti prema našem svaćanju istih, no da bi mogli te dužnosti obavljati što bolje u korist naše borbe neka nam se
0 dužnostima oficira za vezu pošalju potrebne instrukcije i objašnjenja. Kuriri svoju dužnost vrše dobro i savesno, pošta otpremljena preko istih redovno stiže na svoje odredište. Za vreme naših akcija veza po kuririma između pojedinih jedinica i Štabova funkcionisala je dobro.

6. — Osoblje štabova:

Štab odreda imade komandanta, zamjenika komandanta, političkog komesara i sve ostale oficire pri štabu[7]. Zamjenik političkog komesara[8] već je duže vremena otsutan radi bolesti, na toj dužnosti osjeća se praznina koju nemožemo popuniti od čega naravno trpi rad po toj liniji.
1 bataljon imade komandanta, zamjenika komandanta, političkog komesara koji se sada nalazi u bolnici, zamjenika polit, komesara i sve ostalo osoblje pri štabu. 2. bataljon imade komandanta i političkog komesara, obadva zamjenika, a nedostajumu obavještajac i operativac. Kako se vidi iz gornjeg niti jedan štab nije potpun, a popuniti ih nije moguće što nemamo za to kvalificiranih ljudi. Može se istaći da ovaj odred oskudjeva u drugovima kojima bi mogao povjeravati rukovodeće dužnosti i to zbog toga što je svoje neke ljude poslao u sastav brigada a dobio nije nikoga. (Svi drugovi koji dolaze a politički su vaspitani šalju se tom štabu a nama se ne vraća ni jedan. Iz naših partizana koji su u glavnom seljaci nije moguće bez dugotrajnog i napornog rada stvoriti sposoban rukovodeći kadar.

7. — Plan budućih akcija:

Do sada ovaj odred nije imao nekog naročitog sistema u provođenju svojih akcija već ih je vršio onako kako su nailazile. Među tim sa tom praksom je prekinuto i u naš rad i akcije uvodi se više plana i sistema.

6 Mitar Knežević i Milan Kojić, borci II čete II bataljona.
7 Vidi dok br. 43.
8 Ernest Rački

Upravo se radi na ispitivanju vojničke situacije na našem sektoru radi čega i izveštaj pod tom tačkom nije potpun. Ispituje se važnost pojedinih naših prometnih pravaca i ukoliko su isti ugroženi od bande pa će se pristupiti čišćenju istih da kako u okviru naših snaga. To je u glavnom put od Živčane prema Papuku te pravcu Živčani—Osjek—Srijem i Živčani —Brod. Opaženo je da naša prisutnost u selima Duboke neprijateljske pozadine stvara dobro raspoloženje naroda prema našoj borbi a neprijatelja demorališe, pa će se to provoditi u buduće, samo u većoj mjeri. Priprema se planom za napad na neke posade na koje se računa da ćemo moći izvršiti obzirom na našu snagu i borbenost.

P. S. u tački »2. akcije«, propušteno je navesti plijen u hrani zaplijenjen prigodom akcije u ustaškom selu Ovčare. Taj plijen sastojao se u sljedećim količinama živežnih namirnica:

1. Suhog mesa i	slanine 1000 kg.
2. Masti	500 kg.
3. Pšenice	2000 kg.
4. Soli . . .	150 kgr.
5. Kukuruza	. . . 1200 kgr.
6. Brašna	
7. šivaća mašina	1 kom.
8. Svinja . .	43 kom.
9. Goveda . .	. . . 20 kom.
10. Graha . .	150 kgr.
11. Kola . . .	. . . 14 kom.
12. Konja . .	. . . 28 kom.

Pored gore navedenog, zaplenjena je i jedna špecerajska radnja u kojoj je bilo vrlo malo robe.

Pri zaključivanju ovog izveštaja dobili smo vaš dopis Br. 77 od 1 februara t. g. u kojem se osvrćete na naše vojno političke izveštaje i činite im izvesne zamerke. Pošto je i ovaj izveštaj sličan prošlim, a uputstva iz gore spomenutog dopisa nismo mogli sprovesti radi kratkoće vremena, jer nam neposredno predstoji pokret[9] po tom Štabu određeno zborno mjesto. Napominjemo da će komandant[10] i polit, komesar 9 ovog mjeseca stići u štab Zone i dati neka objašnjenja koja u izveštaju nisu učinjena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Stanko Radovanović

Zamjenik komandanta,
Biskup Petar

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 21/1.

9 Pokret je vršen prema selu Mijači, gdje je 11. II 1943. formirana XVIII NO brigada.
10 Jovo Marinković

71

7. II 1943.

Naredba Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske Štabu XII NO brigade o razrješenju i postavljenju rukovodilaca u Štab Brigade.

1.) Razrješuju se svojih dužnosti drugovi:
   a) Komandant XII. Brigade drug Vinko Antić
   b) politički komesar drug Vlado Janić
   c) zamjenik komandanta XII. brigade drug Antolović Josip

2.) Odlazi na novu dužnost:
   a) Vinko Antić za komandanta[1] III. Operativne Zone

3.) Postavljaju se:
   a) Vlado Janić dodjeljuje se štabu divizije za politički rad
   b) Antolović Josip za komandanta XII. Brigade
   c) Čedo Grbić za političkog komesara XII. Brigade
   d) Dako Puač za zamjenika komandanta XII. Brigade.

4.) Štab XII. Brigade sprovešće ovo naređenje u djelo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar: Komandant:

Dostavlja se
Na znanje i postupak: Štabu XII. Brigade
Na znanje: Štabovima XVI. i XVII. Brigade

Napomena: Dokumenat nije potpisan.
Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 29/1.

72

8. II 1943.

Izjava Vrhovnog štaba NOV i POJ i Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije o karakteru i ciljevima narodnooslobodilačkog pokreta.

Usljed toga što okupatori, ustaše i četnici Draže Mihailovića neprekidno na razne načine šire klevete i lažne informacije o narodno-oslobođilačkom pokretu i njegovim ciljevima, smatramo za potrebno da izdamo sledeću izjavu:

Narodno-oslobodilački pokret u Jugoslaviji pod rukovodstvom Vrhovnog štaba NOV i POJ i Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije, jeste opštenarodni pokret u kojem učestvuju svi pravi rodoljubi, bez obzira na političko i vjersko ubjeđenje i nacionalnost. Taj pokret ima za cilj :

1. Oslobođenje zemlje od okupatora i izvojevanje nezavisnosti i istinski demokratskih prava svima narodima Jugoslavije;

1 Vinko Antić postavljen je za vršioca dužnosti komandanta Zone, jer su komandant i politički komesar Zone bili ranjeni 5. II 1943. prilikom bombardiranja.

2. Neprikosnoven ost privatne svojine i punu mogućnost samoinicijative u industriji, trgovini i poljoprivredi;

3. Nikakvih radikalnih promjena u odnosu na društveni život i djelatnost, osim zamjene reakcionarnih općinskih uprava i žandarma — koji su se bili stavili u službu okupatora — narodno-oslobodilačkim odborima koji imaju istinski demokratski narodni karakter.

Sve važnije mjere, kako u odnosu na društveni život, tako i u državnoj organizaciji, rešavaće posle svršetka rata pretstavnici, koje će zaista SLOBODNO birati sam narod.

4. Narodnom-oslobođilačkom pokretu koji se bori za slobodu naroda, za socijalna i demokratska prava, jeste tuđe svako nasilje i nezakonitost;

5. Oficirima, koji pristupaju u narodno-oslobodilačku vojsku, zagarantovani su njihovi činovi i položaji koji odgovaraju njihovim sposobnostima;

6. Narođno-oslobodilački pokret priznaje u potpunosti nacionalna prava Hrvata, Slovenaca, Srba i Makedonaca, Crnogoraca i drugih. Taj pokret je jednako hrvatski kao i srpski i slovenački. Prema tome, on pretstavlja garanciju da će biti izvojevana nacionalna prava svim narodima Jugoslavije.

U ime Antifašističkog vijeća NOJ U ime Vrhovnog štaba NOV i POJ
pretsjednik, dr. IVAN RIBAR vrhovni komandant, TITO

Original u IHRP, Zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod. K 2/1.

73

9. II 1943.

Izvještaj Povjerenstva CK KPH za Slavoniju i Srijem Centralnom komitetu KPH o političkim prilikama, organizacionom stanju i radu partijske i skojevske organizacije na terenu i u vojsci; o razvoju i radu NOO-a i AFŽ; o radu Agitpropa i o uspjehu mobilizacije boraca u NOV.

POLITIČKA SITUACIJA.

Na našem oslobođenom teritoriju uticaj naše Komunističke Partije povećava se svakoga dana. Narod sve više ima poverenja u partizane i u Komunističku Partiju, tako je narod iz hrvatskog sela Bijela Stijena kad **je** banda nadirala prema njima, otišao uglavnom sav zajedno s partizanima **u** šumu, prekinuvši na taj način sve odnose sa neprijateljem. Ipak još uvek ima sela, pa i srpskih koja sarađuju sa neprijateljem. To su uglavnom sela koja se nalaze blizu neprijateljskih uporišta (na pr. Kraguj, Skenderovci-srez Pakrac). Neprijatelj je poduzeo taktiku uništavanja svega što **je** na našem oslobođenom teritoriju. Već **10** dana bombardira razna **sela,** tako da ih ima oko 9 gotovo uništenih, a među njima i hrvatsko selo Bijela Stijena. Bacao je zapaljive bombe koje su prouzrokovale palenje **sela (Borci,** Zaile). Narod pred terorom neprijatelja sklanja se u šume, **a skoro** sve što je sposobno za borbu, odlazi u Mobilizacione Centre ili **direktno u** vojne jedinice. Neprijatelj je na našoj oslobođenoj teritoriji

I Z J A V A

V R H O V N O G Š T A B A NOV I POJ
I A N T I F A Š I S T I Č K O G V I J E Ć A NOJ

Usljed toga što okupatori, ustaše i četnici Draže Mihailovića neprekidno na razne načine šire klevete i lažne informacije o narodno - oslobodilačkom pokretu i njegovim ciljevima, smatramo za potrebno da izdamo sledeću izjavu:

Narodno-oslobodilački pokret u Jugoslaviji pod rukovodstvom Vrhovnog štaba NOV i POJ i Antifašističkog vijeća narodnog oslobodjenja Jugoslavije, jeste opštenarodni pokret u kojem učestvuju svi pravi rodoljubi, bez obzira na političko i vjersko ubjedjenje i nacionalnost. Taj pokret ima za cilj:

1. Oslobodjenje zemlje od okupatora i izvojevanje nezavisnosti i istinski demokratskih prava svima narodima Jugoslavije;

2. Neprikosnovenost privatne svojine i punu mogućnost samoinicijative u industriji, trgovini i poljoprivredi:

3. Nikakvih radikalnih promjena u odnosu na društveni život i djelatnost, osim zamjene reakcionarnih općinskih uprava i žandarma - koji su se bili stavili u službu okupatora - narodno- oslobodilačkim odborima koji imaju istinski demokratski narodni karakter.

Sve važnije mjere, kako u odnosu na društveni život, tako i u državnoj organizaciji, rešavaće posle svršetka rata pretstavnici, koje će zaista SLOBODNO birati sam narod.

4. Narodnom-oslobodilačkom pokretu koji se bori za slobodu naroda, za socijalna i demokratska prava, jeste tudje svako nasilje i nezakonitost;

5. Oficirima, koji pristupaju u narodno-oslobodilačku vojsku, zagarantovani su njihovi činovi i položaj koji odgovara njihovim sposobnostima;

6. Narodno-oslobodilački pokret priznaje u potpunosti nacionalna prava Hrvata, Slovenaca, Srba kao i Makedonaca, Crnogoraca i drugih. Taj pokret je jednako hrvatski kao i srpski i slovenački. Prema tome, on pretstavlja garantiju da će biti izvojevana nacionalna prava svim narodima Jugoslavije.

U ime Antifašističkog vijeća NOJ
pretsjednik, dr. IVAN RIBAR

U ime Vrhovnog štaba NOV i POJ
vrhovni komandant, TITO

8.II -1943 godine

Fotokopija dokumenta br. 72

bacao letke u kojima poziva partizane da odlože oružje. Te je letke bacao uvek prije bombardiranja. Na neoslobođenom teritoriju također ugled Partije raste, ne samo kod srpskog i hrvatskog življa, nego i kod nacionalnih manjina. Čisto Njemačko selo u srezu daruvarskom, Hrastovac osnovalo je NOO i traži da se održi miting u njihovom selu i da oni biraju javno odbor, premda je selo na neoslobođenoj teritoriji. Na neoslobođenoj teritoriji vlada skupoća, na pr. u Osijeku kg. luka košta 45—60 kn., jaje 15—63 kuna, đočim je radnička nadnica u prosjeku na sat 10—12 kuna. Vlasti su poduzele pljačku velikih razmjera. Tako su na pr. u Posavini, sreza novskoga opljačkali hrvatska sela. Isto tako neprijatelj je primjenio najkrvoločnija sredstva ne samo protiv srpskog, nego i protiv hrvatskog naroda. U brodskom kotaru iselile su vlasti oko 10 hrvatskih sela (oko Slobodnice). To su činili Njemci podpomognuti s domobranima i ustašama. Veliki dio naroda iz tih sela otjeran je u Njemačku, a nešto se je vratilo nazad kućama.

Rad četnika na našem teritoriju osjeća se. Uhvatili smo u selu Donji Bogićevci četničkog kurira koji je doneo jednom seljaku letke iz Motajice. Na letku je bilo ime mlinara iz Medara, koji je već bio sumnjiv kao četnički saradnik. Taj bandit pomaže četnike, ali da bi se kamuflirao pomagao je i nas, a vlasnik je velemlina koji radi za NDH. Doznali smo da u Brodu u domobranima jedan vodnik je služio kao veza između Motaj ice i slavonskih sela sreza novogradiškog. Odkrili smo četničku organizaciju u selu Boboti, kao i u đakovačkom srezu. U zadnje vrijeme opaženi su dva četnika u srezu slatinskom koji agitiraju među narodom. Doznali smo od kurira iz Srema da je VI.[1] Udarna Brigada zarobila četnički Štab namenjen za Slavoniju. Prema svemu tome vidi se da oni pokušavaju uspostaviti svoju vezu. U partizanskim redovima nije otkriven nikakav četnički rad. Mi smo poveli energičnu borbu protiv tih pokušaja i onoga seljaka iz Donjih Bogićevaca smo uhapsili. Na Motajici razbijeni su četnici i njihov komandant Vorkapa prebjegao je u Slavoniju, ali su ga ustaše »uhapsile« i sada se nalazi u zatvoru u Sl. Brodu.

Rad HSS-a na oslobođenom teritoriju nema. Na neoslobođenom teritoriju već prema jakosti HSS radi. Prije 10 dana poslani su u Brod letci HSS-a da se razdjele, ali nisu našli nikoga ko bi to učinio, jer na koga god su se obratili misleći da je njihov pristaša, bio je saradnik narođno-oslobodilačke borbe. Nažalost k nama taj letak nije stigao. Javlja nam O. K. Nova Gradiška da je bivši narodni poslanik Hundrić izjavio našem članu O. K. da će on s nekima osnovati nekakvu »Republikansku Seljačku Stranku«, ali bez Mačeka, koja bi sarađivala u narodno-oslobodilačkoj borbi i da u tom pogledu postoje pregovori između njih i druga Slavka[2] iz Povjerenstva Zagreba. Uticaj HSS-a na hrvatske mase u nekim krajevima još uvek je velik, što se vidi po tome da iz nekih krajeva imamo vrlo malo ljudi u partizanima, premda mi tamo radimo (Posavina sreza novskog i novogradiškog). I na ostalim kotarevima osjeća se aktivnost HSS-a. (Daruvar, Virovitica i t. d.)

1 Istočnobosanska

2 Ivo Marinković, sekretar Povjerenstva CK KPH za Zagreb.

Ustaške organizacije sve se više raspadaju, tako da se u mnogim kotarevima nalaze samo pojedinci koji vrše špijunažu. Jedino u srezu Nova Gradiška rade organizovano. Održali su zbor u selu Dragalić. Inače u njihovim redovima sve se više osjeća demoralizacija, tako da imade često slučajeva gdje mnogi njihovi funkcioneri nude da rade za narodno-oslobodilačku borbu (tabornik u Gornjim Bogićevcima). Mnogi opet izjavljuju da se nebi borili samo kad bi znali da ih narodna vojska nebi ubila.

ORGANIZACIONO PITANJE.

1. Okružni komitet Nova Gradiška
   Okružni komitet ima 5 članova.
   S. K. Pakrac ima 6 članova.
   Ima 4 partijske jedinice.....20 članova 32 kandidata
   S. K. Nova Gradiška ima 4 člana.
   Ima 2 partijske jedinice.....10 „ 52 „
   S. K. Novska ima 6 članova.
   Ima 13 partijskih jedinica.....70 „ 67 „
   Ima željeznički komitet od . . . . 8 „ — „
   S. K. Daruvar ima 6 članova.
   Ima 4 partijske jedinice.....18 „ 13 „

Od svih članova Partije na tom okrugu ima 59 Hrvata, 56 Srba, 6 Slovaka, 3 Ceha, 1 Njemac. Po socijalnom sastavu 15 radnika, 5 intelektualaca, a ostalo seljaci. Po spolu ima 2 žene, a ostalo muškarci.

Od kandidata ima po narodnosti 146 Srba, 12 Hrvata, 2 Čeha. Po zanimanju svi su seljaci. Po spolu ima 30 žena, a ostalo muškarci.

Rad okružnog komiteta zadovoljava. Najbolja njegova odlika jeste u tome što kod njih ljudi izrastaju. Premda smo im uzeli iz O. K. druga Milana Tomića za komesara XVIII. Brigade, oni su O. K. odmah popunili. Još tri člana S. K. dorasli su za okružni komitet. Isto tako uzdižu se i sreski komiteti. Jedino još uvek sektaše po primanju u Partiju, ali je izvršeno provjeravanje svih kandidata i biće primljeni uglavnom svi u Partiju. Da bi podigli teoretski nivo tih partijaca kao i starijih, organizovan je pri Okružnom komitetu kurs od 6 dana za sve članove Partije. Partijci će prolaziti kurs u grupama. Naročito je lep rad u srezu pakračkom, gdje je partiska organizacija protkana kroz sve masovne organizacije. Najslabiji rad je u srezu Nova Gradiška i to u hrvatskom djelu, a isto tako i u Posavini sreza Novskog. Okružni komitet je sposoban da na vreme i skoro u potpunosti provede sve partijske direktive.

2. Okružni komitet Brod

   Okružni komitet ima 5 članova.
   S. **K. Požega** ima 3 člana.
   Ima 4 partijske jedinice.....20 članova 24 kandidata
   S. **K. Brod** ima 3 člana.
   Ima 5 partijskih jedinica.....16 „ 10 „
   S. **K. Đakovo** ima 3 člana.
   Jedinice na tom kotaru još nisu organizovane.
   Ima.....— „ 5

S. K. Županja. U tome srezu nemamo partijskih organizacija, nego su otišla 2 člana O. K. da formiraju organizacije.

U čitavom O. K. među članovima Partije ima 19 Hrvata, 16 Srba, 1 Njemac. Po socijalnom sastavu 15 seljaka, 16 radnika, 5 intelektualaca. Po spolu 31 muških i 5 žena.

Od kandidata ima 19 Srba, 16 Hrvata, 1 Mađar i 1 Rus. Po zanimanju 21 seljak, 14 radnika, 2 intelektualca. Po spolu 32 muškarca i 5 žena.

Od zadnjeg izveštaja[3] kao što se vidi, stanje se popravilo. Formiran je S. K. za Đakovo. Partijske organizacije dobro rade u Brodu, gdje su zadnjih 10 dana uspjeli da mobilišu preko 150 Hrvata. Osrednji je rad u S. K. Požega, samo je bio slab komitet i zato je smenjen. Oni su također sektašili po primanju u Partiju i poslije zajedničkog pretresanja svih kandidata biće isti primljeni u Partiju.

3. **Okružni komitet Virovitica.**

Okružni komitet ima 4 člana.

S. **K. Grubišnopolje** ima 3 člana.

Partijske jedinice nema. Ima..... 14 kandidata

S. **K. Virovitica** ima 4 člana.

Ima 4 partijske jedinice..... 20 članova 4 „

S. K. Slatina ima 4 člana.

Partijskih jedinica nema. Ima ... — „ 20 „

S. K. Donji Miholjac (ne postoji) Poslana je jedna drugarica[4] da formira organizaciju. Ima.....9 kandidata

Rad Okružnog komiteta kao što se vidi iz brojnoga stanja nije zadovoljio. Naročito drugovi nisu uspjeli da rukovode iz centra. Dok su imali kakvi takvi pregled na srezu Grubišnopolje i Virovitica, dotle su slabi uvid imali u rad kotareva Slatina i Donji Miholjac. Drugovi nisu uspjeli da sve odane narodno-oslobodilačkoj borbi iz masovnih organizacija osposobe za članove Partije. Isto tako drugovi nisu u dovoljnoj mjeri iskoristili povoljan rad na oslobođenom teritoriju. Na pr. u selima Slatinskog sreza postoji mogućnost za osnivanje, ali do danas tamo nije stvorena ni jedna partijska jedinica. Mi smo drugovima pomagali upozoravajući ih na njihov sektaški stav i sve one koje smo poznali da su sposobni za članove Partije, odmah smo ih predlagali. Dva člana iz kotarskih komiteta toga okruga svršili su srednji partijski kurs. Isto tako poslali smo im druga Zmajića[5] da im organizira niži partijski kurs. Mi ćemo ih i dalje pomagati i nadamo se da će koraknuti malo bolje napred.

4. **Okružni komitet Osijek**

Okružni komitet ima 9 članova.

S. **K. Našice** ima 4 člana.

Ima 3 partijske jedinice . . . . 14 članova

S Vidi dok. br. 16.

4 Jovainka Cović

5 Josip Zmajić

Za ostale srezove, tj. Valpovo, Osijek, Vukovar, Vinkovci ne postoje Sreski komiteti, jer su razbijeni usled zadnje provale.[8] Isto tako O. K. nema pregled nad stanjem organizacija u svome okrugu. Sekretar O. K. drug Sremph[7] još uvek nezna za sve organizacije, pošto je bivši sekretar Salaj[8] poginuo u Osijeku. Čitav O. K. osim Srempha nastrojen je oportunistički i premda smo se mi trsili, još nismo pronašli mlađe revolucionarnije drugove koje bi uvukli u rukovodstvo. Poslaćemo dobroga druga iz koga drugoga komiteta da pomogne tome okružnom.

5. Okružni komitet Srem.

Okružni komitet (broj članova neznamo)

S. K. Kuma ima..36 članova 17 kandidata

S. K. Stara Pazova ima.....**20** **„** **20** **„**

S. K. Sremski Karlovci ima ... 23 „ 20 „

S. K. **Sremska Mitrovica** ima ... 27 „ 31 „

S. K. **Irig** (ne postoji)

Nema nikakvih partijskih organizacija.

S. K. Ilok (ne postoji) — Nema nikakvih partijskih organizacija.

S. K. **Šid** (ne postoji) — Nema nikakvih partijskih organizacija.

Čitav O. K. skupa sa članovima u partizanskim jedinicama kojima oni rukovode iznosi oko 300 članova i 125 kandidata. To su podaci koje nam je poslao drug Stevo.[9] Okružni komitet održao je u decembru 1942 partijsko savjetovanje,[10] na kojem je bio i drug Stevo. On nam je poslao osim svoga izveštaja i referat po drugoj tačci sa savjetovanja. Obadva Vam pisma šaljemo.[11] Dobili smo 6. II. o. g. opet pismo od Steve u kojem on piše doslovce ovako: »U rukovodstvu O. K. za Srem nalaze se stari, iskusni i izgrađeni drugovi, kojima moja pomoć nebi bila potrebna. Ja bi im najbolje mogao pomoći radom na terenu u pojedinim srezovima, gdje nemaju dovoljno izgrađenih, političkih radnika«. Mi zaključujemo iz ovoga da drug Stevo ne radi kao što bi trebao član Povjerenstva, nego •£e je izgubio u sitnom radu i mi smo ga odmah pozvali ovamo gdje će njegove sposobnosti biti mnogo više iskorištene. Od samoga okružnog komiteta dobili smo 5 brojeva »Istine«,[12] ali bez ikakvog izveštaja ili ma kakvog pisma. Mi nemamo još konkretnih dokaza, ali nam se čini da se oni prema nama odnose sa podcjenjivanjem. Mi smo ih opomenuli drugarski već treći puta i pozvali smo da neko od njih dođe k nama. Mi im šaljemo redovito sav materijal i upute, kao i svakom drugom Okružnom

6 Vidi dok. br. 16.

7 Franz Schremph

8 Antun Salaj

9 Josip Hrnčević

10 Okružni komitet KPJ za Srijem održao je koncem decembra 1942. god. partijsko savjetovanje na kojem su sumirani rezultati rada partijske i skojevske organizacije Srijema na razvoj NOP,a kao i rezultati rada NOO-a, AF2 i Agitpropa. Na savjetovanju su članovima KP i SKOJ-a postavljeni zadaci da rade na uzdizanju kadrova, učvršćenju i ideološko-političkom uzdizanju kadrova, mobiliziranju svih antifašističkih organizacija na terenu u sprovođenju političkih zadataka i formiranju novih partizanskih jedinica.

11 Redakcija ne posjeduje pomenuta pisma.

12 Prvi broj »Istine« izdao je Agitprop OK KPJ za Srijem 1941. god. U trećoj godini izlaženja, 1943, od br. 2 list dobiva podnaslov: Organ Jedinstvenog narodnooslobodilačkog fronta u Srijemu. Tehnika OK KPJ za Srijem.

komitetu. Mi se nadamo, da će za nedelju dana ovamo stići Stevo, pa ćemo vidjeti kakvo je tamo stanje.

Rad partijskih organizacija u **narodno-oslobodilačkoj vojsci** i part, **odredima.**

IV.Divizija Narodno-oslobodilačke vojske.

U Diviziji je stvoren partijski komitet od 4 člana, tj. od 3 zamjenika politkomesara u Brigadama[13] i komesara Divizije.[14] Šaljemo Vam njihove izveštaje. Sam komitet je još mlad, ali radi predano i disciplinovan je. Slao je redovno izveštaje Povjerenstvu. Kod njega se još jedino osjeća nesamostalnost. Premda smo im mi naredili neka sprovedu u Štabu da se odmah poslije diverzije na glavnoj pruzi Zagreb—Beograd ide u Hrvatsku, jer smo smatrali da je to najbolja pomoć drugovima u Lici, Baniji i Kordunu, oni to nisu uspjeli stvoriti, nego se je Divizija zadržavala bezpotrebno par dana oko Pakraca,[18] te je član Povjerenstva bio prisiljen, da u zajednici sa komesarom III Operativne Zone[16] ide u Štab Divizije i provede isti zaključak. Još uvek komitet ne rukovodi Štabom Divizije, dočim dosta dobro rukovodi pojedinim brigadama. Po našem mišljenju komitet će se dobro razviti, samo ga treba pomoći i često kontrolisati.

I. ODRED

U I. odredu ima **54** člana Partije i **46** kandidata, a **brojno** stanje **ljudstva** je **539.** U svim četama postoje partijske jedinice, kao **i bataljonski** biroi koji se redovno sastaju. Partijske ćelije ne postoje u bolničkoj četi **(60** ljudi), pionirska četa **(40** ljudi), diverzantska grupa **(17** ljudi). Kao **što** se vidi sektaši se u I. odredu na veliko, zbog toga i akcije nisu **zadovoljavajuće.** Premda ima odličnih boraca, a naročito u II. bataljonu, **partijski** rukovodioci nisu ih osposobili za članove Partije. Partijske **organizacije** nisu radile po pismu **C. K.** »Rad Partije u vojsci«. One nisu **u dovoljnoj** mjeri osposobile borce za akcije. Mi smo s njima prodiskutirali **o svim** kandidatima koji će biti primljeni odmah u Partiju. Isto tako poslali **smo** im partijaca sa terena da pojačaju partijski rad.

II. **ODRED.**

Ukupno u odredu ima **22** člana Partije, **21** kandidat, **a 346 boraca.** Postoje u svim jedinicama četne ćelije i bataljonski biroi **koji se redovno** sastaju. Nažalost ni jedna četna ćelija nema više od **5 članova, a jedna** ima samo komandira i komesara. Kao što se vidi i **u II. odredu se sektašilo.** Part, organizacija nije u dovoljnoj mjeri pripremala **partizane za** akcije, nije u dovoljnoj mjeri kontrolisala rad svojih **članova, a naročito**

13 Pero Car, zamjenik politkomesara XII NO brigade, Vlado Mutak, zamjenik politkomesara XVI NO brigade i Franjo Knebl, zamjenik politkomesara XVII NO brigade.

14 Jefto šašić

15 Jedinice IV divizije NOV i PO Hrvatske otpočele su 1. februara napad na Pakrac, Sdje su bili stacionirani dijelovi Prve brdske domobranske divizije. Vidi dok. br. 59. Borbe su vodene do 3. februara, ali mjesto nije zauzeto. Zarobljeno je 25 domobrana, dok je divizija imala 14 mrtvih i 39 ranjenih.

16 Marijan Stilinović

su ispod kontrole izmicali komandant[17] i komesar[18] odreda. Među partijcima ima dosta neodgovornosti. Kod njih smo isto tako pregledali sve kandidate da bi ih mogli primiti u Partiju.

Štab III Operativne Zone formiraće od ova dva odreda XVIII Brigadu.[19] Mi smo se pobrinuli da u novoj brigadi isto tako kao i odredima **I.** i II. koji će i dalje ostati budu dobri partijski funkcioneri i zato smo mobilisali jedan dio partijaca sa terena.

Rad partijskih organizacija među neprijateljskim vojnicima.

Vojni komiteti postoje u Novoj Gradišci, Brodu, Osijeku i Siraču. Osim vojnih komiteta postoje grupe oficira i vojnika koji sarađuju s nama. Rad vojnih komiteta nije zadovoljavajući. Oni još uvek pomažu nas **u** pisaćem materijalu, daju nam mape, izveštaje o snazi neprijatelja, a kadkada i o namjerama istoga. Osim manjih grupica po 3—4 čoveka, još ni jedna veća vojna jedinica nije prešla na našu stranu, premda ima za to uslova. Kada je neprijatelj vršio kaznenu ekspediciju na Vučjak i okolicu, jedan satnik je sam improvizirao napad da bi imao opravdanje zbog čega se je povukao u Požegu. Kad je stigao u Požegu, napao ga je Njemački oficir i pretio mu se revolverom što je izazvalo negodovanje kod njega, kao i kod njegovih vojnika. 2. II. o. g. došlo je u Podr. Slatini do sukoba između ustaša i domobrana. Kao što vidimo rad među domobranima može biti mnogo bolji i mi smo uputili našim organizacijama upute kako da rade kod istih. Imamo jednoga specijalnog druga, koji se može kretati po domobranskim kasarnama i on radi među njima.

U zadnje vreme neprijatelj je ubacio nekoliko špijuna iz redova domobrana koji su tobože prebjegli. Tako je neki domobranski vodnik iz Daruvara došao k nama i pošto je bio u Štabu Zone isti je izdao, koji je bio bombardovan 5. II. o. g. U najskorije vreme izdaćemo letak upućen domobranima.

SKOJ

Kao što smo Vam pisali, nezdravo stanje koje je vladalo u Povjerenstvu P. K. Skoja rešili smo. Usled ofanzive na Liku, nisu nam se vratili drugovi koji su išli na Skojevsku konferenciju, a među kojima se nalazi čitavo naše Povjerenstvo P. K. Skoja, te smo morali tražiti izlaz na drugoj strani. Uzeli smo najbolja dva druga iz Okružnih rukovodstava koji će vršiti dužnost Povjerenstva P. K. Skoja sa drugom Milom[20] sve dok se drugovi ne vrate iz Like. Organizovali smo okružna rukovodstva Skoja koja će u najskorije vrijeme prerasti u Okružne komitete Skoja, pošto su već nekoji partijci, a ostali kandidati.

1. Okružno rukovodstvo Nova Gradiška

Okružno rukovodstvo ima 5 članova.
Postoje sva četiri Sreska rukovodstva.

17 Jovo Marinković
18 Stanko Radovanović
19 Vidi dok. br. 66.
20 Mile Velimirović, vidi dok. br. 16, objašnjenje 23.

Na ćelom Okružnom komitetu ima 272 Skojevca u 48 Skojevskih aktiva. Od toga broja su 186 ženskih, 96 muškaraca.

SMG. Postoji u 72 sela, koji obuhvaća oko 2000 omladinaca. Postoji organizacija pionira, ali nam njihov broj nije poznat.

2. **Okružno rukovodstvo Brod.**

Okružno rukovodstvo ima 4 člana.

Postoje 3 sreska rukovodstva i to: u Požegi, Đakovu i Brodu.

Grad Brod ima Mjesni komitet Skoja. Na teritoriju O. K. ima oko 300 Skojevaca.

SMG broji oko 1500 članova. Broj pionira neznamo.

3. **Okružno rukovodstvo Virovitica.**

Samo rukovodstvo broji 4 člana.

Postoji jedno sresko rukovodstvo.

Na terenu O. K. ima 62 Skojevca uli aktiva.

4. **Okružno rukovodstvo Osijek.**

Okružno rukovodstvo ima 4 člana.

Postoji kotarsko rukovodstvo Našice. O broju Skojevaca, SMG, te pionira neznamo ništa podrobnije, jer je rukovodstvo formirano prije 10 dana, te još nije poslalo izveštaj.

5. **Okružni komitet Srem.**

Broj komiteta neznamo.

O. K. Srem ima 562 člana Skoja.

O broju SMG i pionira neznamo. Pozvali smo da odmah dođe najbolji Skojevski rukovodioc iz Srema da bi ga uzeli u Povjerenstvo P. K. Skoja za Slavoniju i Srem.

I. ODRED.

Ima 91 Skojevac.

II. ODRED.

Ima 45 Skojevaca.

U obadva odreda, kao i u brigadama o kojima se izveštaj nalazi u izveštaju zamjenika politkomesara, nalaze se u svim četama aktivi, kao i bataljonska rukovodstva.

Povjerenstvo P. K. Skoja organizovalo je kurs za Skojevske rukovodioce koji je počeo 5. II. o. g. List »Mladi Borac«[21] br. 2, nalazi se u štampi. Usljed toga što je drug Mile ostao sam, kao i usljed nepostojanja okružnih rukovodstava, Skojevske organizacije nisu se đo danas osamostalile, nego je Skojevski rad uglavnom ležao na partijskim organizacijama. Isto tako slaba veza, kontrola, kao i pomoć bila je sa strane Povjerenstva P. K. Skoja okružnim rukovodstvima. Formiranjem okružnih rukovodstava nadamo se da ćemo te nedostatke otkloniti.

21 List slavonske omladine. Prvi broj izašao 1943. Podnaslov od br. 3: List Antifašističke omladine Slavonije, a od br. 4—5: List USAOH-a za Slavoniju. Izlazio mjesečno, štampan u **Tehnici** OK KPH Nova Gradiška.

NOO-i

1. **Okružni komitet Nova Gradiška.**

Na teritoriju toga okružnog postoje sva četiri sreska NOO-a. Sreski NOO Pakrac ima 11 članova. Ima 28 seoskih NOO-a, od toga na oslobođenom teritoriju 26.

Sreski NOO Daruvar ima 6 članova. Ima 59 seoskih NOO-a, 48 na neoslobođenom teritoriju, a 10 na oslobođenom teritoriju.

Sreski NOO Nova Gradiška ima 9 članova. Ima 22 seoska NOO-a, 10 na oslobođenom, a 12 na neoslobođenom teritoriju.

Sreski NOO Novska ima 6 članova, 33 seoska NOO-a, 14 na neoslobođenom, a ostalo na oslobođenom teritoriju.

2. **Okružni komitet Brod.**

Sreski NOO Požega ima 11 članova, 61 seoski NOO.
Sreski NOO Brod ima 10 članova, 24 seoska NOO-a.
U Đakovačkom kotaru postoje svega dva seoska NOO-a.
U kotaru Županja nema još ni jedan NOO.

3. **Okružni komitet Virovitica.**

Sreski NOO Slatina ima 5 članova. Ima 27 seoskih NOO-a.
Sreski NOO Grubišno-polje ne postoji. Ima 15 seoskih NOO-a i 2 općinska.
Sreski NOO Virovitica ne postoji. Ima 5 seoskih NOO-a.
Sreski NOO Donji Miholjac ne postoji. Ima 2 seoska NOO-a.

4. **Okružni komitet Osijek.**

Na teritoriju toga okružnoga ima svega 11 NOO-a.

5. **Okružni komitet Srem.**

Izveštaj se nalazi u Stevinom izveštaju.

Rad narođno-oslobodilačkih odbora u svim kotarevima nije jednak. Dok su NOO-i na teritoriju O. K. Nova Gradiška već uglavnom postali narodna vlast i rešavaju probleme koji pred njima stoje i rade uglavnom kako je navedeno u brošuri »Organizacija narodne vlasti na oslobođenom teritoriju«,[22] dotle NOO-i na ostalim kotarevima još uvek nisu postigli taj stepen. Dosta dobro rade i NOO-i u Okružnom Brodu. Na neoslobođenom terenu, NOO-i još uvek ne vrše svoje političke funkcije, nego se bave prikupljanjem hrane i ostale pomoći za partizane.

Pripreme za izbore za nove NOO-e kod nas su uglavnom završene. Na čitavoj oslobođenoj teritoriji održano je 16 zborova i u svim selima sastanci i konferencije. Ispisane su parole po selima i to na plakatima, kao i po kućama. Isto tako u mnogim selima nalaze se i plakati koji prikazuju u slikama izborne parole, koje se nalaze u okružnici,[23] koju je pisao drug

22 u brošuri su sadržane naredbe, objašnjenja i uputstva Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije o organizaciji građanskih i pozadinskih vojnih vlasti. Izdanje i štampa Glavnog štaba. NOPO Hrvatske; oktobar 1942. god. Tiraž 450 komada.

Vlado.[24] Na pr. »Svi na izbore za novu narodnu vlast — za NOO-e«. Narod se interesu je i učestvuje u izbornoj kampanji i izbori će biti određeni u najskorije vreme.

I na neoslobođenoj teritoriji održavani su sastanci i konferencije i pisane parole, tako da bi narod i tu osjetio izbore za NOO-e.

AFŽ.

Nezdravo stanje koje je bilo u Inicijativnom AFŽ likvidirali smo. Drugarice održavaju neprestano kurseve za žene. List »Udarnica«[25] br. 2 nalazi se u štampariji.

Organizaciono stanje je ovakvo:

1.) Okružni AOŽ Nova Gradiška.

Imade 6 članova

Sreski AOŽ Nova Gradiška ima 13 seoskih AOŽ.
Sreski A02 Pakrac postoji i ima 26 seoskih AÖ2.
Sreski AOZ Daruvar ne postoji. Ima 1 općinski i 13 seoskih AOŽ.
Sreski A02 Novska postoji. Ima 20 seoskih A02.

2.) Okružni AOŽ Virovitica.

Ima 8 članova.

Postoji Sreski A02. Slatina.
Postoji Sreski A02. Virovitica od 6 članova.
Postoji Sreski A02. Grubišno-polje.
Ne postoji sreski A02 Donji Miholjac, već samo 5 mjesnih A02.

3.) **Okružni AOŽ Slavonski Brod** — ne postoji.

Postoji Sreski AOŽ Slav. Požega sa 4 seoska A02.
Sreski AOŽ Slavonski Brod ne postoji, već samo 8 seoskih AOŽ.
U srezu Đakovo i Županja ne postoje odbori AFŽ.

4.) **Okružni AOŽ Osijek** — ne postoji. Ima svega 4 Mjesna AOŽ.

5.) Za Srem znamo samo onoliko, koliko se nalazi u Stevinom izveštaju.

Pozvali smo da nam O. K. Srem pošalje dvije najbolje drugarice za Inicijativni AOŽ. Kao što se vidi iz brojnoga stanja, još uvek rad po liniji AFŽ nije zadovoljavajući. Sam Inicijativni Odbor nema u dovoljnoj mjeri uvid i kontrolu, pa prema tome ne daje dovoljno ni pomoći nižim organizacijama. Mi smo predložili neke drugarice partijke, koje su radile po liniji AFŽ, za srednji partijski kurs, da bi ih tako osposobili i poslali opet na rad po istoj liniji. Isto tako na svakom kursu smo vidjeli koje su drugarice naročito dobre, pa smo ih predlagali ili za kandidate ili članove Partije.

24 Vlado Popović

25 Glasilo Inicijativnog antifašističkog odbora žena za Slavoniju i Srijem (1943). Podnaslov od broja 2: Glasilo Antifašističke fronte žena za Slavoniju i Srijem, a od broja 6: Glasilo Antifašističke fronte žena za Slavoniju. Prve brojeve uređivale su Bosiljka Krajačić i Eva Domanji, a od maja 1944 Maja Jankez. Umnožavala Tehnika Agitpropa Povjerenstva CK KPH za Slavoniju i Tehnika OK KPH za Novu Gradišku.

AGITPROP.

Agitprop Povjerenstva još do danas nije izdao »Slavonski partizan«,[20] ali se isti nalazi u štampi. Još uvek problem izdavanja je tehničke prirode, t. j. nedostaje boja.

Agitprop izdaje svaka 3 dana 300 primeraka radio-izveštaja.

Prvo Slavonsko kazalište danas broji 14 članova i održava redovno priredbe. Osnovana je i glazbena sekcija pri kazalištu. Kazalište ima dobar uspjeh. Tako je na zadnjoj pretstavi u Voćinu bilo prisutnih do 500 osoba.

Da bi organizovali prosvetni rad, osnovali smo Prosvetni odbor pri Štabu zone, koji će izraditi plan za nastavu po školama za djecu i za analfabetske tečajeve i koji će uz pomoć Partije i Komanda Područja organizovati pri Sreskim NOO-a — Prosvetne odbore, koji će se brinuti za Prosvetni rad u dotičnom selu. Pošaljite nam početnicu i ostale upute o istome radu.

Agitprop organizuje usmene i zidne novine po selima, a Agitpropi Brigada po Brigadama. Naš Agitprop održao je prvi srednji partijski kurs na kome je bilo 12 drugova. Od tih 12, 5 su osposobljeni za rad u okružnim komitetima, a ostali u kotarskim komitetima. Kurs je rađen po članku iz »Borbe« — »Za teoretsko izdizanje kadrova«.

Agitprop vodi neprestano kurs političkih komesara u kojima se osposobljavaju drugovi za vodne delegate i komesare četa.

Agitprop je sudjelovao u organizaciji predizborne kampanje.

TEHNIKA.

Tehnika Agitpropa umnožila je 17 januara do 8. II. o. g. 450 komada raznih letaka, 8 brošura, u 2850 primeraka radio-vjesti.

U tehnici radi slikar drug Mraz,[27] sa još dva amatera slikara, koji za sada izrađuju parole, plakate, kao i slike druga Tite, Staljina i t. d.

Rad Agitpropa uglavnom zadovoljava, samo se kod njih nalazi dosta sporosti i malo samoinicijative. Tako na pr. nikako nisu mogli rešiti pitanje boja, premda su dobili upute kako je mogu i sami napraviti, što su poslije i učinili. Mi ćemo povući jednoga dobrog druga u Agitprop koji će dati više tempa i živosti u radu.

ŠTAB III OPERATIVNE ZONE.

Rad Štaba III Operativne Zone sve do nesreće koja nas je zadesila, bio je dobar. Istina poteškoća je bila u tome, što je drug Komandant[28] bio nepokretan, jer mu je bila noga prebijena i posljedica toga bila je slaba aktivnost I. i II. odreda. Rad na sređivanju pozadine, t. j. u Komandama

26 Glasilo Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Slavonije i Srijema. Naslov od 4. broja I godišta (1942): Slavonski partizan. Podnaslov od br. 9 (1943): Glasilo NOV i PO za Slavoniju. Urednici su bili: Pavle Gregorić, Karlo Mrazović, Josip Cazi, Zorko Golub i Zdenko Has. List je izlazio mjesečno sa prekidima od aprila do augusta 1942. god. Umnožavala Tehnika Agitpropa Povjerenstva CK KPH za Slavoniju i Srijem i Tehnika Agitpropa OK KPH Nova Gradiška. Tiraž 700—800 primjeraka.

27 Franjo Mraz

28 Bogdan Crnobrnja

Područja teče dosta dobro, a naročito u Psunjskoj Komandi Područja. Da bi pomogli Papučko-Krndijsko Područje koja ima ogroman teritorij, osnovano je Diljsko Područje.

Pošto se pokazalo da nam manjka vojno rukovodeći kadar, zaključeno je da se osnuje vojna škola, koje bi osposobljavala komandire i komandante bataljona. Da bi imali što jaču udarnu snagu, od I. i II. odreda stvorena je XVIII. Brigada koja neće unići u sastav Divizije. Osim Brigade ostaju i dalje dva manja odreda.

Odnos u Štabu je vrlo dobar, a isto tako između Štaba i Povjerenstva.

Dne 5. II. o. g. 9 neprijateljskih aviona bombardovalo je Stab III Operativne Zone, koga je izdao jedan vodnik koji je bio kod nas u Zoni, a poslije utekao. Tom prilikom poginula su dva stražara. Od eksplozije bombe, srušio se jedan dio kuće, te zatrpao druga komesara Marijana, koji je prebio ruku, t. j. desnu nadlakticu i sav je ugruvan i sada se nalazi u bolnici. Isto tako drug Crnobrnja, opet je ponovno prebio nogu na istom mjestu. Po procjeni lečnika drug Marijan će bolovati 25—30 dana, a Bogdan mnogo duže. Pošto smo se našli u takvoj situaciji, rešili smo skupa sa Štabom Divizije, da za vršioca dužnosti Komandanta uzmemo druga Vinka Antića, koji je uglavnom trebao da aktivizira i rukovodi Brigadom i odredima, ali je on 6. II. o. g. pao s konja, razbio lice i nalazi se u bolnici i biće nesposoban za rad oko 10 dana. U takvoj situaciji rešili smo da drug Duško[29] zaposli se sasma u Stabu, a za pomoć smo mu uzeli druga Teheka,[30] dok bi drug Ćule[31] trebao svršavati veći dio partijskog rada, a njemu u pomoć odmah je pozvan drug Stevo.

MOBILIZACIJA.

Mobilizacija se kod nas odvija vrlo dobro. Na teritoriju Papučko-Krndijskog Područja iz sela koja su bliža neprijateljskim uporištima pozvani su svi muškarci od 18—35 godina u partizane. Svi su se uglavnom odazvali osim po 2—3 u nekom mjestu. Na neoslobođenom teritoriju — mobilizacija također uspjeva. Tako je iz same okolice Broda došlo u zadnje vreme preko 150 Hrvata.

ČLANARINA.

Još uvek naši komiteti ne obračunavaju redovno članarinu i mi Vam šaljemo onoliko koliko smo dobili od njih.

1.)	O. K.	Nova Gradiška poslala je svu članarinu u iznosu od	2.500	Kn.
2.)	O. K.	Osijek poslao je.....	1.620	Kn.
3.)	O. K.	Virovitica poslao je.....	200	Kn.
		Ukupno plaćeno . .	4.320	Kn.

KAMPANJA ZA POMOĆ BORCIMA.

Poveli smo 14-dnevnu kampanju za pomoć borcima po uputama Izvršnog Odbora AVNOJ. Do sada smo dobili pojedinačne izveštaje i kampanja do sada dosta dobro napreduje.

29 Dušan Brkić
30 Antun Biber
31 Dušan Calić

Dobili smo dopis od I. Srpske Divizije'*[2] koja želi da pređe na naš teritorij i da u zajednici s našim snagama izvrši par zamašnijih akcija. Stvorili smo im mogućnost za prelaz.

Šaljemo Vam »izvješće« za koje mislimo da će Vam dobro doći kao neprijateljski dokumenat.

Pisali smo drugu Gruloviću Nikoli[33] da se odmah uputi k nama, ali do danas još nije stigao.

Uz naš komunistički pozdrav,

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Povjerenstvo:
Dušan[34]

Original u IHRP, Zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 3/1.

74

10. II 1943.

Zapovijed Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske štabovima XII, XVI i XVII NO brigade za napad na Viroviticu.

Još uvijek traje ofanziva[1] krvavih okupatorskih bandi i njihovih slugu ustaša i četnika na našu oslobođenu teritoriju. Još uvijek ta banda koncentriše svoje snage oko našeg slobodnog teritorija sa ciljem da ga pregazi i da uništi našu najveću tekovinu, našu Narodno-oslobođilačku Vojsku, da uništi najveću političku tekovinu naše narodno-oslobodilačke borbe naše drago Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Jugoslavije, i baš sad u ovim momentima treba da sve naše borbene jedinice daju i dadu sve od sebe da spriječe tu podmuklu namjeru neprijatelja našeg naroda.

Naša divizija također treba da upne sve svoje sile i da sa svoje strane zada neprijatelju što teži udarac.

»Slobodna Jugoslavija« daje nam direktive: Dok traje ofanziva na naš oslobođeni teritorij, jedinice narodno-oslobodilačke vojske na neoslobođenom teritoriju treba što žešće da udaraju na oslabljena neprijateljska uporišta.

U vezi s tim štab IV. divizije donio je odluku da likvidira neprijateljska uporišta Virovitica, Špišić-Bukovicu, Suhopolje i Lukač.

Neprijateljske snage u tim uporištima su slijedeće: Virovitica 250 konjanika-domobrana, 50 bundaša[2] i 100 raznih naoružanih neprijateljskih

32 Odnosi se na I proletersiku NOU diviziju NOV i POJ, koja je u toku IV neprijateljske ofanzive bila u centralnoj Bosni. Vidi dok. br. 44.

33 Zamjenik politkomesara IV bataljona III odreda III operativne zone.

34 Isto kao 31.

1 Radi se o IV neprijateljskoj of anzi vi. Vidi dok. br. 30.

2 Oružane snage pripadnika Njemačke narodne skupine.

elemenata.[3] Neprijatelj je smješten u uporištima 1), 2), 3), 4), 5), 6), 7), 8)[4] koja se vide na priloženom planu.

Spišić-Bukovica 75 neprijateljskih vojnika.

Suhopolje: bez neprijateljske posade i Lukač 10 do 20 naoružanih stražara.

Da bi se likvidirala spomenuta uporišta štab divizije naređuje:

N A R E Đ U J E :

sekcija Slatina, Bjelovar 1:10000

1.) XII. Brigadi:

a) bataljon a)[5] nastupiće s južne strane iz Đakovca putem koji vodi po bivšoj šumskoj pruzi: Bunar Besinac — K. 132 — pa uz reku preko Virovitičkog Antunovca opet uz reku, prelazi željezničku prugu i upućuje se ulicama kako je označeno na planu i pristupa likvidaciji neprijateljskog uporišta broj 11) 10) i 6). (Uporište 11) broji 15 domobrana i 1 pm. uporište 10) 4 domobrana i 1 pm, uporište 6) navodno 40 kulturbundaša). Raspored snaga izvršiti prema jačini neprijatelja u uporištima, tako da se sva tri mogu istovremeno napasti.

b) bataljon b)[6] kreće se zajedno sa bataljonom a) do Prdačinog mlina, gdje se odvaja na desno t. j. na istok, dolazi do razrušene šumske željezničke pruge, zatim putem u pravcu Marinovačkog groblja i likvidira neprijateljska uporišta 12), 9 i 7). (Uporište 12) ima 7 domobrana i 1 pm., uporište 9) 65 kulturbundaša, uporište 7) 25 ustaša.

c) bataljon c)[7] kreće se zajedno sa bataljonom b) ali se ne zadržava na uporištima koja b) likvidira, nego produžava preko željezničke pruge ulazi u grad i likvidira neprijateljska uporišta 2) 5) i 8). (Jačina uporišta 2) 20—40 domaćih ustaša i policajaca, uporište 5) 5—10 ustaša i uporište 8), Sresko načelstvo i zatvor 3—5 stražara.

d) bataljon d)[8] služiće kao rezerva štaba divizije. Jedan vod daće za osiguranje štaba divizije, dok će drugim djelom svojih snaga očistiti bandu iz mjesta Kozja glava, Golo brdo, Sveto Trojstvo, Sveti Križ i Rezovačke Krčevine. (U svemu oko 30—40 bandita).

Stabu XII. Brigade staviće se na raspoloženje 4 teška mitraljeza.

2.) XVI. Brigadi:

Jedinice XVI. Brigade kretaće se putem Jasenaš, Kućište K. 226, 252 i 224, i spuštaju se do puta Novi Rezovac i Pćelić, odatle se račvaju.

a) bataljon a)[9] kreće se cestom i željezničkom prugom u pravcu Virovitice, dolazi do u blizinu željezničke stanice i istu napada sa sjeverne strane, t. j. likvidira neprijateljsko uporište broj 3) (snage uporište broj 3) 30 neprijateljskih vojnika sa 2 t. m.).

3 U Virovitici se tada nalazilo 100 pitomaca podoficirske škole, jedan konjički divizion, jedna četa III bataljona Einsatzstaffe!a i oko 50 žandara.

4 Brojevi označavaju objekte: vojničku kasarnu, ustaški stan, željezničku stanicu, zgradu policije, ustaški tabor, zgradu Kulturbunda, pilanu i kotarsko načelstvo.

5 Drugi bataljon

6 Četvrti bataljon

7 Treći bataljon

8 Prvi bataljon

9 Drugi bataljon

b) bataljon b)[10] silazi na cestu Suhopolje — Virovitica, kreće se isto do mjesta gdje se račva poljski put kod slova D Brezika, zatim ide istim do K. 115 i poljskim putevima izbija na željezničku prugu Virovitica—Barč, zatim ide istom do sela Brezika, gdje ruši željezničku prugu i cestu na mjestu gdje su cesta i željeznička pruga Barč—Virovitica presječeni putem koji prolazi kroz Brezine. Tu postavlja zasjedu sa ciljem da spriječi dolazak pojačanja iz Barča. Deo snaga ovoga bataljona likvidira neprijateljsko uporište broj 14) (snaga neprijatelja u uporištu br. 14) iznosi 10—15 domobrana sa 1 teškim mitraljezom. Posada se nalazi u transformator kod ciglane).

c) bataljon c)[11] pregleda selo Suhopolje i očisti ga od eventualno pridošlih neprijateljskih vojnika i postavlja zasjedu na željezničkoj pruzi i cesti Virovitica — Suhopolje s tim da spriječi dolazak neprijatelja iz Slatine i Đulovca. Također treba da pokida željezničku prugu i cestu i uništi tt. veze. Ovaj bataljon treba da odvoji jedan deo svojih snaga za likvidaciju neprijateljske posade jačine 30 ustaša mještana u Suhopoljskom Borovu. XVI. brigadi dodjeljuju se 3 teška mitraljeza.

3.) **XVII. Brigadi:**

a) bataljon a)[12] krećući se cestom Spišić-Bukovica — Virovitica dolazi do mjesta gdje se odvaja kolski put prema sjevernoj strani, zaobilazi ciglane, prelazi preko Adžinog potoka (kod K. 110) i pristupa likvidaciji neprijateljskog uporišta broj 1). Snage neprijateljskog uporišta br. 1) iznose 200 domobrana). Ovaj bataljon treba da sa sobom ponese 2 brvna duga 3 metra radi prelaza preko potoka.

b) bataljon b)[13] kreće se cestom Spišić-Bukovica — Virovitica i pristupa likvidaciji neprijateljskog uporišta 4) i 13). (Snaga uporišta 4) 40 domobrana sa 4 pm a uporišta broj 13) 6—10 domobrana sa 1 pm. koji su smješteni u bunkeru kao što je to na planu nacrtano.

c) bataljon c)[14] likvidira neprijateljsko uporište Spišič-Bukovica. Plan ovog uporišta sa potrebnim podacima prilaže se. XVII brigadi dodjeljuju se 2 teška mitraljeza.

4.) **Mitraljeskoj četi:**

Komanda mitraljeske čete dodjeliće 4 mitraljeska odjeljenja XII. brigadi, 3 mitraljeska odjeljenja XVI. brigadi, 2 mitraljeska odjeljenja XVII. brigadi. Komanda mitraljeske čete nalaziće se u Stabu XII. brigade.

Stab divizije nalaziće se u Prdačinom mlinu, gdje treba da ga sačeka vod za osiguranje.

5.) Veza između štabova brigada i štaba divizije održavaće se kuririma. Izvještaje treba slati svaka dva sata, a u slučaju vanrednih događaja slati vanredni izvještaj.

Štabovi brigada daće upustva svojim bataljonima da održavaju vezu sa susjednim jedinicama bilo da su iste brigade ili iz dve brigade.

10 Prvi bataljon
11 Treći bataljon
12 Drugi bataljon
13 Prvi bataljon
14 Treći bataljon

6.) Centar za evakuaciju ranjenika organizovaće svaka brigada za sebe i to XII. u Đakovcu, XVII. u Gakovu, XVI. u Jasenašu. Za pratnju tih ranjenika iz tih centara do bolnice odrediće svaka brigada po jedan vod koji će se nakon tog posla vratiti u sastav svoje jedinice.

Ukazivanje prve pomoći i previjališta organizovaće referenti saniteta brigada.

7.) Evakuaciju plijena organizovaće intendant divizije[15] uz pomoć intendanta brigade. Svaka jedinica treba da obavjesti svoj nadležni štab čim likvidira neko uporište kako bi se moglo odmah postupiti evakuaciji plijena bez obzira na ostala uporišta, koja još nisu likvidirana. Centar za evakuaciju plijena biće Đakovac.

Intendant divizije ravnomjerno će raspodjeliti kola intendantima brigada.

8.) Zarobljenike evakuisati do štabova brigada, odakle će ih ovi po završetku akcije uz pratnju otpremiti do Voćina.

9.) Početak napada u noći 11. na 12. o. mj. u 24 časa.

10.) Znaci za raspoznavanje za noć 11 na 12. o. mj. su »Tito — Tenk«, a za dan 12. II. 1943. poziv: Pušku s obje ruke izdići horizontalno iznad glave, odziv: desnom rukom izbaciti pušku u stranu koju treba držati vertikalno.

11.) Povlačenje će se izvršiti prema pismenom naređenju štaba divizije. U slučaju neke neprödvidene teške situacije za povlačenje daće se bjelim raketama. Da ne bi došlo do zabune mi ćemo ispaliti uzastopno četiri puta po dve bjele rakete.

12.) U slučaju da se pokret povlačenja vrši danju, treba obratiti mnogo veću pažnju na neprijateljsku avijaciju.

Pravci povlačenja: XII. Brigada Veliko Barnski vinogradi — Mala Jasenovača i Mala Barna.

XVI. brigada: Turčević Polje — Đakovac.

XVII. brigada: Zrinjska

Štab divizije Mala Jasenovača.

13.) **Važna upozorenja:** a) Sve jedinice na zasjedama treba da prekinu tt vezu. Na mjestima zasjeda neposredno prije početka samog napada.

b) Budući da su zasjede u ravnici, treba koristiti kanale, rovove kuće pa i kopati potrebne rovove i maskirati ih. Za ovaj rad ponijeti potreban alat.

c) Sa benzinom kojim raspolažemo (XII. brigada) kao i onim koji će se zapljeniti treba odmah puniti boce i spremiti ih za paljenje objekata i služiti se njima kao protivtenkovskim oružjem. Štabovi brigada treba da dostave svoje zapovjedi za napad štabu divizije čim ih izrade.

e) Jedinice koje sudjeluju u napadu treba da šalju svoje izvještaje najbližem štabu bez obzira dali inače potpadaju pod njegovu komandu.

35 Đuro Terzić

14.) Politički komesari brigada izradiće pismeni poziv svima borcima da ispune svoj zadatak. Osnovni motiv krv za krv, smrt za smrt. Neprijatelj nas napada i osvećuje nam se uz pomoć svoje avijacije danju,[1]® a nama ostavi da mu se osvetimo da se borimo na ravnoj nozi sa njim samo noću.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, Jefto Sašić — M. P. — Komandant, Petar Drapšin

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 25/1.

75

10. II 1943.

Dopis Okružnog komiteta KPH **Slav. Brod Povjerenstvu CK KPH za Slavoniju i Srijem kojim predlaže kandidate za odbornike Kotarskog NOO-a Slav. Požega.**

Dragi drugovi, šaljem Vam predlog za članove koje bi trebalo kandidirati za **sreski N. O. O.** srez Požega

Iz općine Striježevica, Lukić Simo, član K. P.
Iz općine Nježić, Vujasinović Lazo, član K. P.
Iz općine Perenci, Bjelić Simo, član K. P.
Iz općine Koprivna, Božić Nikola, ml. član K. P.
Iz općine Čečavac, Protić Jovo, odan N. O. B-i
Iz općine Ruševac, Tatomirović Mile, kandidat za K. P.
Iz općine Crkv. Vrhovci, Grabusin Đuro, odan N. O. B-i
Iz općine Crkv. Vrhovci, Gajić Milka, kandidat za K. P.

U općini Stojčinovac za sada se nebi mogli provesti slobodni izbori usled toga što banda iz Darkovca stalno krstari po tim selima i ima mnogo špijuna i izdajica te bi javno birani odbornici bili primorani da pobjegnu iz svojih sela, a u koliko bi se birali onda možemo predložiti Petra Agića, odanog N. O. B-i i poštenog.

Općina Striježevica ima 13 sela te bi je trebalo razbiti u dvije općine.

Općina Koprivna ima dva sela čitava i dva sela koja su spaljena, te bi toj općini trebalo pripojiti selo Dragutinovac koje je do sada pripadalo općini Čečavac koja ima 6 sela.

U sreski N. O. O. trebalo bi kooptirati još dva druga iz neoslobođenog teritorija.

Pozdravljamo Vas sa drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

za O. K. Brod
Popaj,[1] v. r.

Original u IHRP, Zgb.
Prijepis u HIS, Slav. Brod, K' 2/1.

16 Vidi dok. br. 73.
1 Boro Novaković

76

11. II 1943.

Izvještaj Velike župe Baranja u Osijeku Ministarstvu unutrašnjih poslova u Zagrebu ... o akcijama partizana na teritoriju župe.

Savezno s izvješćem ove Velike Župe od 1. veljače 1943. Prs. broj 377-1-1943. čast je ovoj Velikoj Župi izviestiti o daljnjim napadajima i pojavama komunističkih i partizanskih skupina na području ove Velike Župe, a kako su te pojave i napadaji izviešćeni od područnih kotarskih oblasti i oružničkog krilnog zapovjedničtva u Osieku u sliedećem

Prema naknadno izvješću uhapšen je i sproveden radi daljnjeg postupka Župskoj redarstvenoj oblasti u Osieku Stjepan Franjić iz Valpova, za kojeg je u ovdašnjem izvješću Prs. broj 3803/1942. od 21. XII 1942. izviešćeno, da je prijavljen kao komunistički nastrojen i da je vršio komunističku promičbu.

Prema naknadnom izviešću u noći od 26. na 27. siečnja 1943. četiri oboružana čovjeka, koji su se izdavali za partizane, došli su na vlastelinstvo Lipine, vlasničtvo ing. Veslaja na području kotara Našice, pa su od upravitelja vlastelinstva opljačkali 9.000 Kuna gotovog novca i kazali upravitelju, da odmah piše svom gospodaru, da pošalje još 80.000 Kuna, po koje da će oni doći za par dana. Odatle uputili su se na Našičke ribnjake, gdje su od petorice ljudi oduzeli ukupno 84.270 Kuna gotovog novca. Postoji sumnja, da ovo nisu bili partizani, nego drugi pljačkaši koji su se samo izdavali za partizane, pa se u tom pogledu vode daljnji izvidi.

Savezno s ovdašnjim izviešćem Prs. broj 377-1-1943. od 1. II. 1943., u kojem je izvješćeno o sukobu jedne naše skupine naoružanih snaga sa četiri naoružana partizana u mjestu Podgoraču na području kotara Našice, prema naknadno dobivenim podatcima u toj borbi poginula su 2 partizana i to Bogdan Radović iz sela Ostrošinaca, obćina Podgorač, kotar Našice i partizan imenom Jozo, čije je prezime nepoznato, a rodom je iz Mikanovaca, kotar Vinkovci. Partizan Stoj an Grubar iz Babjaka, kotar Našice ranjen je, ali mu je uspjelo pobjeći. Partizan Stjepan (Krsto) Basta iz Kordoševaca, obćina Trnjani, kotar Brod na Savi uhvaćen je živ i predan je Zapovjedničtvu Slavonskog zdruga u Osieku na daljnji postupak.

Dana 28. siečnja o. g. deset dobro naoružanih partizana[1] došli su u šumu Brodske imovne obćine, zvanu »Čelikovača« na području kotara Našice i sobom otjerali osam ponovačenih šumskih radnika, koji su u toj šumi izrađivali drva, te ih sobom odveli preko sela Slobodna Vlast, Paučje i šume Živčani u selo Gradac, obćina Našice Vanjske. Dana 30. siečnja o. g. svim osam uspjelo je pobjeći i dana 31. siečnja javili su se kod oružničkog voda u Našicama. Prema njihovoj izjavi oni prilikom prolaza kroz šume nisu nigdje vidjeli veće skupine partizana, nego najviše 10—20 njih, koji vrše službu u pojedinim naseljima, dok šumi Živčani da ima najviše žena, djece i staraca, koji da su smješteni u nekim barakama, ukopanima u brdo. Osim ovih osam domobrana odnosno ponovačenih šumskih radnika partizani su odveli još 19 ljudi, koji su sa njima radili

1 Akciju izvela partizanska grupa II odreda III operativne zone.

u šumi, te ih isto odveli u selo Gradac, odakle se nisu vratili i ne zna se za njihovu sudbinu.

Dana 1. veljače 1943. u selu Bračevcima, općina ista, kotar Đakovo oko 30 mlađih muškaraca dobilo je od strane partizana pozive, da se 3. veljače 1943. u 8 sati imaju javiti u mobilizacioni centar broj 2, odakle će biti upućeni u komandu Papučko-Krndijskog područja za daljnji razpored, a u koliko se ne odazovu, da će biti stavljeni pod vojni sud i proglašeni vojnim bjeguncima. Poziv su podpisali politički komesar D.[2] Simatović (Lala) i komandant Nik.[3] Kokić (Zumbul).

Dana 2. veljače 1943. Jagoda Prodan, 20 godina stara, Jelena Marković, 17 godina stara i Marija Despotović, 22 godine stara, sve iz sela Stari Miljevci, općina Nova Bukovica, kotar Podrav. Slatina, seljakinje, pošle su u crkvu u Novu Bukovicu, ali se do danas nisu vratile. Postoji sumnja, da su ih odveli partizani, a nije isključeno, da su same dobrovoljno otišle među partizane.

Dana 2. veljače 1943. jedna skupina od oko 100 naoružanih partizana[4] upala je u selo Pivnicu, općina ista, kotar Virovitica, pa su zapalili općinsku zgradu, koja je djelomično izgorila, a uništili su i ostatak namještaja i pismohrane, pošto je namještaj i pismohrana u glavnom već ranije evakuirana. Zatim su otišli u susjedno selo Gvozdansku, koje se nalazi odmah uz Pivnicu, pa su prisilili seoskog starješinu Antuna Češnjaka, da im pokaže kuće onih grkoistočnjaka, koji su primili pozive za radne bojne, pa su njih 15 skupa sa seoskim starješinom odveli sa sobom u šumu prema selu Jasenašu na području kotara Grubišno Polje, te se ne zna za njihovu sudbinu.

Dana 2. veljače 1943. od 21 do 23 sata jednu skupinu od 200—250 naoružanih partizana[5] izvršila je sa puščanom vatrom napadaj na grad Viroviticu sa jugozapadne strane. Napadaj je odbijen po našoj vojsci, koja nije imala nikakvih gubitaka, dok nije poznato, da li su partizani imali kakvih gubitaka. Partizani su se povukli u šume u smjeru sela Novi i Stari Rezovac na području općine Suhopolje.

U noći od 2. na 3. veljače 1943. jedna skupina od oko 600—700 naoružanih partizana[8] izvršila je napadaj na Podravsku Slatinu, koji je trajao od 7,30 h. u večer do 6 h. u jutro. Partizani su napali- sa raznih strana, a naročito su napadali na zgradu kotarske oblasti, ustašku vojnicu, željezničku postaju i električnu središnjicu, ali im nije uspjelo zauzeti ni jednu od ovih branjenih zgrada, nego su jedino presjekli žice električnog voda, tako da je čitavo mjesto od 10 h. u večer ostalo bez rasvjete. U ovoj borbi sa naše strane poginuo je ustaški nadporučnik Viktor Pravdić, koji je došao u pomoć sa pripremnom bojnom iz Čačinaca, a ranjena su 3 vojničara i dva građana. Gubitci partizana niesu poznati.

Dana 3. veljače 1943. jedna skupina naoružanih partizana[7] nepoznate jačine došla je u selo Humljane na području kotara Podrav. Slatina,

2 Dinko

3 Nikola

4 Odnosi se na III bataljon XVII NO brigade.

5 Odnosi se na dijelove snaga I odreda III operativne zone.

6 Isto kao 5.

7 Partizani I bataljona II odreda III operativne zone.

pa su pokupili muškarce i sa njima porušili željezničku prugu S. P. Z. između Vojlovice i Humljana u dužini od 1500 metara kolos jeka, te potrgali brzoglasni vod i prerezali jedan brzoglasni stup.

Dana 4. veljače 1943. između 3 i 4 h. u jutro jedna skupina od oko 300 naoružanih partizana[8] upala je u selo Špišić Bukovicu, općina ista, kotar Virovitica, pa su zapalili općinsku zgradu, koja je sva izgorila sa cielim namještajem i pismohranom. Na miestno] pošti polupali su brzoglasnu središnjicu i odnieli 650 Kuna gotovog novca i 80 Kuna poštanskih vriednota. Od seljaka Feketija Antuna odnieli su 100 kg. svinjske masti, koja je bila sakupljena od seljaka za državne potrebe. U kući na spavanju uhvatili su ustašu Tomu Kudumija i odveli sa sobom u pravcu Bilo Gore na području kotara Grubišno Polje, kamo su se povukli nakon što su bili suzbijeni po mjestnim oružnicima i ustašama. Sobom su otjerali i Dragutina Feketiju, sina naprednog Antuna Feketije, kao i seljaka Franju Maj er, kojeg su prisilili da im vozi mast.

Dana 4. veljače 1943. u 21 h. jedna skupina od 30—40 naoružanih partizana[9] kod sela Vladislavci, općina Hrastin, kotar Osiek dočekala je puščanom vatrom oružničku obhodnju postaje Čepin, koja je sprovodila Cviju Jeremić i njegovu kćerku Milicu iz Koprivne radi sumnje da održavaju veze sa partizanima. Uslied premoći partizana oružnici su se morali povući, a za to vrieme rečenim uhićenicima uspjelo je pobjeći. Sa strane oružnika nije bilo gubitaka, a nije poznato, da li je bilo gubitaka kod partizana.

Dana 4. veljače 1943. u selu Orahovici, općina ista, kotar Našice ubili su partizani seljaka Dragana Panko, 30 godina starog, pripadnika Njemačke narodne skupine, i to navodno zato, što je nakon zajedničke pijače sa partizanima rekao, da je on Švabo. Istog dana partizani su u Orahovici sakupljali štrcaljke za polijevanje vinograda, pod izgovorom da bi ih inače pokupile naše vlasti, a vino, koje se nalazilo u državnom podrumu u Orahovici, većinom su već odvezli odatle.

Dana 4. veljače o. g. u 2 h. u jutro šest naoružanih partizana došlo je u selo Zdence, općina ista, kotar Našice, gdje su od seljaka Antuna Hagera opljačkali 83.000 Kuna gotovog novca.

Dana 4. veljače 1943. u 4 h. jedna skupina od oko 30 naoružanih partizana[10] došla je u selo Pčelić, općina Suhopolje, kotar Virovitica, pa su od tamošnjih seljaka oduzeli četiri vojničke puške i jedan vojnički samokres, a od domobrana Ivana Durmuša, koji se je nalazio na dopustu podpunu vojničku odoru, a sa sobom su odveli seljaka Josipa Tomšića u smjeru sela Jasenaš na području kotara Grubišno Polje, pa se ne zna za njegovu sudbinu.

U noći od 4. na 5. veljače 1943. jedna skupina od 250—300 naoružanih i nenaoružanih partizana[11] upala je u selo Mikleuš, općina Nova Bukovica, kotar Podrav. Slatina, te su na željezničkoj postaji polupali sve

8 Dijelovi XVII NO brigade.
9 Gerilska grupa II odreda koja je djelovala na sektoru Osijeka.
10 Bilogorska četa.
11 Broj preuveličan. Akciju izvele oružane snage Komande Papučko-krndijskog područja.

prozore na prometnom uredu, uništili namještaj i brzoglas i odnieli gotovog' novca oko 2000 Kuna. Na mjestnoj pošti polupali su brzoglasnu središnjicu, odnieli dvije vage, jedan brzoglasni aparat i 496 Kuna gotovog novca. Iz obćine Slatinski Drenovac, čiji je ured bio privremeno smješten u Mikleušu, odnieli su jedan pisaći stroj, šapirograf, te okrugli štambilj i četverouglasti prijemni štambilj, kao i štambilj za izdavanje stočnih uvjerenja, a spise u uredu su zapalili. Mlinaru Cernić Ferdi odnieli su 1700 klgr. krušnog i bielog brašna i 40 klgr. čavala u ukupnoj vriednosti od 32.000 Kuna, Luki Franić, nakupcu Zemproa odnieli su jednu lovačku pušku dvocjevku, 7 metara kukuruza i oko 2 metra graha, Emilu Šredl odveli su 2 kobile, 2 krave, 1 junicu, jedne saonice, konjske hamove, 3 pokrivača, 3 gvozdene vile i 1 lampu petrolejsku, sve u vriednosti od 65.000 Kuna, Rudolfu Svobodi 830 klgr. soli i jednu lovačku pušku, Đuri Bahunek, gostioničaru i ustaškom rojniku 4 vojničke puške i 1 samokres, koji su bili kod njega na uporabi za čuvanje sela, Edi Mraz 20 komada baterija, 5 metara soli i razne manufakturne robe u vriednosti od 50.000 Kuna, te Stjepanu Ajpek, lugaru, jednu lovačku pušku. Partizani su bili doveli sa sobom 10 kola, na kojima su odvezli opljačkanu robu i predmete. Prilikom upada nije bilo nikakve borbe, pa tako nije nitko stradao, niti su partizani koga odveli, niti što zapalili. Vođa ove skupine bio je Marko Marinković iz Pištane, kotar Našice.

Dana 5. veljače 1943. u 20 sati napustila je Levanjsku Varoš obćina ista, kotar Đakovo sva momčad mjesne oružničke postaje zajedno sa mjestnom ustaškom posadom, i to uslied premoći partizana,[12] pa su se svi oni povukli u Đakovo.

Dana 5. veljače 1943. u jutro jedna skupina od 450—500 naoružanih partizana[13] upala je na naseobinu Ovčara — Stjepanovac na području kotara Đakovo, gdje su od seljaka opljačkali 24 para konja, 24 kola, 40 komada rogate marve i razne živežne namirnice. Zapalili su 3 kuće i ubili seljakinju Maru Žeravica, a odveli sa sobom seljaka Mihajla Hofmana, pa se ne zna za njegovu sudbinu. Ova ista skupina pri prolazu kroz selo Musić, obćina Levanjska Varoš, kotar Đakovo opljačkala je od seljaka četiri para konja, četiri kola i razne živežne namirnice, pa sve to odvezli sabom u pravcu sela Paučja, 21 kim. sjeverozapadno od Đakova.

Dana 5. veljače 1943. u 21 h. jedna skupina od oko 100 naoružanih partizana[14] upala je na državno dobro pustare Stari Gradac na području obćine Špišić Bukovica, kotar Virovitica, gdje su zaklali 6 komada debelih svinja, koje su natovarili na dvoja državna kola, upregnuta sa po dva državna konja i odveli sobom u smjeru Bilo Gore. Sa 10 domobrana, koji su na toj pustari obrađivali zemlju, svukli su vojničku odoru, a tri su domobrana sa sobom odveli, pa se ne zna za njihovu sudbinu.

Dana 5. veljače 1943. u 23 h. jedna skupina naoružanih partizana nepoznate jačine došla je u selo Stare Miljevce, obćina Nova Bukovica, kotar Podrav. Slatina, pa su u mjesnoj školi uništili sliku Poglavnikovu, a iz sela otjerali su sa sobom Ljubomira Radosavljevića, domobrana, koji

12, 15, 17 i 18 Partizani II odreda III operativne zone.

13 Isto kao 12. Vidi dok. br. 70.

14 Redakcija nije mogla ustanoviti na koju se jedinicu odnosi ovaj podatak.

se je nalazio kod kuće na dopustu, te jednog rođaka Todora Mišića, koji se je nalazio kod njega u gostima.

Prema izvješću Kotarske oblasti u Podrav. Slatini, partizani na zaposjednutom području toga kotara, a naročito u općini Voćin prisiljavaju ljude, da stupe u njihovu vojsku i u tu svrhu provode neku vrst svoje mobilizacije, te prisiljavaju pučanstvo, da im daje hranu za njihove potrebe, pa su tako dana 7. veljače o. g., takvu akciju vršili u selu Slana Voda na području obćine Voćin.

Dana 7. veljače o. g. oko 22 h. jedna manja skupina partizana došla je u selo Obradovce, obćina Bare, kotar Našice i odveli sa sobom domobrana Nikolu Panića, koji je služio kao legionar, te su ga otjerali sa sobom u pravcu Krndije.

Dana 7. veljače o. g. u 22 h. jedna skupina od 40—50 naoružanih partizana[15] svi u domobranskim odorama upala je u selo Podgorač, pa su četvorica od njih došli u mjestnu poštu, pregledali sve knjige i tražili od poštarice brzoglas, ali pošta nema brzoglasa. Od seljaka tražili su, da im donose hranu i pri tom im zaprietili, ako im ne će dati dobrovoljno hranu, da će zaredati od kuće do kuće i sami uzeti.

Dana 7. veljače 1943. od 8 do 14 h. zapažena je jedna skupina partizana od po prilici 1000 ljudi,[16] kako se kreće kroz vinograde »Kranjčevo Brdo« obćina Našice Vanjske, i to u smjeru od sela Gradac preko Gornje Motičine prema Papuku. Partizani su bili obučeni u vojnička i građanska odiela, a naoružani puškama i 13 strojnica, te su sa sobom vodili svoju kuhinju sa 12 kotlova, a bio je sa njima i njihov crveni križ, kao i ostali prtljag, kojega su vozili na kolima.

U noći od 7. na 8. veljače o. g. prošao je opet u istom smjeru jedna povorka partizana, ali se uslied noći nije moglo ustanoviti, koliko ih je bilo, a nije poznato ni tko je bio vođa ovih partizana.

U noći od 7. na 8. veljače 1943. ubijen je u svojoj kući u Podravskoj Slatini trgovac Josip Adamec. Te noći oko 2 h. provalili su kod njega četiri naoružana čovjeka i od njega tražili novac, a kad im je on kazao da nema novaca, jedan je ispalio metak iz puške i na mjestu ga ubio. Poslie toga provalili su u trgovinu i tu pokupili nešto štofa u vriednosti od 14.000 Kuna. Po svemu izgleda, da se ovdje radi o osveti sa strane partizana, pošto je ubijeni bio ranije povjerenik u trgovini Židova Kohna u Slatini, u kojoj je bio pomoćnik neki Židov Kern Loli, koji se sada nalazi među partizanima, pa je po svoj prilici on iz osvete izvršio ovo djelo uz pomoć drugih partizana.

Dana 8. veljače 1943. u 17 h. došla su četiri naoružana partizana na željezničku postaju Pivnica, obćina Pivnica, kotar Virovitica, i zapalili zgradu željezničke postaje, koja je djelomično izgorjela, dok je namještaj i uredovničko uređenje podpuno izgorjelo. Prije izvršenja ovog paleža dali su iznieti iz zgrade posebničke stvari nadstojnika postaje. Vođa par-

16 Broj preuveličan. Jedinice II odreda kretale su se prema Pakracu radi formiranja XVIII NO brigade.

tizana bio je Zdravko Uskoković iz Pivnice. Nakon izvršenog djela otišli su u smjeru Jasenaša na području kotara Grubišno Polje.

Dana 9. veljače 1943. u 18 h. jedna skupina nepoznatog broja naoružanih partizana u selu Humljanima, općina Slatinski Drenovac, kotar Podravska Slatina dočekala je i iz puške ubila Antuna Martinovića, vojničara 1. sata Ustaške vojnice iz Podravske Slatine, kada je išao kod svoje djevojke u selo Humljane.

U noći od 9. na 10. veljače 1943. jedna skupina od oko 30 naoružanih partizana[17] došla je u selo Paljevinu, općina Bračevci, kotar Đakovo, te od tamošnjih žitelja pokupili dvoja kola živežnih namirnica i otišli u smjeru sela Podgorja, 20 kim. sjeverozapadno od Đakova.

Dana 10. veljače 1943. rano u jutro, t. j. u 1 sat iza ponoći jedna skupina od oko 100 naoružanih partizana[18] upala je u selo Piškorevci općina ista, kotar Đakovo, pa su iz općinske zgrade iznieli sve knjige i spise i zapalili. Sa sobom su odveli u smjeru sela Dragotina, 6 kim. zapadno od Đakova, mjesnog tabornika, općinskog načelnika, mjesnu učiteljicu i dva seljaka, ali su kasnije načelnika i onu dvojicu seljaka pustili, dok se za sudbinu drugih odvedenih ne zna. Tom prilikom ubijen je jedan partizan nepoznato od koga, pa su partizani lješ ubijenoga odvezli sa sobom. Partizani su u selu spalili i oko 700 kgr. masti, koja je bila skupljena radi prodaje državi i nalazila se u općini. Dalje partizani su odnieli oko 10 pušaka od mjesne straže.

Dana 11. veljače 1943. u 11 h. domobranska posada iz Našica jačine 50 domobrana sa pridodanih 10 oružnika od oružničke postaje Našice poduzela je akciju proti partizanskom logoru[19] u šumi Živčani, 10 kim. jugoistočno od Našica. Partizani, nakon slabog puščanog odpora razbježali su se, pa su naši zaplienili 3 vojničke, 4 civilne lovačke puške, kao i jedan parabelum, kao i uhvatili 14 osoba, i to 8 muškaraca, jednu ženu i 5 djece, što je sve predano Zapovjedničtvu Slavonskog zdruga u Osieku.

Svi ovi napried navedeni događaji i podatci pokazuju sve veću premoć kao i sve jaču djelatnost partizana u ugroženim predjelima ove Velike Zupe, te prema već podnesenim izvješćima i priedlozima, neodgodivu potrebu, da se ovi napadaji i borbe jednom prekinu i likvidiraju što svestranijom i što bolje organiziranom jakom akcijom naših oružanih snaga, jer inače svakim danom biti će stanje sve to teže, a to bi moglo imati vrlo teške i upravo kobne posljedice.—

Svi napried navedeni slučajevi izviešćeni su nadležnim vlastima i tražena pomoć u cilju osiguranja, pročišćenja terena i smirenja pučanstva, ali na žalost, nije u tom pogledu do sada bilo uspjeha radi pomanjkanja dovoljnog broja potrebnih oružanih snaga u tu svrhu.—

ZA DOM SPREMNI!

Veliki Župan:
(Dr. S.[20] Hefer)

M. P.

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 10/III.

19 Baza II odreda III operativne zone.
20 Stjepan

77

12. II 1943.

Naredba Vrhovnog Štaba NOV i PO Jugoslavije svim partizanskim odredima i brigadama za poduzimanje ofanzivnih akcija na komunikacije i oslabljena okupatorska i ustaško-domobranska uporišta u ciiju pružanja pomoći jedinicama NOV u zapadnoj Bosni za vrijeme IV ofanzive.

Vrhovni komandant narodno-oslobodilačke vojske izdao je slijedeću naredbu:

Uslijed jake ofanzive ujedinjenih neprijatelja Njemaca, Talijana, ustaša i četnika na našu oslobođenu teritoriju u Bosni i Liki naređujem svim partizanskim odredima i brigadama u Slavoniji, Sloveniji, Srbiji, Crnoj Gori, Hercegovini i istočnoj Bosni da odmah otpočnu ofanzivu protiv oslabljenih garnizona neprijatelja. Da uništavaju željeznički saobraćaj, vojna slagališta, ceste, telefonske i telegrafske veze i druge objekte. Okupatori su dovukli iz sviju krajeva Jugoslavije svoje trupe protiv naše oslobođene teritorije i mi moramo iskoristiti sve naše naoružane odrede radi pojačanih navala na okupatore i njihove sluge. Naša narodna vojska već se preko 20 dana bori protiv neprijateljske ofanzive s nečuvenim junaštvom i nanosi im ogromne gubitke. Ona ispunjava svoju dužnost pred narodom i tu dužnost moraju odmah ispuniti svi borci i istinski rodoljubi.

Glavno komandujući TITO.

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 28/1.

78

12. II 1943.

Naredba vođe Njemačke narodne skupine o postupku sa zarobljenicima. Naredbom se određuje strijeljanje svih zarobljenika uhvaćenih s oružjem u ruci, bez obzira na spol i dob, a zarobljenici uhvaćeni bez oružja, za koje se pouzdano zna da su partizani, otpremaju se u sabirni logor i strijeljaju prema potrebi kao odmazda za sabotažne akcije, dok se građani sumnjivi zbog suradnje s NOP-om upućuju u radni logor.

1.

Behandlung der Gefangenen und Zivilbevölkerung.

Im Einsatzbefehl vom 23. 1. der für das hiesige Gebiet zuständigen reichsdeutschen Befehlsstelle, der alle deutschen und kroatischen Truppen unterstellt sind, wurde befohlen:

a) Gefangene, welche **im Kampfe** mit der Waffe in der Hand betroffen werden, sind ohne Rücksicht auf Alter und Geschlecht nach Vernehmung zu erschiessen.

b) Gefangene und Festgenommene, welche einwandfrei als Partisanen oder deren Helfer überführt werden, sind als Sühnegefangene in Sammellager zu überführen und werden für Vergeltungsmassnahmen bei

Sabotageakten oder von den Kommunisten verübten Morden[1] im Sinne der gesetzlichen Bestimmungen herangezogen. Für Errichtung von geeigneten Sammellagern ist Sorge zu tragen,

c) Festgenommene, die der Mithilfe am Aufstande verdächtig scheinen, sind an die Sammellager Semlin oder Essegg zum Arbeitseinsatz abzuführen.

Übergrifen jeder Art gegen die loyale Bevölkerung ist mit aller Schärfe zu begegnen, gleichgültig von welcher Seite solche erfolgen. Die Bevölkerung muss sich dessen bewusst sein, dass sie im Falle der Mithilfe am Aufstand mehr von der Truppe zu befürchten hat als von den Partisanen; sie muss aber auch die Überzeugung gewinnen, dass die Truppe gerecht vorgeht und die Leute, die guten Willens sind, schützt.

2.

Motorisierte Abteilungen

Die auf gestellte motorisierte Abteilung hat von jetzt an die Bezeichnung »Kradschützenzug z. b. V.« zu führen und bleibt unmittelbar dem Stab der ES. der DM. unterstellt.

Der Volksgruppenführer:
Altgayer
ES.-Oberst

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 1/IL

79

12. II 1943.

Izvještaj Komande Psunjskog područja Štabu III operativne zone NOV i PO Hrvatske o uspjehu političkog rada među narodom, o organizaciji školstva i o radu komandi straža i zarobljenika u logoru na ovom području.

Predmet: Izvještaj pomoćnika Komandanta

Dne 24 januara o. g. održali smo 6 predizbornih skupština i to: U Kričkama, Gornjem Čagliću, Brusniku, Ožegovcima, Gor. Borcima i Lisičinama. Svi ti zborovi nisu najbolje uspjeli, za to što sam rok organizacije bio je vrlo kratak i na sam taj dan bilo je vrlo loše vrijeme. Pogrešna je bila sama organizacija tih zborova, jer se nije upotrebilo kao organizatore same Narodno-oslobodilačke odbore, već su u glavnom zborove organizirale partizanske straže. Velika je greška i u tome, što SKOJ-evske i omladinske organizacije nisu uopće organizovano pristupile na te skupštine. Interesovanje za same izbore je dosta različito, tako da na mnogim mjestima se osjeća veliko interesovanje, dok u mnogim selima nije baš osobito. Potrebno je još mnogo poraditi da se postigne ono što se želi. Pristupili smo održavanju predizbornih konferencija u onim selima našega Područja, koja ili nisu sudjelovala na zborovima, ili se nalaze u blizini neprija-

1 Vidi dok. br. 36.

teljskih uporišta. Predviđen je još jedan veliki zbor u P. Šagovini[1], ali do sada zbog reakcije nije mogao biti održan.

Kako sam već u prošlom izvještaju javio u tjednu »Velika LLL« referati su održani u svim selima kotara pakračkog, dok u ostalim kotarevima samo mjestimično.

U nedelju dne 7. o. m. omladina u Budićima imala je otvorenje »Omladinskog doma«. Posjet je bio dosta velik, ali tek pred noć, jer se narod bojao bombardovanja. Na otvorenju govorio je ispred kotarskog N. O. O.-a drug Galeb[2], ispred omladine drug Ivo Uzur, ispred KP drug Stevo Kovačević, a ispred Komande Područja drug Vojaček Josip. Govornici su podvukli veliko značenje osnivanja takovih domova po našim selima, a isto tako se je govorilo o značenju izbora, o mobilizaciji i zimskoj pomoći.

Organizovao sam Agitprop za naše Područje od 4 člana, ali i ako smo već dva puta tražili detaljne upute za rad od Agitpropa Povjerenstva CK KPH za Slavoniju i Srijem, da možemo odmah pristupiti radu, nismo dobili nikakvog odgovora. Pristupili smo na svoju ruku osnivanju škola za djecu i već su održana 3 mitinga u kojima se ukazalo na potrebu istih. Pristupilo se odmah organizovanju škola i to u Bjelajcima, Zabrdskim Kričkama i Jakovcima. Dne 14. o. m. biti će otvorenje škole u Bjelajcima. Poduzeli smo akciju sakupljanja školskih potrebština kojih ima dosta sakupljenih u daruvarskom kotaru, samo ih treba prebaciti ovamo.

Na sektoru Trokuta i okolo Psunja prema cesti izvršeno je veliko bombardovanje naših sela iz aviona[3]. Isto tako banda je prokrstarila kroz čitav Trokut, gdje je popalila mnogo kuća u selu Grabovcu, nekoliko kuća u Bairu, Brezovcu i one kuće koje su ostale od bombardovanja u Kričkama. Stanje na tom sektoru je vrlo teško, osobito je negativno djelovalo na narod što za vrijeme ofanzive nitko nije ostao uz narod, osim nekoliko političkih radnika u kotaru Novska. Osobito su se kukavički ponijele partizanske straže u Lovskoj i Kričkama, koje su napustili prije sela, nego što se je neprijatelj u opće pokazao, te nisu dale nikakovog savjeta niti pomoći narodu koji je izbjegao u šume, već na pr. straža u Lovskoj utekla je čak u Toranj i nije se vraćala kroz 3—4 dana. Zbog toga otišao je dolje naš obavještajac[4], da stvari ispita i da se poduzmu mjere, da se ovako vi slučajevi više nikada ne ponove. Na sektoru kotara Nova Gradiška, isto su prvi boj egli politički radnici članovi KK i svojim bijegom vrlo negativno djelovali na narod onih sela. Usput su se svratili u bolnicu br. 2 gdje su svojim paničarstvom uneli pomutnju, tako da je došlo do evakuacije te bolnice, što je vrlo teško djelovalo na ranjenike. Po svemu tome vodi se istraga.

Komande straža još uvijek nisu dorasle zadaćama koje su im namijenjene. Stoga smo pristupili na mnogim mjestima reorganizaciji, te smo smjenili komandira straže Gor. Borci, za to jer je vrlo negativno djelovao na svom sektoru. Unatoč svih napomena stalno činio iste greške. Isto tako

1 Pravoslavna Šagovina
2 Milan Anđelić
3 Vidi dok. br. 73.
4 Mijo Kmecig

je smijenjen komandir straže u Šnjegaviću, za to jer njegovo ponašanje nije bilo dostojno, a isto tako je počinio jednu grubu povredu vršenja službe, jer je na svoju ruku likvidirao 3 bandita.

Stanje u našim intendanturama i radionicama isto još nije na visini. Osim radionica u Cikotama i Zailama gdje pomoću radi dobrih partijskih jedinica se stanje veoma popravilo, dok u intendanturi IV. ekonomskog sektora i radionicama u Kričkama stanje je vrlo nezdravo i mora se provesti reorganizacija, dok se istragom utvrdi tko je kriv za ovakvo stanje.

Budući da moramo organizovati ekspozituru Komande Područja na sektoru Bilogora, predvidili smo za političkog radnika tamo druga Blagoj u Gerdiana, političkog instruktora pri našoj komandi, dok drug Vladimir Sudar pozvan je u Komandu Papučko-Krndijskog Područja, tako da smo ostali bez instruktora. Molimo Vas stoga ako imate drugove sposobne za vršenje ovih dužnosti, da nam iste pošaljete, jer nam je ovako rad vrlo otežan. -«ri

Organizovan je pri ovoj Komandi zarobljenički logor[5]. Sa zarobljenicima rade se svi poslovi kod izgradnje raznih kuća, skloništa itd. Ostavili smo kod njih i političkog radnika, da s njima radi i ima dosta domobrana, osobito onih koji su služili aktivno, kod kojih se pokazala želja da stupe u naše redove. Mi smo stali na stanovište da treba najprije da se na radu pokaže kakvi su, pa da se ih kasnije uputi u naše jedinice.

Sa sektora Moslavine upućeno je k nama dosta drugova i drugarica. Svi ti drugovi i drugarice tuže se da su ovamo poslani, a da im se nije objasnilo kuda idu, a neki govore da su silom ovamo upućeni. Mnogi od njih tuže se da su bolesni i ne pokazuju nikakove volje da budu partizani. Mi smo one na kojima se vidjelo da su bolesni uputili natrag i molimo Vas da Vi dadete uputstva drugovima iz moslavačkog odreda kakove ljude treba slati k nama, jer od ovakovih kao što su k nama došli nemamo nikakove koristi.

Smrt fašizmu — Sloboda Narodu

P o m o ć n i k
Komandanta Područja
Vojaček[6]

Original u VII. Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 49/1.

80

13. II 1943.

Telegram Velike župe Baranja u Osijeku vođi Njemačke narodne skupine o napadu partizana na Viroviticu.

Veliki župan iz Osijeka javlja:

Antunovac kod Virovitice gori. Sudbina 8 vagona kukuruza nepoznata.

5 Bjelajci
6 Josip Vojaček

Posada Virovitice zabarikadirana u kasarni. Mjesto je prepušteno samo sebi. Bojnik Beckel (zap. SS bat.)[1] čuva sa svojim ljudima glavnu postaju u Virovitici.

Partizani[2] se nalaze u neposrednoj blizini i pucaju iz vinograda na grad. Također dobivaju stalna pojačanja. Občina u Lukasdorfu[3] zapaljena. Zgrada oružnika u Bukovici[4] razorena. Zalihe siena u okolini Virovitice zapaljene. Vojna skladišta zapaljena. Živežne namirnice koje su po Agrari j i i Zempru[5] sakupljene, veoma su ugrožene.

Stanje je neodrživo i moli se brza pomoć.

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 12/111.

81

13. II 1943.

Telegram Ministarstva vanjskih poslova u Berlinu Njemačkom poslanstvu u Zagrebu o odlučnosti Fiihrera (Firera) da se ishodi pristanak hrvatske vlade za formiranje SS divizije »Princ Eugen« u čiji bi sastav ušli Hrvati na principu dobrovoljnosti.

Der Führer hat entschieden, dass kroatische Regierung veranlasst werden soll, sich damit einverstanden zu erklären, dass die Division der Waffen SS Princ Eugen durch freie Werbung eine nene Division aus kroatischen Wehrfähigen aufstellt. Ich bitte Sie diese Angelegenheit sofort bei den Poglavnik zur Sprache zu bringen und ihn klarzumachen, dass es in der gegenwärtigen Phase des Krieges darauf ankommt, die in Deutschland aufgestellten Cadres vollständig aufzufüllen. Trots rigorosester Massnahmen, die jetzt in Deutschland durchgeführt würden um alle waffenfähigen deutschen Männer zum Frontdienst heranzuziehen, möchten v/ir doch im Hinblick auf die gewaltigen Kriegsaufgaben ein Zusätzliches tun, um dem Feinde überall in Europa so stark wie möglich entgegenzutreten. Wir seien überzeugt, dass Kroaten, die jeden Deutschen als Waffengefählrte besonders willkommen seien, am schnellsten und besten für das gemeinsame Kriegsziel eingesetzt werden könnten, wenn sie in einer unter deutscher Führung stehenden Divisinon zusammengefasst würden. Natürlich kämen hierfür nur solche kroatischen Männer in Frage, die sich freiwillig hierzu bereit erklären.

Erbitte möglichst baldigen Drahtbericht.

Ich hofe, dass der Poglavnik sich ohne Weiteres einverstanden erklären wird.

Ribbentrop

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, *iC* 22/11.

1 Treći bataljon Einsatzstaff ela.
2 Vidi dok. br. 74.
3 Lukač. Napad na ovo uporište izvršio je jedan bataljon XVI NO brigade.
4 Na ovo uporište vršio je napad III bataljon XVII NO brigade.
5 Ured za zemaljski promet.

82

13. II 1943.

Telegram Njemačkog poslanstva u Zagrebu Ministarstvu vanjskih poslova u Berlinu, kojim se potvrđuje suglasnost Poglavnika da se **formira SS divizija »Princ** Eugen« **uz uvjete: da regrutiranje ne bude javno, već da se provodi kod opunomoćenog njemačkog generala u Hrvatskoj, da u sastav divizije uđu prvenstveno oni koji su se prijavili u Ustašku miliciju i đa jedinica nosi** hrvatske **uniforme i oznake.**

Poglavnik ist einverstanden. Er bittet un Beachtung folgender Wünsche: Keine öffentlich auszuschreibende Werbung, sondern Erfassung aus an sich freiwillig Gemeldeten für Ustascha-Miliz. Truppe soll kroatische Uniformen und Abzeichen erhalten. Aufstellung nach Möglichkeit in Kroatien in 3. Zone, da dies auch für Befriedung des Landes von grosser Bedeutung. Bei Beachtung vorstehender Gesichtspunkte wird Aufstellung keine Schwierigkeiten machen. Ich bitte ausserdem dringend, die Durchführung bei der Dienststelle des Bevollmächtigten Deutschen Generals in Kroatien bearbeiten zu lassen. Habe schon hinsichtlich Volksdeutscher Werbung für Waffen-SS vorgechlagen, dass Offizier der Waffen-SS bei Bevollmächtigten General für diese Zwecke eingeteilt werde. Beachtung ist deshalb dringend notwendig, um einheitliches Auftreten deutscher Wehrmacht insgesamt und planmässiges, aufeinander abgestimmtes Vorgehen bei Gesamtaufrüstung kroatischer Wehrmacht zu gewährleisten. Diese Forderung stelle ich auch, weil nach hiesiger Lage politisch notwendig. Erbitte weitere Weisungen. Bitte auch, Dienststellen der Vehrmacht gleichzeitig unter ichten zu lassen, damit übereinstimmendes Vorgehen gesichert wird.

Kasche[1]

Original u VIT, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 22/11.

83

14. II 1943.

Dopis Štaba III operativne zone komandama Papučko-krndijskog, Psunjskog i Diljskog područja o značaju komandi straža i radnih grupa za pozadinu NOP-a.

Nazad 4 dana banda[1] je krenula iz Čačinaca u pravcu Drenovca. Komandir straže u selu Pušini zajedno sa svojim drugovima odbio je 3 satnije neprijateljske vojske i poneo se vrlo herojski. U vezi gornjega slučaja napominjemo, da straže Područja nisu neke pozadinske jedinice, već borbene jedinice, koje treba ukoliko im je god moguće da odbrane naš teritorij i narod od nasrtaja neprijateljskih bandita. U tu svrhu je potreban što intenzivniji politički rad među stražama, podizanje njihovog morala,

1 Siegfried Xasche

1 odnosi se na jedinice IV gorskog zdruga II domobranskog zbora koje su 11. II 1943. vršile izviđanje u pravcu: čačinci — Hunujani — Slatinski Drenovac.

185 X

Fernschreiben - Akt. z. Nullt.3.Kl.3.Kr.A.8.7.43.

Leitvermerk: Über G - Schreiber

Nr. 789 vom 13.2.43

An Auswärtig.Berlin. für RAM

Ausgefertigt: 14.00 Uhr Kanzlei Abt. d.Gesandten

Eingetragen in Telegr.Kontr: 15 Uhr

Versiffert: ..... Uhr. von .....

Sonderbestimmung

Geheim

Nicht schr.

Empfangsbestätigung: NR 185 1800 ERH AUSW BLN MR +++

Auf Drahterlass Nr.172 vom 13.2. ~~43.~~

Poglavnik ist einverstanden. Er bittet um Beachtung folgender Wünsche: Keine öffentlich auszuschreibende Werbung, sondern Erfassung aus an sich freiwillig Gemeldeten für Ustascha-Miliz. Truppe soll kroatische Uniformen und Abzeichen erhalten. Aufstellung nach Möglichkeit in Kroatien in 3. Zone, da dies auch für Befriedung des Landes von grosser Bedeutung. Bei Beachtung vorstehender Gesichtspunkte wird Aufstellung keine Schwierigkeiten machen. Ich bitte ausserdem dringend, die Durchführung bei der Dienststelle des Bevollmächtigten Deutschen Generals in Kroatien bearbeiten zu lassen. Habe schon hinsichtlich volksdeutscher Werbung für Waffen-SS vorgeschlagen, dass Offizier der Waffen-SS bei Bevollmächtigten General für diese Zwecke eingeteilt werde. Beachtung ist deshalb dringend notwendig, um einheitliches Auftreten deutscher Wehrmacht insgesamt

Verfügung

Wenden

H313199

Fotokopija dokumenta br. 82

duha i samopoverenja. Potrebno im je govoriti o značajnoj ulozi koju oni vrše kao straža u odbrani civilnog stanovništva.

Treba odmah da nesposobne ljude iz straža isključite i pošaljete ih u radne grupe, a straže popunite sa dobrim borcima, koji će odgovoriti svojoj dužnosti uvek i u svakom momentu. Naročitu pažnju treba posvetiti onim stražama, koje se nalaze isturene prema neprijateljskim uporištima. Te straže treba što bolje naoružati i snabdjeti ih sa što više municije i ljudstva, tako da bi mogle odgovoriti svojim dužnostima i zadacima.

Povedite računa, da se poradi politički i među radnim grupama. U Bosni postoje radne Brigade. Istaknite i njihovu važnost i ulogu. Navedite značaj jedinstva rada na frontu i pozadini. Napomenite im na divne primjere natjecanja u pozadinskom radu u Sovjetskom Savezu. Nemojte si dozvoliti da se među radnim grupama osjeća da su oni nekakvi zapostavljeni ljudi o kojima ne vodi računa i niko ih ne cjeni, već ih sa osmehom i ruganjem posmatra okolina.

Kako nam je potrebna radna snaga, možete uzeti pomoć iz Mobilnih Centara i to u prvom redu omladinu, samo im objasnite da je velika važnost raditi u pozadini isto, kao što je isto[1] velika uloga boriti se na fronti.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamjenik politkomesara:

Duško[2] M. P. Ciro Dropulić

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 21/1.

84

15. II 1943.

Izvještaj Velike župe Baranja u Osijeku vođi Njemačke narodne skupine ... o akciji jedinica Slavonskog zdruga i jednog dijela Odreda za akciju (ES) iz Mandićevca na partizanska skloništa i radionice u Živčanima. Dijelovi Odreda, raspoređeni prema operativnom planu napada u treću kolonu, otkrili su partizanski logor i spisak tačno obilježenih zemunica i količine živežnih namirnica u njima. Iz partizanskih skloništa jedinice Odreda izvukle su 15 kola kukuruza i zapalile naselje Živčani.

1.) Am Donnerstag, den 11. II. d. J. drang eine Gruppe der kroatischen Landwehr[1] in Živčane[2] ein und stellte fest, dass die Partisanen dort keine starke Wache haben, jedoch aber eine Menge von Lebensmittel, sowie eine ziemlich eingerichtete Militäransiedlung. Diese Gruppe der kroatische Landwehr hat schon bei ihrem Eindrang in Živčane etwas von dieser Militäransiedlung vernichtet.

2.) Auf Grund dessen ordnete das Kommando des Slavonski Zdrug an, dass am 13. II. d. J. unserseits ein stärkerer Militärangriff auf Živčani

2 Dušan Brkić.

1 Napad na Živčane izvršile su jedinice Slavonskog zdruga II domobranskog zbora.

2 u Živčanima su bila skloništa živežnih namirnica i radionice I ekonomskog sektora Diljskog područja.

gemacht wird. Zu diesem Zweck gingen in der Richtung Živčani 3 Kolonnen: Die eine Kolonne, die aus Domobranieinheiten bestand ging aus Našice über Ceremušina gegen Živčani. Die zweite (mittlere) Kolonne, welche über Einsatzstaffel (Doknadna bojna) von cca. 300 Mann bildete, ging über Vukojevac, Kršinci nach Živčane. Die drittte linke Kolonne, welche aus der Einsatzstaffel aus Mandičevac in der Stärke von 1500 Mann bestand, ging in der Richtung Borovnik — Živčane.

3.) Von diesen drei Kolonnen kam am Samstag, den 13. II. d. J. nur die dritte Kolonne an nach Živčane an den Platz, wo sich das Partisanenlager befindet. Diese nahmen in ganzen nur 20 Wägen mit und dort angelangt stellten sie fest, dass sich in diesem Partisanenlager befinden: in einem kleinen Tannenwald eine ganze neu ausgebaute Ansiedlung, bestehend aus Baracken, ganz bewohnhaft eingerichtet. Hier fand man 2 Schreibmaschinen, genügend Propaganda- und Kanzleimaterial.

Unter anderem fand man ein Verzeichnis aller Bunker, bzw. »Zemunica« in welchen die Lebensmittel aufbewahrt sind, mit genauen Mengen der Lebensmittel, die sich in einzelnen Bunkern befinden. Die »Zemunica« sind in diesem Verzeichnis mit Nummern angezeichnet und es ist genau angeführt wieviel Lebensmittel, bzw. Mehl, Fett, Leder usw. in den einzelnen »Zemunica« lagert.

Alle diese »Zemunice« mit den Lebensmitteln befinden sich, wie aus dem Verzeichnis ersichtlich ist selbst in Živčani, u. zw. auf dem Raume westlich des Buchstaben.

Diese Abteilung hat aus einem Teil der »Zemunica« nur 15 Wagen Mais aufgeladen, während sie alles andere zurücliessen, da sie die Meinung vertritt, dass man cca. 200 Wagen bedarf, um die Lebensmittel, die sich in den »Zemunice« befindet, wegzuschaffen. Dementsprechend befindet sich der grösste Teil der Lebensmittel auch jetzt noch in den »Zemunice« in Živčani.

Diese Abteilung der Einsatzstaffel brannte die ganze Ansiedlung vollkommen nieder. Jetzt aber müsste dort sofort etwas unternommen werden, da dort vorläufig die Partisanen keine grosse Kräfte haben, da die regelmässigen Partisanentruppen diese Gegend verliessend und gegen Virovitica zogen. Dort befinden sich nur sogenannte «Iz ostave« und die Dorfwache, welche aus der Partisanenmilitz besteht, was aber nicht ihr regelmässiges Militär ist. Auch diese ihre Leute sind zwar mit Gewehren und Maschinengewehren bewaffnet, was man daraus beschliessen kann, da die linke und rechte, bzw. erste und zweite Kolonne nicht in Živčani anlangte, sondern schon unterwegs Kampf hatte. Waffen fanden sie keine.

Ich vertrete die Meinung, dass man schnellstens einem Angriff auf Živčani organisieren müsste und eine grössere Anzahl von W[T]ägen mitführen müsste, dam iman die Lebensmittel und das Leder aus den »Zemunice» wegholen kann.

Za dom spremni!

Grossgespan:

Stempel Dr. S.[3] Hefer e.h.

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 20/11.

3 Stjepan

15. II 1943.

Naredba Štaba XVII NO brigade IV divizije NOV i PO Hrvatske svim borcima i rukovodiocima Brigade za formiranje bombaških grupa i grupa sa benzinskim flašama.

I. FORMIRANJE BOMBAŠKIH GRUPA.

Naša Narodno-oslobodilačka Borba postaje svakim danom opasnija za neprijatelja. Fašistički razbojnici i njihove ogavne sluge nigdje se više ne osjećaju sigurne. Da bi se što duže održali na narodnoj grbači, oni su pribjegli utvrđavanju gradova i svih nastanjenih mjesta u kojima oni harače. Ovo utvrđavanje gradova i naseljenih mjesta jeste samo sredstvo, kojim se produžuju ugnjetavanje našeg naroda. U pojedinim akcijama sve češće dolazimo u sukob sa neprijateljem, koji se nalazi u utvrđenim rovovima. Iz ovakovih utvrđenih rovova neprijatelja jedino je moguće istjerati ručnim bombama ili benzinskim flašama. Međutim, u našoj XVII. Brigadi nisu stvorene bombaške grupe niti grupe sa benzinskim flašama. Posljedica, nemaju ovih grupa, već se osjećaju. Na nekoliko mjesta se je već desilo, da je neprijatelj ostao nelikvidiran u svojim uporištima. Ovakvi slučajevi kod bande podižu moral, a kod naših prijatelja stvara se nepovjerenje u našu Narodno-oslobodilačku vojsku. Z druge strane svako nelikvidirano uporište prestavlja dan života više za krvave fašističke okupatore, i njihove domaće sluge ustaše i četnike.

Da bi ubrzali pobjedu našeg napaćenog naroda i da bi sprečili podizanje morala kod neprijatelja, štab Brigade je odlučio, da se u svakom vodu formira bombaška grupa od 5 drugova, boraca.

Bombaše treba okupiti na principu dobrovoljnosti. Prije toga je potrebno izvršiti široku političku mobilizaciju i zainteresovati sve drugove borbe, a naročito omladince, za taj novi poziv. Posle političke mobilizacije, treba postaviti pitanje, ko hoče da bude bombaš? Čim budu formirane bombaške grupe, odmah će se pristupiti njihovom podučavanju.

II. FORMIRANJE GRUPA SA BENZINSKIM FLAŠAMA.

U borbi protiv tenkova naša partizanska vojska t. j. Narodno-oslobodilačka vojska, sada može se najefikasnije boriti sa benzinskim flašama zapaljujući tenkove. Isto tako ima slučajeva, gdje je neprijatelja u uporištima moguće likvidirati samo sa benzinskim flašama t. j. paljevinom. Paljenje se može efikasno izvršiti jedino benzinskim flašama. Zbog toga će se formirati u svakom vodu grupa sa benzinskim flašama od 5 drugova. U borbi ovi drugovi moraju biti snabdeveni najmanje sa po dvije benzinske flaše. Štabovi bataljona moraju se pobrinuti da organizuju komoru, koja će nositi te benzinske flaše.

Štab Brigade po ova dva važna pitanja uspostavlja utakmicu između pojedinih bataljona naše Brigade. Da vidimo čiji će bombaši uništiti naj-

više neprijatelja u bunkerima, koji će bataljon najviše zapaliti objekata benzinskim flašama.

UČINIMO SVE DA BOMBASI I BACAČI BENZINSKIH FLAŠA XVII. BRIGADE BUDU NAJBOLJI U NAŠOJ IV. DIVIZIJI.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar: Krajačić Joca

Komandant: Radojica Nenezić

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod. K 32/1.

86

15. II 1943.

Pismo Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske upućeno sovjetskim oficirima s molbom da pomognu političkim komesarima brigada organizirati proslavu Dana Crvene armije.

Dragi drugovi[1]!

Dan Crvene Armije 23. februar želi naša Divizija da proslavi što god je moguće svečanije i da iz te proslave izvučemo što više koristi za uspjeh zajedničkog djela.

Mi vam kratko saopćavamo da proslava neće trajati svega jedan dan već nekoliko dana što najbolje odgovara uslovima pod kojima se mi nalazimo.

Mi smo izabrali niz tema za koje vjerujemo, da će te vi moći i htjeti izraditi i na taj način mnogo pripomoći svečanosti toga dana, a da će istovremeno imati naši borci vrlo mnogo koristi od vaših referata.

Mi smo uputili pisma političkim komesarima u vezi sa proslavom dana Crvene Armije. Naglasili smo drugovima polit, komesarima, da vas zamole da im pripomognete u njihovom nastojanju. Mi vas također molimo, da to nastojanje kao što ste i sva naša nastojanja do sada pomagali i ovo sa jednako mnogo ljubavi i volje pomognete.

Molimo vas, da i sami održite predavanja, govore i da prenesete našim borcima vatrene, bratske i slavenske pozdrave od strane Crvene Armije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar:

Napomena[1]: Dokumenat bez potpisa'.
Kopija originala u VII, Bgd.
Fotokopija U HIS, Slav. Brod, K 29/1.

[1] ^mo upućeno sovjetskim oficirima koji su se nalazili u štabovima brigada Divizije. o njihovom dolasku u Slavoniju vidi dok. br. 3, objašnjenje 11.

Pismo Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske Inicijativnom odboru AFŽ za Slavoniju i Srijem kojim traži propagandni materijal za proslavu Dana žena.

Drage drugarice!

U vezi sa predstojećom proslavom dana žena 8 marta mi smo počeli sa pripremnim radovima za proslavu toga dana. Molimo vas da nam blagovremeno uputite eventualni materijal, koji ćete izdati u vezi sa proslavom toga dana.

Kako u našoj štampi t. j. džepnim listovima brigada izlaze članci o junačkom držanju drugarica boraca vi bi ste te članke mogle da koristite. Mi ćemo našu štampu od sada upućivati Agit. propu Povjerenstva CK. KPH. za Slavoniju i Srijem, pa ćete kod njih moći pogledati i eventualno pojedine članke izabrati.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

P. S. Šaljemo vam kao prilog[1] pismo političkim komesarima.

Politički komesar:

Napomena: Dokumenat bez potpisa.
Kopija originala u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 29/1.

88

16. II 1943,

Oglas Gradskog poglavarstva u Slav. Brodu kojim poziva da se prijave sve izbjeglice na području grada.

Gradskom poglavarstvu je radi prehrane izbjeglica potrebno znati točan broj bjegunaca, koje se nalaze na području grada Broda na Savi, a koje su izbjegle pred četničko-komunističkim napadajima.

Radi toga će gradsko poglavarstvo sačiniti popis takovih osoba, kojeg će svakog mjeseca popunjavati sa novopridošlim izbjeglicama tokom pojedinog mjeseca.

Da bi se to sve moglo učiniti, pozivaju se sve osobe, koje su pobjegle pred četničko-komunističkim napadajima, a stanuju na području grada Broda n/S. da se najkasnije do 27. veljače 1943. prijave kod ovog poglavarstva u sobi broj 8 na radne dane od 8—12 do podne. Prijavu mora podnieti glava obitelji za sve članove obitelji i za svakog člana navesti ime, starost, vjersku pripadnost, odakle je i tko ga prehranjuje. Treba podnieti dokumente i potvrdu redarstva da je prijavljen na boravak u Brodu.

Do 27-og dana svakog mjeseca imat će se tako isto prijaviti kod poglavarstva i sve one izbjeglice pred četničko-komunističkim napadajima,

1 Redakcija ne posjeduje pomenuti prilog.

koje se dosele u Brodu n/S. tokom tog mjeseca, kao i one koje sele iz Broda n/S. tokom dotičnog mjeseca.

Za Dom Spremni!

Gradski načelnik:
Koprivčević[1] v. r.

Original u HIS, Slav. Brod, K *H1*.

89

18. II 1943.

Pismo Povjerenstva CK KPH za Slavoniju i Srijem Okružnom komitetu KPH Virovitica u kojem se navode podaci o organizacionom stanju Partije i SKOJ-a u kotarskim komitetima i ukazuje na neke nedostatke u radu Okružnog komiteta.

Dragi druže Dorate![1]

Tehek[2] i ja[3] bili smo na sastanku S. K.[4] Slatina i tu smo zaključili da Bjeli[5] uniđe u O. K.° što uzmi k znanju. Ali znaj i to da Bjeli odlazi kao pomoćnik u Komandu Papučko-Krndijskog Područja. Mi smo popunili
S. K. Slatina, tako da on danas ima ove drugove: Božo,[7] Glišo,[8] Rezika,[0] Pero[10] (predsjednik kotarskog NOO-a iz SI. Drenovca) i drug Mile[11] tajnik kotarskog NOO-a iz Meljana. Isto tako smo mi formirali, t. j. predvidjeli
S. K. Donji Miholjac od ovih drugova: Franjo[12] iz Cabune, drugarica Jovanka (bosanka)[13] i drug Mato[14] iz Čađavice. Isto tako formirali smo sresko rukovodstvo Skoja za Slatinu. Organizaciono stanje u SK Slatina ovakovo je: Ima 23 člana Partije. Kandidata ima za sada 8, ali oni će primiti nove kandidate. Skoj: S. K. ima tri člana, 3 aktiva, 18 članova, od toga 12 ženskih i 6 muških, 17 Srba i 1 Hrvat, 17 seljaka, 1 intelektualac. Savez mlade generacije: Ima 13 aktiva sa oko 450 članova. NOO: ima 32 selska 3 općinska i Sreski NOO od 6 članova. AFZ ima 19 selskih, 2 općinska i sreski AFZ. Rešili smo da drugarica Rezika dođe na srednji partijski kurs.

Srez Donji Miholjac ima 1 kandidatsku jedinicu od 6 članova i sreski komitet od 3 člana. Drugih podataka nemamo. Kao rukovodioc AFZ-a određena je drugarica Sonja.[15] Ima 5 selskih AFZ. Ima 2 NOO-a.

1 Josip Koprivčević
1 Zvonko Brkić, član OK KPH Virovitica.
2 Antun Biber
3 Dušan Calić
4 Kotarski komitet KPH Podravska Slatina.
5 Franjo Sertić Bijeli, sekretar KK KPH Pođr. Slatina
6 Okružni komitet KPH Virovitica.
7 Božo Pištalić
8 Glišo Arbutina
9 Rezika Kovačić
10 Pero Pa vi ovi ć
11 Mile Bolić
12 Franjo Sertić Bato
13 Jovanka Cović
14 Mato Kaj fes
35 Darinka Zivković

Dragi druže, pošalji odmah Jovanku — bosanku k nama. Drug sekretar Vlado[16] prošao je preko Vašeg terena i nezadovoljan je radom Vašeg O. K. a tako isto i mi. Prvo još uvek Vi nemate pregled, niti rukovodstvo čitavim O. K. Drugo: još uvek sektašite po primanju u Partiju. Da bi se to izbjeglo razmislite kako da popunite O. K. da bi imao barem 5 članova, a isto tako da i svaki sreski ima po 5—6 članova. Iz masovnih organizacija primajte u kandidate sve drugove, koji su sposobni.

Čudi nas kako se ne javljate, niti ikakav izvještaj šaljete. Pošaljite nam stanje na Vašem OK t. j. zapravo na srezu Grubišno Polje i Virovitica. Držite s nama stalnu vezu preko ovoga druga. Javite nam kakve su Vam poteškoće, da bi Vas mogli pomoć.

Drugarica Jovanka će se vratiti s kursa i neka odmah uniđe u O. K. Partije i neka bude sekretar S. K. Grubišno Polje.

23. o. m. je obljetnica Crvene Armije i proslavite ju. Kako drug Zmajo?[17] Sa Tehekom nemojte više računati.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za povjerenstvo:
Dušan,[18] Tehek v. r.

(M. P.)

P. S. Poslali smo Vam »Slavonski partizan« i pobrinite se da za Bjelovar i Čazmu pošta najkraćim putem i najbrže ode.

Original u IHRP, Zgb.
Prijepis u HIS, Slav. Brod, K 2/1.

90

19. II 1943.

Dopis Štaba III operativne zone Štabu XVIII NO brigade, štabovima odreda i komandama područja o upućivanju boraca češke i slovačke narodnosti u Zvečevo radi formiranja operativne jedinice sastavljene od Čeha i Slovaka.

Odlukom Štaba III. Operativne Zone rešili smo da formiramo operativnu jedinicu[1] od boraca Narodno-Oslobodilačke Vojske nacionalnosti Češke i Slovačke. Zato odmah po primitku ovog dopisa pošaljite borce nacionalnosti Češke i Slovačke, u Zvečevo.

Smrt fašizmu — Sloboda Narodu!

Zamj: Politkomesara:
Duško[2]

V. D. Komandanta:
Čiro Dropulić

M. P.

Original u VII, Bgd
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 21/1.

16 Vlado Popović
17 Josip Zmajić
18 Isto kao 3.
1 Cehoslovački bataljon formiran je 3. maja 1943. god. Komandant bataljona bio je Josip Ružička, a politički komesar Josip Hancl.
2 Dušan Brkić

19. II 1943. 91

Dopis Ministarstva Hrvatskog domobranstva Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost o nezadovoljstvu srpskog stanovništva u Hrvatskoj povodom izdavanja »Sive knjige«.

Zapovjedničtvo II. Domobranskog zbora pod Gst. br. 1578/taj. od 9. II. o. god. izviestilo je sliedeće:

»Pogrešno je bilo sve pravoslavce smatrati državnim neprijateljima i prema njima tako i postupati, jer je težko sada ponovno zadobijati njihovo povjerenje u borbi protiv zajedničkog neprijatelja. Imade još slučajeva samovoljnog, netaktičnog i protuzakonitog postupka protiv pojedinih pripadnika pravoslavnog žiteljstva, što razumije se samo po sebi ne ide u korist namjeri smirivanja i uvađanja reda i mira u državi. U koliko se ti slučajevi smanjuju i suzbijaju u toliko će državna vlast sticati veće povjerenje i ugled među pravoslavnim žiteljstvom. Dakako velik je broj bezkompromisnih protivnika Hrvata, nepomirljivi Veliko-Srbi.

Siva knjiga[1] je jako ozlojedila narod u toliko više, što nije nikako u duhu smjernica, koje su izdate iz Glavnog stana Poglavnika, a koje su sa simpatijama primljene od naroda i koje je narod već odavno očekivao.

Opaža se, da je pravoslavno stanovništvo uočilo najbolje namjere i težnje državnih, vojničkih i upravnih oblasti na unutarnjem smirivanju, te zaštiti pučanstva od partizanskih napadaja i poboljšanja uvjeta za miran rad. To je jedan veliki korak ka obćem smirenju, dok s druge strane izdavanje »Sive knjige« ne može se u ovom izvješću izložiti«.

Dostavlja se prednje s molbom na znanje.

P. n. G L A V A R A
PROČELNIK IZVJEŠTAJNOG ODJELA
Pukovnik (Kubin)

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 7/IH.

20. II 1943. 92

Izvještaj zamjenika političkog komesara XVII NO brigade Centralnom komitetu KPH o političkim događajima u zemlji i reakcionarnom radu HSS, o organizacionom stanju i radu partijske i skojevske organizacije u Brigadi, o izdavačkoj djelatnosti Agitpropa i o uspjehu održanih usmenih novina.

1.) POLITIČKA SITUACIJA.

Od političkih događaja na međunarodnom polju najvažnija je ofanziva Crvene Armije na istočnom bojištu. Kod nas je još uvjek najvažniji

1 Knjigu je izdalo Ministarstvo vanjskih poslova u lipnju 1942. god. pod nazivom »Nezavisna Država Hrvatska na braniku Nove Europe«. U knjizi se nalazi mnoštvo fotografija o zlostavljanju i ubijanju ljudi u poznatim logorima NDH, ali je ispod slika tekst koji objašnjava da su to djela partizana, a ne ustaša. Na taj način se htjelo kompromitirati NOP i NOV Jugoslavije u očima Saveznika i ostalih država Evrope.

ŠTAB
III. OPERATIVNE
NARODNO-OSLOBODIL. PARTIZANSKE
HRVATSKE
Broj: Tajno
Datum: 19. II. 1943

NHO ŠHPO
Broj: 10-1
K. 1484

Štabu XVIII. Brigade
Narodno-Oslobodilačke Vojske
Štabu II. N.O.P. Odreda
Štabu I. N.O.P. Odreda
Pounjskom i Papučko- Krndijskom Području

Odlukom Štaba III. Operativne Zone rešili smo da formiramo operativnu jedinicu od boraca Narodno-Oslobodilačke Vojske nacionalnosti Čeke i Slovaka. Zato odmah po primitku ovog dopisa odmah pošaljite ~~[illegible]~~ ~~borce~~ od borca nacionalnosti Čeke i Slovaka, 4 Zvečevo —

Smrt fašizmu- Sloboda Narodu !

Zamj. Politkomesara:

V.D. Komandanta:

NARODNO-OSLOBODIL. PARTIZANSKI ODRED HRVATSKE
ŠTAB III OPERATIVNE ZONE

Fotokopija dokumenta br. 90

događaj neprijateljska ofanziva[1] na naš slobodni teritorij te s time u vezi zapovjest druga Tita[2] i proglas A.V.N.O.J.[3] Kako su partizani upoznati i kako reagiraju na sve te događaje?

Kada smo čuli zapovjest druga Tita — a čuli smo je u neprijateljskom uporištu Virovitici — odmah smo s njome preko radio izvještaja upoznali partizane. To su učinili pol. komesari, dok četne ćelije osim u III. bataljonu nisu odmah reagirale na taj važni politički događaj. Kod partizana se osjećala želja da što prije i što podpunije izvrše Titovu zapovjest. To je došlo naročito do izražaja u činjenici da je naš II. bataljon prilikom akcije na V. Pisanicu razbio jedan bataljon Švaba.[4]

Sa kampanjom po pitanju raskrinkavanja reakcionarnog HSS-a nismo u podpunosti uspjeli. Mnogim našim partizanima nije jasno da nam je u hrvatskim krajevima reakcionarno vodstvo HSS-a opasnije nego ustaški pokret. To se opažalo prilikom našeg puta kroz hrvatska sela. Tamo gdje su HSS-esovske organizacije prije bile jake i gdje gotovo nema ustaša a ima koji HSS-esovac koji je povezan sa Mačekom, često su nas dočekivali vrlo hladno, dok tamo gdje seljaci nemaju veze sa Mačekom t. j. gdje nema kojeg od istaknutijih HSS-ovaca koji bi s njime podržavao veze — dočekivao nas je narod vrlo radosno.

Naši partizani sa velikom radošću i razumijevanjem prate ofanzivu Crvene Armije. Tako je jedan partizan III. bataljona kada je čuo da je pao Harkov i Rostov vezani željezničkom prugom te da se prema tome fašističke trupe na Harkovu odsječene.[5]

2.) ORGANIZACIONO PITANJE.

Brojčano stanje naših partijskih organizacija je

I. bataljon	48	partijaca 35	kandidata	na	220	boraca
II. bataljon	44	partijaca 28	kandidata	na	240	boraca
III. bataljon	26	partijaca 17	kandidata	na	140	boraca
bolničarska č.	2	partijca 3	kandidata	na	50	boraca
štab brigade	6	partijaca 1	kandidat	na	7	boraca
Svega	129°	partijaca 86[7]	kandidata'	na	663[8]	boraca

Kako vidimo uspjeli smo da uklonimo sektašenj e po primanju u Partiju. Danas to nije više problem. Nameće se drugo pitanje kako da naše partijce koji su gotovo svi po partijskom stažu vrlo mladi, osposobimo da bi oni zaista postali rukovodioci. Opazio sam da drugovi imadu vrlo malo koristi od pisanog materijala kojega dobivaju jer ga ne razumijevaju. Potrebno je stoga da iskusni drugovi prenašaju to svoje iskustvo što više ličnim dodirom t. j. da što više sudjeluju na sastancima četnih

1 IV neprijateljska ofanziva.
2 Vidi dok. br. 77.
3 Vidi dok. br. 73.
4 Dijelovi III udarnog bataljona (ES).
5 Misao rečenice nedovršena.
6, 7, 8 i 9 Zbroj pogrešan.

ćelija. Partijska disciplina je najčvršća u III. i I. bataljonu a slabija je u II. bataljonu. To dolazi do izražaja i prilikom sazivanja partijskih sastanaka, t. j. partijci I. i III. bataljona s mjesta se odazivaju sastancima kada ih se pozove, dok partijci II. bataljona često trebaju mnogo vremena dok se skupe. To ujedno dokazuje da se u tome bataljonu ne radi ratnim tempom.

Obzirom da je naša partijska organizacija brojčano naglo ojačala jasno je da kontrola prilikom primanja u Partiju nije mogla biti dosta jaka, tako da se gdje gdje uvukao netko koji nije dostojan da bude član Partije. Najveću pažnju moramo posvetiti tome, da pravovremeno čistimo iz Partije sve take elemente, koji svojim radom i ponašanjem pokazuju da nisu dostojni da budu članovi KP. Tako je u II. bataljonu izbačen iz Partije zbog plašljivosti i nediscipline drug Vlado Puškarić.

Budući da su nedostaci u radu naših partijskih organizacija slični u svim Brigadama odlučio je partijski komitet divizije da izda pismo partijskim organizacijama po organizacionom pitanju. U tom pismu biti će izneseni svi nedostatci. Pismo ću priložiti slijedećem izveštaju.

3.) AGIT-PROP

Od zadnjeg izveštaja do danas rad našeg Agit-propa krenuo je na~ pred. Izdan je prvi broj džepnih novina »17 Brigada«. Zbog toga što su drugovi iz Agit-Propa mladi i neiskusni u radu, a i zbog toga što nismo posvetili dovoljno pažnje cenzuri samoga lista podkrale su se neke i krupnije političke greške, tako je na pr. umjesto »Narodno-oslobodilačke Borba« upotrebljena riječ »Revolucija«. Isto tako i saradnja partizana u prvom je broju vrlo slaba. To je zbog toga što partijske jedinice nisu ozbiljno shvatile pitanje dopisništva, tako da gotovo svi članci potječu od pol. komesara. Partijska organizacija povesti će kampanju kako bi u slijedećem broju bilo što više članaka iz redova partizana.

U I. i II. bataljonu sve se više prelazi na politički rad pomoću usmenih novina. Tako je u I. bataljonu održan jedan broj novina sa slijedećim temama: Značenje A.V.N.O.J.-a. »Moja prva borba« (iznio jedan partizan). U borbi nekad i sad. Pjevači su odpjevali nekoliko pjesama. Kod partizana usmene novine pobuđuju mnogo veći interes nego raniji časovi pol. delegata i komesara jer su interesantnije i isprepletene pjesmom. Nedostatak naših usmenih novina je taj što su pojedina predavanja preduga tako da zamaraju slušaoce. Nastojati ćemo da u buduće usmene novine budu što raznolikije i interesantnije.

Poveli smo kampanju da se razbije nepismenost. Postigli smo slijedeće rezultate: U I. bataljonu je bilo 17 nepismenih od kojih su 6 naučili donekle i čitati i pisati a ostali su naučili da čitaju. U II. bataljonu ima 32 nepismenih od kojih su 10 naučili nešto čitati i pisati. U III. bataljonu bilo je 26 nepismenih od kojih je 23 naučilo slagati slova. Kako vidimo i ako su uslovi pod kojima naši nepismeni uče čitati i pisati vrlo nepovoljni, ipak se je postigao izvjestan uspjeh.

Agit-Prop brigade izdao je od zadnjeg izvještaja dva broja zidnih novina i to na temu »Izbori nekad i sada« te »25 godišnjica Crvene Armi-

je«. Isto tako je naš II bataljon izdao zidne novine sa temama: 1. Uvod 2. Skojevci osvajaju teški mitraljez 3. Blagoja jeste borac, i 4. Veza donosi pobjedu.

Pjevački horovi i diletantske sekcije za sada postoje samo u II. bataljonu. Naročito Skojevci mnogo sarađuju u tim zborovima. U čitavoj brigadi osjeća se pomanjkanje drugova koji bi bili sposobni da organizuju pjevačke zborove i recitacione horove.

Svaki dan izdaju se radio izvještaji.

4. S K O J

Brojno stanje naših skojevskih organizacija je slijedeće:

I. bataljon	60	od	toga	49 drugova	i	11	drugarica
II. bataljon	67	od	toga	54 drugova	i	14	drugarica
III. bataljon	38	od	toga	30 drugova	i	8	drugarica
bolnička četa	24	od	toga	8 drugova	i	16	drugarica
Svega	189 Skojevaca 141 drugova i 48[9] drugarica						

Brojčano stanje naših Skojevskih organizacija zadovoljava. No njihov rad zadovoljava jedino u II. bataljonu u kojem je odgovoran po rad Skoja drug Božo Svare, koji je pokazao mnogo smisla i razumijevanja za rad Skoja. Zato u tome bataljonu Skojevci živo rade na polju agitacije i propagande kao i po vojnim pitanjima. Drug Matija Vinković koji je odgovoran za rad Skoja u Brigadi dosta je nepokretan. On daje premalo pomoći skojevskim aktivima, tako da ćemo ga, u koliko se poslije kritike koju je primio ne popravi — smijeniti. U ostalim bataljonima rad donekle zadovoljava samo u II. četi I. bataljona dok se za ostale Skojevce može reći da postoje samo na papiru. Da bi se popravilo to stanje poslali smo prije dva mjeseca najbolje Skojevce na Skojevski kurs da bi se osposobili za Skojevske rukovodioce u bataljonu. Međutim do današnjeg dana oni se nisu vratili sa kursa tako da rad zbog toga mnogo trpi.

5.) RAD PO VOJNIM PITANJIMA.

Borbenost naših partizana na visini je. To se je pokazalo prilikom akcije na Viroviticu. Oni su izvršili svoj zadatak. Međutim kao i kod svih partizana i rukovodioca u našoj diviziji opaža se jedan nedostatak. Dok se izvršava zadatak koji je predviđen planom sve je dobro. Međutim kada se to iscrpi i kada bi trebali komandanti bataljona, komandiri četa, vodnici i desetari pokazati samoinicijative, onda je nema. To je zbog toga što su ti komandni kadrovi vrlo mladi tako da se ne snalaze u težim situacijama. Kako sada da partijska organizacija pomogne da se ukloni taj nedostatak? Odlučili smo da partijske jedinice najhitnije pristupe izučavanju vojne literature da se u našim džepnim novinama osnuje rubrika > Vojna kronika« u kojoj će naši stručnjaci uvjek pisati aktuelne članke. Nadalje partijske jedinice treba da posvete punu pažnju proučavanju materijala što ga od vremena do vremena izdaje štab divizije i koji materijal treba shvatiti kao najaktuelniji partijski materijal. Nadalje će partijske organizacije morati posvetiti najveću pažnju egzeciru, jer su naše jedinice malo sposobne da se na terenu pravilno vojnički prebacuju. O uspjesima ove kampanje javiti ću u slijedećem izveštaju.

6. POLITIČKO PROSVJETNI RAD U ĆELIJI I NA TERENU

Kraj partijskog materijala kojega se stalno proučava po jedinicama, a kojega sam nabrojio u prošlim izvještajima — naročita se pažnja posvetila proučavanju članaka iz »Borbe« i to članka druga Ribara. »Lenjinistički stil u radu«, »Briga za nove kadrove u vojsci«. Ti članci su umnožavani u većem broju primjeraka tako da ih na svaku jedinicu odpada po nekoliko.

Na putu kroz Bilo Goru održavani su mitinzi u selima Zrinjskoj, Jasenašu itd. Ti mitinzi nisu uspjeli jer odgovorni drugovi nisu uložili dovoljno truda da u prvom redu skupe narod, a u drugom redu da spreme dobar program. Često su ti mitinzi suhoparni tako da narod tamo gdje je održano nekoliko takovih mitinga ne rado dolazi na njih. Odziv je bio slab na tim mitinzima i ako nas narod tamo rado prima.

Prolazeći kroz sela između Bilo Gore i Mosl. Gore (partizani tamo nikada nisu prolazili u većim grupama) moglo se je opaziti da nas primaju sa znatiželjom ali često ne baš radosno. Zbog stalnog pokreta nismo imali prilike da u tim selima održimo mitinge i ako je to bilo preko potrebno.

7. Rad partijskih jedinica u bataljonima zadovoljava.

Kod naših drugova postoji odgovornost pred Partijom. U ćeliji štaba I. i II. bataljona zamjenici komesara daju premalo pomoći komandantima bataljona koji imadu uslove da se razviju uz pravilnu kritiku.

Od bataljonskih biroa najbolje zadovoljava rad biroa III. bataljona koji zaista rukovodi radom partijske organizacije dok se za I. i II. bataljon ne može reći jer zamjenici komesara više direktno rukovode radom četnih ćelija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. komesara,
Franjo Knebl

Original u IHRP, Zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 5/1.

93

21. II 1943.

Dopis Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske Štabu II operativne zone kojim se obavještava o dolasku Divizije na teritorij zone i traže sugestije za izvođenje akcija.

U toku jučerašnjeg dana 20. februara 1943 naše jedinice prebacile su se sa sektora Bilogore na sektor Moslavine. Prema tome mi smo došli na područje vaše Zone i ovim prvim dopisom to vam saopćavamo, s tim da ćemo vam dok god se nalazimo na području vaše Zone slati redovite izvještaje o pokretu, namjerama, i akcijama.

Stojimo u tjesnoj vezi sa vašim štabom Moslavačkog Odreda, koji nam u svakom pogledu izlazi u susret, postignuta je puna saglasnost za saradnju koja će se tokom izvođenja akcija na njihovom području još više produbiti.

Dne 17. februara 1943 godine pod brojem 228/43 poslali smo vam dopis kao i dva naša kurira po drugu oficiru pri vašemu štabu Dani Livadi. Vjerujemo, da će on uspjeti uspostaviti čvrstu i dobru vezu između vašega štaba i nas, odnosno preko nas sa štabom III. Operativne Zone.

U najkraće vrijeme poslat ćemo vam izvještaj o našim namjerama i akcijama, a vjerujemo da će dotle veza biti čvrsta i dobra tako da ćemo i jedni i drugi pravovremeno da se obavještavamo.

Molimo vas, da nam pošaljete putem dopisa sugestije za naše akcije i da nas uopće izvjestite o svemu što mislite da bi nam dobro došlo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar: Jefto Šašić

Komandant: Petar Drapšin

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 29/1.

94

21. II 1943.

Molba Mjesne skupine Njemačke narodne skupine u Tornju Okružnom rukovodstvu Srednja Drava — Ilova za pružanje zaštite pripadnicima Skupine zbog aktivnosti partizana. Prilikom posljednjeg napada na Toranj partizani su upozorili mjesnog rukovodioca Skupine da je odgovoran za sigurnost Srba vi selu, uvjetujući to sigurnošću njemačkog stanovništva. Stoga u molbi pripadnici Skupine izražavaju bojazan da bi ih partizani mogli okriviti za zločine ustaša nad srpskim stanovništvom, jer su i sredinom 1942. god. u srpskoj crkvi u Tornju ustaše poklale Srbe iz Donjeg i Gornjeg Obriježa i Sobovca.

Der Kreisleitung Mitteldrau-Ilova in Virovitica ist wohl bekannt durch die Mitteilungen unserer Ortsgruppe, dass Toranj bei Gaj, Ueberfälle von Partisanen[1] hatte. Zum ersten Mal am 18. auf 19. Januar, zum zweiten Mal am 6. auf 7. Februar 1943. Auch von dem was durch sie geschähen ist und angerichtet wurde. Am 18. auf 19. Februar 1943 waren sie erneut zum dritten Mal wieder auf Besuch in Toranj und haben vom Kaufmann Grga Peterlić den Zucker und die Trafik weggetragen. Das zerstörte serbische Pfarrhaus wieder in Brand gesteckt, welches dann nur an einem Teil niederbrannte. Der Bevölkerung geschah bisher kein Leid. Es wurde von den Partisanen der Bevölkerung nahegebracht, dass wenn der serbischen Bevölkerung von der Behörde, d. h. durch das Militär der Domobranen oder Ustaša-Einheit ein Leid geschieht, auf Grund ihrer Ueberfälle auf Toranj, dass sie dann kommen werden und alles in Brand stecken, niederschlachten und metzeln werden, was vor sie kommt. Es sei Kroate, Deutsche, Ungar oder wer es sonst ist. Es wird dann auf niemand Rücksicht genommen. Selbst dem Ortsleiter Johann Zappel wurde es gesangt und hingewiesen, dass er der grösste d. h. der bevollmächtigste vor allen ist als Ortsleiter, dass er dafür Sorge tragen soll, das den Serben kein Leid geschehe, sonst sind wir an der Reihe und können gefasst sein auf dieselbe Behandlung aller Bevölkerung von ihnen als Gegen-

1 Odnosi se na jedinice I odreda III operativne zone.

massnahme. Nun geschah bis jetzt niemand nichts. Aber eins ist, was wir in dieser Angelegenheit mitteilen und über welches die Bevölkerung in Angst und Schrecken immer setzt und bringt. Nachdem durch das Wegtreiben der Serben in diesem Sommer 1942 von Doljnji und Gornji Obrież und Sobovac nach Toranj zur serbischen Kirche und dort misshandelt und niedergeschlachtet sind hat die Bevölkerung Angst von solchen und ähnlichen Behandlungen. Besonders steigert sich die Angst und das Empfinden immer mehr, dadurch, wenn die Ustaša in den Ort kommen und Schiesserei verübt, läuft alles davon nach allen Richtungen. So geschah es am 25. Januar 1943 als Marko Scharac von Pakrac nach Toranj kam und die fetten Schweine zu schlachten, verübten sie eine Schiesserei im Ort mit Gewehre und Handbomben. Alles lief nach allen Richtungen und zwar nicht nur die Serben, sondern auch die anderen der Bevölkerung und Nationen. Als sie erfuhren was es war, so kam aller wieder herbei. Am 19. Februar 1943 geschah wieder dasselbe, da kam Marko Scharac um seine Sachen an Lebensmittel (Kukuruz) zu hohlen mit 20 Mann. Die Schiesserei ging wieder aufs neue los und alles sprang wieder nach allen Richtungen vor Angst. Man wusste nicht was es sein und werden soll. Nun sagt besonders die serbische Bevölkerung, wenn das noch des öfteren geschieht und nicht Abhilfe geschaffen wird, so gehen alle davon und überlassen die andere Bevölkerung ihrem Schicksal, komme dann was wolle. Im besonderem Masse steigert sich die Angst und Furcht Greultaten, da Stimmen laut sind und werden, dass Herr Marko Scharatz und seine Frau aussagten, bzw. ausgesagt haben sollen. Es ist nicht nur damit genug das (ihr) sein Haus verbrannt ist, sondern es wird das ganze Dorf und Ort Toranj bei Gaj niedergebrannt werden. Nun ist die Lage im Orte so, dass die Bevölkerung, ob Serbe, ob Kroate, Deutsch oder anderer Nationalität gleich gefährdet ist. Die serbische Bevölkerung sucht Schutz und Sicherheit bei der Deutschen, Kroaten und noch an anderen Bevölkerungen. Die andere Bevölkerung an Deutsch, Kroate und noch an sonstiger Nation suchen Schutz und Sicherheit bei der serbischen Bevölkerung.

Nun in dieser Angelegenheit haben sich die Amtswalter der deutschen Volksgruppe in Toranj bei Gaj, der Ortsleiter Johann Zappel, Propagandaleiter Josef Kurz-Kassawart Wenzel Spannbauer und Standortführer der DM. Josef Meister bei Michael Walter, Schulhelfer, Prediger in Kapetanovo, zusammengefunden zu einer Besprechung. In welcher beschlossen wurde nach langer Beratung und uebereinkommen unsere Angelegenheit in einer Bitte der Kreisleitung Mitteldrau-Ilova vorzulegen um weitere Schritte zu unternehmen. Das doch etwas geschehen möge, zum Schutz und Sicherheit der ganzen Bevölkerung so schnell als möglich, auf welche Art und Weise, es auch nur sein kann.

Mit deutschem Gruss und Dank unsere Bitte wiederholend.

Heil Hitler!

Kapetanovo — Toranj am 21. Februar 1943

gez. Michael Walter
evang. Prediger und Schulhelfer

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 3/II.

95

23. II 1943.

Naredba Štaba III operativne zone NOV i PO Hrvatske štabovima određenih jedinica kojom se određuje da se izbori za NOO-e u Slavoniji i Srijemu održe 14. marta 1943. godine.

Prema ovlaštenju Naredbe Vrhovnog Štaba Narodno-oslobodilačke Vojske i Partizanskih odreda Jugoslavije od septembra 1942 godine, određujemo dan izbora za Narodno-oslobodilačke odbore **14. mart 1943 godine na cijeloj teritoriji Slavonije i Srema.**

Sreske izborne komisije neka odmah preuzmu svoju dužnost i otpočnu sa radom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamj. politkomesara: (žig) V. d. Komandanta:
Dušan S. Brkić v. r. Čirilo J. Dropulić v. r.

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 5/1.

96

25. II 1943.

Izvještaj zapovjednika posade (ES) u Mandićevcu vođi Odreda za akciju u Osijeku... o teškim borbama posade s partizanima kod Drenja i Pridvorja. Zapovjednik posade moli hitnu pomoć jer se pripadnici Njemačke narodne skupine nalaze u vrlo nesigurnom položaju, budući da se stanovništvo Drenja, Pridvorja i Drenjskog Slatinika opredijelilo za NOP, a oružnička posada iz Drenja čak i surađuje s partizanima.

Inzwischen dürfte der Bericht von heute über die schweren Kämpfe der vergangenen Nacht bei Dren je und Pridvorje durch Fldw. Tuma dort eingetroffen sein. Er ist damit zu orgänzen, dass an den Kämpfen wahrscheinlich die ganze 18 Brigade[1] teilgenommen hat und auch in Drenje mehrere Partisanen verwundert und ausserdem 2 gefallen sind. Der eine wurde weggeführt, der andere zurückgelassen und von uns begraben, Weiteres hat sich die Nachricht über die Verschleppung des sich auf Urlaub befundenen Angehörigen der deutschen Sicherheitspolizei, Spiel Johann als richtig bestätigt.

Das Begräbnis des gefallenen Fischer Eduard wird übermorgen stattfinden. Der in Pridvorje leichtverwundete Stein Johann verbleibt in Pridvorje. Schliesslich muss erwähnt werden, **dass die Gendarmerie[2] als Teilnehmer an den Kämpfen entgegen ihrer anderen Aussage werder von den deutschen Ortsbewohnern noch von den ES-Männern festgestellt werden konnte. Die Erzählungen von deutschen Ortsbewohnern von Drenje sowie deren Angaben, dass die Munition der Gendarmerie durch einen Mann aus Bračevci einem Anhänger der Partisanen nach Đakovo beför-**

1 Vidi dok. br. 100.

2 Oružnička posada iz Drenja, prema dogovoru s partizanima, napustila je kasarnu i izbjegavala borbu. Podaci o tome u arhivi HIS, reg. br. K 22/11-802.

dert wurde, ferner die auf mich beabsichtigte Einmischung des Oberförsters und Gendarmeriewachtmeisters, mich zum Entschluss zu bringen, auch die ES-Besatzung mit dem Ortsschutz aus Drenje herausziehen zu lassen, führen zur Vermutung, dass schon fast sämtliche Kroaten von Drenje, Pridvorje und Slatinik Anhänger der Partisanen geworden sind und **die Gendarmerie sogar sehen mit ihnen arbeitet.** Man stelle sich unter solchen Umständen unsere Lage vor und es ist dringend notwendig eine rasche Entscheidung zu treffen, die uns als auch die Volksgenossen aus einen solchen Hechsenkessel möglichst bald zu befreien, ansonsten sind wir verloren.

Schon während des ersten Angriffs auf Pridvorje haben die Partisanen eine stärkere Wiederholung des Angriffs angekündigt, heute früh versprachen sie aber nochmals zu kommen und zwar mit stärkeren Kräften, Granatwerfern und Artillerie.

Zum dritten Punkt Ihres Schreibens.

Würde ich die Besatzung mit dem Ortsschutz aus Drenje und Pridvorje nach Mandičevac heranziehen dann kann mit voller Sicherheit angenommen werden, dass die Partisanen durch ihre Verbindungsleute in diesen Orten sofort davon verständigt werden und noch in der gleichen Nacht beide Orte in Besitz nehmen möchten. Wir werden dann ganz umringt und hätten nicht einmal die Möglichkeit eines Rückzuges, oder Nachschubes von Munition oder Gleichem. Dass die Taktik des Feindes eine Umringung von Mandičevac und Slatinik zum Ziele hat beweisen die bereits erfolgten 2 Angriffe und der schon angekündigte 3. Angriff auf Drenje und Pridvorje. Hervorgehoben muss werden, dass sämtliche Bewohner mit der Ausnahme der Deutschen von Drenje, Pridvorje und Slatinik sich schon mit einer Partisanenherrschaft abgefunden haben und hoffen, mit dieser in Ruhe und Frieden leben zu können. Wir werden nicht mehr als Gleichberechtigte, sondern schon fast als Feinde betrachtet. Nach reiflicher Ueberlegung bin ich zur Überzeugung gelangt, dass uns aus der jetzigen Lage nur eine sofortige Entsendung von wenigstens 1 Kompanie geholfen werden kann, ansonsten der Fall von Drenje und Pridvorje anschliessend Mandičevac und Slatinik nur eine Frage der Zeit ist. Die Volksgenossen sind mit den Versprechungen, dass es besser werden wird, nicht mehr zu halten und zu beruhigen und werden selbst die Flucht ergreifen. Ich bitte daher, keine Stunde zu säumen und mit der Entsendung der Verstärkung, die auch für den Fall einer Evakuierung unbedingt notwendig ist noch heute wenigstens zu beginnen. Morgen könnte es vielleicht schon zu spät sein. Dass wir uns bisher so halten konnten haben wir ausser Gott so manchen glücklichen Zufällen zu verdanken.

Die durch Feldwebel Tuma angeforderte Munition und ausserdem weisse Leuchtraketen, 2 Maschinengewehre und wenn irgendwie möglich 2 Granatwerfer bitte ich nicht mit der Bahn, sondern mit Autos und gleichzeitig mit der Mannschaft zu senden, damit alles noch heute eintrifft.

Geschlossen, am 26. Februar 1943, um 4.45 Uhr

Zigmund Obltn. e. h.

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 22/n.

STAB
OPERATIVNE ZONE

N A R E D B A

Prema ovlaštenju Naredbe Vrhovnog Štaba Narodno-oslobodilačke Vojske i Partizanskih odreda Jugoslavije od septembra 1942 godine, odredjujemo dan izbore za Narodno-oslobodilačke odbore 14a mart 1943 godine na cijeloj teritoriji Slavonije i Srema.

Sreske izborne komisije neka odmah preuzmu svoju dužnost i otpočnu sa radom.

Smrt fašizmu-Sloboda narodu!

Zamj.politkomesara: V.d. Komandanta:

NARODNO-OSLOBODILAČKI PARTIZANSKI ODRED JUGOSLAVIJE
STAB OPERATIVNE ZONE

Fotokopija dokumenta br. 95

97

26. II 1943.

Izvještaj Komande Diljskog područja Ekonomskom odsjeku Štaba III operativne zone o radu zanatskih radionica, brojnom stanju stoke i zalihama živežnih namirnica u zemunicama područja.

U prilogu dostavlja vam se desetdnevni izvještaj o zalihi živežnih namirnica od 15. II. do 25. II. o. g., izvještaj o brojnom stanju ljudstva razvrstanih po raznim grupama rada, te izvještaj o stanju stoke i stočne hrane.

Po ekonomskom pitanju učinjeno je slijedeće:

Ovo područje je podijeljeno na dva ekonomska sektora, a to su I. ekonomski sektor u Živčanima koji ima pravac prema Osijeku i II. ek. sektor koji ima pravac prema Brodu, s tim da su u intendanturama osnovane kancelarije, određeni su intendanti, njihovi zamjenici i pisari koji vode u kancelarijama administrativne poslove. Svima smo dali u zadatak, da izrađuju nova spremišta za spremanje hrane koju budemo dobavljali sa terena, da je imamo gdje spremiti. Osim toga dali smo u zadatak da se izgrađuju sve radnje u šumama od kojih je većina već izrađena.

Po pitanju ovih zadataka o samoj izgradnji zgrada i baraka za radione i ostala spremišta malo su oteščane. Sve zgrade i spremišta koja su se nalazila u Živčanima banda[1] je spalila i otkrila, a u selu je nemoguće ostati radi bombardovanja neprijateljske avijacije, stoga smo odredili nova mjesta gdje će se izgrađivati nove radnje i ostala spremišta za spremanje svih namirnica koje budemo dobavljali sa terena.

Što se tiče hrane koja je otkrivena u Živčanima odmah smo pristupili i izgradili nova spremišta i spremili hranu. Razna sprema odmah je izvežena, a kukuruz je bio u klipovima, kojeg smo srunili i spremili a bilo ga je oko 30 metara nesrunjena u čardacima kojeg je banda pokušavala čak i da ga zapali.

Što se tiče samih radiona intendantura I. ek. sektora koja se nalazi u Živčanima za sada raspolaže sa pekarskom radionicom, sa šusterskom, sa čurčijskom i krojačkom.

A u II. ekonom, sektoru koji se nalazi u Paučju raspolaže sa radionicama i to: pekarska, mesarska, puškarska, (strojobravarska), kožarska, opančarska i krojačka i stolarska.

Sve ove radionice punom parom ne rade radi samog izgrađivanja radnji i baraka u kojima će se stanovati u šumama.

Što se tiče same stoke zaključili smo da ćemo svu koja je potrebna odašiljati gore k vama. Tu bi došlo u obzir goveda, svinje pa i konji. Ali konji, koji su sposobni za rad trebaju i nama a nesposobni mislim da nema smisla da vam ih šaljemo, pošto su ti konji od ranije zapušteni i ne bi se mogli upotrebiti za rad, nego ćete nas obavijestiti da li te nesposobne konje možemo dati seljacima ili da ih pošaljemo gore da ih vi razdijelite pošto je narod tamo više opljačkan.

1 Vidi dok. br. 84.

Što se tiče same hrane ja mislim da bi bilo pametno, a isto tako smo i zaključili da ćemo slati gore, samo jednu manju količinu ćemo ostavljati ovdje za nas, pošto je gore potrebnija i sigurnije spremita, a mi ovdje lakše ćemo doći do hrane. Isto tako i u slučaju reakcije mogla bi bandi lakše da padne u šake, kad bi bila ovdje. Što se tiče izgrađivanja bunkera izgrađuju se: što god smo mogli pronaći najpovjerljivije ljude, pronašli smo i zadužili da izrađuju bunkere. Kod intendanture I. ek. sektora ima 6 ljudi, a kod II. ek. sektora ima 10 ljudi.

U pogledu nabavke hrane izgleda da će se moći dobro nabavljati, samo stvari koje treba za novac nabavljati to nam je sada otežano posto novaca nema a ranije je zaduženo oko 30.000 kuna koju je svotu zadužila komanda Papučko krndijskog područja. Novac koji je zadužen traži se, a isto tako treba da se stvari koje su potrebne nabavljaju, a ne mogu se jer moramo nabavljati preko istih nabavljača kod kojih već postoji dug.

U pogledu skupljanja hrane ovih 10 dana nije spremljeno koliko bi se to moglo spremiti da nismo pristupili izgrađivanju novih logora po šumama, ali taj zaostatak naknaditi će se jer ima u tom pogledu mogućnosti. Što se tiće izdataka iz naših magacina zadnjih 10 dana izdano je dosta, ali je i doveženo prilično. Izdano je zato što se nalazi na našem području brigada[2] a zadržavao se je i jedan bataljon od odreda[3], kojima smo izdavali svakodnevno hranu, a naše područje broji 280 ljudi, to su straže, intendanture, ambulante, relejne stanice, Agitprop, mobilni centar i sama komanda. Osim toga hrani se iz naših magacina oko 150 osoba, a to su izbjegličke familije[4], koje su izbjegle od bande. To su sve žene, djeca i starci koji se ne mogu upotrebiti, za nikakav rad, samo ih hranimo. Zaključili smo da ćemo od tih familija što više razdjeliti po našim slobodnim selima, samo sada za prvo vrijeme nije ih bilo moguće razdijeliti, a jesti smo im morali dati.

Cjelokupno stanje imovine intendantura biti će podneseno u mjesečnim izvještajima, a također i potanje stanje u radionama.

Dragi druže Pihler[5], kod ovog izvještaja sigurno je i nešto ispušteno, ali dok se ja upoznam sa radom podnašati ću izvještaj detaljniji. Isto tako stvari koje su vam najpotrebnije to ćete mi javiti da znam najprije odpremati.

U koliko ovi formulari na koje smo mi popunili izvještaje ne odgovaraju, jer smo ih sami načinili bez da smo imali ikakvih prijašnjih, jer je bilo sve uništeno, molim da nam pošalješ točne i prave formulare, na koje bi trebali izvještaje slati.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamj. komandanta:
Aleksa[8], v. r.

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 47/1.

2 XVIII NO brigada III operativne zone.
3 II odred III operativne zone.
4 Radi se o stanovnicima iz popaljenih i opljačkanih sela.
5 Ivan Pihler, šef Ekonomskog odsjeka III operativne zone.
6 Aleksa Strbo

98

27. II 1943.

Oglas Gradskog poglavarstva u Slav. Brodu kojim se odobrava izdavanje potvrda o darovanim živežnim namirnicama, i to samo u slučaju podmirenja obaveza prema državi.

Opaža se da u zadnje vrieme mnoga općinska poglavarstva izdaju potvrde raznim pojedincima, u kojima se potvrđuje, da su stanoviti proizvoditelji darovali neke količine živežnih namirnica, a napose pšenice, kukuruza, graha i krumpira, te na temelju tih potvrda ti navodni doprinosi traže odpremna odobrenja za prievoz navodno darovanih živežnih namirnica.

Darovanje mora imati stanoviti motiv, a taj može biti u prvom redu bliža rodbina i težko je vjerovati, da bi bilo koji, proizvoditelj darovao živežne namirnice, pa ćak i većim količinama, podpuno stranim i nepoznatim osobama, obićno iz udaljenih pasivnih krajeva. Sliedi iz toga, da se tu u ogromnoj većini slučajeva radi o nedozvoljenoj kupnji živežnih namirnica i da se to prikriva formom darovanja, što je u mnogo slučajeva bilo i ustanovljeno.

S obzirom na sve navedeno napried i da bi se prestalo s ovakovim izigravanjem postojećih propisa, naređujem, da se u buduće ne izdaju nikakva odpremna odobrenja za darovane živežne namirnice izuzev u sliedećim slučajevima:

1.) Kukuruz može proizvoditelj darovati tek nakon što je predao određenu zaokružnu količinu (globalni kontigent), ali u tom slučaju mora postojati zapisnićko ustanovljenje, da je općina u kojoj se nalazi proizvoditelj, predala općinske zaokružene količine (globalne kontigente). Ta činjenica mora biti na izjavi o darovanju izričito potvrđena od nadležne kotarske oblasti, a sve u smislu § 8. naredbe od 12. rujna 1942. broj 92.200/42.

2.) Kod svih ostalih racioniranih živežnih namirnica (pšenice, raži, suražice, ječma, krumpira i mahunastih plodova i t. d. te brašna) može biti darovana, samo ako je darovanje uslieđilo bližim rođacima darovatelja, a postoji nepobitan dokaz o tome, da je daroprimac bliži rođak darovca. Darovane količine ne smiju prelaziti potrebu daroprimca za prehranu do nove žetve prema potrošačkoj kvoti. Dokaz o bližem rođaćtvu i o potrebama daroprimca mora biti priložen potvrdi o darovanju, ili vidljiv iz izprave darovanja odnosno iz spisa. Iz potvrde o darovanju mora proizlaziti i to, da je darodavac proizvoditelj, koja je količina darovatelju ostavljena za kućne i gospodarske potrebe i to posebno za svaku vrst darovanih zemaljskih plodina, te da je darovalac predao određene viškove Državi. Ova ograničenja se ne odnose na količine hrane darovane dobrotvornim ili vjerskim i drugim ustanovama za obće svrhe.

Odpremna odobrenja i u ovim iznimnim slučajevima darovanja izdavat će samo Glavno ravnateljstvo za prehranu, pak za te slučajeve nisu nadležne ni Velike Župe nikotarske oblasti izdavati odpremna odobrenja. Općinska poglavarstva moći će izdavati potvrde o darovanju samo u gore

navedenim iznimnim slučajevima, a sve oblasti imaju se strogo pridržavati ove okružnice o čemu će se voditi stroga oćevidnost.—

Za Dom Spremni!

Gradski načelnik:
Koprivčević[1] v. r.

Original u HIS, Slav. Brod, K l/III.

99

27. II 1943.

Izvještaj Kotarskog komiteta KPH Pakrac Okružnom komitetu KPH Nova Gradiška o brojnom stanju i radu partijskih, skojevskih i antifašističkih organizacija na terenu, o agitaciono-propagandnom i kulturno-prosvjetnom radu Komiteta, o uspjehu mobilizacije, uspostavi veza sa domobranima, kao i o raspoloženju naroda i nacionalnih manjima prema NOP-u.

Dragi drugovi,

Na osnovu primljenih direktiva, dostavljamo Vam izvještaj o stanju na našem Kotaru za dan 25 februar 1943 godine i to:

I. Partija: Sastoji se od 44 člana, 37 drugova, 7 drugarica, 41 Srbin i 3 Hrvata, 37 seljaka, 5 obrtnika, 1 srednjoškolac i 1 poluintelektualac.

Partijske organizacije podeljene su na Kotarski Komitet i 7 partijskih jedinica.

Komitet: sastoji se od 8 članova, 7 drugova i **1** drugarice, 7 Srba i **1** Hrvat, 1 obrtnik, a 1 poluintelektualac. Komitet se sastaje redovito svakih **10** dana, a po potrebi i vanredno. Na sastancima se podnose izveštaj i po dnevnom redu tj. po sektorima rada, po kojima je svaki pojedini član zadužen. Približni dnevni red: 1) Organizaciono pitanje partije (kandidati), 2) SKOJ, SMG, Pioniri. 3) NOO, 4) AFZ, 5) Rad sa vojnim Komitetom, 6) Agitacija i propaganda i kulturno prosvetni rad, 7) Rad sa partijom u vojno-pozadinskim ustanovama, 8) Raspodela štampe, 9) Polit, situacija u svetu i kod nas, **10)** mobilizacija, **11)** Kritike i Razno.

Partijske jedinice: I. **partijska jedinica** sa sedištem u Lještanima, sastoji **se** od **5** članova, 4 druga i **1** drugarica, Srbi, seljaci. Jedinica djeluje u selima: Bobare, Rogolji G. i Donji, Lještani, Čaglić G. i Donji, Bjelanovac, Bjela Stijena, Bukovčani katolički pravoslavni. Jedinica se sastaje svakih 8 dana a kad prilike dozvoljavaju i dva puta u osam dana. Na sastancima **se** podnose izvještaji po dnevnom redu tj. po sektorima rada, po kojima je svaki član zadužen. Približni dnevni red: 1) Organizaciono pitanje jedinice (kandidati), 2 SKOJ, SMG, Pioniri, 3) NOO, 4) Agitacija i propaganda i kulturno prosvetni rad, 6) Raspodela štampe, 7) Politička situacija u svetu i kod nas, 8) Obrazovni rad, 9) Budući rad, 10) Mobilizacija, 11) Kritika i razno. Jedinica je imala u zadatku: Politički rad sa svim antifašističkim organizacijama, izbornu kampanju, mobilizaciju, agitaciju i propagandu, kult. prosvetni rad, prikupljanje podataka o žrtvama poslednje reakcije,

1 Josip Koprivčević

te popis stanovništva po selima. Ove zadatke jedinica je samo delomično izvršila, dok je delomično ostalo za izvršenje i sada je u toku. Jedinica na sastancima kao novo-formirana većinom od novo-primljenih članova proučavala je 12 Uslova[1] i Šta znači biti član KP.[2] i razni propagandni materijal. Svi članovi platili su članarinu.

II. partijska jedinica: sa sedištem u Kraguju, sastoji se od 5 članova, svih 5 muških, Srbi, 4 seljaka 1 obrtnik. Jedinica djeluje u selima Skenderovci, Seovica, Kraguj, Brusnik, Lipovac, Sumetlica G. i Donja. Jedinica se sastaje svakih 8 dana, a po mogućnosti i dva puta u 8 dana. Na sastancima se podnose izveštaji po dnevnom redu tj. po sektorima rada, po kojima je svaki pojedini član zadužen. Približni dnevni red:
1) Organizaciono pitanje jedinice (kandidati), 2) SKOJ, SMG, Pioniri, 3) NOO, AFŽ, 5) Agitacija i propaganda, Kulturno prosvetni rad, 6) Veza sa Pakracom, 7) Raspodela štampe, 8) Politička situacija u svetu i kod nas,
9) Obrazovni rad, 10) Budući rad, 11) Mobilizacija, 12) Kritika i razno. Jedinica je imala u zadatku politički rad sa svim antifašističkim organizacijama, izbornu kampanju, mobilizaciju, agitaciju i propagandu, kult. prosvetni rad, popis stanovništva po selima, te popis partizana iz svakog sela i akciju zimske pomoći za NOV. Ove zadatke jedinica je delomično izvršila, a u akciji zimske pomoći najslabije je uspjela. Na sastancima jedinica proučavala je 12 Uslova, Sta znači biti član KP i razni propagandni materijal. Članovi ove jedinice još za sada nisu platili članarinu, ali je urgirana.

III. **Partijska jedinica:** Sa sedištem u Kričkama sastoji se od 5 članova, 4 druga i 1 drugarica, Srbi, seljaci. Jedinica djeluje u selima Kričke, Cicvare, Bjelajci i u KNOO. Jedinica se sastaje svakih 8 dana, a po mogućnosti i dva puta u 8 dana. Na sastancima se podnose izveštaji po dnevnom redu tj. po sektorima rada, po kojima je svaki pojedini član zadužen. Približ. dnevni red: 1) Organizaciono pitanje jedinice (Kandidati),
2) SKOJ, SMG, Pioniri, 3) NOO, 4) AFŽ, 5) Agitacija i propaganda i kult. prosvetni rad. 6) Raspodela štampe, 7) politička situacija u svetu i kod nas, 8) Obrazovni rad, 9) Budući rad, 10) Mobilizacija, 11) Kritike i razno. Jedinica je imala u zadatku: Rad svim antifašističkim organizacijama, rad u KNOO, Izbornu kamp. mobilizaciju, akciju zimske pomoći za NOV, agitaciju i propagandu, kultumo-prosvetni rad, popis stanovništva po selima, te popis partizana. Ovaj zadatak jedinica je delomično izvršila, a delomično nije, te se sada pristupilo k dalnjem izvršenju. Na sastancima jedinica proučavala je 12 Uslova, Sta znači biti član KP, i razni propagandni materijal. Jedinica za ovaj mesec do sada još nije predala članarinu ali je urgirana.

IV. Partijska **jedinica:** sa sedištem u Jakovcima, sastoji se od 6 članova, 4 drugova i 2 drugarice, 2 obrtnika 4 seljaka, Srbi. Jedinica djeluje u selima: Rogulje, Jakovci, Cikote, Prgomelje, Tisovac, Mijači i zaselak Glavica. Jedinica se sastaje svakih 8 dana, a kad to prilike dozvoljavaju i dva puta u 8 dana. Na sastancima se podnose izvještaji po dnevnom redu tj. po sektorima rada, po kojima je svaki pojedini član zadužen. Približni

1 Dvanaest uslova za boljševizaciju Partije.
2 Sta znači biti član Komunističke partije i kakve su njegove dužnosti.

dnevni red: 1) Organizaciono pitanje jedinice (Kandidati), 2) SKOJ, SMG, Pioniri 3) NOO, 4) AFŽ, 5) Agitacija i propaganda i kulturno-prosvetni rad, 6) Raspodela štampe, 7) Politička situacija u svetu i kod nas, 8) Obrazovni rad, 9) Budući rad, 10) Mobilizacija, 11) Kritika i razno. Jedinica je imala u zadatku: Politički rad sa svima antifašističkim organizacijama, mobilizaciju, agitaciju i propagandu, kulturnoprosvetni rad, akciju zimske pomoći, popis stanovništva po selima i popis partizana. Ove zadatke jedinica je delom. izvršila, a delomično izvršenje je u toku. Na sastancima jedinica proučava kao novo-organizovana od novo-primljenih članova 12 Uslova, Šta znači biti član KP i razni drugi propagandni materijal. Članarinu pojedini članovi ove jedinice još nisu platili, ali je urgirana.

V. Partijska jedinica: Sa sedištem u Popovcima, sastoji se od 5 čl.
4 druga i 1 drugarica, Srbi, seljaci, Jedinica djeluje u selima: Grđevica, Koturić, Popovci, Budići Veliki i Mali, Bučje, Zaile. Jedinica se sastaje svakih 8 dana, a kad prilike dozvoljavaju i dva puta u 8 dana. Na sastancima se podnose izveštaji po dnevnom redu, po sektorima rada, po kojima je svaki pojedini član zadužen. Približni dnevni red: 1) Organizaciono pitanje jedin. (kandidati), 2) SKOJ, SMG, Pioniri, 3) NOO, 4) AFŽ, 5) Agitacija i propaganda i kulturno prosvetni rad, 6) Raspodela štampe, 7) Politička sit. u svetu i kod nas, 8) Obrazovni rad, 9) Budući rad, 10) mobilizacija, 11) Kritike i razno. Jedinica je imala u zadatku: politički rad sa svima antif. organizacijama, mobilizaciji, agitaciju i propagandu, kulturno prosvetni rad akciju zimske pomoći, organizovanje proslave 25 godišnjice Crvene Armije, popis stanovništva po selima, popis partizana. Ove zadatke jedinica je većim delom izvršila, a delomično je još u toku. Članovi su svi platili članarinu. Na sastancima jedinice proučava se Istorija VKP b, Proleter[3] i razni drugi propagandni materijal.

VI. Partijska jedinica: sa sedištem u Ožegovcima, sastoji se od 6 **članova,** 5 drugova i 1 drugarica, Srbi, 5 seljaka 1 obrtnik. Jedinica djeluje **u selima;** Ožegovci, Branežci, Gornji Grahovljani, Srednji Grahovljani, **Donji** Grahovljani, Barica, veza sa Siračom. Jedinica se sastaje svakih 8 **dana,** a kad prilike dozvoljavaju i dva puta u 8 dana. Na sastancima se **podnose** izveštaji po dnevnom redu tj, po sektorima rada, po kojima je **svaki** pojedini član zadužen. Približni dnevni red: 1) Organizaciono pitanje **jedinice** (kandidati) 2) SKOJ, SMG, Pioniri - 3) NOO, 4) AF2, 5) Agitacija
i propaganda i kult. prosvetni rad, 6) Rad sa domobranima, 7) Raspodela **štampe,** 8) Politička sit. u svetu i kod nas, 9) Obrazovni rad, 10) Budući **rad,** 11) Mobilizacija, 12) Kritika i razno. Jedinica je imala u zadatku: **politički** rad sa svima antifašističkim organizacijama, mobilizacija, agita**cija i** propaganda, kulturno prosvetni rad, akciju zimske pomoći za NOV, **organizovanje** proslave 25 godiš. Crvene Armije, popis stanovništva po **selima,** popis partizana. Ove zadatke jedinica je većim delom izvršila, a **delomično** je u toku izvršenja. Na sastancima jedinica proučava **se** 12 **Uslova,** Sta znači biti član KP i razni propagandni materijal. Članovi **jedinice** platili su članarinu.

3 Organ Centralnog komiteta KPJ.

VII. Partijska jedinica: sa sedištem u Batinjanima, sastoji se od 3 člana, Hrvati, seljaci, svi muškarci. Jedinica djeluje u selima; Omanovac, Batinjani, Toranj. G. i D. Obrež, Kunovo selo, Kapetanovo Polje, Klisa, Pakrac, Vel. Banovac, Lipik, Prekopakra. Ova jedinica još nije dovoljno aktivna i ne održava sastanke redovito, a kao razlog navađaju drugovi da je nemoguće zbog bande, kao i njenih agenata. Kad se jedinica sastaje podnose se izveštaj i po dnevnom redu tj. po sektorima rada. Približni dnevni red: 1) Organizaciono pitanje jedinice i kandidata, 2) SMG, 3) NOO, 4) AFZ, 5) Rasturanje letaka, 6) Rad sa domobranima, 7) Obrazovni rad,
8) Budući rad, 9) Kritike i Razno. Jedinica je imala u zadatku: da proširi svoj delokrug rada, da pronalazi što više kandidata, da organizira NOO, AFZ, SMG, gde ih još nema, da rastura letke i da radi sa domobranima, da nabavi materijal za potrebe tehnike OK i kancelarije KK, te da sakuplja zimsku pomoć za NOV. Ove zadatke jedinica nije dovoljno ozbiljno shvatila, te ih nije izvršila, sem nekih manjih zadataka, te je KK poduzeo potrebno da se toj jedinici dođeli sekretar, stariji iskusniji drug sa slobodne teritorije tj. iz našeg Kotara, koji bi pospešio rad na ne oslobođenoj teritoriji.

2) KANDIDATI: U kotaru ima svega 53 kandidata za KP, 36 muških
1 17 ženskih, 52 seljaka 1 obrtnik, svi su Srbi.

Kandidati su raspodeljeni u 17 kandidatskih grupa i to:

Prva grupa: Gornji Čaglić, sastoji se od 2 drugarice, srpkinje, seljanke. Grupa tek sada formirana i rad po sektorima, kao i sastanci do sada još nisu održavani, ali se pristupilo raspodeli rada i grupa je snabdevena potrebnim materijalom.

Druga grupa: Skenderovci; sastoji se od 3 druga, Srbi, seljaci. Grupa novo-formirana isti slučaj kao kod prve grupe.

3) **SKOJ:** Na ćelom Kotaru ima 103 SKOJ-evca, 32 druga i 71 drugarica, 100 srba, 3 hrvata, 96 seljaka, 5 radnika i 2 srednjoškolca. Skoj je podeljen u 22 SKOJ-evske jedinice i to:

Prva jedinica: Rogolji; sastoji se od 3 člana (dva iz Rogolja, a jedan iz Bobara), 1 drug i 2 drugarice, Srbi, seljaci. Sastanke održavaju dva puta nedeljno i to jedan za pretres polit, rada, a drugi za izobrazbu iz marksističke teorije, rukovode sa Ujedinjenim savezom antifašističke omladine. Mat-erijala imaju Okružnicu SKOJ-a i Uloga prol. omladine.

Druga jedinica: Lještani; sastoji se od 4 člana i to 2 **druga i 2** drugarice, Srbi, seljaci. Sastanke održavaju dva puta nedeljno **i** to **jedan za** pretres polit, rada, a drugi za izobrazbu iz Marksističko-Lenjinističke **teo**rije, rukovode sa Ujedinjenim savezom antifašističke **omladine i Pioniri**ma. Od materijala imaju Okružnicu Skoj-a i Uloga proleterske **omladine.**

Treća jedinica: Bjela Stjena; sastoji se od 3 **člana** 2 **druga i** 1 **dru**garica, Hrvati, seljaci. Sastanke održavaju dva puta **nedeljno i to jedan za** pretres polit, rada, a drugi za teoretsku izgradnju. **Rukovode sa Ujedinje**nim savezom antif. omladine. Od materijala imaju **Okružnicu Skoj-a.**

Četvrta jedinica: Gornji Čaglić; sastoji se **od 4 člana** i **to 2 druga i**
2 drugarice, srbi, 2 seljaka, 1 đak, 1 radnik. Sastanke održavaju dva puta

nedeljno, jedan za pretres polit, rada, a drugi za teoretsku izgradnju. Rukovode sa Ujedinjenim savezom antif. omladine i sa Pionirima te sa dilet. grupom. Od materijala imaju 12 Uslova, Okružnicu Skoj-a i Uloga proleterske omladine.

Peta jedinica: Bukovčani pravosl. sastoji se od 3 člana, 2 druga **1** drugarica, Srbi, seljaci, sastanke održavaju dva puta nedeljno i to jedan za pretres polit, rada, a drugi za teoretsku izobrazbu. Rukovode sa Ujedinj. savezom antif. omladine i sa Pionirima. Materijal imaju Okružnicu SKoj-a i Uloga proleterske omladine.

Šesta jedinica: Skenderovci; sastoji se od 8 članova i to 3 druga i 5 drugarica, Srbi, seljaci, sastanke održavaju dva puta nedeljno i to jedan za pretres polit, rada, a drugi za teoretsku izobrazbu. Rukovode sa Ujedinjenim savezom antif. omladine, Pionirima. Materijala nemaju. Poduzeto potrebno da im se odmah nabavi, (rukovode i sa ojev. druš. i dilet. grupom)

Sedma jedinica: Kraguj; sastoji se od 7 članova i to 3 druga i 4 drugarice, srbi, 1 srednjo-školac i 6 seljaka. Sastanke održavaju dva puta nedeljno jedan za pretres polit, rada drugi za teoretsku izobrazbu. Rukovode sa Ujedinjenim savezom antif. omladine i sa Pionirima, tečajem za nepismene. Od materijala imaju Orkužnicu Skoj-a, Uloga proleterske omladine.

Osma jedinica: Brusnik; sastoji se od 5 članova i to 1 drug i 4 drugarice, srbi, seljaci, sastanke održavaju dva puta nedeljno, jedan za pretres polit, rada, a drugi za teoretsku izobrazbu. Rukovode sa Ujedinjenim savezom antif. omladine, Pionirima i tečajem za nepismene. Materijala imaju Okružnicu Skoja i Uloga proleterske omladine.

Deveta jedinica: Lipovac; sastoji se od 5 članova svih pet drugarice, Srbi, seljaci, sastanke održavaju dva puta nedeljno, jedan za pretres polit, rada, a drugi za teoretsku izobrazbu. Rukovode sa Ujedinjenim savezom antif. omladine, tečajem za nepismene i Pionirima. Od materijala imaju Okružnice Skoj-a, Uloga proleterske omladine.

Deseta jedinica: Šumetlica; sastoji se od 3 člana **1** drug i 2 drugarice Srbi, seljaci, sastanke održavaju dva puta nedeljno, jedan za pretres polit, rada, a drugi za teoretsku izobrazbu. Rukovode sa Ujedinjenim savezom antif. omladine, tečajem za nepismene. Materijala imaju Okružnicu i Uloga proleterske omladine.

Jedanaesta jedinica: Bjelajci; sastoji se od 4 člana 1 drug i 3 drugarice, Srbi, seljaci, sastanke održavaju dva puta nedeljno, jedan za pretres polit, rada, a drugi za teoretsku izobrazbu. Rukovode savezom antif. omladine, tečajem za nepismene i Pionirima, pjevačkim društvom i diletantskom grupom. Materijala nemaju, sem propagandnog. Poduzeto da se nabavi.

Dvanaesta jedinica: Rogulje; sastoji se od 4 člana i to 1 iz Jakovaca a 3 iz Rogulja, 2 druga, 2 drugarice, Srbi, seljaci, sastanke održavaju dva puta nedeljno, jedan za pretres polit, rada, a drugi za teoretski izobrazbu. Rukovode sa Ujedinjenim savezom antif. omladine, tečajem za nepismene

i sa Pionirima, te sa pjevačkim društvom i dilet. grupom. Od materijala imaju samo Okružnicu Skoja.

Trinaesta jedinica: Cikote; sastoji se od 2 člana, obadve drugarice, Srbi, seljaci, sastanke održavaju dva puta nedeljno, jedan za pretres polit, rada, a drugi za teoretsku izobrazbu. Rukovode sa Ujedinjenim savezom antif. omladine, Tečajem za nepismene i Pionirima, te pjevačkim društvom i dilet. grupom. Od materijala imaju Ulogu proleterske omladine.

Četrnaesta jedinica: Prgomelje; sastoji se od **7** članova, svi ženski, Srbi, seljaci, sastanke održavaju dva puta nedeljno, jedan za pretres polit, rada, a drugi za teoretsku izobrazbu. Rukovode sa Ujedinjenim savezom antif. omladine, tečajem za nepismene, Pionirima, Pjevačkim društvom, dilet. grupom. Od materijala imaju Uloga proleterske omladine.

Petnaesta jedinica: Tisovac sastoji se od 5 članova, 2 druga i 3 drugarice Srbi, seljaci, sastanke održavaju dva puta nedeljno, jedan za pretres polit, rada, a drugi za teoretsku izobrazbu. Rukovode sa Ujedinjenim savezom antif. omladine, tečajem za nepismene, Pionirima, Pjevačkim društvom i dilet. grupom. Od materijala imaju sve okružnice izdane od Skoj-evskih foruma.

Šesnaesta jedinica: Popovci; sastoji se od 6 članova, 2 druga **i** 4 drugarice, Srbi, seljaci, sastanke održavaju dva puta nedeljno, jedan **za** pretres polit, rada, a drugi za teoretsku izobrazbu. Rukovode sa Ujedinjenim savezom antif. omladine, tečajem za nepismene, Pionirima, pevačkim društvom i dilet. grupom. Od materijala imaju Okružnicu Skoj-a **i** Uloga proleterske omladine.

Sedamnaesta jedinica: Veliki Budići; sastoji se od 4 člana 1 drug i 3 drugarice, Srbi, seljaci, sastanke održavaju dva puta nedeljno, jedan **za** pretres polit, rada, a drugi za teoretsku izobrazbu. Rukovode sa Ujedinjenim savezom antif. omladine, tečajem za nepismene, Pionirima, Pevačkim društvom i diletan. grupom. Od materijala nemaju novog ništa okružnice proučili, poduzeto da se nabavi.

Osamnaesta jedinica: Zaile; sastoji se od 8 članova, 3 druga i 5 **drugarica**, Srbi, sastanke održavaju dva puta nedeljno, jedan za pretres **polit,** rada, a drugi za teoretsku izobrazbu. Rukovode sa Ujedinjenim savezom antif. omladine, tečajem za nepismene, Pionirima, Od materijala **imaju** Okružnicu, Uloga proleterske omladine.

Devetnaesta jedinica: M. Budići-Bučje; sastoji se od 5 **članova sve** drugarice, Srbi, seljaci, sastanke održavaju dva puta **nedeljno, jedan za** pretres polit, rada, a drugi za teoretsku izobrazbu. **Rukovode sa Ujedinjenim** savezom antif. omladine, tečajem za nepismene, Pionirima, **pevačkim** društvom i dilet. grupom. Od materijala proučavaju Istoriju **VKP b.**

Dvadeseta jedinica: Ožegovci; sastoji se od **6 članova, 1 drug 5 drugarica** Srbi, **1** radnik 5 seljaka, sastanke **održavaju dva puta nedeljno,** jedan za pretres polit, rada, a drugi za teoretsku **izobrazbu. Rukovode sa** Ujedinjenim savezom antif. omladine, tečajem **za nepismene, Pionirima,** Od materijala imaju Okružnice Skoj-a i Uloga **proleterske omladine.**

Dvadesetprva jedinica: Branežci; sastoji se od 5 članova, 2 druga i 3 drugarice, Srbi, 4 seljaka 1 radnik, sastanke održavaju dva puta nedeljno, jedan za pretres polit, rada, a drugi za teoretsku izobrazbu. Rukovode sa Ujedinjenim savezom antif. omladine, tečajem za nepismene, Pionirima, pevačkim društvom. Od materijala proučavaju Ulogu proleterske omladine i Okružnice.

Dvadesetdruga jedinica: Donji Grahovljani; sastoji se od 2 člana 1 drug i 1 drugarica, Srbi, seljaci, sastanke održavaju dva puta nedeljno, jedan za pretres polit, rada drugi za teoretsku izobrazbu. Rukovode sa Ujedinjenim savezom antif. omladine, Pionirima, Tečajem za nepismene. Od materijala za sada nemaju ništa, sem propagandnog, ali je poduzeto da im se nabavi.

KOTARSKO RUKOVODSTVO SKOJ-a: Sastoji se od 9 članova i to 7 drugova i 2 drugarice, sastanke održavaju svakih 10 dana. Da bi rukovodstvo moglo što bolje raditi, zadate su svakom pojedinom članu teme, koje će oni obraditi, te referirati na sastancima Skoj-evskih jedinica i svog rukovodstva.

OPŠTINSKA RUKOVODSTVA SKOJ-a: Postoje 4 Opštinska rukovodstva sa po 3 do 4 člana, koji se također sastaju svakih 10 dana.

Zbog bolesti u poslednje vreme Rukovodstva nisu bila aktivna onako kako trebala da budu, ali verovatno će se uskoro stanje popraviti.

Kotarsko rukovodstvo raspolaže sa malom pokretnom knjižnicom, te Skojevci čitaju razne poučne knjige. Skoj uopšte je vrlo napredan i dobar. Skoj vrši mobilizaciju, agitaciju i propagandu, kulturno prosvetno radi sa pevačkim društvima, diletantskim grupama i analfabetskim tečajevima. Sakupljaju hranu i odjevne predmete za NOV., a sada im je stavljeno u zadatak i organizovanje radnih četa.

4) UJEDINJENI SAVEZ ANTIFAŠISTIČKE OMLADINE: Postoji u 29 sela (sve na oslobođenoj teritoriji). Odbora ima 29 sa ukupno članova 218., a ukupno Ujedinj. antif. omladine ima 770 od toga 265 drugova i 505 drugarica, 767 Srba i 23 Hrvata, 3 radnika, 3 srednjoškolca i 764 seljaka.

Neorganizirane omladine ima vrlo mali neznatan broj na oslobođenoj teritoriji, dok na neoslobođenoj još nema organizirane omladine, ali je poduzeto potrebno da se što pre organizira. — Sastanke održavaju u svakom selu dva puta nedeljno, te proučavaju razni propagandni materijal,
— Ekonomski rad; živo sudjeluju u akciji za zimsku pomoć za NOV, te u spremanju hrane, kao i u agitaciji i propagandi, uče čitati i pisati i pevati.

5) N. O. O.: Postoje u 30 sela na oslobođenoj teritoriji i u 3 sela na neoslobođenoj teritoriji, sa ukupno 150 članova na oslobođenoj teritoriji 16 članova na neoslobođenoj teritoriji. Na oslobođenoj teritoriji NOO su se u poslednje vreme osamostalili u radu i rešavaju tekuća pitanja na zadovoljstvo partije i naroda, a također i razvijanje političke svesti poboljšava se. Sastanke održavaju redovito svakih 8 dana, a po potrebi i više puta.

K. N. O. O.: Vrši nabavke svih za život potrebnih artikala do kojih se još može doći, a isto tako vodi brigu za NOF, njegove prihode i rashode.

6) A. F. Ž.: Postoji u 29 sela na oslobođenoj teritoriji i u jednom selu na neoslobođenoj teritoriji, a obuhvata sve žene u svakom pojedinom selu. AOŽ ima 29 na oslobođenoj teritoriji i 1 na neoslobođenoj ter. sa ukupno članova 120 na oslobođenoj i 5 na neoslobođenoj teritoriji. Sastanke održvaju svakih 8 dana i po potrebi. Politički rade dosta slabo sem u pojedinim selima, a ekonomski rad tj, u spremanju hrane i sakupljanju hrane i odjevnih predmeta za NOV pokazale su se dosta dobre.

7) NARODNA POMOĆ: Sastanke održavaju samo po potrebi, a njihov rad se sastoji u zbrinjavanju žrtava reakcije, te pomaganju i zbrinjavanju porodica poginulih i mobilisanih boraca, te uopšte siromašnih, koje su naši saradnici.

8) PIONIRI: Postoji organizacija u 26 sela, a obuhvata 1064 dece. Rad Pionira za sada je, gde postoje škole i učitelji svakodnevna izobrazba, a gde toga nema, redoviti sastanci tri puta nedeljno pod rukovodstvom SKOJ-a.

8) IZBORNA KAMPANJA: Vrši se na svim masovnim i sastancima svake pojedine antif. organizacije, na kojima se izvikuju parole, a u Nedelju 21 ovog meseca održan je politički zbor u selu Jakovci, o kojemu je OK pismeno zasebnim izveštaj em obavešten. Među narodom vlada interesovanje za izbore. Izborna kampanja nastavlja se i dalje i redovito će se obaveštavati o tome. Izborne parole u većini sela postoje, a također su zidovi ispisani raznim parolama.

9) AGITACIJA I PROPAGANDA: Vrši se na svim masovnim i sastancima svake pojedine organizacije i to: popularizira se AVNOJ, Vrhovni štab NOV, Uspjesi naše NOV, SSSR, Crvena Armija, Centralni Komitet KP i Kom. Partija Savez SSSR—Amerike i Engleske. Raskrinkava se detaljno Draža Mihajlović, Vlada izbjeglička u Londonu, kao i reakcionarno vodstvo HSS-a i td.

Pismena propaganda vrši se izdavanjem zidnih novina i rasturanjem radio izveštaj a i raznog drugog propagandnog materijala po selima na oslobod; i neoslobođenoj teritoriji.

10) KULTURNO-PROSVETNI RAD: U 16 sela na oslobođenoj teritoriji postoje omladinski DOMOVI, koji služe za održavanje sastanaka, Pjevačkih i diletantskih priredaba. U pojedinim postoje zidne novine, većim delom još ne postoje, no preduzeti će se sve potrebno da u najskorije vreme bude. U 13 sela postoje Pevačka društva, koja redovito vežbaju pevanje pesama u glavnome borbenih i narodno-oslobodilačkih.

U 10 sela postoje diletantske grupe omladinske, koje redovito vežbaju prikazivanje pojedinih komada, no vlada velika oskudica za takovim komadima, što je upravo šteta jer je omladina vrlo zainteresovana za to. Pisali smo dilet. grupi Poverenstva[4], ali su nam odgovorili da ni sami nemaju.

4 Povjerenstvo CK KPH za Slavoniju i Srijem.

Analfabetski tečajevi; postoje u 23 sela, a obuhvataju 171 omladinca omladinku, koji marljivo uče i broj nepismenih znatno opada.

11) MOBILIZACIJA: Sprovodi se i dalje i nastoji se što više mobiiisati, 23 ovog meseca stiglo je od Štaba IV. divizije oko 100 pozivnica za NOV, na koje pozivnice je odziv sada baš u toku, a koliko je mobilisano od zadnjeg sastanka do sada, nije moguće podneti izveštaj jer se zbog bolesti članova komiteta nisu na vreme prikupili podaci, te će podaci o tome biti naknadno dostavljeni zasebnim aktom.

12) DIVERZANTSKE ODNOSNO GERILSKE GRUPE: Do ovoga časa još nisu organizirane, ali će se odmah pristupiti obrazovanju istih.

13) RADNE ČETE: Do sada nisu obrazovane, ali je obrazovanje u toku. Sva ova zakašnjenja usledila zbog otsutnosti sekretara i bolesti četiri člana KK, no nastoji se da se ubrzanim tempom sve zaostalo sprovede u život.

14) RAD SA DOMOBRANIMA: Vrlo slabo napreduje zbog toga što su neprijateljski štabovi uvidili opasnost, te svakih 8 do 10 dana menjaju vojsku iz jednog garnizona u drugi i obratno. U Pakracu bila uhvaćena veza sa oficirima domobranima, ali drugi dan nakon toga usledio premeštaj cele pukovnije u Sirač i Daruvar, a iz Daruvara i Sirača stigli u Pakrac i Lipik. POSTOJI VEZA sa jednim narednikom iz Daruvara, koji nam šalje preko naše veze u Siraču vrlo važne podatke, kao i oružje i municiju opšte vrlo dobar saradnik. Nalazimo se u čestoj vezi i do sada nam je izdao znakove raspoznavanja za Daruvar za celi mesec, a isto tako će nam dati za drugi, dok je izdao također već nekoliko puta po više stotina metaka municije itd. Sada smo u pregovorima da nam izda platno za avione i obećao je za dva dana izdati. Sve ovako ve podatke kao i municiju šaljemo štabu IV. Divizije.

U Pakracu na stanici jedan natporučnik traži vezu i verujemo da ćemo uspjeti da se povežemo sa njime. — Prema izveštaj u drugova zaduženih za rad sa domobranima, rad je vrlo otežan i zato što su u Pakracu i Lipiku domobrani sami muslimani i stari ustaše, birani za ta mesta baš zbog svoje krvološtine i tvrdoglavosti. — Nastoji se koliko je god moguće da se rad poboljša, te da uspeh bude što bolji.

15) RASPOLOŽENJE MASA: Na oslobođenoj teritoriji raspoloženje je zadovoljavajuće, a na neoslobođenoj svakim danom se popravlja. Prema podacima primljenim od partijske jedinice sa neoslobođenog teritorija opšte raspoloženje masa zadovoljava, kako kod srpskih, tako i kod hrvatskih.

16) ČETNIČKA RASPOLOŽENJA: Na djelokrugu našega Kotara nisu nigdje zapažena četnička raspoloženja niti njihova propaganda.

16) RASPOLOŽENJE NACIONALNIH MANJINA: Stanje po ovom pitanju svakim danom poboljšava, a naročito posle velikih uspjeha Crvene Armije i naše NOV, te neuspjeha neprijatelja. — Ovome poboljšanju također znatno ide u prilog pljačkaška taktika neprijateljskih vojnika po selima na neoslobođenoj teritoriji našega Kotara, pa baš i od samih manjina.

17) ODZIV I ODJEK MOBILIZACIJE ZA ISTOČNI FRONT: Obavešteni smo da se ni jedna godišta, koja se pozivaju u neprijateljsku vojsku ne odazivaju već beže i kriju se, pa i sami pripadnici nemačkih manjina, te je banda prisiljena [dal bez poziva hvata na ulici mladiće i ljude uopšte koji mogu da hodaju te ih odmah trpa u vagone i otprema dalje.

18) EKONOMSKO STANJE MEĐU NARODOM: Oseća se velika oskudica za sol i obuću, to je na oslobođenoj teritoriji najbolnije pitanje.

Spremanje hrane: Hrana je u glavnome u svima selima na oslobođenoj teritoriji spremita, sem najnužnijega za život, no to sačinjava neznatnu količinu.

Higijena: Postoji nekoliko civilnih bolnica i ambulanta, koje u glavnom oskudjevaju u lekovima, te nemogu da zadovolje potrebe naroda.

U većini sela na našem Kotaru vlada bolest. U većini slučajeva trbušni tifus, a također i razne druge bolesti. Broj bolesnih po selima je u zadnjih deset dana naglo porastao. Smrtni slučajevi nisu retki.

Pre kratkog vremena stigla je u naš kotar jedna drugarica u cilju proširenja bolničke mreže, kao i usposobljenja većeg broja drugarica za bolničarke po selima. Zbog bolesti mnogo trpi NO borba jer se ne može ni mobilizacija sprovoditi, a pored toga oslabljene su seoske straže i kurirske veze.

19) VEZA SA TRŽIŠTEM: Na našem Kotaru nijedno selo ne održava vezu sa tržištem osim sela Šeovice, koja održava vezu sa Lipikom. Poduzeto je potrebno da se ta veza prekine.

20) Nabavka materijala: Vrši se u granicama mogućnosti za potrebe tehnike OK i našeg KK. Materijal koji je ovih dana isporučen tj OTINOL, Matrice i Papir dostaviti ćemo odmah u kancelariju OK.

Smrt fašizmu Sloboda Narodu!

Za Kotarski Komitet Pakrac:
Sekretar:
Smeli[6]

5

Original u IHRP, Zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 5/1.

100

28. II 1943.

Izvještaj Štaba XVIII NO brigade Štabu III operativne zone NOV i PO Hrvatske o vojnim akcijama Brigade od 11. do 28. februara 1943. god.

Dostavlja se operativni izvještaj XVIII brigade u vremenu od formiranja[1], tj. 11. II. do 20. II. 1943 godine.

5 Izostavljeni tekst odnosi se na količinu prikupljenih odjevnih predmeta za NOV.

6 Bogdan Trgovčević

1 Vidi dok. br. 66.

Po formiranju brigada je odmah krenula na put. Tražila se jedna lakša akcija, kako bi se borci i rukovodstvo malo ohrabrili.

Izbor je pao na zaustavljanje voza kod stanice Vel. Zdenci dne 14. II. 1943. Sve je bilo predviđeno i na vreme postavljeno. Bataljon I imao je zadatak da zaustavi voz rušenjem pruge-, te da izvrši prepad. Krivnjom komandanta[2] bataljona i komesara[3] pruga nije porušena i voz je prošao. Iako su borci i jedan vodnik tražili da se pruga ruši, isti to nisu dozvolili. Zbog toga komandant i komesar bataljona su smenjeni.

U istoj akciji II bataljon koji je bio u zasjedi pomoću patrole koju je isturio napred ubio je jednog bandita ispred neprijateljskog uporišta Čačinci. Pri povlačenju ovaj bataljon zapalio je stanicu Mislavac i porušio prugu. III. bataljon bio je također u zasjedi. Po prolazu voza bataljon je porušio prugu kako bi sprečio da se voz ne povrati odnosno da ne stigne pomoć.

Glavni zadatak imao je prvi bataljon i zadatak nije izvršen, te akcija nije uspjela. II i III bataljon izvršili su svoje zadatke.

Brigada je krenula na put prema istočnom dijelu Krndije. Jedinice su stigle na sektor Diljskog područja.

Zbog slabih veza nije se moglo odmah ići u akciju.

Dne 17. II. 1943 izdato je naređenje II bataljonu da sa jednom četom likvidira tri bunkera[4]. Pomoću veza 1. četa ovog bataljona razoružala je tri bunkera bez metka. Dobiveno je 1 puškomitraljez i 9 mauzer-karabina i 1300 metaka, te zarobljeno 6 njemačkih vojnika uniformisanih i tri u civilu. Zarobljeni njemački vojnici predani su OK Osijek za izmjenu.

Dne 18 do 19. II. 1943. brigada je izvršila akciju na poznato neprijateljsko uporište Lev.[5] Varoš. Akciju je vršio I. i II. bataljon. II bataljon bio je u zasjedi. Napad je počeo u 10 sati 45. m. Banda[0] je primijetila naše privlačenje na položaj i ranije vatru otvorila. Borcima to nije smetalo i oni su dalje nastupali. Banda se ogorčeno borila. Naši borci očistili su zapadni dio sela i istočni dio sela, do 3 sata, preostala je žad. kasarna sa bunkerom i šumarija. Borba se produžila 19. II. 1943. Zandarmeriska kasarna je likvidirana oko 10 sati. Banda se zavukla u bunker. Naši borci počeli su raskopavati bunker odozgo, a puškarnice su sa zemljom začepili. Oko 11 sati naišlo je 5 aviona, koji su bombardovale L. Varoš, pogodivši šumariju i nekoliko privatnih kuća. U tome času banda iz šumarije uspjela je pobjeći. Bilo ih je oko 15. Banda iz bunkera kod žandarmerije, ustaše i žandari nisu mogli pobjeći, već su se oko 16 sati predali. Time je bila završena akcija. Naši borci su se krasno ponijeli osvajajući bunkere.

II bataljon koji je bio u zasjedi nije imao borbu. On je uhvatio jednoga žandara i jednoga ustašu sa oružjem koji su bježali.

2 Stanko Prodanović
3 Stevo Vještica
4 i 8 Vidi dok. br. 96.
5 Levanjska
6 U borbi su sudjelovali domobrani Druge bojne Četvrte pukovnije i dijelovi Einsatzstaffel a.

U toj akciji dobiveno je 27 mauzera, opasača, noževa, municije i dosta druge ratne spreme, kao i hrane. Uhvaćeno živih ustaša i žandara 37. Od toga 20 streljano i 11 pušteno.

Naši gubici: 3 mrtva i 2 ranjena. 1 mrtvac poginuo za vreme bombardo van je aviona.

Dne 20. II. 43. jedinice su se povukle u obližnje sela na odmaranje. Isto veće dobili smo podatke da su veće snage neprijateljske vojske stigle u Lev. Varoš i obližnja sela. Drugovi iako su bili umorni od prethodne akcije, nespavanja i slabe hrane, poslali smo na položaj 21. II. 43.

Na mogućim pravcima prodiranja neprijatelja postavili smo zasjedu. U 8 sati i 30 m. došlo je do prvih sukoba. II. bataljon dočekao je glavninu kulturbundaša. Istovremeno III bataljon na drugom pravcu sačekao je nepr. glavninu u drugom pravcu. Po dobivenim podacima neprijatelj je raspolagao sa dvije satnije kulturbundaša i jednom bojnom domobrana. U prvom naletu naše jedinice dale su jaku vatru i tom prilikom neprijatelj je imao teže gubitke. Nakon kratke borbe neprijatelj je na cijelom frontu otstupio. No kako je na bojištu ostao velik broj mrtvih, neprijatelj je vršio tri juriša da nas odbaci sa položaja i da pokupi mrtve. Neprijatelj je pokušao da nas bočno tuče, no mi smo već bili izvršili manevre i zaobišli neprijatelja sa leđa, te je oko 16 časova na cijeloj dužini bojišta neprijatelj otstupio.

Rezultat borbe bio je na bojištu II bataljona 22 mrtva kulturbundaša, od toga 4 njem. oficira i podoficira i 2 živa koji su zatim streljani.

Na bojištu III bataljona ostalo mrtvih 1 domobranski satnik, 1 natporučnik, 1 narednik, 7 domobrana, a uhvaćeno živih 2 dom. oficira i 24 domobrana.

Ukupno dobiveno 3 puškomitraljeza, 49 karabina, 3 askerica[7], pištolja, ranaca, municije i druge ratne spreme. Svi poginuli kulturbund. i domobrani su svučeni.

Naši gubitci bili su 1 mrtav i 3 ranjena.

Neprijatelj je u ovoj bitci upotrebio bacače i teški mitraljez, no naši borci su i to izdržali i dokazali da se mogu boriti, i sa nadmoćnijim neprijateljem i sa naoružanjem.

I. bataljon bio je u rezervi i dao je pomoć II i III bataljonu.

Istovremeno sa leđa su nastupile tri satnije bundaša i paljba jednog voda sa jedne uzvišice ih je zbunila i isti su odmah odstupili.

Nakon ove borbe prebacili smo jedinice u obližnja sela na odmaranje i za izvršenje nove akcije.

Po dobivenim podacima iz voj. krugova, neprijatelj je izvukao iz borbe još 70 mrtvih i ranjenih, koje je odvezao kamionom u Đakovo, pored onih što su ostali na bojištu.

22. i 23. jedinice su bile u šumi na odmaranju.

24. II. 43. pošli smo u novu akciju na neprijateljska uporišta Drenje i Pridvorje[8].

Bataljon I napadao je Pridvorje a bataljon II Drenje, a dio snaga sa III bataljonom dali su zasjede.

7 Automat

Naša prijašnja akcija i dnevna borba otkrili su našu prisutnost. Mi smo o tome vodili računa, no kako na drugoj strani nismo imali nigdje ispitanu akciju, to smo se rešili da napadnemo ova dva uporišta.

Bataljon II kada je napravio raspored i približio se do kuće u kojoj je banda bila našao ju je praznu. Banda se bila povukla u druge kuće i naše jedinice pokušale su izvršiti novi raspored, no u tome nisu uspjeli.

Dobiveno je 1250 metaka i 20 komada bombi i nešto druge spreme. Ovdje je zarobljen jedan njemački vojnik. Gubitci bataljona iznosili su jedan mrtav i 3 lako ranjena.

Bataljon I koji je napadao Pridvorje zakasnio je oko 15 min. krivicom slabih vodiča, tako da je borba u Dren ju već bila počela, te je ovde bila već pripravnost, te dočekali naše borce u nastupanju već na dosta velikom odstojanju.

Neodlučnošću vodnika i desetara koji su odmah odstupili, a jedini komandir sa jednom grupom ostao, napad nije odmah izvršen. Kasniji napadi koji su pokušani, nisu mogli više biti organizirani te nisu mogli uspjeti. Prvo odstup boraca, nije im mogao uliti odlučnost za kasnije i izvršeno je povlačenje. Gubitaka nije bilo.

I i II bataljon povukli su se u tri sata kako bi se mogli povući od određenog mjesta zbog velike daljine.

III bataljon koji je bio u zasjedi nije imao borbu sa bandom, pošto pomoć nije dolazila. No ovdje su se ipak dogodili veći gubitci krivicom kom. Božića koji je i sam platio glavom. Na put koji su osiguravali, koji je bio dubok oko 2 metra nisu postavili osiguranje., već je komandir u istom putu sa grupom drugova u zaklonu spavao. Banda pri bježanju iz Pridvorja naišla je na njih, te iz puškomitraljeza i karabina otvorila paljbu, tako da je poginulo 6 drugova, među njima i komandir, a 1 ranjen. Provedena je istraga i održan bataljonski sastanak. Ustanovljeno je da su drugovi svojom krivnjom nastradali i ceo bataljon tražio je da idu prvom prilikom u akciju da osvete pale drugove.

25. II. 1943 produžili smo na Dilj na odmaranje i za novu akciju.

Po dobivenim podacima iz OK Brod spremili smo se za jednu veću akciju za 27. II. 43 na domobrane.

Zbog dosadašnjih akcija i dnevne borbe, zadali smo neprijatelju dosta težak udarac, tako da je protiv nas skupio veći dio snaga.

Neprijateljske snage zauzele su polazne položaje za napad 26. II. 43. u noći tako da su i snage na koje smo mi mislili vršiti akciju bile pokrenute.

Po dobivenim podacima iz OK Brod neprijatelj je sakupio 9 bojni domobrana i ustaša, jednu bojnu SS trupa i 2 bitnice. Sektor napada neprijatelja bio je Brod, Kapela, Pleternica, Ljeskovica, Našice, Đakovo i Brod[9].

9 Radi se o ofanzivi »Zelen« koju su poduzele ustaško-domobranske i njemačke snage u cilju uništenja partizana na području planina Dilj a i Krndije. Ofanziva je uslijedila kao reakcija na pojačane akcije XVIII NO brigade i II odreda III operativne zone. Napad je otpočeo 27. februara 1943. Neprijateljske su snage bile raspoređene u tri skupine: »Istok«, »Jug« i »Sjeverozapad« sa zadatkom da partizane opkole i unište. Namjera neprijatelja nije ostvarena, jer su se partizani pravovremeno izvukli iz obruča i spriječili opkoljavan je.

Mi smo se nalazili na Dilju i 27. II 43 postavili smo zasjedu. Neprijatelj je nastupio u svojim pravcima i jedna njegova pobočnica naišla je na našu patrolu. Tom prilikom naša patrola ubila je 2 ustaše i jednog ranila. Ostale neprijateljske snage nisu naišle na naše položaje. Kako su neprijateljske snage bile dosta velike, a naši borci raspolažu sa malo municije, nismo se upuštali na ovome terenu u veće sukobe sa bandom, pošto je banda imala mogućnosti da napada sa svih strana, naše jedinice su se prebacile na Krndiju.

Zbog napornog puta ostali smo na odmaranju par dana, i ispitali smo već nove akcije.

U ovim akcijama mi smo dobili:

4 puškomitraljeza, 82 mauzer-karabina, 3 askerice i drugog ratnog plijena.

Izdali smo II odredu 7 manliher-karabina i komandiru partiz. straže 3 manliher-karabina, na opravku 4, rashod 12, izgubljeno 4.

Štabovi bataljona su mladi i daju nam dovoljno poverenja da će njihov rad biti plodan i koristan. Jedino I bataljon nema komandanta, a zamjenik se razbolio. Dužnost komandanta vrši jedan zamjenik komandanta bataljona.

Borci u dosadašnjim akcijama pokazali su se dobri i mi ćemo moći sa njima vršiti rede akcije.

U dosadašnjim akcijama neki su se borci naročito istakli svojom hrabrošću. Nihova imena sa objašnjenjem dostavićemo naknadno, kako bi mogli iste pohvaliti.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar: Komandant:
Milan Tomić s. r. Uroš Popara

Original u VII, Bgd,
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 21/1.

101

28. II 1943.

Izvještaj zamjenika političkog komesara XVIII NO Brigade Centralnom komitetu KPH o formiranju i radu bataljonskih biroa i četnih ćelija, o primanju u partijsku i skojevsku organizaciju boraca koji su se istakli hrabrošću i odanošću, o potrebi jačanja discipline i o političkom radu u Brigadi.

PRONOŠENJE PARTIJSKIH DIREKTIVA:

Partijske direktive prenašam preko part, biroa koji su tek pre kratkog vremena osnovani. Na sastancima part, biroa proučavaju se sve nove direktive i daju se upute kako će se preneti na ostale partizane i partijce.

Formiranje naše Divizije[1] prikazali smo kao veliki napredak u našoj Narodno-Oslobodilačkoj borbi. Divizija je prikazana kao jedna jaka vojska kao prava narodna vojska. Isto tako popularišemo naše borce kao i rukovodeće drugove u Diviziji. Drugovima se prikazuje kako je to čast biti vojnik u Diviziji.

Prema uputstvima sa partijskog savetovanja[2] odredili smo po svim jedinicama kadro vika, njihova dužnost je da pronalaze i stvaraju novi kadar i da drže liniju.

O reorganizaciji Jugoslavenske izbjegličke vlade u Londonu objasnili smo drugovima kako je došlo do trzavica u istoj vladi, kako su neki članovi izmjenjeni i da već i sami vide svoju propast, pošto vide kako raste Narodno-Oslobodilački pokret, kako Crvena Armija napreduje i da za njih nema više mesta u toj vladi.

Antifašističko vijeće popularišemo, kako pred vojskom, tako i pred narodom, prema izdanom proglasu Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja. Pošto primamo radio vješti Slobodna Jugoslavija izdajemo redovito letke koji se pred partizanima pročitaju i razrade u tančine.

Što se tiče primanja u partiju mi smo postupili prema dobivenim direktivama, primili smo u partiju sve kandidate kao i Skojevce koji su se pokazali borbeni, pošteni i odani našoj stvari, a i od ostalih primiti će se još drugova dok ih se upozna i prema tome kako će se pokazati u borbi. Kako smo pristupili primanju tako isto i čišćenju partije. To smo do sada učinili sa 4. druga koji se nisu pokazali dostojni da nose ime člana K. P. pošto nisu izvršavali zadata im naređenja.

Po pitanju političko-prosvetnog rada mi naročito vodimo računa o našoj liniji. Prije svake akcije održi se drugovima govor u kome se upozore drugovi kako o borbenosti tako i o vladanju u samoj borbi. Isto to činimo i prilikom ulaska u sela, a naročito u Hrvatska. Drugovima se govori kako treba da govore pred narodom, da mi vodimo Oslobodilačku borbu, borbu za oslobođenje svih narodnosti koji su okupirani po fašističkim okupatorima.

O savezu Engleske, Amerike i Sovjetskog Saveza, mi govorimo i ubjeđujemo našu vojsku da je to zaista pravi istinski savez i da netrebaju sumnjati u taj savez.

Jugoslavensku izbjegličku vladu u Londonu raskrinkavamo na svakom mjestu. Govori se drugovima kako je ta ista vlada napustila svoj narod, u najtežim momentima i pobegla u London, i kako poziva iz Londona narod Jugoslavije da se bore za propalu stvar, a ujedno ističemo kako je u tim najkritičnijim momentima stavila se na čelo naša K. P. koja se stavila na čelo porobljenog naroda i povela ga u borbu za oslobođenje svoje porobljene zemlje.

Rad ćelije pod vojnim pitanjima: Pod vojnim pitanjima ćelija nastoji da politički priredi vojsku na vojnu disciplinu, tumači im se kako je potrebna disciplina u vojsci, da niti jedna vojska nemože postojati bez discipline, da naši vojnički uspjesi zavise o vojnoj disciplini, napose obraćamo

1 IV divizija NOV i PO Hrvatske formirana je 30. decembra 1942. god.
2 Održano 25—27. XII 1942. god. Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 217, str. 555—569.

*

se na partijce da oni moraju biti svuda prvi, da oni moraju izvršavati sva naređenja bez pogovora i oklijevanja, tako da služe za primjer ostalim vojnicima. Dokazuje im se da smo mi danas prava vojska i da kod nas mora vladati prava vojnička disciplina. Borce koji izvršavaju naređenja pohvaljujemo ih, isto tako koji se pokazuju naj borbeniji izvodimo ih pred četu i iznašamo njihova djela, nagrađujemo ih sa primanjem u partiju. Dokazujemo partizanima da je to najveća čast biti član K. P. i najveća nagrada za narodnog borca.

One partizane koji greše isto ih izvodimo pred stroj i prikažemo njihove greške. Služimo se isto tako i sa zidnim novinama gdje iznosimo dobra i zla djela naših vojnika.

Rad sa Skojem za sada nije još dovoljno se razvio, organizirani su biroi i počeli su raditi. Podjeljene su im dužnosti a ima ih još neki dio mladih Skojevaca koji još nemaju svoje dužnosti. U Skoj smo primili sve one mladiće koji i koliko samo za to odgovaraju. Njihov stvarni rad videće se kasnije dok se bude sa njima više radilo. Drug koji je odgovoran za rad sa Skojem u Brigadi dosta je slab i neokretan tako da je do sada vrlo malo učinio i ako ima dovoljno pomoći i uputstava za rad.

Političko prosvjetni rad odvija se dosta dobro, proučava se istorija VKP (b) za to vojnici pokazuju dosta interesovanja.

Matrijala bi trebalo kako partijskog tako i političko-prosvjetnog pošto smo ostali sa vrlo malom količinom kada se osnovala Brigada.

Sa organizacijama na terenu svuda gde prolazimo povezani smo i dajemo im pomoć u koliko smo mi to u stanju a isto tako i oni nama prilaze u susret i pomažu u našem radu.

Bataljonski biroi rukovode četnim ćelijama na taj način da sve dobivene direktive prouče oni sami i prenašaju na ostale drugove. Također i sve nedostatke rešavaju na svojim sastancima i zatim prema donešenim zaključcima provađaju u život.

Rad partijskih jedinica u Štabovima za sada još ne zadovoljava pošto je kadar mlad koji radi sa puno ljubavi i izvršava sva naređenja ali nisu još dovoljno upućeni u svoje dužnosti. Drugovi partijci u Štabovima žive pravim partijskim životom, o tome naročito vodimo mnogo računa.

Na vojnim dužnostima u prvim danima nije baš išlo kako treba dok nismo poduzeli oštrije mjere protiv neizvršavanja naredaba.

Do izmjene Komandanta[3] i Komesara[4] I. Bataljona došlo je zbog toga što nisu izvršili po tri puta povjereni im zadatak za koji nisu imali opravdanja. Najtežu grešku učinili su prilikom napada na voz kod Zdenaca®, radi njihove nemarnosti i aljkavosti ista akcija nije uspjela i ako im se dan prije toga i prije same akcije razjasnilo da je to prva akcija i izabrana jedna od najlakših koja će 100% uspjeti i sa dobrim plijenom kao za prvu akciju koju vrši mlada Brigada gdje bi se postiglo borbenost i podigao moral našim mlađim borcima sa kojima bi u daljnje akcije išli sa mnogo više sigurnosti i poverenja, i ako je Stab Brigade uložio sav trud i ispitao sve u detalje tako da nije bila ni najmanja greška sa strane

3 Stanko Prodanović
4 Stevo Vještica
5 Veliki. Vidi dok. br. 100.

Štaba a niti je bio za njih kompliciran zadatak, usprkos svega toga oni su u toj akciji podbacili. Stabska ćelija ove Brigade donela je zaključak da obadvojicu smjene sa dosadanje dužnosti, tako da bi služili za primjer i ostalim rukovodećim drugovima po ostalim Bataljonima. Od smjenjivanja istih drugova život u Brigadi znatno se promjenio. Nakon izmjene Stab ove Brigade izdao je naredbu o smjenjivanju istih drugova a zatim jedan opširniji letak o njihovim greškama i razlogu smjenjivanja.

U jedinicama uspjeli smo uspostaviti četne ćelije koje su počele pravilno raditi.

Isto tako uspostavljene su i part, biroi.

Rad u jedinicama nije se još razvio ali poduzimamo sve mjere da se rad pokrene. Naš je kadar mlad ali pokazuje mnogo interesovanja i ljubavi prema našoj borbi pa vjerujemo da će u najkraće vreme postići lepe rezultate.

U borbama koje smo do sada izveli naši vojnici pokazali su se hrabri i vrlo odani a na prvo mjesto postavili su se partijci koji su u nekim momentima pokazali da služe stvarno kao primjer ostalim partizanima.

Sto se tiče samoga života i harmonije Štaba Brigade jeste zadovoljavajući. Svaki član ulaže sve svoje znanje da bi što bolje sredili našu vojsku i da bi što bolje uspjevali u akcijama. U prvim danima od kako smo osnovali Brigadu rad kako rukovodstva Brigade tako i Bataljona i naših vojnika pokazuju sliku narodnih boraca, i vjerujemo da će mo ispuniti zadatak kojega pred nas postavlja naša K. P.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

SEKRETAR
Stabske ćelije
XVIII. Brigade N. O. V.
HRVATSKE
Franjo Bajt

Original u IHRP, Zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 5/1.

102

Februar 1943.

Letak Štaba III operativne zone upućen domobranskim vojnicima i oficirima da prelaze u redove NOV i PO Jugoslavije.

DOMOBRANIMA, DOČASNICIMA I ČASNICIMA,
SINOVIMA HRVATSKOG NARODA!

Pobjeda nad fašističkim okupatorima sada je očigledna. Crvena Ar**mija** prešla je u ofenzivu na čitavoj fronti i zadaje smrtne udarce hitle rovskim hordama. Velike pobjede Crvene Armije kod Staljingrada, Le**njingrada,** Velikije Luki, Kurska, Voronježa i na Kavkazu zadale su faši**stičkoj kugi** smrtni udarac od kojeg se više nikada neće oporaviti. Samo **kod** Staljingrada uništeno je preko 330.000 njemačkih satelitskih krvopija. Uništena **je** potpuno čitava VI. armija, u kojoj se nalazio jedan **puk Pave-**

lićevih legionara. Zarobljeno je 91.000 fašista, 24 generala sa feldmaršalom von Paulusom i preko 2.500 oficira.

Sjajni uspjesi Crvene Armije, te velike pobjede Engleske i Američke vojske u Africi, ulili su nove snage svim porobljenim narodima Evrope, da još odlučnije tuku mrske okupatore i njihove plaćenike. Veliki događaji u Marselju, Tulonu, gdje je narod s oružjem izašao na ulice, da čisti svoje gradove od okupatora, jasno nam govore da krvavi okupator nije u stanju da skrši otpor porobljenih naroda, uz sva zvjerstva, masovna ubijanja i bacanje u logore. Svaki dan dižu se nove snage u borbu protiv fašizma, u borbu za svoje oslobođenje.

I naš narod već 20 mjeseci vodi herojsku borbu, kojoj se divi čitavi svijet. Nižu se pobjede za pobjedom u svim krajevima Jugoslavije. Naša Narodno-oslobodilačka vojska izvojevala je i u Slavoniji velike pobjede: u Podravskoj Slatini[1], Voćinu[2], Orahovici[3], Orljavcu[4], Kamenskoj[5] i na glavnoj pruzi Zagreb — Beograd kod mjesta Okučana[6]. U tim borbama neprijatelj je izgubio nekoliko stotina vojnika i veliku količinu ratnog oružja, preko 1.000 pušaka, oko 70 puškomitraljeza, 10 teških mitraljeza, preko 300.000 puščanih metaka i drugog ratnog materijala. Uništena su dva tenka. Ti veliki uspjesi naše narodno-oslobodilačke vojske, ne samo da su izazvali strah i paniku u redovima okupatora, nego pokazuju kako snaga naše vojske raste iz dana u dan, pokazuju da je naša vojska u stanju da likvidira i najtvrđa neprijateljska uporišta.

SINOVI HRVATSKOG NARODA!

Sve se brže približuju dani općeg obračuna sa okupatorima i njihovim plaćenicima. Sve je bliže dan kada će slobodan narod naše zemlje pitati svakoga pojedinca; što je radio u doba herojske borbe naših naroda. Mnogi i mnogi će uzdignuta čela i sa ponosom govoriti o svome radu i svojoj borbi za oslobođenje svog porobljenog naroda.

A ZA KOGA SE VI BORITE? Vi se borite za interese Hitlera i Musolini ja i njihovog plaćenika krvavog Pavelića. Vi se borite za one, koji su porobili d opljačkali vašu zemlju. Borite se za one koji otimaju i posljednji zalogaj kruha vama i vašoj djeci. Vi se borite za one, koji vas tjeraju na Istočno bojište u sigurnu smrt. Borite se za one, koji vas tjeraj u borbu protiv vaše vlastite braće u Bosnu, Liku, Kordun i Slavoniju. Vi se borite za one, koji avionskim bombama ruše naša sela i gradove, ne samo srpske, nego i hrvatske (Bihać, Bijela Stijena) i druga mjesta, koja su porušena od okupatorskih aviona, a na stotine je žena, djece i staraca ubijeno i ranjeno.

A S KIM SE VI BORITE? Vi se borite zajedno sa njemačkim i talijanskim okupatorima, i njihovim slugama ustašama: izrodima hrvatskog naroda. Po naređenju okupatora tjera Vas razbojnik Pavelić, da se borite zajedno s krvavim neprijateljima hrvatskog naroda četnicima, Nedića, Pećanca i Draže Mihajlovića, izrodima srpskog naroda. Ti isti razbojnici svojom četničkom kamom kolju po Dalmaciji, nevini Hrvatski narod, a po Bosni i Hercegovini pošteni muslimanski narod.

1, 2, 3, 4 i 5 Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 170, 181, 185, 210, 213 i 216.
6 Vidi dok. br. 38, 48 i 51.

A PROTIV KOGA SE VI BORITE? Vi se borite protiv narodno oslobodilačke vojske, protiv najboljih sinova srpskog i hrvatskog naroda, koji svojom krvlju pišu najsjajnije stranice historije naših naroda. Borite se protiv onih koji čiste našu zemlju od vjekovnih neprijatelja naših naroda; talijanskih i njemačkih osvajača. Vi se boi'ite protiv onih koji nemilosrdno uništavaju četnike bandite.

Okupatori ustaše i četnici preduzeli su ofenzivu[7] na našu oslobođenu teritoriju. To je njihov posljednji pokušaj da unište našu vojsku, da bi zatim mogli mobilizirati Hrvate i baciti ih na Istočni front, gdje ih zajedno sa Njemcima očekuje sudbina VI. armije.

OFICIRI DOMOBRANCI! Za Vas je sada kucnuo čas da s oružjem u ruci operete ljagu, koju je naneo Hrvatskoj zločinac i najveći izdajnik Pavelić. Zajedno s vojnicima i pojedinačno prelazite na našu stranu! Vama će u našoj narodno-oslobodilačkoj vojsci biti osigurani vaši oficirski činovi i odgovarajući položaji, ne samo sada za vrijeme rata, već i poslije svršetka rata. Mnogi vaši prijatelji koji su prešli na našu stranu, sada su komandiri pješadijskih i artiljerijskih jedinica.

DOMOBRANI MUSLIMANI! Vama prijeti najveća opasnost; četnici i ustaše hoće da za zločine i jednih i drugih plati nevini muslimanski živalj. Čitave muslimanske krajeve istrijebila je četnička kama. Ne gledajte bespomoćno na sudbinu vašu i vaše djece. Stupajte u borbu protiv okupatora, četnika i njihovih saveznika ustaša. Prelazite s oružjem na stranu Narodno-oslobodilačke vojske, koja štiti sve one, koji nisu učinili zločine nad narodom. To je jedini put da u zajedničkoj borbi sa svojom braćom Srbima i Hrvatima očuvate svoje živote i svoju imovinu.

ŽIVJELO BRATSTVO SRPSKOG, HRVATSKOG I MUSLIMANSKOG NARODA!

ŽIVJELA JUNAČKA NARODNO-OSLOBODILACKA VOJSKA!

ŽIVJELA NEPOBJEDIVA CRVENA ARMIJA:

ŽIVJELI NASI MOĆNI SAVEZNICI: SAVJETSKI SAVEZ, ENGLESKA I AMERIKA!

SMRT OKUPATORIMA I NJIHOVIM PLACENCIMA USTAŠAMA I ČETNICIMA!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Februar 1943.

ŠTAB
III. OPERATIVNE ZONE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA

A'PQT^"IT'
rLrl V A1 C5J\.Üi

Original U IHRP. Zgl).
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 5/1.

7 IV neprijateljska ofanziva.

DOMOBRANIMA,DOBROVOLJNICIMA I GARDISTIMA,
SINOVIMA HRVATSKOG NARODA!

Pobjeda nad fašističkim okupatorima sada je očigledna. Crvena Armija je prešla je u ofenzivu na čitavoj fronti i zadaje smrtne udarce fašistorovskim hordama. Velike pobjede Crvene Armije kod Staljingrada,Lenjingrada,Velikije Luki,Kursku,Voronježu i na Kavkazu zadale su fašističkoj kuji smrtni udarac od kojeg se više nikada neće oporaviti. Samo kod Staljingrada uništeno je preko 330.000 njemačkih i satelitskih krvopija.Uništena je potpuno čitava VI.armija,u kojoj se nalazio jedan pук Pavelićevih legionera. Zarobljeno je 91.000 fašista,24 generala su feldmaršalom von Paulusom i preko 2.500 oficira.

Sjajni uspjesi Crvene Armije,te velike pobjede Engleske i Američke vojske u Africi,dali su nove snage svim porobljenim narodima Evrope, da još odlučnije tuku mrske okupatore i njihove plaćenike. Veliki dogadjaji u Marseilju,Tulonu,gdje je narod s oružjem izašao na ulice,da čisti svoje gradove od okupatora,jasno nam govore da krvavi okupator nije u stanju da izvrši otpor porobljenih naroda,uz sva zvjerstva,masovna ubijanja i bacanje u logore. Svaki dan dižu se nove snage u borbu protiv fašizma,u borbu za svoje oslobodjenje.

I naš narod već 20 mjeseci vodi herojsku borbu,kojoj se divi čitavi svijet. Nižu se pobjede za pobjedom u svim krajevima Jugoslavije. Naša Narodno-oslobodilačka vojska izvojevala je i u Slavoniji velike pobjede: u Podravskoj Slatini, Voćinu, Orahovici, Orljavcu, Kamenskoj i na glavnoj pruzi Zagreb - Beograd kod mjesta Okučana. U tim borbama neprijatelj je izgubio nekoliko stotina vojnika i veliku količinu ratnog oružja, preko 1.000 pušaka,oko 70 puškomitraljeza,10 teških mitraljeza,preko 300.000 puščanih metaka i drugog ratnog materijala. Uništena su dva tenka. Ti veliki uspjesi naše narodno-oslobodilačke vojske,ne samo da su izazvali strah i paniku u redovima okupatora,nego pokazuju kako snaga naše vojske raste iz dana u dan,pokazuju da je naša vojska u stanju da likvidira i najtvrdja neprijateljska uporišta.

SINOVI HRVATSKOG NARODA!

Sve se brže približuju dani epćeg obračuna sa okupatorima i njihovim plaćenicima. Sve je bliže dan kada će slobodan narod naše zemlje pitati svakoga pojedinca: što je radio u doba herojske borbe naših naroda. Mnogi i mnogi će uzdignuta čela i sa ponosom govoriti o svome radu i svojoj borbi za oslobodjenje svog porobljenog naroda.

A ZA KOGA SE VI BORITE? Vi se borite za interese Hitlera i Mussolinija i njihovog plaćenika krvavog Pavelića. Vi se borite za one,koji su porobili i opljačkali vašu zemlju. Borite se za one koji otimaju i posljednji zalogaj kruha vama i vašoj djeci. Vi se borite za one,koji vas tjeraju na Istočno bojište u sigurnu smrt. Borite se za one,koji vas tjeraju u borbu protiv vaše vlastite braće u Bosnu,Liku,Kordun i Slavoniju. Vi se borite za one,koji avionskim bombama ruše naša sela i gradove,ne samo srpske,nego i hrvatske /Bihać,Bijela Stijena/ i druga mjesta,koja su porušena od okupatorskih aviona,a na stotine je žena,djece i staraca ubijeno i ranjeno.

A S KIM SE VI BORITE? Vi se borite zajedno sa njemačkim i talijanskim okupatorima,i njihovim slugama ustašama: izrodima hrvatskog naroda. Po naredjenju okupatora tjera Vas razbojnik Pavelić,da se borite zajedno s krvnim neprijateljima hrvatskog naroda četnicima,Nedića,Pećanca i Draže Mihajlovića: izrodima-srpskog naroda. Ti isti razbojnici svojom četničkom kamom kolju po Dalmaciji,nevini Hrvatski narod,a po Bosni i Hercegovini pošteni muslimanski narod.

P. PROTIV KOGA SE VI BORITE? Vi se borite protiv narodno-oslobodilačke vojske,protiv najboljih sinova srpskog i hrvatskog naroda,koji svojom krvlju piču najsjajnije stranice historije naših naroda. Borite se protiv onih koji čiste našu zemlju od vjekovnih neprijatelja naših naroda; talijanskih i njemačkih osvajača. Vi se borite protiv onih koji nemilosrdno uništavaju četničke bandite.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 102

Februar 1943.

Proglas Povjerenstva CK KPH za Slavoniju i Srijem i Štaba III operativne zone kojim se pozivaju Hrvati, Srbi, Česi, Mađari i Nijemci u **borbu protiv okupatora i njegovih domaćih suradnika.**

HRVATSKI I SRPSKI NARODE, ČESI, MAĐARI I NIJEMCI!

Došao je čas u kome se odlučuju vaša sudbina i budućnost. Došao je čas konačnog obračuna sa okupatorima i njihovim plaćenicima, čas kada će svaki pojedinac položiti račune pred svojim narodom što je učinio za narodno oslobođenje. Ne čekajte, stupajte smjelo u borbu za svoje oslobođenje. Na oružje. U jedinstvenu frontu za konačno uništenje fašizma. Stupajte u redove Narodno-oslobodilačke Vojske. Rušite pruge i mostove, kopajte ceste, onemogućite svaki saobraćaj okupatorima i njihovim slugama. Organizirajte masovnu sabotažu u tvornicama, radionicama i uredima. Dezorganizirajte ustašku administraciju.

Učvrstimo našu pozadinu, našu narodnu vlast u Narodno-oslobodilačke Odbore. Učvrstimo jedinstvo pozadine i fronte. Organizirajmo punu pomoć našoj Narodno-Oslobodilačkoj vojsci.

Ne slušajte one, koji strepe pred vašim oslobođenjem, koji žele da vas ponovo bace u ropstvo, one koji vam šapuću »još nije vrijeme za borbu«, a potajno sarađuju sa okupatorima i krše narodno-oslobodilačku borbu. Neka im bude vaš odgovor: ni jednog zrna žita, ni jednog grla stoke za okupatore i njihove ustaške plaćenike, ni jedne kune poreza ustaškim krvnicima ni jednog čovjeka za Istočno bojište i protiv svoje braće junačke Narodno-oslobodilačke Vojske, ni jednog čovjeka za robovski rad u Njemačku. Svi u Narođno-Oslobodilačku Vojsku. Sve za front, sve za pobjedu.

ŽIVJELO ORUŽANO BRATSTVO SRPSKOG I HRVATSKOG NARODA!

ŽIVJELA NAŠA NARODNO-OSLOBODILAČKA VOJSKA!

ŽIVIO VRHOVNI ŠTAB NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA!

ŽIVJELO ANTIFAŠISTIČKO VIJEČE NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE

ŽIVJELI NAŠI MOČNI SAVEZNICI SSSR, ENGLESKA I AMERIKA!

ŽIVJELA NEPOBJEDIVA CRVENA ARMIJA!

ŽIVIO DRUG STALJIN, ORGANIZATOR POBJEDE NAD MRSKIM FAŠIZMOM!

ŽIVJELO JEDINSTVO SVIH POROBLJENIH NARODA U BORBI PROTIV FAŠIZMA!

ŽIVJELA KOMUNISTIČKA PARTIJA, RUKOVODIOC I ORGANIZATOR NARODNO-OSLOBODILAČKE BORBE!

SMRT OKUPATORIMA I NJIHOVIM SLUGAMA ČETNICIMA I USTAŠAMA!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Februar 1943.

STAB
III. Operativne Zone
Narodno-Oslobodilačke Vojske
i Partizanskih Odreda
H r v a t s k e

Povjerenstvo CK KPH
za Slavoniju i Srem

Originali u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 22/1.

104

Februar, 1943.

Letak[1] Štaba III operativne zone NOV i PO Hrvatske kojim se pozivaju Nijemci na zajedničku borbu protiv fašizma i Hitlera, a u sastavu njemačkih jedinica NOV i PO Jugoslavije.

HRVATSKI NARODE!

Već je pet godina, kako je Hitler sa svojom klikom uvukao Njemački narod u dugotrajni i bezizgledni rat. Rat, koji je ćelom svetu doneo patnje, glad i nemilosrdno prolevanje krvi. Sva lažna obećanja kojima je Hitler zavaravao Njemački narod, ostala su neispunjena. Danas i u samoj Njemačkoj dolazi narod do gorke istine, da se taj rat ne vodi za bolju budućnost Njemačkog naroda, već za interese ratnih fabrikanata, bankira i veleposjednika, koji su svoj kapital uložili u ratnu industriju, iz koje danas vuku ogromne profite, dok Njemački narod snosi sve tegobe rata, glad, robovski rad u ratnim fabrikama i u rudnicima, deseci milijuna mrtvih i ranjenih, na stotine hiljada žena i djece ostalo je bez svojih muževa i očeva. Cvjet naroda, omladinu naroda žrtvuje Hitler na raznim frontovima za svoje luđačke prohtjeve, da postane gospodar svjeta.

Kad je Hitler 22. lipnja 1941. godine mučki napao Sovjetski Savez, obećao je Njemačkom narodu brzu pobjedu u roku nekoliko nedelja i brzi svršetak rata, ali se ljuto prevario jer se taj rat produžio — čega se je Hitler najviše bojao. Po nekoliko puta fašističke glavešine govorile su ovom narodu, da je pitanje samo dana kada će otpor Crvene Armije biti slomljen. Svim tim lažima htjeli su da sakriju pred narodom velike gubitke, koje im svakoga dana zadaje nepobjediva Crvena Armija. Oni su računali da će u Sovjetskom Savezu naći izdajice, kao što su našlii u drugim

1 Letak je štampan i na njemačkom jeziku.

zemljama, no ljuto su se prevarili, jer u zemlji u kojoj se vlast nalazi u rukama radnika i seljaka, ne može biti izdajica.

Sa svojim krvavim pohodom po Evropi, Hitler je zakrvavio i našu zemlju. Pokušao je izazvati bratoubilački rat, popalio je i porobio hiljade sela, zajedno sa svojim slugama ustašama i četnicima. Njemačka vojska rasturena je po čitavoj Evropi i vrši ulogu žandara nad porobljenim narodima. Mržnja prema Hitlerizmu svakog dana raste kod svih slobodoljubivih naroda i nije daleko čas njegovog sloma. Hitler gubi rat, gubi ga sigurno i pouzdano na istočnom bojištu, u Africi, u porobljenim zemljama, pa u samoj Njemačkoj. Zajedno s njim gubi tlo pod nogama i mrtvo rođena »Nova Evropa« ta zločinačka tvorevina nasilja ugnjetavanja i pljačke pomoću koje se Hitler nadao ostvariti svoju prevlast u Evropi i u svijetu.

Sjajni uspjesi Crvene Armije kod Staljingrada, gdje je uništena VL Njemačka armija, koja je brojila 300.000 ljudi, pobjede na Kavkazu, pad Kurska, Velikije Luki, Rostova, i Vorošilovgrada ponovno su potvrdili da je Crvena Armija nepobjediva. Narodno-oslobodilačka borba koju vode narodi Jugoslavije zadaje sve teže i teže udarce, okupatorima i njihovim slugama. Oslobađaju se nova sela i gradovi, plamen narodno-oslobodilačke borbe prenet je u sve krajeve naše zemlje, koja je prekrivena lješevima okupatora i narodnih izdajica. Danas kada je svakome jasno da će fašizam izgubiti rat, razbojnik Hitler nemilosrdno baca stotine hiljada njemačkog naroda u sigurnu smrt. Primjer kod Staljingrada najbolje pokazuje koliko je Hitleru stalo za njemački narod. Bez ikakvog uspjeha žrtvovao je oko pola miliona (57 divizija) svoje najbolje vojske samo kod Staljingrada. U bezizglednom položaju tražio je Hitler i poslednju kap krvi od trupa koje su bile opkoljene kod Staljingrada. Sovjetski Savez dao je obećanje opkoljenoj armiji da će biti pošteđen život svakom koji se preda. No za to obećanje saznali su njemački vojnici tek kad su bili zarobljeni od Crvene Armije, jer im njemačka komanda od straha i bijesa nije htjela to saopštiti.

NJEMAČKI NARODE!

Borba koju vodi Sovjetski Savez, Engleska i Amerika, kao i porobljeni narodi Evrope, nije uperena protiv Njemačkog naroda. Nije uperena protiv domovine braće Grima, Getea, Šilera. To je borba protiv najvećeg neprijatelja cijeloga čovječanstva **fašizma,** koji želi da baci cijeli svijet u srednjovjekovno ropstvo. Pobjedom saveznika svanuće u njemačkom narodu sretniji dani i ljepša budućnost. Kada je njemački nacional-socijalizam zajedno sa talijanskim fašizmom porobio narode Evrope, našao je izdajnike u pojedinim narodima, koji su za judine pare bili spremni da čine najveće zvjerstvo nad svojim narodom. Našao je: Pavelića i njegovu ustašku bandu Nedića, Pećanca, Ljotića, Dražu Mihajlovića i njihove četničke krvnike. Isto tako našao je svoje pokorne sluge u njemačkoj manjini u našoj zemlji, huškali Njemce protiv Srba i Hrvata, koji nikada nisu imali neprijateljskih osjećaja prema Vama, tjerali Vas pod raznim pretnjama i laskavim obećanjima u kulturbund, koji treba da posluži Hitleru za osiguranje pljačke naših naroda — za mobilizaciju njemačkih sinova za istočno bojište i ugušivanje oslobodilačku borbu naših naroda.

p

Krvavu igru Iitlera i Kulturbunda platio je njemački narod, kao i porobljeni narodi Evrope, potocima krvi. Danas Vaši sinovi ginu uzaludno na istočnom bojištu, Africi i okupiranim zemljama Evrope.

Na tebi je njemački narode, da opereš ljagu koju ti je naneo Hitlerizam. Da pokažeš pred čitavim svjetom da nemaš ništa zajedničkog sa njemačkim imperijalizmom. Postoji samo jedan put da opereš tu ljagu, put zajedničke borbe protiv Hitlera i svih njegovih slugu. Stupaj u redove Narodno-oslobodilačke borbe, da zajedničkom borbom ubrzamo slom fašizma. Mi ćemo Vas primiti bratski. Mi ćemo Vam omogućiti da stvorite svoje čisto njemačke jedinice u okviru Narodno-oslobodilačke vojske.[2]

ŽIVJELO BRATSTVO SVIH NARODA U BORBI PROTIV FAŠIZMA!

ZIVILA NARODNO-OSLOBODILAČKA BORBA!

ZIVILA NARODNO-OSLOBODILAČKA VOJSKA!

ZIVILA NEPOBJEDIVA CRVENA ARMIJA!

DOLE HITLER NAJVEĆI KRVNIK ČITAVOG ČOVJEČANSTVA
I NJEMAČKOG NARODA!

Stab
III Operativne Zone
Narodno-oslobodilačke Vojske
i Partizanskih Odreda

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 55/1.

W rvat «VA
invdtó».e.

105

1. III 1943.

Dopis Okružnog komiteta KPH Virovitica Štabu III operativne zone o potrebi formiranja komandi straža na sektoru Bilo-gore, koje bi osiguravale spremanje hrane u bunkere i sprečavale kretanje neprijateljskih špijuna.

Dragi drugovi,

Na sastanku članova O. K. Virovitica sa drugom Baljom[1] koji je upućen na Bilogorski sektor za organizovanje ekspoziture Psunj skog Područja, konstatovali smo slijedeće:

Da bi se ekonomski odsjek organizovao kako treba te da bi riješio goruća ekonomska pitanja na ovome terenu (branje kukuruza, vršenje žita, vađenje krumpira) te da bi se vršile nabavke raznih stvari potrebna je uspostava oružanih straža. Isto tako u poslednje vrijeme nakon odlaska Bilogorske čete[2] i zadnje ofanzive[3] neprijatelja na ovaj teritorij pojavio

2 15. augusta 1943. god. osnovana je u Slavoniji od boraca njemačke narodnosti četa »Ernst Thälmann«.

1 Blagoj e Gerdijan

2 Pozvana je u sastav I odreda poslije formiranja XVIII NO brigade. Vidi dok. br. 66.

3 Vidi dok. br. 74 i 128.

se veliki broj špijuna na ovome sektoru. Ta špijunska veza je još više ra/granata nedozvoljenim odlaskom seljaka iz ovih sela u neprijateljska uporišta, čiji odlazak i šetanje iz sela u selo nenaoružani N. O. O. nisu u stanju spriječiti.

Cijela naoružana snaga na ovome sektoru sastoji se od jednog voda (20 ljudi) I. Odreda koji su vrlo slabo naoružani mahom stariji ljudi nesposobni za duže marševe i brze pokrete. Isti vod ovako slabo naoružan sa slabim komandnim osobljem nije u stanju da vrši nadzor i osiguranje ovoga terena a pogotovo da osjeti kretanje špijuna na ovome sektoru.

Da bi se svim gornjim poteškoćama stalo na kraj bilo bi potrebno da se na ovome sektoru uspostave komande straža za koje bi bilo potrebno oko 40 ljudi. Te komande straža trebalo bi uspostaviti barem na tri mjesta ovoga sektora.

Tada bi i ovaj vod I. Odreda mogao lakše i sa većim snagama da vrši i manje akcije za koje ima mnogo uslova u Podravini.

Pravilna uspostava ekonomske grane i izgradnja te osiguranje bunkera od strane špijuna t. j. spremanje hrane za našu vojsku moguće je samo na ovakav način.

Osim skladišta hrane i nabavki raznog materijala, ima se u vidu i mora se organizirati i neke manje radionice- šusterska, šnajderska i radionica za izradbu kože za koju ovde ima mogućnoisti da se uspostavi.

Naročito je važno u ovome kraju da bude što življa vojna djelatnost osiguranje, i čišćenje terena od špijuna pred izbore za N. O. O. pošto se ovaj kraj nalazi pod stalnim napadajima bande koja se ovde kreće u malim grupicama od 10—15 ljudi, biće teško uspješno sprovesti i same izbore, bez osiguranja ovog terena barem od špijuna. Molimo Vas da o ovim našim primjedbama povedete računa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Ekspozituru:
Bilogore
(Bal ja)

Drugarski pozdrav
za O. K. Viroviticu
Zvonko[4]

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 22/1.

106

2. III 1943.

Izvještaj zamjenika političkog komesara XII NO brigade IV divizije NOV i PO Hrvatske Centralnom komitetu KPH o pozitivnom utjecaju partizana na narod prilikom prolaska Brigade kroz hrvatska sela, o **političkom i kulturno-prosvjetnom radu i o organizacionom stanju članova Partije i SKOJ-a u Brigadi.**

Najvažnije direktive koje su pred partijske organizacije postavljene, da se drugovi partizani pripreme na put[1] koji smo trebali preći. Pošto je

4 Zvonko Brkić
1 Brigada je sa ostalim jedinicama Divizije krenula na put u Moslavinu i sjeverni dio Hrvatske s namjerom da mobilizira što više novih boraca.

to put kroz Hrvatsku, gdje su pretežno hrvatska sela, trebalo je partizanima objasniti pravilan odnos prema tom stanovništvu. Tu smo upotrebili brošuru izdajničko i reakcionarno vodstvo H. S. S-a i govore o bratstvu Srpskog i Hrvatskog naroda. To je preko partijskih organizacija preneseno na partizane planski i organizirano. Tako su se i pokazali rezultati toga rada na našem putu, jer je držanje partizana bilo pohvalno. Svuda gdje su partizani stanovali po hrvatskim kućama, moglo se čuti gdje govore o bratstvu srpskog i hrvatskog naroda, o potrebi zajedničke borbe, protiv okupatora i njegovih ustaških i četničkih slugu. Tako da su svuda ostavili dobar utisak i da su se seljaci prestali bojati partizana. Naročito su partizani ostavili dobar utisak raskrinkavanju izdajničke i izbjegličke vlade u Londonu, gdje su prikazali izdajničku ulogu vođa H. S. S-a koji se nalaze u toj vladi.

U radu partijskih jedinica najviše se posvetilo pažnje likvidaciji sektaškog stava po primanju u partiju, koji je sada likvidiran, tako da se po tom pitanju više ne greši, osim u IV bataljonu. U IV bataljonu još uvijek nije likvidiran taj stav, to dolazi od tuda što je partijska organizacija vrlo mlada, slaba i neiskusna, a sam sekretar part-biroa je otsutan i nalazi se na srednjem partijskom kursu. Sada se vodi propaganda za proslavu 25 godišnjice Crvene Armije. Partijskim jedinicama je stavljeno u zadatak, da tu proslavu organizirano provedu na najsvečaniji način. Da se taj dan iskoristi na popularizaciju Crvene Armije i naše N. O. V. i to na taj način što će se održati mitinzi i defile bataljona po selima u kojima će se nalaziti i držanjem usmenih novina sa partizanima, izdavanjem brigadnih i batalj onskih džepnih i zidnih novina.

Organizaciono partijske jedinice su sređene tako da sada više nema ni jedne jedinice, da je sekretar komesar čete. U svakom bataljonu postoje po četiri partijske jedinice čiji se rad sve više osjeća. Naročito se to osjeća u I, II i III bataljonu.

U I bataljonu imade 43 člana KP i 28 kandidata. Partijci su podjeljeni u tri part, jedinice i štabsku jedinicu. Kod partijaca je partijnost još uvijek nezadovoljavajuća, zbog pomanjkanja izgrađenosti ali se to nastoji sve aktivnijim radom ispraviti. U svim bataljonima su izabrani kadrovnici, koji još uvijek nisu shvatili svoje dužnosti. Ispunjavaju se obrasci od kojih neke i šaljem. U II, III i IV bataljonu je stanje isto kao i u I bat. po organizacionom pitanju. U drugom bataljonu ima 41 član KP u 4 part, jedinice i 27 kandidata. U III bataljonu 42 člana partije i 23 kandidata. U IV bataljonu imade najmanje i to 31 član KP i 25 kandidata. Prema tome se vidi da partijske jedinice rade i napreduju. U zadnje vreme mnogo partijaca je izbačeno iz stroja (poginuli, ranjeni, bolesni). Bolnička četa ima 3 člana partije i 5 kandidata. Partizanska grupa ima 4 člana KP i 3 kandidata. Partijska jedinica pri štabu brigade više ne postoji jer je jedan član te jedinice poginuo, jedan je prekomandovan u štab divizije, a jedan je ostao sa bivšim komandantom brigade. Ali je formirana partijska jedinica u Agit-propu brigade koja se sastoji od 4 člana i 3 kandidata. Kod intendanture postoji kandiđatska grupa od 3 člana.

Političko prosvjetni rad u batalj onima je dobar. Do sada je izdan u svakom bataljonu prvi broj džepnih novina, koje su imale izvjesne nedo-

statke koji će se lako ispraviti. Najbolje su bile novine II bataljona. Priređene su usmene novine, tako su u tri dana dok smo boravili u selima Bilo-gore održane četvore usmene novine, gdje je sudjelovao tamburaški zbor IV bataljona.

Po svima batalj onima organizirani su od strane Agit-propa brigade tečajevi za nepismene. Na četnim sastancima drže se predavanja iz pojedine partije uzimaju se razne teme o kojima govore. To pobuđuje vrlo mnogo interesovanja, naročito kada se govori o Crvenoj Armiji, o Sovjetskom Savezu, o kolhozima, omladini i t. d. Partijci i polit, komesari naučili su se raditi i za vreme borbe, tako da se svuda za vreme borbe skoro čuje gdje govori koji polit, komesar i delegat. Za širi i masovni rad bilo je dosta teško, jer smo bili stalno u pokretu i uznemiravani aviaciom.

U ovom našem putovanju opazilo se, da je vojnički rad kod nas vrlo slab to dokazuju polovične akcije i veliki gubitci koje smo pretrpjeli. Konstatovano je da su naši borci borbeni i odani te hoće da se bore, ali se nezna boriti, nemaju dovoljno iskustva. To je zato što se ne prenose iskustva i što je bio vojnički rad vrlo slab. Od boraca se tražilo sve a davalo im se nije ništa.

Na zadnjem partijskom sastanku štaba brigade odlučeno je, da se organizira vojna obuka po svim batalj onima i da se taj rad kontrolira iz štaba brigade. To bi se imalo provesti tako, da svaki dan odlazi netko iz štaba brigade u batalj one i da kontroliše taj rad. Preko partijskih organizacija također je vojnički rad uzet kao najvažniji i to naročito, korištenje reklama, korištenje juriša, obuka sa automatskim oružjem i minobacačima. Do sada se već po tom pitanju dosta uradilo, počeli se natjecati koji puško-mitraljezac će sa zavezanim očima brže rastaviti i sastaviti puško-mitralj ez.

U brigadi imade 260 skojevaca organiziranih u 14 aktiva, od tih skojevaca su 24 ženske. Prema ovome izvještaju se može opaziti veliko opadanje brojnog stanja skojevaca. Iz Skoja u partiju je primljeno 12 drugova a u kandidate 17. Oko 75 izbačeno je iz stroja i to što poginulih, što ranjenih i bolesnih.

Skojevci se sastaju redovito, i to tako sastaju se i sa skojevskim aktivima na terenu. Tako je održan sastanak bat. rukovodstva skoja II bat. u Skenderovcima sa skojevskim aktivom i S. M. G. Na sastanku se govorilo o organizacionom pitanju Skoja i izmjenjena su iskustva. U selu Prgomelji održano je skojevsko veće na kojem je sudjelovala i omladina iz tamošnjeg mobilnog centra i seljaci iz dotičnog sela. Program je vrlo uspio, između ostalog govorio je i drug Danijel sovjetski oficir, o Komsomolu.[2] Po batalj onima su stvoreni pjevački korovi i tamburaška grupa u IV bataljonu. U tim kulturnim i prosvjetnim grupama najviše rade skojevci. Skojevci se naročito ističu u dopisivanju za džepne i zidne novine u kojem su vrlo aktivni.

Partijske organizacije u brigadi proučile su »O radu partije u vojsci«, »Izdajničko i reakcionarno vodstvo H. S. S-a« i sada proučavaju historiju S. K. P. (b).

2 Kratica za Komunistički savez omladine u SSSR.

Štabske jedinice sastaju se na radne sastanke redovito dok sastanke za proučavanje materijala održavaju uvijek kada imade vremena i to najmanje jedan put nedjeljno.

Partijski biroi također se sastaju redovito. Članovi biroa su sekretari partijskih jedinica, tako da biroi direktno rukovode partijskim jedinicama. Jedinica štaba brigade održala je dva radna sastanka na kojima je pretresla sva pitanja u vezi s radom naše brigade. Naročito smo se zabavili vojnom obukom naših partizana. Tu su također donešene odluke o uzdizanju nekih drugova na mjesta komandira, komesara i ostalih vojnih rukovodioca. Održano je i nekoliko sastanak na kojima se zajednički proučavao materijal i to »O radu partije u vojsci«, briga za nove kadrove, reakcionarno vodstva H. S. S-a i drugi materijal.

Primjećeno je da u zadnjim borbama najvećim djelom padaju drugovi članovi partije, kandidati i s'kojevci. U zadnjih nekoliko dana izgubili smo jednog komandira čete, jednog komesara i nekoliko vodnika i polit, delegata.

Petar Car

Original u IHRP, Zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 5/1.

107

3. III 1943.

Dopis Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske štabovima podređenih jedinica kojim obavještava sve informativne i obavještajne oficire i referente saniteta o sastanku, borce o oficirskom kursu i žene borce o kursu pri Inicijativnom odboru AFŽ Slavonije.

1.) Za dan 4. III. 1943 u 12 sati sazivamo sastanak svih obaveštajaca od brigada na niže. Sastanak će imati karakter uvida u rad zato treba spremiti referate o sadanjem radu. Sastanak će se održati u Voćinu, za prostoriju, ishranu i ostalo postaraće se Štab XVI. brigade.

2.) Za dan 4. III. 1943 u 12 sati sazivamo sastanak svih informativaca od brigada na niže. Sastanak će imati karakter uvida u rad, zato treba spremiti referate o sadanjem radu. Sastanak će se održati u Voćinu, za prostoriju, ishranu i ostalo postaraće se Stäb XVII. brigade.

3.) Pozivaju se referenti saniteta, da dođu na sastanak 4. III. 1943. u 14 sati u Zvečevo kod škole. Na sastanak treba da stignu svi i na vrijeme, te da se spreme za podnašanje izvještaja.

4.) Za oficirski kurs koji će se održati pri štabu III. Operativne Zone odrediće XII. brigada 6 drugova, XVI. brigada 4 druga, XVII. brigada 4 druga, mitraljeska četa 1 druga. Drugovi treba da budu sposobni, sa razvojem. Na kurs treba da ponesu sa sobom punu spremu. Činimo odgovornim drugove iz štabova da će zaista poslati dobre drugove na kurs. Orijentacija radi javljamo vam da na tome kursu treba da budu osposobljeni za komandire četa, odnosno zamjenike komandanata bataljona. Dru-8°vi treba da budu 7. ov. mj. sa popratnicom, odnosno objavom i da se Prijave kod pretsjednika N. O. O-a u Zailama.

5.) Na kurs koji će se održati pri Inicijativnom odboru A. F. Z. svaka brigada treba da pošalje po jednu drugaricu. Kurs će trajati 10 dana i drugarice kroz to vrijeme treba da budu osposobljene za rad sa drugaricama u boračkim jedinicama. Na kurs treba da dođu 9. ov. mj. u Zvečevo i da se prijave kod odbora. Drugarice pošaljite sa objavom. Pošto svrše treba odmah za 20. ov. mj. da odu ponovo 3 drugarice.

6.) Komandir mitraljeske čete neka sa urednim reversom podigne municiju kod Ekonomskog otsjeka u Zvečevu, kod drug Pihlera.[1] Radi se o municiji za tenkovski mitraljez.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar: Komandant:
Jefto Sašić Služb. otsutan

Original u VII, Bgd
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 29/1.

1 Ivan Pihler

3. III 1943.

Pregled brojnog stanja boraca XII NO brigade IV divizije NOV i PO Hrvatske.

JEDINICE		Brigada						I. Bataljon							II. Bataljon							III. Bataljon							IV. Bataljon							
		Štab	Intendantura	Sanitet	Diverz. grupa	Agit-prop	Svega	Štab	Intendantura	Sanitet	1. četa	2. četa	3. četa	Svega	Štab	Intendantura	Sanitet	1. četa	2. četa	3. četa	Svega	Štab	Intendantura	Sanitet	1. četa	2. četa	3. četa	Svega	Štab	Intendantura	Sanitet	1. četa	2. četa	3. četa	Svega	Ukup. u brigadi
Po spisku	Muških	7	5	57	23	9	101	6			129	97	93	325	6	6		66	70	67	215	6	8		89	94	91	274	5			79	80	60	224	1139
	Ženskih			31		1	32				6	4	5	15				5	5	3	13		1		3	3	4	11				2	1	3	6	77
U rashodu	Muških							1			56	29	20	106		1		3	3	1	8				28	30	30	88	1			11	34	3	49	163
	Ženskih										1			1																						1
Na licu	Muških	7	5	57	23	9	101	5			73	68	73	219	6	6		63	67	66	207	6	8		61	64	61	200	4			68	46	57	175	902
	Ženskih			31		1	32				5	4	5	14				5	5	3	13		1		3	3	4	11				2	1	3	6	76
Priraštaj	Muških													69							15															84
	Ženskih													11							7							3								
Manjak	Muški						3																					8								11
	Ženski																																			

Polit, komesar:
Grbić Čedo s. r.

Komandant:
Antolović Josip s. r.

Original u VII, Bgd.
Prijepis u HIS, Slav. Brod, K 6/1.

*1*09

3. UH 943.

Izvještaj okružnog rukovodioca okruga Donja Drava vođi Njemačke narodne skupine u Osijeku... o aktivnosti stanovnika Kućanaca, Marijanaca i Kunišinaca u NOP-u i nesigurnom položaju pripadnika Skupine, koji zbog toga mole hitnu pomoć i zaštitu.

Zum Kreisleiter kommt der Ortsleiter Johann Weitzel aus Kočanci, Josef Schafhauser Ortsleiter aus Celinci, Vgn. Stefan Ihas und Anton Hodap, beide aus Kučanci und berichten folgendes:

Die Lage in Kučanci, 11 V2 km südlich von Miholjac, ist sehr besermiserregend. Ausser dem schon geschilderten Vorfall, Ueberfall auf den Ortsleiter und einen Wachtmann am 24. XII. 1942, wo der Wachtmann mit dem Messer schwer verletzt wurde und ein Partisane vom Ortsleiter erschossen wurde vermehren sich die Herausforderungen und Ueberfälle auf die umliegenden Streusiedlungen von Tag zu Tag.

Am 27. Feber, wurden bei Kunišinci, Marijanci, südwestlich von Miholjac von den Volksgenossen Michael Zug, Vgn. Pohl und noch einen Vgn. dessen Name uns nicht bekannt ist, von den Partisanen ausgeraubt.

Aus den benachbarten Ortschaften sind in der letzten Zeit sehr viel Leute zu den Partisanen geflüchtet. Nur aus Kučanci, sind 31 Männer (Serben) 2 Frauen und 9 Mädchen freiwillig zu den Partisanen übergegangen. Obwohl wir dies sofort gemeldet haben, wurden von den Behörden keine Massnahmen getroffen. Die ganze Bevölkerung ausser den Deutschen, neigen sehr zu den Partisanen und erwarten nur noch von denen Hilfe.

Da wir genau wissen, dass sich in den kleineren Wäldern, sowie Topolovac, Lacikaš, Brešce, Đurđenica die Partisanen aufhalten, wird gebeten, eine dringende Streife durch diese Wälder anzuordnen oder uns zu bewaffnen, da wir dieser Horden vollkommen schutzlos ausgeliefert sind.

Wir bitten, dass man uns wenigstens Waffen gibt und wir werden uns selbst solange wehren wie es nur möglich ist.

Nachträglich wird gemeldet, dass Vgn. Franz Neutzer, der von der Polizeischule aus Katowitz auf Urlaub in Kučanci war, in Uniform mit seiner Frau zu den Partisanen geflüchtet ist.

Heil Hitler!

Johann Weitzel
Josef Schafhauser
Stefan Ihas
Anton Hodap[1]

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 22/11.

1 Izvještaj je sastavljen na temelju izjava mjesnih rukovodilaca i pripadnika Skupine pomenutih sela.

110

4. III 1943.

Dopis Štaba III operativne zone štabovima podređenih jedinica o upućivanju boraca njemačke narodnosti u Štab II odreda radi formiranja njemačke desetine.

Dragi drugovi!

Svojom odlukom od 4. marta o. g. Štab III. Operativne Zone je odlučio da se formira jedna Njemačka partizanska jedinica[1] pri II. odredu. Radi toga odmah sve borce njemačke narodnosti sa oružjem uputite u II. odred.

Štab II. odreda je dužan da od svih pridošlih partizana Njemačke narodnosti, formira najpre desetinu, a zatim vod, koji će u prvo vreme služiti samo za propagandni rad po njemačkim i drugim selima.

Sve partizane Njemačke narodnosti treba poslati do 10. o. mj. u selo Pušinu, gdje se nalazi Štab II. odreda. O izvršenju ovoga nas odmah izvestiti.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamj. politkomesara: Duško[2]

V. d. Komandanta: otsutan.

M. P.

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 21/1.

111

4. III 1943.

Zapisnik Kotarske oblasti Slav. Požega upućen Oružničkoj postaji u Požegi sa zadatkom da oružnici provjere uzroke žalbe predstavnika sela Poljanske i pruže zaštitu hrvatskom stanovništvu.

Z A P I S N I K
od 4. ožujka 1943.
Spisan u uredu Kotarske oblasti u Požegi
P. P.

Dolaze nepozvani predstavnici sela Poljanska, obć. Stražeman i to: seoski knez Gluić Ivan te predstavnici Mato Franić i Pavo Džogolović te mole da se u zapisnik primi njihova sliedeća prijava:

24. veljače o. g. bio sam ja seoski knez u Tornju radi prijave prijevoza hrane po jednom žitelju iz Vučjaka i tom prilikom mi je rekao jedan legioner, kojega ime ja neznam sliedeće: zašto se Vi iz Poljanske niste

1 Borci njemačke narodnosti boriili su se u sastavu II odreda do 15. augusta 1943. kada je od boraca pripadnika Njemačke narodne skupine formirana njemačka ce.a »krn&T Thälmann«, sastava 40 boraca. Komandir čete bio je Rudolf Vaupotić, a politički komesar Johan (Ivan) Muker. Komanda se vršila na njemačkom jeziku, a borci su pored zvijezde mogli nositi i njemačku narodniu zastavu. Ceta je djelovala u sastavu Podravskog NOPO.

2 Dušan Brkić

do sada izselili kada ste od zapovjednika njemačke posade g. Kriksa i zapovjednika oružničke legije dobili nalog da se imađete izseliti. Ja sam ga na to prizvao spomenutom naredniku da pred njim ovo izjavi, pa kada smo pred njega došli, narednik je legionaru rekao, da ne buni ljude i da je on njihov nalog krivo razumio.

Međutim, ovaj je legionar kada smo izašli van ponovno rekao, da smo se morali izseliti i da ćemo radi toga što se nismo izselili nastradati.

Molimo da se nas uzme u zaštitu, a ukoliko zaista moramo seliti, da se to pitanje najprije raspravi pred mjerodavnim upravnim vlastima i da se nama o tome izda pismena öbavjest.

Vlastima je dobro poznato, da je selo Poljanska[1] već više puta napadano od partizana i da smo se mi uvijek do posljednjeg branili, te da je u borbama nastradalo životom pet naših žitelja[2] a dvojica su ranjena, dok je bilo i paleža, pa prema tome držimo, da nismo zaslužili progon na način kako si zamišlja spomenuti legionar.

Zaključeno i potpisano:

Gluić Ivan
Franić Mato
Pavo Džogolović

Original u HA, Slav. Požega.
Prijepis u HIS, Slav. Brod, K 2/III.

112

4. III 1943.

Izvještaj Glavnog ustaškog stana u Zagrebu Ministarstvu oružanih snaga o ekonomskim i vojno-političkim prilikama na području Velike župe Baranja.

Naslovu se dostavljaju pojedini ulomci iz mjesečnog izvješća ustaškog stožera Baranja br. 415/1943. o prilikama na području tog stožera:

Obće političko stanje u župi Baranja ostalo je kroz minula dva mjeseca nepromjenjeno. Zbog jake djelatnosti partizana,[1] koji ugrožavaju sve kotareve župe Baranja, nije se mogla razviti ona politička djelatnost, koju smo željeli provesti. Osim jačih partizanskih jedinica, koje ugrožavaju gotovo čitave kotareve, krstare po župi i neposredno do grada Osieka t. zv. gerilski odredi[2] od 10—30 ljudi, koji iz busije napadaju prometne veze i sela. Pri svojim napadajima ubijaju partizani ili odvode u šumu sve one osobe mužkoga i ženskoga roda, koje su se istakle u hrvatskom nacionalnom duhu. Radi toga se nisu mogli održati veći, unapried zakazani politički sastanci, pa je rad dužnostnika bio ograničen, jer je osobna sigurnost dužnostnika na terenu veoma ugrožena, gotovo, ako se sastanci najave unapried.

1 Ustaško uporište.

2 Vidi »Grada«, knj. II, dok. br. 111, str. 220—222.

1 Na ovom sektoru djelovao je II odred III operativne zone, a u februaru 1943, djelovala je pored Odreda i XVIII NO brigada. Vidi dok. br. 100.

2 Partizanske grupe II odreda. Vidi dok. br. TO.

Kako smo već opetovno izviestili onemogućeno je pravilno sabiranje hrane i viškova za druge župe. Sabrana hrana po činovnicima Velike župe Baranja i kotarskim oblastima, dospjeva prečesto u partizanske ruke, što sadanje vojničke snage na ovom području nisu u stanju spriečiti. Radi se o nenadoknadivoj hrani u milijunskim vriednoistima, koja je namienjena našoj vojsci, pučanstvu župe i drugim pasivnim župama, što može imati nedoglednih posljedica. Na sve ove okolnosti ovaj je Stožer opetovno upozoravao, nažalost bez uspjeha. Prema mišljenju ovoga stožera, trebalo je početi sa čišćenjem od Drave prema Savi, a zatim prema zapadu države, da se spasi hrana, promet i imovina ovih krajeva, koji obskrbljuju državu hranom, veleobrtnim proizvodima i poreznim sredstvima. Iz daljnjeg toka ovoga izvještaja, razabrat će naslov samo jedan dio nastale štete, koje primjera radi navađamo:

Osim materijalne štete, pretrpjela je ova župa i veliku moralnu štetu, jer je veliki broj pučanstva — prelaznika pa je njihovo držanje pokolebano, djelomično otvoreno neprijateljski raspoloženo, a djelomično pritajeno podupire neprijatelja, a nezaštićeno hrvatsko pučanstvo gubi vjeru u autoritet države. Narod u svojoj neupućenosti misli, da se veliki župan i stožernik ne zalažu dovoljno za probitke i javnu sigurnost u župi, jer na opetovne zahtjeve nisu provedene temeljite akcije čišćenja — ostalo je samo kod obećanja.—

To je razlog da su dosadanji prijedlozi na imenovanje dužnostnika nepotpuni, jer su mnoga mjesta pod vlašću partizana, a druga nemaju vojničke zaštite, pa partizani i u njima nesmetano rade što hoće: Proglašuju »sovjetski savez«, zabranjuju rad občinskim dužnostnicima. .. U drugim pak mjestima, u koja se zbog nedovoljnih naših snaga partizani mogu pojaviti svakoga dana, narod je zastrašen, dužnostnici se ne usude izlagati, jer im ne možemo pružiti nikakve zaštite — osim utješnih govora. Uza sve to naši su dužnostnici obilazili pojedina mjesta — koliko je to bilo moguće — i održali sastanke s narodom, koji unatoč nedaće današnjice vjeruje u bolju budućnost.

Najveća je neprilika s drvima. Ako prem se Osiek nalazi usred predjela bogatog šumama, osječko je građanstvo već tjednima bez drva. Pomanjkanje drva izaziva u najnižim slojevima veliko neraspoloženje, a osobito u radničkim krugovima. Kako Osiek ima 18.000 radnika, Stožer ne može preko toga iz političkih razloga prieći, pa se zauzeto, na žalost do sada bez znatnijeg uspjeha, jer Središnjica za drvo u Zagrebu nije uspjela organizirati sječu dovoljne količine drva. Osječki veliki župan i podpisani, predlagali smo u više navrata kako bi se problem drva mogao riešiti. Zato su dovoljne dvije dobro oboružane bojne, koje bi na jednoj željezničkoj postai osigurale utovar i sječu drva. Sa dvije do tri tisuće radnika mogla se osigurati potreba drva za veliki dio države, a povrh toga još za izvoz u Madžarsku.

Izvještajna služba doznala je, da je prije 3. tjedna iz Osieka u dvoja seljačka kola odveženo u Budimce 6 velikih sanduka municije za partizane. Poznate su i osobe, koje su u Budimcima ovu municiju primile i dielile, pa je stoga ovaj Stožer u više navrata zajedno s velikim županom tražio, da se u Budimce pošalje redarstvena izvidnica, što do danas nije

učinjeno, jer bi redarstvo trebalo asistenciju oružanih snaga od barem 200 osoba, koje zapovjedničtvo ovdašnjeg slavonskog zdruga, unatoč zamolbe nije ostavilo na raspolaganju, motivirajući to pomanjkanjem snaga. Od kolike bi bilo važnosti ustanoviti odakle i iz kojeg osječkog skladišta potječe ova municija., da se sprieći daljnja dobava partizanima, ne treba posebno naglašavati. I ovaj slučaj očito potvrđuje potrebu, da se preda sva administrativna i vojnička vlast u jednu ruku i decentralizira po župama. Dogodilo se, da je veliki župan, ili stožernik od vojničkog zapovjedničtva zahtjevao oružanu intervenciju, kada su se partizani pojavili u manjim skupinama u pojedinim selima, ali su s vojničke strane dobili odgovor, da to ne spada u njihovu kompetenciju. Razumije se, da ovakvo neaktivno držanje štetno djeluje na sređivanje prilika i nepovoljno utječe na političko gibanje pogotovo kada se radi o prelazničkim krajevima, koji iz ovoga zaključuju nemoć državne vlasti.

LOGOR ĐAKOVO: U kotaru Đakovo jaka partizanska djelatnost. Dne 9. siečnja napadnuto je selo Forkuševci od 30 partizana[3]. Odnieli su 5 pušaka, 2 samokresa, 2 para čizama i dvije odore. U gostionici razbili sliku Poglavnika i Hitlera. — Dne 11. siečnja partizani su napali selo Malo Nabrđe, ubili jednog seljaka[3]® i odnieli jednu pušku, te odveli jednu djevojku i jednog momka u šumu. Zatim su napali selo Pridvorje[4], gdje je bila i Njemačka bojna. U dvosatnoj borbi ubijena dva partizana. U selu Bračevci vije se na crkvi crvena zastava, partizani se kreću slobodno sa svojim oznakama na rukavima i zviezdom na kapama. Verbuju ljude od 16—50 godina za svoje odrede. Nose seljacima svu hranu i stoku, te odjeću i obuću®. Dne 13. siečnja ubijen je u selu Đurđanci ustaša Nikola Ostojić, pripravnik 6. Bata ustaške vojnice. Dne 14. siečnja, raspršen je jedan odred partizana kod sela Gašinci. Dne 21. siečnja, došlo je iz Podgorja u Bračevce oko 90 partizana[6]. Tamo su održali sastanak. Zapovjednik partizana odredio je, da se ni jedan mužkarac ne smije udaljiti iz sela, jer će svi kopati bunkere oko Bračevaca. Ujedno je izjavio, da će veća skupina partizana napasti selo Slatinik[7] i Mandičevac, jer da su partizani dosta bili u šumi, a sada će Hrvati u šumu. U Podgorju se nalazi oko 100 naoružanih partizana sa zapovjedničtvom zone[8] i sjedištem njihovog okružnog suda. Prije nekoliko dana napali su selo Ovčara[9] kod Levanjske Varoši, zapalili 60 kuća, odveli marvu i nekoje ljude u šumu, te svu hranu do koje su došli.

LOGOR NAŠICE: Dne 7. siečnja napali su partizani Podgorač[10], uništili občinu, odnieli dva pisaća stroja, a u pošti brzoglas. Partizani su pljačkali i po selu, a zatim iztjerali narod u Vatrogasni dom, održali im govore da se bore protiv ustaša, »koji su nevine ljude pljačkali i ubijali«,

3 Odnosi se na partizansku grupu II odreda, koja je djelovala u okolini Đakova.
3a Suradnik ustaša i okupatora.
4 Vidi dok. br. 45.
5 Uporedi dok. br. 70.
6 I bataljon II odreda.
7 Drenjski
8 Podatak netačan. Radi se o Štabu II odreda.
9 Poznato ustaško uporište. Vidi dok. br- 70.
10 Vidi dok. br. 20.

napadali su Hitlera i Mussolinija, koji će biti uništeni. Poslije toga svirali su na harmoniki i prisilili djevojke, da s njima plešu. Partizani su bili veoma dobro oboružani. Dne 8. siečnja napali su partizani selo Bare, odnieli pečate Ustaškog tabornika i Pripremne bojne, te poharali stan tabora Pleše. — Dne 20. XII. 1942. izvršen je veliki napadaj na Orahovicu[11], o kojem je ovaj Stožer podrobnije izviestio. Napad je izvršio 4—5000 partizana[12]. Prigodom napadaja imali su 3—400 mrtvih[13], a osim toga veliki broj ranjenika. Bili su naoružani s teškim strojnicama i jednim topom, te s mnogo lakih strojnica. Za njima je išlo mnogo žena i djece, koji su po mjestu pljačkali i galamili[14]. Zapalili su mnogo zgrada, među onim tabor, oružničku postaju, rizničku stražu, ured šumskog veleobrtnog d. d., te zgradu trgovca Ivana Königa, kojega su do temelja opljačkali i dobro posjednika Berksa u Podgoraču, kojem su također odnieli marvu, svinje i konje, u vriednosti od Kn 3 milijuna. Zatim su opljačkali mnoge privatne kuće, pri čemu su im pomagali nekoji mještani. Dvije su osobe poginule, za dvojicu se nezna, a mnogo je osoba odvedeno u šumu. Glavni razlog pada Orahovice bilo je pomanjkanje streljiva. Prilažemo izvještaj tabora Orahovica o ovom napadaju.

Dne 17. siečnja napalo je 500 partizana[15] selo Klokočevci kod Đurđenovca. Opljačkali su općinu, odnieli 400 kg. masti, 2 pisaća stroja brzoglas, pisaći pribor, spalili knjige i spise, opljačkali poštu i trgovine, odnieli novac. Zatim su krenuli u selo Saptinovci, ubili ustašu Bartola Vukšića, i tamo odnieli 400 kg masti od Zempro-a. Poslije toga opljačkali su selo Bokšić.

Dne 18. siečnja napali su partizani[16] teretni vlak na pruzi Našice — Pleternica, te 15 vagona pustili niz prugu, od toga je 5 iskočilo i slupalo se, a 10 vagona je zaustavljeno u Našicama. Stroj je uništen. Partizani su odveli strojovođu, ložača, vlakovođu, dva kočničara i 6 radnika.

U noći od 20 na 21. siečnja, krenuli su partizani u Ernestinovo u blizini Osieka i prema Boboti.

Od dvanaest tabora na području logora Našice rade svega pet i to: Našice trg, Našice vanjski, Čačinci, Đurđenovac i Feričanci, dok su u 7 ostalih tabora gospodari partizani. To su tabori: Bare, Budinci, Klokočevci, Koška, Orahovica, Podgorač i Zdenci. Kako se partizani zalijetaju i u ostalih pet tabora, svaki je politički rad nemoguć. U Budimcima proveli su partizani stavnju i novače sve mužkarce. Nedovoljne snage u ovom kotaru nisu u stanju priječiti haračenje partizana, pa je prema tome stanje u našičkom logoru upravo katastrofalno, a i samo mjesto Našice može svaki čas biti napadnuto. Tako su partizani[17] u noći od 9. na 10. siečnja

11 Napad je izvršila XII NO brigada i II bataljon II odreda. Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 188, str. 492—498. i dok. br. 210, str. 537—539.

12 Podatak uveličan i netačan. Brigada je tada imala oko 1.000 boraca.

13 Podatak preuveličan i netačan. Gubici Brigade bili su 6 mrtvih i 17 ranjenih.

14 Podaci izmišljeni i netačni. U arhivi HIS nalazi ise zapisnik Velike župe Baranja sastavljen na temelju izjava župnika iz Orahovice u kojem se govori o boravku partizana u Orahovici . . . »Isto tako nisu za cielo ovo vrieme učinili nijedan akt nasilja ni prema Hrvatima ni prema prelaznicima ni prema članovima Njemačke grupe koji su svi ostali u Orahovici, paće i njemački učitelj. Oni su naprotiv Njemcima govorili kao i ostalima, nećemo mi vama ništa učiniti, jer nemamo ništa protiv naroda kao takvoga, ali Vais će vaši udariti, jer ce ves osumnjičiti da ste partizani, zato što mi vama nismo ništa učinili« . . . Reg. br. k 10/III.

15, 16, 17 i 20 Partizani II odreda III operativne zone.

izvršili napadaj na Košku, obkolili oružničku postaju i zapalili ju te opljačkali, a posadu razoružali. Zatim su napali občinsko poglavarstvo, odnieli sav novac, pisaći stroj i druge stvari, razbili slike Poglavnika i porazbili čitavu pismohranu. Poslije toga napali su poštanski ured u Koški, uništili brzojavni i brzoglasni uređaj i opljačkali nekoje trgovine, ubili Josipa Sili-a, člana Njemačke narodne skupine, razoružali pet domobrana.

Dne 29. siečnja zatekla je jedna obhodnja od 21. oružnika 15 domobrana i 10 ustaša, koja je iz Našica krenula u mjesto Podgorač na putu prema Ostrošincima, četiri partizana, koji su vodili vezanog domobrana Jozu Vinkeševića od 4. bitnice 5. topničkog sklopa iz Osieka, koji se nalazio na dopustu, te ga oslobodili od partizana. U toj borbi uhvaćen je jedan partizan živ, a tri su pobjegla, od kojih su dvojica bila ranjena, dok je jedan od njih umro. Konstatirano je, da se u okolici Našica nalaze 2500 partizana[18]. Zapaženo je, da imaju 2—3 mitraljeske čete s bosanskim konjima. Partizani se sada nalaze još i u ovim selima: Pištane, Kokočak, občina Cačinci, Granice, Rozmajerovac, Zdenkovac, občina Našice vanj. Budimci, Ostrošinci i občina Podgorač. Navodno dobivaju pojačanja sa Crnogorcima i Kordunašima[19]. Iz našičkog kotara zalijetaju se u jačini do 200 ljudi u pojedina sela đakovačkog kotara.

Dne 21. I. zarobili su partizani [20] 2 7 šumskih radnika u jednoj šumi, gdje su izrađivali drvo za državu. Zarobljenike su odveli u Živčane, osmorica radnika pobjeglo je iz partizanskog zarobljeničtva i javilo se u Našicama, dok je 19 ostalo zarobljeno. Partizani iz Saptinovaca odvoze svu hranu. U privoju dostavljamo priepis naloga partizanskog komandanta 3 operativne zone Marinkovića, o zabrani rada u občini Bare.

Prilike na području ovoga logora veoma su težke i svakim se danom pogoršavaju. Izviestili smo već svojedobno Glavni ustaški stan o borbama i padu Voćina. Sada nam javlja logor Slatina, da su naše snage u Voćinu izgubile 350 pušaka i mnogo streljiva. Prema izvještajnoj službi izjavio je partizanski zapovjednik u Voćinu, da za nekoliko dana sliedi napadaj na Slatinu, »ili će ju osvojiti ili poginuti jer nemamo hrane«. U Voćinu umire dnevno 3—6 djece od slabosti. Vrše prisilno novačenje. Tko se ne odazove, toga streljaju[21]. Sve Hrvatice u Voćinu moraju krpati i prati rublje partizanima, koji sada tamo imaju 3 dana odmora, da urede svoje puške i očiste strojnice. Kako logor javlja, poginulo je u Voćinu prilikom borbi oko 600 partizana[22]. Prema izjavi jednog prebjeglog partizani se bore s velikim težkoćama, osobito s prehranom i pomanjkanjem streljiva. Među njima je veliki broj nezadovoljnika, koji više nisu voljni boriti se. Oni bi se rado vratili kući, ali se boje partizanske osvete. Uhvaćene domobrane, partizani pitaju, da li se žele s njima boriti, ili ići kući. Većina se javlja za polazak kući, pa su jedan sat kasnije svi bili streljani[23]. Uhvaćeni partizan izjavljuje da su partizani streljali sve zarobljene častnike, među njima i bojnika Stankovića. Tvrdi, da partizani ubijaju i svoje ranjenike[24], ako ih ne mogu povesti sa sobom. U Voćinu su partizani izabrali odbor za sabiranje hrane, gradnji i popravak puteva. Prije dva dana poravnali su cestu iz Čeralija, Slatine i Voćina, što je predznak za nove

18, 19, 21, 22, 23 i 24 Podaci izmišljeni i netačni. Vidi dok. br. 40 i 41.

akcije. Cestu su bili razrovali, da bi našim snagama onemogućili sianje pojačanja.

U Podgoraču uhvatila je jedna ustaška obhodnja jednu partizansku patrolu. Nakon nastale pucnjave, ostala su na poprištu 3 mrtva partizana, jedan je pobjegao, a jedan je uhvaćen, koji je dao dragocjene podatke, koje je logor predao vojničkim vlastima. Ubijene partizane nitko nije htio pokopati, da ne padne u sumnju, da je u vezi s partizanima. Sliedećeg dana došli su partizani i zaprietili selu, da će selo uništiti, ako smjesta ne pokopaju mrtve. U zadnjim borbama u Slatini, poginuo je ustaški nadporučnik Viktor Pravdić iz Osieka.

Završujuć ovo izvješće, priobćujemo da se situacija u župi Baranja u zadnje vrieme vrlo pogoršala dolaskom partizana iz drugih krajeva, a pomanjkanjem dovoljnih vlastitih snaga. Dnevno se uništavaju velike količine hrane i drugih dobara u mnogostrukoj milijunskoj vriednosti. Tako je sada izloženo pljački preko 200 vagona hrane i žitarica u Virovitici i Suhopolju. Sva su upozorenja velikog župana i stožernika do sada ostala bez uspjeha, što će se u budućem problemu prehrane ostalih krajeva osvetiti. U ovaj čas ugrožena su po jakim partizanskim snagama mjesta Virovitica i Podr. Slatina, a isto tako i Našice. O položaju u ovome času, izviestili smo brzoglasnim putem.«

Napominjemo, da smo našim raznim dopisima o prilikama na području Ustaškog stožera Baranja već upoznali Naslov o gornjim činjenicama, te se moli Naslov, da sa svoje strane poduzme najžurnije sve što je moguće, kako bi se tamošnje prilike, koje su postale više nego kritične, popravile i krenule na bolje.

ZA POGLAVNIKA I DOM — SPREMNI!
ODJELNI UPRAVITELJ
za vezu sa državnim vlastima
(prof. Eterović) v. r.

(M. P.)

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brpd, K 7/III.

5. III 1943.

Pregled brojnog stanja boraca XVI NO brigade IV divizije NOV i PO Hrvatske.

Jedinica		XVI. Brigada						I. Bataljon						II. Bataljon						III. Bataljon						
		Stab	Intendantura	Kuriri	Pionirski vod	Prateći vod	Svega	Stab	I. Ceta	II. Ceta	III. Ceta	Bolnički vod	Svega	Stab	I. Ceta	II. Ceta	III. Ceta	Pridodati Bolnički vod	Svega	Stab	I. Ceta	II. Ceta	III. Ceta	Bolnički vod	Svega	Ukup. u brigadiij
Po spisku	Muških	7	8	11	29		55	11	51	43	34	8	147	20	63	55	45		183	18	47	45	46	9	165	550
	Ženskih	-	2				2		11	8	6	1	26	2	3	2	8		15	3	7	5	4		19	62
U rashodu	Muških	1			4		5	2	9	7	10	3	31	8					8							44
	Ženskih		-----	----										1					1							1
	Muških	6	8	11	25		50	9	42	36	24	5	116	12	63	55	45		175	18	47	45	46	9	165	506
Na licu	Ženskih		2				2		11	8	6	1	62	1	3	2	8		14	3	7	5	4		19	61
	Manjak																									
	Prirašta;	1			4		5																			

Polit, komesar
Marijan Cvetković s. r.

Komandant
(otsutan)

Original u VII, Bgd.
Prijepis u HIS, Slav. Brod, K 6/1.

114

5. III 1943.

Izvještaj referenta saniteta III operativne zone Štabu IV divizije NOV i PO Hrvatske o sastanku sa referentima saniteta brigada na kojem su sumirani uspjesi i nedostaci u dotadašnjem radu saniteta, i kritizirani pojedini članovi štabova brigada i bataljona zbog zapostavljanja sanitetskih referenata i sanitetske službe u brigadama.

Dragi drugovi!

Izvještavam Vas o rezultatu sastanka[1] koji sam održao sa referentima saniteta Vaših brigada.

Dnevni red je bio slijedeći:

1.— Izvještaj
  a.— rad u referadi saniteta
  b.— stanje i rad bolničarske čete
  c— trupni bolničari
  d.— zdravstveno stanje trupe i higijenski rad.
2.— Eventualije

1.— Od Vaših referenata izgleda da se je najbolje snašao Stoj an[2] u XII. Brigadi, ali izgleda i da drugovi iz XII. brigade imadu najviše razumjevanja prema sanit. službi. Drugovi iz XVI. i XVII. Brigade izgleda da prilično sektaše u odnosu prema referentima. Ja znam da Keler[3] kao i Ekrem[4] imaju svoje nedostatke i izvjesnih mrlja na svojoj prošlosti, ali ljude ne treba zbog toga ponižavati, odnositi se naprama njima kao prema nižima, ne davati im potrebni respekt i autoritet koji treba da imaju kao članovi Štabova brigada i kao referenti. Drugo: prema ljudima se ne smije odnositi birokratski i neprijateljski, nego svakoga treba nastojati uzdignuti i odgojiti i osposobiti za dužnost koja mu je povjerena. Štabovi XVI. i XVII. brigade, makar po pitanju svojih referenata vode skroz neispravnu kadrovsku politiku. Iako sam ja u uputama o organizaciji sanit. službe u Brigadi naglasio da referent saniteta je član Štaba kome je dodeljen, iako je to podvukao i referent sanitet[5] pri Vrhovnom Štabu, kao i drug Vlado[6], ipak drugovi iz XVI. i XVII., svoje referente ne pozivaju na štabske sjednice, ne posvjećuju ih u dio poslova koji se na njih odnosi, ne pružaju im priliku za plodnu saradnju, i na taj način ih ostavljaju bez kontrole, tako da se njihovo sektašenje sveti samo našim borcima, odnosno sanit. službi u trupi.

Molimo da ponovo naglasite drugovima iz XVI i XVII da se prema referentima odnose pravilno, kao ravnopravnim članovima štaba. Meni je teško da odgajam i kritikujem drugove kada se oni svaki čas mogu tužiti i pozivati na nepravilnosti koje se vrše prema njima. Part, komitet u Diviziji, treba da rješi i pitanje Kelerovog članstva, pa ako je dostojan da bude član Partije, onda treba da bude primljen u štabsku ćeliju, pred

1 Sastanak održan 4. III 1943. u Voćinu. Vidi dok. br. 107.
2 Anđelko Kučišec, referent saniteta XII NO brigade.
3 August Keler, referent saniteta XVI. NO brigade.
4 Ekrem Maglajlić, referent saniteta XVII NO brigade.
5 Dr Gojko Nikoliš
6 Vlado Popović

kojom treba da polaže i račun o svome radu, a ne u jedinicu bolničarske čete, koja je njemu podložna jedinica, i kojom on treba da upravlja.

Konstatovano je da drugovi iz XVI. i XVII. ne poznaju sanit. ratne službe i da najviše radi toga griješe prema sanitetu.. .

Naredite neka se Keleru nabavi veš, sat, čizme, sedlo i neka mu Mato vrati konja, koga mu je oduzeo. To su sve stvari koje su u poslu prijeko potrebne referentima.

Ekrem se također tuži na nerazumjevanje i podrugljiv odnos drugova iz Štaba, kao i na premalenu pažnju koju komandno osoblje pokazuje prema bolesnima i ranjenima.

Ja sam Vam ostavio formulare o poginulim i ranjenim i XII. Brigada nam prema njima šalje izveštaje i to preko svoga referenta saniteta. Naredite da i XVI. i XVII. po istim tim formularima sakupljaju podatke, i također da ih šalju preko svojih referenata.

2.— Bolničarske čete: formirane su svuda, samo imaju prilično nedostataka u radu: prvo: brojno stanje bolničarskih četa je nedovoljno. Potrebno je da se za svaku brigadu doda u bolničarske čete po 50 ljudi, t. j. svega skupa 150. Drugo: još uvek se griješi po pitanju ljudstva koje se stavlja u bolničarsku četu. Nemoguće je da fizički slaba djeca, nedorasla, nesvjesna i strašiva izvlače borce iz vatrene linije. Baš zato što se i po ovom pitanju sektaši, dešava se da pojedini drugovi ne budu izvučeni, ili da ih dječjica vuku po zemlji kao mrcine. Bolničarskim četama neposredno rukovodi referenti i ružno je da drugovi štabova krnje autoritet referenata, mješajući se u kompetencije. Radi napornog puta, bolničarske čete nisu mogle da izvrše potrebne higijenske radove, ali kako me drugovi izvještavaju, na tome se stalno nastoji. Mislim da je potrebno u XVII. brigadi izvršiti promjenu komandnog sastava B. Č. Mjesto Anđe Kopač komesara tamošnje bolničke čete, šaljem Vam druga Darka Spetića, a Anđu mi stavite na raspoloženje, pa ću je rasporediti u civilnoj sanitetskoj službi.

3.— Trupni bolničari: Trupni bolničari su prilično iskasapljeni u posljednjim borbama, tako da su čitavi vodovi, čete, a u XVII. i jedan bataljon ostali potpuno bez bolničara. Ove ćemo bolničarske kadrove popuniti iz bolničarskih četa, ali se to ne može dotle, dok bolničarske čete ne dobiju potreban broj boraca. Kursevi za obrazovanje bolničara za pružanje prve pomoći, nisu se mogli održavati na Vašem nedavnom putu'. Naredite brigadama da se sada s ovim kursevima ovim počme.

4.) Zdravstveno stanje trupe nije Vam baš ponajbolje, ali tu Vam moji savjeti ne mogu pomoći. Kako čujem fali mnogo veša i obuće, a napori su veliki i prehlađeni i oboljenih mora biti mnogo. No to ne može nikada tako unakaziti i iskasapiti trupu kao zaraza pjegavca ili trbušnog tifusa. Zato insistirajte na provođenju mjera protiv ušljivosti, na kupanju trupe i pranju veša.

5.) Saberimo ukratko što smatram da je najhitnije za reorganizaciju Vašeg saniteta.

a), popuniti bolničarske čete po 50 i još u svaku brigadu.

7 Misli se na odlazak jedinica Divizije u Moslavinu. Vidi dok. br. 93.

b.) Održati kurseve za bolničare u trupi i zasititi sve vodove s njima.

c.) Insistirati na provođenju higijensko-profilaktičkih mjera.

d.) Ako možete obući bolje trupu; zabraniti da vrući borci i pospani liježu na zemlju.

e.) Ukloniti sektašenje prema referentima saniteta u XVI. i XVII brigadi, a referentima pružiti potrebnu podršku i autoritet i obskrbiti ih bolje odjećom, vešom i konjima.

f.) U vezi s pismom o pripremama borbi protiv bojnih otrova, izdati naređenja za skupljanje i pažljivo čuvanje potrebnih materijala.

6.) Dozvolite mi još nekoliko poluprivatnih i nestručnih zapaženja. Ako sam ispravno informiran, Vi ste imali vrlo velik broj ranjenih na zasedama. Po mom mišljenju takva stvar je nedozvoljena i nebi se smjela desiti. Na zasjedi borac ne juriša i bira si mjesto. Samo stvar je u tome, što mi danas moramo postavljati zasjede i na terenima koji nisu povoljni za zasjede — na otvorenim poljima i t. d., gdje je borac izložen ne samo vatrenom djelovanju minobacača, artiljerijskih granata i aviona, nego i puščane i strojopuščane paljbe. Izgleda mi kao da Vi ne poštujete mišljenja onoga (ne sjećam se koga) vojnog stručnjaka, koji je rekao da je ašov (ili kako mi Srbi kažemo lopata) neophodno potrebno naoružanje svakog pješaka, vrijedno u najmanju ruku toliko, koliko čitavo automatsko naoružanje. Ne zamjerite mi, ali ja mislim da nebi bilo sramota ni za naše partizane, kada bi malko lopaticom izrovali zemlju ispod sebe; napravili zaklončić i iza njega tukli. Siguran sam da bi broj ranjenika bio za 75% manji, (ovo ne govorim zato, što je meni teško liječiti ranjenike, nego što mi je žao naše žive snage).

Još nešto: Ljudi koji su marširali u sastavu sa pojedinim bataljonima, pričali su mi o strašnoj odvojenosti bataljonskih štabova od trupe. Bataljonski komandanti i komesari ne drže svoje jedinice čvrsto u rukama, nego su odvojeni od njih. Odvojeni su na maršu, kada uzjašu svoje konje, ostave bataljone na četnim komandirima, a sami se izgube neznamo kamo; odvojeni su od trupe i kada su na stanovanju i brinu se u prvom redu za svoj stan, za dobro jelo i piće, a mnogo manje kontroliraju smještaj i udobnost svoje trupe, kao i izvršavanja naređenja koja su izdali. Ne vjerujem da je to samo pusto ogovaranje našeg komandnog kadra, to sam čuo od ljudi nimalo zlonamjernih, a gdje se puno priča, istine mora biti makar malo. Štabovi Brigada, a i Vi trebali bi ste da malo čvršće držite komandni kadar u rukama, a preko njega i trupu u rukama. Sto se konja tiče, možda nebi drugovima iz bataljonskih štabova odpale noge, ako bi išli skupa sa svojim vojnicima. Mislim da to baš nije lijevo skretanje. Sjećam se divnog primjera Vlade Lončarića, koga njegovi borci obožavaju baš zato, što je uvjek s njima i na čelu i na začelju, ne uznosi se i ne odvaja se od njih.

Molim da mi ne zamjerite, ako nemam pravo, ja pišem uvjek u najboljoj namjeri.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 29/1.

p, 7arlrnvir-s • ^ailiovic

8 Grujica

115

5. III 1943.

Dopis Okružnog komiteta KPH Nova Gradiška kojim se naređuje svim kotarskim komitetima da prouče uputstvo »O udarnim grupama«, obavijeste narod o danu izbora za NOO-e i pruže pomoć AFŽ u organiziranju proslave Dana žena.

Dragi drugovi, šaljemo vam uputstva[1] »O Udarnim Grupama« koje lično proučite, prema njima osnivajte Udarne grupe, a isto tako upoznajte sve svoje Udarne grupe sa ovim uputstvima. Neka se prema njima ravnaju udarnici kao i njihovi rukovodioci.
Naredbu Štaba III. Op. Zone o proglašenim izborima[2] treba obavjestiti sve narodne mase. U koliko to niste učinili pristupite hitno istom i umnožite tu naredbu u što više primjeraka, te putem nje obavjestite sve Antifašističke organizacije.
Još danas nismo dobili vaše redovne izvještaje. Molimo vas požurite i budite što konkretniji o njihovom podnošenju.
Nezaboravite poslati partijsku članarinu i pomoći proslavi Dana Žena koji će se održati u nedelju 7. III. 1943. g.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Okružni komitet
Komunističke partije Hrvatske
Okrug N. Gradiška,
Milo[3]

Originai u IHRP, zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 5/1.

116

5. III 1943.

Izvještaj Kotarske oblasti Slav. Požega Ministarstvu unutrašnjih poslova u Zagrebu... u kojem se navodi da su jedinice Odreda za akciju (ES) iz Osijeka samovoljno oduzimale stanovnicima općina Vetovo, Vilić Selo i Bektež živežne namirnice i stoku, kao i zlostavljale stanovnike svih sela u kojima su bile smještene radi odbrane od partizana, a i onemogućavale su oružnicima vođenje istrage povodom žalbi stanovnika ovih sela.

Na području ovog kotara nalaze se vojne formacije Einsatzstaffel-a der D. M.[1]. Njemačke bojne »Prinz Eugen« iz Osieka raspoređene na periferiji ovog kotara kao vojno-poduhvatne jedinice protiv djelatnosti partizana u mjestima: Vilić-Šelo, Toranj, Kutjevo, Kula, Bektež i Darkovac.

V E T O V O :

U mjestu Vetovo, obćine Vetovo 5. Kompanija Einsatzstaffel-a nalazila se stacionirana u svrhu obrane i zaštite od partizana za vrieme od polovice mjeseca kolovoza 1942. do 20. siječnja 1943.

1 Redakcija ne posjeduje pomenuta uputstva.
2 Vidi dok. br. 95.
3 Milo Popović
1 Deutsche Mannschaft (Dojče Manšaft)

Za vrieme njihova boravka pod zapovjeđničtvom E. S. Oberleutnanta g. Viktor Reitera, a prema izvješću obč. poglavarstva u Vetovu broj: 45-Taj-1943. od 26. veljače 1943. ovjerenom od strane Ustaškog tabora u Vetovu pripadnici ove zajednice počinili su sliedeće

n e u r e d n o s t i : —

1.) Od Đure Lisec iz Vetova, šepavca na obje noge, protiv njegove volje oduzet je **motor-kotač** i tjerali ga tako dugo, dok ga nisu potpuno uništili, i kada više nije bio sposoban za uporabu, vraćen je vlasniku, bez ikakve odštete.

2.) Od Franje Lukačević iz Podgorja oduzet je »Lokomobil« (vršaći stroj) kojeg su upotriebili za električno osvietljenje svojih soba i rezanje drva.

— te 11 kg. ulja i 5 ključeva. Stroj nije vraćen vlasniku, već je ostavljen prigodom odlaska kompanije u školskom dvorištu.

Stroj je oštećen, a šteta nikakova vlasniku plaćena nije.

Ovo je oduzeto silom sa revolverom u ruci.

3.) Od Ivana Marinola u Vetovu, 3/1. 1943. tražili su harmoniku za sviranje, pa kada ovaj to nije dao, odnijeli su mu pušku floberticu, koja mu ni do danas nije vraćena.

4. Od Tome Pavića iz Vetova, oduzeti su kajiši (remenje) za vršeći stroj, koji su vraćeni vlasniku oštećeni i istrgani.

5.) U noći pucano je iz pušaka u privatne kuće, odakle se je i najmanje vidjelo svjetlo, tako su to učinili i metcima razbili prozore kod Marka Markovića, Stipe Kontića i Jakoba Krajčeka.

6.) Od Milana Markovića u Vetovu oduzete su skije bez odobrenja.

7.) Zapovjednik Reiter išao je svakodnevno sa svojim vojnicima u lov u obćinsko-privatno lovište i tom prilikom upotrebljavali civilne puške, koje su oduzete lovcima, kojima su zabranili lov i ako su isti zakupnici lovišta. Sa sobom je vodio i goste iz drugih mjesta, koji nisu lovci ni članovi lovačkog društva.

Od svih lovaca ovopodručnih oduzeo je lovačke puške za svoju privatnu upotrebu, koje je vratio prigodom odlaska.

8.) Određeno je bilo kretanje samo do 5 sati po podne i to samo iz osobne mržnje, jer zato nije bilo nikakove potrebe, niti opasnosti.

Tko se je poslije 5 sati našao na ulici bio je zatvoren u školski podrum, bez obzira, tko je to bio i iz kojih razloga je zakasnio i ako je još bio dan.

9.) U društvu Hrvata izjavljivali su, da Hrvatska nikada nije postojala i neče postojati, te da ona postoji samo na papiru, Svjedok Ankica Mitrović iz Lukača.

10.) U školskoj zgradi, gdje su stanovali učinili su štete oko 100 tisuča kuna. prema izvještaju iste škole broj: 1204 od 22/11. 1943 (broj kotara 5301/43).

11.) Zapovjednik Reiter bavio se ozbiljnim športom »jahanjem«, pa kad miJ se koji konj dopao, uzeo ga je za jahanje, kada mu se prohtjelo bez obzira treba li konj vlasniku ili ne. Tako je oduzeo konja od Milana Markovića i Stjepana Grbić.

12.) Prigodom odlaska razbijeni su školski prozori metcima iz pištolja, t.]• pucali su u prozorska stakla.

Pucali su iz pušaka u školske zidove, na kojima se vide rupe od metaka.

13.) Školska tabla izrezana je za kojekakove njihove sitne nadpise

14.) U župskoj zgradi u Vetovu pucano je iz pištolja (revolvera) u sliku »Srca Isusova« te razbijeni prozori također pištolj om u župnom stanu.

15.) Po nalogu zapovjednika Reitera porušeni su u šumi zem.[2] zajednice Vetovo, stojeći hrastovi, koji su bili podesni za gradnju i ostavljeni, kao sjemenjaci, a koje je upotrebljeno kao ogriev. Glavar i lugar z. z. davali su drva, koje je sposobno za ogriev, ali to nije bilo primljeno, već je sječeno ono, što je bila volja.

Ovim je z. z. nanešena velika šteta.

Osim ovih ima još i drugih sitnijih stvari, koje je načinila 5. Kompanija, na štetu područnih občinara, kao oduzimanje čebeta za pokrivanje i si. Sve ovo učinjeno je sa znanjem zapovjednika g. Reitera.

Ova jedinica ovakovim postupkom, kao i svojim nastupom u privatnom saobraćaju sa stanovničtvom, ostavila je vrlo loš utisak i dojam.

Njihovim odlaskom ostalo je selo bez zaštite i obrane, ali i pored toga, taj je njihov odlazak dočekan od strane naroda sa velikim veseljem i oduševljenjem, jer je ovo tiranstvo i ovakav postupak prošao već svaku granicu.

Svojim postupkom ova jedinica, kao saveznička vojska na čelu sa svojim zapovjednikom ne zaslužuje nikakvu pohvalu u Vetovu.

Nadalje oružnička postaja Kutjevo pod br. 254 od 25/11. 1943 dostavila je izvještaj sliedećeg sadržaja:

»Dana 21. veljače 1943, oko 18 sati došli su u Vetovo na dvokolicama dva vojnika 5. sata Njemačke bojne »Prinz Eugen« Einsatzstaffela iz Vilić-Sela i to: Bajer Mihael i Jung, kojemu imena neznaju. Kod seljaka Marka Špoljarić su se napili pa su oko 20.30 sati iz svojih vojničkih pušaka pucali, našto ih je ustaški tabornik Stjepan Mikić upozorio i umirio. Idućeg dana govorili su taborniku i drugima, da su oni njemački vojnici i da oni mogu da pliene i rade šta hoće, a bili su u potpunom napitom stanju. Daljnji izvidi su u toku.«

II.

V I L I C — S E L O :

U mjestu Vilić-Selo, občina Vilićselo, stacionirana je od 21. siečnja 1943. kao vojno-operativna posada 5. Kompanije Einsatzstaffela der D. M. pod zapovjedničtvom E. S. Oberleutnanta g. Viktora Reitera.

Odmah po dolasku u Vilić-Selo ova posada zauzela je za svoje potrebe blagajničku, pisarsku i stražarsku občinsku prostoriju, a občini ostavila jedinu preostalu bilježničku kancelariju na upotrebu.

Prije dolaska Einsatzstaffel-a nalazile su se u Vilićselu naše domobranske i ustaške postrojbe, koje su znale uvijek pošteditи občinu od prevelikog obterečivanja i nikada nije bilo nikakovih prigovora.

Međutim od dolaska 5. Kompanije Einsatzstaffel-a počeli su se osobito u posljednje vrieme događati slučajevi očito samovolje i bezakonja

2 Zemljišne

vršenog nad mirnim i radnim pučanstvom ovih krajeva: kako se to iz sliedećih primjera vidi.

1.) Glasom prijave obć. poglavarstva u Pož. Brestovcu broj: 40-Taj. 1943. od 3. ožujka 1943. vojnici Einsatzstaffel-a iz Vilićsela dne 23. siječnja 1943. oko 3 sata poslie podne otvorili su vatru iz strojnica na ustašku ophodnju Ustaške pripremne bojne iz Pož. Brestovca, kada se ista vozila na kolima Stjepana Kapraljevića iz Gornji Gučana vraćajući se u Pož. Brestovac.

Tom prilikom ranili su jednog konja u glavu, dočim su ustaše poskakali iz kola i uspjeli bijegom spasiti se od sigurne smrti.

Kapraljević trpi znatnu štetu uslied plaćanja troškova za liečenje konja kao i zbog umanjene sposobnosti istoga za svaku upotrebu.

2.) Glasom izvještaja obć. poglavarstva u Pož. Brestovcu broj: 25-Taj-1943. od 9. veljače 1943. proizlazi, da je obhodnja Einsatzstaffel-a iz Vilićsela na dan 7. veljače 1943. oko 10 sati prije podne došla u selo Ivandol sa oko 20 vojnika te uhitila Dragutina Tadića, 53 g. starog rkt. vjere iz Ivandola i odvela ga sa sobom u pravcu preko sela Bolomače u Viličselo.

Nakon 15 do 20 minuta poslie odlaska iz Ivandola čuli su žitelji sela Ivandol u navedenom pravcu pucnjavu iz pušaka, te su išli izviditi što se je dogodilo i tamo su našli nad selom Bolomače Dragutina Tadića, **gdje leži mrtav, ubijen iz vojničke puške.**

Pribavljena je uredovna potvrda izdana od strane obć. poglavarstva u Pož. Brestovcu dana 3. ožujka 1943. pod brojem: 25-Taj-1943., a ovjerena i potvrđena od strane Ustaškog tabora u Pož. Brestovcu, iz koje se vidi da je Dragutin Tadić bio dosta dobrog političkog ponašanja, pošto se u političkom pogledu nije u obće izticao, a naročito nije zapaženo da bi u današnje vrieme bio protivnik postojećeg državnog poretka.

3.) Glasom izvještaja obć. poglavarstva u Pož. Brestovcu broj: 40-Taj-1943. od 3. ožujka 1943. proizlazi, da su vojnici Einsatzstaffel-a iz Vilićsela dana 17. veljače 1943. oko 7 sati na večer u prolazu na kolima iz Požege kroz selo Narkovac pucali iz male strojne puške (askerice) u kuću Joisipa Kapetanića kbr. 6, te mu sa 6 metaka razlupali prozor i zid od kuhinje, u kojoj se je u to vrieme nalazilo na posjelu 12 osoba.

Navedeni Kapetanić imade tri sina u Hrvatskom domobranstvu.

4.) Dana 19. veljače 1943. vojna obhodnja Einsatzstaffel-a iz Viličsela obavila je premetačinu stana župnog dvora u selu Skenderovcima (obćine Viličselo), u kojem stanuje župnik Haile Mato.

Prema izvještaju oružničke postaje u Viličselu broj: 82-Taj-1943. od 2. ožujka 1943. ovo je učinjeno na tužbu nekih jercegovačkih izbjeglica[3], jer da je navodno spomenuti župnik loše se izražavao o položaju na istočnom ratištu.

Istog dana u podne prema izjavi župnika, došli su 4 vojnika Einsatzstaffel-a i prijavili se kod kapelana za ručak, gdje su ostali do 2 sata poslie podne. Dana 23. veljače 1943. tačno u ponoči nastala je pucnjava po cielom selu Skenderovci, te je tom prilikom pucano u stan župnika

3 Odnosi se na hrvatsko stanovništvo koje je vlast NDH preseljavala iz Hercegovine i Bosne u Slavoniju. Vidi »Grada«, knj. II, dok. br 108, str. 280; dok. br. 189, str. 389. i dok. br. 209, str. 432—433.

Haile Mate tako, da su kugle letjele po sobi, u kojoj je on spavao, razbijajući se o plafon i zid.

U jutro pričalo se po selu, da su napadači bili u uniformama Einsatzstaffel-a, te da su došli od pravca Viličsela i u istom pravcu otišli natrag.

Župnik Haile Mato nakon ovog događaja odputovao je u Zagreb, da kod crkvenih vlasti zatraži zaštitu.

Ova je oblast u svrhu da utvrdi pravo činjenično stanje stvari izdala nalog oruž. postaji Viličselo pod brojem: 250-Taj-1943. od 24. veljače 1943.

Na ovaj nalog dobiven je odgovor pod brojem: 82-Taj-1943. od 2. ožujka 1943., u kojem se između ostaloga kaže ovo:

»Izvješće nije naslovu predloženo za ovaj slučaj iz razloga toga, što je ova postaja već više puta od pomenutog zapovjednika dobila ustmenu zapovjed, da mi oružničtvo nesmijemo nikoga izvještavati u nikom vidu, kad oni o nečem rade službeno, jer da je to njihova stvar i da su oni zato, da izvještavaju, a ne oružničtvo, koje je kako oni to smišljaju sada njima podređeno. Tako je postaji otežan rad odnosno ga čak nesmije niti izvršiti u pogledu obćeg izvještavanja.«

Iz ovog se vidi, da je ne samo kotar i obćina, nego također i oružnička postaja u nemogućnosti vršiti svoju dužnost na području obćine Viličselo uslied ovakovog postupka zapovjedničtva 5. Kompanije Einsatzstaffel-a.

5.) Glasom prijave povjerenstva zavoda za kolonizaciju u Požegi od 27/11. 1943. broj: 1Ó7-1943. zaprimljeno kod ove oblasti dana 1. ožujka 1943 pod ovamošnjim brojem: 5131-1943. vidi se

s l i e d e ć e :

Dana 25. i 26. veljače 1943. oduzele su potstrojbe Einsatzstaffel-a iz Viličselo od hercegovačkih izbjeglica smještenih u selu Zigerovcima (obć. Viličselo) 9 kola sijena i slame, te su od te količine jedan dio prodali, a drugi zadržali.

Nadalje su od izbjeglice Grge Miškovića oduzeli jednu kravu i od njega prethodno tražili, da im plati 1000 Kuna te da kaže Uredu za kolonizaciju, da je krava uginula. Kada je imenovani odbio da plati 1000 Kn., krava mu je oduzeta bez ikakove potvrde i naknade.

Isto tako od Filipa Vasilja oduzeta su prisilno dva konja, te prodana Klein Petru iz Ivandola kbr. 21. za svotu od 14.000 Kn.

Nadalje izbjeglici Petru Mandariću oduzeli su dvije kobile, od kojih jedna je bila ćorava. Čoravu kobilu su mu kasnije povratili, dok su drugu prodali. Namjesto prodane kobile dali su mu drugog mnogo slabijeg i lošijeg konja, koji je sliedeći dan uginuo.

Izbjeglici Nikoli Krešiću naredili su, da im dana 27. veljače 1943. dotjera svoju kravu. Od njega su tražili prethodno, da kravu odkupi, te mu još nudili da kupi od njih kola i konje za svotu od 10.000 Kn.

Zatim su naredili izbjeglici Iliji Sentiću iz Zigerovaca, da im doveze kola siena i 1 Va mtc. kukuruza u klipu.

Napokon izbjeglici Petru Mandariću htjeli su oduzeti kravu, a kada im je imenovani ponudio 1000 Kn., onda su kravu ostavili i novac uzeli.

O cijelom ovom slučaju postupka sa izbjeglicama podnesen je posebni izvještaj dana 3. ožujka 1943. pod ovamošnjim brojem — 5131-1943 i to:

a) Zapovjedničtvu djelatne bojne »Princ Eugen« Osiek Desatičina ul.

20..

b) Zapovjedničtvu II Domobranskog zbornog područja — sudski odjel. Brod n/S.

c) Ministarstvu unut. poslova — Tajničtvo Ministra Zagreb,

d) Min. unut. poslova — Glavno ravnateljstvo za udružbu i društvovnu skrb Zagreb.

e) Velikoj župi Livac Zapolje Nova Gradiška.

6.) Iz izvještaja obć. poglavarstva Viličselo zaprimljenog dana 5. ožujka 1943. pod brojem: 304-Taj-1943. proizlazi ovo:

»Dana 2. ožujka 1943. jedan odjel 5. Kompanije Einsatzstaffel-a otišao je u obhodnju navodno u selo Crljenci, te tamo su od nekih mještana dotjerali 4 konja i 6 komada svinja.

Pogovara se, da su ovako učinili prije nekoliko dana i u selu Čečavcu, Koprivni i Rasni.

Po vojsci dotjerana goveda i svinje kolju se i jedu ih vojnici.

Među dotjeranim govedima bude i stelnih krava u kojima su živi telici, a ipak se zakolju.

Oduzete konje rasprodavaju, pa su tako navodno prodali konja Mati Mužaniću iz Jaguplija i Klarić Ivanu iz Viličsela.

Čuje se pripovjeđati, da vojnici u selo dođu i narede ženama, domaćicama, da zakolju gusku ili kokoš i da skuhaju ručak. Pred nekoliko dana dognali su nešto ovaca i janjića od nepoznato kuda.

Od Simović Mile iz Orljavca otjerali su 4 svinje, pa kad je tražio, da mu ostave suprasnu krmaču — nijesu htjeli učiniti.

U mjesecu veljači dopremili su iz Koprivne tamošnji seljaci troja kola sijena i slame za potrebe ove jedinice. Pred ulazom u Viličselo nijesu dozvolili pratiocima (ženama), da kola dovedu u selo, već su im naredili, da ostanu čekati dok oni, t. j. sami vojnici, ne odvezu i istovare sijeno, te im vrate kola. Kod predaje kola žene su počele protestirati, da su njihovi dobri konji zamijenjeni za lošije, te su tražili, da im se njihovi povrate. Međutim vojnici su ih najurili kućama i nijesu im konje povratili.

Naglašuje se, da je nemoguće točno provjeriti i utvrditi istinitost ovih navoda pod toč. 6. iz razloga već napried navedenih kao i zbog toga, što su ne samo pravoslavci-prielaznici, nego također i katolici-Hrvati u tolikoj mjeri uplašeni i zastrašeni, da gotovo nitko od njih ne dolazi iz sela u obćinu ili kotar.

7). U zapisnik kod ove oblasti dana 24. veljače 1943. izjavio je domobran Stjepan Hlebec iz sela Skenderovca, obć. Viličselo, da je došao na kraći dopust svojoj kući na temelju otvorene zapovjedi I. Tehničke satnije željezničke bojne u Stenjevcu broj 167/1943. i da se je zaprepastio kad je vidio, da mu je očeva kuća u Lučincima (obć. Viličselo) prilikom boravka

8. Njemačke kompanije iz Požege u ponedeljak na dan 22. veljače 1943. potpuno opljačkana i to: oko 12 mtc siena, 10 mtc. krumpira, 3 nove motike i jedne nove vile, a osim toga po kući i tavanu sve razbacano.

Povodom ovog slučaja preduzeti su žurni koraci od strane ove oblasti preko Mjestnog domobranskog zapovjedničtva u Požegi radi posredovanja kod Njemačke komande Wehrmachta za povrat svih ovih oduzetih stvari.

III.

K U L A — JOZEPHSFELD:

U mjestu Kuli stacionirana je 1. kompanija Einsatzstaffel-a der M. D.

Prema dostavi učinjenoj od strane Ustaškog tabora u Bektežu pod br. 27/1943. od 18./II. 1943., a provjerenoj od strane oružničke postaje Kutjevo broj: 82-Taj-1943. od 3 III. 1943. proizlazi, da su Vojnici ove posade dana 14 veljače 1943. oko 3 sata poslie podne S. M., prolaznicu iz Gradišta prilikom prolaza kroz mjesto Kula legitimirali i nakon što se je iista iskazala sa urednom propusnicom odveli u stražarsku sobu (kuća bivšeg Židova Rezonberga) i tamo je stražar zgrabi, oborio na krevet i silovao.

Ovaj slučaj biti će predložen II domobranskom zbornom području — Sudski odjel Brod n/S. na mjerodavnost.

IV.

B E K T E Ž E :

U mjestu Bekteže, obć. Bekteže, stacionirani su izvjestni djelovi 1. kompanije Einsatzstaffel-a iz Kule.

Iz izvještaja obć. poglavarstva Bekteže od 26. siječnja 1943. broj: 31-Taj-1943. te izvještaja oruž. postaje Ruševo broj: 52 od 20. siječnja 1943. kao i izvještaja oruž. postaje Kutjevo broj 60-Taj-1943. od 20. veljače 1943. vidi se, da su pripadnici ove vojne posade dovodili u većim skupinama seljake iz okolnih sela u Bektež i to muškarce od 17 do 60 godina bez obzira na vjeru i narodnost, gdje su nad njima vršili izpitivanja o vezama sa partizanima.

Ovo izpitivanje seljaka vršeno je na jedan od načina putem hipnotiziranog media, koji se nalazio navodno u sonambulskom snu.

Tako prema izvještaju obć. poglavarstva Bektež od 28/11. 1943. broj 31-Taj-1943. ovo hipnotiziranje vršeno je po vojniku Eisantzstaffel-a Serman Franzu, a kao medium služio je vojnik Koch Jakob i to u prostoriji, koju zastavnik g. Heinkel kao zapovjednik drži za sebe kao stan.

Iz do sada dobivenih izvještaja nije moglo biti utvrđeno kao sigurno sliedeće:

a) Da li je taj medium faktično bio u transu prilikom izpitivanja ili *nije.*

b) Isto tako nezna se točno, da li je na ovaj način vršeno izpitivanje i nad seljacima, koji su predvođeni u Bektež.

c) Također nije nedvojbeno utvrđeno u koju svrhu su upotrebljavane ovakove metode izpitivanja.

Naprotiv sigurno su ustanovljeni sliedeći

s l u č a j e v i :

a) Povjerenik obćine Bektež Lukačević Mijo na đan^ 17. I. 1943. ušao je kancelariju zastavnika Heinkela i vidio uspavanog čovjeka.

Kako je znao, da pisar 1. kompanije može hipnotizirati, to je ušavši unutra iz znatiželje zapitao: dali taj uspavani sve pogodi? Na to su mu prisutni odgovorili, sve što hoćeš! — Zastavnik ga je pozvao neka priđe bliže, te da će i njemu pogoditi. Povjerenik je uhvatio uspavanog čovjeka za ruku, koji je kao mrtav sjedio. Hipnotizer je zapitao toga mediuma, koga ti sada držiš? — Medium je odgovorio: **partizana!**

Na ovo se je Lukačević okrenuo i pošto je vidio, da je stvar ozbiljna i da će nevini ljudi stradati, a krivi se možda izvući — udaljio se iz kancelarije.

Ovdje je interesantno napomenuti, da je zastavnik ovom zgodom povjerenika naglasio, kako su dan prije imali probu i sve uspjelo povoljno.

b). Glasom izvještaja oruž. postaje Kutjevo predvedeni seljaci potječu iz sela Milanlug, Latinovac, Veliki Bilač (obć Ruševo) i Mali Bilač (obć. Pleternica).

Uhićenje i predvođenje ovih osoba vršeno je polovinom siječnja 1943. i na dan 26. siječnja 1943.

c). Prema izvještaju obć. poglavarstva Pleternica broj: 19-Prs. 1943. od l/III. 1943. iz Malog Bilača uhičeno je i predvođeno u Bektež 27 seljaka, svi Hrvati rkt. i tamo su držani i ispitivani oko 3 dana, a nakon toga pušteni kući.

d.) Glasom izvješća obć. poglavarstva Ruševo broj 19-Taj-1943 od 4/III. 1943. iz Velikog Bilača uhićeno je i predvedeno u Bektež 41 osoba — mahom prelaznici — te nakon što su izpitani, pušteni su kući svi osim petorice, koji su iz Bekteža odpremljeni u Kulu, a odavle u Požegu Izpostavi župske red. oblasti, te konačno predani njemačkom zapovjedničtvu u Novoj Gradiški.

Uhičeni Vinko Mateić izjavio je na zapisniku, da je bio izpitan po jednom vojniku uspavanom na krevetu.

e). Prodanović Dragan iz Latinovca potvrdio je pred oruž. postajom u Ruševu, da Njemci iz Bekteža pomoću hipnoze izpituju i dokazuju tko je u vezi sa partizanima.

2). Seoski knez sela Gradište i Latinovac dobili su nalog dana 21 siječnja 1943. od Zapovjednika 1. kompanije Einsatzstaffel-a iz Bekteža potpisan po zastavniku Heinkelu, prema kojem svi žitelji imaju višak slame i sijena smjesta dovesti Njemačkoj posadi u Bektežu.

Žitelji ovih sela dovezli su na dan 23. i 24. siječnja 1943. po nekoliko kola sijena i slame, ali zato nisu dobili niti potvrde, a niti im je što plaćeno.

Povodom toga ova oblast je provela izvide i cijeli izviđni materijal ustupila kao sliedi:

a). Za selo Latinovac ustupljen je spis dana 3/III. 1943. pod ovamošnjim brojem: 2474-1943. II. Domobranskom zbornom području-sudski odjel Brod n/S.

b). Za selo Gradište dana 17/11. 1942. pod ovamošnjim brojem: 3991-1943. zapovjedničtvu II. Domobranskog zbornog područja Brod/S.

Prema obavjesti Mjestnog zapovjedničtva Požega broj: 55-Taj-1943. od 2/III. 1943. sve jedinice Einsatzstaffel-a dužne su snabdjevati se iz

mjestnog posadnog obskrbnog skladišta, koje se nalazi na području Podhvatnog područja — Požega.

Dostavljajući ove gore navedene podatke, moli se za posredovanje kod nadležnog Zapovjedničtva dotičnog Einsatzstaffel-a der D. M. u Osieku, da se oduzete stvari oštećenim povrate ili naknade te u buduće zaprieće takovi i slični slučajevi, koji u narodu izazivlju revolt i opravdano nezadovoljstvo.

Za Dom spremni!

Štambilja:
Nezavisna Država Hrvatska
Požega
kotarska oblast.
F. d. R. d. A.:
Potpis nečitljiv

Kotarski predstojnik:
(Giunčić) v. r.

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 3/II.

117

6. III 1943.

Uputstva Štaba III operativne zone svim informativnim oficirima podređenih jedinica za reorganizaciju informativne službe na teritoriju zone.

Informativna služba bila je do sada organizovana u dva smisla i to kako vojna informativna služba i kao pozadinska informativna služba[1]. Organizovanost informativne službe u tom smislu pokazala je do sada neke pozitivne rezultate, ali je u praksi pokazala dosta svojih nedostataka, tako da se mora pristupiti organizovanju inf. službe u nekom drugom smislu. Do sada se u praksi pokazalo da te dve informativne službe nikako ne rade u saglasnosti, te vojni infor. ne obavještavaju sa pozadinskim niti ih upoznavaju sa novo stvorenim vezama pojedinih neprijateljskih uporišta a isto tako i pozadinski infor. ne izvještavaju vojne. Isto tako pokazalo se na nekim mjestima da neki vojni infor. ne stvaraju nikakove veze sa neprijateljskim uporištima, nego se podpuno oslanjaju na pozadin. inform, službu, smatrajući da je njihova dužnost da stvaraju veze, a oni da se koriste već stvorenim vezama. Isto se to dešavalo i kod voj. informativaca na nekojim sektorima, naročito na Papučko Krndijskom Području. Kako je osoblje inform, službe toga područja bilo dosta slabo, to je i njihov rad u pogledu informativne službe slab, te gotovo da i nisu stvorili nikakovih veza sa neprijateljskim uporištima. Nego su se koristili sa onim vezama koje su stvorili vojni informativci. Ovakav rad naših infor. ne donosi nikakove koristi, a ovakovim radom naša informativna služba ne može da se proširuje nego je došla do jedne izvjesne točke **i** tu je **stala, te gotovo** ostala uobručena. Usljed toga naša informativna služba **biti** će u buduće organizovana ovako:

1 Vidi dok. br. 13.

Srž i osnova naše inform, službo biti će organizovana preko komandi područja. Svaka komanda područja imati [će] po jednog informativnog oficira i to jednoga od najsposobnijih među sadašnjim osobljem, koji će rukovoditi inform, službom na svom sektoru, pod nadzorom informativnog oficira III. Operativne Zone. Svaki inform, oficir pri komandi područja razdj eliti će svoj sektor na srezove i svakom će informativcu dođj eliti po jedan srez, a u srezove koji imadu više neprijateljskih uporišta te jedan informativac ne bi mogao sam nadzirati i u srezove koji graniče i sa vanjskim neprijateljskim uporištima, postavit će po dva informativca, s tim da informativci na tim sektorima prošire mrežu informativne službe i na daljnja neprijateljska uporišta, koja ne podpadaju pod njihov srez. Svaki informativac odgovarat će za uspjeh inform, službe za srez na koji bude postavljen informativnom oficiru područja kod kojeg taj srez podpada.

Informativci pojedinih srezova slati će svoje informativne izvještaje 0 stanju neprijateljskih snaga u svojim uporištima, svaki drugi dan pa bilo promjena u isitima ili ne, informativnom oficiru svoga područja. U koliko se Stab Zone nalazi bliže nekim srezovima nego komanda područja informativci tih srezova slati će svoje izvještaje direktno Štabu Zone, a i komandi područja, uz naznaku »Štabu III. Operativne Zone 1 Komandi područja«. U koliko u uporištima nastupe neke promjene, informativac će slati i vanredne inform, izvještaje pokraj redovitih. Izvještaj o radu i organizovanju inform, službe na svom sektoru slati će informativcu, informativnom oficiru svoga područja svakih 10 dana i to: 7, 17 i 27.

Svi informativci u srezovima odredit će se u selima svoja sjedišta gdje će uvjek u slučaju svoje odsutnosti kod jednoga povjerljivog čovjeka ostaviti vezu za sebe, da bi ga se u slučaju potrebe moglo lako pronaći. Informativci če raditi u saglasnosti sa mjesnim, sreskim i okružnim komitetima, te će jedni drugima prema potrebi izlaziti u susret. Veze koje informativci uspostave sa garnizonima dostavljat će sekretarima komiteta, da bi isti preko tih veza u vojsci mogli da rade po političkoj liniji, a u koliko mjesni, sreski i okružni komiteti stvore neke veze sa garnizonima i neprijateljskim uporištima, dužni su sa tim vezama upoznati informativca koji se nalazi na tom srezu, da bi isti mogao da radi sa tim garnizonom po vojnoj informativnoj liniji.

Podatci koje informativci treba da prikupe o neprijateljskim uporištima jesu slijedeći:

1. Brojno stanje neprijatelja.
2. Naoružanje.
3. Nacionalni sastav.
4. Koliko imade teškog oružja i kakovog.
5. Gdje su smješteni (u kojoj kući stanuju).
6. Kako su utvrđeni, kako su im građeni bunkeri, gdje se isti nalaze, dali postoji bodljikava žica, dali drže zasjedu i gdje im se nalaze stražarska mjesta.
7. Gdje im se nalazi automatsko oružje i gdje ga ima.

8. Moralno raspoloženje neprijatelja.

9. Naznačiti imena komandanata i komandira pojedinih jedinica i koji su sve od njih naši simpatizeri.

Dužnost informativaca je u pojedinim srezovima stvarati veze sa neprijateljskim uporištima na svom sektoru te proširivati mrežu inform, službe i na daljnja neprijateljska uporišta. Pri stvaranju veza u normalnom stanju, svaki informativac uporedo sa tom vezom treba da stvara i jedan drugi kanal kojim će stizati informativni izvještaj u slučaju ofanzive ili neke reakcije, jer će sve veze koje su stvorene a normalno stanje u slučaju reakcije ili ofanzive, automatski da odpadnu, a informativac u tom srezu u najkritičnijem momentu ostat će bez ikakovih podataka o kretanju neprijatelja, baš u ono vrijeme kada nam ti podatci budu najpotrebniji, u koliko na vrijeme nije stvorio jedan ili više sporednih kanala kojim će stizati informativni izvještaji u slučaju reakcije. Svi informative! imadu se povezati sa našim operativnim jedinicama u koliko se one nađu na njihovom sektoru, te će i njima dostavljati i opširne informativne izvještaje, o kretanju neprijatelja i stanju u pojedinim uporištima, kao i komandi područja za vrijeme dok se one nalaze na njezinom sektoru. To ne shvatiti da zato vrijeme ne treba slati podatke i komandi područja, nego i komandi područja u to vrijeme slati svakodnevne redovite izvještaje. Informativci se ne smiju ograničiti samo na to da stvaraju veze sa najbližim neprijateljskim uporištima, a da im daljnja neprijateljska uporišta ostaju izvan kontrole. Ako na takvoj osnovi budemo bazirali informativnu službu, mi nećemo moći da unapred nekoliko dana osjetimo namjere neprijatelja, nego će nas on iznenaditi već svršenom koncentracijom trupa u daljnjim uporištima, koja ne dosežu pod kontrolu naše informativne službe. Zato čim se stvori veza sa neprijateljskim uporištima odmah informativnu službu proširivati i na daljnja neprijateljska uporišta.

Da bi informativni izvještaj što brže i na vrijeme stizali na određeno mjesto odašiljanje inform, izvještaja stajat će i na raspoloženju sve relejne stanice kao i komande straža, koje će informativne izvještaje bez ikakovog zadržavanja slati na određena mjesta.

Za informativce ne smije postojati nikakova blokada, kroz koju se oni ne bi mogli probiti, i na vrijeme dostaviti svoj izvještaj. Kada se šalju informativni izvještaji u izvještaju treba da bude unešeno ne samo brojno stanje naoružanja, nacionalni sastav i t. d. nego uvijek naznačiti kojem garnizonu pripada koja jedinica, na primjer: 1 satnija, 3 bojne, 4 Gorskog zdruga ili u tom i tom uporištu se nalazi 1. i 2. Vod 2 satnije, 3 bojne, 4 Gorskog zdruga, sa brojnim stanje od 50 domobrana. Odredi kao i Brigade imati će svoju informativnu službu koja će se uglavnom bazirati na pozadinskoj informativnoj službi, te će od njihovih veza da crpe sve podatke koji im budu potrebni. U svakom Štabu Odreda i Brigade biti će po jedan informativni oficir u svakom štabu bataljona isto tako po jedan informativni oficir, u štabu odreda ili Brigade rukovodit će celim radom informativne službe u istima te će im zadavati konkretne zadatke prilikom vršenja njihovih akcija na pojedina neprijateljska uporišta. Informativni oficiri bataljona neće više biti nepokretni, kao što su to do

sada bili, nego će stalno da idu na teren sa svojim jedinicama, te će u suglasnosti sa svojim štabovima odlaziti na teren prije samih akcija, tako da jedinice nemaju ništa da čekaju nego da odmah mogu početi sa akcijom. Takovim radom naše informativne službe u našim operativnim jedinicama odpada mogućnost nekonspiracije. Tom prilikom informativci bataljona povezivati će se sa informativeima pozadinske informativne službe, i nabavljati podatke za svoje jedinice i od uporišta koja im budu naznačena. To ne znači da informativci naših oper. jedinica ne moraju da stvaraju veza sa neprijateljskim uporištima, u svom prolazu u koliko im se za to ukaže prilika. Nego naprotiv stvarati što više veza i sve te veze povezivati sa pozadinskim informativeima, da bi te novostvorene veze i dalje bile od koristi a ne da one samo trenutno posluže.

Kada se naše operativne jedinice nalaze u nekom selu na oporavku ili uopće kada nisu u pokretu, dužnost je informativaca da svuda unaokolo raširе mrežu informativne službe preko naših povjerljivih ljudi u pojedinim selima da nebi bili iznenađeni prepadom od koje strane neprijatelja, nego da im svaki pokret neprijatelja bude uvjek na vrijeme dostavljen, da bi im naše jedinice dale uspješan udarac. Isto tako kada naše jedinice vrše napad na neko neprijateljsko uporište dužnost je informativaca da svim okolnim selima stvore mrežu informativne službe, tako da našim jedinicama koje vrše napada na neko uporište bude uvjek na vrijeme dojavljeno od kuda neprijatelj dolazi, napadnutom uporištu, odakle i sa kakovim snagama.

Informativni oficiri Odreda dostavljat će svoj redovni deseto dnevni izvještaj o radu i organizovanju informativne službe u svojim jedinicama te kako ista napreduje i na kakove sve smetnje nailazi u svom radu. Poslije svake izvršene akcije dostavljati će informativci izvanredne informativne izvještaje o radu informativne službe prilikom same akcije.

Informativci pozadinske informativne službe odgovarati će za uspjeh informativne službe u svom srezu na koji su postavljeni informativnom oficiru svoga područja, odnosno inform, oficiru O. Z.

Svi informativci moraju biti vrlo konspirativni u svom radu i paziti da u informativnu službu uzimaju odane i pouzdane drugove i paziti da neprijatelj ne sazna za naše namjere pre nego što je akcija počela. Isto tako ne trebaju drugovi informativci u svojim zabilježkama zapisivati imena naših saradnika u pojedinim uporištima.

Svaki informativac nabavit će si jednu knjigu, u kojoj će imati naznačena sva neprijateljska uporišta u svom srezu, teće u njoj zapisivati svakodnevno stanje u tim uporištima. Tako da kada naše jedinice budu trebale neke podatke o uporištima u njegovom srezu, imati će sva uporišta momentalno u pregledu.

Smrt fašizmu — Sloboda Narodu!

Informativni oficir:
Stojan Divić v. r.

Original u IHRP, Zgb.
Fotokopija u HIS., Slav. Brod, K 5/1.

118

6. III 1943.

Uputstva Štaba III operativne zone svim informativnim oficirima Zone o poduzimanju mjera za poboljšanje rada vojnih komiteta.

Rad vojnih komiteta[1] do sada je prilično podbacio. Vojni Komiteti do sada nisu imali uopće nikakav program rada, te su se gubili u sitnicama, a pravi rad ostao je gotovo zanemaren. Obično se do sada rad vojnih komiteta sastojao u prikupljanju podataka u mjestu u kojem se isti nalazi, nabavljanjem pisaćeg materijala i raznog drugoga, što se sve skupa ne može nazvati radom Vojnih Komiteta.

Vojni komiteti imadu daleko šire polje rada nego ono našto su se oni ograničili. Izgleda da su Vojni Komiteti samo sa samom vojskom vrlo slabo radili politički, a s oficirima još manje. Vojska se u svim uporištima još uvjek ogorčeno brani prilikom našeg napada na koje uporište, te naše jedinice još nigdje nisu naišle na jedno uporište gdje bi im domobrani ili koji drugi od vojske pomogli iznutra, t.j. iz samog neprijateljskog uporišta. Iz toga se vidi, da je politički rad Vojnih Komiteta u samim neprijateljskim jedinicama bio dosta slab, te vojska nezna čak ni ono najosnovnije tko su partizani, nego ih upoređuje sa četnicima i sa raznim drugim bandama. Vojska još ni do danas nema pojma kakvi se sve važni događaji odvijaju na Istočnom bojištu, a kamo li u našoj zemlji, nego nasjedaju raznim banditskim propagandama. Članovi Vojnih Komiteta ne traže sebi saradnika među ostalim svojim kolegama oficirima, nego su se uvukli sami u sebe te su se ograničili samo na onaj najuži krug sa kojim su i počeli da rade. Osim toga postoji bojazan kod članova vojnih komiteta pri pristupanju k svojim kolegama da ih privuku u svoj djelokrug rada.

Vojni komiteti ne vode dovoljno računa o svojim drugovima saradnicima u vojsci, prilikom njihovog premještanja u koji drugi garnizon, da bi se isti mogao povezati sa tim komitetom, da bi i dalje bio od koristi nego se premješteni drug nađe u nepoznatoj sredini i prođe mnogo vremena dok se isti drug upozna sa pojedinim ljudima i među njima nađe svoje saradnike. To je veliki gubitak vremena a to se sve nebi dešavalo kad bi vojni komiteti među sobom bili povezani.

Vojni komiteti ne paze dovoljno na pokrete jedinica njihovog garnizona, te sa pojedinim jedinicama i nemaju veze, i na vrijeme ne mogu da osjete njihove pokrete, nego to javljaju našim operativnim jedinicama tek poslije svršenog čina od čega naše oper. jedinice ne mogu da imaju nikakove koristi.

Vojni komiteti nisu stvorili potrebne kanale kojima će stizati njihovi izvještaji na određena mjesta, a i u koliko su ih stvorili jako su zaobilazni, te im pošta stiže sa velikim zakašnjenjem, ili u najkritičnijem momentu oni su prestali da funkcionišu. Vojni komiteti ne održavaju svoje redovite

1 Osnivani siu u garnizonima Hrvatskog domobranstva sa zadatkom da šire medu domobranima propagandni materijal, obavještavaju partijsko i vojno rukovodstvo NOP-a Slavonije o namjerama neprijatelja i da organiziraju prebacivanje oružja, municije i vojne opreme partizanima. U to vrijeme bilo je u Slavoniji 4 vojna komiteta, i to u Osijeku, Slav. Brodu, Slav. Požegi i Siraču.

sastanke na kojima bi pretresali svoj prošli rad i na kojima bi sastavljali program za budući rad, a niti šalju izvještaje o svom radu Stabu Zone, kao i povjerenstvu C. K.[2]

Vojni komiteti nisu u svojim garnizonima organizovali u dovoljnoj mjeri pomoć za narodni front, a slabo se brinu i za nabavku raznog materijala (kao sanitetskog, pisaćeg, mehaničkog, raznih sanitet, instrumenata, oružja, municije i raznog drugog materijala koji je potreban našim jedinicama, a do koga oni mnogo lakše dođu nego mi).

Dužnost je vojnih komiteta da rade sa vojskom politički da ih upoznavaju što je to fašizam, šta su ustaše i četnici, uopće tko su izdajice našega naroda, a tko su partizani i narodna vojska i kakovi su im ciljevi i namjere. Dužnost je vojnih komiteta da organiziraju u vojsci sve simpatizere našega pokreta, da oni nebi ostali samo simpatizeri nego da postanu aktivni borci na našoj strani. Dokazivati u vojsci da je sada došao odsudni čas da se dignu svi naoružani na ustanak, a pobijati oportuniste koji tvrde da još nije došao odsudni čas, nego da treba još čekati još u stvari, tim čekanjem samo se produžuju patnje našega naroda. Upoznavati vojsku sa današnjom situacijom kako u našoj zemlji tako i izvan nje, te im ukazivati na važnost pobjeda koje je izvojevala Crvena Armija na istočnom bojištu, a koja i danas vojuje i na važnost pobjeda naše Narodno Oslobodilačke Vojske, koja se bori rame uz rame Crvenom Armijom, te tom svojom borbom odvlači na sebe jedan dobar dio njemačkih snaga, koje bi inače bile na istočnom frontu.

Ne dozvoliti da vojska u njihovom garnizonu nasjeda raznim neprijateljskim propagandama nego postizati aktivnost naše propagande, razbacivanjem raznih letaka, i uopće našeg propagandnog materijala.

Vojni komiteti ne smiju se ograničavati samo na onaj krug sa kojim su počeli da rade, nego stalno svoj krug proširivati, te uvlačiti i ostale oficire i podoficire u krug svoga rada. Zadavati im konkretne zadatke te kontrolisati da li su ti zadatci točno izvršeni. Voditi računa i o ostalim jedinicama njihovog garnizona i drugim uporištima te nastojati da isto takav rad provede i kod njih.

Strogo voditi računa o oficirima i podoficirima svojim saradnicima u garnizonima prilikom njihovog premještaja u neki drugi garnizon, upoznati ih sa prilikama koje vladaju u tom garnizonu i koji budu premješteni upoznati ih sa ljudima u koje su premješteni oficiri i podoficiri da mogu obratiti i sa njima sarađivati te i dalje voditi o istima računa, da se nebi začaurili i poistali neaktivni, nego ih stalno podstrekavat na rad.

Vojni komiteti pojedinih garnizona moraju među sobom biti povezani te izvještavati jedni druge prilikom premješten ja oficira i podoficira, i jedni drugima dostavljati njihove karakteristike. Isto tako moraju vojni komiteti u svojim izvještajima izvještavati okružne komitete o premještenju pojedinih oficira i podoficira, naših suradnika da bi se naši O. K.[3], kao i naše operativne jedinice i dalje mogle njima koristiti. Vojni komiteti susjednh garnizona moraju među sobom biti u stalnom kontaktu, jedni drugima uvjek izlaziti u susret u svakom pogledu, bilo u nabavci raznog

2 Povjerenstvo CK KPH za Slavoniju i Srijem.
3 Okružni komiteti KPH.

materijala, dostavljanju informativnog izvještaja i t. d. Vojni Komiteti moraju iskoristiti svaku neprijateljsku grešku u našu korist. Na primjer ako se desi neki incident između ustaša i domobrana, ili domobrana i Njemaca, ako neki od domobranskih oficira i podoficira ili domobrana padne u zatvor ili bude streljan zato što je ustao protiv okupatora, takovoga druga treba odmah među vojskom popularizirati i sve te incidente javiti Povjerenstvu C.K.K.P.H. da bi se na vrijeme o istom incidentu mogao izdati letak. Vojni komiteti moraju stalno da budu budni i da paze na svaki pa i najmanji pokret neprijatelja, da ispituju stalno brojno stanje, nacionalni sastav, naoružanje, utvrđenja, raspoloženje neprijatelja i t. d. I to sve da javljaju O. K. kao i informativnim oficirima koji se nalaze na tom sektoru i sa kojima treba da budu povezani. Svi vojni komiteti moraju u saglasnosti sa okružnim komitetima i informativnim oficirima stvarati kanale kojim će uvjek i na vrijeme stizati svi njihovi izvještaji na određeno mjesto, kao i sporedne kanale kojima će stizati njihovi izvještaji u slučaju reakcije.

Svi vojni komiteti moraju održavati svoje redovite sastanke na kojima će pretresati sav svoj rad od prošlog sastanka pa do budućega, na kojima će ujedno određivati rad do budućega sastanka, te će .svakoga onoga podvrgavati kritici koji ne ispuni zadatke zadate mu na prošlom sastanku. Vojni komiteti moraju svoje sastanke održavati redovno bar svakih osam (8) dana, a ako se ukaže potreba održavati izvanredne sastanke pokraj redovitih. Poslije svakoga osam dnevnog sastanka ili izvanrednog sastanka, sekretar voj. komiteta napraviti će sastanak s jednim predstavnikom njihovog okružnog komiteta na koje će prisustvovati također i informativni oficir Odreda ili Područja, na čijem se sektoru taj V. K.[4] nalazi.

Izvještaje o svom cjelokupnom radu moraju vojni komiteti slati O. K. svakih osam dana, odnosno Stabu Zone kao i informativnom oficiru Zone a informativne izvještaje o kretanju i brojnom stanju i naoružanju neprijatelja moraju slati, informativnim oficirima svaki drugi dan pa bilo promjena ili ne u njihovim garnizonima.

V. K. u svojim garnizonima moraju organizirati pomoć za Narodni front, te prikupljati dobrovoljne priloge u novcu i organizirati blagajne vojnih komiteta, koje će im služiti za nabavu raznog materijala, potrebnog za narodnu vojsku. Kada se misli da Vojni komiteti rade sa vojskom politički, ne misli se da oni sami rade sa vojskom, jer bi se time oni sami brzo kompromitovali, nego raditi preko podoficira koji će opet u samoj vojsci stvarati grupe simpatizera, a koji će njihov rad da prenesu dalje, samo što cio taj rad mora da bude pod strogom kontrolom vojnog komiteta. Za sve stvorene simpatizerske grupe, članovi V. K. moraju ostati nepoznati i pred nikim nikada ne izjavljivati tko su sve članovi V. K. Svi članovi V. K. moraju biti članovi partije, a isto tako i informativni oficiri, koji dolaze na sastanke sa V. K. moraju biti članovi partije.

Smrt fašizmu — Sloboda Narodu!

Informativni oficir:
Divić Stoian v. r.

originai u VII. Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 5/1.

4 Kratica za vojni komitet.

119

6. II 1943.

Dopis Okružnog komiteta KPH Nova Gradiška svim kotarskim komitetima o pripremama za izbore i o prikupljanju priloga za pomoć novoformiranom Centralnom prosvjetnom odboru za Slavoniju i Srijem na organiziranju školstva.

Dragi drugovi, Štab III. O. Z. već je imenovao Sresku izbornu komisiju. Ova komisija treba odmah da otpočne s radom i da imenuje opštinske izborne komisije, tako da se pripremi sve za izbore 14. III. ov. g. Sa ovim uputstvima koje vam šaljemo treba da upoznate sve N. O. O. a u prvom redu izborne komisije i povjerenike. Omogućite svim komisijama i preko partijaca u komisijama pomognite pravilnom toku izbora. A najvažnije je to, da se K. K.[1] kao i sve partijske organizacije upoznaju sa ovim uputstvima, jer kako izgleda malo su ista proučavali što se najbolje vidi iz podnešenih padataka za nove N. O. O.

Dragi drugovi, Štab III. O. Z., dne 1. ov. mj. osnovao je Centralni Prosvjetni Odbor za Slavoniju i Srijem. A pri Komandi područja prosvjetni odbor[2]. Od 7. ov. mj. do 14. marta provesti će se prosvjetna kampanja, s toga neka se obavjeste sve partijske organizacije o tome i mobilišu narod na ovom konkretnom pitanju, t.j. da ih uvjere o potrebi podizanja škola, zabavišta, obdaništa i t. d., o tome će se posebna uputstva izdati i odštampati parole.

Radi toga treba odmah učiniti sve da se mobilizira što veći broj učitelja, učiteljskih kandidata i ostalih srednjoškolaca kao i profesora, te ih upućivati na raspoloženje Centralnom Prosvjetnom odboru. Pored toga treba sa svoje strane da sve učinite u pogledu pomaganja Centralnog Prosvjetnog odbora u raznom tehničkom školskom priboru. Tako, šaljite na pomenuti odbor papir, krede, olovke, tinte, spužve, šestare, pakpapire i ostalo. Pošto na našem oslobođenom i neoslobođenom teritoriju ima puno škola to gledajte da pokupite sav taj materijal i šaljite ga gornjim odborima. Dragi drugovi, ovakve akcije treba da naiđu kod vas kao komunista na najveće razumijevanje, to traži od vas narod i partija.
Izvjestite nas o učinjenom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Okružni komitet
Okrug Nova Gradiška
K. P. H.
Milo[3]

Originai u IHRP, Zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 5/1.

1 Kotarski komiteti KPH.
2 Vidi dok. br. 8 i 79.
3 Milo Fopović

120

6. III 1943.

Dopis Štaba III operativne zone Štabu IV divizije NOV i PO Hrvatske kojim se XVIII NO brigada stavlja pod komandu Divizije.

Prema odluci druga Vlade[1], XVIII. Brigada[2] ulazi u sastav Vaše Divizije i biti će pod Vašom komandom do daljnjeg naređenja. O tome ste već i Vi obavješteni. Na osnovu toga, mi smo izdali naređenje XVIII. Brigadi da krene put Voćina. Štab XVIII. Brigade poslati će jednog svog člana sa kojim ćete se dogovoriti gdje da se smjeste jedinice XVIII. Brigade.

Sva naređenja kao i upute, koje ste u posljednje vrijeme dali Vašim brigadama, pošaljite također i XVIII. Brigadi, kako bi i oni bili s tim upoznati.

XVIII. Brigada je jedna od najmlađih, sa mladim rukovodećim kadrom, koja još nije bila u većim okršajima. Njima kao takvim treba posvetiti više pažnje i preneti na njih borbeno iskustvo u predstojećim akcijama, kako bi postali dobri i iskusni borci. Vjerojatno da će oni **u** sastavu Divizije ostati jedno izvjesno vrijeme.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamj. politkomesara: V. d. Komandanta:

ötsutan M. P. Vinko Antić

Originali u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 29/1.

121

7. III 1943.

Izvještaj Štaba II odreda III operativne zone NOV i PO Hrvatske Štabu Zone o napadu na Čađavicu i Moslavinu.

Izvještaj o izvršenim akcijama neprijateljsko uporište Čađavica, Moslavina.

Jedinice II. Odreda noću između 5 i 6 izvršile su napad na neprijateljska uporišta Čađavicu i Moslavinu,

Jedinice I. Bataljona izvršile su napad na žandarmenisku stanicu Moslavinu, prema dobivenim podacima da se u stanici nalazi 8. žandarma, naši borci upali su u stanicu bez odpora, samo jedan stražar civil je ispalio 4. metka i pobjegao, u kasarni je nađeno 2. kištre municije i više ništa svi žandarmi otišli su u žand, stanicu Čađavicu tamo se koncentrisali da dadu jači otpor pošto su saznali da će mo doći. U samom mjestu Moslavini uhapšen je bivši ustaški tabornik i šef željezničke stanice, zaplenjeno je tri puške »mauzer« »180 paketa duvana« 40. kg. šećera, nešto soli i jedna kola razne dućanske robe. Povratkom iz akcije ujutro oko 7. sati dočekala je banda[1] naše drugove sa 2. oklopna voza na prugi između Čačinaca i

1 Vlado Popović
2 XVIII NO brigada formirana je 11. veljače 1943. Vidi dok. br. 66.
1 Dijelovi Odreda za akciju (ES) sačinjavali su posadu oklopnog vlaka.

Zdenaca, naši drugovi kad su primetili oklopne vozove bili su prisiljeni napustiti plijen i promeniti pravac kretanja, da bi izbjegli sukob sa bandom, sva municija duvan, šećer, i ostala roba pala je poslem 20 minuta bandi u ruke koja u velikom broju nastupala streljačkim strojem za našim borcima, u našim rukama ostale su tri puške »mauzer« i jedan pištolj 6.35 m. Za ovu akciju bio odgovoran po vojnom zamenik komandanta drug Teodor Bardak, a po političkom komesar čete Despotović Branko.

Iste noći jedinice II. Bataljona izvršile su napad na žand. stanicu, općinu, finasiju, poštu i željezničku stanicu, u Čađavici. Poslem kratke borbe likvidirana je financija, općina pošta i željeznička stanica, dok napad na žand. stanicu poslem tri sata borbe bio je bez uspjeha. Žand. stanica u Čađavici mogla se likvidirati, samo se pokazali nesposobni komandiri četa koji nisu znali da se snađu kad je banda zapucala jakim plotunima kroz prozore iz žandarmerije, a koja je imala mrtvih uglova, obadva komandira koji su bili u napadu mi smo ih smjenili i imenovali nove komandire. U toj akciji neprijatelj je imao jednog mrtvog, dok na našoj strani nije bilo gubitaka.

U toj akciji zarobljena su dva željezničara 5. financa i 1. domobran, dobiven sleđeći plijen: 7. vojničkih pušaka, 450 manliherskih metaka”
1. pištolj 6.35 m. 8. pari odijela, 7. pari cipela, 16. ćebadi, 3. radio-aparata, jedan pisaći stroj 1. šafiograf, 3 telefona 10 metara soli, 75.000 Kn. i nešto dućanske robe..

Pošto nam je teren na tome sektoru nepoznat i nemamo sigurne veze, pa smo tražili informacije narodno-oslobodilačkih odbora iz te okolice. Pošto su drugovi iz tih odbora nepoznati kako treba čuvati planove naših jedinica, te preko njih banda saznala daćmo vršiti akciju i koncentirasala se u Čađavici.

Za ovu akciju bio odgovoran komandant[2] i komesar[3] II. bataljona.

S M R T F A Š I Z M U S L O B O D A N A R O D U

za Polit, komesara: Komandant:
Sebele Franjo Gojko Kovačević

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 22/1.

1 22

8. III 1943.

Izvještaj I odreda III operativne zone NOV i PO Hrvatske Štabu Zone o vojnim akcijama Odreda od 27. II do 7. III 1943. godine.

Dostavlja se vojni izvještaj o radu u vremenu od 27. II do 7. III. 1943. g. Kako slijedi:

27. II. 1943. g. Nalazili smo se sa jedinicama ovog odreda I. bataljona u selu Donji Borci, II. bataljon u selu Bijeloj, I. bataljon dao je osi-

2 Stevo Carević
3 Boro Novaković

guranje na Petrov Vrh i patrolu u pravcu sela Markovac, II. bataljon dao je osiguranje na Selišta i patrolu u pravcu Sirača, toga istoga dana nije pokušala banda niti sa koje strane.

28. II. 1943. g. Snage našega odreda 28. II. 1943. g. bile su prisutne na proslavi 25-godišnjice Crvene Armije. II. četa I. bataljona koja je ostala na sektoru Trokuta, ujedno sa pionirskim vodom, vršila je sabotažu na glavnoj pruzi Beograd—Zagreb između Okučana i Rajića ispod sela Borovca. Porušila je jedan kilometar telefonskih i telegrafskih stupova ujedno žicu kao i izolaciju uništila tako da više ne može služiti bandi ni za kakovu upotrebu. Poslije sabotaže na prugu, povukli su se na cestu između Okučana i Rajića u selo Borovac gdje su iste noći izvršili sabotažu na jedan drveni most gdje su ga porušili i ujedno zapalili i potpuno uništili da ne može više da služi nikome.

II. četa I. bataljona iste noći u selu Borovcu konfiskovala je banditske stvari od onih bandita koji su išli svake noći u selo Gornji Rajić na spavanje u tabor i imali su namjeru da se potpuno isele iz sela Borovca tj. da napuste svoje kuće i da otsele u Novsku. Ali su naši drugovi rukovodeći te iste čete koja se nalazi u Trokutu, saznali o njihovim namjerama i tako su im zaplijenili svu pokretnu imovinu. Tom prilikom zarobljeno je 2. para konja, 2. kola, 2. orme, 100. kg. masti, 25. komada goveda kao i peškira i još nekoga veša koje su odmah uputili u bolnicu broj 2.

1. III. 1943. g. Izvješteni smo preko druga Branka Bosanca (Zorana) da banda ima namjeru da bi došla u Borke i Bijelu, pa smo istoga dana u jutro u 4. sata izišli sa svim snagama kojima smo raspolagali u ovom odredu na položaje. I. bataljon zaposjeo je Petrov Vrh i Dugu Njivu.

II. bataljon zaposjeo je Skupiduše, Piljenice i dao patrolu u jačini od jedne desetine na Vrani Kamen tako da nas ne može ni kako ni na koji način iznenaditi. Ovoga istoga dana nije pokušala banda ni sa koje strane da bi nastupila.

2. III. 1943. g. U jutro u 4. sata opet na položaje kao i prošloga dana Petrov Vrh, Skupiduše, Piljenice kao i Vrani Kamen. Vraćamo se sa položaja 14. sati i tako drugovi odmaraju za sutra.

3. III. 1943. g. Krenuli smo u noći između 2. i 3. u selo Markovac a naše položaje osigurao je Moslavački odred. A mi smo se toga dana zadržali u selu Markovcu pošto smo imali namjeru da dignemo odnosno da miniramo prugu između Veliki Bastaja i Đulovca da uništimo pancer koji nam ometa ujedno i prkosi prelaz kurira i ostalih prevoznih srestava u Bilogoru i nazad. I mi smo puno volje imali da ga uništimo ali neznamo kakva je greška kod postavljanja mina nije htjela eksplodirati. Prošao je nekoliko puta tamo i onamo ispred samoga strijeljačkoga stroja koji je bio postavljen u obliku potkove tako postavljen da kada mina eksplodira zatim odmah da se izvrši juriš na pancer, kada smo vidili da uspjeha nema mi smo se u 3 sata posle noći vratili nazad na položaje u selo Borke i Bijelu.

4. III. 1943. g. Nalazili smo se i preuzeli kontrolu na našem sektoru pošto se Moslavački bataljon povukao i mi smo u 4. sata u jutro za-

posjeli naše položaje Petrov Vrh, Piljenica kao i Vrani Kameni. Poslije smo se povukli u Borke i Bijelu, gdje smo odmorili i krenuli u zasjedu na prugu čekajući pancer i, toga puta nije htjela mina eksplodirati 4 puta prolazio je tamo i ovamo preko mina pancer i ona nehtjede da ga digne i tako smo se morali povući nazad u Borke i Bjelu.

6. III. 1943. g. Stigli smo u 9 sati u jutro u selo Borke i Bjela gdje smo odmarali. U l i . sati bili smo obavješteni da se banda kreće od Daruvara preko Vrbovca za Dobru Kuću u Dobroj Kući zatekla je našu diverzantsku grupu opkoljavajuć selo opkolili su i kuću u kojoj su se nalazili drugovi diverzanti gdje su bili iznenađeni prilikom povlačenja iz sela prema šumi pod banditskom vatrom. Tom prilikom jedan drug diverzantske grupe lakše je ranjen i odmah je upućen u bolnicu mi smo se zato vrijeme sa svim snagama našeg odreda nalazili na položaju do 5 sati poslije podne.
7. III. 1943. g. U jutro u 5 sati opet smo iziš'li na položaj sa snagama ovoga odreda na sve naše položaje t. j. Petrov Vrh, Skupiduše i Piljenice. Tako svakoga dana čekajući na položaju da nas nebi banda iznenadila.

MORAL

OVOG ODREDA nije onakav kakav bi trebao biti, nego sam saznao preko druga zamjenika komandanta[1] ovog odreda da II. četa I. bataljona sa kojom se nalazi još i danas zamjenik komandanta da je dosta borben kao i moral na najvećoj visini.

Bilogorski vod od formiranja XVIII. brigade pojačan je sa 14. pušaka i to sve prebacivajući se sa 17. brigadom. Moral je dobar kao i borbenost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar: Duka Balenović — M. P. — Komandant: Andrija Petković

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 22/1.

123

9. III 1943.

Izvještaj Štaba III odreda III operativne zone NOV i PO Hrvatske Štabu Zone o političkom radu i vojnom stanju Odreda.

Politički izvještaj.

U prošlom našem izvještaju[1] od 17 februara t. g. podneli smo broj članova Kom. partije i SKOJ-a u Odredu, tj. u ova dva bataljona koji se nalaze van svoje teritorije. U smislu direktiva CK-a u Partiju je primljeno veliki broj odanih i hrabrih drugova. Pošto još do sada nismo primili od

1 Nikola Miljanović
1 Vidi dok. br. 52.

naših jedinica podatke o ukupnom broju članova Partije poslaćemo ih u idućem našem izvještaju.

Naš Odred pretrpeo je opet jedan osetan gubitak. Umro je u Šekovićima od zapalenja pluća drug Stanko Lužajić, komandant Odreda.

VI. Udarna N. O. P. Brigada[2] vratila nam je naš bataljon, koji je bio u njenom sastavu. 20. februara t. g. taj bataljon došao je opet u sastav našeg Odreda. U Brigadi je ostalo još 90—100 boraca-sremaca, koji uskoro treba takođe da budu vraćeni u naš Odred.

17. feb. prešlo je iz Srema ovamo još 355 nenaoružanih partizana. Oni su sada skoro svi već naoružani.

U vezi sa dolaskom i naoružanjem ovih drugova izvršena je reorganizacija naših snaga na ovoj strani Save. Formiran je još jedan bataljon. Tako sada imamo četiri bataljona. Brojno stanje trti bataljona iznosi oko 180 ljudi uključivo štabovi, a onaj koji je otišao u Šekoviće broji 216 boraca.

Formiranje novog bataljona izvršeno je na taj način što je u njega ušla po jedna četa iz prvog i trećeg bataljona zajedno sa komandama. Na taj način u svakoj četi novog bataljona, kojih ima četiri, ima jedan vod starih boraca.

Isto tako novom bataljonu dat je i potreban broj članova Partije. Formiran je odmah bataljonski partijski biro.

U vezi sa zadatkom koji je V. Š.[3] dao VI Brigadi, naš II. bataljon izvršio je pokret u Šekoviće, radi omogućenja Brigadi da izvrši postavljeni joj zadatak.

Moral i borbenost naših boraca kao i ranije — dobri.

U prošlom izveštaj u javili smo da nije bilo smrtnih slučajeva kod naših boraca obolelih od tifusa. Međutim u tome međuvremenu umrla su nam 4 druga.

Politički i vojni rad po bataljonima odvija se normalno. Radio vesti kao i do sada izdaju se redovno. Iz Srema primamo »Istinu«[4], »Našu Borbu«[5] i sve druge publikacije, koje izdaje naš O. K-a u Sremu.

Nastojimo da se pojača politički rad u pozadini, držani su zborovi i konferencije u mestima u kojima se sada nalazimo. U isto vreme radimo na tome da od naših boraca stvorimo dobre propagandiste i agitatore. U tome pogledu imamo već dosta uspeha.

Ovdje je opet otvoren kurs za političke komesare. Na tome kursu učestvuje 14 naših drugova iz ova 3 bataljona, koji se sada ovde nalaze. Ovaj kurs vodi drug R.° Čolaković. Od drugova učesnika na kursu dve trećine su članovi Partije a jedna trećina kandidati, koji će po povratku biti primljeni u Partiju. Po svršenom kursu sa njima popunićemo upražnjena mesta pol. komesara po četama. Napominjemo da je veliki broj, kako političkih tako i vojnih rukovodilaca bolovao, te se mnogi još i danas

2 VI istoenobosanska NOU brigada.
3 Vrhovni štab NOV i POJ.
4 Vi/đi dok. br. 73» objašnjenje 12.
5 Organ KPJ za Vojvodinu, a od br. 4 1942. god. organ KPJ u Srijemu. List je počeo izlaziti u januaru 1942. i izlazio sve do 23. augusta 1944. god. Urednici su bili Jovan veselmov Žarko i Jovan Popović. Umnožavan je u Tehnici OK KPJ za Srijem.
6 Rodoljub Čolaković

nalaze na bolovanju. Ozdravljenjem ovih drugova imat ćemo rezervu političkih i vojnih rukovodilaca, koji će se moći upotrebiti prilikom formiranja novih jedinica.

Jedinice koje su ostale u Sremu narasle su toliko, da se otvara perspektiva za formiranje i druge vojvođanske Brigade.

Priliv ljudstva u naš Odred dosta je velik i svakog dana sve veći. Razlozi tome su politička svest naših masa, koje na teror okupatora, pozive u vojsku i na rad u Nemačku odgovaraju odlaskom u Odred. Detaljan izveštaj o političkom stanju u Sremu poslaće vam naš bataljon, koji se nalazi tamo.

Političko stanje u narodu na Majevici i u Semberiji (to je teritorija po kojoj se mi krećemo) znatno se je popravilo od onog vremena od kako smo mi prešli ovamo. Četničke bande, naročito posle vojničkog poraza, nemaju uticaja na mase osim nekih sela u kojima se njihove manje grupice još zadržavaju. Politički su poraženi s jedne strane sve većim našim uticajem, a s druge strane njihovim terorističkim i pljačkaškim postupcima prema narodu.

Na ovom terenu nalazi se sada samo naš Odred sa 3 bataljona, dok je Majevički Odred, prema naređenju Glavnog Štaba za B. H., a u vezi naređenja V. Š. VI. Udarnoj Brigadi, otišao u pravcu Birča i Romanije. Prema tome mi ovde odgovorni smo za vojni i politički rad.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODIMA!

Politički komesar
(M. P.) Luka Lukišić[7]

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 5/1.

124

9. III 1943.

Dopis Općinskog poglavarstva Požeški Brestovac Kotarskoj oblasti Slav. Požega kojim je obavještava da stanovnici sa područja 12 sela poglavarstva ne posjeduju stoku za prisilni otkup.

Izvješćuje se, da se određeni broj stoke za klanje ne može dognati na prisilni otkup dne 11. III. 1943, pošto takove stoke ovopodručno nema.

Od ovopodručnih 12 sela nalazi se polovica t. j. 6 sela napuštenih i prazni, jer je žiteljstvo iz istih u glavnom izseljeno u sabirni logor, odnosno odmetnulo se u šumu, te sa sobom odvelo i veći broj stoke, koju su posjedovali, dočim je ostala stoka dielom uništena prigodom čišćenja terena po ustaškim postrojbama, a dielom predana na upotrebu hercegovačkim izbjeglicama[1], koji su veći broj iste zaklali i razprodali.

Žiteljstvo ostalih ovopodručnih sela posjeduje sada samo i jedino onu stoku, koja im je neobhodno potrebna za vlastitu upotrebu, kao radni

7 Luka Mrkšić
1 Vidi dok. br. 116, objašnjenje 3.

volovi i krave muzare, pošto su svu ostalu stoku uslijed pomanjkanja stočne hrane, već prije rasprodali.

Ova stoka, koja se sada kod ovdašnjih gospodara nalazi, ne smije se ni u kojem slučaju prisilno oduzeti i upotrebi ti za klanje, jer bi u tom slučaju došlo u pitanje obrađivanje zemljišta, koje se baš na ovom području ove obćine u velikoj površini nalazi neobrađeno.—

Za Dom spremni!

Bilježnik:
Potpis nečitljiv, v. r.

M. P.

Povjerenik:
Tusz

Original u HA, Slav. Požega'.
Prijepis u HIS, Slav. Brod, K 6/III.

125

10. III 1943.

Izvještaj Štaba XVIII NO brigade Štabu III operativne zone o vojnim akcijama Brigade od 1. III do 10. III 1943. godine.

Dostavlja se Naslovu Operativni izvještaj XVIII. Brigade o izvršenim akcijama za vreme od 1. III. 1943 do 10. III. 1943 godine.

Kako je neprijatelj sakupio veće snage na sektoru istočne Krndije i Dilja[1] to smo se morali prebaciti na Krndiju. Naše prebacivanje morali smo izvršiti što naši borci nisu raspolagali sa dovoljno municije a teren je vrlo pogodan za neprijatelja da nas napadne. Po prebacivanju stigli smo u selo Gradište gdje smo saznali da u selu ima mnogo pete kolone, i da banda iz okolnih uporišta svakodnevno obilazi ovo selo. Zbog dugačkog puta koji je trajao celu noć povukli smo se u šumu na odmaranje. I zaista jedan sat poslije našega prolaska kroz selo banda kulturbundaša[2] iz Bekteža već je bila obaveštena pošla je u Gradište. U selu se nalazio naš jedan vod koji je osiguravao sakupljanje hrane i na svome povlačenju došao je u sukob sa bandom. Tom prilikom ranjena su dva druga lakše tako da nisu oni morali odlaziti u ambulantu već ostali u jedinicama dobivši lekarsku pomoć u Bolničkoj četi. Jedan drug koji je samovoljno na prolasku kroz selo zaostao iza jedinice izgleda da je pao u ruke bandi pošto se još nije u jedinici pojavio. Ostale jedinice nisu ni dolazile u dodir sa neprijateljem, jer se isti povukao. Tom prilikom neprijatelj je imao 3 mrtva a broj ranjenih nije utvrđen.

2, 3. i 4. ov. mj. jedinice su ostale na odmaranju u selima sjeverno od Krndije.

Dana 5. ov. mj. jedinice ove Brigade izvršile su napad na neprijateljsko uporište Ljeskovicu. U uporištu je bilo oko 170 domobrana. Napad je izvršen u 21 čas i 20 minuta. U napadu sudjelovao je II. Bataljon i dio snaga III. Bataljona. Uporište je bilo osigurano sa 24 bunkera u kojima se nalazila cjelokupna posada. Napad je izvršen na prepad tako da je u roku od 10 minuta bilo likvidirano 5. bunkera u kojima su se nalazili teški mi-

1 Vidi dok. br. 84.
2 Oružane snage pripadnika Njemačke narodne skupine.

traljez, puškomitraljez i bacač. Borba se razvijala velikom brzinom. Neprijatelj se pokušao braniti, no naša blizina i odlučnost stvorili su kod njega zabunu te je pobjeda bila sigurna. Krivicom jednoga vodiča jedan vod koji je napadao željezničku stanicu stigao je kasnije 1 sat tako, da se je ovdje bio skoncentrisao jedan dio snaga te dao žestoki odpor tako da stanica nije osvojena. Naši borci osvojili su 21 bunker. Za vreme borbe došla je pomoć[3] iz sela Darkovca čiji bunkeri bili su udaljeni svega ispod 200 metara. Zahvaljujući prisebnosti komandira naši borci ušli su u bunkere i iz njih otvorili vatru. Banda je bila odbijena. Osvajanje bunkera koji još nisu bili zauzeti nastavljeno je. Konačno oko 3 sata izjutra osvojeni su i posljednji bunkeri kao i žandarmerijska stanica. U ovoj akciji naši borci zarobili su, 110 karabina, 9 dupiona, 1 teški mitraljez, 1 puškomitraljez, 1 bacač mina, i 1 askericu, 18.000 metaka, 4 kištre mina za bacač, nešto bombi, oko 200 pari odijela, 61 domobran zarobljen te zapljenjeno nešto hrane i druge ratne spreme. U ovoj borbi naši gubitci bili su jedan mrtav i 5 ranjenih. Gubitci neprijatelja nisu nam poznati.

Posle ove akcije jedinice su se povukle na odmaranje u selo Orahovicu. Spremljena je nova akcija za 12. III. 1943. jedinice su već bile na putu kada je stiglo naređenje iz Divizije da se u akciju ne ide zbog plana kojega sprema Divizija.

Kako je po naređenju[4] Štaba III. Operativne Zone naša Brigada stavljena pod komandu IV. Divizije to će buduće akcije biti sve po planu Divizije.

U dosadašnjim akcijama neki su se drugovi kao i drugarice naročito istakli svojom hrabrošću. No kako vodimo računa hoće li ta hrabrost i dalje usljediti kontrolišemo njihov rad to ćemo tek posle nekoliko ovakvih akcija da Vam dostavimo njihova imena.

Ove drugove i drugarice mi smo posle svake akcije istakli i pohvalili.

U slobodno vreme sa borcima je rađeno vojna obuka jer naši su borci mladi i potrebno je da što više steknu znanja.

U akcijama koje smo do sada izvršili mi smo zadovoljni jer naši borci kao i vojno rukovodstvo pokazalo se dosta dobro svojom borbenošću i odlučnošću te u sledećim akcijama njihovo iskustvo biti će veliko i nadamo se da ćemo imati dobre i jake jedinice. Istina, nismo još sposobni da vršimo neke teže i veće akcije zbog suviše malo kadra sa malo iskustva. Štabovi bataljona rade sa puno volje i naša svakodnevna pomoć stvoriće od njih dobre rukovodioce.

Pošto u I. Bataljonu nismo imali komandanta kao ni zamjenika to smo za komandanta I. Bataljona imenovali dosadašnjeg zamjenika III. Bataljona Petra Romanića koji po svom dosadašnjem radu daje nam dobre garancije da će I. Bataljon srediti i osposobiti jer do sada ovaj Bataljon nije izvršio ni jedan zadatak.

Borbenost kao i moral partizana su dobri što se vidilo u posljednjim akcijama a zatim u njihovoj želji da se što prije ide u novu akciju jer nevole ovako dugo ležanje koje imamo sada.

Naš ulazak u sastav Divizije koristiće mnogo borcima kao i nama ali mislimo da bi bilo potrebno da naši borci prođu još kroz dve tri lakše

3 Dijelovi rezervnog bataljona »Prinz Eugen« (ES) stacionirani u Darkovcu.
4 Vidi dok. br. 120.

akcije kako bi sa punom odgovornošću i sigurnošću mogli izvršavati zadatke koje će pred nas postaviti Divizija.

Smrt fašizmu — Sloboda Narodu!

Polit, komesar: Komandant:
Milan Tomić Popara Uroš

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 21/1

126

Mart, 1943.

Okružnica Komiteta KP IV divizije NOV I PO Hrvatske upućena svim podređenim jedinicama da se upoznaju sa zaključcima partijskog savjetovanja Divizije, održanog 9. i 10. marta 1943. god.

Dne 9. i 10. III ov. god. održano je partijsko savetovanje partijskih rukovodioca u diviziji. Na tom savjetovanju konstatiralo se slijedeće:

Zahvaljujući borbi našeg naroda Slavonije i Moslavine moglo se pristupiti osnivanju divizije, što je učinjeno dne 30. decembra 1942. Stvorivši takvu veliku vojnu formaciju u vrijeme kada je neprijatelj vršio veliku ofanzivu na naš oslobođeni teritorij Like, Banije, Korduna i Bosanske Krajine postavili su se pred IV diviziju slijedeći zadatci:

Pošto smo se nalazili u doba kad neprijatelj vrši ofanzivu na oslobođeni teritorij, kao glavni zadatak bila je pomoć divizije našem oslobođenom teritoriju po zapovjedi Vrhovnog komandanta druga Tita. U tu svrhu divizija je trebala napasti prugu Zagreb—Beograd[1] jer je to najosjetljivija točka neprijatelja na našem teritoriju a zatim poći u Moslavinu da digne Hrvate okolnih kotareva na ustanak.

Naša divizija trebala je da otme što više oružja od neprijatelja i da istim naoruža naš narod. Isto tako zadatak je bio uništiti što više neprijateljskih vojnika.

Šta je divizija od toga izvršila?

Divizija je vodila herojsku borbu 6 dana kod Voćina[2] gdje je zarobila i ubila oko 400 neprijateljskih vojnika, dobila 6 teških mitraljeza, 10 puškomitraljeza, 320 pušaka i uništila 2 tenka. Poslije toga divizija je vršila napad na prugu Zagreb—Beograd i tom svojom akcijom onesposobila istu za saobraćaj kroz tri dana. Neprijatelj je bio prisiljen da povuče 12.000 vojnika da bi zaštitio prugu, čime je u veliko pomognut naš oslobođeni teritorij. Poslije toga divizija je zauzela Viroviticu,[3] Garešnicu[4] i još neka druga manja mjesta. U tim borbama naši drugovi imali su da izdrže teške napore jer su ih napadali Nijemci, ustaše i domobrani pomagani s tenkovima i avijonima. Borci su stekli veliko vojničko iskustvo u tim borbama a isto tako oni su se očeličili.

Naša divizija uz te ogromne uspjehe nije u potpunosti izvršila sve postavljene zadatke. Njoj nije pošlo za rukom da digne hrvatske mase

1 Vidi dok. br. 31 i 48.
2 vidi dok. br. 7, 11, 23, 40 i 41.
3, 4, 5 i 6 Vidi dok. br. 128.

okolnih kotareva na ustanak a isto tako nije uspjela da u borbi u Virovitici, Garešnici, Vel. Grđevcu[5] uporište likvidira do kraja. Naši borci i alko su se pokazali neobično hrabrim nisu u ovim borbama imali dovoljno vojničke veštine. Komandanti i komesari u mnogim slučajevima nisu se snašli, a često puta odnosili su se prema naređenjima aljkavo (slučaj Zijata).[6] Niži komandni sastav desetari, vodnici nemaju dosta autoriteta među borcima (Podrobnije naći ćete nabrojene nedostatke u obavještenju koga je izdao štab Divizije, »Rad i nedostatci IV divizije«).

Naša divizija nije uspjela kroz krajeve kuda je prolazila da u dovoljnoj mjeri mobilise narod u narodno-oslobodilačku vojsku. Isto tako naši borci nekojih četa pokazali su se politički slabi, te je tako došlo do slučajeva pljačke (Garešnica satovi). Naši partizani nisu se povezali s narodom kuda su prolazili i nisu mu u dovoljnoj mjeri pomogli svojim iskustvom u rješavanju njegovih problema.

Rad partijskih organizacija

Naše partijske organizacije u svome radu prebrodile su glavni nedostatak, a to je sektaštvo. One su uspostavile organizacionu strukturu, t. j. partijske jedinice postoje u četama kao i svi komiteti koji se redovno sastaju i imaju plan rada. Na savjetovanju je konstatirano da su članovi Partije vrlo mladi i da im je teoretska izobrazba vrlo slaba. Ali je isto tako konstatirano da su članovi Partije do kraja odani narodno-oslobodilačkoj borbi.

Partijske organizacije nisu u dovoljnoj mjeri pomagale komandni sastav, a u koliko su to i učinile, nisu bile sposobne da konkretiziraju na prilike svoje jedinice opće direktive koje su dobile. Isto tako partijske organizacije nedovoljno su pomagale SKOJ. Naši drugovi nisu uložili dosta truda da uvuku žene u Partiju premda su to najsavjesnije i najborbenije žene naše Slavonije.

Teoretska izobrazba u koliko je vršena vršila se neplanski, tj. proučavao se stari partijski materijal.

Da bi sve to otklonili i da bi zadali neprijatelju još više udaraca i ispunili zadaću koju pred nas postavlja Glavni štab i naša Partija potrebno je učiniti slijedeće:

a) Vojnički:

Potrebno je da se u najkraćem roku stvori druga divizija jer zato postoje svi preduslovi, jer samo tako moći ćemo s više uspjeha braniti naš narod, kao i zadati još veće udarce neprijatelju. Divizija mora u najkraćem vremenu izbaciti iz prometa prugu Zagreb—Osijek. Isto tako potrebno je da se osposobe naši borci da sve akcije svrše s uspjehom i da ih izvedu do kraja.

b) Politički:

Moramo u najkraćem roku dignuti na ustanak hrvatske kotareve koji se nalaze oko naše oslobođene teritorije. Podići političku svijest boraca da se nebi događalo da čak i neki funkcioneri ne znaju kako je nastalo Antifašističko Vijeće Narodnog otslobođenja Jugoslavije. Iskoristiti svaki moment da se radi s narodom koji sluša i traži pomoć od svoje vojske. Mora se u jedinicama posebno raditi sa ženama.

c) **Partijski:**

Pošto smo uspostavili strukturu Partije, potrebno je sada učvrstiti samo partijske organizacije. Posebnu pažnju treba posvetiti teoretskoj izobrazbi drugova i zato treba proučavati »Proleter«, »Rad Partije u vojsci«, »Teme za niži partijski kurs« kao i ostalu našu literaturu. U najkraćem roku potrebno je osposobiti drugarice da uniđu u Partiju. Pošto se u zadnje vrijeme u Partiju primalo dosta masovno, te se je uspjelo prokriumčariti nekoliko antipartijskih elemenata, zato je potrebno povesti borbu za čistoću naše Partije. Treba posvetiti pažnju da drugovi u štabovima žive partijskim životom i da se osjećaju odgovornim pred Partijom da se nebi pretvorili samo u Štabske funkcionere. Partijske organizacije moraju mnogo više nego do sada pomoći našem hrabrom SKOJ-u jer on to i zaslužuje, jer je to prva pomoć Partiji, jer su omladinci većina naše vojske.

Dragi drugovi, ovo su zadaci koji se postavljaju pred vas i vi ćete ih ispuniti isto tako sa toliko upornosti i komunističkog elana kao što ste se borili osvajajući neprijateljska uporišta i braneći svoj narod.

Sa našim komunističkim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Partijski komitet
IV Divizije
Narodno-oslobodilačke vojske
Hrvatskp

Originali u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 5/1.

127

11. III 1943.

Oglas Kotarske oblasti n Slav. Brodu o prijavi radnika i stručnog osoblja za rad u Njemačkoj.

P R I M A N J E R A D N I K A
z a N j e m a č k u

Za rad u Njemačku stalno se traži:

Tehničara i stručnih radnika
svih struka za veleobrt i građevinarstvo
N e s t r u č n e r a d n i k e
za veleobrt, rudokope i poljodjelstvo
Žene i djevojke preko 18 godina
za tvornički, kućni i poljodjelski rad
Mužke i ženske namještenike
koji govore i pišu njemački

Primanje se obavlja u Kotarskoj oblasti u Brodu n. S. i to u četvrtak 11. ožujka 1943. od 11 sati pa dalje i u petak 12. ožujka od 8 sati do 2 sata poslije podne.

Glavni opunomoćenik u Hrvatskoj
za primanje na rad
Hrvatska Državna izseljenicka služba

originai u his, siav. Brod, K 2/ni.

128

12. III 1943.

Izvještaj Štaba IV divizije Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o stanju i borbenom raspoloženju u jedinicama Divizije i o uspjehu poduzetih akcija na teritoriju Slavonije i Moslavine.

Od našeg prvog izvještaja[1] koji je poslan 23. I. 1943 god. pa do danas naša divizija imala je mnogobrojne borbe i izvršila je mnoge pokrete. Zadnji izvještaj poslali smo vam baš u vrijeme kada smo vršili akciju na glavnu prugu Beograd—Zagreb.[2]

Redovne 10-dnevne izvještaje nismo vam slali radi toga, što je veza sa vama bila nesigurna i što je postojala opasnost da izvještaji padnu neprijatelju u ruke. Izvještaje o izvršenim akcijama slali smo preko drugova u Zagrebu da bi se mogli objaviti, ali njima su se potkrale izvjesne netačnosti, koje su umanjile uspjehe borba koje smo vodili, pa bi smo vas molili da se na osnovu ovog našeg izvještaja izvrše ispravke ako je moguće. Također nas je ražalostila vijest, koja je izašla u »Borbi«, gdje se kaže da smo vodili borbu[3] 6 sati, dok smo je stvarno vodili 6 dana. Sada, kada je ponovno uspostavljena redovita veza, mi ćemo se držati naređenja i slati ćemo vam redovne izvještaje.

U ovom izvještaju O. broj 2. 1943 mi ćemo napraviti pregled vojničkog djelovanja divizije, rada štabova, stanje u našim jedinicama, kao i sve ostalog što je potrebno, da biste mogli dobiti što jasniju sliku o našoj diviziji.

Rad jedinica. Jedinice naše divizije u vremenu od 23. I. do 12. II. 1943 imale su ofanzivne bojeve na glavnoj pruzi Beograd—Zagreb, Pakrac,[4] Viroviticu,[5] Veliku Pisanicu i Garešnicu. Pored ovih akcija, za vrijeme našeg zadržavanja na prostoru Nova Gradiška—Lipik—Banova Jaruga—Nova Gradiška (sekcija Pakrac 1:100.000), kao i za vrijeme našeg zadržavanja na Moslavini imali smo borbe obrambenog karaktera sa neprijateljem koji nas je napadao, a koji se skoncentrirao na prostoru oko nas. U vremenu od 5. II. do 2. III. 1943 g. naša Divizija je vršila pokret Psunj—Papuk—Bilogora—Moslavina—Papuk (Pakrac—Voćin—Velika Pisanica—Garešnica—Voćin). Od 5. II. do 8. II. 1943 naše jedinice trebile su se od vašiju i imale su odmor. Od 2. III. pa do danas, jedinice naše divizije nalaze se na odmoru koji je iskorišten za reorganizaciju u svakom pogledu. Za vrijeme pokreta naše divizije, počev od 30. I. 1943 pa do 12. II. 1943 naša divizija bila je stalno praćena, uznemiravana i bombardovana od neprijateljske vazduhoplovne eskadrile, koja se sastojala iz 13 štuka i 2 teška bombardera.

Pokret i manevri neprijatelja. Uporedo sa pokretom naših jedinica, obično u zakašnjenju od 1 do 2 dana vršio je i neprijatelj pokrete svojih **snaga.** Nas su stalno pratile, željezničkim prugama i cestama jedinice I.

1 Vidi dok. br. 41.
2 Vidi dok. br. 31, 48 i 51.
3 Radi se o borbi za Voćin. Vidi dok. br. 7, 11, 23 i 41.
4 Vidi dok. br. 59 i 60.
5 Vidi dok. br. 74 i 80.

Gorske divizije, kao i njemačka grupa u jačini 6 do 8 stotina tzv. »West Stoss«.[8] Ukupna snaga ove stalne pratnje iznosi oko 3.000 vojnika sa artiljerijom i bacačima. U akcijama protiv nas, oni svoje djelovanje kombinuju sa snagama koje se nalaze u garnizonima odakle oni polaze u napad. Glavni cilj ovog pokreta neprijatelja jeste da spriječi naše ofanzivne operacije i da nas na zgodnom mjestu opkole, razbiju i unište. Neprijatelj zna da postoji IV. Divizija, Narodno oslobodilačke Vojske Hrvatske i u svojim dopisima naziva nas »Neprijatelj broj 1«. Glavni zadatak neprijatelja je da razbije i uništi diviziju.

Disciplina i moral jedinica. Kako borbena tako i formalna disciplina zadovoljavaju. Naročito potrebno je istaći borbenu disciplinu naših drugova boraca. Ta velika borbena disciplina ogleda se u spremnosti da se izvrši svaki zadatak, a najviše je ona došla do izražaja u borbi sa oklopnim vlakom na pruzi Beograd—Zagreb, u borbi sa oklopnim vlakovima kod Virovitice, kao i u borbi sa tenkovima prilikom akcije na Garešnicu. Formalna disciplina t. j. pozdravljanje i odnosi između starješina i boraca, zahvaljujući radu političkih komesara u zadnje vrijeme također zadovoljava. Što se tiče komandnog osoblja, u štabovima bataljona i četama poslije akcije na glavnu prugu, kod njih je borbena disciplina u mnogome popustila. To se ogledalo u tome što su mnogi drugovi komandanti bataljona povlačili svoje bataljone i u tome, što drugovi rukovodioci u bataljonima i četama nisu davali sve od sebe da bi ispunili zadatak koji im je postavljen. Ali poslije streljamja komandanta III. bataljona XVI. brigade zbog toga što nije ispunio naređenje u akciji na Viroviticu, borbena disciplina mnogo se poboljšala.

Moral naših boraca je zadovoljavajući. To se ogleda u tome da su oni u svakom trenutku spremni da polože svoje živote u borbi, to se vidi iz požrtvovanosti u borbi, a najviše se ogleda u tome što u najtežim momentima koje je imala divizija nije bilo dezertiranja. Od formiranja divizije pa do danas, dezertiralo je svega 2 borca koji su i ranije bili poznati kao nevaijanci. Što se tiče morala pojedinih rukovodioca nemožemo reći, to što smo rekli za naše drugove borce. Slabijeg su morala nego drugovi borci, a to se ogleda u tome što sumnjaju u svoje drugove borce. Ne vjeruju da bi ovi bili sposobni da izvršavaju postavljene zadatke. Ovih pojava ima u XVI. brigadi.

Ova nenormalna pojava da je u nekim jedinicama borbena disciplina i moral boraca viši nego kod njihovih starješina dolazi uslijed toga, što je u borbama izginulo mnogo, a i bolest je mnogo izbacila iz stroja, srednjeg i nižeg komandnog kadra. U takvim jedinicama na rukovodećim mjestima nalaze se mladi i neiskusni drugovi, koji su dobri borci, ali se straše da rukovode jedinicama da ih se ne bi uništilo kako oni kažu. Pored ovoga uzrok je još i taj što na rukovodeće položaje nisu izabrani ni postavljeni najbolji drugovi.

Rad štabova. Ocjenu rada štaba divizije ostavljamo našem Glavnom štabu, a mi ćemo napraviti samokritički osvrt na naš rad. Glavni nedostatak je taj što nismo održavali redovite sastanke štaba. Nismo u dovoljnoj mjeri organizaciono učvrstili iskustvo koje se steklo u borbi. Nismo u

6 Grupa »Zapad« formirana od dijelova njemačke 187. rezervne divizije.

dovoljnoj mjeri zahtjevali odgovornost od štabova brigada za njihov rad, tako da mnogobrojnim uputstvima i direktivama štabovi brigade još nisu ovladali, nismo dovoljno posvetili pažnje razvijanju naših diverzantskih grupa i vršenju diverzija na prugama i cestama koje nam ostaju iza leđa i preko kojih prelazimo. Prilikom akcija na uporišta nismo određivali glavni zadatak i na njega usmjerili naš glavni udar i za isti odredili najbolje jedinice. Nismo uložili sav trud da vojnički uzdignemo naše borce i starješine. Nije nam razvijena obavještajna služba, tako da nemamo potpuni pregled o radu neprijatelja u našim jedinicama. Nismo imjli organizovanu informativnu službu (nismo imali informativca u diviziji) te nas je uslijed toga neprijatelj više puta iznenadio.

Za informativca u štabu divizije do vašeg odobrenja postavljen je drug Ranko Zec (postavljen je 2. III. 1943). Svoju dužnost obavlja veoma savjesno.

Na savjetovanju sa drugom Vladom[7] donesena je odluka da se dosadanji obavještajni oficir drug Slobodan Ilić stavi na raspoloženje III. Operativnoj Zoni, uslijed toga što nije zadovoljio i što nema izgleda da će u opšte zadovoljiti na svojoj dužnosti. Za sada ovo mjesto ostaje upražnjeno.

Drug politički komesar[8] Divizije razbolio se od pjegavog tifusa. Za vršioca dužnosti političkog komesara u dogovoru sa drugom Vladom postavljen je drug Franc Knebl, zamjenik polit, komesara XVII. brigade.

Drugarica šef kancelarije[9] razbolila se od trbušnog tifusa. Njojzi nismo našli zamjenu, što u mnogome koči rad u kancelariji.

Svi drugovi u glavnom su se snašli na svojoj dužnosti.

U štabu XII. brigade izvršene su izmjene. Komandant drug Vinko Antić postavljen je za komandanta III. Operativne Zone, a na njegovo mjesto postavljen je drug Antolović Josip, zamjenik komandanta XII. brigade. Drug Vlado Janić, polit, komesar XII. brigade uzet je na politički rad u štab divizije, a za polit, komesara XII. brigade postavljen je drug Čedo Grbić, polit, komesar IV. bataljona XII. brigade. Za zamjenika komandanta XII. brigade postavljen je drug Dako Puač, komandant IV. bataljona XII. brigade. Drugovi su se u glavnom snašli na svojim dužnostima a naročito se ističe svojom vrednoćom drug zamjenik komandanta brigade.

Štab XVI. brigade nije u potpunosti zadovoljio. On je najmanje napredovao i ako je drug komandant[10] XVI. brigade jedan od naših najsposobnijih komandanata. Uzrok je tome nedovoljan rad i sitničavost zamjenika političkog komesara [11] XVI. brigade.

Štab XVII. brigade najviše je napredovao. Njegov rad karakteriše i polet. U tom se ističu naročito komandant[12] i njegov zamjenik.[13] Za zamjenika polit, komesara XVII. brigade t. j. za vršioca dužnosti postavljen je drug Aleksandar Jovanović, zamjenik polit, komesara III. bataljona.

7 Vlado Popović
8 Jefto šašić
9 Nada Drapšin
10 Rade Knežević
11 Vlado Mutak
12 Radojica Nenezić
13 Nikola Demon ja

Veza. Za vrijeme akcije kao i za vrijeme bivakovanja i pokreta, veza se održava kuririma. Do sada je veza zadovoljavajuća između štaba divizije i štabova brigada. Međutim veza između štabova bataljona i štabova brigada u borbi ne zadovoljava. Štabovi bataljona šalju neredovne izvještaje, tako da štabovi brigada nemaju uvijek jasan pregled o stanju svojih jedinica koje su u borbi, kao ni o stanju na sektoru svojih jedinica. Uslijed slabe veze između štaba III. bataljona i štaba XVI. brigade u akciji na Viroviticu mi smo pretrpjeli jedan težak poraz. Uslijed okretnosti divizije nismo se služili telefonskom vezom, dok se veza radio stanicama održavala vrlo kratko vrijeme. Iz našeg priloženog dopisa »Rad IV. Divizije« možete vidjeti da je pitanje sigurne veze, jedno od najglavnijih koje imamo da riješimo.

Slabosti i nedostatci unutar jedinica divizije. Iz priloženog akta »Rad IV. Divizije« (greške i nedostatci) moći ćete vidjeti koji su neposredni problemi koje moramo da riješavamo.

Izvedene akcije.

1.) Akcija na glavnu prugu Beograd—Zagreb (sekcija: Pakrac 1:100.000) zapovjesti se prilažu.

U akciji su učestvovale sve snage naše divizije, te jedinice I. Partizanskog odreda III. Operativne Zone. Neprijateljske snage oko 500 vojnika (25 nijemaca, 100 ustaša, 30 žandara i 120 domobrana). Osim toga neposredno prije našeg napada ušao je u željezničku stanicu jedan transportni vlak sa njemačkim vojnicima, koji je bio osiguravan sa dva oklopna voza, jedan ispred vlaka koji je došao iz Novske u Rajić, jedan iza vlaka koji je došao prema Dragaliću.

Borba na glavnoj pruzi bila je jedna od najžešćih koje smo imali, Nijemci su u Okučanima napravili nekoliko protiv juriša s ciljem da zarobe naše borce, ali svaki pokušaj platili su velikim gubitcima. Borba je trajala 8 sati, dok je I. bataljon XVI. brigade vodio borbu 16 sati. U potpunosti izvršila je zadatak XVI brigada koja je likvidirala uporište Dragalić i uništila transportni voz sa lokomotivom, dok su Okučani i Rajić likvidirani djelimično.

Ratni plijen: Zarobljeno je 108 domobrana, ustaša, žandara i Nijemaca. Zaplijenjeno je: 70 pušaka, 1 puškomitraljez, 1 laki njemački mitraljez, 5 ručnih mitraljeza, 6000 puščanih metaka, 30 ručnih bombi, 3 vagona duvana i 2 vagona suvih šljiva, 500 kg soli i mnogo drugog materijala i opreme. Uništena je lokomotiva i 20 vagona sa raznim materijalom. Razorena je pruga na oba kolos jeka na 6 mjesta. Ovom prvom akcijom obustavljen je promet 52 sata. Gubitci neprijatelja: 128 mrtvih njemaca i kulturbundaša i veliki broj ranjenih.

Naši gubitci: 47 mrtvih i 61 ranjen.

Utrošeno 30.000 metaka i 45 ručnih bombi.

Izgubljeno 5 pušaka.

U borbi su se istakle omladinske čete XII. i XVII. brigade, te I. bataljon XVI. brigade. Zatim bolničari i bolničarke bolničkih četa, koji su izvlačili ranjene drugove ispod najžešće neprijateljske vatre. Od pojedinaca istakao se svojom okretnošću, snalaženjem i ratnim lukavstvom hrabri komandant I. bataljona XVI. brigade Stojan Komlenović, koji je u

2 sata popodne uspio bez gubitaka, da prebaci svoj bataljon preko glavne pruge pored samih Okučana, a koju su bili zaposjeli Nijemci. Prilikom ovoga probijanja Nijemci su pretrpjeli velike gubitke uslijed toga što nisu znali dali se njima približavaju partizani ili ustaše.

Kritički osvrt. Akcija nije završena onako kako je bilo predviđeno u planu. Tomu su najviše doprinijele objektivne okolnosti; snijeg a naši borci bez dovoljnog broja bijelih čaršava, vedro i pun mjesec. Ovo je onemogućilo pravilno privlačenje naših boraca. Neprijateljska posada u Rajiću opazila je jedinice XVII. brigade na vrlo velikom odstojanju i 15 minuta ranije nego što je bilo predviđeno otvorila je vatru na njih. Ova pucnjava alarmirala je posadu u Okučanima, koja je već prije dolaska bila zaposjela bunkere i sačekala naše borce. Ono glavno na čega smo računali, a to je iznenađenje nije uspjelo. Likvidirano je samo uporište Dragalić, dok su ostala dva uporišta likvidirana djelimično. U ovoj borbi naši borci prvi put su imali sukob sa njemačkom vojskom i oklopnim vlakovima.

Akcija na glavnu prugu Beograd—Zagreb (sekcija Pakrac 1:100.000).

Snage naše divizije izvršile su diverziju na glavnoj pruzi Beograd—Zagreb. Zapovjesti se prilažu. Glavni cilj ove akcije bio je da se ometa saobraćaj na pruzi i da se privuku što veće neprijateljske snage. Zahvaljujući prvoj akciji na prugu (Dragalić—Okučani—Rajić) te diverzijama koje smo izveli na glavnoj pruzi na ovoj komunikaciji obustavljen je promet za ukupno 106 sati.

U međuvremenu dok smo vršili akcije na glavnu prugu pripremili smo akciju na Pakrac. Za ovo vreme naše jedinice su vodile borbe na tom terenu sa bandama koje su napadale iz uporišta na glavnoj pruzi, te iz Lipika i Pakraca.

Jačina neprijatelja koji nas je napadao bio je oko 6000 do 7000 dok je ukupan broj neprijateljskih vojnika koji su se skoncentrisali za obranu pruge iznosio oko 12 000 do 15 000.

Akcija na Pakrac:

Noću 1 na 2 februara naše snage su napale uporište Pakrac. Nisu učestvovale sve jedinice usled toga što su jedinice sviju brigada vodile borbu neprijateljem koji nas je napao 1 II u 3 sata po ponoći. I ako su naše jednice do krajnih granica bile preumorne rešili smo da bandu napadnemo da bi na taj način sprečili ih da nas progone. U uporištu se nalazilo oko 500 vojnika.

Ratni pljen 30 pušaka, 3 ručna mitraljeza, 6000 metaka, 3 sanduka ručnih bombi, 200.000 kuna. Uhvaćena su tri antitenkovska topa i mnogo ratne spreme, ali je to palo nazad bandi u ruke usled toga što zasedu nisu mogle da izdrže napad neprijateljske vojske na zasedama koji su nadirali u velikom broju i sa tenkovima (6 tenkova). U ovim borbama onesposobljen je jedan tenk. Zarobljeno je 25 domobrana.

Neprijateljski gubici 30 mrtvih i neodređen broj ranjenih.

Naši gubici: 14 mrtvih i 39 ranjenih.

Utrošeno municije: 16.900 metaka, 6 mina za laki minobacač, 60 ručnih bombi; izgubljeno 2 puške i jedan ručni mitraljez koji je odneo dezerter Ibrahim Marjanović bivši domobranski vodnik.

Kritički osvrt: Dva osnovna motiva nagonili su nas da izvedemo akciju na Pakrac. 1. Da uhvatimo 3 protiv tenkovska topa i 2. da sprečimo gonjenje naših jedinica od strane neprijatelja. Prvi cilj nismo postigli, dok je drugi postignut u potpunosti. Banda se povratila u Pakrac i Lipik i zauzela obranbeni stav.

Akcija nije uspela više usled objektivnih okolnosti; napad neprijatelja nego subjektivne okolnosti kod rukovodioca i boraca. Usled toga što pojedine jedinice nisu stigle na vreme, a neke nisu u opšte došle, bila je veza u ovoj akciji slaba.

• Usled toga što su se na tome sektoru nagomilale velike snage neprijatelja koji nas je napadao, usled stalnog bombardovanja avijacije, usled slabe ishrane (osiromašena i popaljena sela) kao i usled pojave tifusa u selima i pojedinim slučajevima u jedinicama, naikon savetovanja sa drugovima iz III Operativne Zone, štab divizije je doneo odluku da napravi mali predah (3 dana). Posle odmora od 3 dana pošlo se na izvršenje akcije protiv neprijateljskog uporišta Virovitica.

Akcija na Viroviticu:

U ovoj akciji učestvovale su sve jedinice naše divizije. Prema prikupljenim podacima snage neprijatelja bile su oko 475 neprijateljskih vojnika. Podatke o naoružanju nismo imali. Znali smo da ne postoji oklopni vlak.

Ratni pljen: Zarobljeno je 56 neprijateljskih vojnika. Zapljenjeno je 107 pušaka, 2 puškomitraljeza, 2 ručna mitraljeza, 85.000 metaka, **10** mitralj. cevi, 100 pari odela, 100 pari cipela i čizama, 40 debelih svinja i rogate marve, te mnogo druge spreme. Uništeno je 74 stoga sena (zapaljeni) 300 sedala, 1 kamion, gradsko poglavarstvo, i pilane, te željeznička stanica u Lukaču. Razorena je na dužini od 500 metara pruga Virovitica—Pitomača.

Gubici neprijatelja: 70 mrtvih i veliki broj ranjenih.

Vlastiti gubici: 54 mrtva i **8** ranjenih, **6** puškomitraljeza **(1 XII brigade** i 3 XVI brigade) 54 puške, 8000 metaka, oštećen 1 laki nemački mitraljez, dok su pogrešnim rukovanjem uništena 2 laka minobacača **zajedno** sa drugovima usled pogrešnog rukovanja, ili usled same eksplozije bacača. To nismo mogli ustanoviti.

Utrošak municije: 15.600 metaka, 30 ručnih bombi.

Istakli se u borbi: Herojskom smrću poginula su **44** druga II bataIjona XVI brigade koji su vodili borbu na život i smrt sa 3 oklopna vlaka na brisanom prostoru. Među njima su se istakli komandir čete Boško Zmijanac i komesar čete drug Ivan Gajdek, kao i vodni delegat drug Duka Šrac koji je skočio na stepenice oklopnog vlaka, oteo pušku iz ruke **jednom** Nijemcu i ubio ga. Istakli su se kao borci dostojni svake **pohvale drugovi Joža** Justement, bivši domobran, koji je iz **najtežeg okršaja uspeo da** izvuče svoj puškomitraljez, zamenik komandira drug **Pane Nježić koji je** smišljenom vatrom omogućio ostatku drugova **(12) da se povuku.**

Kritični osvrt. Akcija je počela da se izvodi po planu. Likvidirana su 4 uporišta i u zoru (6 sati) 12 II ostalo je još samo tri uporišta da se

likvidiraju. Prema izvještajima koje smo dobili od štabova brigada, kao i sa obzirom na stanje neprijatelja štab divizije je doneo odluku da se borba produži i u toku dana, sve do konačnog likvidiranja neprijatelja. Kada smo izdali naređenje da se borba nastavlja i u toku dana faktičko stanje je u našim jedinicama bilo ovako: III bataljon XII brigade napustio je svoje mesto bez naređenja i o tome nije obavestio svoj štab brigade. I. bataljon XVI brigade napustio je svoje mesto bez naređenja. II bataljon je također napustio svoje mesto, a III isto talko. Stab XVII brigade naredio je povlačenje svojih bataljona koji su bili u gradu, dok je bataljon koji je ostao u Spišič-Bukovici i na pruzi Virovitica—Bjelovar zadržan je na svojim položajima čitavog dana. Prema našem naređenju zasede su se trebale pojačati a pored svakog ne likvidiranog uporišta ostaviti po jedan bataljon, koji bi vodio u toku dana borbu, a na veče bi prišao njegovoj likvidaciji. Međutim usled povlačenja stvorene su sledeće posledice: Uporišta su ostala bez blokade, tako da se naređenje štaba divizije nije moglo ispuniti onako kako je to predviđeno. Jedino je XII brigada uspela da izda potrebna naređenja štabovima bataljona, ali usled dolaska oklopnih vlakova bataljoni se nisu mogli povratiti na svoje zadatke. Isti je slučaj bio i sa XVII brigadom. Katastrofa je došla od XVI brigade. Stab XVI brigade izdao je naređenje svome drugom bataljonu da se povrati na željezničku stanicu na izvršenje zadatka, jer se dotični bataljon povukao bez naređenja. Stab brigade je pri tome znao da postoji na pruzi jedan oklopni vlak, ali taj jedan vlak nije bio smetnja, jer su se naši drugovi, i ako je on tamo bio prebacivali preko pruge Suho Polje—Virovitica. Stab II bataljona je formirao četu u jačini 60 boraca sa 6 pm. i poslao je na izvršenje zadataka, tj. da likvidira željezničku stanicu. Međutim kada je četa se približila pruzi (oko 50 metara) na njoj su bili Nemci. Ovde je komandir čete napravio jednu fatalnu grešku; nije naredio juriš, nego je naredio četi da legne. Četa je legla na brisan prostor, a Nemci su otvorili vatru na naše drugove sa pruge. Posle pauze od 1 do 2 minuta došao je oklponi vlak koji je takođe otvorio vatru po našima. Tada je komandir naredio juriš i borci su stvarno dospeli do samog vlaka. Bandi je u toku borbe došlo još 2 oklopna vlaka i otvorili bočnu, vatru na naše drugove, jer je na tom mestu pruga imala malu okuku. Ovi oklopni vlakovi ukupno 4 (jedan se oko 9 sati 12 II povratio), došli su iz Čačinaca i Podravske Slatine. Njih je propustio III bataljon XVI brigade, koji je trebao razrušiti prugu Virovitica—Suho Polje i tamo postaviti zasedu. Međutim taj bataljon u opšte nije razrušio prugu, niti je na pruzi postavio zasedu. Takođe bataljon nije održavao vezu sa štabom brigade. 12. II u 3 ili 4 sata III bataljon se povukao i ostavio na milost i nemilost svoje drugove, a o svome povlačenju nije nikog obavestio. Glavnu krivicu za povlačenje ovog bataljona, kao i za ne izvršenje zadatka snosi komandant bataljona, drugi članovi štaba nisu ni pročitali naređenje i nisu znali kakav ima zadatak bataljon; Zijad Čamdžić. Njegovom krivicom desila se strašna katastrofa. Zbog toga je izveden pred ratni sud i streljan je. Ostali članovi štaba degradirani su i poslati kao borci u četu.

Veza. Služba veze u ovoj akciji bila je slaba. Bila je slaba veza između štabova brigada i štabova bataljona. Takođe je bila slaba veza između štaba divizije i štabova XVI i XVII brigade, krivicom štabova

brigada. Da je veza bila redovna verovatno je da bi i akcija imala drugi tok jer bi štab divizije znao da su u Viroviticu došli vlakovi, kao i da pruga nije razrušena. Vezu je bilo teško održavati i usled brisanog prostora kojim su se morali kretati kuriri, a i usled toga što štabovi još uvek ne daju najbolje drugove za kurire.

U samoj Virovitici primili smo naređenje[14] Vrhovnog Komandanta Druga Tita da napadamo neprijateljska uporišta koja su oslabljena. U vezi sa tim naređenjem, kao i vezi sa našim savetovanjem sa drugovima iz III O. Z. krenuli smo preko Bilo-Gore dublje u Hrvatsku. U selima na Bilo-Gori u sređivanju naših jedinica zadržali smo se do 19 II. U isto vreme neprijatelj je koncentrisao u Bjelovaru, Velikoj Pisanici, Velikom Grđevcu, Grubišnom Polju, Zdencima, Ivanovom selu i u Đulaves su oko 6000 vojnika[15] sa ciljem da očisti teren Bilo Gore, tj. đa ga opljačka. Ova koncentracija je izvršena neznajući da će na teren Bilo-Gore doći divizija. Ali neprijatelj je doznao za njezino zadržavanje na tom terenu. Da bi ga sprečili u tim ofanzivnim namerama doneli smo odluku da ga mi napadnemo u Velikoj Pisanici.

U selu Topolovici našli smo i druga Vladu bolesnog, kojeg smo uz pomoć našeg bataljona prebacili na oslobođeni teritorij.

Akcija na Veliku Pisanicu: U ovoj akciji učestvovale su sve snage naše divizije izuzev 2 bataljona XVI brigade. Neprijateljske snage u Pisanici bile su oko 200 vojnika (zdrugovci). Glavne snage naše divizije date su na zasedu usled toga što se u okolnim mestima nalazile velike snage. Glavne bitke su se održale na zasedama.

Ratni pljen: zarobljen 1 oficir i 10 vojnika. Zapljenjeno: 14 pušaka 1 ručni mitraljez, 3100 metaka i nešto vojničke spreme.

Gubici neprijatelja: Preko 100 mrtvih i veliki broj ranjenih. Najviše ima mrtvih Nijemaca koji su naišli na selo Bedenička u kojem je bila zaseda XVII brigade (tu je bilo malih otstupanja od plana). Oružje **nije** pokupljeno usled toga što se naš bataljon koji je sačekao Nijemce morao povući. U samom uporištu u školskoj zgradi izgorelo je oko 70 bandita, zajedno sa 4 pm[16] i 1 tm.[17] Isti se nisu hteli predati.

Naši gubici: 4 mrtva i 24 ranjena druga.

Izgubljene 2 puške.

Kritički osvrt: Akcija je izvođena prema planu, ali se nije moglo dugo zadržavati oko same Pisanice, jer bi time doveli naše jedinice u nezgodan položaj; bili bi smo opkoljeni i morali bi smo voditi obrambeni boj na vrlo nezgodnom terenu. Povukli smo se u 5 sati u jutru 20 II 1943. Od V. Pisanice povukli smo se u pravcu Moslavine.

Veza. Veza u ovoj akciji bila je u glavnom zadovoljavajuća. Bataljoni su dejstvovali više po samoinicijativi nego po uputama koje su dobijali vezom od štabova brigada. Ovde se primetilo da drugovi iz štabova bataljona ume ju da organizuju dobro zaštitnu vatru za bombaše i omo-

14 Vidi dok. br. 77.

15 Dijelovi I gorske i njemačke 187. rezervne divizije koji su 19. februara otpočeli ofanzivu na području Bilo-gore. Vidi dok. br. 105 i 133.

16 Puškomitraljez

17 Teški mitraljez

guće privlačenje drugova. Komandant[18] III bataljona XII brigade u ovome se naročito istakao.

Razbešnjeli Nemci, koji su nagazili na zasedu XVII brigade popalili sela Bedenička i Bačkovicu. Ubili su 18 Hrvata i 7 Srba.

Naš manevar je uspeo jer banda nije uspela da sprovede svoju nameru nego se najbrže uputila za nama u Moslavinu. Po dolasku na Moslavinu stupili smo u vezu sa Moslavačkim partizanskim odredom i pripremili akciju na Garešnicu.

Akcija na Garešnicu:

U ovoj akciji učestvovale su snage naše divizije i Moslavački odred. Snage neprijatelja iznosile su jedna satnija gorskog zdruga (IV gorski zdrug I gorske divizije) 50 ustaša i oko 20 žandara.

Borba za ovo uporište trajala je 2 noći i 1 dan.

Eatni plen: Zarobljeno 17 legionara. Zapljenjeno 30 pušaka, 3 puškomitraljeza, 1 laki italijanski mitraljez, 9000 metaka, 75.000 kuna, 1 vagon belog brašna i pasulja, 500 kg. šećera, kože za oko 400 pari cipela, jedna apoteka.

Gubici neprijatelja: 88 mrtvih i preko 200 ranjenih. Ovaj veliki broj mrtvih kod neprijatelja bio je u glavnom na zasedama XVII brigade, gdje su se vodile ogorčene borbe. Sa strane Hercegovca neprijatelj je napadao u jačini 1200 vojnika, 7 tenkova i artiljerijom. Krož čitavo vreme bili su odbijeni uz velike gubitke. Tom prilikom naši su zaplenili top zajedno sa kamionom, ali ga je neprijatelj u protivjurišu oteo. Među ranjenim neprijateljima, nalazi se i 6 tenkista.

Naši gubici: 21 mrtav i 58 ranjenih drugova. Utrošeno 12.000 metaka, 36 ručnih bombi. Izgubljeno 10 pušaka i jedan laki mitraljez.

Kritički osvrt: Akcija nije u potpunosti uspjela usled toga, što je bataljon moslavačkog odreda, napustio svoja uporišta kada je svanulo i time omogućio bandi, da naše ostale jedinice napadne s leđa i da kasnije izvrše koncentraciju u dve najutvrđenije zgrade. Daljnji razlog leži u tome, što u bataljonima koji su napadali nalazilo se mlado niže rukovodstvo, koji se nisu u akciji osjetili. Isto tako za vreme boravka na Moslavini, obolio je veći broj drugova, među kojima je bilo nekoliko zamjenika komandanata bataljona. I ovo je također uticalo na ishod borbe. Primjetilo se dalje, da naši borci još uvek ne znaju dobro voditi borbu u naseljenim mestima; nikako neće da uđu u zgrade i odande da napadaju neprijatelja. Kod njih postoji strah od kuća. Kao osobiti razlog neuspjeha akcije ističemo još i to, da nismo imali raspoloživih tehničkih sredstava za uništenje utvrđenih zgrada.

Veza u ovoj akciji savršeno je funkcionisala, kako između štabova bataljona i štabova brigada, tako i štabova brigada i štaba divizije. U svakom momentu imali smo jasnu situaciju. Naređenje za povlačenje izdali smo 24. II. u 4 sata u jutro, usled toga što je postojala opasnost da neprijatelj probije naše zasjede prema Hercegovcu i prema Gojilu.

18 Ivan Jergović

Akcija na cesti Grubišnopolje Veliki Grđevac:

25. II. o. g. snage naše XVII. brigade postavile su zasjedu na koju je naišao jedan kamion. Borba je trajala svega nekoliko minuta.

Ratni plijen: 4 puške, 1 ručni mitraljez, 1 puškomitraljez, 17.000 metaka, 120 mina za teški bacač 81 mm (na ovaj način možemo ponovo upotrebljavati teški bacač), zarobljeno je 4 neprijateljska vojnika, a ubijeno 3. Mi smo imali 2 ranjena druga. Uništen je kamion.

Kad ovim akcijama pridamo još i borbe, koje su vođene na terenu gdje je također zarobljeno oružje i municija i kada uzmemo akciju na Voćin mi možemo zaključiti izveštaj o pljenu i dati njegov pregled.

Sveukupni ratni pljen: Zarobljeno 450 neprijateljskih vojnika i 7 oficira, zaplenjeno 6 teških mitraljeza, 18 puškomitraljeza, 2 laka mitraljeza, 31 ručni mitraljez, 600 pušaka, 3 laka minobacača, 2 sanduka mina za lake minobacače, 120 mina za bacač 81 mm, preko 180.000 metaka, oko 300 bombi, 2 tenka (kojih je jedan osposobljen), 3 radio-stanice, uništena 3 kamiona, 1 lokomotiva, 20 vagona. Pored toga, zapljenjene su velike količine živežnih namirnica, stoke i svake druge opreme.

Gubici neprijatelja: Oko **600** mrtvih i dva do tri puta toliki **broj** ranjenih.

Sopstveni gubici: 181 mrtav i 307 ranjenih drugova, 1 laki mitraljez, 6 puškomitraljeza, 1 ručni mitraljez, 81 puška 3 laka minobacača. U borbi je utrošeno 126.000 metaka, 9 topovskih granata 65 mm, 25 mina za teški bacač 81.

Čist dobitak u oružju: 516 pušaka, 6 teških mitraljeza, 2 laka mitraljeza, 12 puškomitraljeza, 30 ručnih mitraljeza, 1 tenk 54.000 metaka, 120 mina za teški minobacač.

Stečena iskustva i kritički osvrt: Za vreme delovanja brigade, naši borci osposobili su se da napadaju neprijateljska uporišta, bunkere i **da** ih savladavaju. Oni još nemaju dovoljno iskustva za borbu sa neprijateljem koji je zaposjeo tvrdu zgradu. Borci su se osposobili za borbu protiv tenkova. Nailazak tenkova kod njih više ne izaziva paniku, ali još nemaju dovoljno vještine za uništavanje tenkova. Borci su stekli iskustvo **kako** je moguće onesposobiti za pokret oklopni vlak i sa koje strane **ga** je najlakše zaposesti. Drugovi bez straha polaze na svako neprijateljsko **uporište**, bez obzira kolike su snage u njemu. Kroz mnogobrojne borbe, silno je porasla borbenost, a opšte ratno iskustvo, kada znamo da je preko 60% naše Divizije skoro došlo iz Mobilnih Centara, možemo reći **da je poraslo** moral i raspoloženje drugova za borbu, je na vrlo visokom **stupnju,** ali vojnička sposobnost, ratna veština izostaje iza toga. To se **najbolje ogleda u** velikom broju ispaljene municije. Za borbenost naših **drugova karakteristično** je utrošeno veliki broj ručnih bombi.

Naša Divizija srazmjerno je podnela velike žrtve, **ali to je jedini** put i način da se stekne borbeno iskustvo, da se borci **očeliče i da se osposobe** da uništavaju neprijatelja uz male gubitke.

Jedna od važnih karakteristika naših boraca i rukovodioca **je** ta, **da** su daleko jači, da osećaju daleko više samopouzdanja, kada **vršimo mi** napad na neprijateljska uporišta. Kod njih postoji izvestan strah od **napada** neprijatelja i u takvim prilikama naši rukovodioci **i** borci **ne snalaze** se onako kao prilikom napada.

Naši drugovi rukovodioci, također su pokazali veliki napredak u veštini rukovanja svojim jedinicama. Ovaj napredak i znanje, treba posmatrati relativno, vodeći računa da još do nedavno na ovom terenu nije bilo velikih i krvavih borbi, te usled toga nije se ravnomerno razvijao komandni kadar.

Divizija do sada nije ispunila svoj glavni zadatak; mobilizaciju i podizanje hrvatskog naroda ovih krajeva i krajeva oko Zagreba na oružani ustanak, ali smo uvereni da ćemo to učiniti u našem sledećem pohodu. Usled vojničke i nedoraslosti boraca i rukovodioca u štabovima bataljona i četama, mi, napadnuti od neprijatelja, nismo smeli da produžimo put prema Kalniku, nego smo se povratili na oslobođeni teritorij da izvršimo potrebnu reorganizaciju i učvršćenje naših jedinica.

Mesta gdje se nalaze jedinice naše Divizije i u kakvom su stanju:

Jedinice naše Divizije nalaze se smeštene u selima od Voćina do Slatinskog Drenovca. Izvršena je popuna četa i bataljona, zatim je popunjen, odnosno izmenjen komandni kadar tamo gdje je to bilo potrebno. Drugovi su očišćeni od vašiju, okupani i opran im je veš. Oni koji su bili bez košulja i bosi, dobili su košulje i obuveni su, zahvaljujući pomoći III. Operativne Zone. Raspoloženje boraca i starješina za borbu, je dobro.

Daljnje operativne namere sa obrazloženjem:

Naša prva akcija biće izvedena na obroncima Papuka.[19] Izabraćemo takvo uporište, gdje će biti obezbeđen potpun uspeh, makar uporište bilo sasvim malo. Ovo nam je potrebno radi toga, da učvrstimo borbeno raspoloženje i moral naših boraca i starešina. Dalje imamo nameru da potpuno izbacimo iz prometa prugu Zagreb—Osijek i da vršimo diverzije i napade na glavnu prugu Beograd—Zagreb. Ovo je radi toga, da neprijatelju zadajemo udarce na najosjetljivijem mestu. Ove akcije vršili bi sa jednim djelom snaga, dok bi sa jačim snagama, boljim jedinicama, krenuli u srce Hrvatske za izvršenje jednog veoma važnog vojničkog i političkog zadatka.[20]

Mogućnost za izvođenje akcija: Na ovom terenu postoje odlične mogućnosti za akcije. Postoji mogućnost, ako bi se na ovaj teren prebacila još jedna divizija, da se očisti čitav teren od Drave do glavne pruge Beograd—Zagreb, od Vinkovaca, pa sve do Ivanićgrada. Pored pješadijskih snaga koje su potrebne, neophodno bi bilo da se prebaci i nekoliko topova, a naročito protivtenkovskih topova sa branibojnim i oskulačnim granatama. Vojno-političke posledice ovih akcija bile bi nedogledne. Hrvatski narod u ovim krajevima Hrvatske, digao bi se na oružani ustanak, a naša Narodno-oslobodilačka vojska uvećala bi se i naoružala svakovrsnim oružjem.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu.

V. d. politkomesara: Komandant:[21]

Napomena: Dokumenat bez potpisa.
Kopija originala u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 29/1.

19 Vidi dok. br. 137.

20 Radi se o predaji bez borbe domobranskog artiljerijskog diviziona u selu Jalkovcu kod Varaždina jedinicama IV divizije i Kalničkom NOPO u julu 1943. god. Prema dogovoru rukovodstva NOP-a u Zagrebu s komandantom diviziona bojnikom Demetrom Vardom, trebalo je na područje Varaždina uputiti jače snage NOV, kako bi se lakše izvršila predaja. 7. jula 1943. god. prešao je na stranu NOV cijeli divizion sastava 150 domobrana i pet oficira sa kompletnim naoružanjem.

21 Na kraju dokumenta nabrojeni su prilozi izvještaju.

129

13. III 1943.

Brzojav IV gorskog zdruga o pružanju osiguranja iseljavanju Mađara iz sela Zrinska kod Velikog Grđevca.

Tokom dana osigurano izseljavanje Magjara iz sela ZRINSKA 9 km. sjevero iztočno VELIKOG GRDJEVCA.

Tom prilikom naletjela partizanska patrola na naše osiguranje te se odmah povukla bjegstvom.
Izseljeno oko 200 kola.

Jučer javljeni nestali domobran kod ČAĐAVCA poginuo je.
Na ostalom području dan bez događaja.

U MARINO selo i VUKOVJE upućene po jedna satnija VI. novačke bojne. Kod KANIŠKE IVE osiguravati će nekoliko dana ribogojstvo, satnije I. bojne IV. gorskog zdruga, koje su za vrieme podhvata u trouglu BANOVA JARUGA — OKUCANI — LIPIK osiguravale SIRAC i BADLJEVINU vraćene su u DARUVAR.

Op. broj. 730

GORDIV
P 14/111 D[1]

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 3/III

130

13. III 1943.

Izvještaj Glavnog stožera Hrvatskog domobranstva Ravnateljstvu za javni red i sigurnost u Zagrebu o nezadovoljstvu Hrvata na području kotara Vinkovci.

Iz vjerodostojnih izvora primljeni su slijedeći neprovjereni podatci:

»U kotaru Vinkovci među tamošnjim Hrvatima vlada veliko neraspoloženje, t. zv. »Sokcima«. Uzrok tome nezadovoljstvu je u prvom redu loši postupak tamošnjeg kotarskog predstojnika g. Tolja, koji ih progoni na razne načine, radi konkubinata i drugih stvari, zatim zbog oduzimanja živežnih namirnica od strane Države već po treći puta, koja se hrana navodno šalje u Njemačku. Što se svi ljudi pozivaju u vojsku, tako da nema tko da obrađuje polja. Što je njihov raniji vođa Dr. Maček[1] zapostavljen, te po njihovom tvrđenju nezna se za njegovo sadašnje boravište.

Mnogo se kritizira Germanizam, a stavlja se na površinu Slavenstvo. Počeli su izbjegavati vojnu dužnost, te izjavljuju da neće ići u vojsku, jer da se oni neće boriti za Njemačku. Osim toga kritiziraju Ustaški pokret i vrlo malo drže do njega.

1 Paraf generala Dragojlova, pročelnika Operativnog odjela Glavnog stožera domobranstva.

1 Vlatko

Prema svemu može se zaključiti da tamošnji seljaci održavaju veze sa partizanima[2], koje i potpomažu prilikom prebacivanja iz Bosne u Frušku Goru.«

Gornji podatci dostavljaju se sa zamolbom na znanje.

PROČELNIK IZVJEŠTAJNOG ODJELA,
pukovnik : (Kubin) :

Original u VII, BgcL
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 10/III.

131

13. III 1943.

Pismo Branka Bađuma, logornika u Našicama, Ustaškom stožeru Velike župe Baranja... o uzrocima nezadovoljstva naroda sa vlašću NDH i prijedlozima za uspostavljanje reda i mira.

Mjerodavna gospodo Državnici!

Dolazim kao obični smrtnik, kao neznani član naše Državne zajednice. Nemam diplomatske škole ni akademski naslov, a niti sam vojni strateg. Jednostavan sam i priprost građanin koji ali iznad svega voli svoj narod i svoju nezavisnu Državu Hrvatsku.

Ovo što ću ovdje iznijeti ne činim iz mržnje prema Hrvatskom narodu, ne činim zato, što mu želim nanijeti kakovo zlo, nego činim zato što ga volim i što mu želim pomoći. Naš narod baš sada u ovo vrieme proživljava sudbonosne dane i teške časove iskušenja u kojima je, po mom skromnom mišljenju, dužnost svakoga Hrvata da doprinese barem nešto, mačem ili perom, što bi stanje moglo poboljšati. Budući da sam malen čovjek i gotovo stalno živim među malim ljudima, pa zato i poznajem njihova mišljenja, želje i potrebe. Uvjeren sam da u političkom životu jedne države nije ništa tako važno, kao mišljenje samoga naroda.

Zato Vas gospodo molim neka Vas ne smeta moja iskrenost. Ova istina koja nam je svima gorka, ali vjerujte ona je vječna, ona je nepobjediva.

»USTAŠA« je za moj pojam bio nacionalna svetinja i vriednota Hrvatskog naroda. U mojim očima to je ime bilo častno i viteško. Držao sam da se pod tim imenom trebaju naći najbolji sinovi našega naroda, hrabri i milostivi, strogi i učtivi, puni samopriegora, zakonitosti, reda, pravice i poštenja. Ustaša je trebao biti borac i zaštitnik, a u danom času, zakonodavac i sudac, sviestan odgovornosti za svaki svoj čin.

Ovako sam ja zamišljao »USTAŠU«

Ako međutim ovo moje mišljenje nije ispravno, onda sve ovo drugo što sliedi nije od nikakove važnosti.

Koliko međutim imade ovakovih »Ustaša« kakove sam si ja zamišljao?

2 Misli se na partizane III odreda III operativne zone.

Vrlo malo! Možda premalo da ih narod opazi u moru onih koji nemaju niti jednu od spomenutih vrlina. Žalostno! — Ali istinito! A istinito je i to da baš ti i takovi Ustaše snose veliku odgovornost za današnje stanje u našoj nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

Gospodo mjerodavni! Ako liečnik hoće jednog bolestnika izliečiti, on mora najprije ustanoviti bolest. Što više, točno ustanoviti u tančine i (on mora najprije) onda tek liečiti. Svaki propust ili površno postavljanje diagnoze može imati katastrofalnih posljedica. — Sto vriedi za bolestnog čovjeka — vriedi i za bolestnu državu!

A Nezavisna Država Hrvatska je bolestna! To kriti znaći, zatvarati oči pred činjenicama! To zatajiti, značilo bi zločin prema vlastitom narodu.

Svi mi znademo da je u Hrvatskoj 10. IV 1941. bilo relativno malo izgrađenih Ustaša. Događalo se (to je konačno obilježje svake revolucije) da su na površinu isplivali oni koji nisu bili sposobni i koji su ustašku ideju iskrivili i pred narodom kompromitirali. To je možda u ono vrieme bilo nužno zlo, kojemu se nije moglo izbjeći i oslobođena Hrvatska morala je preboljeti svoju dječju bolest. Ali Gospodo! Ta bolest nije kretala na bolje, nego naprotiv, ona još i sada ozbiljno ugrožava naš državni život.

Nameće se pitanje »Zašto»? . .. Zato što se državnom organizmu nije posvetila dovoljna pažnja. Naša uprava od samog početka pa do danas mogla bi se usporediti sa neusklađenim orkestrom gdje svaki svira po svojoj partituri neobazirajući se na ostale — odnosno — na dirigente. Nije bilo jedinstvenog rada niti se taj rad nadzire niti povezao u skladnu cjelinu.

Svaki organ u tom organizmu radio je svoj posao na svoju ruku po svom nahođenju bez ikakove veze s drugim organima. Pokušavalo se taj red uskladiti ali to ipak sve do danas nije nikome uspjelo polučiti ni učiniti.

Barem ne u tolikoj mjeri koja bi bila potrebna! I opet pitanje Zašto? Zašto nije uspio taj pokušaj smirivanja te sređivanje političkog i državnog života u koji su mnogi mjerodavni državnici možda uložili svu svoju snagu i mogućnosti! Držim zato što nije postavljena prava diagnoza a niti je bolestnik zaštićen od uzročnika i rasadnika te bolesti. Pitati će te »Tko je taj uzročnik« Ja ću Vam odgovoriti. To je možda smjelost — možda i drskost — ali držim da znam što govorim jer zato imadem nepobitnih činjenica i dokaza.

Uzročnici današnjeg stanja su samovoljni Ustaše ili u užem smislu rieči »Ustaška pripremna bojna i njezini izvršujući članovi«.

Kako sam napried spomenuo u Hrvatskoj je 10. IV. 1941. g. bilo relativno malo izgrađenih Ustaša. Tabornici i logornici imenovani su bez predhodnog saslušanja i mišljenja predstavnika dotičnog kraja s tim osobama. Tko su ti ljudi? Kakav ugled uživaju u narodu i kakove garancije mogu dati za uspjeh ustaškog pokreta? ... Mislim da se onda drugačije nije moglo. Ali gospodo, tko je nadzirao rad Tabora i Logora?? ... Tko je dolazio i davao Taborima i Logorima upute, savjete i naređenja za daljnji rad?? ...

U gradovima jedna obična cestovna željeznica imade kontrolora, koji nadzire rad konduktera, dok su radovi Tabora i Logora ostali nenadzirani.

U ono prvo vrijeme a i dugo poslije toga svu vlast su u selima, trgovištima i. t. d. imali tabori odnosno Logori koji su imali po nekoliko naoružanih uniformiranih Ustaša. Rad tih Ustaša koji su poslije dobili pridjevak »Divlji Ustaše«. — svima je dobro poznat a ipak nije ništa učinjeno da se oni kazne, barem u Našičkom kotaru ne!.

Kasnije, osnovana je Ustaška pripremna bojna s tim istim ljudima, s tim istim »Divljim Ustašama« i pjesma se nastavila, a promjenila je samo ime. Neupućeni i nedovoljno izgrađeni Ustaški dužnostnici (bilo bi uputno da su se za Ustaške dužnostnike obdržavali višetjedni tečajevi, gdje bi se uputili na određeni rad.) radili su onako, kako su znali, odnostno htjeli.

I ovako neizgrađeni i neupućeni ljudi imali su vlast u rukama i vladali neograničeno jer nije bilo nikoga tko bi ih obuzdao ili posavjetovao. Svaki je radio po svom uvjerenju bez naročito promišljenja i bez straha da će jednom morati polagati račune za svoj rad. Kako bi pomišljao kada ga nitko nije nadzirao a ako i slučajno i je. — oni su se prijateljski spor azumili.

A vidio je i to da su mnogi propusti i grijesi drugih dužnostnika ostali nekažnjeni. Kako i inače u životu, tako je i ovde jedan grijeh povlačio drugi i to je nesmetano išlo dalje. Ustaše, koji su bili pozvani da drže red da budu objektivni i ravnodušni sudci, da nadziru i pomažu drugim vlastima u njihovom konstruktivnom radu, toliko su zapali u grieh da se više nisu usudili pogledati u nazad na sve ono što su počinili i produžili su putem kojim su pošli. Da li zato što drugi put nisu znali ili nisu htjeli potražiti put za izlaz iz toga zla — teško je reći. Biti će ali i jednih i drugih.

Veli se »griješiti je čovjeeanski« nitko nije bez grijeha pa tako niti Ustašama nemožemo sve predbaciti što su pogrešili. Ali predbacujem onima koji su bili na vlasti, koji su imali mogućnosti i kojima je bila sveta dužnost tako častno i uzvišeno Ustaško ime zadržati neokaljano i na zamjernoj visini — a nisu ništa učinili da se tome zlu stane na kraj. Ja ne osuđujem toliko one pojedince koji su činili zlo, jer konačno tko može od jednog seljaka, radnika, obrtnika tražiti da bude u tančine Ustački izgrađen, kada znamo pod kakvim se prilikama Ustaška misao smjela širiti za vrieme srbskih režima, nego osuđujem one činovnike koji su bili na višim položajima — intelektualce — koji su bili (ili barem trebali biti) duševno više izgrađeni, koji su trebali vidjeti ponor u koji se srlja a nisu ništa poduzeli da se to zlo pravodobno sprieći.

Razumijem teškoće koje su se nametale! Od ustaša iz bivše Jugoslavije koji su bili odgajani da ruše i prkose, trebalo je načini Ustaše koji se pokoravaju zakonu — koji rade i izgrađuju. Ma kako to izgledalo paradoksno, možda i nemoguće, trebalo je žrtvovati i vremena i sredstava da se to postigne i na taj način učuva Ustaško ime od svega što bi ga moglo oblatiti i okaljati. Ali nije učinjeno' ništa da bi se uveo red i za-

konitost. Iz jedne pogrieške padalo se u drugu, iz jednog zla u drugo još veće.

Već pred recimo godinu dana bilo je u nekim krajevima Nezavisne Države Hrvatske veliko zlo, a u nekim tek početak zla. A što je učinjeno?. .. . Što je učinjeno u tim krajevima gdje se zlo tek pojavilo i gdje bi ga se moglo lahko spriečiti ili ugušiti. Tko je od mjerodavnih izišao na lice mjesta i pokušao naći krivca što ljudi bježe u šumu? . . . Uzrok mora biti, jer držim da nitko neće imati smjelosti ustvrditi da su svi oni koji su pobjegli u šumu —• komunisti.

Gospodo! Ja pozitivno znadem, a znadu i drugi Našičani da je velika većina današnjih partizana iz našićkog kotara pobjegla u šumu iz straha pred bezzakonjima Ustaša ili što ih je vlast svojim postupkom na to nagnala. Da su kojim slučajem nakon sloma bivše Jugoslavije u Hrvatskoj zavladali komunisti i da je njihov postupak prema tim istim ljudima bio jednak ustaškom postupku — ja sam uvjeren da bi ti isti ljudi danas bili — Ustaše!

Većina, i to velika većina današnjih partizana kad su pobjegli u šumu nisu imali pojma što je to komunizam, već su pobjegli da spase život budući se u svojim kućama nisu osjećali sigurni.

Komunisti su to nezadovoljstvo prema Ustašama i državnoj vlasti počeli iskorišćivati za svoje mračne ciljeve i dovoljno je bilo da među pedesetak pravoslavaca dođe samo jedan komunistički provokator i da ih svojim pogrdama prema Ustaštvu i Hrvatstvu još raspali a nakon toga svojim slatkim obećanjima predobije posve za sebe. A taj pravoslavac koji je bio progonjen možda i batinjan i mrcvaren, ne radi toga što je bio komunist, nego što je pravoslavac odnosno Srbin, — udružio bi se i sa samim đavlom i ratovao protiv onoga koji mu je što skrivio. Slučaj je htio, da su komunisti prvi znali iskoristiti zamućenu vodu i prišili su tim ne zadovoljnicima crvene zviezde na kape.

Pružit ću Vam jedan primjer!

Orahovačka obćina, kotar Našice imade još pet brdskih sela sa pretežnim dielom pravoslavnog stanovništva. Pred godinu dana kretalo se u obćini Orahovica oko 80 odmetnika iz raznih mjesta izvan orahovićke obćine. I sada da se ti odmetnici uhvate i onemoguće, ograničili se naše vlasti samo na odbranu. Obrana se vršila na taj naćin da su po tim selima davale posade u jačini od 8—12 ljudi Ustaša. — Postupak tih Ustaša sa pučanstvom tih sela bio je u svakom slučaju takav da nije mogao pomirljivo djelovati a niti su ti ljudi mogli dobiti dojam da su Ustaše njihovi zaštitnici protiv odmetnika.

O beskorisnosti tih posada nije potrebno niti govoriti, ali tadanji »Stratezi« su to uvidili tek onda kada je jedno selo (točno polovica sela) po odmetnicima opljačkano, usprkos toga, što je u selu bila ustaška posada.

Te posade postepeno su se povlačile, a sela su jednostavno proglašena »Odmetničkim« Što više, ljudi iz tih sela nisu smjeli više dolaziti u Orahovicu. Da Srbi nisu sa oduševljenjem dočekali Nezavisnu Državu Hrvatsku to mi svi znamo. Međutim Hrvatske su se vlasti tih ljudi od-

rekle i prepustili ih utjecaju odmetnika. To je išlo tako daleko dok nisu napuštena sva sela i ostala je samo Orahovica. — Hrvatsko i Rimokatoličko stanovništvo povuklo se skupa sa posadom u Orahovicu ili Čačince te po selima gdje su imali svojih prijatelja i znanaca.

Konačno 20. III. 1942 god. nakon 13—14 satne ogorčene borbe (za koje vrieme nije stigla nikakova izdašnija pomoć da bi se Orahovica spasila osim 34 Ustaša iz Humljana) Orahovica je napuštena.

Gospodo! Na jednoj strani vlast podržava »Divlje ustaše« (osim častnih iznimaka) koji čine zlo i narod gone u šume a na drugoj strani ne čine ništa ili vrlo malo da zaštiti nevino pučanstvo i sačuva njegovu imovinu od strane partizana.

Gospodo! Tu narod gubi moral!. ... Gubi povjerenje u hrvatske Državne vlasti!. ... Nije dovoljno štampati promičbene plakate i na sva usta vikati kako je Hrvatska oružana sila jaka i moćna, kad se narod u zbilji osvjedočava u protivnom, kada mora napuštati svoja ognjišta i imovinu, pa bježati pred partizanima. Narod se pita »Gdje je vlast«??_____ Gdje je močna Hrvatska da nas zaštiti??.... Ali odgovora nema jer svaki sa sebe odklanja odgovornost. — Jedino se dobije po koje obećanje!

Kada sam spomenuo promičbu dozvolite mi i tu staviti jednu primjedbu. Promičba je bez daljnjega jedna lijepa i koristna stvar, ali samo onda ako se temelji na istini i ako je se znade spretno upotrijebiti. U protivnom slučaju ona postizava upravo suprotno od onoga što se želilo postići. Za našu promičbu nemože se reći da je naročito spretna jer se, tako bar izgleda, drži one »Sto radi desnica netreba znati ljevica«

Zašto lagati sebi samome i vjerovati u svoje vlastite neistine??

Borba za Orahovicu i njen pad najbolje su opovrgli sve one fraze i atribute koji se tako rado u promičbi upotrebljavaju. Gospodo! U roku od 13 do 14 sati ogorčene borbe hrabrim braniocima Orahovice nije došla nikakova izdašnija pomoć da spasi njih, njihovu i državnu imovinu i konačno ugled i prestiž Hrvatskih državnih vlasti i oružanih snaga.

To je sramota! Sramota koju nitko nemože opravdati! — 34 Ustaše probili su se preko obronka Krndije i iz Humljana došli u Orahovicu pričem su od partizana očistili onu ulicu kroz koju su prolazili, a iz Našica 21 kilometar te Čačinaca 6 do 7 kilometara nije stigao niti jedan čovjek i ako je u svakom od ovih mjesta bila posada od oko jedne bojne.

Tko imade obraza opravdati ovaj nehaj i tko je pozvao na odgovornost one koji su bili dužni priteći u pomoć, a ipak nisu pritekli?. . ..

Gospodo i najhrabriji borac gubi moral kada vidi da je u opasnosti prepušten samome sebi i sudbini i da nitko za njega više ne mari, niti vodi o njemu računa.

Zar svako mjesto Nezavisne Države Hrvatske mora doživjeti sudbinu Prijedora, Livna, Orahovice, Levanjske Varoši i. t. d. Zar se moć Hrvatskih oružanih snaga manifestira sa svečanim komemoracijama, kičenim nekrolozima i izrazima bezkrajnog žaljenja za onima koji su napušteni od vlasti položili svoje živote na oltar naše Domovine?... Zar živi Hrvat u Hrvatskoj ništa ne vrijedi? nego mora da se o njemu vodi računa?!....

Žrtava mora biti, jer žrtve svojom krvlju posvećuju osvojeno zemljište, ali Hrvatske glave padaju da se nakon toga napušta zemljište i ognjište.! Po čemu onda te žrtve???

Gospodo! Slučaj Orahovice nije osamljen. Imade tih vrlo mnogo!

Naše vojno vodstvo doživljava jedan poraz za drugim a da se uopće ne istražuje zašto je to tako i što je uzrok tim neuspjesima. Netko ipak snosi krivicu za to, jer krivac mora biti i on postoji.

Ovakovo povlačenje, — uzmicanje, i kapitulacija, ovakovo držanje nije dostojno viteštva i junaštva naših pradjedova. Nije istina da ove pljačkaške odmetničke bande mogu prkositi Nezavisnoj Državi Hrvatskoj! Jednoj oružanoj sili koja ima sve preduvjete da ih likvidira. Treba samo više volje, požrtvovanosti i odlučnosti. Gospodo! Gdje je tu logika, da jedna pljačkaška banda ugrožava naš državni život i obstojnost Hrvatskog naroda. A kada bi naše vlasti stekle već jednom toliko smionosti da istini pogledaju u oči, uvjeren sam, da bi se okanili dosadanjeg načina posadne obrambene borbe i započeli drugačiju djelotvorniju. Držim da se rat ne dobiva defanzivom, već samo ofanzivom.

Mislim da nije potrebno i nisam mjerodavan da ocjenjujem naše vojno vodstvo, jer ga je već ocjenio narod, koji je svjedok svih zbivanja na terenu.

Čujem i čitam, da se sada u cieloj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj preduzimlju velike vojne akcije čišćenja odmetnika-partizana uz pomoć slavne i nepobjedive Njemačke vojske. Uvjeren sam da je na stotine tisuća Hrvata s tonom skupa uskliknulo »Hvala Bogu već je i vrieme«.

Ali mjerodavna Gospodo državnici! Ja Vam kažem nebudete li s tom vojničkom akcijom uredili i ostala državnička pitanja, — uspjeh će i ovaj puta izostati. Budete li i nadalje dozvolili da razni neodgovorni tipovi, tako zvani »Divlji Ustaše« i dalje harače, kao što su to do sada učinili, za godinu dana imati ćemo opet zlo koje danas imamo. Ako ne bude pravoslavaca u šumu će bježati katolici H r v a t i ! . . . .

Red i mir treba uspostaviti pod svaku cienu!!!

Nakon provedenog čišćenja odmetnika-partizana, javnu sigurnost u Našičkom kotaru trebalo bi povjeriti Oružništvu, a da bi se spasilo Ustaško ime častno i svjetlo, trebalo bi sve Ustaše koji su se ogriešili o Zakon i Narod, isključiti iz Ustaške vojnice te poslati ih u Domobranstvo pak neka se ondje bore sa Ustaškim duhom ali bez častne Ustaške odore. Svi oni koji su se kompromitirali u narodu nemogu nadalje ostati kao neko strašilo i bić nad narodom. Bez toga nema smirenja ni zadovoljstva u narodu. Bez toga nema uspjeha političko-organizatornog diela Ustaškog pokreta. Ako se to ne učini onda uzalud svi naši napori i dobronamjerna nastojanja za uspjeh Ustaškog pokreta i za sređivanje političkog i državnog života u ovome kotaru.

Gospodo! Što to znači kada jedan ustaški satnik dolazi u Kotarski sud, — podere zapisnik i zabranjuje vođenje istrage protiv zločina koja su počinili takozvane »Ustaše«??? Jedan Ustaški satnik sa nekoliko naoružanih Ustaša koči i zabranjuje da se pronađu krivci koji su oblatili častno

i sveto Ustaško ime! Koji su se ogriješili o Zakon, O Narod, o Državu i svoju prisegu... Kakovu savjest imade taj čovjek koji ne preže ni pred takovim činom??? To nisu branioci i graditelji pomlađene Nezavisne Države Hrvatske. To su njezini »GROBARI«. .. Pak što mislite kako na to narod gleda??? . . . .

Kakovo mišljenje narod ima o vlasti i državi koja će tolerirati ovakove nečuvene izgrede???... . Gospodo državnici! Pogledajte istini u oči! Razrušite sve što ne valja!!! Odbacite trulež i gradite iz nova!!!.. . .

Klasificirajte građu! Ocjenjujte njenu sposobnost i metnite ju na ono mjesto kamo spada i za koje je sposobna.

To od Vas zahtjeva narod! To je Vaša dužnost, a naša će pokoljenja blagosivljati Vaš rad.—

Za Poglavnika i Dom spremni!

Logornik:

Branko Bađum v r
Dldimu Dduum v* A*

originai u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 20/11.

132

13. III 1943.

Izvještaj zamjenika političkog komesara XVII NO brigade Centralnom komitetu KPH o nedovoljnoj izgrađenosti članova KP u tumačenju političkih događaja, o organizacionom stanju i socijalno-nacionalnom sastavu članova KP, kandidata i boraca u Brigadi, o radu na učvršćenju partijske organizacije, podizanju političke svijesti boraca i o hrabrosti pojedinih članova SKOJ-a u Brigadi.

1. POLITIČKA SITUACIJA:

Na savjetovanju[1] koje je održano 9 i 10. III. o. g. u Voćinu, mogli smo ustanoviti da naš rad u razjašnjavanju političkih događaja još ne zadovoljava. Tako je na pr. na savjetovanju malo koji od rukovodioca znao, kako je nastao AVNOJ (jedan od delegata XII. Brigade, izjavio je da ga je postavila Komunistička Partija, a vjerujem da je to uvjerenje i drugih nižih partijskih rukovodioca). To je znak da je naš rad po političkom izgrađivanju slab. Partizani slušaju ono što im govore njihovi rukovodioci, oni im vjeruju, ali mi nismo uspjeli da kod njih pobudimo dovoljan interes za te događaje. Kako se iz prošlih izveštaja vidjelo, svi su oni bili spremni da poginu zato, da bi svojom borbom potpomogli rad Antifašističkog Vijeća i da bi pomogli našim drugovima na oslobođenom teritoriju, ali ne možda zato što bi bili svjesni njegovog značaja i uloge u borbi naših naroda za slobodu, već zato što su rukovodioci govorili o značenju AVNOJ-a, pa ako su oni kao rukovodioci uverenja da se treba uložiti sve sile, da se pomogne njegovom radu, onda je i svaki od partizana spreman da zato dade svoj život. To je znak ogromnog poverenja, kojega partizani imaju, u Komunističku Partiju, koja rukovodi našom borbom.

Odmah po formiranju[2] naše brigade, pristupili smo izbornoj kampanji za NOO-e. U toj kampanji smo djelomično uspjeli, t. j. jedan dio parti-

1 Vidi dok. br. 126.
2 29. XII 1942. godine. Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 214, str. 549—550.

zana bio je zainteresovan za izbore. Međutim kada smo napustili Slavoniju, te se prebacili na Bilogoru i Moslavačku Goru, mi smo s tom kampanjom prestali, tako da je interes za izbore spao. Kada smo se vratili na teritorij Slavonije, nismo pravovremeno poduzimali korake da oživimo interes za izbore, tako da smo istom poslije savjetovanja, održanog 9. i 10. o. mj. poduzeli potrebne mjere, t. j. drže se sastanci sa bataljonima, a i cijelom brigadom (11. o. mj. u Voćinu), na kojima se govori o značenju izbora. Istovremeno partijske organizacije vode kampanju odozdo. O rezultatima te kampanje, obavjestićemo Vas u sledećem izveštaju.

Naše partijske organizacije ne znaju da iskorištavaju uspjehe Crvene Armije, za organizaciono učvršćenje naših jedinica. Iako kod partizana postoji interesovanje za stanje na Istočnom bojištu, iako se oni raduju uspjesima Crvene Armije — ipak nije održan s time u vezi ni jedan miting na kojemu bi došlo do izražaja oduševljenje naših boraca za uspjehe Crvene Armije i na kojemu bi se manifestovaio bratstvo naše Narodno-oslobodilačke Vojske i Crvene Armije.

Po pitanju našeg odnosa prema izbjegličkoj vladi u Londonu i prema Engleskoj, još nisu raščišćeni pojmovi kod svih partijaca, a kamoli kod partizana. Kod mnogih još vlada strah od pomisli »što će biti s nama, ako se kod nas iskrcaju Englezi« i t. d. Dakle naši drugovi još nisu svjesni toga, da je najveći naš neprijatelj fašizam. Za raščišćavanje tih pojmova, mnogo će nam pripomoći najnoviji broj »Proletera«, kojega ćemo što prije razraditi u svim partijskim jedinicama.

2. ORGANIZACIONO PITANJE:

Brojčano stanje naših partijskih organizacija je sledeće:

I. bataljon	46 partijaca	35 kandidata,	224 boraca
II.	44	17	210
III.	30	18	150
Bolnička četa:	3	3	60
Agitprop	3	2	8
Jedinica štaba Brigade	6	1	7
Sveukupno	132 partijca	76 kandidata	657[2a] boraca

Ti partijci rade u 15 partijskih jedinica i 11 kandidatskih grupa.

Socijalni sastav:

I. bataljon	1 radnik	44 seljaka	1 intelektualac	3 si. zvanja
II.	17 ,,	22	2	91
III.	U ,,	19	11	11
Boln. četa	1 ,,	1	1	11
Agitprop	1 ,,	11	2	11
Jedinica pri Štabu Brigade	1 u	11	4	1 podoficir
Sveukupno	32 radnika	86 seljaka	10 intelektualaca	3 si. zvanja 1 podoficir

2a Zbroj pogrešan

Kako se vidi od zadnjeg izveštaja od 22. II. o. g., brojno stanje partijaca nije se mnogo povećalo, jer su u borbama koje smo vodili, izbačeni neki iz stroja.

Povećanje broja partijaca osjeća se u sprovođenju partijskih direktiva, kao i u sprovođenju zadataka, koje pred naše borce postavlja viša komanda.

Najvažniji zadatak koji se pred nas nameće jeste učvršćenje naše partijske organizacije. U tome pogledu, mnogo će doprineti savjetovanje, kojega smo održali za cijelu Diviziju. Uspjeli smo da i naš komandni kadar zainteresujemo za političku izgradnju naših mladih partijaca. Tako na pr. drugovi komandant[3] i zamjenik komandanta[4] brigade, kao i komesar[5] I. bataljona, redovito odlaze na sastanke četnih ćelija, gdje svojim iskustvom pomažu radu tih ćelija. Da bi osposobili naše partijske rukovodioce, šaljemo ih na srednji partijski kurs, koji se održava pri Povjerenstvu CK KPH za Slavoniju i Srem. Do sada su dva druga završila taj kurs.

Rad u jedinicama je po sektorima. Međutim naši partijci ne shvaćaju pravilno tu podjelu rada. Tako na pr. drug koji je zadužen po Agitprop-sektoru u četnoj ćeliji 2 čete I. bataljona, šalje dopise za džepne novine, no on nije uspio da si osigura krug saradnika iz redova partizana, koji bi mu u radu pomagali i iz kojeg bi preko svog sektora regrutovao nove članove za Partiju. Isto tako neki partijci smatraju da je drug odgovoran za izvjestan sektor, ne pomažu mu dovoljno u radu.

Uspjeli smo da se tempo rada ubrza. To se osjetilo kada je izdao Štab Divizije brošuru »O radu Divizije« i njenim nedostacima. U roku od 3 dana sve su partijske jedinice proradile tu brošuru. Sada, kada se Divizija nalazi na odmoru, održavaju se partijski sastanci gotovo svaki dan.

3. POLITIČKO-PROSVJETNI RAD: (AGITPROP)

Izdan je drugi broj našeg lista »17 Brigada«, koji nadmašuje prvi broj i po opsegu i po kvalitetu i opremi. Članci su mu vrlo raznoliki. Nedostatak mu je, što još premalo sarađuju vojnici (ima svega 6 članaka iz njihovih redova). I bataljon izdao je jedan broj džepnih novina, koji je po našem mišljenju vrlo dobar, jer su članci vrlo kratki i iznose doživljaje iz toga bataljona.

Osim bataljonskih usmenih novina, koje se redovito održavaju svaki tjedan-jedan do dva puta, priredila je i 3. četa I. bataljona jedan broj usmenih novina, koji je uspio vrlo dobro, jer su na njemu sudjelovali partizani, koji su iznašanjem svojih doživljaja iz borbi, pobudili veliki interes kod svojih drugova, kao i želju da i oni govore na tim novinama.

Svi bataljoni izdaju redovito zidne novine.

Problem nepismenosti rešava se dobro, jer za sada imade u cjeloj brigadi oko 30 nepismenih, dok je oko 45 drugova i drugarica naučilo čitati, a donekle i pisati. Prilivom novih drugova, odmah se odvajaju nepismeni i oni stupaju u tečaj. Radi se individualno, t. j. zadužuje se pismene drugove (obično Skojevce) da rade sa jednim do dva nepismena.

3 Raidojica Nenezić
4 Nikola Demonja
5 Mirko Bulović

Jedan skojevac iz III. bataljona, naučio je do sada trojicu da čitaju i donekle da pišu.

Pjevački zborovi osnovani su u svim četama. Za sada oni pjevaju još malo pjesama. Jedino zborovi u II. bataljonu, znadu nešto više, tako da pjevaju oko 10 pjesama iz pjesmarice »Pjesme Borbe«. II. bataljon osnovao je i bataljonski pjevački zbor od 30 pjevača.

U II. bataljonu postoje recitacioni zborovi. Do sada su uvježbali dve horske recitacije i uče pjesmu »Požar« od Cazija. Isto tako postoji u tome bataljonu diletantska sekcija, no zbog pomanjkanja prigodnih komada, zastao je rad, jer su drugovima ti komadi već mnogo puta davani, te je opao interes za iste.

Glavni nedostatak našeg Agitpropa je taj, što on još nije uspio da svojim radom obuhvati veliki broj boraca.

4. RAD OMLADINE — SKOJ:

Brojno stanje:

I. bataljon	61	u 5	Skojevskih	aktiva
II.	67	5) 5	11	ii
III.	42	5 1 4	11	11
Bol. četa	26	>5 2	11	11
Sveukupno	196	„ 16	Skojevskih	aktiva

Po socijalnom sastavu, gotovo su sve seljaci, a po nacionalnom sastavu 85% Srba i 15% Hrvata.

Od zadnjeg izveštaja, stanje se nije mnogo promenilo. Pred nekoliko dana došli su drugovi koji su završili Skojevski kurs i koji su se na tom kursu istakli kao najbolji. Njihovim dolaskom pokrenuće se rad u I. i III. bataljonu.

Da bi partijske jedinice pravilno mogle da pomažu rad Skoja, dobile su u zadatak da prouče pismo CK Skoja »Organizacija Skoja u Narodno-oslobodilačkoj vojsci«.

Naši se Skojevci odlikuju borbenošću i hrabrošću, što su dokazali i u poslednjim akcijama. Prilikom akcije na Garešnicu[6], naročito su se istakla 3 Skojevca 3. čete I. bataljona. Oni su bili u zasjedi i prema njihovim položajima nadirali su tenkovi. Ovi nisu mogli da pređu preko drveća koje je bilo srušeno na cesti. Skojevci su dovikivali tenkistima »ostavite tačke, vidiš da ti ne koriste«. Drugovi Skojevci su dovikivali neprijatelju »nemožete Vi ovdje prodrijeti, ovaj položaj brane Skojevci«. Kada je neprijatelj svojom pješadijom uspio da potisne naše snage, jedan od ona tri Skojevca pao je. Drugi vidjevši da mu je pao drug, skočio je da ga izvuče iz vatre, no i on pogine. Treći je uspio da vatrom iz svoga puškomitraljeza, omogući drugovima, da izvuku njegova dva pala druga. Prilikom prelaza preko jedne ceste, propustila je zasjeda jedan kamion. Jedan Skojevac puškomitraljezac, vidjevši da bi kamion mogao proći, skoči na cestu i iz stojećeg stava ubije šofera i pratioca, i još nekoliko neprijateljskih vojnika. Njegovom zaslugom dobiven je veliki ratni plijen.

Disciplina naših skojevaca, još nije na željenoj visini. Oni ne održavaju redovito sastanke.

6 Vidi dok. br. 128.

5. RAD PO VOJNIM PITANJIMA:

Iako je naša Divizija doživjela neuspjehe, borbenost vojnika naše brigade nije opala. To je zato što je ona kao brigada gotovo u cjelosti izvršila zadatke, koji su se pred nju postavili. Naročito se cijela brigada istakla prilikom akcije na Garešnicu. Ona je bila na zasjedi i imala je zadatak da brani pristup neprijatelja iz Hercegovca, Grubišnog polja i Velikog Grđevca. Iako se borila protiv brojčano nadmoćnijeg neprijatelja, koji je bio naoružan topovima, minobacačima i navaljivao sa 7 tenkova, ona je uspjela da odbaci neprijatelja i da mu ne dozvoli da dođe do Garešnice. U toj borbi naročito se istakla jedna četa II. bataljona. Ona je cijeli dan vodila borbu protiv jedne bojne Gorskog zdruga. Bila je prisiljena da se povuče za 3 km. Na posljetku ostala je bez municije i izvjesti Stab bataljona. Ovaj je odgovorio »ima da ih dočekate kundacima — ali ne smiju da prođu«. I zaista komandir izda to naređenje. Naši drugovi poslije kratke pripreme, izvršili su juriš i potisli neprijatelja, koji je bježao u paničnom strahu za 3 km. U ovim borbama ubijeno je oko 60 neprijateljskih vojnika, a ranjeno je 132, među kojima i 6 tenkista.

Prilikom našeg povlačenja sa Bilogore, istakla se četna ćelija 2. čete I. bataljona. Četa se nalazila u teškom položaju, jer je bila odvojena od svoga bataljona, a kuriri nisu uspjeli da ju pravovremeno obavjeste
0 povlačenju. Komandir je već predložio da se krene za Slavoniju, no sekretar partijske jedinice, održao je kratki sastanak sa partijcima, na kome bude donesen zaključak, da se krene za bataljonom i brigadom. Partijci su se razmjestili po četi, da su za vreme marša mogli djelovati i na ostale drugove, tako da se ova četa probila i došla u sastav bataljona. Time su ti partijci pokazali da znadu i mogu u odsudnim trenucima djelovati na svoje drugove borce.

Najveći nedostatak naših jedinica jeste taj, što one nisu uspjele da podignu autoritet nižem komandnom osoblju (osim donekle u II. bataljonu). Partijska organizacija uzela si je kao glavni zadatak da taj nedostatak odstrani i to sjedne strane uvjeravajući partizane u potrebnost poštivanja nižeg komandnog osoblja (vodnika i desetara), a s druge strane dajući tome osoblju podstreka da se zaista nauče komandovanju.

6. POLITIČKO-PROSVJETNI RAD U ČELIJI I POZADINI:

Rad na izgrađivanju naših drugova odvijao se do sada vrlo nesistematski. Uzrok tome je bio taj, što nismo imali materijala za sistematsku izgradnju. Partijske jedinice izučavale su uglavnom »Rad partije u vojsci«
1 »Uslove boljševizacije«, »Historija VKP(b)«, proučavala se je do sada samo u nekim štabskim ćelijama i u 2 četne ćelije i to vrlo nesistematski.

Stupanjem velikog broja članova u našu Partiju, nameće nam se kao najvažniji zadatak, da podignemo teoretski nivo našeg članstva. U tu svrhu dali smo da se umnoži materijal za niži partijski kurs i to: »Narodno-oslobodilački odbori i AVNOJ«, »Učenje o Partiji«, »Skoj«, i ostale vanpartijske organizacije i »Rad Partije u vojsci«. Taj materijal izučavaće se u svim partijskim jedinicama, a osim toga organizovaćemo partijske kurseve pri Štabu brigade.

U pozadini naš rad ne zadovoljava. Od zadnjeg izveštaja održano je nekoliko mitinga i to u Kostanjevcu, Mlinskoj (Moslavačka Gora). Odziv na tim mitinzima bio je slab. Naše partijske organizacije ne znaju da se povežu sa organizacijama na terenu, da preko njih saznaju goruće probleme za izvestan kraj i da onda ulože sve sile da se pripomogne rešavanju tih problema.

Kako se na teritoriju gdje se nalaze naše jedinice, održavaju izbori za Narodno-oslobodilačke Odbore, naši komesari drže predizborne zborove u selima gdje se nalaze naše jedinice i u njihovoj neposrednoj okolici.

7. — Razno:

Kako se naše jedinice nalaze sada na odmoru, bio je pred njih postavljen glavni zadatak, da se učvrsti organizacija, da se najveća pažnja posveti vojničkoj izgradnji i da se očiste od ušiju, jer je pretila opasnost da naše jedinice budu poharane od pjegavog tifusa. Prva dva zadatka resile su naše jedinice gotovo u potpunosti. Čišćenju naših jedinica posvećena je velika pažnja, no u tome se nije pravilno postupilo, jer se nastojalo samo da se partizani očiste od ušiju, a nije se posvetilo dovoljno pažnje tome da se i sela u kojima se nalaze partizani isto tako očiste. Na taj način uspjeli smo se samo donekle očistiti od gamadi.

8. — RAD ŠTABSKIH ĆELIJA:

Rad ćelija u Štabu brigade zadovoljava. Drugovi komandant i njegov zamjenik, kao i politkomesar[7] sa puno poleta pristupaju izvršavanju svojih zadataka. Partijska disciplina drugova, na visini je. Jedini je nedostatak za sada, što posvećujemo premalo pažnje organizovanom teoretskom izgrađivanju.

U ćelijama pri Štabu bataljona, isto tako se premalo pažnje posvećuje teoretskoj izgradnji. Nastojaćemo da se tome pitanju u buduće posveti više pažnje.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamjenik politkomesara:
Franjo Knebl

Original u IHRP. Zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 5/1.

133

13. III 1943.

Izvještaj Okružnog komiteta KPH Virovitica Povjerenstvu CK KPH za Slavoniju i Srijem o političkim prilikama i raspoloženju naroda, o organizacionom stanju i radu partijske i skojevske organizacije, o formiranju kotarskih komiteta i o uspjehu mobilizacije boraca u NOV.

POLITIČKA SITUACIJA: Velike pobjede Crvene Armije i naše Narodno-oslobodilačke vojske stvorile su uslove za još jače naše političko djelovanje u neoslobođenim krajevima.

7 Josip Krajačić

U srezu Virovitica hrvatske mase traže sve više veze sa partizanima, traže mitinge i mnogi bi htjeli da stupe u našu vojsku, no kolebaju se, jer ih je strah od represalija bande protiv onih koji su otišli u partizane. Da bi razbili taj strah i da bi hrvatskom narodu toga kraja prikazali pravi položaj hrvatskog naroda i izdajničku ulogu vodstva HSS-a, koje mnogo koči napredak Narodno-oslobodilačke borbe u tome kraju, pojačali smo propagandu, te nastojimo da propagandom prodremo u sva sela toga sreza. Umnožili smo i podijelili 60 komada brošura »Izdajničko vodstvo HSS-a« i stalno šaljemo veće količine radio-vijesti, te letaka u sela toga sreza. No da bi što više pomogli slabim partijskim organizacijama u mobilisanju hrvatskih masa, poslali smo tamo druga Zmajića[1], da sa nekoliko partizana i naoružanim tamošnjim SKOJ-evcima održi mitinge po selima i mobilizira za našu vojsku, te da na tim mitinzima raskrinkava izdajničku ulogu vodstva HSS-a.

Neprijatelj u tom kraju vrši mobilizaciju naročito 1925-tog godišta, koje je već bilo na regrutaciji. Osim toga žandari iz Virovitice krstare po selima i hvataju vojne bjegunce. Od zadnjeg našeg izvještaja preko O. K. stupilo je iz sreza Virovitica u našu vojsku 50 omladinaca i 2 omladinke (od toga je 38 Hrvata i 14 Srba). Dne 12. III. mobilizirano je po partijskoj orga nizaciji i SKOJ-u sela Trapinske 25 omladinaca iz sreza Virovitica (prilažemo njihovu uputnicu za Mobil centar). Nadamo se da će mobilizacija za našu vojsku uspjeti i da ćemo ovih dana moći poslati još mnogo omladinaca iz sreza Virovitica.

Djelovanje izdajničkog vodstva HSS-a opaža se u zadnje vrijeme sve više. Opaža se grupiranje užeg vodstva, naročito u Virovitici i na Koriji. Na čelu te grupe nalazi se HSS-ov poslanik Mesarov. Ta grupa nastoji da spriječi saradnju širokih masa sa partizanima. Poslije akcije na Viroviticu, ta je grupa širila vijesti, da Viroviticu nisu napali partizani, nego četnici, nastojeći tim vijestima unijeti zabunu među široke mase i iskoristiti mržnju hrvatskih masa prema četnicima u svoje interese, no u tome nisu uspjeli. Narod je vidio svoju vojsku — partizane — vidio je njihovu snagu i poslušnost i nije se pokolebao. Prigodom akcije na Viroviticu bio je od strane partizana uhapšen i vezan (no kasnije je pušten) predsjednik HSS-a za kotar Viroviticu Mijo Pavlović, radi prikrivanja oružja. Njegovo apšenje nastoji vodstvo HSS-a iskoristiti, govoreći: »ako će partizani apsiti naše ljude, mi ćemo morati ići sa ustašama«. Odmah poslije toga otputovao je Mesarov u Zagreb po upute. — Iz svega toga vidi se spremnost tih izdajnika da paktiraju sa svakim, samo da bi spriječili povezivanje naroda sa našom vojskom i da bi kočili Narodno-oslobodilačku borbu (oni su ranije izdavali i razne biltene). Slabost i neodlučnost naših partijskih i vanpartijskih organizacija u raskrinkavanju izdajničkog vodstva HSS-a, razlog je što njihovo raskrinkavanje nije imalo više uspjeha.

U srezu Grubišno Polje, čiji je veći dio poluoslobođen, banda[2] je 19., 20. i 21. II. vršila ofanzivu sa snagama od 3—4.000 i to u raznim pravcima.

1 Josip

2 Dijelovi domobranske I brdske divizije i dijelovi njemačke 187. rezervne divizije (oko 2.300 vojnika) otpočeli su ofanzivu protiv Kalničkog NOPO i u cilju uništenja partizana pretresali teren Kalnika i Bilogore vršeći pljačku i zlostavljanje stanovništva.

Žrtava je bilo oko 10, od toga 4 partizana na bolovanju. Banda je u nekim selima opljačkala nešto marve i hrane. Narod u ovome kraju, nerado vodi marvu u šume, jer su ovdje šume male i prolazne, pa se narod boji da će ih marva odati. Narod je za vrijeme reakcije pobjegao u šume i iz njih nije izlazio za sve vrijeme dok je reakcija trajala. Držanje naroda za vrijeme reakcije i poslije nje, vrlo je dobro. Narod se nije dao zaplašiti, a koristio se iskustvom iz prve reakcije, te nije bandu čekao kod kuće. Većina N. O. O. shvatili su svoju dužnost i poveli narod u šume. Premda je narod vrlo kasno obaviješten o reakciji (Divizija je prva znala za predstojeću reakciju i naglo je otišla[3], ne obavijestivši narod o njoj), ipak se uspio (obaviješten od nas) povući u šume, svijestan da je naša vojska otišla sa tog terena, da neprijatelja tuče tamo gdje je on najosjetljiviji. Kada je neprijateljska ofanziva naglo prekinuta, radi napada na Garešnicu[4], narod se ponovo uvjerio, da se osobođeni teritorij najbolje brani, ako se uništava živa snaga neprijatelja. Utjecaj Komunističke Partije na ovom sektoru je sve jači, narod je voli i spreman je da se pod njenim rukovodstvom bori. — Organizirana propaganda četnika, a niti organiziranje četnika, ne opaža se, no opaža se velikosrpska tendenca u nekim selima, koja graniče sa bandom (Brđani, Peratovica). Partija budno pazi na sve manevre neprijatelja i raskrinkava ih.

Za vrijeme reakcije iselili su iz sela M. Barna, Đakovac i Šibenik neki Hrvati i Madžari i to ne zbog toga što su protiv naše borbe ili iz straha pred partizanima, već zbog toga što se boje bombardiranja i palenja sela, što ih je vršila banda. Za vrijeme bombardiranja, zapaljene su i uništene mnoge kuće Hrvata i Madžara, što smo politički iskoristili na mitinzima. Interes za predstojeće izbore je velik, vrše se stalno mitinzi i večernji sastanci. Sve organizacije su mobilisane u izbornoj kampanji. Uspjeh izbora zavisi i o tome dali će se oni moći sprovesti na 14. III., jer se banda sprema da na taj dan izvrši pohod u ova sela, kako bi omela same izbore, kao što je nastojala da omete i proslavu 8. morta. No da bi se izbori ipak mogli sprovesti, narod je spreman ako krene banda, da izbore provede u šumi, kamo će organizirano da krene. Naš Agit-prop je za izbore izradio oko 1.000 parola, koje su izvješene po selima.

Proslava 8. marta sprovedena je vrlo uspješno, usprkos bandi, koja ju je htjela omesti. Održano je 5 velikih mitinga na koje je došao narod iz okolnih sela pod zastavama i transparentima, te su na samim mitinzima mnoge žene i ljudi kao govornici uzeli vidnog učešća. Mitinzi su održani u selima: Jasenaš (150), Turčević Polje (250), Dapčevica (300), Gakovo (250), Šibenik (200) Na mitinzima je došlo do izražaja razumijevanje naroda o potrebi učešća žene u narod-oslob. borbi ,te da organizovanje žena nije upereno protiv muškaraca, nego za zajedničku borbu protiv zajedničkog neprijatelja. Također je došao do izražaja veliki interes žena za predstojeće izbore za N. O. O.

3 Prema operativnom planu Diviziji je predstojao napad na neprijateljsko uporište Garešnicu.

4 Vidi dok. br. 128.

Organizaciona pitanja:

O. K. se sastoji od 4 člana (2 druga[5] i 2 drugarice[6]) od kojih se jedan nalazi u vojsci (u komandi Papučko-Krndijskog područja). Sastanak O. K. nije održan radi ofanzive na Bilo Goru, a poslije zbog bolesti nekih drugova. Sastanak ćemo održati poslije 15. III., t. j. doći ćemo svi u Povjerenstvo da bi sastanku mogli prisustvovati drugovi iz Povjerenstva i pomoći nam u radu svojim savjetima i kontrolom nad dosadašnjim našim radom.

Rad O. K! nije zadovoljio. Razlog je nedovoljno snalaženje u radu i brojčana slabost. Sve do dolaska drugarice Tanje O. K. je imao svega 2 člana, koji su osim toga bili bolesni.

Stanje partijskih organizacija u srezu **Grubišno Polje:**
Partijska organizacija na sektoru Grubišno Polje je mlada, a S. K. je formiran 7. ov. mjeseca i ima tri člana: Tanja (sekretar), Vili[7] i Kukta[8].

Partijske organizacije postoje u Jasenašu (3 člana, svi Srbi seljaci prošli niži Partijski kurs).
Turčević Polje sa 5 članova, od toga 1 drugarica, svi Srbi, seljaci, svi drugovi prošli niži Partijski kurs. U Maloj Dapčevici ima 1 član, koji će privremeno raditi sa jedinicom iz našeg Agit-Prop-a dok se ne formira Partij. jedinica u tom selu.
Kandidati su 2 drugarice. Predviđeno je da se ovih dana S. K. proširi i da se u njega kooptiraju drugovi Dušan Bukvić, Jovo Kundadžija i drugarica Ljuba Pejnović. S. K. je podijelio dužnosti po sektorima tako da je drugarica Tanja odgovorna po Partijskom radu i po A. F. 2. drug Vili po N. O. O. i agitaciji i propagandi, drug Kukta po Skoju i radu u vojsci. Podjela po terenu je takova da drug Kukta ima općinu br. 1, a drug Vili općinu br. 2, svaki sa odgovarajućim neoslobođenim teritorij ama.
S. K. si je postavio kao zadatak formiranje partijske jedinice u Đakovcu, Dapčevici, Gakovu, mal. Jasenovači, Šibeniku, i stvaranju kandidatskih jedinica. Kandidata ima ukupno 9 a partijaca ima ukupno 13. Od našega zadnjeg izvještaja primljeno je u Partiju 10 Partijaca i 9 kandidata.

Srez Virovitica:

Dne 9. ov. mj. održan je u kancelariji O. K. sastanak sa drugovima iz sreza Virovitica na kome je formiran S. K.[B] Virovitica od svega 3 člana, pošto ostali prisutni drugovi nisu pokazali u svome radu ono što treba da ima član S. K. S. K. si je postavio za dužnost da se proširi i zaključeno da se proširi kooptirajući druga pročelnika partijske jedinice iz Trapinske i jedne drugarice iz Rukovodstva AFŽ-a.

Članovi S. K. jesu drugovi Slavko[10] (sekretar), Rađiou i Ivo[12]. Raspodjela rada po sektorima je takova da drug Slavko odgovara za partijski rad i

5 Zvonko Brkić i Franjo Sertić, koji se tad analazio u Komandi Papučko-krndijskog područja. Vidi dok. br. 89.

6 Tanja Pavić-Tencer i Jovanka Čović

7 Josip Vili

8 Mitar Dančiilović

9 Kotarski komitet KPH.

10 Ivan Samboliček

11 Franjo Banak

12 Milan Posavac

agitaciju i propagandu, Drug Radio za N. O. O. a drug Ivo koji je član O. K. SKOJ-a odgovara za rad sa SKOJ-em.

Partijske organizacije postoje u:

Trapinska od 4 člana, svi Hrvati, seljaci, svi prošli niži kurs.
Borova od 3 člana, 1. Hrvat, 2 Srbina, svi seljaci.
Spišić Bukovica — Korije: od 4 člana (dvije žene) svi Hrvati, 1. trgovac, i zanatlija i 2 domaćice.
Turanovac od 3 člana, svi Hrvati, seljaci.
Budrovac — Lug od 5 članova, seljaci, svi Hrvati.
Virovitica 1. zanatlija, Čeh.
Stari Gradac, — Lozan — od 3 člana (1 žena) svi Hrvati, seljaci.

Kandiđatske grupe postoje u:

Trapinska od 6 kandidata, svi Hrvati seljaci
Pčelić od 2 kandidata (4 otišla u partizane) svi seljaci.

Unutar Rukovodstva AFZ. postoje 4 partijke koje sačinjavaju jednu jedinicu i rukovode radom AFZ-a i dobile su za dužnost da stvaraju unutar organizacija AFZ, partiske jedinice i kandidatske grupe.

Najbolja partijska jedinica je ona u Trapinskoj, ona je najsamostalnija i pokazuje najviše rada. Ostale partijske jedinice su slabe i nesamostalne i nepokretne, svi su legalni i na niskom političkom nivou. Nastojimo da svi drugovi prođu barem niži partiski kurs i da se teoriski izdignu i osposobe za rad. Unutar tih partiskih jedinica treba provesti energično čišćenje pošto ima među njima mnogo špekulanata.

Srez Miholjac i Slatina:

Zadnji izvještaj primili smo od vas, te novijih nemamo. Poslije 15 krenuti će netko od O. K. na taj sektor da drugovima pomognemo u radu i da bi konačno dobili tačan pregled nad tamošnjim stanjem.

N. **O. O.** i su se već u mnogome osamostalili i sve više uživaju ugled u narodu. Nalazimo se pred izborima na kojima će se vidjeti kakav ugled zapravo uživaju i dali je narod sa njima zadovoljan. Poslije izbora poslati ćemo vam detaljan izvještaj u vezi sa N. O. O.

U srezu Grubišno Polje ima 21 N. O. O. a u srezu Virovitica 5 N. O. O.

S K O J : postoji O. R.[13] od drugova (1 drugarica).

Srez Donji Miholjac: Nije ništa učinjeno po Skoju jer drug koji je odgovoran za taj kotar nije dobio vezu, a sam nije pokazao dovoljno inicijative u povezivanju.

Srez Slatina: Formirano je rukovodstvo od tri člana koje nije nikako djelovalo. Skojevac ima 15, od toga 4 druga 11. drugarica u 3 aktiva. **Svi** su Srbi seljaci.

USAOJ ima 12 odbora sa ukupno 346 članova. Jedan dio omladine je posljednje vrijeme mobiliziran.

Srez Grubišno Polje: Ima 4 aktiva sa 23 člana. USAOJ ima 12 **odbora sa** 167 članova, skoro svaki odbor ima svoj omladinski dom. Dati su zadatci

13 Okružno rukovodstvo.

da se domovi osnuju još tamo gdje ih nema, te da se osnuju organizacije pionira i radne čete. Pioniri postoje samo u 1 mjestu. Slab rad na tom kotaru je još i zato što je drug odgovoran za rad u njemu bolestan i leži a nije ga imao tko da zamjeni u radu.

Srez Virovitica: Reformirano je K. R. sa tri druga i jednom drugaricom. Postoji 3 aktiva u gimnaziji sa 12 članova od 6—8 razreda. Postoji po selima 7 aktiva sa ukupno 64 člana. Od tih su tri podjeljeni u dvije grupe radi lakšega rada. A dva su nadopunjena sa po 2 člana. Do sada je srez Virovitički bio najaktivniji, održavala se veza sa garnizonom. Povedena je akcija za sakupljanje hrane, dobiveni propagandni materijal uspješno raspačavaju Skojevci. Pavelićevoj mobilizaciji suprotstavljena je mobilizacija za našu vojsku i uspjeva jer se omladina odaziva dobrovoljno. Udarne grupe su vršile uspješne akcije jedna od njih izvršena je na općinu, dobiven šapirograf, pisaći stroj i razne stvari. Druga je uhapsila jednog bandita i konfiskovala njegovu imovinu. Sve kurirske poslove vrši u glavnom Skoj.

Rad u vojsci: Bilogorska četa ima 18 Skojevaca od kojih je 5 bilo na kursu Pri O. R. SKOJ-a održan je kurs na kome je prisustvovalo 26 Skojevaca.

A F Z:

Postoji O. R. AFŽ od 7 članova. Postoje i 3 K. R. AFZ-A.

Srez Grub. Polje: Postoji 19 seoskih AOŽ. sa 72 odbornice, 2 općinska odbora sa 25 članica i sreski odbor sa 7 članica. U seoskim odborima su 61 Srpkinja 6 Mađarica, 4 Hrvatice i 1 Češkinja. U općinskom odboru su 23 Srpkinje, 1 Češkinja i 1 Mađarica. U S reskom AOZ su sve Srpkinje. Svega AFZ organizacije obuhvaćaju u kotaru oko 1.000 žena. 90% Srpkinja, ostalo druge narodnosti. Dati su zadatci za kotar Grub. Polje da se prodire u neoslobođena sela i kotarsko mjesto gdje se do sada slabo radilo.

Srez Virovitica: Postoji sreski odbor sa 6 članova. Ima jedanaest seoskih odbora sa 89 odbornica, sve su Hrvatice. Ukupan broj žena u organizaciji iznosi oko 300. Dosada su bile vrlo aktivne, u sakupljanju zimske pomoći i slanju paketa za bolnicu. Samo se slabo učinilo za mobilizaciju za našu vojsku. Zadatak su dobile da prodiru u ostala mjesta i da se organizacije proširuju.

Srez Podravska Slatina: Postoji sreski odbor i dva općinska broj seoski je nepoznat radi toga što do sada nismo primili izvještaj, (prije ih je bilo 19)

Srez Donji Miholjac još do sada nije ništa učinjeno.

Agitacija i propaganda: vrši se usmeno i pismeno. Održavaju se mitinzi i predizborni zborovi i večerni sastanci.

Formiran je Agitprop komisija od 3 lica. Postoji i tehnika O. K.

U prilogu vam dostavljamo izvještaj Agit-propa i tehnike.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

za O. K. Virovitica
Zvonko[14]

14 Zvonko Brkić, sekretar OK KPH Virovitica.

U vezi sa vašim dopisom od 10. III. i pozivom za mobilizaciju Partija i Skoj održali su svoje sastanke i poduzeli sve da bi ta mobilizacija uspjela. Skoj iz Virovitice i Grub. Polja mobilizirat će sve aktiviste sposobne za vojsku i poduzeti potrebno da bi mobilizacija dobila što veću širinu i obuhvatila što više omladine. O. K. je pozvao sve S. K. da provedu mobilizaciju na što široj osnovi.

Vaš dopis[15] od 18. II u kojem nam javljate da sa drugom Tehekom netrebamo više računati primili smo istom 3. III. (radi ofanzive).

Original u IHRP, Zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 5/1.

134

14. III 1943.

Obavještenje Komande Psunjskog područja svim partizanskim stražama, relejnim stanicama, intendanturama i bolnicama o uvođenju znakova za raspoznavanje radi bržeg otkrivanja gerilskih upada neprijatelja na oslobođenu teritoriju.

Neprijateljske bande poprimile su gerilske i iznenadne napade na našu oslobođenu teritoriju. Tako su u zadnje vrijeme izvršili nekoliko ovakovih napada, od kojih naročito napominjemo napad na jednu našu partizansku stražu i na jedno selo. U jednom i drugom slučaju imali smo žrtava.

Ove upade neprijateljske bande vrše kao partizani sa partizankama na glavi.

Da bi doskočili ovom triku, zakletog neprijatelja, Komanda ovog Područja odlučila je izdati dnevne i noćne znakove raspoznavanja, kojima će se ubuduće služiti sve naše partizanske straže, relejne stanice, kao i sve ustanove i kuriri prolazeći sektor našeg oslobođenog područja. Noćni znakovi počimaju u 18 sati (6 sati poslije podne) i traju do u jutro u 6 sati. Znakovi po danu važe od 6 sati u jutro do 18 sati, tj. do 6 sati poslije podne.

Ako bi se ipak desilo da netko od naših drugova zađe na naš teritorij bez znanja i poznavanja ovih znakova, stražar će ga zaustavljati, te se sa njim vješto i mudro sporazumiti. Pitati će ga od kuda putuje, za kuda ide, iz koje je jedinice ili ustanove, tko je u toj ustanovi ili jedinici rukovodeći, koga poznaje od rukovodećih drugova iz našeg štaba zone, iz divizije, iz brigade, iz Komande Područja itd. itd. Tek kada ga podvrgne ovako temeljitom ispitivanju na izvjesnoj udaljenosti držeći pušku spremnu i upravljenu prema njemu, pozvati će dežurnog u straži, koji će dalje preuzeti istoga i podvrći ga dalnjem ispitivanju, pa u koliko stekne tvrdo uvjerenje da je isti naš drug i naš prijatelj uputiti će ga u pravcu njegovog putovanja. U koliko bi naišla grupa, zaustavit će čim se primjeti, pozvati jednog da priđe, zaustaviti ga na propisnom odstojanju i podvrći ispitivanju, dok ostala grupa ima da ostane tamo na kojem je mjestu primjećena i zaustavljena.

15 Vidi dok. br. 89.

Dostavljamo vam u prilogu znakove za raspoznavanje po danu i po noći od 15. o. m. do 23 o. m. Ove znakove smatrati će komandiri straža, komandiri relejnih stanica, intendanti ekonomskih sektora kao i uprave bolnica strogo povjerljivim i davati će ih straži samo onda, kad su potrebni u vršenju njihove dužnosti, tj. zadnji momenat kad ovi znakovi stupaju na snagu. Znači, da će na primjer komandir straže noćne znakove dati straži u 18 sati na večer, a znakove za dan u 6 sati prijepodne, i to samo za jedan dan, odnosno jednu noć.

Ove znakove ni pod cijenu života nesmije izdati onaj tko je odgovoran i tko je sa njima upoznat. U ovom slučaju komandir straže, komandir relejne stanice, intendant pojedinog sektora i upravnik bolnice.

Vodite strogo računa da kurire, koje šaljete da im znakove saopštavate i da ih upozorite da te znakove dobro zapamte, jer bi inače mogli da stradaju životom.

Naše jedinice koje bi se zadržavale na našem sektoru služiti će se istim ovim znakovima.

Prijem ovog rješenja pismeno potvrditi.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu

Komandant Područja

Napomena: Dokumenat bez potpisa.
Kopija originala u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 49/1.

135

14. III 1943.

Izvještaj Štaba III operativne zone Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o radu obavještajne službe na teritoriju zone.

Posljednji obaveštajni izveštaj[1], poslan je 25. I. 1943. Razlog ovakovog zakašnjenja sa ovim izveštaj em, je prekid veze zbog neprijateljske ofanzive.

Obaveštajna politička služba na sektoru Štaba III. Operativne Zone, danas je organizovana, kako u Područjima, tako i u svim našim vojnim jedinicama. Kadar koji je došao za obaveštajce mlad je i sa malo iskustva rutine, ali sa pomoći koja im se ukazuje od iskusnijih drugova, zadovoljiće. U pomanjkanju uputa[2] od Glavnog Štaba, po pitanju obaveštajne političke službe, rješeno je da se izrade upute i teme za kurs obaveštajaca. Pristupilo se je izradi plana i tema, koje će obuhvatiti sledeće:

1. — Zadaci obaveštajne političke službe u NOB-i;

2. — Sistem obaveštajne političke službe sa svojom dvostrukom podjelom po sektorima, koji obuhvaćaju u glavnom sledeće grupe.

Obaveštajna služba u ustanovama i organizacijama fašističkih oku-PUtora.

1 Redakcija ne posjeduje pomenuti izvještaj.
2 Vidi dok. br. 1.

Obaveštajna služba u neprijateljskoj vojsci.
„ „ kod naroda u neoslobođenom teritoriju.
„ „ u Narodno-oslobodilačkoj Vojsci.
„ „ kod naroda na oslobođenom teritoriju.

Kontrola kretanja ljudstva i rada pojedinaca,
neprijateljskih elemenata, neprijateljskih Narodno-oslobodilačkoj borbi, sumnjivi petokolonaši, ustaše, četnici, izdajnike partije, pridošli stranci, špekulanti i t. d.

Istražni, sudski i kazneni postupak nad neprijateljskim elementima. Ovo će biti prvi korak za osposobljavanje kadrova, koji će sprovesti potpunu organizaciju obaveštajne političke službe. Ovo nas je rukovodilo za održavanje jednog kursa u kojem će svi polaznici kursa dobiti jednoobrazno znanje i metode za rad. Mobilizacijom koja se kod nas provodi, neprijatelj pokušava ubaciti u naše redove razne agente, petokolonaše, bilo i četnika, a poslednjih izveštaj a sa mjerodavne strane (navodno se prebacili neki četnički organizatori iz Beograda za Srem i Slavoniju).

U poslednjem našem izveštaju, javili smo da su uhapšena dva mladića, koji su došli iz Motaj ice iz Vorkapinog bataljona. Nad istima je sprovedena temeljita istraga i ustanovljeno je da su došli radi širenja četničke propagande na naš sektor.

Uhapšen je i Tešo Miščević iz Donji Bogićevaca, koji je u mjesecu novembru 1942 bio hapšen sa onom grupom seljaka[3], osumnjičenih zbog veze sa četnicima sa Motaj ice. Istragom ustanovljeno da su dva četnička kurira iz Motajice, došla kod Teše Miščevića dana 15. I. o. g. i donijeli mu četničke letke » Motaj ička Srpska Zora« i još neke druge letke. Time je ustanovljeno da je održavao veze sa četničkom bandom i zbog rada protiv interesa Narodno-oslobodilačke borbe, osuđen po vojnom sudu III. Operativne Zone na smrt streljanjem. Naša jedna udarna grupa vodi nadzor nad ostalim prije uhapšenim, koji se sada drže rezervisano. Trojica od te grupe sarađuju sa nama kao i prije, a trojica su otišli u domobrane.

Izvršena je zamjena 2. II. o. g. za 4 zarobljena inžinjera Gradiške Imovne općine. Dobili smo 3 drugarice i 1 druga. Druga zamjena za jednog kulturbundaša, dobili majku našega zamjenika komandanta[4] XVIII. Brigade iz logora Stara Gradiška.

Stanje obaveštajne političke službe u našim vojnim jedinicama i u Područjima.

I. II. i III. odred. Obaveštajna politička služba organizirana je. Postoje svuda obaveštajci, koji redovno svake sedmice podnose izveštaje.

III. odred koji se nalazi u Sremu, poslao je prvi obaveštajni izveštaj za mjesec studeni, prosinac 1942, siječanj i veljaču 1943. Četničkih pojava nije bilo ni u jednom odredu. Moralno stanje i borbeni duh nije na onoj visini na kojoj bi moralo biti. Dzerterstva imade, ali mali broj. Većinom bježe razni domobrani, koji su se dobrovoljno javili u partizanske redove prilikom zarobljavanja.

U našoj IV. Diviziji, organizovana je obaveštajna politička služba u svim brigadama i bataljonima. Kadar je mlad, ali odan Narodno-oslo-

3 Vidi »Građa«, knj. III, dok. br. 160, str. 417.
4 Jovo Marinković

bodilačkoj borbi i sa kursom koji će proći, zadovoljit će na svojim dužnostima. U samom Štabu Divizije, smjeniti ćemo obavještajca[5], jer ne odgovara za tu dužnost.

Stanje među partizanima u Diviziji. Disciplina i moral su na dosta visokoj visini. Borbenost dobra. Osobito su borci XII. brigade dobri. Dezerterstva imade, ali manji broj. Četničkih pojava nema, tako isto i HSS-a. Dva domobranska oficira, koji su bili u brigadama IV. divizije, pobjegli su k bandi ito: Mihalj Antun natporučnik i Vidović Marijan poručnik (obadvojica zarobljena u Voćinu).

Stanje u našoj novoformiranoj XVIII. Brigadi je sledeće: Obaveštajna politička služba organizovana je u svim batalj onima, kadar je mlad, ali obećaje mnogo. Disciplina i moral je na priličnoj visini, borbeni duh na visini. Od njena formiranja vrše uspješne akcije i to pozitivno djeluje na borce. Poslednji neuspjesi IV. Divizije, negativno djeluju na mlađe borce u brigadama. Četničkih pojava nema, a tako isto i HSS-a.

Mobilizacija koja se kod nas vrši za Narodno-oslobodilačku Vojsku. Neprijatelj pokušava da ubaci svoje agente, ali ih brzo raskrinkavamo i dovodimo zaslužnoj kazni. Osjetili su se agenti u IV. Diviziji.

I. Psunjsko Područje.

Na cijelom sektoru Psunjskog Područja, organizovana je obaveštajna politička služba po svima partizanskim stražama i svim našim ustanovama, kao razne radionice, bolnice, i t. d. Obaveštajna služba povezana je sa NOO-a po ovim selima, kao i sa općinskim i kotarskim NOO-a.

II. Papučko-Krndijskog Područja.

Na cijelom Papučko-Krnđijskom Području, još nije uspjelo organizovati obaveštajnu političku službu na cijelom sektoru, zbog bolesti obaveštajaca. Do sledećeg izveštaja biti će provedena organizacija obaveštajne političke službe na cijelom sektoru.

III. Diljsko Područje.

Ovo Područje je najmlađe, osnovano prije mjesec dana. U većinu sela banda još uvek nadire i s toga je teže provađati organizaciju obaveštajne službe. Postavljeni su odani i sposobni drugovi u Diljsko Područje, koji će ubrzo sprovesti dobivene zadatke. U sledećem izveštaju moći ću Vam javiti više o Diljskom Području.

Stanje u pozadini:

Narod je odan Narodno-oslobodilačkoj borbi, voli našu vojsku, oduševljava se sa našim uspjesima. Na cijelom našem oslobođenom teritoriju vlada veliki interes za izbore NOO-a, koji počimaju danas. Do sada narod nije polagao toliku važnost NOO-a, kao da danas kada vide da će to biti slobodnim putem izabrana vlast. U nekim selima imade nezadovoljenika, osobito u onim selima u koja češće ulazi fašistička banda, kao i ona koja su u poslednji mjesec dana bombardirana iz banditskih aviona. Fašistički dželati bacaju cijelo vrijeme iz aviona razne letke i s time pokušavaju razbiti čvrstinu naših redova i usku povezanost sa našim narodom. U poslednjim pohodima na naša neka oslobođena sela, nailazila je banda na starce, žene i djecu i nije im ništa učinila, dok prije koga su god našli

5 Slobodan Ilić

u selima, sve su na zvjerski način poklali. To je nova metoda okupatora. Pokušavaju razdvojiti narod od Narodno-oslobodilačke Vojske.

Provođenjem totalne mobilizacije, fašistička banda hvata ljude na sajamske dane, a imade sela gdje opkole selo, i sve što je sposobno za rad, trpaju u blombirane vagone i odvoze u Njemačku. U posljednjih 10 dana, došao je veći broj Hrvata iz onih sela u NOV. gdje naša vojska do sada nije uspjela da održi miting ili slično.

Na teritoriju III. Operativne Zone, streljano je od poslednjih izveštaja 48 bandita, raznih špijuna i legionara.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.

Politkomesar: Duško[6]

Obaveštajac: Rade Pavlović

Komandant: Vinko Antić

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 55/1.

136

14. III 1943.

Dopis vođe Njemačke narodne skupine Predsjedništvu vlade NDH... o svojim zapažanjima na putu kroz njemačka naselja u zapadnom dijelu Slavonije i o mjerama koje će poduzeti u cilju pružanja zaštite pripadnicima Skupine.

Koncem prošlog i početkom ovog mjeseca posjetio sam više od partizana ugroženih njemačkih naselja u kotarevima Garešnici, Grubišnom Polju, Daruvaru, Pakracu i sjevernom dielu kotareva Virovitica i Podr. Slatina. Mogao sam se na licu mjesta osobno uvjeriti, da je stanje mojih sunarodnjaka u ovim mjestima upravo očajno.

Mržnja i gnjev partizana je prema Niemcima od svih narodnosti koje u tom kraju žive najjača. Ali i partizanska promičba, kojoj se ne može odreći smišljenost i sustavnost, najviše je upravljena za pridobivanje Niemaca. Meni je predano 7 različitih letaka[1] djelomično i na njemačkom jeziku, koji su izključivo namjenjeni pripadnicima njemačke narodne skupine i koji uz dobro smišljene paralele sa događajima 1812. i 1918, prikazivanje brojčane nadmoćnosti SSSR, i njegovih anglosaskih saveznika i pod njihovom vlasti i uplivom stojećih naroda, žučljivo napadaju vodeće osobe Njemačkog Reicha, a i vodstvo njemačke narodne skupine, da je svoje sunarodnjake prepustilo na milost i nemilost svojoj sudbini. Organi državnih vlasti nakon rekvizicije živežnih namirnica uobće više ne dolaze u ova mjesta. Partizanske obhodnje i po danu nadziru sav promet i kretanje stanovničtva. Noću dolaze u jačim skupinama, te namilosrdno oduzimaju sve živežne namirnice, tako da mnogi seljaci nemaju više ni sjemena za proljetnu sjetvu. Mast, slanina i suho meso od ovogodišnjeg klanja je gotovo sve oduzeto, a isto tako je oduzeta gotovo sva posteljina, rublje, obuća i odjeća. Pripadnike njemačke narodne skupine silom tjeraju

6 Dušan Brkić
1 Vidi dok. br. 103 i 104

na svoje političke sastanke, te ih zlostavljaju[2] ako glasno ne viču protiv Führera. Isto ih tako pod prijetnjom smrti[3] sile da preuzimaju dužnosti u općinskim i mjestnim odborima. Dio stoke je već također oduzet, te prieti opasnost da će u skoro vrieme biti oduzeta za poljodjelski rad potrebna tegleća stoka. Seljaci koji imaju kola moraju stalno davati podvoze. Osobito se surovo postupa sa porodicama čiji se pripadnici nalaze kod Waffen-SS ili u postrojbama vojnice njemačke narodne skupine (Einsatzstaffel). Njima je gotovo već sve oduzeto. Zapriećeno je za vojničku službu sposobnim muškarcima, da će u slučaju odziva na vojničku službu njihove kuće i imanja biti spaljena, a njihove porodice odvedene. Javljeno mi je i nekoliko slučajeva silovanja žena čiji su muževi na vojničkoj službi, a također i djevojaka koje su bile aktivne u radu njemačke mladeži. Iz neklih mjesta odvedeni su silom i muškarci i uvršteni u t. zv. radničke odjele. koji se nalaze pod strogom stražom i paskom. Vodeće osobe iz ovih mjesta u koliko nisu odvedene od partizana i poslane »na rad u Njemačku«, što znači umorene, su privolom vodstva izbjegle, te se sada nalaze djelomično u Osieku i djelomično u Sriemu.

Nadalje se tamošnji pripadnici njemačke narodne skupine boje, da će se u slučaju vojničkih podhvata postupati s njima jednako kao sa odmetničkim pravoslavnim stanovničtvom.

Pripadnici njemačke narodne skupine ne trpe samo od partizana i pravoslavaca, već i od češkog i drugog katoličkog stanovništva, koje im predbacuje da su jedino Niemci krivi za sadašnji rat i za nesređene prilike i nestašicu živežnih namirnica i drugih potrebština i t. d.

Moji su me sunarodnjaci preklinjali da budu što prije povučeni i preseljeni iz ovih mjesta, u kojima su obkoljeni samo mržnjom i zavišću. Kada sam ih upozorio na nemogućnost preseljavanja usljed rata, jer bi to izgledalo kao slabost pred partizanima i jer su sva prevozna sredstva danas potrebna za dobijanje rata, izjavili su da će pojedinačno pobjeći ako već drugamo ne mogu, to barem u Mađarsku i na moje daljnje upozoravanje, da bi na taj način samo mogli izgubiti svoj teškim radom stečeni skromni imetak, također se nisu obazirali.

Od 1. veljače o. g. do danas na tom području su umorena 2 i odvedeno 11 pripadnika njemačke narodne skupine.

Budući da državnim vlastima danas još nije u mogućnosti ovim njemačkim naseljima pružiti osobnu i imovinsku sigurnost — što molim da mi se ne zamjeri — to sam prisiljen

1.) u još jačoj mjeri nego do sada organizirati samozaštitu i samopomoć pripadnika njemačke narodne skupine i

2.) mjerodavna njemačka mjesta upozoriti na ovo neodrživo i nesnosno stanje, to zamoliti njihovu pomoć.

Molim, da se ovaj moj korak, na koji sam prisiljen krajnjom nuždom mojih sunarodnjaka, nebi smatrao nekim činom nelojalnosti.

Za Dom spremni!
Vođa njemačke narodne skupine
Branimir Altgayer

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 18/111.

2 i 3 Podaci preuveličani i netačni.

137

14. III 1943.

Zapovijest Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske podređenim jedinicama za napad na Veliku.

U svrhu ispunjavanja prvog zadatka koji je pred nas postavio naš Glavni Štab, t. j. uhvatiti što više oružja i uništiti što veći broj neprijateljskih vojnika, ovaj štab donio je odluku da napadne i likvidira neprijateljsko uporište Veliku.

Prema do sada prikupljenim podacima u tom uporištu nalazi se oko 100 domobrana i oko 20 žandara. Isti su naoružani sa 6 puškomitraljeza, 2 laka minobacača i ostalo karabinima, a nalaze se u objektima kako je to na priloženoj skici naznačeno.

U cilju likvidacije tog uporišta štab IV. Divizije Narodno-Oslobodilačke Vojske Hrvatske.

N A R E Đ U J E :

(Sekcija Slav. Požega 1:100.000)

1.) XVIII. Brigadi:

a) bataljon a[1], napašće i likvidirati željezničku stanicu u Velikoj (objekt broj 3) i to s dvije čete napašće taj objekt s južne i zapadne strane, a s jednom četom sa jugoistočne strane (iz ugla između željezničke pruge Požega—Velika i desne pritoke potoka Veličanke.)

Nakon likvidacije tog objekta prići će jednim dijelom u pomoć bataljonu b[2], iste brigade, a drugi dio tog bataljona evakuiraće uhvaćeni plijen.

Vezu držati s bataljonom b, iste brigade i s bataljonom b[3], i d[4], XII. brigade.

b) bataljon b, napašće i likvidirati domobransku posadu u Spailuku (objekt broj 2).

I glavni udar na taj objekt izvršiti sa istočne i sjeverne strane koristeći korito potoka Veličanke i susjedne zgrade, dok jednu grupu hrabrih bombaša treba uputiti sa zapadne strane, koji će upasti u zgrade nastanjene domobranima. Prema skici naime s te strane nema žičane prepreke.

Poslije likvidacije tog objekta snage tog bataljona jednim svojim dijelom vršiće evakuaciju plijena i zarobljenika, a drugim dijelom priteći će u pomoć bataljonu a[5], XII. brigade, koji napada najčvršći objekt broj 1. U vezi s tim bataljonom XII. brigade izvršiće također pretres i čišćenje kuća između objekta broj 2 i broj 1.

c) bataljon c[6], organziraće streljački stroj oko sela Velike **visovima** koji teku uporedo sa selom Velika. Taj streljački **stroj treba ojačati** osobito oko južnog dijela sela.

1 II bataljon XVIII NO Brigade.
2 I bataljon XVIII NO brigade.
3 II bataljon XII NO brigade.
4 I bataljon XII NO brigade.
5 III bataljon XII NO brigade.
6 III bataljon XVIII NO brigade.

2.) XII. Brigadi:

a) bataljon a, pojačan sa 2 teška mitraljeza i teškim minobacačem nastupa sa sjeverne strane kroz selo Veliku i ima za zadatak, da jednim svojim dijelom likvidira žandarmerijsku stanicu (objekt br. 1. Taj objekt treba napasti sa sjeverne, južne i istočne strane, koristeći korito potoka Veličanke i susjedne zgrade.

Drugi dio tog bataljona pročistiće kuće u sjevernom dijelu sela, a osobito između objekta broj 1 i broj 2 u zajednici sa snagama bataljona b) XVIII. brigade.

Taj bataljon treba da je snabdjeven što većim brojem upaljivih bombi i benzinskih boca kao i benzinskim špricama.

Vezu će održavati sa bataljonom b, XVIII. brigade.

Jedan vod bataljona a, XII. brigade ostaje u divizijskoj rezervi.

b) bataljon b. jednom svojom četom daće osiguranje prema Kaptolu s desne strane potoka Kišeljevca u selu Češljakovci pa prema cesti Kaptol—Velika. Zadatak te čete jest da sruši most preko Kišeljevca na cesti Kaptol—Velika i da pod svaku cijenu spriječi eventualnu pomoć Velikoj od strane Kaptola. U cilju što boljeg izvršenja tog zadatka stupiće ta četa u vezu s bataljonom d. iste brigade, koji će neprijatelja tući bočno, ako naiđe od strane Kaptola.

Druge dvije čete tog bataljona postaviće zasjedu prema Biškupovcima na liniji kota 331 (Stražeman) — Draga — 236.

Zadatak tih četa jest da spriječe prodor neprijatelja od Biškupovca u pravcu Velike.

Ođržavaće vezu s bataljonom c[7] iste brigade i u koliko neprijatelj bude nadirao na bataljon c. od Tornja, treba da ga jednim svojim dijelom udara bočno. Istu pomoć davače i bataljon c. tim četama ako na njih neprijatelj bude nadirao.

c) bataljon c. pojačan sa 1. teškim mitraljezom postaviće zasjedu prema Tornju i Slav. Požegi na liniji kota 236—218—200 sa zadatkom, da pod svaku cijenu spriječe nadiranje neprijatelja od Tornja i Požege u pravcu Velike.

Ako neprijatelj bude nadirao preko Biškupovca na snage bataljona b, tada će bataljon c. jednim svojim dijelom da ga tuče bočnom vatrom.

Vezu održavati s bataljonom b. i s bataljonom d. iste brigade.

d) bataljon d. pojačan 1. teškim mitraljezom postaviće zasjedu prema Slav. Požegi na liniji kota 200—željeznička pruga Požega—Velika (kod mjesta gdje se križa sa cestom Trenkovo—Draga), te dalje na Kaznice i kotu 212 do ceste gdje kod Cešl jako vaca vata vezu sa četom bataljona b. Zadatak tog bataljona je, da poruši željezničku stanicu Trenkovo i tvornicu špirita, da ruši željezničku prugu (pomoć pionirskog voda), cestu Trenkovo—Velika i Trenkovo Draga, tt. veze i mostove na pruzi i ceste sjeverozapadno od Trenkova. Daljnji mu je zadatak, da bočnom vatrom tuče neprijatelja, ako naiđe na susjedne jedinice.

7 IV bataljon XII NO brigade.

Glavni zadatak tog bataljona jest, da ni pod koju cijenu ne dozvoli da banda prodre od Požege prema Velikoj.

3.) MITRALJESKOJ ČETI:

Sva četiri mitraljeska odelenja dodijeliti XII. brigadi.

4.) Štab divizije sa svojom rezervom nalaziće se u prvim kućama sjevernog dijela sela Velike.

Štab XVIII. brigade sa svojom rezervom nalaziće se u Radanovcima.

Štab XII. brigade sa svojom rezervom nalaziće se jednim svojim dijelom u prvim kućama sjevernog dijela sela Velike i rukovodiće bataljonom koji napada žandarmerijsku stanicu. Drugi dio tog štaba nalaziće se u Potočanima i rukovodiće zasjedama prema Biškupcima, Tornju i Požegi.

5.) Veza između ovog štaba i ostalih štabova održavaće se preko kurira. S kurirom uvjek slati još po jednog pratioca.

Redovni izvještaj treba da štabovi brigada šalju ovom štabu svaka 2 sata, a vanredni izvještaj slati prema potrebi bez obzira na vrijeme.

6). Početak napada u noći između 15 i 16 III. o. g. točno u 24 sata. Časovnike će štabovi brigada poravnati prema časovniku komandanta[8] divizije, a njihovi batalj oni tada prema časovnicima komandanata brigada.

7.) Znakove raspoznavanja za noć između 15 i 16. III. o. g. biće: Bacač -Naš a za dan 16. III. o. g. biće: poziv, pušku s obje ruke dići horizontalno iznad glave, a odziv: kapu desnom rukom isturiti u stranu.

Komandanti bataljona treba da prekontrolišu da li su im svi borci dobro upoznati sa znakovima raspoznavanja i da li se znadu s njima brzo i pravilno služiti.

8.) Povlačenje će se izvršiti po pismenom naređenju ovog štaba. Bez tog naređenja nema povlačenja.

Osim toga ispaliće ovaj štab s komandnog mjesta tri puta po dvije crvene rakete, kao znak za povlačenje. Zato neka svaka jedinica ima svog osmatrača raketa.

Pravac povlačenja daće se naknadno.

Jedinice koje su najudaljenije isturene prema Slav. Požegi i Tornju povući će se pod zaštitom jedinica koje se nalaze u zasjedi na cesti Kaptol—Biškupci, što znači, da se ove jedinice nesmiju povući prije nego one udaljenije pređu spomenutu cestu.

Pri povlačenju svaka jedinica treba uvjek da obavjesti svoje susjedne jedinice o tom, da se povlače kao i razlog (naređenje) zašto se povlače.

9.) Centar za evakuaciju ranjenih drugova biće Jankovac, a odavle dalje bolnice.

Sanitetski referenti brigada organiziraće svoja previjališta o kojima moraju biti obavješteni svi borci, a posebno bolničke čete i vodovi.

10.) Intendant divizije[9] s intendantima brigada organiziraće evakuaciju plijena. Pravac evakuacije plijena i zarobljenika biće: Uočka Glava,

8 Petar Drapšin
9 Đuro Terzi ć

a odatle u Zvečevo. Uz svaka kola plijena treba poslati po jednog partizana kao stražara koji će biti zadužen tim plijenom i za njega glavom odgovarati.

11.) XII. brigada obaviće sutra 15.III. o. g.ručak u Rijencima, Ceralijama i Bokanima. Zato će intendant[10] te brigade otići unapred u ta sela i organizirati ručak.

Suvi obrok za večeru koje će se obaviti na putu od Slat. Drenovca do Velike, treba da intendanti obih brigada kao i mitraljeske čete spreme za sve borce u mjestima gdje se bude obavio sutrašnji ručak.

12.) Bataljoni XII. brigade krenuće iz Voćina sutra 15. III. o. g. u 10 Sati u jutro.

XII. brigada treba da krene iz Ceralija za Veliku najkasnije sutra u 16 sati, a XVIII. brigada iz Drenovca najkasnije u 17 sati.

13.) **Važna napomena:**

a) Važe sve napomene i zapovjedi za napad na Garešnicu od 21. II. 1943. godine osim one pod g. XVIII. brigadi će se to posebno dostaviti.

b) Obavjestiti točno sve jedinice o tom gdje se nalaze ostali naši dijelovi, da ne bi za vrijeme borbe i manevrisanja kao i povlačenja došlo do zabune.

b) Teški minobacač nalazi se uKometniku. Zato će Štab XII. brigade uputiti tamo potrebnupatrolu, da ga doveze u sastav brigade.

Prilog: Skica uporišta Velike.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

V. D. polit, komesara: Franc Knebl

Zamjenik komandanta: Mato Jerković

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 28/1.

138

15. III 1943.

Naredba vođe Njemačke narodne skupine, kao komandanta Odreda za akciju (ES), o reorganizaciji i prestrojavanju ljudstva Odreda od 1908. godišta pa dalje u oružane SS jedinice, izuzev odjeljenja za osiguranje željeznica. Vojno sposobno ljudstvo Odreda od 1907. godišta nadalje bit će mobilizirano u ES odjeljenje domovinske zaštite (raspoređene u tri bataljona) i služit će za obranu njemačkih naselja i obitelji pripadnika Skupine, koji su mobilizirani u SS jedinice i bore se izvan domovine.

Auf Führerbefehl[1] werden die ES.-Angehörigen der Geburtsjahrgänge 08 und jünger, ebenso wie die Angehörigen der dt. Truppen der

10 Dušan Ostojić

1 Reorganizacija Odreda za akciju vršila se prema Hitlerovoj naredbi o totalnoj mobilizaciji ne samo u Njemačkoj nego i u svim državama ovisnim o njoj, kako bi se nadoknadili veliki gubici na Istočnom frontu.

kroatische Landwehr (mit Ausnahme der Eisenbahnsicherungsbtl.) ind die Waffen-SS zum entscheidenden Fronteinsatz eingezogen. Die Annahmeuntersuchungen haben am 4. 3. 43 begonnen. Die berstellung in die Waffen-SS hat bis 1. 5. 43 durchgeführt zu sein. Hierzu werden rechtzeitig die erforderlichen Befehle ergehen.

Die wehrfähing der Ceburstjahrgänge 07 und ältere, soweit sie nicht zuden Eisenbahnsicherugsbtl. eingezogen sind, stehen nach Entscheid des SS-Hauptamtes dem Volksgruppenführer zur Verfügung und sollen nach Entscheid des Deutschen Bevollmächtigten Generals in Kroatien vom 5.
3. 43 zum Schutz der Familien und des Besitzes der zur Waffen-SS eingezogenen und auberhalb der Heimat eingesetzten mehreren tausend. Volksgruppenangehörigen und des deutschen Siedlungsgebietes in diesem als beweglicher Rickhalt des Ortsschutzes (Heimatwehr) zur Bandenbekämpfung verwendet werden.

Zur Durchführung des Umbaues der ES. und der Vorbereitungen für deren künftige Verwendung wird mit **Genehmigung des Deutschen Bevollmächtigten Generals in Kroatien befohlen:**

1. Nach erhaltenem Überstellungsbefehl werden die ES. — Männer bataillons — bzw. kompanieweise mit voller Ausrüstung und Bewaffnung nach Essegg zum Ers. Btl. in Marsch gesetzt. Dort erfolgt die volle Abgabe der Waffen, Ausrüstung und Uniform einschl. Wäsche und von dortwerden sie in eigener Zivilkleidung zu den Waffen-SS Ers. Einheiten veitergeleitet. Die Männer sind sofort anzuweisen, ihre Zivilkleidung und — wäsche nach Essegg senden zu lassen. Es wurde beantragt, das die Männer bereits in Essegg in Waffen-SS-Uniform eingekleidet werden.

Für die gesamte, restlose Abnahme der vollen Ausrüstung und Bekleidung ist der Leiter der Verwaltungsstelle persönlich verantwortlich.

2. Das 2. und 3. Ber. Btl. und die Komp. Zikmund bleiben mit den ihnen verbleibenden Männern in ihren bisherigen Stellungen bis zum Eintreffen des Ersatzes. Nach Möglichkeit ist diesen Einheiten vor Abgang der Jahrgänge 08 und jüngeren vom Ers. Btl. Ersatz zugehen zu lassen.

3. Aus den der Volsgruppe verbleibenden Wehrpflichtigen wird unter der persönlichen des Volksgruppenführers ein ES.-Heimatschutzregiment zu 3 btl. zu je 3 Schützenkomp., je 1 Reiter-, 1 Radfahrund wenn möglich 1 Geschützzug, und 1 Ers. Btl. in Esseg gebildet.

4. **Den Einsatz dieses ES.- Heimatschutzrgts. bzw. der ES.- Heimatschutzbtl. befiehlt der Deutsche Bevollmächtigte General in Kroatien auf Vorschlag des Volksgruppenführers.**

5. Aufgabe des ES. — Esch. Rgts. bzw. der ES. — Hsoh. Btl. ist, die Banden aufzustöbern, zu verfolgen und zu vernichten, unverlässliche Ortschaften und als Schlupfwinkel und Summelräume dienende Gegenden ständig zu durchstreifen und durch ihr Auftreten auf die loyale Befclkerung besonders auf die Volksgruppenangehörigen, beruhigand, auf die

noch Unentschiedenen und Unzuverlässigen einschüchternd psychologisch einzuwirken.

6. Zu örtlichen Sicherheits- und Verteidigungsbesatzungen ist das ES.-Hach. Rgt. grundsätzlich nicht zu verwenden, besonders nicht in schwächeren, von einander rämlich getrennten Orten.

7. Als agtsunmittelbare Einheit wird der improvisierte Kradschützenzug z. b. V. zu einer Kradschützenkomp, ausgebaut.

8. Die bisherigen Ber. Btl. behalten ihre gegenwärtigen Nummern und Famen, doch ändert sich die Bezeichung Bereitschaftsbtl. in ES. — Heimatschutzbtl.

9. Das Verf. Btl. wird nach Überstellung der für die Waffen-SS Gemusterten in diese aufgelöst. Die Abwicklung hat der gegenwärtige Verwaltungsführer ES.-Hauptmann Linhardt durchzuführen.

Die Pferde des Reiterzuges und der Tross dieses Btl. werden dem II. ES.-Hsch. Btl. übergeben.

Bewaffnung, ausrüstung und Geräte werden auf die verbleibenden drei ES.-Hsch. Btl. nach meiner Genehmigung aufgeteilt.

10. Die Komp. Zikmund tritt nach Verlegung des I. Es.- Hsch. Btl in seinen neuen Einsatzbereich in dessen Verband.

11. Die Komp. werden innerhalb des Rgt. durchlaufend nummeriert. Die Nummern 4, 8 und 12 sind für spätere Neuaufstellung freizulassen, so dass das I. ES.- Hsch. Btl. aus der 1., 2. und 3., das II. ES.- Hsch. Btl. aus der 5., 6. und 7. Komp. besteht usw.

Die Reiter-, Radfahr-, Geschütz-und Nach richtenzüge tragen die Nummer ihres Btl., jedoch in arabischen Ziffern.

12. Die Btl. übernehmen nach Durchführung des Umbaues nachstehende Sicherunges bzw. Einsatzbereiche;

I. ES.-Hsch. Btl.: die deutschen Siedlungen in den Bezirken Essegg, Djakovo, Brod, Naschitz, Donji Miholjac, Walpach und Poschegg mit dem vorläufigen Standort des Btlstabes in Naschitz.

II. ES.-Hsch. Btl.: die deutschen Siedlungen in der Grossgespanschaft Vuka mit dem vorl. Standort des Btlstabes in Ruma.

III. Es.- Hsch. Btl.: die deutschen Siedlungen in den Bezirken Slatina, Weretz, Daruvar, Pakrac, Garešnica, Grubišnopolje und Bjelovar mit dem vorl. Standort des Btlstabes in Gjulaves.

13. Der Einsatz des II. ES.- Hsch. Btl. erfolgt in engster Zusammenarbeit und nach Weisungen des Grossgespans Dr. Elicker.

14. Als rückhalt der Heimatwacht in Windhorst, Adolfstal und Trešelje wird des III. ES.- Sch. Btl. einen Zug abkommandieren.

15. Die personelle Zusammensetzung des Rgt.- Stabes und der Btl.-Stäbe wird in nächster Zeit mittels besonderen Befehls bekanntgegeben.

D er Volksgruppenführer :
Altgayer
Es.-Oberst und Staatssekretär

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 22/11.

16. III 1943.

Pregled brojnog stanja boraca XVII NO brigade IV divizije NOV i pO Hrvatske.

JEDINICE		Brigada						I. Bataljon							II. Bataljon							III. Bataljon							
		Stab	Intendantura	Sanitet	Pionirski vod	Agit-prop	Svega	Stab	Intendantura	Sanitet	Pionirski vod	Prateći vod	Borci	Svega	Stab	Intendantura	Sanitet	Pionirski vod	Prateći vod	Borci	Svega	Štab	Intendantura	Sanitet	Pionirski vod	Prateći vod	Borci	Svega	Ukop. u ibrigadi
Po spisku	Muških	18	i	39	32	9	99	6	3	–	–	–	279	288	5	2	—	—	—	178	185	5	i	—	—	—	188	194	766
	Ženskih	2	-	30	1	-	33	2	-	-	-	-	33	35	-	-	1	-	-	32	33	-	-	-	-	-	23	23	124
U rashodu	Muških	–	—	10	1	-	11	—	2	—	—	—	72	74	-	1	—	-	—	28	29	—	—	—	—	—	56	56	170
	2enskih	1	-	2	-	-	3	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	4	4	9
Na licu	Muških	18	i	29	31	9	88	6	1	–	–	–	207	214	5	1	—	—	—	150	156	5	i	—	—	—	132	138	596
	Ženskih	1	-	28	1	-	30	2	-	-	-	-	32	32	-	-	1	-	-	31	32	-	-	-	-	-	19	19	115
Priraštaj		-	-	25	3	1	29						64	64	1						1	1	-	-	-	-	38	39	133
Manjak																				3	3								3

Polit, komesar:
Krajačić Joca[1]

Komandant:
odsutan

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIŠ, Slav. Brod, K 32/1.

1 Josip

16. III 1943.

Dopis Okružnog komiteta KPH Nova Gradiška svim kotarskim komitetima o načinu provođenja izbora za općinske i kotarske NOO-e.

Dragi drugovi,

Već je prošlo nekoliko dana od dana seoskih izbora i oni su već trebali biti izvršeni. Usljed raznih okolnosti i nemogućnosti izvršenja izbora kroz sva naša sela u isti dan, to neka se izvrše u svim selima gdje to nije do sada učinjeno a najdaljnji rok neka bude 19-III- o. g. To je potrebno da bi se odmah moglo pristupiti biranju općinskih odbora i delegata za kotarski N. O. O. Pošto se u jednoj općini izvrše seoski izbori onda treba odmah da se sastane općinska izborna komisija kojoj će seoski izborni povjerenici podnijeti izvještaj o rezultatu seoskih izbora. Taj će zapisnik općinska izborna komisija podnijeti kotarskoj izbornoj komisiji. Pošto su na daruvarskom srezu najteže prilike za izbore to kotarski komitet treba da uputi sve izborne komisije i izborne povjerenike da se izbori izvrše u najkraćem roku i da se iskoristi dan kada će se moći najslobodnije izvršiti.

Treba se držati ovih uputstava u daljnjem sprovođenju općinskih izbora:

1. Po završetku seoskih izbora, odmah treba održati sjednicu opć. izborne komisije i na njoj odrediti dan kada će se održati općinski zbor. Tu treba označiti mjesto i vrijeme zbora. Općinska izborna komisija treba da rukovodi tim općinskim izbornim zborom, vodi zapisnik izbornog zbora, podnosi listu općinskih kandidata.
2. Neka se odredi dan općinskih izbora na sva četiri kotara i to neka bude u nedelju 21. III. To neka objave općinske izborne komisije svim svojim izbornim općinama.
3. Radi eventualne reakcije ili napada iz vazduha potrebno je da se odrede mjesta zbora u blizini šume ili na nekom zaštićenom položaju. Na tim zborovima treba da dođe sve stanovništvo od 18 godina starosti pa na više.
4. Na općinskom izbornom zboru treba narod da dođe pod nacionalnim zastavama i transparentima, Nastojte da dođu i muški i ženske i da ovi zborovi ispanu što više spontani i da poprime pravi oblik narodnog oduševljenja.

   Na njima treba da istupe kao govornici općinski povjerenici i netko ispred Partije, koji će iznijeti važnost tih novih izbora. Onda treba da se istakne lista naših kandidata za općinske odbore i po primjeru biranja seoskih odbora tako će se birati i općinski, t. j. predsjednik, sekretar i blagajnik kao i ostali odbornici. Poslije toga treba isto tako birati i delegate za kotarski NOO. Općinski povjerenici moraju imati spisak svih kandidata za općinski i kotarski N.O.O. Pošto se izaberu općinski odbornici i delegati za kotarski NOO, treba nakon toga da istupi pred narodom neko ispred partije, gdje će

ukratko upoznati i novi odbor i narod o stalnosti nove vlasti, o tekovinama naše borbe, o dužnosti i odgovornosti odbornika kao i privrženosti narodnih masa svojoj novoj vlasti.

5. Poslije svršetka svakog općinskog izbornog zbora, općinska izborna komisija podnosi zapisnik i rezultat o izborima kotarskoj izbornoj komisiji.
6. Kotarska izborna komisija, pošto primi izvještaj od svih općinskih izbornih komisija, da su izbori izvršeni na čitavom kotaru, sazvaće sve izabrane delegate za kotarski N.O.O. na kotarsku izbornu konferenciju t. j. kotarska izborna komisija odrediće mjesto i datum kotarske izborne konferencije. Na toj kotarskoj izbornoj konferenciji doći će svi kotarski delegati izabrani na općinskim izbornim zborovima. Oni će doći sa potvrdom od općinske izborne komisije da su izabrani kao delegati kotarskog N.O.O-a.
7. Kotarska izborna komisija predsađavaće na kotarskoj izbornoj konferenciji i vodiće zapisnik o toku sastanka i u njega će se unijeti sve nepravilnosti kako u izvođenju svih izbora tako i same izborne konferencije.

   Na toj izbornoj kotarskoj konferenciji na kojoj prisustvuju svi delegati općina birače se uži odbor Kotarskog NOO-a u koji će ući najmanje 3 člana i oni moraju biti po mogućnosti iz istog t. j. jednog mjesta. Pored toga na toj konferenciji odrediće se sjedište kotarskog NOO-a i plenum će dati zadatke koje će imati da rešava kotarski uži odbor do idućeg sastanka plenuma.
8. Nakon što je kotarska izborna komisija primila sve zapisnike seoskih i općinskih izbora kao i zapisnik kotarske izborne komisije, ona će sav taj izborni materijal, kojega će srediti zaključiti i podpisati i podnijeti ga Štabu III. Operativne Zone. To treba odmah da se izvrši poslije općinskih izbora.

Dragi drugovi vi treba da vodite računa o pravilnom toku općinskih izbornih zborova i kotarskih izbornih konferencija, jer njima treba pomoći savjetima i uputstvima. Nastojte da ti općinski izborni zborovi budu što više masovniji.

Izvjestite nas o svima rezultatima općinskih izbora, a sav izborni materijal koji će se podnositi III. Operativnoj Zoni gledajte da bude ispravan i da se može dobiti podpuni pregled toka i rezultata novih izbora.

Tek onda kada se izvrši glasanje u čitavoj našoj vojsci moći će se znati konačni rezultat izbora, te će Zona nakon svega toga proglasiti nove odbore. S tim treba da upoznate sve odbore i sav narod. Stari NOO vršit će i dalje svoje dužnosti dok se ne dobije konačni rezultat izbora.

Mi na našem okrugu imamo 10 izbornih općina. Nastojte da se izvrše izbori u svima njima.

Ako su se do sada desile kakove nepravilnosti treba ih na vrijeme ispraviti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Okružni Komitet:
Milo[1]

1 Milo Popović

P. s. Na kotarsku izbornu konferenciju, treba da dođu delegati Kotarskog odbora iz neoslobođenih sela«.[2]

Original u IHRP, Zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 6/1.

141

16. III 1943.

Izvještaj Štaba III operativne zone Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o vojnom stanju i izvršenim akcijama na teritoriju zone.

Naš poslednji izveštaj[1] broj 56/1943, poslan je 24. I. 1943. Poslije toga vremena nismo Vam slali redovne 10-dnevne izveštaj e, iz razloga toga, što je veza sa Vama bila prekinuta, te je postojala opasnost da ne padnu u ruke neprijatelju. Slali smo kurira na Kozaru, kako bi tim putem uspostavili vezu sa Vama, ali se ni tuda nije moglo. Kurir je tamo uhvatio vezu sa V. Kozarskom Brigadom, koja se još i sada nalazi na Kozari i s kojom ćemo održavati stalnu vezu.

Na osnovu toga podnašamo ovaj izveštaj, od 24. I. do danas 16. III. 1943, kao i brojno stanje naših odreda, brigada i Komanda Područja. Mi ćemo u ovom izveštaj u napraviti pregled vojnog djelovanja, kao i vojničke situacije i sve ostalo na sektoru III. Operativne Zone, koje se u ovom periodu vremena znatno promjenilo.

1. VOJNIČKA SITUACIJA.

Od vremena kada je neprijatelj odpočeo svoj krvavi napad na naš oslobođeni teritorij, Bosne, Like, Korduna i Banije,[2] sve operativne jedinice na sektoru naše Zone, pojačale su aktivnost vojnog djelovanja na čitavom sektoru, kako bi na sebe privukle što više neprijateljskih snaga i time smanjile pritisak ofanzive i pomogli našim drugovima. Najznačajnija akcija[3] po nas, a najosetljivija po neprijatelja, bila je na glavnu prugu Beograd—Zagreb. Odredi također nisu zaostali, kao ni diverzantske grupe, tako da smo uspjeli formirati još jednu Brigadu[4] od I. i II. Odreda. Odredi su još uvek ostali kao takvi sa manjim snagama. Naš I. i II. odred poslije formiranja XVIII. Brigade dosta su oslabljeni i nisu vršili neke značajnije akcije. Njihov komandni kadar je vrlo mlad i nije se mogao snaći u početku. Osim toga, u Brigadu se dalo skoro najbolje drugove, a u Odredima su ostali sve mladi i neiskusni partizani. Ova normalna pojava, da se novouzdignuti kadar ne snalazi u početku, već je izčezao i rezultati toga pojavljuju se u vršenju manjih akcija. Naročito se to vidi kod II. odreda, koji se stalno zalijeće u pozadinu neprijatelja, napada i razoružava manje posade,[5] jer takvih manjih posada, koje bi odredi mogli napadati nema na granici između našeg oslobođenog područja i okupiranog područja. Jedan

2 Tekst dopisan rukom.
1 Vidi dok. br. 45.
2 20. januara 1943. god. otpočela je IV neprijateljska ofanziva.
3 Vidi dok. br. 48, 51 i 128.
4, 9 i 11 Vidi dok. br. 100.
5 Vidi dok. br. 121.

Štab
III. Operativne Zone
Nar. Oslob. Vojske i part. odreda
Hrvatske

O. Broj: 37 /1943
Dana 18. marta 1943 god.

Operativni izveštaj
dostavlja.

GLAVNOM ŠTABU
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA
Hrvatske.

Naš poslednji izveštaj broj 56/1943, poslan je 24.I.1943. Poslije toga vremena nismo Vam slali redovne 10-dnevne izveštaje, iz razloga toga, što je veza sa Vama bila prekinuta, te je postojala opasnost da ne padnu u ruke neprijatelju. Slali smo kurira na Kozaru, kako bi tim putem uspostavili vezu sa Vama, ali se ni tuda nije moglo. Kurir je tamo uhvatio vezu sa V. Kozarskom Brigadom, koja se još i sada nalazi na Kozari i s kojom ćemo održavati stalnu vezu.

Na osnovu podnašamo ovaj izveštaj, od 24.I. do danas 16.III. 1943, kao i brojno stanje naših odreda, brigadama i Komanda Područja. Mi ćemo u ovom izveštaju napraviti pregleg vojnog djelovanja, kao i vojničke situacije i sve ostalo na sektoru III. Operativne Zone, koje se u ovom periodu vremena znatno promjenilo.

I. VOJNIČKA SITUACIJA.

Od vremena kada je neprijatelj odpočeo svoj krvavi napad na naš oslobodjeni teritorij, Bosne, Like, Korduna i Banije, sve operativne je inice na sektoru naše Zone, pojačale su aktivnost vojnog djelovanja na čitavom sektoru, kako bi na sebe privukle što više neprijateljskih snaga i time smanjile pritisak ofanzive i pomogli našim drugovima. Najznačajnija akcija po nas, a najosetljivija po neprijatelja, bila je na glavnu prugu Beograd-Zagreb. Odredi također nisu zaostali, kao ni diverzantske grupe, tako da smo uspjeli formirati još jednu brigadu od I. i II. Odreda. Odredi su još uvek ostali kao takvi sa manjim snagama. Naš I. i II. odred poslije formiranja XVIII. Brigade dosta su oslabljeni i nisu vršili neke značajnije akcije. Njihov komandni kada je vrlo mlad i nije se mogao snaći u početku. Osim toga, u Brigadu se dalo skoro najbolje drugove, a u Odredima su ostali sve mladi i neiskusni partizani. Ova normalna pojava, da se novouzignuti kadar ne snalazi u početku, već je izčezao i rezultati toga pojavljuju se u vršenju manjih akcija. Naročito se to vidi kod II. odreda, koji se stalno zaliječe u pozadinu neprijatelja, napada i razorušava manje posade, jer takvih manjih posada, koje bi odredi mogli napadati nema na granici izmedju našeg oslobodjenog područja i okupiranog područja. Jedan deo I. odreda nalazi se stalno na Daruvarskom sektoru, zbog obezbedjenja bolnice, dok je drugi deo zaposlen na rušenju glavne pruge Beograd-Zagreb, zajedno sa diverzantskim grupom.

Poslije formiranja naše IV. Divizije, neprijateljska uporišta su se znatno pojačala, kako sa vojnicima, tako i sa teškim oružjem-topovima i tenkovima. Naročito na glavnoj pruzi Beograd-Zagreb i to u većini Njemci. Osim toga skoro po svim uporištima neprijatelj se služi radio-stanicama za vezu izmedju sebe, jer im telefonske veze permanentno kidamo. Nikakve jače koncentracije za sada se ne osjećaju. Neprijatelj je, poslije nekoliko uspješno izvedenih akcija naše XVIII. Brigade, proveo "čišćenje Dilja". Naročito ga je dirnula akcija, koja je uspješno izvedena u Levanjskoj Varoši, gdje je ubijen poznati ustaša i bivši narodni zastupnik Pako Petrović.

U poslednje vrijeme, neprijatelj se češće puta zalijeće na naš oslobodjeni teritorij u cilju pljačke. Upadne u nekoliko susednih sela i brzo se povuče ponovno u svoja uporišta. To čini većinom rano u jutro, idući kroz šumu, kad misli da iznenadi naše strane. I pored toga, što imamo nekoliko vojnih komiteta u tim uporištima, nemoguće nam je saznati takve i slične namjere, jer je neprijatelj upotrebio novu taktiku, t.j. krene iz uporišta bez da niti komandni kadar uopće zna kuda se ide. Tek kada se dođe u selo, onda se izda naredb i pravac njihovog djelovanja.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 141

deo I. odreda nalazi se stalno na Daruvarskom sektoru, zbog obezbeđenja bolnice,[0] dok je drugi deo zaposlen na rušenju glavne pruge Beograd—Zagreb, zajedno sa diverzantskom grupom.[7]

Poslije formiranja[8] naše IV Divizije, neprijateljska uporišta su se znatno pojačala, kako sa vojnicima, tako i sa teškim oružjem — topovima i tenkovima. Naročito na glavnoj pruzi Beograd—Zagreb i to u većini Njemci. Osim toga skoro po svim uporištima neprijatelj se služi radiostanicama za vezu između sebe, jer im telefonske veze permanentno kidamo. Nikakve jače koncentracije za sada se ne osjećaju. Neprijatelj je, poslije nekoliko uspješno izvedenih akcija[9] naše XVIII. Brigade, proveo »čišćenje Dilja«.[10] Naročito ga je dirnula akcija, koja je uspješno izvedena u Levanjskoj Varoši,[11] gdje je ubijen poznati ustaša i bivši narodni zastupnik Fabo Petrović.

U posljednje vrijeme, neprijatelj se češće puta zalijeće na naš oslobođeni teritorij u cilju pljačke.[12] Upadne u nekoliko susednih sela i brzo se povuče ponovno u svoja uporišta. To čini većinom rano u jutro, idući kroz šumu, kad misli da iznenadi naše straže. I pored toga, što imamo nekoliko vojnih komiteta u tim uporištima, nemoguće nam je saznati takve i slične namjere, jer je neprijatelj upotrebio novu taktiku, tj. krene iz uporišta bez da niži komandni kadar uopće zna kuda se ide. Tek kada se dođe u selo, onda se izda naredba i pravac njihovog djelovanja.

Poslije akcije naše IV. Divizije na glavnu prugu, neprijatelj je nekoliko dana uzastopce bombardirao naša sela kraj pruge. Bombardiranje je vršio većinom poslije podne sa više od 15 aviona, no nije naneo Dog zna kakove štete. Pogotovo u redovima partizana nije bilo ni jedne irt ve.

Dana 5. II. o. g. poslije podne u 3 sata, neprijatelj je sa 12 aviona, tombarđirao zgradu u kojoj se nalazio štab naše Zone. Sama zgrada naizila se u šumi. Tom prilikom teže je ranjen politkomesar Zone drug larijan Stilinović. Slomljena mu je desna ruka iznad lakta, i teže je ontuzovan po glavi. Komandantu Zone drugu Bogdanu Crnobrnji slomena je noga na istom mjestu gdje i ranije. Osim toga ubijena su još dva ražara koji su se nalazili u zgradi.

Kao što vidite, taj nesretni slučaj, dogodio se u momentu kada se ko nije nadao. Drug Politkomesar je na nekoliko časaka prije bombarvanja, došao iz Komande Psunjskog Područja, gdje je bio na sastanku Štabom IV. Divizije. Odmah iza toga, Štab Zone preselio se je na drugo esto. Trebalo se prići popuni Štaba, što je i učinjeno drugi dan. žnost komandanta, trebao je primiti komandant XII. Brigade drug iko Antić, a politkomesara drug (Duško) Brkić Dušan, zamjenik politnesara Zone. No da bi nesreća bila još veća, novi komandant dolazeći sastank, pao je s konja i morao je ostati 25 dana u bolnici, tako da je g Duško za to vreme sam vršio sve dužnosti.

6 Na Ravnoj gori.
7 Vidi dok. br. 122.
8 30. XII 1942. god. Vidi dok. br. 3, objašnjenje 7.
10 Vidi dok. br. 84 i 97.
12 Vidi dok. br. 70, 79, 97, 133 i 134.

Disciplina i moral naših jedinica u poslednje vrijeme popravilo se. Naročito se to opazilo u XVIII. Brigadi, koja je odmah po svom osnutku pokazala mnogo borbenosti i uspjeha. Njeni vojnici pokazali su neobičnu hrabrost u jurišu na neprijateljske bunkere. Neprijatelj se na pr. u Levan jskoj Varoši očajnički borio u zidanim bunkerima. Naši su se pod vatrom probili do bunkera, zatim puškarnice zatrpali zemljom i time prisilili neprijatelja na predaju. Takvih i sličnih slučajeva pokazalo se je mnogo. II. Odred se je također dobro pokazao, zalijetajući se u ravnu Podravinu, prelazeći prugu Osijek—Zagreb, koju stalno čuvaju blindirani vozovi. U poslednje vrijeme dobivamo veliki broj omladinaca i omladinki iz Podravine, koji dobrovoljno dolaze u redove naše vojske. I. odred malo je zaostao, jer je dobio u zadatak da kontroliše i čuva sektor na kome je smještena naša bolnica, a koji se nalaze na liječenju komandant i politkomesar, a poslije bolestan iz Moslavine došao je i drug Vlado,[13] sekretar CK KPH.

Službu veze uredili smo tako, što su uspostavljene relejne stanice na čitavom sektoru. Ali ta veza ide još nekako presporo, što će se u najskorije vreme popraviti.

Vezu sa I. Srpskom Divizijom,[14] koja se nalazila između Gradiške i Bos. Broda, nismo uspostavili, jer je Divizija napustila taj sektor.

12. II. o. g. formirana je XVIII. Brigada. Ljudstvo za tu brigadu, kao i komandni kadar, uzet je isključivo iz I. i II. Odreda. Za komandanta postavljen je Komandant I. odreda drug Uroš Popara, za zamjenika komandant II. odreda drug Ivo Marinković, za politkomesara član O. K. Nova Gradiška drug Milan Tomić, koji je do formiranja Divizije bio politkomesar jednog bataljona I. odreda, zamjenik politkomesara Brigade je drug Franjo Bajt zamjenik komesara I. odreda. Za nove rukovodeće u odredima postavljeni su novi drugovi, koji su bili komandanti i politkomesari bataljona.

XVIII. Brigada od svoga osnutka do danas izvela je nekoliko uspješnih akcija, tako da danas ima oko 600 pušaka, a u početku je imala svega 400.

U saglasnolsti sa drugom Vladom, XVIII. Brigada je ušla privremeno u sastav i pod direktnu komandu[15] naše IV. Divizije. To je učinjeno iz više razloga, a među najglavniji, zato da bi Divizija mogla sa većim snagama izvršiti veće akcije, a s druge strane da se borci nove brigade upoznaju borbenom disciplinom, steknu više iskustva od svojih drugova iz drugih brigada, prekale u borbi na većim akcijama itd., jer nam iskustvo pokazuje da se moral, disciplina i borbenost mnogo lakše postizava u većim vojničkim jedinicama.

Prije nekoliko dana dobili smo operativni izveštaj[16] našeg III. odreda iz Srema. Izveštaj je poslao Štab III. odreda, koji se sa VI. bosanskom brigadom nalazi na čišćenju terena od četnika na Majevici, kao i bataljon, koji je ostao u Fruškoj Gori. Te izveštaje Vam u cjelosti šaljemo, kako

13 Popović
14 Prva proleterska divizijai NOVJ. Vidi dok. br. 44.
15 Vidi dok. br. 120.
16 Vidi dok. br. 123.

bi uvidjeli detaljan rad i akcije, kao i čišćenje terena od četnika na tom sektoru. Veza sa njima je do sada bila vrlo slaba, no uložićemo sve da se ona popravi, da dobivamo redovite izveštaje i da im pomognemo u radu.

II. IZVEDENE AKCIJE

AKCIJE XVIII; BRIGADE:

Noću između 17. i 18. II. o. g. jedinice XVIII. Brigade napale su neprijateljsko uporište Mandićevac[17] (Đakovački srez) i tom prilikom dobile 9 karabina, i 1 puškomitraljez. Zarobljeno je 9 kulturbundaša. Mi nismo imali nikakvih žrtava.

18. II. o. g. jedinice naše XVIII. Brigade napale su neprijateljsko uporište Levanjsku Varoš. Neprijatelj se ogorčeno branio i borba je trajala 17 sati. Naši borci su u potpunosi savladali neprijatelja uzeli pomenuto mjesto. Tom prilikom naši borci pokazali su veliku hrabrost, jurišali su na neprijateljske bunkere, zemljom zatvarali puškarnice na bunkerima, bajunetama razotkrivali krovove bunkera i uništavali bandite. U toj borbi, naša brigada dobila je 30 karabina, kao i mnogo ostale ratne spreme. Tom prilikom zarobljeno je 30 ustaša i žandara.. . S naše strane imali smo jednog mrtvog i 3 ranjena druga.

Ogorčeni zbog ovog uspjeha i poraza, Njemci, ustaše i domobrani, (500 domobrana i ustaša i 300 Njemaca), krenuli su u pravcu položaja[18] 21. II. o. g., gdje su se nalazile naše jedinice. Snage naše XVIII. Brigade, potukle su i protjerale neprijatelja. Tom prilikom je zarobljeno 24 domobrana, 2 domobranska i 2 njemačka oficira. Na bojištu je ostalo mrtvih neprijatelja: 22 Njemca, 4 njemačka oficira i podoficira, 1 domobranski satnik i jedan natporučnik, 1 narednik i 7 domobrana. Zaplenjeno je 55 karabina, 3 puškomitraljeza, 3 ručna mitraljeza, 7000 metaka, više pištolja, kao i mnogo drugog ratnog materijala. U svim tim bojevima, mi smo imali 2 mrtva i 2 ranjena druga[19].

Dana 5. III. o. g. XVIII. Brigada izvršila je uspješnu akciju na neprijateljsko uporište Ljeskovica[20]. Napad je izvršen na prepad, a na pojedinim mjestima borba se vodila oko 3 sata. Tom prilikom dobiveno je 110 karabina, 9 duplona, 1 teški mitraljez (švarcloze), 1 puškomitraljez, 1 laki bacač mina, 1 ručni mitraljez, 150 mina za laki bacač, 1800 puščanih metaka i oko 150 pari odijela i mnogo drugog ratnog materijala. Zarobljeno je 61 domobran. Mi smo imali samo jednog mrtvog bolničara.

Dana 3. III. o. g. jedna partizanska grupa iste brigade, zarobila je 80 domobrana šumskih radnika, koji su radili u šumi bez oružja i 1 oficira. Zaplenjena je jedna askerica.

AKCIJE I; ODREDA:

Snage našeg I. odreda, napale su 16. II. o. g. na domobransku stražu[21] koja se nalazila na mostu kod Rajića, glavna pruga Beograd—Zagreb i zaplenila 8 karabina. Zarobili 8 domobrana i njihovu ratnu spremu.

17 Vidi dok. br. 96 i 100.
18 Vidi dok. br. 84 i 97.
19 Vidi dok. br. 100.
20 Vidi dok. br. 125.
21 Vidi dok. br. 122.

Noći između 22 i 23. II. o. g. naše jedinice I. odreda razoružale su prugu kod sela Batinjana na željezničkoj pruzi Daruvar — Suhopolje.
Pruga je bila razrušena u dužini od 600 metara, a t.t. veze bile su porušene u dužini od 1100 metara. Zarobljena su 3 domobrana, a zaplenjeno je 3 karabina i 150 metaka.

28. II. o. g. jedna četa I. odreda, izvršila je sabotažu na pruzi Zagreb —Beograd, između Okučana i Rajića, kojom je prilikom porušen 1 km tt. stupova i spaljen jedan drveni most.

6. o. mj. jedinice I. odreda, u zajednici sa diverzantskom grupom, napale su blindirani voz na pruzii Banova Jaruga—Suhopolje. Blindirani voz prethodno je naišao na minu, koju su postavili diverzanti i digao u vis jedan vagon sa lokomotivom. Napad nije uspio iz razloga toga, što je odmah iza njih na 300 metara naišao drugi blindirani voz i jedinice su se morale povući. Žrtava nije bilo.

AKCIJE II. ODREDA:

15. II. o. g. jedinice II. odreda napale su neprijateljsko uporište Sopje, koje se nalazi 500 metara udaljeno od Mađarske granice i tom prilikom likvidirana je žandarmerijska stanica, opština i financija. Zarobljena su 3 žandara, 5 pomoćnih žandara i 5 financa. Zapljenjeno je 17 mauzera, 11 manliher, 2 duplona, 20 bombi, 3000 metaka i 3 pištolja i mnogo drugog ratnog materijala.

Iste noći II. bataljon II. Odreda, izvršio je napad na mesto Košku (pruga Osijek—Našice). Tom prilikom razoružali seosku stražu i dobili 6 pušaka, 18000 Kuna i 9 metara kukuruza.

17. II. o. g. partizanska grupa II. bataljona II. odreda, izvršila je napad na pustaru Kestbaum (sektor Osijek) i tom prilikom zaplenila 8 konja, 200 litara petroleja, 15 metara kukuruza, 45 komada svinja i 48 komada goveda. Stoka je bila pripremljena da se otpremi u Njemačku.

I. bataljon II. odreda u 5 časova u jutro 19. II. o. g. izvršio je napad na domobransku stražu na mostu kod Čačinaca (sekcija Slatina). Poslije borbe od 10 minuta, našim jedinicama, predali su se domobrani. U toj bitci, naše jedinice zarobile su 25 karabina, 20 bombi, 1000 metaka i mnogo ostalog ratnog materijala. Mi nismo imali gubitaka. Partizanska grupa
II. odreda, zapalila je 18. II. o. g. tvornicu kudeljaru kod Forkoševaca (u blizini Osijeka). Uništeni su ogromni magacini ove tvornice. Šteta se cijeni na 40,000.000 Kuna.

19. II. o. g. jedna partizanska grupa II. odreda, razoružala je domobransku stražu kod sela Našička Breznica, pruga Našice—Osijek i tom prilikom zaplijenila 7 karabina.

4. III. o. g. snage II. odreda, izvršile su akcije na žandarmerijsku stanicu Šljivoševci. Posada je brojila 6 žandara. Tom prilikom zarobljena su dva pomoćna žandara, a ostali pobijeni. Zaplijenjeno je 4 mauzera, 1 manliher, 3 francuske trometke, 350 metaka i 9 bombi. S naše strane nismo imali nikakvih gubitaka.

Jedinice II. odreda, noću između 5. i 6. III. o. g. izvršile su napad na neprijateljsko uporište Čađavicu i Moslavinu[82]. U tim akcijama zarob-

--------- i

22 vidi dok. br. 121.

ljena su 2 željezničara, 5 financa i 1 domobran. Zapljenjeno 7 mauzera, 450 metaka, 1 pištolj i 75000 Kuna i mnogo drugog ratnog materijala.

Jedna partizanska grupa, zapalila je i potpuno uništila fabriku špirita Senkovci (srez Podr. Slatina). Tom prilikom je uništeno 80 hektolitara špirita, koji je bio namjenjen za Njemačku.

AKCIJE DIVERZANTSKIH GRUPA:

Drug Boro[23], pomoćnik druga Ilije Gromovnika[24], slavnog diverzanta, nalazi se već duže vremena na našem sektoru, kao i u Moslavini, gdje je većinom bio zaposlen organizacijom diverzantskih grupa, držao diverzantske kurseve, itd. U vremenu neprijateljske ofanzive, uzeo je nekoliko takvih grupa i spustilo se na prugu Beograd—Zagreb, sa zadatkom da nanese neprijatelju što više gubitaka i da mu sprečava normalan transport tom najglavnijom prugom. Neke od njih rušile su i prugu Banova Jaruga —Daruvar, kao i Osijek—Zagreb.

Noću između 13. i 14. februara o. g. na glavnoj pruzi Beograd—Zagreb, kod sela Andrijevaca[25], diverzantska grupa, digla je u vazduh njemačku vojnu kompoziciju u kojoj su se vozili tenkovi, kamioni i topovi. Potpuno je uništena lokomotiva i 5 vagona. Voz je išao u pravcu prema Zagrebu.

11. III. o. g. kod sela Vrba[26], na pruzi Beograd—Zagreb, naša diverzantska grupa, digla je u vazduh teretni vlak. Stradala je lokomotiva i 3 vagona.

28. II. o. g. jedna druga diverzantska grupa, digla je u vazduh njemački vlak između sela Dragalića i Okučana. Tom prilikom uništena je lokomotiva i nekoliko vagona.

19. II. o. g. jedna partizanska grupa[27] sa komandirom drugom Ružičkom[28] (Ceh), napravila je zasjedu ustaškom kamionu u Gornjem Daruvaru. Tom prilikom ubijeno je 9 ustaša, 1 ustaški natporučnik. Dobiveno je 9 karabina, 2 puškomitraljeza, kao i ostala ratna sprema. Kamion je zapaljen. Mi nismo imali gubitaka.

III. STEČENA ISKUSTVA IZ AKCIJA I KRITIČKI OSVRT NA NJIH

U posljednjim akcijama, naročito onim koje je izvela naša IV. Divizija[29], pokazalo se, da su drugovi partizani spremni uz najveće žrtve izvršiti zadatke koji se pred njih postavljaju. Njihova borbena disciplina došla je u nekim akcijama do vrhunca, gdje su prolazeći pored mrtvih drugova i dalje jurišali na bunkere, blindirane vlakove i tenkove. Sto se tiče komandnog osoblja bataljona, kao i četa, njihova je borbena disciplina nešto popustila. Nemaju dovoljno samoinicijative i neznaju da se snalaze u borbi kad ne dobiju direktnog naređenja od viših štabova. Kad osvoje jedan bunker ili ma koje uporište, ne mogu da se snalaze što dalje da poduzmu itd., vojnici im se tada rasturaju, ne drže ih pod kontrolom i tome slično. Jedan od razloga leži u tome, što su komandiri i komandanti

23 Miličević
24 Ivan Hariš
25 Donji
26 Donja
27 I odreda III operativne zone.
28 Josip
29 Vidi dok. br. 128.

došli na takove dužnosti od običnih partizana, ne svršivši ni jedan kurs, gdje bi im se moglo dati dovoljno vojničkog znanja. To smo sve imali u Vidu i da bi u buduće smanjili greške pojedinih rukovodećih drugova, i osposobili ih za dobre komandire i komandante, osnovali smo vojnički kurs za oficire, koji je već otpočeo sa svojim radom. Kurs će trajati 20 dana i na njemu ima 32 slušača.

U prošlom smo Vam izveštaju javili, da će odredi formirati nekoliko manjih partizanskih diverzantskih grupa, koje će prelaziti duboko u neprijateljski teritorij i vršiti manje oružane akcije, sabotaže i diverzije. To je i učinjeno i vrlo su se dobro pokazale takve grupe. Jedna od njih dočekala je jedan ustaški kamion i potpuno ga uništila.

IV. RASPORED NAŠIH JEDINICA, KAO I DIVIZIJE

Posle kako je naša Divizija, vršila pritisak na Glavnu prugu, prebacila se na prugu Osijek—Zagreb. Napadala Viroviticu, a zatim krenula put Moslavine na Garešnicu i vratila se natrag. Poslednjih desetak dana nalazi se na odmoru, dopuni i reorganizaciji svojih jedinica. Ovo je izvršeno i radi toga, jer su mnogi drugovi bili bolesni, a kako na našem teritoriju vlada mjestimično epidemija tifusa stoga je postojala opasnost da «e u većoj mjere ne prenose i u vojsci. Za to vrijeme su se drugovi odmorili, oprali kako sebe, tako i veš, očistili od ušiju itd.

I. odred nalazi se jednim dijelom na sektoru oko Daruvara sa zadatkom da ruši prugu Daruvar—Suhopolje i ujedno da osigurava bolnicu. Njega ćemo uskoro premjestiti na drugi sektor, tj. Psunj, sa zadatkom da napada i razoružava manje neprijateljske posade, kao i mostove na prugama, koje u većini čuvaju domobrani. To su većim djelom mladi drugovi, koji treba da prođu kroz nekoliko borbi, kako bi stekli iskustvo. Za osiguranje bolnice, pojačana je komanda straže.

II. Odred za sada se nalazi na sjevernim obroncima Papuka i Krnđije i ima u zadatak prodirati u Podravinu, napadati manja uporišta i rušiti prugu Osijek—Zagreb. Isto tako ima da mobiliše što više ljudi iz podravskih sela, kao i osiguravati izvlačenje hrane sa toga bogatog teritorija. Naš se oslobođeni teritorij na tom djelu znatno proširio i posle oslobođenja Voćina[30] i Orahovice, tako da se granica našeg oslobođenog teritorija produžila do pruge Osijek—Zagreb i stalnim napadima na prugu, kao i preko nje, onemogućava se neprijatelju ponovni povratak u ta uporišta.

V. NAŠE DALJNJE OPERATIVNE NAMJERE

Kao što smo Vam u zadnjem izveštaju javili, da bi akcija na neprijateljsko uporište Požegu, bila od velikog vojnog političkog značaja. Samo uporište ima istureno nekoliko manjih uporišta, koja služe kao pređstraža, a to su: Velika, Toranj, Vilić Selo, Brestovac, Pleternica, Vetovo, Kaptol, Bektež itd. Jačina uporišta je do 250 Njemaca, legionara, kulturbundaša i domobrana. Da bi se očistila požeška kotlina, tj. izvršio uspješan napad na samu Požegu, prethodno se treba otpočeti čišćenjem svih tih pređstraža, što je već i počelo sa uporištem Velika[31], koje je noćas izvršila XII. i XVIII.

30 Vidi dok. br. 41.
31 Vidi dok. br. 137.

Brigada. Poslije kada se likvidiraju sva ta uporišta, ili bar jača između njih, preći će se na samu Požegu. Jasno, da će se Divizija likvidiranjem tih uporišta još više naoružati i sa ove četiri brigade što raspolaže, imati će se dovoljno snage za direktan napad i uspješno držanje čitave požeške kotline.

VI, FORMIRANJE ČEHOSLOVAČKE JEDINICE

Na teritoriju III. Operativne Zone ima priličan broj čehoslovačkih manjina, kako po srpskim, tako i po hrvatskim selima. Neprijatelj se prema njima odnosi isto tako prema Hrvatima. Tjera ih u vojsku, na rad itd. U našim jedinicama, još od početka partizanskog pokreta, nalazi se izvjestan broj drugova Čehoslovaka, partizana, a i rukovodećih drugova. Na osnovu toga mi sada prilazimo formiranju jedne čisto čehoslovačke jedinice i već smo u tom pogledu izdali naređenje[32] da se iz svih, kako operativnih jedinica, tako i komandi straža, radionica i ostalih ustanova povuku svi drugovi Čehoslovaci. Mislimo da ćemo u prvo vreme moći formirati jednu četu od 70—80 boraca, koju ćemo posle uputiti u krajeve nastanjene Čehoslovacima, da mobilišu sve sposobno za borbu. Zato ima dosta izgleda i mislimo da će nam uspjeti povećati broj takvih jedinica do bataljona, a i do brigade. Formiranjem jedne takve jedinice, biti će od velikog političkog značaja po nas.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar: Duško[33]

Komandant: Vinko Antić

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 41/1.

142

16. III 1943.

Dopis Oblasnog komiteta KPH za Slavoniju svim mjesnim i općinskim komitetima o poduzimanju mjera za raskrinkavanje reakcionarnog rada vodstva HSS.

Dragi drugovi!

Od C.K.K.P.H. primili smo prepis direktivnog pisma[1] vodstva HSS-a upućen pristašama u Dalmaciji. Takav prepis dostavljamo i mi vama, da ga proučite, kako bi vama ono pomoglo u radu oko raskrinkavanja izdajničkog i reakcionarnog vodstva HSS-a i upoznavanju njegovih planova i načina djelovanja. Podjedno vam priobćavamo i sadržaj pisma C.K. K.P.H. kojim nam je gornji prepis dostavljen, a koje pismo glasi:

»Ogromni uspjesi Crvene Armije i antifašističke borbe u svijetu i kod nas sve očitije pokazuju, da se približuje slom fašizma. Ta činjenica

32 Vidi dok. br. 90.
33 Dušan Brkić
1 Redakcija ne posjeduje pomenuto pismo.

prisiljava izdajničko vodstvo HSS-a, da istupa sve otvorenije i da ubrzava pripreme za svoje izdajničke planove. Da bi pred narodom prikrilo svoje izdajničke planove i svoje djelovanje vodstvo je HSS-a prisiljeno primjenjivati posebne metode zavaravanja masa i prikrivanja svog izdajničkog djelovanja.

Iz priloženog prepisa direktivnog pisma, koje je vodstvo HSS-a uputilo svojim povjerenicima za Dalmaciju i druge krajeve upoznati ćete se, kako sa njihovim planovima tako i metodom rada, to će vam u velikoj mjeri olakšati raskrinkavanje izdajničkog vodstva HSS-a i borbu protiv njegovih izdajničkih planova.

Našu kampanju i borbu protiv HSS-a treba ne samo pooštriti i proširiti nego i sve više konkretizirati i podkrepljivati novim argumentima.

Priloženi prepis direktivnog pisma HSS-a pruža za to dovoljno materijala.

Našu borbu protiv HSS-a i njegovog izdajničkog djelovanja treba voditi na temelju podataka i argumenata izloženih u brošuri izdajničkog vodstva HSS-a »Proleteru«, i člancima »Vjesnika«. Te argumente valja dopunjavati novim podacima i dokazima. Zato je potrebno savjesno pratiti djelovanje vodstva HSS-a, njegove parole, oblike i metode rada.

Skrećemo vam pažnju na sledeće stvari iz pisma HSS-a:

1) Izdajničko vodstvo HSS-a priznaje svoju saradnju sa fašističkim okupatorima. Oko pregovore sa njemačkim okupatorima o likvidaciji ustaškog režima i stvaranje »Novog režima«, u kome bi učestvovali i predstavnici iz vodstva HSS-a.

2) Sarađujući sa fašističkim okupatorima izdajničko vodstvo HSS-a istovremeno priprema teren za okupaciju Hrvatske od strane Američkih i Engleskih trupa u času sloma fašizma.

3) Ona priprema politički teren i vrši organizacione pripreme za preuzimanje vlasti poslije rata i,

4) Vodstvo HSS-a ustaje protiv svake borbe, protiv fašističkih okupatora i njegovih slugu, — nastoji na sve načine, da obmani i zavara masu, da prikrije svoje djelovanje prema masama, kako bi smo ga pust jeli na miru i time omogućili, da iza naših leđa nesmetano vrši pripreme svojih izdajničkih planova.

Kako vidimo našu borbu protiv izdajničkog HSS-a moramo konkretizirati i podkrepljivati novim dokazima s našeg Slavonskog terena, činjenica je, da i kod nas dižu glave i razorno djeluju pojedini HSS-ovski funkcioneri. Činjenica je da mi do sada nismo razbili povjerenje znatnog djela Hrvata u Slavoniji koje ono ima spram vodstva HSS-a i da ga nismo mobilisali u redove NOV. Broj mobilisanih Hrvata u redove N.O.V. najsigurnije mjerilo po tom koliko smo raskrinkali izdajničku rabotu vodstva HSS-a i koliki je naš politički utjecaj na Hrvatske mase u Slavoniji. Pobjede Crvene Armije i naše N.O.V. a napose slavonskih partizana s jedne strane, a pljačka i palež slavonskih sela, te zvjersko lovljenje naroda u

crkvama, po sajmovima[2] i ostalim skupovima te odvođenje u fašističku vojsku i na robijaški rad u Njemačku s druge strane sve to gomila kod Hrvata mržnju spram okupatora i njegovih slugu, a simpatije spram naše N.O.V. i njenog rukovodioca Komunističke Partije. Tako neraspoloženje mi nismo skoro nikako iskoristili, mi nismo aktivizirali Hrvatske mase. Iako i dalje naš glavni neprijatelj ostaje okupator, mi moramo najžešću političku borbu uperiti protiv izdajničkog vodstva HSS-a, jer ono ima od svih tih izdajica najveći uticaj na hrvatske mase i najmanje je raskrinkano.

Što se tiče metoda t.j. načina rada i postupanje pojedinih HSS-ovskih funkcionera u našim kotarevima i selima mi vidimo, da on odgovara metodu, koji se priloženim pismom HSS-a preporuča HSS-ovskim funkcionerima u Dalmaciji. Jer što znače njihove tobožnje simpatizerske izjave spram nas i njihove izjave, da su lično voljni stupiti u redove N.O.V. a i da nebi druge htjeli uvoditi u sos (Vojković) što znače njihove izjave, da zaštićuju Srbe i da će osnovati nekakovu republikansku stranku, koja će sarađivati sa partizanima (Hundrić), što znači i nekoliko Hrvata uputiti u partizanske jedinice s druge strane govoriti da će iskrvariti Njemačka i Rusija, a onda pobjediti Amerika i Engleska (Dujmović), što znači dati nešto pomoći i skloniti nekoga našega druga, a ne suprotstavljati se pljački i zvjerskom lovu na narod. To ne znači ništa drugo nego pokušati sakriti svoje izdajničko lice, uspavljivati našu budnost, iza leđiju nam se organizirati i udariti nož u leđa. Takva rabota izravno vodi do razjedinjavanja samoga hrvatskoga naroda, podkopavanja bratstva između hrvatskog i srpskog naroda, napose protiv bratskog Sovjetskog Saveza. Ona izravno znači prelaženje u tabor ostalih narodnih izdajica ustaša i četnika, veliko srpske četničke vlade u Londonu, ona znači služiti okupatoru. Iskrenost pojedinih vođa HSS-a najbolje ćemo ocjeniti po tome koliko su oni svoj utjecaj iskoristili u mobilizaciji Hrvata za N.O.V.

Dragi drugovi! Kad je tome tako, onda mi moramo nezaboravljajući ni časa, da naš glavni pravac udarca, treba da bude i nadalje uporan protiv fašizma i okupatora — ojačati naš rad oko raskrinkavanja planova i načina rada izdajničkog vodstva HSS-a i njegovih predstavnika po našim slavonskim mjestima. Mi moramo pred hrvatskim i ostalim narodnim masama upotrebom konkretnih dokaza, s terena smjelo udariti po toj lažljivoj saboterskoj i izdajničkoj raboti. Više rada s hrvatskim masama, nego nadmudrivačkih razgovora sa HSS-ovskim špekulantima. Radi davanja zamaha ovome našemu radu, potrebno je pored ostalog ponovno proučiti pismo sa partijskog savjetovanja, potrebno je ovo pismo i priloženi prijepis pisma vodstva HSS a umnožiti i dostaviti ih našim kotarskim komitetima, a ovi ćelijama i to s konkretnim uputama za sprovođenje ovih direktiva na njihovom terenu. U radu oko raskrinkavanja izdajničkog vodstva HSS-a i njegovih predstavnika u Slavoniji iskoristite organizacije Skoja, kao i N.O.O. i odbore AFŽ.

2 Vidi dok. br. 143.

Redovno nas izvještavajte o svim pojavama HSS-ovskog izdajničkog rada u vašem okrugu i o vašem radu na tom sektoru.

Uz naš komunistički pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda Narodu!

Za točan prepis odgovara K. K. Sisak

Za Komitet:

Napomena: Dokumenat bez potpisa.
Kopija originala u IHRP, Zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 6/1.

143

17. III 1943.

Izvještaj Oblasnog komiteta KPH za Slavoniju Centralnom komitetu KPH o političkim prilikama, organizacionom stanju i radu partijske i skojevske organizacije na terenu i u vojsci, o radu NOO-a, AFŽ-a i Agitpropa Oblasnog komiteta.

POLITIČKA SITUACIJA:

Utjecaj Komunističke Partije u Slavonije na oslobođenom, kao i na neoslobođenom teritoriju raste, što se naročito vidi da mase slijede parole Partije, đa poštuju partijske rukovodioce, da imaju povjerenje u njeno rukovodstvo i da je sve veći broj onih, koji se trude da se osposobe za članove Partije. Sve češće su pojave da mnogi do danas špekulanti prilaze partizanima, tako na pr. dolaze nam ljudi koji su bili po 8 mjeseci u domobranima. Isto tako iz gradova sve veći je priliv, kao i zavedenih ustaša, što je sve znak da povjerenje u našu Partiju sve je veće.

Do danas nam je uspjelo da onemogućimo gotovo u potpunosti svaki pokušaj četničkog djelovanja, premda oni nastoje svim silama da se ukorijene u Slavoniji. Po izvještaju, navodno je poslano k nama iz Beograda oko 40 četnika i jednoga samo neznamo da li je od tih, već smo uhvatili[1]. Doznali smo da se četnici na Motajici interesuju o radu K.P. u Slavoniji i nagovarali su jednoga dečka da ode pa da vidi kako radimo, pa đa bi im poslije mogao javiti. Utvrđeno je, da prelaze Savu i dolaze na naš teritorij. Okupator je doveo u Daruvar jednog bandita koji pokušava da organizuje četnike u obližnjim selima.

Rad HSS-a u zadnje vrijeme u srezu Virovitica[2] se pojačao, dočim je **u** ostalim srezovima ostalo po starom. U Moslavini, tj. u Garešnici navodno su domobrani bacali Mačekovu sliku formata 6x4 cm. sa hrvatskom trobojkom. Ne znamo je li to plod rada HSS-a ili je to slučajno. HSS-ov poslanik Mesarov iz Virovitice, govori kako u Virovitici nisu bili partizani, nego četnici. Ipak još uvjek je veliki uticaj HSS-a na hrvatske mase, što se vidi po tome da usled prisilne mobilizacije skoro čitava sela bježe, ali vrlo mali dio dolazi u partizane.

Ustaške organizacije osim u velikim gradovima, potpuno su razbijene. Tu i tamo nađe se po koji, koji vrši špijunažu. U zadnje vrijeme

1 Vidi dok. br. 135.
2 i 3 Vidi dok. br. 133.

hapse ljude na ulici, kinu, sajmu i u crkvi i odmah vagoniraju i tjeraju za Njemačku. Tako su jednoga dana na sajmu u Slatini uhapsili 105 Hrvata, a jedan je od tih rekao »to nije hrvatska država, kad Švabe nitko ne dira, a nas Hrvate love kao šinteri pse.«

Na oslobođenom teritoriju još uvjek nije naša vlast u dovoljnoj mjeri učvršćena. To je znak još slabe političke svjesti i budnosti Narodno-oslobodilačkih odbora. Ima u odborima još uvjek sabotera.

ORGANIZACIONO STANJE:

Okružni komitet Nova Gradiška:

Okružni komitet ima 7 članova.
KK. Pakrac ima 7 članova
7 partijskih jedinica.....44 člana 53 kandidata
KK. Novska ima 6 članova
12 part, jedinica ..... 60 „ 53 „
KK. Nova Gradiška ima 4 člana
6 part, jedinica.....27 „ 65 „
KK. Daruvar ima 5 članova
5 part, jedinica..... 26 „ 18 „

Ovaj O.K. dosta je dobro prebrodio sektaštvo. Jedinice održavaju redovne sastanke 2 puta nedeljno i imaju raspodjelu rada. Politička svjest članova, kao i teoretska izobrazba vrlo su slabe, jer su to mladi partijci. Zbog toga održava se niži partijski kurs pri O.K. Glavni nedostatak O.K. je u tome, što se još uvjek nije organizaciono učvrstio u istočnom djelu kotara Nova Gradiška i što još uvjek drugovi zapostavljaju pojedine sektore rada. Uz sve to, to je ipak najbolji O.K.

Okružni komitet Brod:

O.K. ima 6 članova
K.K. Požega ima 5 članova
4 partijske jedinice.....18 članova 24 kandidata
S.K. Brod ima 5 članova
6 part, jedinica..... , , , 21 „ 16 „
S.K. Đakovo ima 3 člana
part jedinica nema .....—- „ 5 „
S.K. Županja.

U taj srez smo poslali jednoga člana O.K. da organizuje part, organizaciju.

Ovaj Okružni komitet brojčano se povećao od zadnji puta. Dobar se pokazao u mobilizaciji, jer je iz sreza Broda uspio da mobiliše oko 200 Hrvata od savjetovanja do danas. Isto tako dobar im je rad sa Skojem. Da bi povećali teoretski nivo svojih članova, organiziran je kurs pri O.K., kroz koji je već prošlo 16 drugova. Slab im je rad sa domobranima, kao i sa ženama.

Okružni komitet Virovitica:

O.K. ima 5 članova
KK. Grubišnopolje ima 3 člana
2 part, jedinice..... 10 članova 9 kandidata
KK. Virovitica ima 4 člana

7 part, jedinica.....23 „ 9 „
S.K. Slatina ima 4 člana
6 part, jedinica ..... 23 „ 11 ,
D. Miholjac, ima 2 člana
part, jedinica nema ..... — članova 6 kandidata

Kao što se vidi ovaj Okružni Komitet još uvjek nije prebrodio sektašenje[3]. Istina uspio je da stvori 3 kotarska, da poveća broj članova Partije, da stvori Agitprop, ali još uvjek ne rukovode iz centra, još uvjek se O.K. dijeli zapravo na dva djela Grubišno—Polje—Virovitica i Slatina—Donji Miholjac. Nedovoljan rad uvjetovao je i sastav O.K. u kojem se nalaze 2 mlada člana. Da bi popravili stanje u njemu, dodjeljen je još jedan član O.K. Da bi podigli teoretsku spremu članova, održavaju se niži partijski kursevi i to u Virovitici, kroz koji je prošlo 15 kursista i jedan pri Slatini. Predvidjeli smo popunjenje S.K. Grubišnopolje i Donji Miholjac.

Okružni komitet Osijek:

O.K. ima 7 članova
K.K. Vukovar ima 3 člana
5 part, jedinica .....24 člana 8 kandidata
S.K. Našice ima 4 člana
4 part, jedinice .....18 članova 6 kandidata
KK Osijek ne postoji
3 part, jedinice.....13 članova 3 „
M.K. Osijek ima 3 člana
7 part jedinica..... 25 „ 21 „
S.K. Valpovo ima 3 člana
7 part, jedinica.....30 „ 8 „
S.K. Vinkovci nemamo podatke

Okružni komitet Osijek uspio je da sredi S.K. Našice, koji dosta dobro radi, čije se part, jedinice redovno sastaju i uspjele su da organizuju sve masovne organizacije. Isto tako Okružni komitet dosta dobro radi s vojskom. Ostali rad O.K. je vrlo slab. Slaba je veza i kontrola O.K. nad sreskim komitetima, a i ovi podaci nisu sigurni, osim za S.K. Našice. U samom Osijeku slab rad im je među radništvom, tako da nemaju partijske jedinice ni u ljevaonici ni u svilari. U samom Osijeku ima 3 grupe u Partiji, koje se između sebe ne slažu. Da bi popravili stanje, odredili smo jednog člana O.K. Brod, kao pomoć Okružnom komitetu Osijek, a u najkraće vrijeme održat ćemo partijsko savjetovanje na koje smo pozvali sve članove Sreskih komiteta i sekretare part, jedinica.

RAD PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U NARODNO-OSLOBODILACKOJ VOJSCI I PARTIZANSKIM ODREDIMA:

XII. Brigada ima 157 članova Partije na od prilike oko 900 ljudi.
XVII. „ ima 128 „ „ na „ „ „ 656 ;;
XVI „ ima 104 „ „ na „ „ „ 610 ;;

Dne 10. o. mj. održao je drug Vlado[4] sa jednim članom oblasnog komiteta, partijsko savjetovanje Divizije[5], na kom su prisustvovali članovi bataljonskih biroa i još neki partijski funkcioneri. Bilo je prisutno 70 članova. Na savjetovanju konstatiralo se je sledeće:

1.— da je organizaciono uspostavljena partijska struktura.

2.— Da se uglavnom redovno održavaju partijski sastanci.

3.— Da je prebrođeno sektašenje.

4.— Da su članovi relativno vrlo mladi, tako da ima sekretara bataljonskih biroa starih 3 mjeseca[6], a sekretara ćelije starih 1 mjesec.

5.— Da im je politička i teoretska izobrazba dosta slaba, tako da ih većina nije znalo kako je izabrano AVNOJ.

6.— Da još nisu sposobni da konkretiziraju direktive Partije u svojim jedinicama.

7.— Da su partijski članovi neobično odani Partiji.

Partijski komitet u Diviziji. Partijski komitet sastoji se od 4 člana[7]. Drugovi rukovodioci snašli su se u radu po brigadama, dočim su se slabo snašli kao komitet, što se očituje da nisu uspjeli pravilno ocjeniti političku situaciju s obzirom na djelovanje divizije, a isto tako ni rad samoga štaba divizije. Zbog svega toga slabo su ih pomagali i sam štab Divizije. Uzrok je tome njihova politička i teoretska izobrazba. Ali uz našu pomoć, kao i pomoć druga Komandanta, koji se pokazao vrlo dobar, oni će zadovoljiti.

Pred Diviziju su postavljeni sledeći zadaci:

a.— vojnički:

Stvoriti drugu Diviziju.
Dignuti Hrvate okolnih sela na ustanak.
Izbaciti iz prometa prugu Zagreb—Osijek.
Postići uspjehe akcije i izvršiti ih do kraja.

b.— politički:

Mobilisati Hrvate.
Više raditi s narodom.
Podići političku svjest boraca.
Posebno raditi sa ženama.

c.— partijski:

Učvrstiti organizaciono jedinice.
Dići teoretski nivo članova.
Organizovati planski izobrazbu.
Posvetiti više pažnje primanju ženski u Partiju.
Posvetiti pažnju čistoći Partije.

XVIII. Brigada:

Ova brigada ima 101 člana na 476 ljudi. Ima 67 kandidata. Organizaciono stanje je sređeno i sastanci se održavaju redovito. Rad je organiziran po pismu CK »Rad Partije u vojsci«. Kod njih je isto tako veći dio mladih drugova, koji su još politički i teoretski dosta slabi. U zadnjim borbama, brigada se pokazala dobra.

4 Pop ovi ć
5 Vidi dok. br. 126.
6 Misli se na aktivnost u NOB-u.
7 Folitkomesar divizije i zamjenici politkomesara brigada.

I. Odred:

U I. odredu ima 26 partijaca i 19 kandidata na 218 ljudi. Partijski rukovodioc u odredu još nije uspio da savlada sektašenje. Organizaciono su se sredili. Njima će trebati više pomoći.

II. Odred:

Ima 32 člana partije, 21 kandidat na 200 boraca. Ovaj odred pokazao se u borbama dobar. Članovi Partije su isto tako mladi, politički i teoretski slabi, ali odani Partiji. Na svaki kurs pri O.K. Brod šalje II. odred po 1 člana Partije iz svake čete na dotični kurs.

Kalnički odred:

U Kalničkom odredu ima 56 članova Partije na odprilike 300 ljudi. Pošto oni imaju slabu pomoć, to nijesu uspjeli da prebrode sektašenje. Mi smo im dali materijal najnoviji i u buduće ćemo ih pomagati koliko god budu tehničke mogućnosti dopuštale.

SKOJ:

Povjerenstvo P.K. Skoja sastoji se od 3 druga, tj. druga Jucka[8], Cerijana[9] i Bube[10]. Od kako je formirano Povjerenstvo'[1], Skoj je napredovao. Uspjelo se je stvoriti skoro svagdje sresko rukovodstvo Skoja, kao i okružna rukovodstva. Povjerenstvo je izdalo dva broja »Mladog borca«[12]. Održano 3 Skojevska kursa i zadnje vrijeme osnovalo Agitprop i tehniku. Same partijske organizacije nisu u dovoljnoj mjeri pomagale Skoj, premda još uvjek više od samog Povjerenstva P.K. Skoja, koje se je dosta birokratiziralo, a naročito drug Mile[13]. Premda su im okružna rukovodstva slala izvještaje, Povjerenstvo nije odgovaralo, a na druge načine još manje je pomagalo okružna rukovodstva. Samo Povjerenstvo ima vrlo slab pregled nad stanjem i radom skojevskih organizacija. Ono što znamo, dobili smo od Okružnih komiteta.

O.K. Nova Gradiška:

O.K. ima 7 članova
Postoje sva četiri sreska rukovodstva.
S.K. Pakrac ima 96 Skojevaca.
S.K. Novska ima 109. članova.
S.K. Nova Gradiška 121 člana.
S.K. Daruvar ima 56 članova.

O.K. Skoja Brod:

O.K. ima 5 članova.

Postoje sreska rukovodstva u Požegi, Đakovu i brodu i M.K. u Brodu. Na teritoriju O.K. ima oko 400 Skojevaca.

Okružno rukovodstvo Virovitica:

O.K. ima 6 članova. Postoje sreska rukovodstva za Viroviticu i Slatinu. Na teritoriju O.K. ima oko 100 Skojevaca.

8 Stjepan Sekulić
9 Stjepan Cer j an
10 Olga Jančić
11 Povjerenstvo PK SKOJ-a formirano je u oktobru 1942. Vidi dok. br. 1G, objašnjenje 24.
12 Vidi dok. br. 73, objašnjenje 21.
13 Velimirović

Okružno rukovodstvo Skoja Osijek:

Okružno rukovodstvo broji 5 članova.

Ima S.K. Našice, koji broji 23 Skojevca. Ostala rukovodstva ne postoje, a i samo okružno rukovodstvo nije dobro i sviće biti izmjenjeni osim sekretara.

Kao što se vidi, rad Skoja ipak nije jako loš. U posljednje vrijeme, on se poboljšao, ali to je bilo pod rukovodstvom partijskih komiteta, dočim samo Povjerenstvo u tome pogledu nije mnogo učinilo. Drug Vlado i jedan član Oblasnog Komiteta, održali su sastanak sa Povjerenstvom Skoja i postavili su pred njih ove zadatke:

a.— Da pomognu i kontrolišu Skojevske komitete i rukovodstva u brigadama.

b.— Da sva okružna rukovodstva moraju prerasti u komitete.

c.— Da se stvore komiteti USAOJ-a.

d.— Da obilaze okružna rukovodstva.

e.— Da pripreme Skojevsko' savjetovanje po okruzima.

18. o. mj. održaje se Skojevsko savjetovanje za Slavoniju, na kojem će biti prisutni članovi okružnih i kotarskih rukovodstava, kao i sekretari bataljonskih biroa. Ulaskom druga Duška[14] u plenum Obi. komiteta i stvaranje samoga Oblasnog Komiteta, omogućiće bolju kontrolu i pomoć Povjerenstvu P.K. Skoja, koga ćemo poslije savjetovanja proširiti u Oblasni Komitet Skoja za Slavoniju.

NARODNO-OSLOBODILACKI ODBORI:

O.K. Nova Gradiška:

Postoje sva četiri sreska NOO-a.

Sreski NOO Nova Gradiška ima 22 seoska NOO-a na od prilike 90 sela. Sreski NOO Novska 23 NOO-a, od 42 sela.

Sreski NOO Pakrac ima 30 seoskih NOO-a na otprilike 60 sela.

Sreski NOO Daruvar ima 49 seoskih NOO-a na 60 sela.

O.K. Brod:

Postoje sreski NOO-i za Požegu i Đakovo, te Brod.

Sreski NOO Požega ima 65 seoskih NOO-a na odprilike 90 sela.

Sreski NOO Brod ima 28 seoskih NOO-a.

Sreski NOO Đakovo ima 12 seoskih NOO-a.

U Županju istom se prodire.

O.K. Virovitica:

U O.K. Virovitica postoji sreski NOO za Slatinu i Grubišnopolje.

Sreski NOO Slatina ima 32 seoska NOO-a na 62 sela.

U srezu Virovitica ima 7 seoskih NOO-a na 60 sela.

Sreski NOO Grubišnopolje, ima 21 seoskih NOO.

U srezu Donji Miholjac ima 5 seoskih NOO-a.

O.K. Osijek:

U O.K. Osijek ima sreski NOO samo za Našice.

Sreski NOO Našice ima 17 seoskih NOO-a na otprilike 40 sela.

U srezu Osijek ima 3 NOO-a seoska.

14 Dušan Brkić

U srezu Valpovo ima 3 seoska NOO-a.

Za ostale srezove nemamo podatke.

Upravo sada kod nas se vrše izbori za NOO-e. Uspjet ćemo Vam javiti u idućem izvještaju. NOO postaju već narodna vlast i kao takvi imaju autoritet. Oni rešavaju konkretna pitanja svoga sela, pa već se snalaze i sreski NOO-i. Tako na pr. oni rješavaju pitanje pomoći izbjeglicama, pitanje sjetve, pitanje nabavke soli, petroleuma, kao i obuće. Njihova politička svjest je vrlo slaba i oni politički djeluju utoliko što pročitaju pred narodom radio-izvještaj ili koju drugu našu ediciju. Još nam nije uspjelo da narod vidi u NOO-a narodnu vlast, nego često puta ih uspoređuje sa bivšim vlastima. Još uvjek partijske organizacije nisu svatile karakter NOO-a. Još uvjek ima u odborima sabotera i neprijatelja Narodne borbe. Da bi to sve to ispravili, odmah ćemo poslije izbora pristupiti formiranju okružnih NOO-a i NOO-a za Slavoniju.

AFŽ:

Okrug Nova Gradiška:

Postoji Inicijativni okružni AFŽ. Postoje sva četiri kotarska odbora AFŽ.

Kotarski AOŽ Nova Gradiška ima 15 seoskih AOZ.
„ AOŽ Novska ima 22 seoska AOŽ.
„ AOŽ Pakrac ima 35 seoskih AOŽ.
„ AOŽ Daruvar ima 21 seoskih AOŽ.

Okrug Virovitica:

Postoji Inicijativni okružni Odbor AOŽ.
Postoje kotarski odbori AFŽ za Grubišnopolje, Viroviticu i Slatinu.
Kotarski odbor AFŽ Grubišno-polje ima 20 seoskih AOŽ.
„ „„ Virovitica ima 16 seoskih AOŽ.
„ „„ Slatina ima 10 seoskih AOŽ.
U Donjem Miholjcu ima 6 seoskih AOŽ.

Okrug Brod:

Postoji Inicijativni okružni Odbor AFŽ.
Postoji kotarski za Požegu.
Kotarski odbor AFŽ Požega ima 50 seoskih AOŽ.
U kotaru SI. Brod ima 16 seoskih AOŽ.
U kotaru Đakovo ima 6 seoskih AOŽ.
U kotaru Županja nema seoskih AOŽ.

Okrug Osijek:

Jedino u kotaru Našice ima 9 seoskih AOŽ

Organizacija AOŽ dobro radi i do danas su postigle lijepe rezultate. One su uspjele da organizuju u svim okruzima, osim Osijeka dobar broj seoskih AOŽ. Izdale su dva broja »Udarnice«[15] koga žene sa zadovoljstvom primaju. Održavaju kurseve neprestano, kroz koje je prošlo oko 100 žena. Nedostaci u radu AFŽ očituju se da one još nisu uspjele u dovoljnoj mjeri da pokrenu žene, da bi u svakoj situaciji se snašle i pomogle Narodno-oslobodilačku Vojsku. Često puta dok je neka vojnička jedinica u selu, odbor AFŽ, ne sjeti se da organizuje borcima pranje, krpanje veša

15 Vidi dok. br. 73, objašnjenje 25.

i t.d. Njihova politička svijest je dosta slaba, ali ipak iz odbora AFŽ lep broj osposobljava se za Partiju. Pred inicijativni odbor postavljeno je da osim učvršćenja, osamostaljenja i političkog uzdizanja odbora, pripreme konferencije kotarske i okružne i da na istima izaberu odbore u roku od mjesec i pol dana.

Sam Inicijativni Odbor, dobro radi pošto je eliminisana Antonija[10], koja se je zbog naše slabe kontrole uvukla u Inicijativni i svojim razornim radom štetno djelovala. Ista je isključena iz Partije.

AGITPROP:

Agitprop je u zadnji mjesec dana izdao sledeći materijal:

»Slavonski partizan«	600	primjeraka
11 brošura za srednji partijski kurs, svaku brošuru oko	40	„
»Rad politkomesara«	185	„
Letak domobranima	1000	„
Letak Narodu Slavonije i Srema	1000	„
Letak protiv tifusa	1000	„
Letak Vrhovnog štaba domobranskim oficirima . .	1000	„
Radio-izvještaje.		
Razne parole i plakate na pr. za izbore, proslava Crvene Armije, 8 mart i t. d. oko.....	1000	„
Umnožili su »Mladi Borac«	520	„
Udarnica	560	„

Agitprop je održao 3 srednja partijska kursa, na kome je bilo 56 učesnika. Agitprop vodi kurs za politkomesare. Agitprop rukovodi sa Slavonskim kazalištem. U Agitpropu iako se oni trse da rade, osjeća se dosta birokracije, koja naročito dolazi do izražaja, što skoro nikako ne pomažu Agitprope Okružni komiteti. U koliko su pomagali okružni komiteti, to su činili na nepravilan način, stvarajući direktne veze bez znanja našega, kao i bez znanja okružnih komiteta. U Agitpropu ima dosta mrtvila. Sadašnjom boljom kontrolom, koja je omogućena stvaranjem Obi. komiteta, nastojaćemo da Agitprop zadovolji, dok ne pronađemo jednog druga življeg i inicijativnijeg, koji bi im dao više poleta., Slavonsko kazalište ne zadovoljava. Reportoar toga kazališta, jedan je te isti već mjesec i pol dana.

Svi Okružni komiteti u svojim tehnikama umnožavaju materijal Agitpropa oblasnog Komiteta, tako da je broj edicija mnogo veći.

Drug Vlado je formirao u Slavoniji, mjesto Povjerenstva Oblasni Komitet u koji su unišli ovi drugovi: Ćule[17], Stevo[18], Buco[19] i Tehek-[0] kao biro, a u plenum još Duško[21], Beba[22] i Jucko[23]. Prilažemo i naše karakteristike.

16 Redakcija nije mogla ustanoviti o kome se radi.
17 Dušan Calić
18 Josip Hrnčević
19 Gabro Vidović
20 Antun Biber
21 Isto kao 14.
22 Bosiljka Krajačić
23 Isto kao 8.

Šalje se članarina (partijska).

O.K.	Nova Gradiška	1.860	Kuna
O.K.	Virovitica	740	„
O.K.	Osijek	1.300	
O.K.	Brod	1.532	
	Ukupno	5.432	Kune

Dragi drugovi, mi šaljemo svakom našom poštom novaca za Povjerenstvo u Zagrebu, jer su nas oni zamolili. Do danas smo im poslali 175.000 Kuna.

Primite naš borbeni komunistički pozdrav,

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Komitet:
Dušan[24]

Original u IHRP, Zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 6/1.

144

17. III 1943.

Izvještaj Štaba III operativne zone Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o radu komandi područja na mobilizaciji i vojnom uzdizanju boraca, političkom povezivanju s narodom i osiguravanju zaliha hrane za snabdijevanje boraca.

Za ovo vreme možemo da konstatujemo da se Komanda Psunjskog Područja na svome radu, uglavnom snašla i da sve probleme, koji stoje pred njom rešava na pravilan način. Papučko-krndijsko Područje također je krenulo napred, a naročito posle izmene pomoćnika Područja druga Makse[1], na čije je mjesto došao drug Franjo Sertić-Bijeli. U Papučko-Krndijskom području su drugovi grešili u tome što nisu znali da organizuju rad i da rukovode iz centra, kao i da nađu i izgrade sposobne ljude koji će raditi po pojedinim granama posla. To se sada u poslednje vrijeme znatno popravilo.

Nazad 20 dana formirano[2] je novo Diljsko Područje, koje obuhvata naša oslobođena sela brodskog, đakovačkog i našičkog sreza na planini Dilj. Tamo imamo oko 25 oslobođenih sela, a i postoje velike mogućnosti za snabdjevanje, žitom i ostalim namirnicama. Osim toga iz toga kraja imamo dosta boraca i postoje izgledi da će naš politički uticaj na tome sektoru biti od vrlo važnog značaja. Za komandanta Područja, postavili smo druga Nikolu Kokica, zvanog Zumbula, za njegovog zamjenika druga Aleksu Strbu, a za pomoćnika komandanta druga Miškovića[3] zvanog Brk. S obzirom na kvalitete gore pomenutih ljudi, verujemo da će se stanje na tom sektoru našeg oslobođenog teritorija, također urediti. Narod tamošnjeg kraja je sa radošću primio uspostavu Komande Područja u

24 Isto kao 17.
1 Mane Trbojević
2 Diljsko područje formirano je početkom februara 1943. Vidi dok. br. 73.
3 Ivan Mišković

njihovom kraju. Tačne podatke o njihovom radu ćemo Vam dati idući puta, pošto sada nemamo jasan pregled radi reakcije koja je bila na tome sektoru nazad 10 dana.

Komanda Psunjskog Područja

1) Vojna linija:

na tome području postoji 9 partizanskih straža. Ukupan broj stražara zajedno sa komandirima iznosi 251. Brojna raspodjela stražara u komandama pojedinih straža, učinjena je na taj način, što se na izloženim i neprijatelju pristupačnim mjestima, dodjelio veći broj stražara. Stražari su naoružani mauzerima, manliherima i duplonima. Partizanske straže uspjele su da reše prehranbena i stambena pitanja i da redovno vrše svoju stražarsku dužnost. Među stražarima postoji još ljudi, koji ne pridaju važnost radu i akcijama straža, radi toga se u poslednje vrijeme pristupilo izmjeni ljudi koji ne odgovaraju, a naročito komandira straža, koje nastojimo da što više aktiviziramo. Straže iz dana u dan dobijaju sve veći ugled, što nije bilo u početku, pošto su naše straže na nekim sektorima odbile jače neprijateljske jedinice, koje su bile nasrnule na naš oslobođeni teritorij.

Ova Komanda Područja ima 2 Mobilna Centra. Od poslednjeg izveštaja kroz ove Mobilne Centre prošlo je 2300 ljudi. Sada u Mobilnim Centrima nema dovoljan broj ljudi za naše operativne jedinice, radi čega je Stab Zone izdao naređenje Komandama Područja da izvrše mobilizaciju novih boraca. Vojni instruktori stalno kontrolišu vojnički rad i obuku u Mobilnim Centrima, a politički instruktori-politički rad. U Komandama Područja postoje vojni instruktori, koji zajedno sa političkim instruktorima stalno obilaze, ne samo Mobilne Centre, nego i sve straže.

2) Politička linija:

Pomoćnik komandanta[4] i vojno-politički instruktor pri Komandi Područja, stalno obilaze teren i sa uspjehom vrše svoju dužnost. Naročito treba napomenuti da se Komanda Područja dobro povezala sa Narodno-oslobodilačkim odborima, sa kojim dobro sarađuje, pomaže ih i daje im sva uputstva za njihov rad, živost za vreme izbora za NOO-e, koji su bili 14. marta o. g., bila je velika u ovome kraju. Rezultate izbora, kao i detaljan izveštaj, poslati ćemo Vam idući put, kada dobijemo podatke od Komande pomenutog Područja.

3) **Ekonomska linija:**

Ovo područje podeljeno je na 4 ekonomska sektora. To je učinjeno zato, da bi se rad na svakom ekonomskom sektoru što uspješnije razvijao, naime da bi ekonomski sektor bio koliko je god moguće manji i da bi se njemu što bolje radilo i rukovodilo. Nazad 20 dana formirana je ispostava ovog Područja na čelu koje je postavljen drug Blagoje Gerdijan zvani Balja. Detaljne izveštaje o njegovom radu još ne znamo koje ćemo primiti uskoro, pa ćemo i Vas naknadno izvestiti. Radi sređenja tamošnjih prilika, otišao mu je u pomoć zamjenik komandanta ovog Područja, pa vjerujemo da će se i stanje tamo pravilno rješiti. Napominjemo da tamo ima još mnogo neobranih kukuruza i velika količina hrane, koja je ostala u brd-

4 Josip Vojaček

skim selima, čije stanovništvo je banda otjerala u logore i na rad u Njemačku. Tamo se nalazi jedan vod I. odreda, koji ujedno i služi kao straža pomenutoj ispostavi Područja.

Iz izveštaja Ekonomskog odsjeka III. Operativne Zone, vidjet ćete zalihe hrane, koje ovo Područje posjeduje.

Komanda Papučko-Krndijskog Područja

1) Vojna linija:

Ovo Područje ima 8 partizanskih straža sa ukupno 196 pušaka. Kako je oslobođena teritorija na sektoru ovoga Područja povećana, partizanske straže ovoga Područja, pomaknute su napred prema okupiranom području. Tako je straža iz Vučjaka premeštena u Kamensku i Vranić, straža iz Sekulinaca u Rijence, iz Kokoćaka u Duzluk. Napominjemo da su se i u ovom Području održali izbori za NOO-e. Rezultate čim primimo, ćemo Vam naknadno poslati. Na ovom Području postoji jedna Komanda mesta i to u Voćinu. I u tom Području postoje 2 Mobilna Centra, preko kojih je prešlo preko 2000 ljudi.

2) **Politička linija:**

Postoji uska veza i saradnja između ove Komande Područja i Narodno-oslobodilačkih odbora. Nazad 15 dana, održan je u Komandi ovog Područja kurs za članove NOO-a, sa teritorija ovoga Područja. Na kursu se izlagali zadaci NOO-a i linija Narodno-oslobodilačke borbe. U poslednjem vremenu formiran je sreski NOO— za srez Slatinu, i za srez Našice. U mestu Komande Područja, nalazi se ugledna škola, gdje se obrazuju na kursevima naši mladi učitelji. Do sada je završilo kurs 11 drugova i drugarica i oni se već nalaze na svojim dužnostima.

Posle čišćenja Voćina i njegove okolice i prodiranja naših vojnih jedinica u Podravinu, postoje velike mogućnosti za snabdjevanje sa ishranom naših boraca. U tom cilju, će jedan od članova Ekonomskog odsjeka III. Operativne Zone, otići na taj sektor, kako bi obezbedili što više zaliha hrane.

Zalihe hrane u ovoj Komandi Područja, vidjet ćete iz izvještaja Ekonomskog odsjeka III. Operativne Zone.

Diljsko Područje:

1) Vojna linija

Ova Komanda Područja ima za sada 3 straže. Stavljeno joj je u zadatak da formira još 4 straže. Ima 114 pušaka, a kojima će urediti obezbjeđenje svoga teritorija. Da bi se potpuno obezbedilo, moraćemo Komandi pomenutog Područja, dođeliti još oružja. Tada će ona moći bolje da deluje ne samo vojnički, nego i politički. Na teritoriju pomenutog Područja, postoji jedan Mobilni Centar, kroz koji je prošlo preko 500 ljudi.

2) **Politička linija i ekonomska:**

Postoji saradnja između Komande Područja i NOO-a. Detaljan izveštaj o političkoj djelatnosti ovoga Područja, podneti ćemo Vam naknadno, pošto je nazad 15 dana na ovom sektoru bila reakcija[5], pa drugovi iz

5 Vidi dok. br. 84 i 97.

Područja nisu stigli na vreme da pošalju svoj redovan izveštaj. I na ovom sektoru postoje mogućnosti za stvaranje velikih rezerva hrane, što je stavljeno u zadatak da uredi, zamjeniku Komandanta[8] ovoga Područja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar: Komandant:
Duško[7] V.[8]

(M. P.)

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 21/1.

145

17. III 1943.

Dopis okružnog rukovodioca Njemačke narodne skupine okruga Sava—Dunav vođi Skupine... kojim predlaže akcije »čišćenja« u okrugu Vinkovci i Vukovar, jer se stanovnici selä: Trpinja, Gaboš, Pačetin, Bobota i Bršadin u velikom broju pridružuju partizanima.

Beiliegend Abschrift eines Protokolls, aufgenommen in der Bezirksbehörde in Vinkovci in Anwesenheit des gefertigten Kreisleiters. In dieser Angelegenheit hätte ich folgendes zu bemerken:

Mit meinem Bericht[1] A,Z.1-15 V-43-HO Ha vom 25. I. 1. J. meldete ich, dass die Partisanen plannäsig die Ungebung von Vinkovci bearbeiten und schien diese meine Meldung vielleicht übertrieben. Nun seigte es sich jedoch, dass dies nicht der Fall ist, dann am 28. II. schlossen sich nicht weniger als 58 Dorfbewohner aus Trpinja (10 km NW v. Vukovar) und in der Nacht vom 7. auf den 8. III., 15. Dorfbewohner aus Gaboš den Partisanen an. Aus den Orten Pačetin, Bobota und Bršadin, alles im Umkreise von Vinkovci gegen obenfalls mehrere Serben zu den Partisanen über.

Zurückkommend auf beiliegendes Protokoll, möchte ich darauf aufmerksam machen, dass Mirkovci angeschlossen an Vinkovci liegt und dass dort die ehemalige »Četnikorganisation/ planmässig arbeitete. Solange die Behörde die Möglichkeit hat, solche Organisationen und Aufstandsbewegungen im Keine zu ersticken, besteht für den Bezirk Vinkovci keine Gefahr. Es wäre jedoch unbedingt nötig, gründliche Hausdurchsuchungen und Säuberungsaktionen im Bezirk Vinkovci und Vukovar vorzunehmen, da es widrigenfalls nicht ausgeschlossen ist, dass sich die Banden im Frühjahr in diesen zwei ansonsten ruhigen Bezirken vergrössenr und durch ihre Sabotage akten grossen Schaden anrichten.

Heil Hitler
Der Kreisleiter:
(Holzschuh)

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 20/11.

6 Aleksa Strbo
7 Dušan Brkić
8 Vinko Antić
1 Vidi dok. br. 50.

18. III 1943. **146**

Dopis Komande Psunjskog područja svim kotarskim NOO-ima o poduzimanju mjera predostrožnosti zbog gerilskih upada ustaško-domobranske vojske na oslobođeni dio područja.

Naša herojska narodno-oslobodilačka vojska svojim junačkim podvizima likvidirala je mnoga neprijateljska uporišta, te ga natjerala da se povuče u svoja dobro utvrđena uporišta od kojih je počeo praviti prave vojničke tvrđave za odbranu. Na taj način naš oslobođeni teritorij proširio se mnogim novim selima i općinama. Osjetivši se vojnički slabim da vodi ofanzivu protiv nas, neprijatelj se počeo služiti novom taktikom odašiljanja svojih banda na naš slobodni teritorij i iznenadnim upadima prestavlj ajući se kod toga u našim selima da su oni partizani. Kod toga svog trika neprijatelj se služi partizankama kako bi što uvjerljivije djelovao da su zaista partizani. Ovom načinu i ovom triku nas jela su nekolika naša sela, te su čak prokazali seoske narođno-oslobodilačke odbore predsjednike, pojedine naše funkćionere i t. d. nakon čega je banda sa njima obračun ala na taj način što ih je potukla ili povela sa sobom.

Da bi suzbili ove trikove neprijatelja i njegovih banda sa kojima su se počeli služiti, obavjestite sve N.O.O.-e o novom načinu i triku neprijatelja i upozorite ih da upoznaju cjelokupan naš narod sa njima kako bi im mogli doskočiti.

Obavještavajte hitno naše jedinice o sumnjivim pokretima neprijatelja, o sumnjivim grupicama, koje bi se kretale prema našem oslobođenom teritoriju, kako bi mogli za vremena uništiti takove. Obavjestite narod da drži stražu i da dobro vrši patrolske službe, kako bi svaki pokušaj neprijatelja zapazili i u začetku uništili. Neopreznost je zadnje vrijeme nanjela prilične štete. Pozovite narod na stalnu budnost.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu.

M. P. Komandant Područja

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 49/1.

Mnmnl
iviuiiiu

147

18. III 1943.

Dopis Komande Psunjskog područja svim kotarskim komitetima KPH na okrugu Nova Gradiška o pravilima kojih se trebaju pridržavati udarne grupe pri komitetima u vršenju svojih dužnosti.

Budući da kotarski Komiteti organizuju udarne grupe kojima je cilj da na svakom koraku tuku neprijatelja, hvataju razne bandite, te time unose zabunu u neprijateljske redove. Da bi se stvar odvijala što brže i bolje u našu korist potrebno je da svaka udarna grupa postupi po sledećim pravilima.

1) Kada se radi o hapšenju nekog bandita, treba o istome prikupiti sve podatke i to konkretne, što je isti činio, u kome selu, koga je progonio,

1 Nikola Kosanović

hapsio ili na bilo koji drugi način maltretirao. Podaci neka budu tačni i istiniti.

2) Prilikom hapšenja bandita, ne treba hapsiti njegovu familiju ili okolinu u kojoj se isti nalazi, ako nisu banditi, Vojni sud ne može osuditi nekoga zato što je vidjeo hapšenje bandita, ili je možda član njegove familije.

3) Da bi izbjegli nezgodne pojave pljačke, potrebno bi bilo da udarna grupa, kada uhapsi bandita, oduzme od njega stvari i da iste popiše u zapisnik i zajedno sa zapisnikom dostavi ovom sudu. Sud će po završenoj istrazi ili likvidaciji dostaviti kotarskom Komitetu ili dotičnoj grupi, koja izvršila hapšenja, sve stvari koje je primio. Bilo je takvih slučajeva da je sud morao nekoga pustiti na slobodu, ali mu nije mogao vratiti njegove stvari.

4) Treba najenergičnije zabraniti udarnim grupama upotrebu alkohola, a pogotovo opijanje.

5) Vladanje udarnih grupa treba da bude primjerno, jer ćemo samo time dokazati da mi nismo banda, nego prava narodna vojska.

6) Ova pravila treba svaka udarna grupa dobro proučiti i strogo ih se pridržavati.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Upoznati sa ovim
S e v e r a [1]

Obavještajni oficir:
Kmecig Mišo

(žig)

Original u IHRP, Zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 6/1.

148

21. III 1943.

Naredba Operativnog štaba za Slavoniju štabovima podređenih jedinica i komandama područja za raspored i djelovanje u toku neprijateljske ofanzive.[1]

1.) U cilju što lakšeg i uspješnijeg rukovanja svim snagama na teritoriju III. Operativne Zone, a nakon savjetovanja Štaba III. Operativne Zone sa Štabom Divizije, formiran je Operativni štab za Slavoniju[2].

U taj štab ulaze drugovi: Mato,[3], Jefto[4] i Duško[3].

1 Mirko Prođanović. Tekst dopisan rukom.

1 Radi se o of anzi vi Braun koju su otpočele 20. marta 1943. god. uistaško-domobranske jedinice iz Podravske Slatine, Daruvara, Pakraca, Okučana, Nove Gradiške i Slav. Požege *uz* pomoć snaga njemačke 187. rezervne divizije protiv jedinica IV divizije NOV i PO Hrvatske. Za ovu operaciju neprijatelj je koncentrirao oko 25.000—30.000 vojnika raspoređenih u četiri skupine (Zapad, Istok, Jug, Sjever). Teške borbe vodile su se na Papuku, Psunju, Krndiji i Dilju do 31. marta, ali je IV divizija vještim manevrom izbjegla uništenje. Neprijatelj je pretrpio gubitke od 214 mrtvih, 225 ranjenih i 342 nestala, a Divizija je imala 110 mrtvih, 135 ranjenih i 120 nestalih.

2 Operativni štab za Slavoniju osnovan je pred sam početak ofanzive radi što uspješnijeg djelovanja i rukovodenjà snagama Divizije. Kao pomoć ovom Štabu osnovan je istovremeno i Operativni štab XIX brigade. Po završetku ofanzive oba štaba su rasformirana.

3 Jerković

4 šašić

5 Dušan Brkić

Pod rukovodstvom toga štaba potpadaju snage IV. divizije N.O.V. Hrvatske, snage I. i II. Odreda III. Operativne Zone, te sve straže iz područja.

2.) Niži štabovi pod čiju komandu su razdeljene sve ove snage su sledeći:

Stab XII. brigade pod čije rukovodstvo spada: XII. brigada, jedan bataljon XVII-brigade koji se nalazi u Skresinama, i II. bataljon I. Odreda, koji se također nalazi na položaju Skresine-Metla, te straže Kamenska, Vranić.

Stab XVII. brigade, pod čiju komandu spadaju preostala dva bataljona XVII. brigade, II. bataljon II. Odreda koji je upućen prema Gor. Borcima, te područne straže na tome sektoru t.j. Brkina[6] četa iz Bijele i Karanova[7] četa iz Voćina. Pod isti štab spada i oficirska škola sa Ljutoča, koja se sad nalazi u Zailama.

Stab XIX. brigade, koji je formiran od štaba XVI. brigade i XVIII. brigade pod čiju komandu spadaju: dva bataljona XVI. brigade, isključujući bataljon koji se nalazi na Jankovcu, sve snage XVIII. brigade, I. bataljon II. odreda, koji se nalazi u Duzluku kao i straže Papučko-Krndijskog područja osim Karanove čete.

Bataljon XVI. brigade, koji se sad nalazi na Jankovcu služiće kao rezerva operativnom štabu, a koga će načelnik štaba divizije[8] uputiti odmah u Zvečevo u mobilni centar.

U Stab XII. brigade ulazi kao komandant, dok postoji gore formirani operativni štab, drug Pepe[9], njegov zamenik drug Hrvat[10]. Komesar[11] i njegov zamjenik[12] ostaju isti. Pored svega toga za sve su odgovorni i ostali članovi štaba XII. brigade.

U Stab XVII. brigade ulazi kao komandant, dok postoji ovaj operativni štab, drug Janez[13], njegov zamjenik drug Rađojica[14]. Komesar[15] i njegov zamjenik[16] ostaju isti. Pored svega toga za sve samostalne odluke toga štaba odgovorni su svi drugovi toga štaba.

U štab XIX. brigade ulazi kao komandant načelnik štaba IV. divizije drug Milan, njegov zamjenik drug Tihi[17], komesar drug Stari[18], njegov zamjenik drug Slobodan[19]. Pored svega toga odgovorni su za sve samostalne odluke toga štaba svi članovi štabova XVI. i XVIII. brigade.

3.) Raspored snaga na položajima:

Snage XII. brigade rasporediće drug Pepe prema usmeno dobivenim direktivama i naređenju, te će o tome odmah izvjestiti ovaj štab.

---

6 Pajo Orozović
7 Tomislav Karan
8 Milan Stanivuković
9 Vinko Antić
10 Josip Antolović
11 Cedo Grbić
12 Pero Car
13 Franc Inkret
14 Nenezić
15 Josip Krajačić
16 Aleksandar Jovanović
17 Rade Knežević
18 Vlado Janić
19 Milan Tomić

Snage XVII. brigade zauzeće ove položaje:

Dva bataljona: Točak, Dedovica—Trešnjevica. Tim bataljonima treba dodati i Karanovu četu.

II. bataljon II. odreda na položajima zapadno od Šiljkovca, kota 483—337—Pijetlovac kod slova P.

Oficirska škola na kotu 683, koja će držati vezu sa snagama XII. brigade na Krševinama (787).

Snage XIX. brigade zauzeće ove položaje: Jedna četa jednog bataljona XVI. brigade na položajima Bilo (830)—kota 720—Mrtvačka kosa (586).

Dve čete istog bataljona na položajima Šumeće brdo (628) — Mialjevo brdo 334—drum (437).

II. bataljon XVI. brigade zauzeće položaj na Pušinskoj planini (469) — Pištanska kosa (684).

Snage XVIII. brigade i I. bataljon II. Odreda zadržaće položaje dobivene naređenjem[20] Štaba Divizije od 21. III. 1943 s tim da uputi na Jankovac najmanje jednu četu.

4.) Mjesto štabova:

Operativni štab za Slavoniju nalaziće se u Štabu Zone[21].

Štab XII. brigade biće u Amatovcima.

Štab XVII. brigade nalaziće se u Vili, gdje je prije bio Štab Zone.

Štab XIX. brigade biće u baraki Ratkovac s tim, da postavi na putu od ovog štaba za Ratkovac relejnu stanicu za lakše održavanje veze preko kurira.

Veze između jedinica održavaće se jakim patrolama, a prema gore navedenom rasporedu: Dakle: XII-brigada održavaće vezu sa XVII. brigadom od ravne gore (Krševina) na kotu 682.

XVII. brigada održavaće istu vezu sa XII. brigadom obratnim pravcem na svom lijevom krilu, a na svom desnom krilu održavaće vezu sa XIX. brigadom od Točka na Bilo.

XIX. brigada održavaće vezu sa XVII. brigadom Bilo—Točak. Osim toga XIX. brigada patroliraće jakim patrolama bilo Papuka od Duzluka prema Jankovcu i od Jankovca preko Uvočke glave—Visokog vrha patroliraće do Loma.

Vezu štabova brigada sa Operativnim štabom održavaće brigade direktnim kuririma odnosno patrolama, a osim toga služiće se i telefonima i to: Štab XII. brigade telefonom iz Vučjaka, štab XVII. brigade telefonom iz Zvečeva, a Štab XIX. brigade telefonom iz Drenovca. Da bi ta telefonska veza bila što sigurnija treba da se telefonske stanice iz samih napred označenih mjesta povuku u šumu, na položaje iznad tih mjesta. Kuriri će izvještaje koje štabovi brigada šalju operativnom

20 Prema ovom naređenju snage Brigade su bile raspoređene južno od Duzluka na kosama Viijevačka kosa, Cipger, Topličko brdo s tim da kotnroliraju cestu Orahovica Kutjevo i drže vezu preko Jankovca sa bataljonom XVI NO brigade.

21 Na Lomu (Papuk).

štabu otvarati na telefonskim stanicama i čitati ih na telefonu. Akta strogo povjerljive naravi donosiće ravno u ovaj štab. Štabovi brigada za to će im svaki put naznačiti da li dotični izvještaj smiju kuriri slati preko telefona ili nesmiju.

5.) Zadatci pojedinih brigada:

Štab XII. brigade skoncentrisaće potrebne nadmoćne snage na jednom mjestu svog sektora i prema konkretnoj situaciji udariti neprijatelja po jednom njegovom dijelu. Pri tome uvjek jače snage uputiti neprijatelju iz leđa sa zadatkom da ga s te strane napadne i otme teška oružja. Kroz to vrijeme na ostalim svojim položajima ostaviti oslabljene dijelove. Nakon razbijanja na ovaj način jednog dijela neprijateljskih snaga preći na drugi dio. Imati stalno na umu da pozicijski frontalni rat s neprijateljem nama ne donosi nikakve koristi, nego samo gubitke. Samo pokretom i vještim manevrima možemo uspješno obračunati sa bandom.

Glavni zadatak XVII. brigade momentalno jeste: da ni pod koju cijenu nedozvoli bandi prodor od Voćina ka Zvečevu. Dobro postavljenim zasjedama i vještim manevrom uspjeće ne samo neprijatelja odbiti nego i razbit

XIX. brigada treba da postupi kao i XII. brigada t.j. da sa skoncentriranim snagama razbija neprijatelja po dijelovima.

6.) Ranjene drugove upućivaće XII. brigada u bolnicu broj 4. u blizini Lešteta.

XVII. brigada svoje ranjenike slaće u bolnicu broj 5 iznad Zvečeva, a XIX brigada isto u bolnicu broj 5.

Štabovi brigada dužni su o svim promjenama na položajima usljed kojih bi došle bolnice u opasnost, da iste obavjesti, da im naznači u kom pravcu se snage sa tog sektora povlače i da dade bolnicama potrebno osiguranje za evakuaciju ranjenih drugova.

7.) Za ishranu drugova XII. i XVII. brigade staraće se šef ekonomskog otsjeka drug Pihler[22], koji će dobiti po tom pitanju usmeno naređenje i upute. Komanda papučko-krnd. područja treba da sve poduzme da se ishranjuje pravilno XVI i XVIII brig.

8.) Komande područja treba da saberu ljude, žene i djecu iz svojih sela da se staraju o njihovom smještaju i ishrani i da ne dozvoljavaju, da se civili klate po položajima naših jedinica gdje mogu samo da unesu nered i paniku. Sve dakle ljudstvo sa svog područja treba da saberu i da se u redu zadržavaju uvjek iza položaja naših snaga—

Isto tako komande područja treba da mobilišu sve zdrave i sposobne muškarce i žene da ih upute u sastav pojedinih brigada prema njihovim potrebama.

Ostalo ljudstvo kao i kola i konje treba da komande područja upotrebe za pripremanje i dostavljanje hrane kako vojsci tako i samom

22 Ivan

narodu. Uopće treba da se sav narod upotrebi i za pojedine dužnosti, koje olakšavaju našim borcima za vođenje borbe.

VAŽNE NAPOMENE:

a) Štabovi brigada treba da odmah pristupe izvođenju gore dobivenog zadatka.

b) Štabovi brigada treba da ovome štabu šalju redovite izvještaje svaka 2 sata, a izvanredne izvještaje slati u izvanrednim prilikama bez obzira na vrijeme.

c) štabovi brigada treba da imaju sa sobom izvjesnu rezervu koja će im služiti kako za osiguranje samog štaba, tako i za zatvaranje eventualnih rupa.

d) Štabovi brigada treba da dostave svim jedinicama koje padaju pod njihovu komandu znakove raspoznavanja koje su dobili od štaba IV. divizije 21. III. o. g.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar
Duško[23]

Komandant:
M. Jerković

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 10/1.

149

22. III 1943.

Dopis Ustaškog stožera Velike župe Livac — Zapolje Glavnom ustaškom slanu u Zagrebu kojim se predlaže čišćenje Papuka, Krndije i Psunja od partizana.

Prosljeđuje se naslovu izvještaj o napadaju partizana na selo Veliku dostavljen ovome stožeru pod brojem 493 od 17. ožujka 1943., znanja radi.

Vjerujem da će napadaji na Veliku i Trenkovo, što se vidi iz priloženog zapisnika, a i napadaji koji su neposredno iza toga uslijedili na Kaptol, Vetovo i Kutjevo, potaknuti mjerodavne na čim skorije donošenje odluke o čišćenju Papuka, Krndije i Psunja, što je podpisani već nekoliko puta pismeno obrazlagao i na sjednicama stožernika iznosio. I opet su vjerojatno nastradala dva dužnostnika ustaškog pokreta i to tabor pobočnika za tabor Mihaljevci Dragutin Stimac i tabornik ustaškog tabora Velika Mijo Lukić, koji je već kod prvog napada na Veliku doživio teške časove te mu je sva imovina uništena.

(M. P.) Za Poglavnika i dom spremni!

Stožernik:
Ing. Milivoj Sažunić v. r.

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 3/III.

23 Isto kao S.

150

22. III 1943.

Izvještaj diverzantske grupe III operativne zone Štabu Zone o izvršenim diverzijama na željezničkoj pruzi Zagreb—Beograd.

10. III. 1943 dignut je voz na glavnoj pruzi kod stanice Donje Vrbe. Voz je bio teretni te je lokomotiva i pet vagona potpuno uništena. Promet je zaustavljen 12 sati.

15. III. 1943 dignut je voz na glavnoj pruzi kod stanice Vrpolje. Voz je bio teretni te je potpuno uništena lokomotiva i 10 vagona. Promet je zaustavljen na jednoj pruzi 36 sati a na drugoj 12 sati.

Sa terena O. K.[1] Osijek nisam još do sada dobio nikakovog obavještenja. Te ću morati da se prebacim tamo da vidim nijesu li zaspali.

Sa drugom Decembrom[2] sam se prebacio na teren samoga Broda ali nijesam mogao da dobijem vezu sa M. Komitetom te prema tome moram pričekati još ovdje i pod svaku cijenu da se probijemo dalje do samoga Broda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Borivoj Miličević
diverzant

P. S. O vozovima nismo mogli dobiti podrobnije podatke.[3]

Original u VII, Bgd.
Fotofcpija u HIS, Slav. Brod, K 21/1.

151

22. III 1943.

Dopis Općinskog poglavarstva Požega Vanjska Kotarskoj oblasti u Slav. Požegi u kojem se navodi da stanovnici sela sa područja poglavarstva ne posjeduju stoku za prisilni otkup.

Izvješćuje se, da su prema tamošnjem u predmetu označenom nalogu vlastnici marve, koji se višekratnim pozivima nisu odazvali, ponovno za dne 23. o. m. pozvani s upozorenjem, kao i svaki puta, na posljedice za slučaj neodaziva. Osim toga određena je i naknada za one, koji su predveli nesposobnu marvu.

Kao što se iz do sada dostavljenih iskaza može razabrati ovo poglavarstvo je za sada u mogućnosti samo iz nekoliko ovopodručnih sela marvu za prisilni odkup određivati, jer su sela: Škrabutnik, Vrhovci gradski, Vrhovci crkveni, Laze Vasine, Laze Cosine, Komušina, Ugarci ugrožena, tako, te su preostala sela dosadanjim prisilnim odkupima skoro izcrpljena i daljnje oduzimanje marve u tim selima imati će težke posljedice po stočarstvo, pak se moli Naslov da kod sliedećeg prisilnog odkupa ovo stanje u obzir uzeti izvoli.

1 Okružni komitet KPH.
2 Milan Mišković, član OK KPH Slav. Brod.
3 Tekst dopisan rukom.

Mnoge pritužbe određenih vlastnika dolaze, da pojedini građani grada Požega i ako im nije izključivo zanimanje poljodjelstvo i stočarstvo, imadu po nekoliko komada rogate marve i da oni već dulje vrieme na prisilni odkup nisu pozivani.

Za Dom spremni!

Bilježnik
Hržina

M. P.

Načelnik:
u. z. Zec

Original u HA, Slav. Požega.
Prijepis u HIS, Slav. Brod, K' l/III.

152

23. III 1943.

Izvještaj Zapovjedništva II domobranskog zbora Ministarstvu oružanih snaga u Zagrebu o toku ofanzive Braun u Slavoniji.

I.

Sremski zdrug:

Prema viesti želj. osiguranja, odsjek C, 22. III. 43. komunisti[1] u jačini bojne prešli želj. prugu Šid — Sriemska Rača južno od s. Grk (Višnjićevo) (18 JI Šid) u nepoznatom pravcu, ali vjerojatno u pravcu Fruške Gore. U borbi 1 poginuo i 6 zarobljeno od želj. stražara, 6 pušaka izgubljeno. Gubitci neprijatelja nepoznati. Obćina Kuzmin javlja, da 3 brigade u smjeru sjevera nadiru sa predhodnicom u šumi Klještevica (2 S Bosut). Viest u provjeravanju.

20. III. 43. u 1500 5—600 komunista, najvećim dielom seljani iz s. Surduka i Belegiša (27 i 21 SSZ Zemun) napali oružničku obhodnju jačine 15 ljudi između Surduka i Slankamena (17 SSZ St. Pazova). Vlastiti gubitci 9 oružnika poginuo, 5 zarobljeno i 1 nestao. 23. III. 43. 2 oružnika bijegom vratila se iz zarobljeništva i javili da komunisti borave kod s. Šibanovci (13 JJZ St. Pazova). Krstarenje zapovjeđeno.

Slavonski zdrug:
Podhvat »Braun«:

Skupina Sjever: 23. III. 43. rano izjutra jedna bojna u nadiranju od grebena iztočno Slat. Drenovac — sjeverno k. 437 naišla na jak odpor.[2] Bojna vodila borbu od 1000—1400 sati, ali k. 437 do 1200 sati nije mogla zauzeti. U isto vrieme neprijatelj je desno-krilnu satniju skupine Jug na **k.** 574 (3.5 J Slat. Drenovac) obkolio. U 1400 sati neprijatelj[3] poduzeo žestoki protunapad preko Razboja 1 km istočno k 437 u pravcu sjevera, podpomognut jakom vatrom bacača i gorskog topa. Bojna se pod borbom povukla na južni rub s. Pušine. Isto je tako morala bojna kod Slat. Drenovca lievo krilo prema Pušinama zalomiti. U Slat. Drenovac — Cačić
158 (1 Z Slat. Drenovac) — Mihaljevo Brdo 384 — k. 523 (3 J Slat. Drenovac — Torinačko Brdo (2. 5 JI Slat. Drenovac) navodno XII, i XVI. komunistička brigada sa namjerom da uništi naše snage kod prodiranja u Slat. Drenovac.

1 Partizani III odreda III operativne zone.
2 i 3 Na ovom sektoru djelovala je tada XVI NO brigada.

Neprijatelj označuje vlastite postave paležem većih šumskih površina i prikriven nastalim dimom poduzima protunapade. Neprijatelj je vrlo dobro naoružan strojopuškama i strojnicama, te nekoliko bacača i jednim gorskim topom. Strieljivo ne štedi.

Do sada javljeni gubitci skupine Sjever: 12 mrtvih, 1 častnik i 10 domobrana ranjeno, 1 častnik i nekoliko ljudi nestalo. Jedna strojnica uništena punim pogodkom topa. Gubitci neprijatelja nisu ustanovljeni, ali se ocjenjuju visoko. Uhićeno 60, plien veća množina stoke i svinja.

Skupina Jug: Razviđanjem ustanovljene jače komunističke snage između Slat. Drenovac i šumarije Jankovac (4 JJZ Slat. Drenovac).

1/5. p. p. u nadiranju prema k. 574 radi uzpostave sa lievim krilom skupine Jug, kod k. 574 naišla na jak odpor neprijatelja[4] i bila jedno vrieme obkoljena, ali joj uspjelo probiti se u smjeru k. 657.

Na odsjeku Koprivnato br. — Papuk (5 JJZ i 7 JZ Slat. Drenovac) bez naročitih događaja.

Jedna i pol bojna u nadiranju od Kaptola (11 SSI Požega) pravcem Češnjakovački v. 820 (6 S Kaptol) dosegla Cipelevac 817 — Češljakovački v. 820.

Vlastiti gubitci 2 ranjena, 2 nestala. Gubitci neprijatelja: 1 zarobljen, 1 puška zaplienjena. Drugi gubitci nisu ustanovljeni.

s

Namjere:

Sriemski zdrug: kretanje jugoistočnim dielom Sriema.

Slavonski zdrug: u podhvatu »Braun«: Pričuvom skupine Jug i snagama sa desnoga krila skupine Sjever kotlinu na crti Pušine — Pušinska pl. — Rust — k. 753 (5. 5 J Slat. Drenovac) — k. 657 — zatvoriti i neprijatelja koncentrično napasti u prostoru Slat. Drenovac — Jankovac.

II.

U s. Donja Vrba (7. 5 I Brod) u noći 22/23. III. 43. 15—20 komunista[c'] opljačkalo od šumskih radnika 18 kg eksploziva, 988 komada kapsla i 180 metara štapina. Zapovjeđeno uhićenje svih šumskih radnika i iztraga.

Z A P O V J E D N I K
general Iser, v. r.

Original u VII, Bgd.

Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 3/III.

4 Odnosi se na jedinice XVI i XVIII NO brigade.
5 Izostavljeni tekst odnosi se na Bosnu.
6 Akciju izvršila diverzantska grupa II odreda III operativne zone.

153

25. III 1943.

Brzojav Zapovjedništva II **domobranskog zbora Operativnom odjelu Glavnog stožera domobranstva o ofanzivi u Slavoniji.**

Podhvat BRAUN — Stanje 25. ožujka u 1200 sati — skupina sjever:
Bez naročitih događaja.

Skupina jug: u 0930 sati Njemački zrakoplovi među ostalim bombardirali naše vlastite postave kod druge jurišne bojne, kod druge novačke bojne i prve bojne 5. p. p. uzprkos toga što su čete obilježavale svoje mjesto i bacile bijele rakete.

Broj ranjenih i mrtvih još nije javljen.

Op. broj 295/61 tajno **II. D. S.**[1]

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 3/III.

154

29. III 1943.

Izvadak iz izvještaja Glavnog stožera domobranstva o borbama na području Papuka, Psunja i Požeške kotline za vrijeme ofanzive u Slavoniji.

i

Podr: Pakraca:

Noću 27/28. III. odbijen je bez vlastitih gubitaka partizanski prepad na Lipik.

27. III. pri prolazu željez. postaje Brezina — Bujavica (na pruzi Banova Jaruga — Pakrac) izvršen je manji prepad na putnički vlak bez žrtava.

Podr. Daruvara:

26. III. između Garešnice i Hercegovca (10 km s. izt. od Garešnice) jake partizanske snage prošle su iz jugoiztočnog smjera prema Prokopu (10 km s. z. od Garešnice).

28. III. u 10 sati na željez. postaji Hercegovac oko 50 partizana[2] u domobranskim odorama napalo je putnički vlak. 6 ustaša i 1 ženu su ubili, 2 dočastnika i 2 rizničara odveli, a ostale putnike istjerali te vlak bez pratnje pustili prema Garešnici. Po napadaju povukli se u Trupinski Gaj (3 km. z. od Hercegovca).

Noću 27./28. III. iz s. Tomašica (6 km s. izt. od Garešnice) partizani su odveli 20 mladića koji su se imali javiti na stavnju.

Podr. Sriema:

27. III. između Iriga i Neradina (3 km s. izt. od Iriga) sukobila se oruž. obhodnja sa skupinom od oko 80 partizana.[3] Upućena poja-

1 II domobranski zbor
1 i 7 Izostavljeni tekst ne odnosi se na Slavoniju.
2 Odnosi se na dijelove Moslavačkog NOPO.
3 Partizani III odreda III operativne zone.

čanja razbila su partizane. 16 partizana je poginulo, 1 je ranjen, 4 zarobljena, a 126 sumnjivih osoba uhićeno. Vlastiti gubitci: 4 mrtva i 1 ranjen. Plien: 6 pušaka i 3 strojopuške.

Podr. Papuk —
Psunj—Požega:

Podhvat protiv partizanskih snaga na području Papuka, Psunja i u Požeškoj kotlini nastavlja se.

Zaprečne skupine sjever li jug ukinute su.

27. III. završeno je prikupljanje četa sjeverne i južne skupine na polaznim postavama na crti: Orahovica—Kaptol za podhvat progona neprijatelja u smjeru iztoka i jugoiztoka. Progon je otpočeo 28. III. — Noć 27/28. III. protekla je u miru.

Dielovi 1. gor. div. čistili su 27. III. područje uzduž zapadne zaprečne crte na odsjeku: Bučko Kamensko (19 km s. z. od Požege)

— Obrov (539 — 4 km j. izt. od Voćina). 15 partizana je poginulo, a 1 puška zaplienjena.

28. III. jači dielovi 1. gor. div. čistili su ponovo šumski predjel: Obrov — Vučjak — Sirač — Vukovje (3 km j. z. od Voćina, 12 km. j. od Voćina, 7 km j. j. izt. od Daruvara i 5 km s. izt. od Daruvara).

U borbama oko s. G. Borki (15 km j. z. od Voćina) poginulo je
12 partizana, dok vlastitih gubitaka nije bilo.

Prema izjavi iz partizanskog zarobljeničtva vraćenog dočastnika jače partizanske snage iz područja Zvečevo (8 km j. j. z. od Voćina) povukle su se noću 23/24. III. u Bilo Goru, a druge snage na području iztočno od Kutjeva.

Prema iskazu kneza s. Poljakovci (15 km s. z. od Požege) 27.
III. došlo je u s. Poljakovci navodno oko 1000 partizana[4] koji su
28. III. napustili selo.

27. III. utvrđena je partizanska skupina[5] jačine 1 sata u šumama sjeverno od s. Stražeman (13 km s. s. z. od Požege).

Između želj. postaje Latinovac i Ciglenik (na pruzi Pleternica—Našice) partizani su oštetili želj. prugu.

28. III. odbijen je uz osjetne neprijateljske gubitke partizanski napadaj[6] na naše uporište Ljeskovica (12 km j. z. od Našica). — Istodobno partizani su napali s Darkovac (15 km j. z. od Našica). Pojačanje iz Čaglina potisnulo je neprijatelja i kod s. Jurkovac (13 km j. z. od Našica) namelo mu gubitke od 15 mrtvih, mnogo ranjenih i 30 zarobljenih. Vlastiti gubitci: 5 mrtvih i 1 ranjen.

Vlastiti zrakoplovi otvorili su zabunom strojničku vatru na s. Kutjevo. 1 dječak je poginuo, a 1 žena ranjena.

Ukupnim gubitcima kod 1 gor. div. koji su javljeni u dnevnom izvješću broj 85 valja dodati:

4 Odnosi se na jedinice XVI i XVIII NO brigade.
5 Odnosi se na II bataljon XVII NO brigade.
6 Napad izvršila XVIII NO brigada.

a) Vlastiti: 26 nestalih, 11 tovarnih konja i 1 neizpravan bacač izgubljeni.

b) Neprijateljski: 62 mrtva i 51 zarobljen.

Oslobođeno je iz partizanskog robstva: 2 častnika, 1 dočastnik i 2 domobrana.

7

Glavar glavnog stožera
general (Prpić)
Prpić v. r.

M. P.

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 3/III.

155

29. III 1943.

Molba Kotarske oblasti u Slav. Požegi Uredu za kolonizaciju u Osijeku da povrati imovinu stanovnicima općine Bektež, koji su u septembru 1942. god. bili evakuirani u sabirne logore.

Savezno s tamošnjim priedlogom od 29. prosinca 1942. broj: 36.251-42. dostavlja se popis[1] imovine oduzete od evakuiranih žitelja iz obćine Bektež, koja bi se imala povratiti istima pošto su pušteni iz logora na slobodu sa sliedećim priobćenjem:

Svi u popisu navedeni žitelji evakuirani su po odredima IV. Gorskog Zdruga u sabirne logore mjeseca rujna 1942 god. a njihovu imovinu preuzeli su djelomično u Čaglinu izaslanici naslova.

Svi oni povratili su se iz logora na slobodu i podnijeli molbe za povrat imovine.

Za svakog pojedinog vođen je postupak te je ustanovljeno, da je bio evakuiran, da je u času evakuacije posjedovao imovinu kako je u popisu navedeno, da je istu preuzeo naslov, te da je svaki pojedini ispravnim putem pušten iz logora na slobodu, te kao takav uživa svu osobnu i imovinsku zaštitu.

Za svakog pojedinog može se posebno utvrditi, da li je sva navedena imovina preuzeta, ali pošto naslov imade popis o ukupnoj preuzetoj imovini, neka izvoli stoga prema postojećim zalihama u popisu navedenim osobama povratiti makar djelomično njihovu imovinu a za ostalu neprimljenu imovinu uputiti će se imenovani da traže otštetu u novcu.

Ako bi naslov ovu imovinu predavao ovoj oblasti, bio bi to dupli posao skopčan sa većim troškovima, pa je stoga ova oblast mišljenja, da povjerenici naslova po uputama odmah neposredno vrate u popisu navedenim osobama njihovu imovinu ili dio iste kako je u popisu navedeno.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik:
(Glunčić)

Original u HA, Slav. Požega.
Prijepis u HIS, Slav. Brod, K l/III.

1 Redakcija nije štampala pomenuti popis.

156

29. III 1943.

Naređenje Zapovjedništva II domobranskog zbora Zapovjedništvu Slavonskog zdruga ... za osnivanje logora u Rumi, Osijeku i Slav. Brodu za taoce koji će se uzimati iz mjesta u čijoj je blizini izvršena diverzija na željezničku prugu.

Radi učestalih sabotaža, a na želj. pruzi, zapovjednik podhvatnog područja sjeverno rieka Save i Kupe, Njemački opunomoćeni general u Hrvatskoj sa Ia br. 0536/43 zap. tajna od 16. III. 1943. odredio je uzimanje taoca iz mjesta, u čijoj su se blizini desili napadi na želj. prugu.

Logori taoca ustrojit će se:

— u Rumi,

— u Osieku,

— u Brodu.

Taoce uzeti iz mjesta koja surađuju sa komunistima, prvenstveno evidentirane i poznate komuniste i simpatizere, dalje lutalice, pomagače odmetnika, bez obzira na narodnost i vjeru. Težnja je pogoditi prave ljude za čiju sudbinu je neprijatelj zaniman. Rođaci odmetnika dolaze tu naravno u obzir.

U svakom logoru taoca može biti do 100 taoca.

Mjere odmazde određuje zapovjednik skupine »Iztok« prema djelu sabotaže.

Podređenost logora taoca odgovarajućem podhvatnom zapovjedničtvu (Slavonski i Sriemski zdrug, zap. mjesta Brod).

Za svaki logor odrediti zapovjednika častnika (jednog područnog častnika posadne satnije),

1 stegovnog dočastnika,
1 računarskog dočastnika,
1 pisara domobrana,
1 + 15 stražara.

Prehrana brigom Zap. II. D. Z. P. kome predaju obično svakog prvog u mjesecu odgovarajuću količinu hrane za taoce iz njihovog mjesta.

Taoci logora:

u Rumi bit će na prehrani kod Gospodarskog ureda I. lovačke bojne u Rumi,

u Osieku kod Gospodarskog ureda domobranske bolnice u Osieku, a taoci logora,

u Brodu kod Gospodarskog ureda Mjestnog zapovjedničtva u Brodu, u spoju sa točkom 8.) okružnice Minorsa VII. odjel broj 15.898/1941 Vijestnik naredaba br. 30/1941.

Z A P O V J E D N I K :
General Iser v. r.

M. P.

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 7/III.

157

29. III 1943.

Telegram Njemačkog poslanstva u Zagrebu Ministarstvu vanjskih poslova u Berlinu o mogućnosti suradnje sa Hrvatskim oružništvom. Po mišljenju njemačkog poslanika Kaschea ova suradnja bi u tadašnjim političkim prilikama bila korisnija nego suradnja sa Njemačkom narodnom skupinom u NDH.

Der Beauftragte des Reichsführers SS beim Befehlshaber der deutschen Truppen in Kroatien, SS-Brigadeführer Kammerhofer, hat nich am 27. 3. besucht. Wir besprachen ausführlich Lage und politische Gesichtspunkte sowie Möglichkeiten verstärkten Einsatzes und verstärkter Ausbildung kroatischer Gendarmerie. Einzelheiten werde ich mit ihm nach seiner Rückkehr von Befehlshaber durchsprechen. Kammerhofer äusserte auch, das er Volksdeutsche Siedlungsgebiete sichern solle. Ich wandte ein, dass dies nicht den Führerbefehl[1] entspreche, der den Einsatz des Beauftragten des Reichsführers SS nur im Operations gebiet vorsieht, in welchem keine Volksdeutschen ohne Schutz leben. Da Wehrdienst und Sicherun Volksdeutscher im allegemeinen klar, schwierige Fälle durch die geringen Kräfte, die Kammerhofer hat, auch nicht behoben werden können, würde Ausdehnung seiner Tätigkeit in dieser Richtung nur Erfolg im Operations gebiet gefährden. Mit Rücksicht auf starke aufbauende Einwirkungsmöglichkeit gegenüber kroatischer Polizei hielte ich aus eine Zusammenarbeit besonderer Art mit der Volksgruppe nicht für zweckmässig, da dann bei Kroaten mit Hennungen zu rechnen sein würde. Ich habe vorgesehen, Kammerhofer eine höher gestellte kroatische Persönlichkeit zuteilen zu lassen, wie dies bei unseren Divizionen der Fall ist, damit er sich über Verhältnisse auf kürzesten Weg jeweils unterrichten kann. Auf entsprechende Bitte Kammerhofers habe ich meine Unter Stützung in jeder Hinsicht zugesagt. Ich habe darauf hingewiesen, dass Verhältnisse hier äusserst heikel und schnelle demonstrative Erfolge in der Befriedung mit militärischen und Polizeimitteln allein nicht gewiss sind. General Glaise ist noch nicht über Wortlaut des Führerbefehls unterrichtet. Er hat eine allgemeine teilweise anders aufgefasste Mitteilung erhalten.

Kasche[2]

Original u VII, Bgd.

Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 22/11.

1 Prema Hitlerovoj naredbi o totalnoj mobilizaciji izvršena je reorganizacija oružanih snaga pripadnika Njemačke narodne skupine i vojno sposobno ljudstvo od 1908. godišta pa dalje regrutirano je u oružane SS jedinice namijenjene za Istočni front, a ne za obranu njemačkih naselja u NDH, kako je to želio njihov SS vođa Kammerhofer. Vidi dok. br. 138.

2 Siegfried Kasche, poslanik III Reicha u NDH.

158

30. III 1943.

Brzojav Pozadinskog odjela II domobranskog zbora Operativnom odjelu Glavnog stožera domobranstva o napadu partizana na Sibinj.

Brzoglasno izvješće primljeno od pobočnika T. O. R.:

»30. III. u 2 sata skupina partizana nepoznate jačine[1] došla je u Sibinj (8 km z. od Broda) i najprije prodrla u nastanbe 2 častnika koji pripadaju sati želj. straž. bojne, iznenadili ih i zarobili i vezane odpratili neopaženo izvan sela. Zatim se vratila u nastanbu domobrana iste stražarske sati i tu na isti način zarobila 35 domobrana i vezane odpratila za častnicima. Vratili se ponovo u Sibinj u stan nadporučnika Arnauta i poručnika Bobića iz radne polubojne i njih iznenadili, zarobili i vezane odpratili za ovim grupama. Potom se ponovo vratili u nastanbu radne polubojne[2] gdje je iznenadili i zarobili 140 domobrana. Opljačkali opremu koju su zatekli i odnieli kasu. Sve je ovo odvedeno u obližnje šume odakle se do sada vratilo i2 domobrana koji su pobjegli iz robstva.[3] Pada u oči da oružnička postaja u Sibinj u koja je 15 koraka udaljena od nastanbe radne polubojne do danas u jutro nije znala za napadaj.[4]

30/111 D[5]

Original u VII, Bgd.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 3/III.

159

31. III 1943.

Izvještaj zamjenika političkog komesara XII NO brigade IV divizije NOV i PO Hrvatske Centralnom komitetu KPH o organizacionom stanju i radu na političkom, kulturnom i vojnom obrazovanju članova KP, SKOJ-a i boraca u Brigadi, o narednim zadacima SKOJ-a i o radu Agitpropa, partijskih biroa i štapske ćelije.

Najvažnije direktive koje su postavljene pred partijske organizacije, formiranje Divizije,[1] stvaranje Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije, reorganizacija izbjegličke vlade u Londonu, izbori za NOO, prenesene su na partijske jedinice i preko njih na ostale partizane. To se je činilo na taj način, što im se govorilo o stvaranju Divizije, kao i o stvaranju prave regularne vojske koja nije prikovana samo za jedan sektor, već kao takova velika vojna formacija ide da uništava neprijatelja tamo gdje je najosjetljiviji. Borci su to primili kao sasvim razumljivo i prečistili s time da ne mogu svoju kuću i selo obraniti samo na kućnom pragu, tako da više nema poteškoća u napuštanju pojedinih sektora. Pre-

1 Odnosi se na partizane XVIII NO brigade.
2 Domobranske radne jedinice.
3 Podatak netačan. Domobrani su razoružani i pušteni na slobodu.
4 Na kraju dokumenta nadopisano je olovkom: »Ovo je moguće samo kod nas!«
5 Paraf pročelnika Operativnog odjela Glavnog stožera domobranstva generala Dragojlova.

1 IV divizija NOV i PO Hrvatske formirana je 30. decembra 1942 god. Vidi dok. br. 3, objašnjenje 7.

nešene su i druge direktive kao popularisanju AVNOJ, reorganizacija izbjegličke vlade u Londonu. AVNOJ je prikazan kao naša najveća politička pobjeda nad fašizmom u Jugoslaviji.

Kadrovici su određeni u I. i II. bataljonu, dok u III. i IV. nisu. U I. i II. bataljonu se ispunjavaju obrasci i neki su već ispunjeni, pa ćemo ih ovih dana poslati. U III. i IV. bataljonu poslani su obrasci, ali još nisu ispunjeni. Uloga kadrovika je objašnjavana, ali po njihovom radu se vidi po tome što oni misle da im je dužnost samo da ispune obrasce.

Partijska organizacija u Brigadi raste, i ako sporo, ali ipak napreduje. Sektašenje po primanju u Partiju je najbolje likvidirao II. i I. bataljon i tamo se to vidi po tome, što je broj partijaca od posljednjeg izvještaja do sada porastao u II. bataljonu od 22 člana KP na 37 članova. Kod I. bataljona također se osjeća porast, i ako su u zadnjoj akciji (Okučani) poginula 3 partijca, današnje stanje iznosi 28 članova KP. U III. i IV. bataljonu je malo lošije, odnosno još uvijek se sektaši po pitanju primanja u Partiju, tako da je tamo vrlo malen porast partijaca zbog čega će trebati tim bataljonima posvetiti više pažnje. Partijnost naših partijaca nije na visini na kojoj bi trebala biti, jer su sve to mladi partijci, sa kojima treba još mnogo raditi. Partijnost najbolje stoji u I. bataljonu. U IV. bataljonu partijnost je vrlo slaba i politička izgradnja tih partijaca isto tako. To se povlači od zamjenika politkomesara bataljona, pa do posljednjeg partijca, tako da je taj bataljon politički i partijski najslabiji.

U svim bataljonima vrlo malo se posvećuje pažnje čuvanju kadrova. Izdizanje kadrova se vrši prema sposobnostima tako, da su sada ponovno neki drugovi uzdignuti na položaje, jedan zamjenik politkomesara za komesara bataljona i nekoliko drugova za politkomesare četa i polit-delegate, te komandire i vodnike, tako da se može reći da se po tom pitanju ne sektaši. Kadrovci su izabrani kako je gore navedeno u I. i II. bataljonu, a u III. i IV. bataljonu će se izabrati što prije.

Brojno stanje partijaca kandidata i Skojevaca je:

I.	bataljon	28	partijaca,	28	kandidata,	67	Skojevaca
II.	„	37	„	24	„		83
III.	„	22	„	31	„		91
IV.	„	28	„	23	„		58
Partijska jedinica pri Štabu Brigade		5	„	5	„	6	„
Partizanska grupa XII. Brigade		4	„	—	„	—	„
Štab Brigade		7	„	—	„	—	„
Bolnička četa		—	„	—	„	10	„

I. bataljon imade 4 partijske jedinice, III bataljon 4, II. bataljon 4, i IV. bataljon 5 partijskih jedinica i to novo formirana jedinica pri Štabu bataljona sastavljena od 2 kurira i 1 kuhara. Ta partijska jedinica je formirana poslije akcije na Okučane[2], tako da se partijska organizacija povećala na 20 partijskih jedinica.

2 Vidi dok. br. 38, 48 i 51.

1

U svakom bataljonu imade po tri Škojevska aktiva, sa bataljonskim Skojevskim rukovodstvima, jedan Skojevski aktiv u bolničkoj četi, jedan pri Štabu Brigade.

U Brigadi imade 13°/o partijaca, 10% kandidata i 30% Skojevaca, prema tome oko 50% odgovornih za izvršenje svakog zadatka.

Političko-prosvetni rad po bataljonima krenuo je u mnogome na bolje. Tako se sada više ne viče toliko »napred Crvena Armija« i ako je bilo dosta teško odstraniti. Stav prema Engleskoj i Americi je sada pravilan. Svima partizanima jc poznata linija narodno-oslobodilačke borbe, jasno je svima partizanima da se mi ne borimo za komunizam, već za oslobođenje ispod fašističke tiranije. Pri prolasku kroz sela partizani samo, a naročito Skojevci govore seljacima o potrebi zajedničke borbe protiv fašizma, jer kada uništimo fašizam narod će sam birati si onakovu vlast kakovu će sam htjeti. »To dokazuju i današnji izbori za NOO za koje se sada vrše pripreme.

Partijske jedinice sve više shvaćaju važnost kulturno-prosvetnog rada. To se vidi po tome što se Agitprop počeo vrlo brzo da pojačava s time što su partijske jedinice usko povezane i što je veliki dio partijaca počeo da aktivno sarađuje u Agitpropu. Po bataljonima se priređuju usmene novine, drže se politička predavanja, prosvetna i vojna, na kojima partijci sve aktivnije istupaju.

U I. bataljonu su izdane bataljonske zidne novine poslije akcije na Okučane, održane usmene novine u kojima se govorilo o uspjehu akcije na Okučane, važnost te akcije AVNOJ i ofanzivi na oslobođeni teritorij te izborima za NOO. Držani su četni sastanci na kojima su prodiskutovana sva iskustva iz zadnje akcije. Svakodnevno stižu novi dopisi za džepne novine. U tome svakako prednjače Skojevci, a također se sve više opaža interesovanje kod ostalih partizana. U svim bataljonima određeni su odgovorni drugovi partijci za Agitprop. Također je u svim bataljonima organiziran analfabetski tečaj po Agitpropu Brigade. Stvoreni su pjevački korovi u IV. bataljonu i tamburaška sekcija.

U II. bataljonu također su izdane zidne novine i održavane usmene novine. III i IV. bataljon i na tome polju slabije stoji. Jedino na dopisima za džepne novine dobro se radi u svim bataljonima.

Po vojničkom radu partijske organizacije rade na taj način što se je pojavilo u zadatak obučavanje svih partizana automatskim oružjem, bombom, minobacačem itd. U. I. bataljonu je postavljeno u zadatak komandirima i vodnicima, da izučavaju puško-mitraljesce, da rastavljaju i sastavljaju puškomitraljeze sa zavezanim očima i pokazali su se lijepi rezultati. U II. bataljonu se prešlo teoretskoj izobrazbi po vojnom pitanju. U tu svrhu se održavaju predavanja i to teme ratna služba, pokret jedinica, upotreba oružja i zauzimanje položaja, važnost službe veze preko kurira, rukovanje sa bombom, čuvanje od aviona i gađanje istih, kretanje jedinica pod artiljerijskom vatrom, ulične borbe, osvajanje bunkera, utvrda i kuća i čitanje topografske karte. III. bataljon po vojnom pitanju također radi na obuci rukovanja sa puškomitraljezima i pokazuju se rezultati u tome što ima sve manje zastoja za vrijeme akcije. IV. bataljon organizirao je vojni kurs sa pojedinim predavanjima koja drži koman-

dant[3] i njegov zamjenik[4]. Tome kursu koji traje 15 dana prisustvuje 15 desetara i bolji partizana koji se osposobljavaju za vodnike i komandire.

Rad Skoja postaje sve intenzivniji. U svim bataljonima Skojevci se ističu kao najbolji, najdisciplinovaniji i najpožrtvovaniji borci. Sama organizacija Skoja sada je postavljena dobro. To se osjeća po tome što Skoj u vojničkom, političkom i prosvjetnom životu najviše djeluje. To se konačno vidi po broju i porastu samoga Skoja. U političkom i prosvjetnom radu koliko mu to dozvoljava i njegova izgradnja. Skojevski aktivi imaju podjelu rada, tako da je u aktivu svaki Skojevac zadužen sa izvjesnim sektorom rada. U svakome aktivu imade odgovoran po jedan drug za ag'itprop, za analfabetski tečaj, za dopise i džepne novine itd. Skoj dobiva što više pomoći od partijskih jedinica. Održano je savjetovanje svih Skojevskih bataljonskih rukovodstava na kojima su pretresana organizaciona pitanja Skoja, dosadašnji rad i budući rad. Tu je zaključeno da u Skoj treba da se primi veći broj omladinaca, da pojača politički i prosvjetni rad, da se osposobi što više Skojevaca u rukovanju automatskim oružjem. Također je zaključeno, da se priredi jedno Skojevsko *veče.* Sada se već vrše pripreme za tu priredbu i natječu se pojedini bataljoni koji će prije da pripremi to veče. Tako da su Skojevci odmah drugi dan sletili oko Agitpropa brigade đa im pomogne u pripremanju programa (recitacija, igrokaza itd.). U tome Skojevce pomažu i partijske jedinice i agitprop brigade.

Partijske jedinice u 1. bataljonu prorađuju materijal u vezi sa izborima za NOO, o radu partije u vojsci[3] i učenju o Partiji. Jedinice II. bataljona prorađuju I glavu SKP(b), materijal u vezi sa izborima i o radu Partije u vojsci. Jedinice III. bataljona proučavaju historiju i ponavljaju rad Partije u vojsci. Jedinice IV. bataljona proučavaju »Organizacija vlasti na oslobođenom teritoriju«[6]. »O radu Partije u vojsci« i Komunistička Partija Jugoslavije u narodnooslobodilačkoj borbi. Partijska jedinica pri štabu Brigade proučava »Što znači biti član Komunističke Partije i kakve su njegove dužnosti« i Komunistička Partija Jugoslavije u današnjoj borbi«, Za sada imamo materijala dosta, a što nam nedostaje, sami umnožavamo.

Agitprop Brigade kao što je već prije rečeno sada radi razmjerno dosta dobro. U svim selima kroz koja smo prošli organizirani su mitinzi. Na mnogima od tih mitinga je sudjelovao drug Danijel (sovjetski oficir pri našem štabu). Na tim mitinzima govorilo se o AVNOJ formiranju Divizije, o izborima za NOO o reorganizaciji izbjegličke vlade u Londonu,
0 HSS-u u Bijeloj Stijeni (hrvatsko selo) i o čvrstom jedinstvu fronta
1 pozadine i o istočnom bojištu itd. [Jedne zidne novine su] posvećene izborima za NOO a jedne istočnom bojištu porazu Nijemaca na, p. Te zidne novine su izlagane u svim selima kroz koja smo prošli. Također su izdavane dva puta dnevno radio vješti.

3 Dušan Puač

4 Milan Saula

5 Misli se na pismo CK KPH: »Rad Partije u vojsci«.

6 Naredbe, objašnjenja i uputstva Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije o organizaciji građanskih i pozadinskih vojnih vlasti. Izdanje Agitpropa CK KPH za Slavoniju i Srijem, oktobar 1942,

Partijski biroi se sastaju obavezno jedan puta nedeljno. Na tim sastancima pretresa se dosadašnji rad i stvaraju planovi za budući rad. Sami partijski biroi pomažu dosta partijskim jedinicama osim samih sekretara, jer je još mnogo potrebno samim članovima da se osposobe za rukovođenje partijskim jedinicama.

Članovi štaba ćelija su svuda najbolji partijci, pa prema tome i rad u štabskim ćelijama odvija se obzirom na prilike dosta dobro. Štabske jedinice sastaju se redovito i proučavaju materijal zajednički i pojedinačno. Odnos partijskih funkcionera i drugova na vojnim dužnostima je dobar.

Općenito stanje po pitanju partijskog rada, još uvijek nije zadovoljavajuće, ali ipak obzirom na dosadašnje stanje u mnogome se krenulo naprijed.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamjenik politkomesara
XII. Brigade

Napomena: Dokumenat bez potpisa.
Original u IHRP, Zgb.
Fotokopija u HIS, Slav. Brod, K 5/1.

REGISTAR LIČNIH IMENA

A

Adamec Josip — 183
Agić Petar — 178
Ajpek Stjepan — 184
Altgayer Branimir — 186, 314, 320
Anđelić Milan — 187
Antić Vinko — 121, 131, 152, 101, 173, 269, 282, 313, 327, 333, 347, 350
Antolović Josip — 161, 239, 282, 350
Arbutina Glišo — 156, 196

B

Bađum Branko — 292, 298
Bahunek Đuro — 184
Bajer Mihael — 255
Bajt Franjo — 148, 226, 328
Bakarić Vladimir — 12, 59
Balen Tomo — 83, 137
Balenović Duka — 15, 148, 272
Banak Franjo — 306, 307
Bardak Teodor — 270
Basta Stojan — 179
Beckel Fritz — 189
Beljanski Jovan — 33
Benjuk Ivan — 10
Biber Antun — 85, 173, 196, 107, 309, 343
Biskup Petar — 100, 160
Bjelić Simo — 178
Bobetko Dragan — 74
Bogdanović Gedeon — 121
Bolić Mile — 154, 196
Bolt Ivan — 11
Bosanac Branko — 271
Božičević Ivan — 12, 43
Božić Nikola — 178
Brkić Dušan — 13, 33, 43, 148, 173, 191, 197, 205, 241, 313, 327, 333. 341, 343, 347, 349, 353
Brkić Zvonko — 196, 233, 306, 308
Broz Josip Tito — 18, 20, 62, 126, 139, 143, 148, 162, 172, 185, 199. 277, 287
Bukvić Dušan — 306
Bulović Mirko — 93, 94, 300

C

Car Pero — 167, 236, 350
Carević Stevo — 270
Cazi Josip — 12, 172
Cerjan Stjepan — 340
Cernić Ferdo — 182
Crnobrnja Bogdan — 10, 33, 42, 40, 57, 67, 97, 110, 118, 133, 147, 148, 172, 173, 327
Cvetković Marijan — 33, 248

Č

Čalić Dušan — 11, 43, 45, 123, 173, 174, 196, 197, 343, 344
Čamdžić Zijad — 286
Češnjak Antun — 180
Čolaković Rodoljub — 273
Čović Jovanka — 84, 85, 156, 165, 196, 197, 306

D

Dančilović Mitar — 306
Demonja Nikola — 33, 88, 94, 282, 300
Despotović Branko — 279
Despotović Marija — 180
Dimitrov Georgi — 73
Divić Stojan — 32, 115, 118, 264, 267
Dobrić Milan — 154

Domanji Eva — 171
Dragojlov Fedor — 291, 362
Drapšin Nada — 282
Drapšin Petar — 24, 29, 33, 42, 55, 64, 69, 83, 95, 102, 121, 127, 137, 139, 150, 151, 178, 203, 317
Drobnjak Ilija — 121
Dropuljić Ciro — 103, 191, 197, 205
Durmuš Ivan — 181

Dž

Džogolović Pavo — 241, 242

Đ

Đurašinović Mirko — 156

F

Feketija Antun — 181
Fischer Eduard — 205
Franić Luka — 182
Franić Mato — 241, 242
Franjić Stjepan — 179
Funarić Mijo — 156

G

Gajdek Ivan — 285
Gajić Milka — 178
Galeković Mirko — 10
Gerdijan Blagoje — 188, 232, 233, 345
Glaise Horstenau — 361
Gluić Ivan — 241, 242
Glunčić (predstojnik) — 261, 359
Golub Zorko — 172
Grbić Cedo — 161, 238, 282, 350
Grbić Stjepan — 254
Gregorić Pa vie — 172
Gretić Ivica — 44
Grubar Stojan — 179
Grulović Nikola — 174
Guberović Nikola — 11

H

Hager Antun — 181
Haile Mato — 256, 257
Hariš Ivan — 331
Has Zdenko — 172
Hefer Stjepan — 76, 184, 192
Heinkel (zastavnik) — 259, 260
Heinzl (učitelj) — 76
Hiršl Feliks — 48
Hitler Adolf — 63, 138, 140, 227, 230, 231, 232, 245, 361
Hlebec Stjepan — 258
Hodap Anton — 240
Hofman Mihajlo — 182
Holzschuh J. — 114, 119, 347
Hrnčević Josip — 33, 37, 41, 122, 123, 141, 166, 167, 170, 171, 173, 343
Hundrić (član HSS-a) — 163, 335

I

Ihas Stefan — 240
Ilić Slobodan — 282, 312
Inkret Franc — 16, 33, 96, 100, 350
Iser Đuro — 61, 113, 356, 360

J

Jančić Olga — 340
Janić Vlado — 12, 130, 152, 161, 282, 350
Jankes-Komar Maja — 42, 171
Jeđut Vinko — 12
Jeremić Cvijo — 181
Jeremić Milica — 181
Jergović Ivan — 11, 288
Jerković Mate — 33, 51, 128, 318, 349, 353
Joka Milan — 81
Jovanović Aleksandar — 282, 350
Jovanović Đuro — 123
Justement Joža — 285

K

Kajfeš Mato — 196
Kammerhofer Konstantin — 361
Kapetanić Josip — 256
Kapraljević Stjepan — 256
Karađorđević Petar — 38
Karan Tomislav.— 350
Kasche Siegfried — 77, 190, 361
Keler August — 250, 251
Kern Loli — 183
Kiseljevskaja Natalija — 132
Klarić Ivan — 258
Klein Petar — 257
Kmecig Mijo — 187, 349
Knebl Franjo — 33, 41, 66, 88, 167, 202, 303, 318

Knežević Mitar — 159
Knežević Rade — 33, 282, 350
Koch Jakob — 259
Kojić Milan — 159
Kokić Božidar — 121
Kokić Nikola — 180, 344
Komlenović Stojan — 283
König Ivan — 245
Kontić Stipe — 254
Kopač Anđa — 251
Koprivčević Josip — 79, 196, 210
Kosanović Nikola — 348
Kovačević Gojko — 270
Kovačević Luka — 9
Kovačević Stevo — 187
Kovačević Živko — 142
Kovačević Rozika — 196
Krajačić Bosiljka — 42, 171, 343
Krajačić Josip — 33, 88, 194, 303, 322, 359
Krajček Jakob — 254
Krajinović Spasoje — 10
Krajšić Nikola — 100
Krämer Johann — 113
Krešić Nikola — 257
Kriks Julius — 242
Krömer Josef — 47
Kubin (pukovnik) — 198, 292
Kučišec Anđelko — 146, 151, 250
Kumudija Tomo — 181
Kundadžija Jovo — 306
Kurt Vlado — 9
Kurz Josef — 204

L

Lisec Đuro — 254
Livada Dane — 203
Lončarić Vlado — 252
Lukačević Franjo — 254
Lukačević Mijo — 259, 260
Lukić Mijo — 253
Lukić Simo — 10, 178
Lužajić Stanko — 273

Lj

Ljotić Dimitrije — 231

M

Maček dr Vlatko — 291
Maglajlić Ekrem — 250, 251
Majer Franjo — 181
Malešev Stjepan — 107
Mandarić Petar — 257
Mardešić Josip — 70
Marinković Ivo — 44, 122, 163, 328
Marinković Jovan — 10, 100, 160, 168, 246, 311
Marinković Marko — 182
Marinol Ivan — 254
Marjanović Ibrahim — 284
Marković Jelena — 180
Marković Marko — 254
Marković Milan — 254
Marković Svetozar Toza — 123
Martinović Antun — 184
Mateić Vinko — 260
Meister Josef — 204
Mesarov Martin — 304
Mifek (domobranski pukovnik) — 30
Mihajlović Draža — 35, 37, 63, 161, 217, 227, 231
Mihalj Antun — 312
Mijatović Jovo — 98
Mikić Stjepan — 255
Milaković Jovo — 152
Milašinović Petar — 10
Miličević Boro — 331, 354
Miljanović Nikola — 148, 272
Miščević Tešo — 311
Mišić Todor — 183
Mišković Grga — 257
Mišković Ivan — 344
Mišković Milan — 50, 354
Mitrović Ankica — 254
Mitrović Mika — 150
Mraz Edi — 182
Mraz Franjo — 172
Mrazović Karlo — 172
Mrkšić Luka — 274
Muker Ivan — 241
Musolini Benito — 63, 227, 245
Mutak Vlado — 12, 33, 41, 74, 146, 167, 282
Mužanić Mato — 258

N

Nedić Milan — 227, 231
Nenezić Radojica — 33, 94, 194, 282, 300, 350
Nešković Blagoje — 34

Neutzer Franz — 240
Nikoliš dr Gojko — 250
Novakovi ć Boro — 178, 270

Nj

Nježić Pane — 285

O

Oljača Lazo — 154
Orešković Mate — 75
Orozović Pajo — 350
Ostojić Dušan — 318
Ostojić Nikola — 266

P

Panic Nikola — 183
Panko Dragan — 181
Paulus (feldmaršal) — 227
Pavelić Ante — 227, 228, 231
Pavić-Tencer Tanja — 306
Pavić Tomo — 254
Pavlović Mijo — 304
Pavlović Pero — 154, 196
Pećanac Košta — 227, 231
Pejnović Ljuba — 306
Peterlić Grga — 203
Petković Andrija — 272
Petković Mirko — 80
Petrović Fabo — 327
Pihler Ivan — 48, 49, 83, 208, 237, 352
Pijade Moša — 21
Pištalić Božo — 156, 196
Popara Uroš — 15, 148, 223, 277, 328
Popović Jovan — 273
Popović Milan — 37
Popović Milo — 253, 268, 325
Popović Vlado — 11, 13, 34, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 66, 67, 85, 89, .94, 114, 122, 123, 171, 197, 250, 269, 282, 287, 328, 339, 341, 343
Popović Žarko — 273
Posavac Milan — 306, 307
Pravdić Viktor — 180, 247
Prodan Jagoda — 180
Prodanović Dragan — 260
Prodanović Mirko — 349
Prodanović Stanko — 220, 225
Protić Jovo — 178
Papić (domobranski general) — 359
Puač Dušan — 161, 282, 365
Puškarić Vlado — 200

R

Rački Ernest — 100, 159
Radosavljević Ljubomir — 182
Radovanović Stanko — 11, 100, 160, 168
Radović Bogdan — 179
Reiter Viktor — 254, 255
Ribar dr Ivan — 162
Ribar Ivo Lola — 202
Ribbentrop Joachim — 189
Romanić Petar — 276
Rukavina Ivo — 59
Ružička Josip — 331

S

Salaj Antun — 12, 40, 166
Samardžija Drago — 48
Samboliček Ivan — 306
Sažunić Milivoj — 353
Schafhauser Josef — 240
Schremph Franz — 12, 40, 166
Sebele Franjo — 270
Sekulić Stjepan — 340, 343
Sentić Ilija — 257
Sertić Franjo Bato — 196
Sertić Franjo Bijeli — 156, 196, 306, 344
Simović Mile — 258
Spannbauer Wenzel — 204
Spetić Darko — 251
Spiel Johann — 205
Stanivuković Milan — 51, 91, 350
Stanković Franjo — 62, 93, 94, 101, 143, 246
Stein Johann — 205
Stilinović Marijan — 13, 16, 33, 44, 45, 46, 49, 57, 67, 96, 110, 118, 133, 147, 167, 173, 327
Sudar Vladimir — 25, 188
Svoboda Rudolf — 182

Š

Šarac Marko — 204
Šašić Jefto — 24, 29, 33, 40, 64, 69, 83, 90, 95, 102, 114, 121, 137, 139, 150, 167, 178, 203, 237, 282, 349

Sašić Petar — 48
Saula Milan — 365
Serman Ferenc — 259
Šibi Ivan — 81
Šili Josip — 246
Šimatović Dinko — 180
Špoljarić Marko — 255
Šrac Duka — 285
Sredi Emil — 182
Stern Hugo — 55, 100
Štimac Dragutin — 353
Štrbo Aleksa — 208, 344, 347
Švarc Božo — 201

T

Tadić Dragutin — 256
Tarahek Pero — 9
Terzić Đuro — 177, 317
Todorović Ana — 138
Tomić Milan — 148, 164, 223, 277 328, 350
Tomšić Josip — 181
Trbojević Mane — 25, 344
Trgovčević Bogdan — 219
Turčinović Ivan — 74
Tusz — 275

U

Uskoković Zdravko — 184
Uzelac Petar — 10
Uzur Ivo — 187

V

Valter Michael — 204
Varda Demetar — 290
Vasić Dragiša — 35
Vasilj Filip — 257
Vaupotič Rudolf — 241
Velikanović Andrija — 113
Velimirović Mile — 42, 65, 168, 169. 340
Vili Josip — 306
Vinković Matija — 65, 201
Veselinov Jovan — 273
Vidović Gabro — 40, 343
Vidović Marijan — 312
Vinkešić Jozo — 246
Visarionović Josip Staljin — 73, 172, 229
Vještica Stevo — 220, 225
Vojaček Josip — 11, 187, 188, 345
Vorkapa (četnik) — 163, 311
Vučković Mihajlo — 121
Vujasinović Lazo — 178
Vukomanović Pavle — 103

W

Weitzel Johann — 240

Z

Zappel Johann — 203, 204
Zec Ranko — 282
Zmajić Josip — 41, 42, 165, 197, 304
Zmijanac Boško — 285
Zorić Milena — 84
Zrenjanin Žarko — 36, 123
Zug Michael — 240

Ž

Zarković dr Grujica — 26, 133, 146, 252
Žeravica Mara — 182
Zivković Darinka — 196

REGISTAR GEOGRAFSKIH POJMOVA

A

Adolfovac — 153, 154, 320
Adžin Potok — 176
Afrika — 227, 231, 232
Amatovci — 351
Andrijevci — 158, 331
Antin — 119
Antunovac — 188

B

Babja gora — 14, 15
Babjak — 179
Bačka — 34, 36, 37
Bačkovica — 288
Badljevina — 56, 118, 134, 291
Bair — 187
Banat — 34, 35
Banija — **9, 13, 66, 67, 70, 103, 108, 117, 122, 167, 277, 326**
Banova **Jaruga — 55, 101, 103, 106, 108, 109, 117, 135, 280, 291, 330, 331, 357**
Banja **Luka — 103, 117**
Barč — **176**
Bare — **245, 246**
Barica — 212
Batinjani — **135, 213, 230**
Bavarska — **93**
Bedenička — **287, 288**
Belegiš — **355**
Bektež — **98, 253, 259, 260, 275, 332**
Beograd — **13, 35, 55, 66, 68, 79, 90, 94, 101, 108, 114, 117, 119, 137, 139, 158, 167, 227, 271, 277, 281, 283, 284, 290, 311, 326, 327, 329, 330, 331, 336, 354**
Berlin — **76, 189, 190, 361**
Bicko Selo — **113**
Bihać — 66, 68, 69, 71, 89, 114, 121, 143, 227
Bijela — 270, 271, 272, 350
Bijela Stijena — 11, 82, 162, 210, 213, 227, 365
Bilo-gora — 15, 181, 182, 187, 202, 232, 271, 287, 299, 302, 304, 306, 358
Birč — 274
Biškupci — 316, 317
Bjelajci — 187, 188, 211, 214
Bjelanovac — 210
Bjelovar — 56, 175, 197, 286, 287, 320
Bobare — 210, 213
Bobota — 107, 119, 163, 245, 347
Bodegraj — 79
Bodegrajsko brdo — 80
Bogdašić — 30, 38, 49
Bogićevci — 120
Bokane — 155, 318
Bokšić — 245
Bolomača — 256
Borci — 162, 271, 272
Borova — 307
Borovac — 79, 81, 271
Borovik — 192
Bosanska Dubica — 117
Bosanska Gradiška — 56, 104
Bosanska krajina — 122, 277
Bosanski Brod — 104, 328
Bosna — 14, 20, 37, 50, 79, 95, 103, 108, 114, 138, 142, 174, 185, 227, 256, 292, 326, 356
Bosna (rijeka) — 101
Bosna i Hercegovina — 67
Bosut — 355
Bračevci — 99, 180, 205, 244
Branešci — 137, 212, 216
Brđani — 305

Brestovac — 14, 332
Brešće — 240
Brezik — 176
Brezine — 176, 357
Brezinski Lug — 135
Brezovac — 137, 187
Bršadin — 119, 347
Brusnik — 136, 137, 146, 151, 18G, 211, 214
Bučje — 99, 212, 215
Bučko Kamensko — 358
Budići — 68, 187
Budimci — 243, 245, 246
Budrovac — 307
Bujavica — 357
Bukovac — 135
Bukovčani — 210, 214
Bukovica — 189

C

Cabuna — 196
Cage — 81, 82
Ceplake — 84
Ceremošnjak — 99, 100
Ceremušina — 192
Cerna — 119
Cernik — 56, 118
Cicvare — 211
Ciglenik — 358
Cikote — 188, 211, 215
Crkveni Bok — 67, 69, 70
Crljenci — 258
Crna Gora — 185

Č

Čačak — **150**
Čačić — **355**
Čačinci — **23, 46, 56, 118,. 180, 101, 220, 245, 286, 296, 330**
Čađavica — **153, 154, 158, 196, 269, 270, 291, 330**
Čaglin — **107, 118, 358, 359**
Čaprginci — **145**
Čazma — **44, 85, 197**
Čečavac — **258**
Čepin — **181**
Čepinski Martinci — **157**
Češljakovački vrh — **356**
Češljakovci — **316**

Ć

Ćeralije — **23, 155, 246, 318**

D

Dalmacija — 13, 227, 333, 334, 335
Dapčevica — 305, 306
Darkovac — 98, 118, 178, 253, 276, 358
Daruvar — 55, 56, 117, 134, 136, 163, 168, 218, 291, 313, 320, 330, 331, 332, 336, 349, 357, 358
Dedovica — 351
Dereza — 134
Deževac — 14, 118
Dilj — 157, 222, 223, 275, 327, 344, 349
Dišnik — 10
Dobra kuća — 272
Dobrić — 155
Dobrović — 153
Donja Motičina — 157
Donja Obriješ — 203, 213
Donja Šumetlica — 211
Donja Vrba — 354, 356
Donji Bogićevci — 163, 311
Donji Borci — 270
Donji Čaglić — 120, 148, 210
Donji Grahovljani — 212, 216
Donji Miholjac — 107, 156, 158, 240, 320, 338, 342
Donji Rajić — 56
Donji Rogolji — 210
Draga — 316
Dragalić — 45, 79, 81, 94, 101, 100, 108, 113, 114, 115, 117, 120, 138, 164, 283, 331
Dragotin — 184
Dragutinovac — 178
Drava — 243, 290
Drenje — 205, 206, 221, 222
Drenjski Slatinik — 98, 205, 206, 244
Dubica — 56, 66, 89
Duboka — 11, 160
Dubovac — 80, 81
Duga njiva — 271
Dunav — 347
Duzluk — 40, 346, 350, 351

Đ

Đakovac — 84, 175, 177, 305, 306

Đakovo — 56, 100, 118, 158, 182, 184, 205, 222, 244, 320
Đulovac — 23, 46, 56, 93, 118, 176, 271, 287, 320
Đurđanci — 244
Đurđenica — 240
Đurđenovac — 245
Đuričići — 153

E

Ernestinovo — 245
Evropa — 89, 138, 198, 231, 232

F

Feričanci — 157, 245
Forkuševci — 244, 330
Fruška gora — 35, 36, 69, 123, 292, 328, 355

G

Gaboš — 119, 347
Gaćište — 153
Gaj — 135, 202, 204
Gakovo — 84, 177, 305, 306
Garčin — 107, 113
Garešnica — 85, 277, 278, 280, 281, 288^ 301, 302, 305, 313, 318, 320, 332, 336, 357
Gašinci — 56, 118, 244
Gazije — 9
Glavica — 211
Gojilo — 117, 140, 288
Golo brdo — 175
Gornja Motičina — 107, 183
Gornja Obriješ — 134, 203, 204, 213
Gornja Šagovina — 145
Gornja Sumetlica — 137, 145, 211
Gornje Predrijevo — 153
Gornje Viljevo — 153
Gornji Bogićevci — 114, 164
Gornji Borci — 46, 84, 186, 187, 350, 358
Gornji Čaglić — 186, 210, 213
Gornji Daruvar — 331
Gornji Grahovljani — 212
Gornji Gučani — 256
Gornji Meljani — 23
Gornji Rajić — 56, 271
Gornji Rogolji — 210
Grabovac — 15, 106, 187
Gračanica — 10, 44
Gradac — 179, 180, 183
Gradište — 259, 260, 275
Grahovljani — 134, 137
Granice — 98, 99, 246
Grčka — 103, 117
Grđevica — 68, 211
Grk — 355
Gromačnik — 11
Grubišno Polje — 287, 289, 302, 306, 309, 313, 320, 338, 341, 342
Gvozdanska — 180

H

Harkov — 199
Hercegovac — 11, 288, 302, 357
Hercegovina — 50, 185, 227, 256
Hrastovac — 163
Hrvatska — 7, 8, 9, 13, 15, 20, 21,23, 26, 27, 30, 33, 41, 42, 44, 45,46, 47, 50, 54, 57, 60, 61, 63, 64,6G, 67, 68, 69, 70, 71, 75, 79, 85,86, 90, 94, 96, 98, 102, 114, 116, 119, 122, 125, 128,137, 141, 142,143, 147, 148, 151,157, 161, 167,170, 174, 186, 190,193, 194, 195,198, 202, 205, 219,224, 228, 230,233, 234, 236, 248,250, 254, 269,270, 272, 277, 279,280, 281, 287,290, 293, 295, 297,310, 315, 319,322, 326, 334, 244,349, 350, 360,361, 362
Hum — 23, 46
Humljani — 75, 76, 180, 181, 184, 190, 296
Humska Varoš — 66

I

Ilok — 34
Irig — 34, 123, 357
Italija — 103, 117
Ivandol — 256, 257
Ivanovo Selo — 287

J

Jakovci — 68, 145, 187, 211, 217
Jakovo — 35
Jalkovac — 290
Jankovac — 317, 350, 351, 356
Japage — 134
Jarmina — 113

Jasenaš — 10, 84, 175, 177, 180, 181, 183, 199, 305, 306
Jasenovac — 69, 109
Javorovica — 105
Jugoslavija — 29, 59, 58, 31, 62, 63, 71, 86, 87, 126, 137, 139, 161, 170, 185, 198, 205, 226, 227, 230, 231, 295, 363
Jurkovac — 358

K

Kalnik — 69, 91, 304
Kalvarija — 23, 50, 61, 92, 93
Kamenski Seovci — 30, 38, 49
Kamenski Šušnjari — 30, 38, 49
Kamenski Vučjak — 30, 38, 49
Kamensko — 20, 38, 45, 104, 105, 142, 227, 346, 350
Kaniška Iva — 11, 291
Kapela — 222
Kapela Batrina — 109
Kapetanovo — 204
Kapetanovo Polje — 213
Kaptol — 316, 317, 332, 353, 356, 358
Karlovac — 66, 89, 117
Kavpaz — 226, 231
Kina — 144
Kišeljevac — 316
Klisa — 134, 135, 213
Klokočevci — 245
Klještevica — 355
Kokočak — 246, 346
Kometnik — 24, 94, 155, 318
Komušina — 354
Končanica — 56, 118
Koprivna — 181, 258
Koprivnato brdo — 359
Kordun — 9, 66, 67, 108, 117, 122, 142, 167, 227, 277, 326
Korduševci — 179
Koreničani — 23
Korija — 304
Kostajnica — 56
Kostanjevac — 303
Koška — 107, 245, 246, 330
Koturić — 145, 148, 212
Kovačevac — 106
Kozara — 69, 103, 326
Kozja glava — 175
Kraguj — 134, 135, 136, 137, 146, 151, 162, 211, 214
Krapina — 44
Kričke — 94, 145, 186, 187, 211
Krivaja — 93
Krndija — 56, 108, 109, 118, 134, 157, 220, 222, 223, 275, 296, 332, 352
Krševine — 351
Kršinci — 192
Kruševo — 30, 38, 49
Kućište — 175
Kukunjevac — 10, 67, 135
Kula — 253, 259, 260
Kunišinci — 240
Kunovo Selo — 213
Kupa — 360
Kursk — 226, 231
Kusonje — 134, 136, 155
Kutjevo — 253, 255, 259, 260, 351, 353, 358
Kuzma — 23
Kuzmica — 14, 46, 105

L

Lacikaš — 240
Lanište — 23
Latinovac — 260, 358
Laze Cosine — 354
Laze Vasine — 354
Lenjingrad — 226
Levanjska Varoš — 158, 182, 220, 221, 244, 296, 327, 328, 329
Levinovac — 118
Lika — 9, 122, 142, 167, 168, 185, 227, 277, 326
Lipik — 56, 71, 82, 101, 115, 116, 117, 120, 129, 134, 135, 213, 218, 219, 280, 285, 291, 357
Lipovac — 14, 151, 211, 214
Lisičine — 23, 73, 89, 186
Livno — 296
London — 20, 63, 64, 71, 72, 89, 143, 217, 224, 234, 299, 335, 362, 363, 365
Londžica — 118, 158
Lovska — 187
Lozan — 307
Lučinci — 258
Lukač — 174, 175, 189, 254, 285
Lukavac — 23, 155, 156
Lužini — 56, 118

Lj

Ljeskovica — 118, 222, 275, 329, 3o3
Lještani — 210, 213
Ljutoč — 350

M

Macute — 154, 155
Mađarska — 112, 243, 314, 330
Majevica — 274, 328
Mala Barna — 84, 277, 305
Mala Dapčevica — 306
Mala Jasenovača — 177
Mali Bastaji — 56, 118
Mali Bilač — 260
Mali Budiči — 212, 215
Malo Nabrđe — 244
Mandičevac — 98, 191, 205, 206, 244, 329
Manđeloška planina — 35
Marijanci — 240
Marino Selo — 291
Markovac — 256, 271
Markušica — 119
M arselj — 227
Mašić — 81
Matičevac — 14, 106
Medari — 120, 163
Medinci — 154
Meljani — 154, 155, 196
Mialjevo brdo — 351
Mihaljevci — 353
Mijači — 30, 105, 148, 160, 211
Mijajlije — 30, 38, 49
Mikanovci — 118, 179
Mikleuš — 181, 182
Milanlug — 260
Milivojevci — 56, 104, 118
Mirkovci — 347
Mislavac — 220
Mlinska — 303
Mrkoplje — 30, 38, 49
Mrtvačka kosa — 351
Moslavačka gora — 11, 202, 299, 303
Moslavina — 38, 41, 67, 85, 103, 122, 188, 202, 251, 269, 277, 280, 287' 288, 328, 330, 331, 332
Motajica — 163, 311, 336
Musić — 158, 182

N

Našice — 98, 99, 100, 107, 109, 157, 179, 184, 192, 222, 245, 246, 247, 292, 320, 330, 358
Našička Breznica — 330
Neradin — 357
Noskovci — 153, 154
Nova Bukovica — 180
Nova Gradiška — 14, 15, 45, 55, 56, 81, 100, 103, 106, 108, 113, 114, 115, 117, 119,120, 121, 143, 168, 171, 258, 260,280, 328, 348, 349
Novi Banovci — 34
Novi Rezovac — 180
Novo Selo — 113
Novska — 15, 45, 46, 56, 80, 81, 103, 106, 108, 109,114, 115, 117, 119

Nj

Njemačka — 66, 78, 103, 117, 163, 189, 230, 231, 274, 279, 291, 313, 314, 318, 330, 335, 337

O

Obradovci — 183
Obrov — 358
Obrovac — 13
Okučani — 15, 56, 79, 80, 81, 82, 83, 94, 101, 103, 106, 108, 113, 114, 115, 117, 120,121,129, 138, 227, 271, 283, 291,330,331, 349, 363
Oljasi — 9
Omanovac — 134, 213
Orahovica — 20, 90, 108, 109, 142, 147, 181, 227, 245, 276, 295, 296, 297, 332, 351, 358
Orljavac — 14, 20, 38, 45, 90, 101, 138, 142, 145, 227, 258
Osijek — 12, 46, 56, 74, 99, 100, 108, 112, 116, 123,153,157, 158, 160, 163, 168, 178,181,184, 188, 191, 205, 207, 240,242,243, 245, 246, 247, 253, 257,265,278, 290, 314. 319, 328, 320,330,331, 332, 338, 342, 359, 360
Ostrošinci — 179, 246
Otočac — 9
Ovčara — 158, 159, 182, 244
Ožegovci — 68, 137, 148, 186, 212, 215

P

Pačetin — 119, 347
Paklenica — 79, 81, 114, 115, 120, 121

Pakrac — 56, 80, 81, 82, 101, 106,108, 109, 115, 116, 117, 123, 134,135, 136, 137, 148, 151, 167, 183,204, 211, 213, 218, 280, 283, 284,285, 313, 320, 349, 357
Pakračka Poljana — 117
Paljevina — 184
Papuk — 87, 108, 157, 160, 183, 280, 332, 349, 351, 353, 356, 357, 358
Paučje — 158, 179, 182, 207
Pčelić — 181, 307
Peratovica — 305
Petrinja — 103
Perna — 10
Petrovaradin — 34, 35
Petrov vrh — 271, 272
Pijetlovac — 351
Piljenice — 271, 272
Piškorevci — 184
Pištana — 182, 246
Pištanska kosa — 351
Pitomaca — 285
Pivnica — 23, 93, 180, 183, 184
Pleternica — 99, 100, 109, 118, 222, 245, 260, 332, 358
Podgorač — 46, 47 107, 179, 183, 244, 245, 246, 247
Podgorje — 40, 98, 99, 100, 157, 184, 254
Podravina — 84, 108, 109, 328, 332
Podravska Slatina — 20, 23, 44, 75, 76, 90, 91, 93, 118, 142, 152, 153, 156, 157, 168, 175, 176, 183, 184, 196, 227, 246, 247, 286, 320, 337, 338, 341, 342, 346, 349
Podvinje — 99, 107
Poljakovci — 358
Poljana — 67, 106
Poljanska — 241, 242
Ponor — 9
Popovac — 23
Popovci — 68, 145, 212, 215
Posavina — 163, 164
Potočani — 317
Požeška kotlina — 29, 49, 357, 358
Požeški Brestovac — 118, 256
Pravoslavna Šagovina — 94, 187
Predrijevo — 107
Prekopakra — 135, 213
Prgomelj — 68, 145, 211, 215, 235
Pridvorje — 98, 99, 100, 205, 206, 221, 244
Prijedor — 296, 357
Progor — 35
Prokop — 357
Prnjavor —. 101
Psunj — 10, 11, 13, 67, 87, 187, 280, 332, 349, 353, 358
Pušine — 75, 241, 355, 356
Pušinska planina — 351, 356

R

Radan ovci — 317
Rajić — 46, 56, 79, 81, 82, 94, 101, 108, 114, 115, 120, 121, 138, 271, 283, 329, 330
Rasna — 258
Ratkovac — 119, 145, 351
Ravna gora — 87
Remetinac — 10
Rcmovac — 84
Rešetari — 114
Rezovačke krčevine — 175
Rijenci — 154, 155, 156, 318, 34o
Rogolji — 213
Rogulje — 68, 211, 214
Romanija — 274
Rostov — 199, 231
Rozmajerovac — 99, 100, 246
Roždanik — 79, 114, 115
Ruma — 34, 123, 320, 360
Rust — 356
Ruševo — 158, 259, 260

S

Sapce — 113
Sarajevo — 20, 103
Sava — 66, 67, 70, 104, 109, 195, 243, 273, 336, 347, 360
Sažije — 30, 38, 49
Sekulinci — 68, 154, 155, 346
Selište — 271
Semberija — 274
Šibenik — 305, 306
Sibinj — 56, 118, 362
Sirač — 56, 117, 134, 168, 212, 218, 265, 271, 291, 358
Sisak — 103
Sitnica — 134
Sjedinjene Američke Države — 27, 29, 62, 64, 138, 143, 217, 224, 228, 229, 231, 335, 364
Skenđerovci — 162, 211, 213, 214. 235, 256, 258

Skresine — 350
Skupiduša — 271, 272
Slana voda — 23, 93, 183
Slankamen — 355
Siatinski Drenovac — 36, 75, 103, 142, 153, 154, 155, 190, 196, 318, 351, 355, 356, 357
Slavonija — 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 17, 21, 27, 33, 34, 36, 37, 39, 41, 42, 44, 45, 49, 50, 62, 71, 83, 87, 109, 111, 122, 138,141, 142,145, 157, 162, 163, 169,171, 172,178, 185, 187, 195, 196,199, 205,218, 227, 229, 232, 233,256, 26Ö,268, 277, 278, 280, 299,300, 302,303. 311, 313, 333, 334,335, 336,341, 343, 349, 351, 355,357, 365
Slavonska Požega — 14, 29, 41, 46, 55, 56, 103, 104, 105, 106, 107, 109, 118, 134, 136, 168, 240, 257, 259, 260, 261, 265, 315, 316, 317. 320, 332, 342, 349, 354, 356, 358, 359
Slavonski Brod — 20, 34, 41, 42, 60, 61, 77, 78, 99, 100, 103, 107, 157, 158, 160, 163, 165, 168, 173, 195, 196, 207, 209, 222, 258, 259, 260, 265, 279, 320, 354, 360, 362
Slobodna Vlast — 158, 179
Slobodnica — 163
Slovenija — 185
Smrtići — 67, 119, 120, 121, 145
Smude — 154, 155
Sobovac — 203, 204
Sopje — 153, 330
Sovjetski Savez — 27, 144, 191, 217. 224, 228, 229, 230, 231
Sovski Dol — 157
Spailuk — 315
Srbija — 34, 35, 56, 103, 117, 142, 150, 185
Srednji Grahovljani — 212
Sremska Mitro vica — 34, 35, 123
Sremska Raša — 355
Srcmski Karlovci — 34, 123
Srijem — 7, 9, 12, 17, 21, 27, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 44, 49, 62, 71, 83, 110. 111, 112,122, 141, 157,160. 162, 163, 166,169, 171, 172,178, 187, 195, 196,205, 218, 229,266, 268, 273, 274,300, 303, 311,314, 343, 356, 357
Staljingrad — 226, 231
Stara Gradiška — 81, 114, 117
Stara Pazova — 34, 123, 355
Stari Gradac — 182, 307
Stari Miljevci — 180, 182
Stari Rezovac — 180
Staro Petrovo Selo — 113. 114
Stenjevec — 258
Stjepanovac — 182
Stockerau — 106
Stražeman — 316, 358
Striježevica — 38, 49
Strmošnjak — 98
Suhopolje — 174, 176, 247, 286, 330, 332
Suhopoljsko Borovo — 176
Sunja — 103, 117
Surduk — 355
Sveti Križ — 175
Sveto Trojstvo — 175

Š

Sagovina — **38, 81, 137**
Saptinovac — **245, 246**
Šekovići — **273**
Šeovci — **105**
Seovica — **137, 146, 211, 219**
Šibanovci — **355**
Sid — **34, 123, 355**
Siljkovac — **351**
Širinci — **137, 145**
Škrabutnik — **354**
Šljivoševci — **330**
Snjegavić — **188**
Spišić **Bukovica — 174, 175, 176, 131, 286, 307**
Sumeće brdo — **351**
Sumetlica — **214**
Šušnjari — 10

T

Tesiić — 101
Tisovac — 68, 145 211, 215
Točak — 24, 351
Topličko brdo — 351
Topolovac — 69, 240
Topolovica — 84
Toranj — 67, 118, 187, 203, 204, 213, 241, 253, 316, 317, 332
Trapinska — 304, 306, 307
Travnik — 56
Trenkovo — 316, 353

Trešelje — 320
Trešnjevica — 351
Tribanj — 10
Trnakovac — 82, 120, 121, 143
Trnava — 38, 158
Trnjani — 107, 113
Ti'pinja — 347
Trupinski gaj — 357
Turanovac — 307
Turčevlć Polje — 84, 177, 305, 30(3
Tulon — 227

U

Ugarci — 354
Ugrinovci — 35
Uvočka glava — 351

V

Valpovo — 12, 179
Varaždin — 290
Veličanka — 315, 316
Velika — 109, 315, 316, 317, 318, 332, 353
Velika Britanija — 27, 29, 62, 64, 65, 71, 72, 138, 143, 217, 224, 228, 229, 231 299, 335, 364
Velika Pisanica — 199, 280, 287
Veliki Banovac — 213
Veliki Bastaji — 271
Veliki Bilač — 260
Veliki Budići — 212, 215
Veliki Grđevac — 278, 287, 289, 291, 302
Veliki Zdenci — 220
Veliko Krčevo — 70
Vetovo — 253, 254, 255, 332, 353
Vilić Selo — 14, 105, 253, 255, 256, 257, 258, 332
Viljevačka kosa — 351
Vinkovci — 99, 107, 113, 118, 119, 290, 291, 347
Virovitica — 10, 93, 103, 108, 109, 152, 163, 174, 176, 180, 188, 189, 192, 199, 201, 203, 247, 277, 278, 280, 281, 285, 286, 287, 304, 307, 309, 332, 336, 338, 342
Virovitički Antunovac — 175
Vladislavci — 181
Voćin — 20, 23, 24, 26, 27, 46, 50, 61, 62, 65, 66, 68, 72, 73, 76, 86, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 101, 108,109, 128, 138, 142, 152, 155, 172,177, 227, 236, 246, 269, 277, 280,289. 298, 299, 312, 318, 332, 346,350, 352, 358
Voćarica — 120
Vojka — 35
Vojlovica — 181
Vojvodina — 34, 36, 123, 142, 273
Voronjež — 226
Vorošilovgrad — 231
Vraneševci — 153, 154, 155
Vranić — 30, 38, 49, 346, 350
Vrani kamen — 271, 272
Vrbas — 101
Vrbovac — 272
Vrhovci Crkveni — 354
Vrhovci Gradački — 354
Vrpolje — 354
Vučjak — 38, 46, 168, 241, 346, 351, 358
Vukojevac — 192
Vukovje — 291, 358
Vukovar — 118, 119, 347

Z

Zabrdske Kričke — 137, 187
Zagreb — 10, 24, 38, 44, 45, 55, 66, 68, 74, 75, 76, 79, 90, 94, 100, 101, 103, 108,114, 117, 119,123, 137, 139, 140,158, 163, 167.178, 189, 190, 227,242, 243, 253,257, 258, 271, 277,278, 281, 283,284, 290, 291, 304,326, 327, 328,329, 330, 331, 332,339, 344, 353,354, 355, 361
Zaile — 26, 162, 187, 212, 215, 236, 350
Zdenci — 181, 245, 287
Zdenkovac — 99, 246
Zemun — 355
Zrinska — 177, 202, 291
Zubić — 24
Zvečevo — 23, 69, 197, 236, 237, 318, 350, 351, 352, 358

Ž

Zigerovci — 257
Živčani — 40, 158, 160, 191, 192, 207, 246
Županja — 341

REGISTAR PREDMETNIH POJMOVA

A

AGITACIJA I PROPAGANDA U NOB 143, 153, 154, 217, 308

agitprop **39, 42, 43, 158, 162, 166, 172, 195, 336, 343**

Agitprop

Okružnog komiteta KPH Nova Gradiška 172
Okružnog komiteta KPH Viroritica 84, 305, 308
Okružnog komiteta KPJ za Srijem 166
Povjerenstva CK KPH za Slavoniju 18, 165, 172, 187
Povjerenstva SKOJ-a za Slavoniju 340

agitprop u NOV

Četvrte divizije 68
Dvanaeste brigade 88, 362, 364, 365
Sedamnaeste brigade 88, 198, 200, 300, 301
Šesnaeste brigade 73, 145

AGRARIJA 189

AKCIJE NOV 181, 183, 184, 199, 220, 221, 222, 223, 275, 276, 277, 318, 327, 328, 329, 330, 331, 357, 362

D. *Andrijevci* **158**
Garešnica **280, 288**
Kamensko **142, 227**
Kaptol **353**
Kutjevo **353**
Levanjska Varoš **328, 329**
Orahovica **142, 227, 296**
Orljavac **142, 227**
Ovčare **160, 182**
Pakrac **284, 285**
Podravska Slatina **142, 180, 227, 247**
Slatinski Drenovac **142**
Trenkovo **353**
Velika **315, 316, 317, 332, 353**
Velika Pisanica **280, 287**
Vetovo **353**
Virovitica **174, 180, 188, 277, 280**
Voćin **50, 51, 62, 72, 76, 89, 94, 116, 142, 145, 152, 227, 246, 277**

ANALFABETSKI TEČAJ v, KURSEVI

ANTIFAŠISTIČKI FRONT 2ENA (AFŽ) 22, 38, 39, 42, 48, 85, 122, 145, 162, 171, 217, 253, 278, 308, 335, 336, 342

Antifašistički odbor žena **(AOŽ) 22, 155, 171, 343**

Inicijativni AOŽ za Slavoniju 22, 42, 171, 159, 343
Kotarski AOŽ Daruvar 171, 342
Kotarski AOŽ D. Miholjac 171 342
Kotarski AOŽ Grubišno Polje 84, 171, 342
Kotarski AOŽ N. Gradiška 171, 342
Kotarski AOŽ Novska 171, 342
Kotarski AOŽ Pakrac 171, 342
Kotarski AOŽ P. Slatina 171, 196, 342
Kotarski AOŽ Slav. Brod 171, 342
Kotarski AOŽ Slav. Požega 171, 342
Kotarski AOŽ Virovitica 171, 342
Okružni AOŽ N. Gradiška 171, 342
Okružni AOŽ Osijek 171, 342
Okružni AOŽ Slav. Brod 171, 342
Okružni AOŽ Virovitica 83, 84, 171, 342

ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE (AVNOJ) 9, 20, 21, 63, 64, 66, 68, 70, 71, 86, 87, 88, 101, 143, 161, 162, 173, 174, 199, 200, 217, 224, 278, 298, 339, 362, 363, 364, 365

B

»BORBA« v. STAMPA
»BRIGADIR« v. STAMPA
BROŠURE 73, 132, 141, 145, 170, 339, 343, 365

Dvanaest uslova za boljševizaciju Partije« **73**
»O kadrovima« **73**
Organizacija narodne vlasti na oslobođenom teritoriju« **141, 170**
»Rad Partije u vojsci« **73, 145, 339, 365**

C

CENTRALNI PROSVJETNI ODBOR ZA SLAVONIJU (NA OSLOBOĐENOM TERITORIJU) 172, 268
CRNOGORCI 162
CRVENA ARMIJA 21, 27, 29, 34, 62, 63, 72, 88, 89, 138, 152, 194, 198, 199, 200, 217, 224, 226, 227, 230, 231, 234, 235, 266, 271, 299, 303, 333, 334, 343, 364
»CRVENA ZVIJEZDA« v. ŠTAMPA

C

CEHOSLOVACKI BATALJON 197, 333
ČETNICI 14, 18, 20, 35, 38, 63, 72, 88, 161, 163, 174, 185, 193, 218, 227, 228, 231, 234, 274, 304, 311, 312, 329, 335, 336, 347

četnička organizacija **163**

D

DAN ŽENA (8. MART) 195, 253, 305
DEZERTERI 156, 311, 312
DIVERZIJE 15, 36, 45, 66, 68, 76, 77, 79, 98, 101, 106, 107, 108, 109, 115, 128, 136, 137, 148, 167, 185, 245, 271, 278, 280, 284, 290, 326, 329, 330, 331, 332, 354, 357, 360

Diverzantska grupa III operativne zone **158, 326, 330, 331, 354**

diverzantski kurs 14, 141, 142, 331

DOMOBRANI 23, 30, 61, 62, 93, 102, 105, 106, 107, 112, 115, 117, 118, 143, 153, 157, 163, 167, 168, 174, 175, 176, 182, 183, 184, 188, 218, 220, 221, 226, 227, 228, 256, 258, 275, 276, 277, 283, 290, 312, 315, 329, 330, 332, 336, 337, 361, 362

drugi domobranski zbor **23, 29, 191, 198, 355, 357, 360, 362**

Prva gorska divizija 23, 133, 167, 281, 287
pukovnija
Osma pješačka 13, 29, 86, 103
Peta pješačka 26
Šesta pješačka 51, 124

Zapovjedništvo Drugog domobranskog zbora 60, 110, 124, 355, 357

zdrug
Četvrti gorski 32, 56, 93, 117, 118, 148, 288, 291, 302, 359
Prvi gorski 26
Slavonski 179, 184, 191, 355, 356, 360
Sremski 355, 356, 360

moral **51, 61, 112, 157**
operacije »čišćenja« **327, 347, 353**
posade **26, 46, 98, 101, 103, 104, 157, 175**
radne jedinice **362**

Dž

»DŽEPNE NOVINE« XVII BRIGADE v. ŠTAMPA

F

FAŠIZAM 28, 46, 63, 71, 230, 231, 333, 363

G

GERILSKE GRUPE 141, 158, 309, 348
GLAVNI ŠTAB NOV I POH v. NARODNOOSLOBODILACKA VOJSKA
GRADSKO POGLAVARSTVO SLAV. BROD 77, 195, 209
»GRENZWACHT« v. ŠTAMPA

H

HAPŠENJA 12, 337

HRVATI 18, 34, 38, 39, 41, 60, 71, 109, 110, 111, 152, 153, 155, 162, 164, 165, 173, 288, 290, 291, 292, 303, 304, 312, 333, 334, 335, 337, 339
HRVATSKA SELJAČKA STRANKA (HSS) 10, 11, 18, 38, 153, 163, 198, 199, 217, 234, 236, 303, 304, 312, 333, 334, 335, 336, 365
aktivnost **163, 334, 335, 336**
leci **163**

I

IDEOLOŠKO-POLITIČKO UZDIZANJE KADROVA 166
ISELJAVANJE SELA 163
»ISTINA« v. STAMPA
ISTOČNO BOJIŠTE 227, 228, 229, 231, 318, 361, 365
IZBJEGLICE 60, 195
IZBJEGLIČKE OBITELJI NA OSLOBOĐENOM TERITORIJU 208

J

JUGOSLAVENSKA EMIGRANTSKA VLADA 20, 37, 63, 64, 65, 71, 72, 88, 143, 217, 224, 234, 335, 362, 363, 365
»JUGOSLAVENSKI GLASNIK« v. STAMPA

K

KOMISIJE

kotarske **84**
općinske **84**

KOMUNISTIČKA PARTIJA JUGOSLAVIJE (KPJ) 9, 10, 11, 21, 33, 36, 38, 64, 70, 71, 72, 74, 122, 123, 144, 146, 154, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 171, 187, 196, 198, 199, 200, 224, 272, 273, 324, 335, 336, 339, 340, 343, 362, 363, 365, 366

Centralni komitet **(CK) 34, 145, 217**
pisma 19, 42, 145, 167
Centralni komitet Komunističke partije Hrvatske **(CK KPH) 11, 17, 37, 64, 70, 73, 122, 143, 162, 198, 223, 233, 272, 298, 328, 333, 336, 362**
pisma 22
proglasi 73
kandidati KPJ **122, 123, 144, 156, 164, 165, 166, 167, 171**
kandidatske grupe **154, 155, 213**
Kotarski komitet KPH Daruvar **40, 164, 324, 337**
Kotarski komitet KPH D. Miholjac **40, 165, 196, 338**
Kotarski komitet KPH Đakovo **164, 165, 337**
Kotarski komitet KPH Garešnica **11, 39**
Kotarski komitet KPH Grubišno Polje **40, 165, 337**
Kotarski komitet KPH Našice **165, 338**
Kotarski komitet KPH N. Gradiška **40, 324, 349**
Kotarski komitet KPH Novska **40, 164, 337**
Kotarski komitet KPH Osijek **338**
Kotarski komitet KPH Pakrac **40, 164, 210, 324, 337**
Kotarski komitet KPH P. Slatina **40, 84, 85, 152, 156, 165, 338**
Kotarski komitet KPH Slav. Požega **41, 164, 165, 337**
Kotarski komitet KPH Slav. Brod **41, 164, 337**
Kotarski komitet KPH Valpovo **12, 338**
Kotarski komitet KPH Vinkovci **338**
Kotarski komitet KPH Virovitica **105, 337**
Kotarski komitet KPH Vukovar **338**
Kotarski komitet KPH Županja **165, 337**
Kotarski komitet KPJ Ilok **36, 166**
Kotarski komitet KPJ Irig **36, 166**
Kotarski komitet KPJ Ruma **166**
Kotarski komitet KPJ Sremski Karlovci **166**
Kotarski komitet KPJ Sremska Mitrovica **35, 166**
Kotarski komitet KPJ Stara Pazova **166**
Kotarski komitet KPJ Sid **35, 166**
Oblasni komitet KPH za Slavoniju **332, 336, 341, 343**
Okružni komitet KPH Bjelovar **12, 38, 39, 44**
Okružni komitet KPH Čazma **12, 38, 39, 44, 85**
Okružni komitet KPH Krapina **44**
Okružni komitet KPH N. Gradiška **10, 11, 17 38, 40, 89, 163, 164, 169, 170, 173, 210, 253, 268, 324, 325, 337, 341, 344, 348**

Okružni komitet KPH Osijek **11, 12, 17, 37, 40, 157, 165, 166, 170, 173, 338, 341, 344, 354**
Okružni komitet KPH Slav. Brod **17, 38, 41, 49, 50, 157, 164, 165, 170, 178, 222, 337, 340, 344**
Okružni komitet KPH Virovitica **38, 39, 42, 83, 85, 152, 165, 170, 173, 196, 197, 232, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 337, 338, 341, 344**
Okružni komitet KPJ za Srijem **33, 34, 35, 37, 41, 122, 166, 169, 170, 171**
Partijska ćelija
Batinjani 213
Jankovci 211
Kraguj 211
Krička 211
Lještani 210
Ožegovci 212
Popovci 212
Partijski komitet IV divizije v. NOV
Partijsko savjetovanje 1942. god. **11, 17, 38, 44, 224**
Pokrajinski komitet KPJ za Vojvodinu **34, 36, 37, 123**
Povjerenstvo CK KPH za Slavoniju **9, 11, 12, 17, 22, 33, 37, 39, 42, 43, 44, 49, 66, 71, 83, 122, 123, 141, 162, 163, 166, 167, 173, 174, 178, 196, 266, 267, 303, 306, 343**
Povjerenstvo CK KPH za Zagreb **38, 44, 45, 122, 163, 344**
Rad KP u Hrvatskom domobranstvu v. VOJNI KOMITET

KONFISKACIJA 271
KONZUM ŽELJEZNIČARA 78
KOTARI NDH
Brod na Savi **179**
Daruvar **187**
D. Miholjac **16, 196**
Đakovo **170, 171, 180, 182, 184, 329**
Grubišno Polje **180, 181, 184, 197**
Našice **179, 181, 182, 183**
N. Gradiška **187**
Novska **187**
Osijek **166**
Pakrac **187**
Podravska Slatina **180**
Valpovo **166**
Vinkovci **166, 179, 347**
Virovitica **180, 182, 183, 336**
Vukovar **166, 347**
Županja **170, 171**

KOTARSKE OBLASTI (NDH)
Brod na Savi **279**
Podravska Slatina **76, 180, 181 183, 184**
Slav. Požega **241, 253, 274, 354, 359**
KULTURNO-PROSVJETNI RAD 147, 217, 224, 234
KURIRI 159, 236, 351
KURSEVI (TEČAJEVI) 21, 25, 35, 43, 88, 156, 337
analfabetski **25, 74, 145, 147, 172, 365**
niži partijski **85, 165, 279**
srednji partijski **42, 43, 165, 171, 172, 300, 343**
vojno-politički **142, 365**
za obavještajne oficire **311**
za političke komesare **43, 172, 273**
za skojevske rukovodioce **169, 201**
za članove AFŽ **171, 236**

L

LEGIONARI 23, 62, 66, 67, 102, 105, 106, 118, 129, 143, 183, 227, 241, 288, 313, 332
369. legionarska divizija **66**

LECI 153, 163, 226
LOGORI 158, 185, 186, 198, 359, 360
Jasenovac **109**
Stara Gradiška **311**

M

MAKEDONCI 162
»MLADI BORAC« v. STAMPA

N

NACIONALNE MANJINE U HRVATSKOJ 163, 218, 229
Cesi **39, 164, 333**
Mađari **35, 41, 112, 155, 165, 221**
Nijemci v. NJEMAČKA NARODNA SKUPINA
Rusi **165**
Slovaci **36, 41, 112, 164, 333**
Talijani **185**
Ukrajinci **41**
Židovi **111**

NACIONALNA PRAVA 162
NAPAD NA SSSR 230
NAREDBA OPERATIVNOG ŠTABA ZA SLAVONIJU 3, 349, 350, 351
NARODNA POMOĆ 10, 173, 187, 217

NARODNI ZBOROVI 20, 88, 89, 143, 145, 152, 153, 155, 156, 157, 163, 170, 186, 187, 324

NARODNOOSLOBODILACKA BORBA (NOB) 11, 17, 18, 19, 65, 86, 89, 141, 152, 153, 154, 155, 157, 163, 164, 165, 178, 193, 200, 364

NARODNOOSLOBODILACKI FOND (NOF) 48, 217

NARODNOOSLOBODILACKI ODBORI (NOO) 8, 10, 17, 19, 20, 21, 22, 25, 26, 35, 36, 39, 42, 45, 48, 63, 64, 69, 70, 71, 83, 84, 86, 89, 90, 123, 128, 145, 150, 153, 154, 155, 162, 163, 166, 170, 216, 229, 233, 305, 307, 312, 325, 335, 336, 337, 341, 342, 348

izbori za NOO-e **17, 18, 20, 71, 73, 74, 83, 84, 87, 88, 143, 115, 155, 156, 170, 171, 178, 186, 187, 205, 217, 233, 253, 268, 298, 299. 303, 305, 312, 323, 324, 342, 345, 346, 362, 364, 365**
izborne komisije 325
kampanja za izbore 17, 20, 21, 22, 170, 172, 186

Kotarski narodnooslobodilački odbor (KNOO)
Daruvar 170, 341
D. Miholjac 170, 341
Grubišno Polje 170, 341
Našice 341, 346
Nova Gradiška 170, 341
Novska 170, 341
Osijek 341
Pakrac 170, 187, 341
Podravska Slatina 170, 196, 341, 346
Slav. Brod 170, 341
Slav. Požega 170, 178, 341
Valpovo 342
Virovitica 170, 341

Općinski narodnooslobodilački odbor **170**
Humska Varoš 66
Šušnjari 10

seoski narodnooslobodilački odbori **170, 341**

NARODNOOSLOBODILACKA VOJSKA (NOV) 13, 17, 18, 19, 22, 27, 28, 29, 48, 49, 62, 63, 68, 70, 71, 84, 151, 152, 155, 162, 167, 174, 185, 188, 193, 228, 229, 234, 266, 290, 299, 303, 313, 334, 335, 342

Akcije u NOV v. AKCIJE
brigade u NOV
Devetnaesta (XIX) 349, 351, 352
Dvanaesta (XII) 11, 12, 13, 23, 24, 27, 39, 41, 45, 63, 68, 69, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 90, 92, 94, 104, 108, 115, 116, 120, 121, 128, 130, 134, 135, 136, 137, 142, 146, 149, 151, 152, 161, 167, 174, 175, 178, 233, 245, 250, 282, 284, 286, 316, 317, 318, 327, 332, 351, 352, 362, 363, 366
Osamnaesta (XVIII) 15, 148, 160, 164, 168, 173, 197, 208, 219, 242, 269, 275, 276, 277, 312, 315, 317, 318, 326, 327, 328, 329, 332, 339, 351, 352, 358, 362
Peta (V) kozarska 326
Sedamnaesta (XVII) 13, 23, 24, 27, 29, 33, 41, 46, 50, 64, 66, 69, 81, 82, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 108, 109, 115, 120, 121, 134, 135, 136, 137, 142, 148, 151, 161, 167, 174, 176, 177, 180, 181, 189, 192, 193, 198, 199, 250, 251, 252, 282, 286, 288, 289, 298, 350, 351, 352, 358, 359
Šesnaesta (XVI) 13, 23, 24, 33, 41, 50, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 81, 82, 85, 86, 87, 88, 90, 92, 93, 108, 115, 120, 121, 134, 135, 136, 137, 142, 143, 144, 145, 146. 149, 161, 167, 174, 175, 176, 177, 189, 250, 251, 252, 281, 282, 286, 351, 355, 358
Sesta (VI) istočnobosanska 142, 163, 273, 328

Cehoslovački bataljon u NOV v. ČEHOSLOVAČKI BATALJON

Diverzantska grupa III op. zone v. DIVERZIJE

divizije u NOV
Četvrta (IV) NOV i PO Hrvatske 13, 15, 29, 33, 41, 46, 51, 62, 63, 67, 68, 71, 85, 86, 92, 93, 94, 101, 102, 105, 108, 109, 117, 122, 125, 127, 130, 139, 143, 146, 148, 149, 167, 173, 174, 177, 192, 194, 195, 224, 276, 280, 281, 289, 290, 302, 305, 312, 322, 331, 332, 339, 350, 362
borbenost 61, 65, 87, 92, 102, 115, 116, 138, 144, 158, 201, 223, 272, 273, 276, 280, 281, 285, 289, 290, 301, 302, 312, 328, 329, 331

disciplina 87, 103, 328, 331
formiranje bombaških grupa i grupa sa benzinskim flašama 192
formiranje (IV) divizije 85, 90, 102, 142, 327, 362
higijena 87, 151, 290, 303
informativna služba 91, 150
intendantska služba 24, 69, 144, 158, 177, 318
mitraljeska četa 68, 82, 121, 135, 151, 176, 317, 318
moral 61, 87, 92, 102, 103, 115, 116, 138, 144, 148, 149, 201, 223, 272, 273, 276, 280, 281, 285, 283, 290, 301, 302, 312, 328
obavještajna služba 8, 91, 150
operativni izvještaj 18, 89, 219, 220, 221, 222, 223
Partijski komitet Divizije 42, 64, 277, 339
Partijsko savjetovanje Divizije 277, 278, 279, 300
političko-prosvjetni rad u jedinicama 65, 70, 72, 73, 87, 143, 144, 145, 200, 201, 234, 235, 298, 300, 302
rad KP u vojnim jedinicama i među narodom 202, 223, 224, 225, 226, 233, 234, 235, 236, 279, 298, 299, 300, 305
rad političkih komesara 343
sanitet 71, 87, 116, 133, 144, 151, 158, 250, 251, 252, 283, 317
bolničarske čete 71, 87, 116, 133, 144, 151, 158
bolničarske ekipe 87
služba veze 24, 29, 68, 101, 102, 136, 141, 151, 176, 283, 286, 287, 288, 364
vod za vezu 68, 141, 151
Stab IV divizije 8, 13, 23, 26, 27, 43, 50, 51, 61, 66, 68, 69, 79, 81, 82, 87, 88, 89, 90, 94, 101, 103, 114, 119, 126, 128, 132, 133, 135, 136, 137, 147, 150, 151, 161, 167, 174, 175, 176, 177, 202, 203, 236, 250, 269, 280, 286, 312, 315, 327, 349
taktika ratovanja 27, 126, 127, 128, 148, 149, 150, 158, 159, 278, 281, 282, 283, 286, 288, 290

Osma (VIII) divizija NOV i POH 67
Peta (V) divizija NOV i PO B i H 67
Prva (I) proleterska divizija 101, 102, 157, 174, 328
Sedma (VII) divizija NOV i POH 67

Glavni štab NOV i PO Hrvatske 7, 8, 27, 44, 48, 54, 57, 59, 63, 67. 68, 69, 85, 90, 102, 116, 122, 125, 278, 280, 310, 315, 326, 344
Glavni obavještajni centar 7, 3
mobilizacija za NOV 13, 19, 67, 109, 116, 141, 142, 143, 145, 153, 157, 162, 173, 183, 187, 218, 233, 245, 274, 277, 303, 304, 308, 309, 312, 337, 339
mobilizacioni centri 13, 16, 87, 143, 157, 162, 180, 191, 289, 345, 346
Narodnooslobodilački partizanski odredi (NOPO) v. PARTIZANSKI ODREDI
Njemačka četa »Ernst Thälmann« v. NJEMAČKA ČETA
Treća (III) operativna zona v. OPERATIVNE ZONE
Vrhovni štab NOV i PO Jugoslavije 7, 33, 44, 57, 58, 62, 63, 104, 138, 139, 143, 161, 162, 185, 205, 217, 273, 365

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA (NEH) 27, 50, 51, 60, 66, 75, 78, 1C9, 110, 111, 112, 113, 124, 152, 163, 198, 293, 295, 296, 297, 361

Ministarstvo Hrvatskog domobranstva 51, 75, 110, 124, 198, 242, 259, 260, 355, 360
Glavni stožer 291, 357, 362
Ministarstvo narodne prosvjete 74
Ministarstvo unutrašnjih poslova 75, 179, 253, 258
Ravnateljstvo za javni red i sigurnost 198. 291
mobilizacija za njemačku vojsku 219
mobilizacija za rad u Njemačkoj 279, 313
nezadovoljstvo srpskog stanovništva u NDH 198
Predsjedništvo vlade NDH 313
preseljavanje Hrvata iz Hercegovine i Bosne u Slavoniju 256, 274
promet 76, 112, 181, 331, 354

NEZAVISNA RADNIČKA PARTIJA (NRP) 10

NIJEMCI 46, 67, 102, 103, 104, 105, 106, 115, 117, 118, 143, 155, 163, 164, 165, 185, 329, 332

Nj

NJEMAČKA 361
Ministarstvo vanjskih poslova u Berlinu 76, 189, 190, 361
Njemačke oružane snage (Wehrmacht) 283, 284, 286, 288, 297
187. rezervna divizija 287, 304
717. pješadijska divizija 13, 66, 86
737. pješadijski puk 14, 29, 30
741. pješadijski puk 30
Njemačko poslanstvo u Zagrebu 76, 189, 190, 361
Waffen SS 222, 314, 318, 319, 320, 361
7. SS divizija »Princ Eugen« 66, 189, 190

NJEMAČKA NARODNA SKUPINA U NDH 34, 46, 74, 75, 111, 113, 118, 129, 188, 203, 313, 314, 318, 347, 361
Okrug Donja Drava 46, 240
Okrug Sava-Dunav 113, 118, 347
okrug Srednja Drava-Ilova 203
oružane snage Njemačke narodne skupine 38, 56, 79, 93, 103, 104, 105, 115, 117, 118, 157, 158, 174, 175, 221, 223, 275, 329, 332
Domovinska zaštita 318, 319
Einsatzstaffel (Odred za akciju) 175, 185, 186, 191, 192, 205, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 314, 318, 319, 320, 361
Treći (III) rezervni bataljon ES 23, 93, 189, 199
samovoljni postupci ES 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261

NJEMAČKA CETA U NOV »ERNST THÄLMANN« 232, 241
NJEMAČKA MLADEŽ 314

O

OFANZIVA 12, 13, 56, 123, 143, 144, 187, 305, 306, 312, 331
Četvrta (IV) ofanziva 66, 71, 108, 114, 117, 122, 174, 185, 189, 222, 326, 349, 355, 356, 357

OKUPATOR 19, 20, 28, 62, 63, 66, 68, 71, 101, 154, 161, 162, 174, 185, 193, 334, 336
»OMLADINSKI BORAC« v. ŠTAMPA
OMLADINSKI DOMOVI 155, 187
OMLADINSKI SASTANCI 155
OPĆINE (NDH)
Bare 183
Bektež 359
Bračevci 180, 184
Crkveni Vrhovci 178
Čečavac 178
Koprivna 178
Levanjska Varoš 182
Našice Vanjske 179, 183
Nova Bukovica 180, 181, 182
N ježić 178
Perenci 178
Piškorevci 184
Pivnica 180, 183
Podgorač 179
Podrav. Slatina 153
Ruševo 178
Slatinski Drenovac 184
Striježevica 178
Suhopolje 180, 181
Špišić Bukovica 182
Trnjani 179
Voćin 183

OPĆINSKO POGLAVARSTVO
Požeški Brestovac 274
Slavonska Požega 354

OPERATIVNE ZONE
Druga (II) 85, 202,
Treća (III) 10, 13, 15, 16, 25, 32, 55, 99, 102, 114, 115, 117, 122, 146, 147, 161, 167, 346, 349
informativna služba 30, 31, 32, 54, 55, 116, 117, 153, 236, 261, 262, 263, 264
intendantska služba 47, 49, 188, 207, 208, 219, 232, 313
ekonomski odjel 47, 48, 348
evakuacija materijala 30, 38, 49, 83, 137, 177
obavještajna služba 7, 153, 164, 232, 236, 310, 311, 312, 313
partizanski odredi III operativne zone v. PARTIZANSKI ODREDI
sanitetska služba 15, 24, 25, 100, 146, 151, 152, 219
bolnica br. 2 187, 327
bolnica br. 4 352

bolnica br. 5 352
evakuacija ranjenika 24, 82, 136, 177, 352
sastanak referenata saniteta u Zvečevu 236, 250, 251, 252
Stab III operativne zone 7, 9, 11, 13, 15, 16, 22, 30, 33, 37, 39, 43, 45, 47, 48, 54, 66, 63, 69, 87, 91, 98, 102, 103, 116, 128, 132, 141, 142, 148, 150, 156, 157, 158, 160, 168, 172, 173, 186, 190, 197, 203, 205, 219, 228, 230, 232, 241, 262, 269, 272, 275, 276, 282, 285, 290, 310, 325, 326, 327, 344, 349, 354
veza sa Glavnim štabom 69, 70, 103, 142, 326

ORUZNICI 79, 107, 115, 179, 221, 270, 283, 315, 329, 361
postaje 46, 153, 182, 189, 205, 241, 246, 330
»OSLOBOĐENJE« v. ŠTAMPA

P

PALJENJE I BOMBARDIRANJE SELA 30, 38, 49, 81, 178, 187, 305, 312, 327, 334
PARTIZANI 10, 11, 13, 19, 30, 34, 38, 39, 46, 47, 56, 60, 64, 65, 71, 72, 76, 84, 105, 106, 107, 112, 113, 114, 118, 119, 141, 144, 152, 153, 155, 156, 157, 158, 159, 162, 163, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 188, 189, 192, 198, 199, 200, 203, 205, 244, 245, 247, 259, 260, 266, 273, 291, 292, 304, 314, 327, 335, 336, 347, 353, 357, 358, 362, 364, 365
PARTIZANSKE RADNE BRIGADE 191
PARTIZANSKE STRAŽE 232, 233, 309, 310
PARTIZANSKI ODREDI
Drugi (II) odred III operativne zone 11, 12, 33, 39, 46, 54, 55, 85, 86, 90, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 107, 108, 117, 119, 148, 157, 158, 160, 167, 168, 169, 172, 173, 179, 180, 182, 183, 184, 208, 222, 241, 242, 245, 269, 311, 326, 328, 330, 332, 340, 350
diverzantska grupa 107
gerilske grupe 242, 244, 313
partizanska grupa 330
pregled brojnog stanja 96
Kalnički NOPO 13, 39, 90, 91 290, 340
Majevički NOPO 274
Moslavački NOPO 13, 39, 91, 202, 203, 271, 288, 357
Prvi (I) odred III operativne zone 13, 30, 33, 39, 43, 45, 46, 54, 55, 67, 81, 82, 85, 91, 102, 103, 105, 106, 108, 109, 114, 115, 117, 135, 148, 167, 168, 169, 172, 173, 180, 270, 283, 311, 326, 327, 328, 329, 330, 332, 340, 346, 350
Bilogorska četa 15, 85, 148, 181
bolnička četa 15, 167
diverzantska grupa 15, 106, 115, 167
partizanska grupa 331
pionirska četa 14, 106, 167
pregled brojnog stanja 96
Treći (III) odred III operativne zone (Sremski) 35, 37, 110, 141, 272, 273, 274, 311, 328, 355, 357
Bosutska četa 36
Fruškogorska četa 36
PETA KOLONA 63, 68, 150
PETROLEJ D. D. ZAGREB 140
PIONIRSKA ORGANIZACIJA 169, 217, 308
PLJAČKA 49, 67, 75, 76, 163, 327, 334, 349
PODRUČJA U NARODNOOSLOBODILACKOJ BORBI v. VOJNE VLASTI U POZADINI
POTROŠAČKE KNJIŽICE 78
PRISILAN OTKUP STOKE 274, 313
PRIVREDNA AGRARNA BANKA 13
xPROLETER« v. ŠTAMPA
PROPAGANDNA SLUŽBA 61, 111, 112, 161, 179
»PUT SLOBODI« v. ŠTAMPA

R

RADIO-STANICA SLOBODNA JUGOSLAVIJA 44, 101, 104, 122, 174, 224
RADIONICE 188, 191, 207
RADNE GRUPE U POZADINI 190, 191
RASPOLOŽENJE NARODNA 155, 156, 160, 162
REKVIZICIJA 154, 157
REZOLUCIJA ISELJENIKA U SAD 143
»RIJEČ 2ENE« v. ŠTAMPA

S

SAKUPLJANJE HRANE ZA NOV 20, 155, 156, 170
SAMOSTALNA DEMOKRATSKA STRANKA (SDS) 9, 10, 18
SAVEZ HRVATSKIH ŽELJEZNIČARA 12
SAVEZ KOMUNISTIČKE OMLADINE JUGOSLAVIJE (SKOJ) 18, 21, 22, 35, 36, 38, 39, 40, 42, 48, 65, 70, 73, 122, 123, 145, 162, 166, 168, 169, 186, 196, 198, 199, 224, 272, 273, 335, 337, 340, 362, 363, 364, 365

kotarska rukovodstva SKOJ-a
Đakovo 169
Našice 169, 341
N. Gradiška 168, 340
Podrav. Slatina 196
Slav. Brod 169
Slav. Požega 169, 340
Virovitica 169, 340
okružna rukovodstva SKOJ-a
N. Gradiška 168, 340
Osijek 169, 340
Slav. Brod 169, 340
Virovitica 169, 340
Povjerenstvo PK SKOJ-a za Slavoniju 42, 168, 169, 340, 341
skojevske grupe 155, 201, 213, 214, 215, 216, 225, 235, 270, 272, 301, 307, 308

SAVEZ MLADE GENERACIJE (SMG) 18, 22, 35, 36, 42, 48, 73, 123, 145, 155, 169
SAVEZNICI 20, 27, 29, 62, 64, 110, 111, 138, 335, 364
SAVEZ TEKSTILNO-ODJEVNIH RADNIKA 12
»SELJAČKO KOLO« 10
»SIVA KNJIGA« 198
»SLAVONSKI PARTIZAN« v. STAMPA
SLAVONSKO KAZALIŠTE 43, 172, 343
»SLOBODNA VOJVODINA« v. STAMPA
SLOVENCI 71, 162
SRBI 18, 34, 36, 38, 39, 41, 71, 105, 152, 153, 155, 162, 164, 165, 288
SREDIŠNJICA ZA DRVO U ZAGREBU 243

S

STAMPA
»Borba« 21, 44, 73
»Brigadir« 88
»Crvena zvijezda« 73, 88
»Džepne novine« 200
»Grenzwach« 112
»Istina« 35, 37, 166, 273
»Jugoslavenski glasnik« 35
»Mladi borac« 42, 155, 169, 340, 343
»Naša borba« 273
»Omladinski borac« 155
»Oslobođenje« 21
»Proleter« 73, 279, 299, 334
»Put slobodi« 123
Riječ žene« 22
»Slavonski partizan« 21, 42, 172, 343
»Slobodna Vojvodina« 37
»Stvaranje NOV« 126
»Udarnica« 42, 171, 342, 343
»Vjesnik« 21, 334
»Žena u borbi« 22

ŠKOLSTVO I PROSVJETA NA OSLOBOĐENOM TERITORIJU 25, 187, 268
Školstvo u ndh 74, 75

T

TELEGRAFSKO-TELEFONSKE VEZE (TT VEZE) 70, 185, 351

uništenje 83, 141, 177, 327

TEROR 13, 37, 122, 157, 158, 162, 163, 337
TVORNICA VAGONA 78

U

UDARNE GRUPE 348
»UDARNICA« v. STAMPA
UJEDINJENI SAVEZ ANTIFAŠISTIČKE OMLADINE HRVATSKE (USAOH) 216, 307
UJEDINJENI SAVEZ ANTIFAŠISTIČKE OMLADINE JUGOSLAVIJE (USAOJ) 341
URED ZA KOLONIZACIJU OSIJEK 359
URED ZA ZEMALJSKI PROMET (ZEMPRO) 189
USTAŠE 13, 18, 20, 23, 34, 46, 56, 62, 63. 66, 71, 86, 93, 102, 107, 112, 115, 117, 118, 143, 152, 153, 156, 157, 158, 161, 163, 168, 174, 175, 176, 185, 193, 203, 221, 227, 231, 234, 277, 283, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 329, 335, 336, 357

bojne
Doknadna 192
Druga (II) 56, 129
Četvrta (IV) 124
Peta (V) 124

Pripremna 180, 294
Prva (i) 56, 124
Prva lovačka 360
Prva tjelesna »Ante Pavelić< 117, 129

demoralizacija **152, 160, 164**
posade **23, 26, 46, 62, 98, 101, 103, 182**
Ustaška vojnica **180, 184, 190**
Ustaški pokret **110, 199**
Glavni stan 242, 246, 353
Stožer Velike župe Baranja 292
Stožer Velike župe Livac — Zapolje 353
Ustaška mladež 123
Stožer ustaške mladeži Velike župe Baranja 123, 124
Ustaški tabor Požeški Brestovac 256

V

»VJESNIK« v. STAMPA
VOJNE OBLASTI U POZADINI

Banijsko područje **70**
Diljsko područje **173, 190, 191, 207, 312, 344, 346, 347**
ekonomski sektor I i II 207, 208
zemunice 192
Papučko - krndijsko područje **7, 10, 11, 16, 18, 25, 30, 31, 39, 48, 50, 54, 55, 85, 89, 117, 132, 143, 147, 154, 156, 157, 173, 180, 188, 190, 196, 208, 261, 312, 344, 346, 352**
Psunjsko područje **7, 11, 15, 16 18, 25, 30, 31, 39, 48, 54, 55, 85' 89, 90, 116, 117, 132, 137, 143, 146, 147, 152, 173, 186, 187, 190, 196, 309, 312, 327, 344, 345, 348**
agitprop 187
obavještajna služba 349
udarna grupa 349
VOJNI KOMITET U HRVATSKOM DOMOBRANSTVU 168, 265, 266, 267, 327
VOJNI SUD 57, 58, 59. 311, 349
VOJNO-POLITICKA IZOBRAZBA KADROVA U NOV 29, 157, 159, 224, 225, 235
oficirska škola **332, 350**
VRHOVNI STAB NOV I PO JUGOSLAVIJE v. NARODNOOSLOBODILACKA VOJSKA

Z

ZADRUGA DRŽAVNIH SLUŽBENIKA 78
ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE (ZAVNOH) 9, 11, 12, 13, 42, 122

Ž

»ŽENA U BORBI« v. STAMPA
ŽUPE (NDH)

Velika župa Baranja **74, 75, 179, 184, 188, 191, 242, 243, 244, 245, 246, 247**
Velika župa Livac—Zapolje **258**

ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST U OSIJEKU 179

S A D R Ž A J

Strana

Uputstvo Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske Štabu III operativne zone za organiziranje obavještajne službe na teritoriju zone — — — — — — 7

Dopis Povjerenstva CK KPH za Slavoniju i Srijem i Štaba III operativne zone vijećnicima AVNOJ-a sa područja Hrvatske u kojem se predlažu kandidati iz Slavonije za vijećnike ZAVNOH-a i daju njihove karakteristike 9

Pismo Vlade Popovića, delegata CK KPH, Centralnom komitetu KPH, kojim ga obavještava o proširenom partijskom savjetovanju i formiranju vojnih jedinica u Slavoniji, o provali u OK KPH Osijek i u kojem predlaže nekoliko kandidata za vijećnike ZAVNOH-a — — — — — — — — 11

Izvještaj Štaba I odreda III operativne zone NOV i PO Hrvatske Štabu Zone o vojnim akcijama Odreda od 28. XII 1942. do 3. I 1943. godine — — — 13

Naredba Štaba III operativne zone NOV i PO Hrvatske komandama Psunjskog i Papučko-krndijskog područja o postupku sa zarobljenim neprijateljskim vojnicima i o gradnji zarobljeničkih logora — — — — — — — — 15

Okružnica Povjerenstva CK KPH za Slavoniju i Srijem svim okružnim i kotarskim komitetima KPH u Slavoniji o organizacionim i političkim pripremama za predstojeće izbore za NOO-e — — — — — — — — 17

Zapovijed Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske podređenim jedinicama za napad na Voćin — — — — — — — — — — — — — — 23

Dopis Komande Papučko-krndijskog područja partizanskim stražama kojim se traži prikupljanje podataka o učiteljima i osobama sa srednjom ili višom stručnom spremom radi otvaranja škola i tečajeva za nepismene na oslobođenom teritoriju — — — — — — — — — — — — — — — — — — 25

Dopis referenta saniteta III operativne zone komandama Psunjskog i Papučko-krndijskog područja kojim se traži održavanje konferencije s predstavnicima NOO-a u cilju organiziranja zdravstvene službe na oslobođenom teritoriju 25

Proglas štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske kojim se poziva na predaju ustaško-domobranska posada u opkoljenom Voćinu — — — — — — — 26

Pismo Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske svim borcima i rukovodiocima podređenih jedinica da neprekidno usavršavaju ratnu vještinu i podižu političku svijest boraca u toku borbe za Voćin — — — — — — — — — 27

Izvještaj 8. pješačke pukovnije Zapovjedništvu II domobranskog zbora o uspjehu operacije »čišćenja« u selima Požeške kotline — — — — — — — — 29

Uputstva Štaba III operativne zone NOV i PO Hrvatske Štabu I odreda za organizaciju informativne službe na sektoru djelovanja Odreda i komandi područja — 30

Obavijest Štaba III operativne zone štabovima I i II odreda i komandama područja o prijedlozima Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za imenovanje rukovodilaca IV divizije i njoj podređenih jedinica — — — — — — — 33

Strana

Izvještaj Josipa Hrnčevića, delegata OK KPJ za Srijem pri Štabu III operativne zone, Povjerenstvu CK KPH za Slavoniju i Srijem o političkim prilikama, organizacionom stanju i radu Partije na teritoriju Srijema — — — — 33

Izvještaj Povjerenstva CK KPH za Slavoniju i Srijem Centralnom komitetu KPH o političkoj situaciji, radu i organizacionom stanju Partije na teritoriju Povjerenstva — — — — — — — — — — — — — — — — 37

Obavještenje Štaba III operativne zone Stabu I odreda i Štabu IV divizije NOV i PO Hrvatske o otvaranju tečajeva za političke komesare — — — — 43

Pismo Povjerenstva CK KPH za Slavoniju i Srijem Povjerenstvu CK KPH za Zagreb o uspostavljanju čvrste veze i međusobne suradnje — — — — 44

Pismo Štaba III operativne zone NOV i PO Hrvatske Povjerenstvu CK KPH za Zagreb, kojim ga obavještava o nekim važnim akcijama partizanskih jedinica u Slavoniji — — — — — — — — — — — — — — — — 45

Pismo mjesnog vođe Njemačke narodne skupine u Podgoraču Okružnom rukovodstvu Donja Drava u Osijeku, kojim javlja da su partizani uoči Nove godine razoružali oružničku i domobransku posadu i zauzeli Podgorač. Sve stanovnike sela, među kojima i pripadnike Skupine, partizani su pozvali u Hrvatski dom, gdje su održali govor optužujući Hitlera i fašističku politiku Njemačke. Stoga mjesni rukovodilac Skupine moli Okružno rukovodstvo za hitno poduzimanje mjera u cilju zaštite njemačkog stanovništva — — 48

Naredba Ekonomskog odsjeka Štaba III operativne zone svim intendantima podređenih jedinica, bolnica i komandi područja o poduzimanju mjera za bolju organizaciju intendantske službe na teritoriju zone — — — — 47

Dopis Okružnog komiteta KPH Slav. Brod Povjerenstvu CK KPH za Slavoniju i Srijem o poduzetim mjerama za zbrinjavanje stanovništva u popaljenim selima na teritoriju Požeške kotline — — — — — — — — — — 49

Naredba Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske štabovima XVI i XVII NO brigade za poduzimanje novog napada na utvrđene položaje neprijatelja u Voćinu — — — — — — — — — — — — — — — — — — 50

Naredba Zapovjedništva 6. pješačke pukovnije Zapovjedništvu I, II, III, IV i V bojne... za poduzimanje kaznenih mjera radi suzbijanja krađe, pronevjere, kartanja i ostalih poroka domobranskih starješina — — — — — — — 51

Izvještaj Štaba III operativne zone Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o razvoju informativne službe i brojnom stanju ustaško-domobranskih i njemačkih posada i uporišta na teritoriju zone — — — — — — — — — — 54

Naredba Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske za formiranje vojnih sudova pri štabovima odreda, operativnih jedinica i komandi područja — — — — 57

Izvod iz izvještaja Zapovjedništva II domobranskog zbora u Slav. Brodu Ministarstvu Hrvatskog domobranstva... o političkoj situaciji i raspoloženju naroda prema vlasti NDH — — — — — — — — — — — — — — 60

Pismo Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske svim borcima i rukovodiocima podređenih jedinica, kojim se pohvaljuje njihova borbenost i izdržljivost prilikom zauzimanja Voćina — — — — — — — — — — — — — — 61

Izvještaj zamjenika političkog komesara XVII brigade NOV i po Hrvatske Centralnom komitetu KPH o organizacionom stanju i političko-prosvjetnom radu partijske i skojevske organizacije u Brigadi — — — — — — — — 64

Dopis Štaba III operativne zone NOV i PO Hrvatske Štabu IV divizije o potrebi poduzimanja akcija na glavnoj željezničkoj pruzi Beograd—Zagreb, kako bi se onemogućilo okupatoru i ustašama prevoz vojske i ratnog materijala u cilju priprema za IV of anzi vu — — — — — — — — — — — — — — 66

Naredba Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske štabovima podređenih jedinica za pokret u cilju poduzimanja diverzija na glavnim komunikacijama — — 68

Strana

Upute Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske Štabu operativne zone o organizaciji veza na teritoriju zone — — — — — — — — — — — — — 69

Izvještaj zamjenika političkog komesara XVI brigade IV divizije NOV i PO Hrvatske Centralnom komitetu KPH o organizacionom stanju i političko-prosvjetnom radu članova Partije i SKOJ-a u Brigadi — — — — — — 70

Dopis Ministarstva narodne prosvjete NDH u Zagrebu Velikoj župi Baranja u Osijeku o zabrani upisa djece pripadnika Njemačke narodne skupine u hrvatske škole — — — — — — — — — — — — — 74

Dopis Velike župe Baranja Ministarstvu unutrašnjih poslova i Ministarstvu Hrvatskog domobranstva u Zagrebu o postupcima njemačke i domobranske vojske prema stanovništvu sela: Humljani, Pušine i Slatinski Drenovac — 75

Dopis Njemačkog poslanstva u Zagrebu Ministarstvu vanjskih poslova u Berlinu o neograničenom produženju zabrane prevoza građana na hrvatskim željeznicama. Odobrava se putovanje samo onim licima koja imaju dozvolu kotarskih ili policijskih vlasti. Zabrana je uvedena zbog nestašice ugljena i. radi sprečavanja sabotažnih akcija na prugama i mostovima, a kao protumjera uvedena je kazna da se za svaku sabotažnu akciju strijelja 10 komunista — — — — — — — — — — — — — — — — — — 78

Oglas Gradskog poglavarstva u Slav. Brodu o izdavanju novih knjižica za tekstilnu robu i o reviziji potrošačkih iskaznica i kupona za živežne namirnice — — — — — — — — — — — — — — — — — — 77

Naredba Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske štabovima podređenih jedinica za napad na njemačka i ustaško-domobranska uporišta (Okučani, Rajić, Dragalić) i izvođenje diverzija na glavnoj željezničkoj pruzi Beograd—Zagreb — — — — — — — — — — — — — — — — — — 79

Izvještaj Okružnog komiteta KPH Virovitica Povjerenstvu CK KPH za Slavoniju i Srijem o uspješnom sakrivanju živežnih namirnica, pripremama predstojećih izbora za NOO-e i o formiranju Okružnog AOŽ — — — 83

Izvještaj političkog komesara IV divizije Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske 0 formiranju i sastavu Divizije, o moralnom i zdravstvenom stanju boraca-kulturno-prosvjetnom i političkom radu jedinica Divizije, i o raspoloženju naroda na teritoriju komandi Papučko-krndijskog i Psunjskog područja 85

Izvještaj Štaba IV divizije Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o stanju u jedinicama poslije formiranja Divizije i uspjehu akcije na Voćin — — — 90

Pregled brojnog stanja I i II odreda III operativne zone NOV i PO Hrvatske 96

Izvještaj Štaba II odreda III operativne zone NOV i PO Hrvatske Štabu Zone o stanju u Odredu i vojnim akcijama od 13. do 19. I 1943. god. — — — 98

Pismo Štabu IV divizije NOV i PO Hrvatske Štabu I proleterske NOU divizije, kojim slavonski borci šalju borbene pozdrave borcima I proleterske i traže uspostavu veze s njima — — — — — — — — — — — — 101

Izvještaj Štaba III operativne zone Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o vojnoj situaciji i akcijama podređenih jedinica na teritoriju zone — — 102

Izvod iz izvještaja Zapovjedništva II domobranskog zbora Ministarstvu Hrvatskog domobranstva... o političkim prilikama u NDH i stanju domobranstva — — — — — — — — — — — — — — — — — — 110

Izvještaj Okružnog rukovodstva Sava—Dunav vođi Njemačke narodne skupine... u kojem se navodi da partizani ugrožavaju život i opstanak pripadnika mjesnih skupina u Garčinu, Trnjanima, Bickom Selu i Sapcu. Okružni rukovodilac predlaže da se ove skupine privremeno presele u Novo Selo 1 Jarminu kod Vinkovaca. U izvještaju se ističe da je još teža situacija mjesnih skupina oko Nove Gradiške, Dragalića, Okučana i St. Petrovog Sela, i da je za ovakvo stanje kriva ustaška uprava — — — — — — — 113

Strana

Pismo Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske Vladi Popoviću o uspjehu napada jedinica Divizije na komunikaciju Beograd—Zagreb i neprijateljska uporišta Okučani, Dragalić, Rajić — — — — — — — — — — — — 114

Izvještaj Štaba III operativne zone Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o stanju informativne službe i jačini ustaško-domobranskih i okupatorskih snaga u uporištima na teritoriju zone — — — — — — — — — — — 116

Izvještaj Okružnog rukovodstva Sava—Dunav vođi Njemačke narodne skupine u Osijeku... o učestalim napadima partizana na sela u okolini Vinkovaca i nastojanju partizana da onemoguće promet na cestama Osijek—Vinkovci i Vinkovci—Vukovar — — — — — — — — — — — — — — 118

Naredba Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske podređenim jedinicama za poduzimanje ponovnog napada na željezničku prugu Beograd—Zagreb između Novske i Nove Gradiške — — — — — — — — — — — — 119

Pismo Povjerenstva CK KPH za Slavoniju i Srijem Centralnom komitetu KPH 0 novonastaloj situaciji u Slavoniji uslijed neprijateljske ofanzive i o organizacionom stanju Partije i SKOJ-a u Srijemu — — — — — — — — 122

Izvještaj Stožera Ustaške mladeži Velike župe Baranja u Osijeku o nedoličnom ponašanju članova Ustaške mladeži na javnim mjestima i poduzetim mjerama za njihovo suzbijanje — — — — — — — — — — — — 123

Dopis Zapovjedništva Šeste pješačke pukovnije Zapovjedništvu I, II, III, IV 1 V bojne, u kojem se govori o pojavi partizanskog pokreta kao grani internacionalnog komunizma — — — — — — — — — — — — 124

Uputstva komandanta IV divizije NOV i PO Hrvatske borcima i rukovodiocima podređenih jedinica za usavršavanje partizanske taktike — — — — — — 125

Dopis Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske Štabu operativne zone kojim traži da se jedan vod XII NO brigade vrati u sastav jedinice i da Štab Zone preko NOO-a organizira skupljanje štrcaljki za vinograde, koje bi služile kao bacači plamena — — — — — — — — — — — — — — — 128

Pregled brojnog stanja boraca XII NO brigade IV divizije NOV i PO Hrvatske 130

Naredba Štaba III operativne zone komandama Psunjskog i Papučko-krndijskog područja, svim bolnicama i referentima saniteta, kao i Štabu IV divizije za poduzimanje mjera u cilju suzbijanja epidemije pjegavog tifusa — — 132

Zapovijest Štaba IV divizije štabovima podređenih jedinica za napad na neprijateljsko uporište Pakrac — — — — — — — — — — — — — 133

Pismo Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske svim borcima i rukovodiocima podređenih jedinica uoči napada na neprijateljsko uporište Pakrac — — 137

Dopis Uprave pogona Petrolej DD u Zagrebu savjetniku Njemačkog poslanstva o stanju radova na proizvodnji i istraživanju nafte u pogonu Gojilo poslije partizanskog napada u septembru 1942. godine. U izvještaju se ističe da se proizvodnja u II polugodištu 1942. god. znatno povećala poslije izvršenih popravaka i primjene novih metoda eksploatacije, ali nisu izvedena nova bušenja, jer se izvori nalaze izvan zone koje štiti vojska — — — — — — 140

Dopis Štaba III operativne zone NOV i PO Hrvatske Štabu IV bataljona III odreda o potrebi grupisanja postojećih snaga, mobilizaciji novih boraca, održavanja diverzantskog kursa, formiranja gerilskih grupa i voda za vezu 141

Izvještaj zamjenika političkog komesara XVI brigade IV divizije NOV i PO Hrvatske Centralnom komitetu KPH o organizacionom stanju i radu partijske i skojevske organizacije u Brigadi, o političkom i kulturno-prosvjetnom radu boraca i o uspjehu održanih sastanaka, konferencija i mitinga u selima kroz koja je Brigada prolazila — — — — — — — — — 143

Strana

Dopis Referenta saniteta XII NO brigade IV divizije Komandi Psunjskog područja kojim se traži sprovođenje izolacije vojnih i civilnih lica u nekim selima područja radi suzbijanja epidemije trbušnog tifusa — — — — 146

Naredba Štaba III operativne zone NOV i PO Hrvatske Stabu IV divizije, štabovima odreda i komandama područja za hapšenje iz neprijateljske pozadine stručnog osoblja zdravstvene, upravne, saobraćajne i poštanske slube u cilju ometanja normalnog rada ovih službi — —---------- — — 147

Naredba Štaba III operativne zone NOV i PO Hrvatske Štabu I odreda za koncentriranje snaga Odreda na sektoru Ožegovci—Koturić radi formiranja XVIII NO brigade _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ 148

Uputstva Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske štabovima podređenih jedinica za provođenje organizirane vojne djelatnosti i osiguranja od iznenadnih neprijateljskih napada — — — — — — — — — — — 148

Izvještaj Štaba XII NO brigade Stabu IV divizije NOV i PO Hrvatske o zdravstvenom stanju boraca u jedinicama Brigade — — — — — — 151

Izvještaj Kotarskog komiteta KPH Podravska Slatina Okružnom komitetu Virovitica o političkim prilikama i raspoloženju naroda, organizacionom stanju i agitaciono-propagandnom radu partijske i skojevske organizacije, kao i pripremama za predstojeće izbore NOO-a — — — — — — — — — 152

Izvještaj Štaba II odreda III operativne zone NOV i PO Hrvatske Stabu Zone 0 vojno-političkim akcijama, organizacionom stanju, raspoloženju boraca 1 narednim zadacima Odreda — — — — — — — — — — 157

Naredba Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske Stabu XII NO brigade o razrješenju i postavljenju rukovodilaca u Stab Brigade — — — — — 161

Izjava Vrhovnog štaba NOV i POJ i Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja 0 karakteru i ciljevima narodnooslobodilačkog pokerta — — — — — 161

Izvještaj Povjerenstva CK KPH za Slavoniju i Srijem Centralnom komitetu KPH o političkim prilikama, organizacionom stanju i radu partijske i skojevske organizacije na terenu i u vojsci; o razvoju i radu NOO-a i AFŽ; o radu Agitpropa i o uspjehu mobilizacije boraca u NOV — — — 162

Zapovijed Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske štabovima XII, XVI i XVII NO brigade za napad na Viroviticu — — — — — — — — — 174

Dopis Okružnog komiteta KPH Slav. Brod Povjerenstvu CK KPH za Slavoniju 1 Srijem kojim predlaže kandidate za odbornike Kotarskog NOO-a Slav. Požega — — — — — — — — — — — — — — 178

Izvještaj Velike župe Baranja u Osijeku Ministarstvu unutrašnjih poslova u Zagrebu... o akcijama partizana na teritoriju župe — — — — — 179

Naredba Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije svim partizanskim odredima i brigadama za poduzimanje ofanzivnih akcija na komunikacije i oslabljena okupatorska i ustaško-domobranska uporišta u cilju pružanja pomoći jedinicama NOV u zapadnoj Bosni za vrijeme IV ofanzive — — — — 185

Naredba vođe Njemačke narodne skupine o postupku sa zarobljenicima. Naredbom se određuje strijeljanje svih zarobljenika uhvaćenih s oružjem u ruci, bez obzira na spol i dob, a zarobljenici uhvaćeni bez oružja, za koje se pouzdano zna da su partizani, otpremaju se u sabirni logor i strijeljaju prema potrebi kao odmazda za sabotažne akcije, dok se građani sumnjivi zbog suradnje s NOP-om upućuju u radni logor — — — — — — — 185

Izvještaj Komande Psunjskog područja Stabu III operativne zone NOV i PO Hrvatske o uspjehu političkog rada među narodom, o organizaciji školstva i o radu komandi straža i zarobljenika u logoru na ovom području — — 186

Telegram Velike župe Baranja u Osijeku vođi Njemačke narodne skupine o napadu partizana na Viroviticu — — — — — — — — — — 188

Strana

Telegram Ministarstva vanjskih poslova u Berlinu Njemačkom poslanstvu u Zagrebu o odlučnosti Führera (Firera) da se ishodi pristanak hrvatske vlade za formiranje SS divizije »Princ Eugen« u čiji bi sastav ušli Hrvati na principu dobrovoljnosti — — — — — — — — — — — — — 189

Telegram Njemačkog poslanstva u Zagrebu Ministarstvu vanjskih poslova u Berlinu, kojim se potvrđuje suglasnost Poglavnika da se formira SS divizija »Princ Eugen« uz uvjete: da regrutiranje ne bude javno, već da se provodi kod opunomoćenog njemačkog generala u Hrvatskoj, da u sastav divizjie uđu prvenstveno oni koji su se prijavili u Ustašku miliciju i da jedinica nosi hrvatske uniforme i oznake — — — — — — — — — — — 190

Dopis Štaba III operativne zone komandama Papučko-krndijskog, Psunjskog i Diljskog' područja o značaju komandi straža i radnih grupa za pozadinu NOP-a _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ 1 9 0

Izvještaj Velike župe Baranja u Osijeku vođi Njemačke narodne skupine... o akciji jedinica Slavonskog zdruga i jednog dijela Odreda za akciju (ES) iz Mandićevca na partizanska skloništa i radionice u Živčanima. Dijelovi Odreda, raspoređeni prema operativnom planu napada u treću kolonu, otkrili su partizanski logor i spisak tačno obilježenih zemunica i količine živežnih namirnica u njima. Iz partizanskih skloništa jedinice Odreda izvukle su 15 kola kukuruza i zapalile naselje Živčani — — — — 191

Naredba Štaba XVII NO brigade IV divizije NOV i PO Hrvatske svim borcima i rukovodiocima Brigade za formiranje bombaških grupa i grupa sa benzinskim flašama — — — — — — — — — — — — — 193

Pismo Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske upućeno sovjetskim oficirima s molbom da pomognu političkim komesarima brigada organizirati proslavu Dana Crvene armije — — — — — — — — — — — — — 194

Pismo Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske Inicijativnom odboru AF2 za Slavoniju i Srijem kojim traži propagandni materijal za proslavu Dana žena 195

Oglas Gradskog poglavarstva u Slav. Brodu kojim poziva da se prijave sve izbjeglice na području grada — — — — — — — — — — — — 195

Pismo Povjerenstva CK KPH za Slavoniju i Srijem Okružnom komitetu KPH Virovitica u kojem se navode podaci o organizacionom stanju Partije i SKOJ-a u kotarskim komitetima i ukazuje na neke nedostatke u radu Okružnog komiteta — — — — — — — — — — — — — 196

Dopis Štaba III operativne zone Stabu XVIII NO brigade, štabovima odreda i komandama područja o upućivanju boraca češke i slovačke narodnosti u Zvečevo radi formiranja operativne jedinice sastavljene od Čeha i Slovaka 197

Dopis Ministarstva Hrvatskog domobranstva Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost o nezadovoljstvu srpskog stanovništva u Hrvatskoj povodom izdavanja »Sive knjige« — — — — — — — — — — — — — 198

Izvještaj zamjenika političkog komesara XVII brigade Centralnom komitetu KPH o političkim događajima u zemlji i reakcionarnom radu HSS, o organizacionom stanju i radu partijske i skojevske organizacije u Brigadi, o izdavačkoj djelatnosti Agitpropa i o uspjehu održanih usmenih novina — 198

Dopis Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske Stabu II operativne zone kojim se obavještava o dolasku Divizije na teritorij zone i traže sugestije za izvođenje akcija — — — — — — — — — — — — — — — — 202

Molba Mjesne skupine Njemačke narodne skupine u Tornju Okružnom rukovodstvu Srednja Drava—Ilova za pružanje zaštite pripadnicima Skupine zbog aktivnosti partizana. Prilikom posljednjeg napada na Toranj partizani su upozorili mjesnog rukovodioca Skupine da je odgovoran za sigurnost njemačkog stanovništva. Stoga u molbi pripadnici Skupine izražavaju bojazan da bi ih partizani mogli okriviti za zločine ustaša nad srpskim stanovništvom, jer su i sredinom 1942. god. u srpskoj crkvi u Tornju ustaše poklale Srbe iz Donjeg i Gornjeg Obriježa i Sobovca — — — — — 203

Strana

Naredba Štaba III operativine zone NOV i PO Hrvatske štabovima podređenih jedinica kojom se određuje da se izbori za NOO-e u Slavoniji i Srijemu održe 14. marta 1943. godine — — — — — — — — — — — 205

Izvještaj zapovjednika posade (ES) u Mandićevcu vođi Odreda za akciju u Osijeku ... o teškim borbama posade s partizanima kod Drenja i Pridvorja. Zapovjednik posade moli hitnu pomoć jer se pripadnici Njemačke narodne skupine nalaze u vrlo nesigurnom položaju, budući da se stanovništvo Drenja, Pridvorja i Drenjskog Slatinika opredijelilo za NOP, a oružnička posada iz Drenja čak i surađuje s partizanima — — — — — — — 205

Izvještaj Komande Diljskog područja Ekonomskom odsjeku Štaba III operativne zone o radu zanatskih radionica, brojnom stanju stoke i zalihama živežnih namirnica u zemunicama područja — — — — — — — — — — — 207

Oglas Gradskog poglavarstva u Slav. Brodu kojim se odobrava izdavanje potvrda o darovanim živežnim namirnicama, i to samo u slučaju podmirenja obaveza prema državi — — — — — — — — — — — — 209

Izvještaj Kotarskog komiteta KPH Pakrac Okružnom komitetu KPH Nova Gradiška o brojnom stanju i radu partijskih, skojevskih i antifašističkih organizacija na terenu, o agitaciono-propagandnom i kulturno-prosvjetnom radu Komiteta, o uspjehu mobilizacije, uspostavi veza sa domobranima, kao i o raspoloženju naroda i nacionalnih manjina prema NOP-u — — 210

Izvještaj Štaba XVIII NO brigade Štabu III operativne zone NOV i PO Hrvatske o vojnim akcijama Brigade od 11. do 28. februara 1943. god. — — 219

Izvještaj zamjenika političkog komesara XVIII NO Brigade Centralnom komitetu KPH o formiranju i radu bataljonskih biroa i četnih ćelija, o primanju u partijsku i skojevsku organizaciju boraca koji su se istakli hrabrošću i odanošću, o potrebi jačanja discipline i o političkom radu u Brigadi — — — — — — — — — — — — — — — — — — — 223

Letak Štaba III operativne zone upućen domobranskim vojnicima i oficirima da prelaze u redove NOV i PO Jugoslavije — — — — — — — — — 226

Proglas Povjerenstva CK KPH za Slavoniju i Srijem i Štaba III operativne zone kojim se pozivaju Hrvati, Srbi, Cesi, Mađari i Nijemci u borbu protiv okupatora i njegovih domaćih suradnika — — — — — — — — — — 229

Letak Štaba III operativne zone NOV i PO Hrvatske kojim se pozivaju Nijemci na zajedničku borbu protiv fašizma i Hitlera, a u sastavu njemačkih jedinica NOV i PO Jugoslavije — — — — — — — — — — — — — 230

Dopis Okružnog komiteta KPH Virovitica Štabu III operativne zone o potrebi formiranja komandi straža na sektoru Bilo-gore, koje bi osiguravale spremanje hrane u bunkere i sprečavale kretanje neprijateljskih špijuna — — 232

Izvještaj zamjenika političkog komesara XII NO brigade IV divizije NOV i PO Hrvatske Centralnom komitetu KPH o pozitivnom utjecaju partizana na narod prilikom prolaska Brigade kroz hrvatska sela, o političkom i kulturno-prosvjetnom radu i o organizacionom stanju članova Partije i SKOJ-a u Brigadi — — — — — — — — — — — — — — — — — 233

Dopis Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske štabovima podređenih jedinica kojim obavještava sve informativne i obavještajne oficire i referente saniteta o sastanku, borce o oficirskom kursu i žene borce o kursu pri Inicijativnom odboru AFZ Slavonije — — — — — — — — — — — 236

Pregled brojnog stanja boraca XII NO brigade IV divizije NOV i PO Hrvatske 238

Izvještaj okružnog rukovodioca okruga Donja Drava vođi Njemačke narodne skupine u Osijeku ... o aktivnosti stanovnika Kućanaca, Marijanaca i Kunišinaca u NOP-u i nesigurnom položaju pripadnika Skupine, koji zbog toga mole hitnu pomoć i zaštitu — — — — — — — — — — — — 240

Dopis Štaba III operativne zone štabovima podređenih jedinica o upućivanju boraca njemačke narodnosti u Štab II odreda radi formiranja njemačke desetine — 241

Strana

Zapisnik Kotarske oblasti Slav. Požega upućen Oružničkoj postaji u Požegi sa zadatkom da oružnici provjere uzroke žalbe predstavnika sela Poljanske i pruže zaštitu hrvatskom stanovništvu — — — — — — — — 241

Izvještaj Glavnog ustaškog stana u Zagrebu Ministarstvu oružanih snaga o ekonomskim i vojno-političkim prilikama na području Velike župe Baranja 242

Pregled brojnog stanja boraca XVI NO brigade IV divizije NOV i PO Hrvatske 248

Izvještaj referenta saniteta III operativne zone Stabu IV divizije NOV i PO Hrvatske o sastanku sa referentima saniteta brigada na kojem su sumirani uspjesi i nedostaci u dotadašnjem radu saniteta, i kritizirani pojedini članovi štabova brigada i bataljona zbog zapostavljanja sanitetskih referenata i sanitetske službe u brigadama — — — — — — — — — — 250

Dopis Okružnog komiteta KPH Nova Gradiška kojim se naređuje svim kotarskim komitetima da prouče uputstvo »O udarnim grupama«, obavijeste narod o danu izbora za NOO-e i pruže pomoć AF2 u organiziranju proslave Dana žena — — — — — — — — — — — — — — 253

Izvještaj Kotarske oblasti Slav. Požega Ministarstvu unutrašnjih poslova u Zagrebu ... u kojem se navodi da su jedinice Odreda za akciju (ES) iz Osijeka samovoljno oduzimale stanovnicima općina Vetovo, Vilić Selo i Bektež živežne namirnice i stoku, kao i zlostavljale stanovnike svih sela u kojima su bile smještene radi odbrane od partizana, a i onemogućavale su oružnicima vođenje istrage povodom žalbi stanovnika ovih sela — — — — — 253

Uputstva Štaba III operativne zone svim informativnim oficirima podređenih jedinica za reorganizaciju informativne službe na teritoriju zone — — — 261

Uputstva Štaba III operativne zone svim informativnim oficirima Zone o poduzimanju mjera za poboljšanje rada vojnih komiteta — — — — — — 265

Dopis Okružnog komiteta KPH Nova Gradiška svim kotarskim komitetima o pripremama za izbore i o prikupljanju priloga za pomoć novoformiranom Centralnom prosvjetnom odboru za Slavoniju i Srijem na organiziranju školstva — — — — — — — — — — — — — — — 268

Dopis Štaba III operativne zone Štabu IV divizije NOV i PO Hrvatske kojim se XVIII NO brigada stavlja pod komandu Divizije — — — — — — 269

Izvještaj Štaba II odreda III operativne zone NOV i PO Hrvatske Štabu Zone o napadu na Čađavicu i Moslavinu — — — — — — — — — — 269

Izvještaj Štaba I odreda III operativne zone NOV i PO Hrvatske Štabu Zone o vojnim akcijama Odreda od 27. II do 7. III 1943. godine — — — — 270

Izvještaj Štaba III odreda III operativne zone NOV i PO Hrvatske Štabu Zone o političkom radu i vojnom stanju Odreda — — — — — — — — 272

Dopis Općinskog poglavarstva Požeški Brestovac Kotarskoj oblasti Slav. Požega kojim se obavještava da stanovnici sa područja 12 sela poglavarstva ne posjeduju stoku za prisilni otkup — — — — — — — — — 274

Izvještaj Štaba XVIII NO brigade Štabu III operativne zone o vojnim akcijama Brigade od 1. III do 10. III 1943. godine — — — — — — — — — 275

Okružnica Komiteta KP IV divizije NOV i PO Hrvatske upućena svim podređenim jedinicama da se upoznaju sa zaključcima partijskog savjetovanja Divizije, održanog 9. i 10. marta 1943. god. — — — — — — — — 277

Oglas Kotarske oblasti u Slav. Brodu o prijavi radnika i stručnog osoblja za rad u Njemačkoj — — — — — — — — — — — — — — — 279

Izvještaj Štaba IV divizije Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o stanju i borbenom raspoloženju u jedinicama Divizije i o uspjehu poduzetih akcija na teritoriju Slavonije i Moslavine — — — — — — — — — — 280

Strana

Brzojav IV gorskog zdruga o pružanju osiguranja iseljavanju Mađara iz sela Zrinska kod Velikog Grđevca — — — — — — — — — — — — 291

Izvještaj Glavnog stožera Hrvatskog domobranstva Ravnateljstvu za javni red i sigurnost u Zagrebu o nezadovoljstvu Hrvata na području kotara Vinkovci — — — — — — — — — — — — — — — — 291

Pismo Branka Bađuma, logornika u Našicama, Ustaškom stožeru Velike župe Baranja... o uzrocima nezadovoljstva naroda sa vlašću NDH i prijedlozima za uspostavljanje reda i mira — — — — — — — — — — — — 292

Izvještaj zamjenika političkog komesara XVII NO brigade Centralnom komitetu KPH o nedovoljnoj izgrađenosti članova KP u tumačenju političkih događaja, o organizacionom stanju i socijalno-nacionalnom sastavu članova KP, kandidata i boraca u Brigadi, o radu na učvršćenju partijske organizacije, podizanju političke svijesti boraca i o hrabrosti pojedinih članova SKOJ-a u Brigadi — — — — — — — — — — — — — — —2915

Izvještaj Okružnog komiteta KPH Virovitica Povjerenstvu CK KPH za Slavoniju i Srijem o političkim prilikama i raspoloženju naroda, o organizacionom stanju i radu partijske i skojevske organizacije, o formiranju kotarskih komiteta i o uspjehu mobilizacije boraca u NOV — — — — — — 303

Obavještenje Komande Psunjskog područja svim partizanskim stražama, relejnim stanicama, intendanturama i bolnicama o uvođenju znakova za raspoznavanje radi bržeg otkrivanja gerilskih upada neprijatelja na oslobođenu teritoriju — — — — — — — — — — — — — — — — 309

Izvještaj Štaba III operativne zone Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o radu obavještajne službe na teritoriju zone — — — — — — — — — — 310

Dopis vođe Njemačke narodne skupine Predsjedništvu vlade NDH ... o svojim zapažanjima na putu kroz njemačka naselja u zapadnom dijelu Slavonije i o mjerama koje će poduzeti u cilju pružanja zaštite pripadnicima Skupine — 313

Zapovijest Štaba IV divizije NOV i PO Hrvatske podređenim jedinicama za napad na Veliku — 315

Naredba vođe Njemačke narodne skupine, kao komandanta Odreda za akciju (ES), o reorganizaciji i prestrojavanju ljudstva Odreda od 1908. godišta pa dalje u oružane SS jedinice, izuzev odjeljenja za osiguranje željeznica. Vojno sposobno ljudstvo Odreda od 1907. godišta nadalje bit će mobilizirano u ES bataljone domovinske zaštite (raspoređene u tri bataljona) i služit će za obranu njemačkih naselja i obitelji pripadnika Skupine, koji su mobilizirani u SS jedinice i bore se izvan domovine — — — — — — — — — — 318

Dopis Okružnog komiteta KPH Nova Gradiška svim kotarskim komitetima o načinu provođenja izbora za općinske i kotarske NOO-e — — — — — — 324

Izvještaj Štaba III operativne zone Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o vojnom stanju i izvršenim akcijama na teritoriju zone — — — — — — 326

Dopis Oblasnog komiteta KPH za Slavoniju svim mjesnim i općinskim komitetima o poduzimanju mjera za raskrinkavanje reakcionarnog rada vodstva HSS-a — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Strana

Dopis Komande Psunjskog područja svim kotarskim NOO-ima o poduzimanju mjera predostrožnosti zbog gerilskih upada ustaško-domobranske vojske na oslobođeni dio područja — — — — — — — — — — — — 348

Dopis Komande Psunjskog područja svim kotarskim komitetima KPH na okrugu Nova Gradiška o pravilima kojih se trebaju pridržavati udarne grupe pri komitetima u vršenju svojih dužnosti — — — — — — 348

Naredba Operativnog štaba za Slavoniju štabovima podređenih jedinica i komandama područja za raspored i djelovanje u toku neprijateljske ofenzive 349

Dopis Ustaškog stožera Velike župe Livac — Zapolje Glavnom ustaškom stanu u Zagrebu kojim se predlaže čišćenje Papuka, Krndije i Psunja od partizana 353

Izvještaj diverzantske grupe III operativne zone Štabu Zone o izvršenim diverzijama na željezničkoj pruzi Zagreb — Beograd — — — — — — 354

Dopis Općinskog poglavarstva Požega Vanjska Kotarskoj oblasti u Slav. Požegi u kojem se navodi da stanovnici sela sa područja poglavarstva ne posjeduju stoku za prisilni otkup — — — — — — — — — — — — 354

Izvještaj Zapovjedništva II domobranskog zbora Ministarstvu oružanih snaga u Zagrebu o toku ofanzive Braun u Slavoniji — — — — — — — — 355

Brzojav Zapovjedništva II domobranskog zbora Operativnom odjelu Glavnog stožera domobranstva o ofanzivi u Slavoniji — — — — — — — — — 357

Izvadak iz izvještaja Glavnog stožera domobranstva o borbama na području Papuka, Psunja i Požeške kotline za vrijeme ofanzive u Slavoniji — — — 357

Molba Kotarske oblasti u Slav. Požegi Uredu za kolonizaciju u Osijeku da povrati imovinu stanovnicima općine Bektež, koji su u septembru 1942. god. bili evakuirani u sabirne logore — — — — — — — — — — — — 359

Naređenje Zapovjedništva II domobranskog zbora Zapovjedništvu Slavonskog zdruga... za osnivanje logora u Rumi, Osijeku i Slav. Brodu za taoce koji će se uzimati iz mjesta u čijoj je blizini izvršena diverzija na željezničku prugu _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ 3 6 0

Telegram Njemačkog poslanstva u Zagrebu Ministarstvu vanjskih poslova u Berlinu o mogućnosti suradnje sa Hrvatskim oružništvom. Po mišljenju njemačkog poslanika Kaschea ova suradnja bi u tadašnjim političkim prilikama bila korisnija nego suradnja sa Njemačkom narodnom skupinom u NDH _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ 361

Brzojav Pozadinskog odjela II domobranskog zbora Operativnom odjelu Glavnog stožera domobranstva o napadu partizana na Sibinj — — — — 362

Izvještaj zamjenika političkog komesara XII NO brigade IV divizije NOV i PO Hrvatske Centralnom komitetu KPH o organizacionom stanju i radu na političkom, kulturnom i vojnom obrazovanju članova KP, SKOJ-a i boraca u Brigadi, o narednim zadacima SKOJ-a i o radu Agitpropa, partijskih biroa i štapske ćelije — — — — — — — — — — — — — — — — 382

Registar ličnih imena — — — — — — — — — — — — — — — — 367

Registar geografskih pojmova — — — — — — — — — — — — — — — — 372

Registar predmetnih pojmova — — — — — — — — — — — — — — — — 380

ISPRAVCI

Strana	Red	Stoji	Treba
45	4 odozdo	Dušan Čalić	Dušan Brkić
51	16 odozgo	engo	nego
60	20 odozgo	inaše	inače
63	8 odozgo	treba da glasi:	narodno-oslobodilačke vojske je-ste najbolja garancija da će naš narod
79	17 odozdo	mesato	mesto
84	20 odozdo	iskoršitavanje	iskorištavanje
86	20 odozdo	komadnom	komandnom
123	5 odozdo	sprske	srpske
193	15 odozdo	nemaju	nemanja
228	9 odozdo	plaćencima	plaćenicima
233	9 odozgo	osjeti	osujeti
245	3 odozdo	ves	vas
311	15 odozgo	bilo i četnika	bilo je i četnika
311	7 odozdo	Dzerterstva	Dezerterstva
351	3 odozdo	kotnroliraju	kontroliraju

Grafička oprema
IVAN SEITZ

Tehnički urednik
Milan Vranešević

Lektor
Slavica Musić

Korektori
Milan Vranešević i Slavica Musić

Tisak: NIP »Štampa« — Osijek
Štampano u 1100 primjeraka